

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΑ Ι. ΜΕΪΝΤΑΣΗ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ
ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2016

**Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ
ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ**

ΑΘΑΝΑΣΙΑ Ι. ΜΕΪΝΤΑΣΗ

**Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ
ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

που υποβλήθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα

Νηπιαγωγών

της Σχολής Επιστημών Αγωγής

του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Συμβουλευτική επιτροπή

Επιβλέπουσα: ΤΡΙΑΝΤΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Αναπλ. Καθηγήτρια
του Π.Τ.Ν. του Παν/μίου Ιωαννίνων

Μέλη: ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ τ. Αναπλ. Καθηγητής
Τμήματος Φιλολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ομότιμος
Καθηγητής του Π.Τ.Ν. του Παν/μίου Ιωαννίνων

Εξεταστική Επιτροπή

ΚΑΨΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Πρύτανης, Καθηγητής του
Π.Τ.Δ.Ε. του Παν/μίου
Ιωαννίνων

ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ Καθηγήτρια του Π.Τ.Ν. του
Παν/μίου Ιωαννίνων

ΣΑΚΕΛΑΡΙΟΥ ΜΑΡΙΑ Αναπλ. Καθηγήτρια του Π.Τ.Ν.
του Παν/μίου Ιωαννίνων

ΜΠΑΚΑΣ ΘΩΜΑΣ Αναπλ. Καθηγητής Του Π.Τ.Ν. του
Παν/μίου Ιωαννίνων

Εγκρίθηκε στη συνεδρία αριθ...../..... του
Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών της Σχολής Επιστημών
Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει
αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

(Ν. 5343/32 άρθρο 202 § 2)

Αφιερωμένο στη μνήμη των γονιών μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συστηματική μελέτη του θέματος καθώς και η συγγραφή μιας διδακτορικής διατριβής αποτελεί μια σκληρή αλλά συγχρόνως εποικοδομητική εμπειρία. Ολοκληρώνοντας την παρούσα διατριβή συνειδητοποίησα ότι αποτέλεσε τον καρπό προσωπικού αγώνα, αλλά συγχρόνως και συνδρομής και υποστήριξης πολλών ανθρώπων, στους οποίους θέλω να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη.

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα της διατριβής Καθηγήτρια Ιφιγένεια Τριάντου, η οποία καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της εργασίας συνέβαλε ουσιαστικά στην εκπόνησή της, με την αμέριστη συμπαράστασή της και τις επιστημονικές συμβουλές της. Δεν θα μπορούσα ωστόσο να παραλείψω να ευχαριστήσω τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Μπενάτση Απόστολο και Παπαϊωάννου Απόστολο για τη συνεργασία, καθώς και για τις γόνιμες παρατηρήσεις που διαρκώς μου παρείχαν, ως μέλη της τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής.

Όμως, τις πιο θερμές μου ευχαριστίες τις οφείλω στην οικογένειά μου, από την οποία αντλούσα δύναμη όλο το χρονικό διάστημα και ιδιαίτερα στα παιδιά μου για την ολόψυχη υποστήριξή τους και την ανοχή που έδειξαν στις προτεραιότητες που επέβαλε αυτή η προσπάθεια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	15
ABSTRACT.....	16
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	21
1.1. Χαρακτηρισμός της έρευνας και επιλογή της ερευνητικής μεθόδου.....	21
1.2. Υποθέσεις εργασίας.....	22
1.3. Ερευνητικά ερωτήματα.....	23
1.4. Βασικές πηγές της έρευνας	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ	24
2.1. Βιογραφικά στοιχεία	24
2.2. Επαγγελματική σταδιοδρομία	24
2.3. Συγγραφική δραστηριότητα.....	26
2.4. Σχέση πολιτικής και τέχνης στη ζωή και στο έργο του	26
2.5. Η προσωπικότητα και τα ανθρωπιστικά του χαρίσματα	27
2.6. Η ιδεολογία του	29
2.7. Η αντιστασιακή του δράση.....	31
2.8. Η πολιτική του σταδιοδρομία.....	34
2.9. Χαρακτηριστικά γεγονότα που επηρέασαν την προσωπικότητα και το έργο του.....	35
2.10. Αναγνώριση εν ζωή του συγγραφέα παγκόσμια αλλά και στην Ελλάδα.....	36
2.11. Τελευταία χρόνια, θάνατος και απόδοση τιμών	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ.....	38

3.1. Εργογραφία	38
3.2. Αναλυτική παρουσίαση	38
<i>Το μοντέλο</i>	38
<i>Το πουκάμισο του καθηγητή</i>	42
Το πουκάμισο του καθηγητή	42
Η αρχόντισσα.....	43
Η καραμπίνα	44
Η καρέκλα	44
Ωμοφαγία.....	45
Το κασόνι.....	46
Ας μείνουμε γυμνοί.....	47
Ένα χαμένο πορτοφόλι	48
Το βίντεο.....	48
Η βαλίτσα	48
Η μαμά Τόνια.....	49
<i>Η άλλη καρδιά</i>	49
<i>Η πόλη</i>	52
<i>Η κυρία της βιτρίνας</i>	54
<i>Η θύελλα και το φανάρι</i>	56
Η κληματόβεργα	56
Συντροφιά με τον Αντρέα Φόρτη	57
Το αλύχτημα του σκύλου	57
Ο άνθρωπος και το λιοντάρι	57
Ιστορία μίας παράλογης νύχτας	58
Ευδαιμονία	58

Το πύφερο.....	59
Ευρύλοχος.....	59
<i>Το τρελό επεισόδιο</i>	<i>59</i>
Αστερισμός	59
Η χαλασμένη ρίζα.....	60
Ο κόκκινος κόκορας.....	60
Ο σουγιάς.....	60
Ταξίδι με το ασανσέρ.....	60
Ο φίκος.....	61
Δύο χέρια στον ήλιο.....	61
Το τρελό επεισόδιο	61
<i>Το συρματοπλέγμα</i>	<i>61</i>
Ένας αμέριμνος Τζο	61
Τα χρυσόψαρα	62
Χωριστός κόσμος	62
Πεζή μπαλάντα για ένα δραπέτη	62
Ο μάγερας.....	62
Η μικρή κορφή του δέντρου	63
Αποφυλάκιση	63
Τα χειροκροτήματα	63
<i>Οι γονατισμένοι.....</i>	<i>63</i>
Παροξυσμός	63
Το ραντάρ	64
Ο εξομολογητής	64
Το σημάδι	64

Το πηλίκιο	64
Τ' άλογο και τ' αεροπλάνο	64
Τα πετρογελίδονα	65
Η δικαίωση	65
Ένα καλά στοιβαγμένο καράβι.....	65
Η τελευταία επίσκεψη	65
<i>Το Φράγμα</i>	65
3.3. Περιλήψεις δοκιμίων	66
<i>Γραφές και συναντήσεις</i>	66
A. Οι ποιητές	68
B. Οι πεζογράφοι	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ	72
4.1. Η πεζογραφία του ήθους	72
4.2. Η συγγραφική απόδοση βιωματικών εμπειριών	73
4.3. Τρόπος γραφής	74
4.4. Γενικά χαρακτηριστικά	77
4.5. Ειδικά χαρακτηριστικά	81
4.6. Αφηγηματολογικά στοιχεία και τεχνικές του έργου του	82
4.7. Ο κοινωνικός χαρακτήρας του έργου του	82
4.8. Ο ιδεολογικός και πολιτικός χαρακτήρας του έργου του	84
4.9. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ως διηγηματογράφος	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ	86
5.1.Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και η γενιά του 30	86
5.2. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς	87

5.3. Το ιδεολογικό σύμπαν του Σπύρου Πλασκοβίτη. Επιρροές και επιδράσεις	89
5.4. Η λογοτεχνική ατμόσφαιρα της εποχής.....	90
5.5. Σπύρος Πλασκοβίτης και Κωνσταντίνος Θεοτόκης.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ ΣΤΟ ΦΡΑΓΜΑ.....	95
6.1. Η αφήγηση και η τεχνική ανάλυσής της	95
6.2. Τα αφηγηματικά σχήματα.....	96
6.3. Οι οπτικές γωνίες της αφήγησης	97
6.4. Ο αφηγηματικός χρόνος	98
6.5. Το Φράγμα	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ο ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ ΩΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ.....	121
7.1. Κριτικές του Σπύρου Πλασκοβίτη.....	121
8.1. Η απόδοση της εκτίμησης του συγγραφικού και του συνολικού έργου	142
8.1.1 Απήχηση του έργου του.....	142
Μετάφραση του έργου του Πλασκοβίτη σε άλλες γλώσσες	142
8.1.2. Μεταφορά του έργου του Πλασκοβίτη στην τηλεόραση	144
8.1.3. Μεταφορά του έργου του Σπύρου Πλασκοβίτη στον κινηματογράφο	148
8.1.4. Αναφορές για τον Σπύρο Πλασκοβίτη σε ξένα έντυπα.....	149
8.1.5. Βραβεύσεις και τιμές στο Σπύρο Πλασκοβίτη	152
8.2. Προσωπικές απόψεις του συγγραφέα.....	153
8.2.1. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την λογοτεχνία	153
8.2.2. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τους πνευματικούς ανθρώπους.....	155
8.2.3. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τα κοινωνικά θέματα	157
8.2.4. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την πολιτική	164

8.2.5. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την Ευρωβουλή.....	168
8.2.6. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για το ΠΑΣΟΚ	170
8.2.7. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για το σοσιαλισμό	173
8.2.8. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τη δικτατορία	174
8.2.9. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την δικαιοσύνη.....	178
8.3. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τη γλώσσα	184
8.4. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την Κέρκυρα.....	188
8.4.1. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για άλλες πόλεις.....	189
8.5. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τον πολιτισμό.....	190
8.6. Αυτοβιογραφικές αναφορές.....	191
8.7. Αντιδράσεις του Πλασκοβίτη σε αναφορές για το πρόσωπό του	195
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΑΛΛΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ ...	199
9.1. Για τον πολιτικό.....	199
9.2 Για τον ευρωβουλευτή	200
9.3. Για τον αγωνιστή	202
9.4. Για το δικαστικό και νομικό.....	203
9.5. Για τη συνδικαλιστική του δράση	212
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ..	214
10.1. Η άλλη καρδιά	214
10.2. Η πόλη.....	222
10.3. Το συρματοπλέγμα.....	227
10.4. Το τρελό επεισόδιο	231
10.5. Το φράγμα	237
10.6. Το γυμνό δέντρο	242
10.7. Η θύελλα και το φανάρι.....	246

10.8. Οι γονατισμένοι.....	251
10.9. Το πουκάμισο του καθηγητή και άλλα διηγήματα.....	256
10.10. Η κυρία της βιτρίνας	260
10.11. Το μοντέλο	264
10.12. Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια.....	268
10.13. Γραφές και συναντήσεις	269
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	272
11.1. Ευρήματα της έρευνας	272
11.2. Συσχετισμός ευρημάτων και υποθέσεων εργασίας.....	274
11.3. Συσχετισμός ευρημάτων και ερευνητικών ερωτημάτων	277
11.4. Τελικά συμπεράσματα.....	279
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	298
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	338
Παράρτημα 1: Συνέδριο της Εταιρίας Κερκυραϊκών Σπουδών.....	338
Παράρτημα 2: Υπογραφές Υποστήριξης	340
Παράρτημα 3: Συνεντεύξεις.....	341
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΑ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ	341
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟ ΜΑΝΩΛΗ ΓΛΕΖΟ.....	347
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΣΟΦΟΥΛΗ	353
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟ	358
Παράρτημα 4: Φωτογραφίες	362

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης αποτελεί μία σημαντική μορφή των ελληνικών γραμμάτων. Άνθρωπος με πολλαπλές ιδιότητες, πολλές φορές και αντικρουόμενες μεταξύ τους, κατάφερε να τις συμβιβάσει όλες, χωρίς προβλήματα, υπερνικώντας, λόγω της προσωπικότητας και της πνευματικής του ικανότητας, οποιαδήποτε δυσκολία. Το μέγεθος του πνεύματός του τον οδήγησε να έχει μία ξεχωριστή θέση στα ελληνικά γράμματα αλλά και στην παγκόσμια λογοτεχνική κοινότητα.

Ο κύριος άξονας, πάνω στον οποίο κινήθηκαν όλες οι ιδιότητές του, όλες οι ενέργειες και οι δράσεις του, ήταν ο κοινωνικός. Στο έργο του απεικονίζει τις πολλαπλές διαστάσεις της κοινωνίας και της πραγματικότητας. Ως νομικός, υπήρξε μαχητής της δικαιοσύνης στοιχείο που προσπαθούσε να εκφράσει και μέσα από την πολιτική του δράση.

Ο Πλασκοβίτης πίστευε ακράδαντα στη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην κοινωνία και στη λογοτεχνία, στην κοινωνία και στη δικαιοσύνη και κατ' επέκταση στη νομική επιστήμη, όπως επίσης και στη σχέση κοινωνίας και πολιτικής. Υπηρετούσε την κοινωνία με όλες του τις ιδιότητες και αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι οι απόψεις, οι στάσεις αλλά και οι δράσεις του, είχαν στον πυρήνα τους όχι μόνο την κοινωνική διάσταση αλλά και την ανθρώπινη ευαισθησία. Ακόμα και οι μετατοπίσεις και οι αλλαγές σε κάποιες από τις απόψεις του, δεν προέρχονται από προσωπικές μεταβολές αλλά από κοινωνικές. Ζούσε μέσα στην κοινωνία, την αφουγκράζονταν και δεν αποτελούσε απλώς έναν εξωτερικό παρατηρητή. Συμπορεύονταν με αυτήν και όχι παράλληλα ή εκτός αυτής.

Η ορθή και δίκαιη στάση ζωής του διαφαίνεται και από τη γενικότερη εκτίμηση που έχαιρε. Φίλοι και εχθροί, σύντροφοι και πολιτικοί αντίπαλοι, κριτικοί λογοτεχνίας, συνάδελφοι λογοτέχνες, νομικοί, πολιτικοί, ασχέτως αν συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν μαζί του, τονίζουν το ήθος του και το ακέραιο του χαρακτήρα και των πράξεών του.

ABSTRACT

Spyros Plaskovitis has been an important scholar in the Greek culture. He was a man with multiple traits, occasionally conflicting to each other, who managed to blunt these differences. He was able to overcome all the challenges and problems he faced in his life, thanks to his personality, strong spirit and intellectual abilities. He holds a special place in the Greek culture as also in the world scholar community.

He focused his work and abilities to the social side of life. In his work, he illustrated the multiple dimensions of society and reality. As a man of law he was fighting for justice both at professional and also at political level.

Spyros Plaskovitis strongly believed that society and literature, society and justice and the law in general, as also society and politics, all correlated to each other. He served society with his work and life and all his views, attitudes and actions were driven by his concern for society and his sensitivity for his fellow human beings. Even when he changed his views, this change was caused by changes in the society and not his personal beliefs. Spyros Plaskovitis lived in the society, he listened to it, he was not just an observer. He lived his life along with the society, not in parallel or outside it.

He was deeply appreciated by his friends and enemies, comrades and political opponents, colleagues, critics, scholars, lawyers and politicians, who whether agreed or disagreed with him, they all highlighted the ethos and integrity of his character and work.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απόπειρα να ερευνηθεί η προσωπικότητα του Σπύρου Πλασκοβίτη είναι γοητευτική, γεννά πολλές προοπτικές αλλά παράλληλα και προβληματισμούς. Η ζωή του είναι γεμάτη από δράσεις, αγώνες, διεκδικήσεις και το έργο του χαρακτηρίζεται από πολλαπλότητα. Ο Πλασκοβίτης όμως δεν έγινε γνωστός και δεν καταξιώθηκε μόνο από το συγγραφικό του ταλέντο. Υπήρξε παράλληλα ένας εξαιρετος νομικός, ένας ακέραιος δικαστικός αλλά και ένας έντιμος πολιτικός. Προκύπτει λοιπόν ένας προβληματισμός για το ποια από αυτές τις ιδιότητες αξίζει περισσότερο να μελετηθεί. Αυτό σημαίνει ότι η μελέτη και η διερεύνηση μίας από τις παραπάνω ιδιότητες, χωρίς συσχετισμό με τις υπόλοιπες, ενδέχεται να δημιουργήσει μεγαλύτερες απορίες για τα κίνητρα που τροφοδοτούσαν τις πράξεις του. Μια πρώτη ψηλάφηση του ερευνητικού υλικού, μας δημιούργησε την εντύπωση ότι οι ιδιότητες αυτές δεν είναι αναπόσπαστες μεταξύ τους αλλά βρίσκονται σε αλληλεπίδραση.

Η έντονη πολιτική και κοινωνική συνείδηση του Σπύρου Πλασκοβίτη, αποτελεί το βασικό άξονα, πάνω στον οποίο κινείται η παρούσα διδακτορική διατριβή. Αυτό δεν σημαίνει ότι δε θα εξεταστεί και ο ίδιος ως προσωπικότητα. Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το φαινόμενο Πλασκοβίτης και τα οποία θα μελετηθούν πρωτίστως, είναι το έντονο ενδιαφέρον που επιδείκνυε για την κοινωνία και τα προβλήματα της εποχής του, η ελεύθερη προσωπικότητά του που δε συμμορφωνόταν με το άδικο και δεν υποτασσόταν σε καμία καταχρηστική εξουσία καθώς και η χρήση της πολιτικής, της νομικής και της λογοτεχνίας, ως μέσο που συνέβαλλε στην ανάδειξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και του ανθρώπινου ήθους. Είχε την ικανότητα τα σημαντικά δημόσια γεγονότα να τα περιλαμβάνει στη σφαίρα του προσωπικού και να τα αντιμετωπίζει ενιαία και όχι αποστασιοποιημένα, ενώ παράλληλα οι λογοτεχνικοί του ήρωες συνιστούσαν για τον ίδιο κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία εξέταζε πολύπλευρα.

Προκειμένου να αποτυπωθούν ολοκληρωμένα και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η προσωπικότητα, η ιδεολογία η δράση και το έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε έντεκα κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει το χαρακτηρισμό της έρευνας, τη μεθοδολογία, τις βασικές πηγές, τις υποθέσεις εργασίας και τα ερευνητικά ερωτήματα.

Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει το Σπύρο Πλασκοβίτη ως άνθρωπο, δηλαδή τα στοιχεία που συνθέτουν τη ζωή και την προσωπικότητά του. Παρατίθενται βιογραφικά στοιχεία του ίδιου αλλά και της οικογένειάς του. Εξετάζονται επίσης η επαγγελματική σταδιοδρομία, η συγγραφική του δραστηριότητα περιληπτικά, η σχέση πολιτικής και τέχνης στη ζωή και στο έργο του, η προσωπικότητά του και τα ανθρωπιστικά του χαρίσματα, η ιδεολογία, η αντιστασιακή του δράση, καθώς και η πολιτική του σταδιοδρομία. Καταγράφονται επίσης τα χαρακτηριστικά γεγονότα που επηρέασαν την προσωπικότητα και το έργο του καθώς και η αναγνώριση που έτυχε, όσο ήταν ζωντανός, τόσο στην Ελλάδα όσο και παγκοσμίως. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στα τελευταία χρόνια της ζωής του, στο θάνατό του αλλά και στις τιμές που του αποδόθηκαν.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μία καταγραφή του έργου του. Οι πρώτες εκδόσεις των έργων του Πλασκοβίτη με χρονολογική σειρά είναι:

- *Το γυμνό δέντρο* (1952)
- *Η θύελλα και το φανάρι* (1955)
- *Το φράγμα* (1960)
- *Οι γονατισμένοι* (1964)
- *Το συρματοπλεγμα* (1974)
- *Η Πόλη* (1979)
- *Το τρελό επεισόδιο* (1984)
- *Η πεζογραφία του ήθους* (1986)
- *Η κυρία της βιτρίνας* (1990)
- *Το πουκάμισο του καθηγητή* (1993)
- *Η άλλη καρδιά* (1995)
- *Γραφές και συναντήσεις* (1998)
- *Το μοντέλο* (1999).

Αρχικώς, παρουσιάζεται συνοπτικά το σύνολο της εργογραφίας του. Στη συνέχεια γίνεται περιληπτική παρουσίαση των λογοτεχνικών του έργων: «Το μοντέλο»,

«Το πουκάμισο του καθηγητή», «Η αρχόντισσα», «Η καραμπίνα», «Η καρέκλα», «Η ωμοφαγία», «Το κασόνι», «Ας μείνουμε γυμνοί», «Ένα χαμένο πορτοφόλι», «Το βίντεο», «Η βαλίτσα», «Η μαμά Τόνια», «Η άλλη καρδιά», «Η πόλη», «Η κυρία της βιτρίνας», «Η θύελλα και το φανάρι», «Η κληματόβεργα», «Συντροφιά με τον Αντρέα Φόρτη», «Το αλύχτημα του σκύλου», «Ο άνθρωπος και το λιοντάρι», «Ιστορία μίας παράλογης νύχτας», «Ευδαιμονία», «Το πίφερο», «Ευρύλοχος», «Το τρελό επεισόδιο», «Αστερισμός», «Η χαλασμένη ρίζα», «Ο κόκκινος κόκορας», «Ο σουγιάς», «Ταξίδι με το ασανσέρ», «Ο φίκος», «Δύο χέρια στον ήλιο», «Το τρελό επεισόδιο», «Το συρματοπλεγμα», «Ένας αμέριμος Τζο», «Τα χρυσόψαρα», «Χωριστός κόσμος», «Πεζή μπαλάντα για ένα δραπέτη», «Ο μάγερας», «Η μικρή κορφή του δέντρου», «Αποφυλάκιση», «Τα χειροκροτήματα», «Οι γονατισμένοι», «Παροξυσμός», «Το ραντάρ», «Ο εξομολογητής», «Το σημάδι», «Το πηλίκιο», «Τ' άλογο και τ' αεροπλάνο», «Τα πετροχελίδονα», «Η δικαίωση», «Ένα καλά στοιβαγμένο καράβι», «Η τελευταία επίσκεψη», «Το φράγμα». Στο ίδιο κεφάλαιο περιλαμβάνονται και τα βασικά σημεία των δοκιμίων του, όπως το «Γραφές και συναντήσεις».

Το τέταρτο κεφάλαιο έχει ως επίκεντρο τη θεωρητική προσέγγιση του έργου του. Ειδικότερα, εστιάζει στην πεζογραφία του ήθους, στη συγγραφική απόδοση βιωματικών εμπειριών, στον τρόπο γραφής, στα γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά, στα αφηγηματολογικά στοιχεία και τις τεχνικές, στον κοινωνικό, ιδεολογικό και πολιτικό χαρακτήρα του έργου του, καθώς επίσης και στην ιδιότητα του διηγηματογράφου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζονται οι παράγοντες συμβολής του έργου του. Οι παράγοντες αυτοί είναι: η επίδραση της γενιάς του 30, οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, το ιδεολογικό του σύμπαν, οι επιρροές και οι επιδράσεις του, η λογοτεχνική ατμόσφαιρα της εποχής του, καθώς και σημαντικοί συγγραφείς, όπως ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης.

Στο έκτο κεφάλαιο, αναλύονται οι τεχνικές αφήγησης που χρησιμοποιεί στο έργο του το «Φράγμα» και ειδικότερα, τα αφηγηματικά σχήματα, οι οπτικές γωνίες της αφήγησης, ο αφηγηματικός χρόνος, καθώς και το ίδιο το έργο.

Στο έβδομο κεφάλαιο, εξετάζεται μία άλλη ιδιότητα του Σπύρου Πλασκοβίτη, αυτή του κριτικού.

Το όγδοο κεφάλαιο αφορά την παρουσίαση των δεδομένων και διακρίνεται στις εξής ενότητες: τη συνολική εκτίμηση του συγγραφικού του έργου, τη μεταφορά του στην τηλεόραση και τον κινηματογράφο, τις αναφορές που εντοπίζονται σε ξένα έντυπα, τις βραβεύσεις και τις τιμές στο πρόσωπό του, τις προσωπικές του απόψεις (για τη λογοτεχνία, τους πνευματικούς ανθρώπους, τα κοινωνικά θέματα, την πολιτική, την ευρωβουλή, το σοσιαλισμό, τη δικτατορία, τη δικαιοσύνη, τη γλώσσα, την Κέρκυρα και άλλες πόλεις, τον πολιτισμό), τις αυτοβιογραφικές αναφορές και τις αντιδράσεις του σε δημοσιεύματα που αφορούσαν το πρόσωπό του.

Το ένατο κεφάλαιο περιλαμβάνει αναφορές που είδαν το φως της δημοσιότητας και αφορούν τον Πλασκοβίτη ως πολιτικό, ως ευρωβουλευτή, ως αγωνιστή, ως δικαστικό και νομικό, καθώς και όσα αναφέρονται στη συνδικαλιστική του δράση.

Το δέκατο κεφάλαιο αποτελεί βιβλιογραφική επισκόπηση των έργων του «Η άλλη καρδιά», «Η πόλη», «Το συρματοπλεγμα», «Το τρελό επεισόδιο», «Το Φράγμα», «Το γυμνό δέντρο», «Η θύελλα και το φανάρι», «Οι γονατισμένοι», «Το πουκάμισο του καθηγητή και άλλα διηγήματα», «Η κυρία της βιτρίνας», «Το μοντέλο», «Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια», «Γραφές και συναντήσεις».

Το ενδέκατο κεφάλαιο καταγράφει τα ευρήματα και τα συμπεράσματα τις έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1. Χαρακτηρισμός της έρευνας και επιλογή της ερευνητικής μεθόδου

Για να διεξαχθεί μία έρευνα πρέπει να υπάρχει ένας προβληματισμός ή κάποιο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο απασχολεί τον ερευνητή. Για να μπορέσει ο ερευνητής να δώσει απάντηση σε αυτό μέσω της διεξαγωγής έρευνας, θα πρέπει αρχικώς να σχεδιάσει μία μεθοδολογία, η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της δύο συνισταμένες. Η πρώτη είναι ο προβληματισμός και η δεύτερη το πεδίο που εξετάζει.

Η μεθοδολογία αποτελεί ένα πολύ σημαντικό βήμα για τον ερευνητή, γιατί στην ουσία αποτελεί τη πορεία την οποία θα ακολουθήσει, για να διεξάγει την έρευνά του. Σημαντική είναι επίσης και η ερευνητική μέθοδος, η οποία θα ακολουθηθεί. Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε δύο είδη, τις ποσοτικές και τις ποιοτικές. Η διαφορά τους έγκειται στο τρόπο που εξετάζουν ένα φαινόμενο, αφού οι ποσοτικές καταμετρούν τη ποσότητα εμφάνισής τους ενώ οι ποιοτικές στο είδος και το χαρακτήρα που αυτό το φαινόμενο φέρει (Kvale, 1996: 67).

Η μέθοδος που έχει επιλεγεί για τη παρούσα έρευνα είναι η ποιοτική. Η επιλογή αυτή έγινε λόγω των ειδικών στοιχείων που παρουσιάζει η συγκεκριμένη μέθοδος και η οποία θεωρούμε ότι είναι η πιο κατάλληλη για τη δική μας μελέτη.

Πρώτα απ' όλα, η ποιοτική έρευνα έχει το πλεονέκτημα ότι δεν μπορεί να κατευθυνθεί από αυτόν που τη διεξάγει. Αυτό σημαίνει ότι με αυτό τον τρόπο δίνεται στον ερευνητή η δυνατότητα να μελετήσει όχι μόνο την προσωπικότητα των υποκειμένων που εξετάζονται αλλά και τις κοινωνικές επιρροές τους (Παπαγεωργίου, 1998: 9-10).

Στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής περιγράφει τα φαινόμενα επακριβώς και συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία που αφορούν το αντικείμενο που εξετάζει, ενώ παράλληλα πρέπει ο ίδιος να αναπτύξει μία λογική σύμφωνα με την οποία τα στοιχεία αυτά θα αναλυθούν, ώστε να οδηγήσουν σε συμπεράσματα.

Η ποιοτική έρευνα παρουσιάζει άλλη μία ιδιομορφία και αυτή είναι η εμπλοκή του ερευνητή. Δεν περιορίζεται στη περιγραφή αλλά και στα σχόλια, τις παρατηρήσεις και την ερμηνεία που ο ερευνητής θα εφαρμόσει σε αυτή. Αυτό σημαίνει ότι, ως ένα μεγάλο βαθμό, στην ποιοτική έρευνα μπορεί να εμπεριέχεται η υποκειμενικότητα, λόγω

της διαφορετικής κουλτούρας και προσωπικότητας που μπορεί να φέρει ο ερευνητής και βάσει των οποίων θα διεξάγει την ερμηνεία του.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τους λόγους για τους οποίους θεωρήσαμε ότι η ποιοτική μέθοδος ήταν η πιο κατάλληλη επιλογή για τη δική μας έρευνα. Η διαδικασία, η οποία θα εφαρμοστεί στη παρούσα μελέτη, είναι η αναδίφηση και η ανάλυση αρχείων. Πιο συγκεκριμένα, θα εξεταστούν άρθρα εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων που αναφέρονται στο Σπύρο Πλασκοβίτη, καθώς και δικά του προσωπικά κείμενα.

1.2. Υποθέσεις εργασίας

Στο θεωρητικό μέρος της μελέτης μας εξετάστηκαν όλες οι διαστάσεις της προσωπικότητας και του έργου του Σπύρου Πλασκοβίτη. Από αυτή την εξέταση αναδείχτηκε ότι ο Σπύρος Πλασκοβίτης δεν ήταν μόνο ένας συγγραφέας αλλά ένας άνθρωπος με βαθιά πολιτική και κοινωνική συνείδηση. Ήταν σε θέση να αντιληφτεί τις ουσιαστικές αλλαγές και αυτό διαφαινόταν στις προσωπικές του απόψεις αλλά και στο έργο του.

Ήδη από το θεωρητικό μέρος της μελέτης μας έχουν εξαχθεί κάποια συμπεράσματα αναφορικά με τον ίδιο τον Πλασκοβίτη ως προσωπικότητα αλλά και το συγγραφικό του έργο, στοιχεία τα οποία αποτελούν στη παρούσα φάση τις υποθέσεις εργασίας προς επιβεβαίωση. Οι υποθέσεις αυτές είναι:

- Ο Σπύρος Πλασκοβίτης, ως πνευματική και πολιτική οντότητα, εκδήλωνε έντονο ενδιαφέρον για την κοινωνία και τα προβλήματα της εποχής του.
- Αντιμετώπιζε και τα δημόσια γεγονότα ως προσωπικά, λόγω της μεγάλης σημασίας που είχαν για τον ίδιο και τις πεποιθήσεις του.
- Δεν έβλεπε τον άνθρωπο σα συγγραφικό ήρωα ή ως κοινωνικό υποκείμενο. Αντίθετα τον θεωρούσε κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο απαιτεί πολύπλευρη εξέταση, λόγω των προβληματισμών και των συγκρούσεων που αντιμετώπιζει.
- Η άσκηση της πολιτικής αποτελούσε για τον Πλασκοβίτη στάση ζωής συνδεδεμένη με την ιδεολογία του, υπό την έννοια ότι ήταν το εργαλείο το οποίο θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάδειξη του ανθρώπινου ήθους.

- Ο Πλασκοβίτης ήταν ένας άνθρωπος ελεύθερος, δε δεχόταν έλεγχο, δε σιωπούσε και δε συμμορφωνόταν με τις επιταγές πολιτικών ιδεολογιών.

1.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Από τις παραπάνω υποθέσεις προκύπτουν και τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν την προσωπικότητα και το έργο του Πλασκοβίτη. Τα ερωτήματα αυτά είναι:

1. Πώς συνδέεται η προσωπικότητα του Πλασκοβίτη με τις πεποιθήσεις του, όπως αυτές εκφράστηκαν μέσα από το συγγραφικό του έργο;
2. Ποια είναι τα βασικά αφηγηματικά στοιχεία του έργου του;
3. Τα έργα του αποτελούν απλή περιγραφή της καθημερινότητας ή μια κοινωνική καταγγελία;
4. Ποιες αλλαγές παρατηρούνται στο συγγραφικό του έργο και ποιες ιδεολογικές διαφοροποιήσεις αποτυπώνονται σ' αυτό, με την πάροδο του χρόνου;
5. Η κριτική στο έργο του ασκήθηκε μόνο με συγγραφικά κριτήρια ή εμπεριέχει κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά στοιχεία;
6. Είχε την ικανότητα να προσαρμόζεται στις ιδεολογικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής του και να μην παραμένει στάσιμος, διατηρώντας εμμονές;
7. Ποια είναι η ευρύτητα και η διαχρονική απήχηση του έργου του Πλασκοβίτη;

1.4. Βασικές πηγές της έρευνας

Η έρευνά μας βασίστηκε σε δημοσιεύσεις εφημερίδων καθώς και σε βιβλία μέσω των οποίων ασκήθηκε κριτική στο έργο αλλά και στην προσωπικότητα του Σπύρου Πλασκοβίτη. Το φάσμα των πηγών μας είναι πολύ μεγάλο, γιατί χρονικά καλύπτει πάνω 50 χρόνια, ενώ είναι και αντιπροσωπευτικό αφού σε αυτό εμπεριέχονται από διάφορα έντυπα, βιβλία και περιοδικά λόγου μέχρι εφημερίδες και περιοδικά με πρόγραμμα της τηλεόρασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ

2.1. Βιογραφικά στοιχεία

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1917. Το πραγματικό του όνομα ήταν Πλασκασοβίτης. Ο πατέρας του, ο Ηλίας, ήταν αξιωματικός και άνηκε στη μεσαία κοινωνική τάξη της Κέρκυρας. Σαν παιδί ο Πλασκοβίτης βίωσε τη φυλάκιση και την αποφυλάκιση του πατέρα του για τη συμμετοχή του σε ένα στρατιωτικό κίνημα. Φαίνεται ότι εκείνη η περίοδος τον σημάδεψε ιδιαίτερα, γιατί και στο έργο του, μεταγενέστερα, θα κάνει αναφορές για τα προσωπικά συναισθήματα εκείνης της περιόδου (Σαχίνης, 1979:157).

Το 1931 η οικογένεια έφυγε από την Κέρκυρα και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Εκείνη την εποχή έκανε τα πρώτα του βήματα στη λογοτεχνία, αφού ως μαθητής πήγαινε κείμενα στο Γρηγόρη Ξενόπουλο για να τα δημοσιεύσει στη «Διάπλαση των Παίδων». Μετά την αποφοίτησή του από το Γυμνάσιο πήρε την απόφαση να σπουδάσει νομικά (Κοντράρου- Ρασσία, 2000:32· Υπουργείο Πολιτισμού, 1997: 53).

Ο Πλασκοβίτης σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών όπου αποφοίτησε το 1939 και αργότερα, το 1963, πήγε στο Παρίσι για μεταπτυχιακές σπουδές, όπου παρακολούθησε μαθήματα στη Φιλοσοφία του Δικαίου (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996:277 · Λόγου Τέχνη, 1996: 442 · Ζήρας, 2007:1812).

Το 1951 παντρεύτηκε την σύζυγό του Φούλα και παρέμεινε παντρεμένος μαζί της μέχρι το θάνατό του (Υπουργείο Πολιτισμού, 1997: 53).

2.2. Επαγγελματική σταδιοδρομία

Μετά την αποφοίτησή του από τη Νομική σχολή (1935), ο Πλασκοβίτης έγινε δημόσιος υπάλληλος. Διορίστηκε στο Υπουργείο Συγκοινωνιών όπου και εργάστηκε τις περιόδους 1935-1941 και 1945-1951. Το 1951 διορίστηκε στο Συμβούλιο Επικρατείας ως εισηγητής και το 1959 έγινε πάρεδρο μέλος. Το 1968 απολύθηκε από τη θέση του από τη δικτατορία και επέστρεψε σε αυτή το 1974 με το βαθμό του Συμβούλου. Το 1977 παραιτήθηκε και αποχώρησε εντελώς από το δικαστικό σώμα για να ακολουθήσει πολιτική σταδιοδρομία (Λόγου Τέχνη, 1996: 442· Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996:277 · Ζήρας, 2007:1812).

Η παραίτησή του το 1977 από τη θέση του Συμβούλου Επικρατείας δεν ήταν τυχαία. Ο Πλασκοβίτης δεν παραιτήθηκε απλώς γιατί ήθελε να γίνει πολιτικός ή γιατί θεωρούσε πως δεν είχε τίποτα άλλο να δώσει στο δικαστικό σώμα. Η παραίτησή του ήταν μία ένδειξη διαμαρτυρίας για την απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών να αθώσει τους κατηγορούμενους για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Βλέποντας ότι το δικαστικό σώμα παρέμενε εγκλωβισμένο στις λογικές και τις πρακτικές του χουντικού καθεστώτος, αποφάσισε ότι δε θέλει να συμμετέχει σε μια κατευθυνόμενη δικαιοσύνη και γι' αυτό αποχώρησε. Προάγγελος αυτής της απόφασής του ήταν το έργο του «Το Φράγμα», 17 χρόνια πριν, το 1960. Ο ήρωας του βιβλίου, ο μηχανικός Αλέξης Βαλέρης, θέτει την επιστημονική του γνώση υπεράνω των κρατικών σκοπιμοτήτων και αρνείται να συμμορφωθεί με αυτές. Το ίδιο πράττει και ο Πλασκοβίτης δεκαεπτά χρόνια μετά, αρνούμενος να θυσιάσει την επιστημονική και ηθική του ακεραιότητα προς όφελος των κρατικών μηχανισμών. Όπως χαρακτηριστικά έλεγε και ο ίδιος, γι' αυτή του την παραίτηση: «...Δεν μπορούσα να μείνω. Δεν συμβιβαζότανε η κάποια ιστορία που είχα μέσα στη Δικαιοσύνη μ' αυτά που έβλεπα να γίνονται» (Βιδάλης, 1990:36· Νοταράς, 1977· Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:32).

Εξάλλου, ο Πλασκοβίτης είχε καταθέσει ως μάρτυρας στη δίκη που είχε γίνει εναντίον των υπεύθυνων της δικτατορίας, περιγράφοντας την προσωπική του σύλληψη, την καταπάτηση των δικαιωμάτων του και τα βασανιστήρια που υπέστη, λέγοντας παράλληλα ότι το πραξικόπημα τον έκανε να αισθανθεί αγανάκτηση και αποτροπιασμό για την καταπάτηση του λαϊκού στοιχείου, αφού όπως είπε χαρακτηριστικά: «σαν να μην υπήρχε λαός» (Συλλογικό, 2008:92-93).

Λίγο πριν την παραίτησή του, το 1975 και ένα χρόνο μετά την τοποθέτησή του εκ νέου στο Συμβούλιο Επικρατείας, ο Πλασκοβίτης προέβη στη μετατροπή της σύνταξης των δημοσίων εγγράφων του Συμβουλίου Επικρατείας, στη δημοτική γλώσσα. Η κίνησή του αυτή, εκτός από πρωτοποριακή ήταν και ουσιαστική, αφού εφαρμόζοντας τη δημοτική γλώσσα σε ένα δικαστικό όργανο που ήταν και είναι το ανώτατο στην Ελλάδα, στην ουσία «άνοιξε» το δρόμο για την επίσημη κατοχύρωσή της (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών, 1979:327).

Σαν επιστήμονας της Νομικής, ο Σπύρος Πλασκοβίτης δημιούργησε και συγγραφικό έργο, αφού συμμετείχε σε μία ομάδα επιστημόνων, η οποία το 1975

εξέδωσε το βιβλίο «Προτάσεις για ένα Δημοκρατικό Σύνταγμα». Η έκδοση του συγκεκριμένου εγχειριδίου αποσκοπούσε στην ενίσχυση της προσπάθειας που γινόταν εκείνη την εποχή για την εδραίωση ενός πραγματικά δημοκρατικού πολιτεύματος.

2.3. Συγγραφική δραστηριότητα

Οι πρώτες λογοτεχνικές προσπάθειες του Σπύρου Πλασκοβίτη έγιναν την περίοδο 1929-1933, χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο Λευκάτας. Εκείνη την περίοδο, όπως ήδη αναφέραμε, έγραφε στο περιοδικό «Η Διάπλασις των Παίδων». Η πρώτη εμφάνισή του ως συγγραφέα έγινε το 1947 όταν δημοσιεύτηκε ένα διήγημά του. Ο Πλασκοβίτης συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και με αρκετά λογοτεχνικά περιοδικά όπως τη «Συνέχεια», τη «Νέα Εστία» και τις «Εποχές». Επιπλέον συμμετείχε στις εκδόσεις: «18 κείμενα» και «Νέα κείμενα 1-2» (Λόγου Τέχνη, 1996: 442 · Ζήρας, 2007:1812).

Συνολικά έχει εκδώσει:

Τέσσερα μυθιστορήματα: «Το φράγμα» (1960), «Πόλη» (1980), «Κυρία της βιτρίνας» (1990), «Άλλη καρδιά» (1995).

Επτά τόμους με διηγήματα: «Το γυμνό δέντρο» (1952), «Θύελλα και φανάρι» (1955), «Οι γονατισμένοι» (1964), «Το συρματοπλεγμα» (1974), «Τρελό επεισόδιο» (1984), «Πουκάμισο του καθηγητή» (1993), «Διηγήματα» (2002, μετά τον θάνατο του).

Δύο τόμους με δοκίμια: «Η πεζογραφία του ήθους» (1986), «Γραφές και συναντήσεις» (1998) (Λόγου Τέχνη, 1996: 443 · Ζήρας, 2007:1812).

2.4. Σχέση πολιτικής και τέχνης στη ζωή και στο έργο του

Ο Πλασκοβίτης δε θεωρούσε ότι η τέχνη είναι αποκομμένη από την κοινωνία. Πίστευε όμως, ότι ήταν ευθύνη του καλλιτέχνη να διαμορφώνει το αισθητικό κριτήριο του κοινού. Γενικότερα, ήταν άνθρωπος που πίστευε στην προσωπική ευθύνη για τη διαμόρφωση και τη διασπορά ιδεών. Το 1992 στο περιοδικό «Το Δέντρο» δημοσιεύτηκε μία συζήτηση για την πεζογραφία μεταξύ του δημοσιογράφου του περιοδικού Τάσου Γουδέλη και των συγγραφέων Αντρέα Φραγκιά, Αλέξη Πανσέληνου και Σπύρου Πλασκοβίτη. Όταν επικεντρώθηκαν στο θέμα της παραλογοτεχνίας και συγκεκριμένα στο ερώτημα γιατί το αναγνωστικό κοινό επιλέγει τέτοιου είδους βιβλία, ο Πλασκοβίτης

απάντησε ότι η ευθύνη ανήκει στους συγγραφείς, διότι αυτοί είναι που κατευθύνουν το κοινό. Αν γράφονται άσχημα βιβλία, τότε αυτά θα διαβάζονται. Συμπλήρωσε επίσης, ότι κατά την άποψή του η τέχνη πρέπει να έχει διδακτικό χαρακτήρα όχι με την έννοια της διαπαιδαγώγησης αλλά με την έννοια ότι όσο καλύτερα ποιοτικά βιβλία προσφέρει ο συγγραφέας στο κοινό, τόσο θα αναπτύσσονται περισσότερο τα κριτήριά του (Γουδέλης, 1992:20).

Τη σχέση κοινωνίας και πεζογραφίας, την ανέλυσε και το 1961 σε μία διάλεξή του για την Πεζογραφία του Ήθους, στην αίθουσα του Παρνασσού όπου είπε στους ακροατές του: «Ο πεζός λόγος έχει ένα βαρύ προνόμιο: «είναι από τη φύση και την καταγωγή του προπάντων κοινωνικό λειτούργημα. Βιάζομαι να προλάβω κάθε παρεξήγηση... Δεν θέλω να πω ότι εξυπηρετεί ή πρέπει να εξυπηρετεί ορισμένες κοινωνικές σκοπιμότητες, ή ακόμη περισσότερο, ότι μπορεί να υπακούσει σε επιταγές. Θέλω να πω μόνο τούτο: ότι ο πεζογράφος, ως ένα σημείο, αν είναι γνήσιος πεζογράφος, νιώθει, παθαίνει, συγκινείται περισσότερο σαν κοινωνική ομάδα, σαν μία προσωπικότητα ταγμένη μέσα στην ομαδική ζωή και στους παράγοντες που διαμορφώνουν αυτή τη ζωή, και λιγότερο, απ' όσο τουλάχιστον ο ποιητής, μπορεί να αρκείται σε εσωτερικούς κραδασμούς για να δώσει έργο» (Χατζηβασιλείου, 2001:8).

Ο Πλασκοβίτης δεν διαχώριζε την τέχνη από την πολιτική και θεωρούσε ότι αυτό ήταν μία επιβολή της ιστορίας και των γεγονότων. Σύμφωνα με τον Ψυρράκη, με δεδομένο ότι έζησε δύσκολες καταστάσεις σε διάφορες περιόδους της ζωής του, ήταν μονόδρομος για ένα σκεπτόμενο άνθρωπο να καταθέσει τη μαρτυρία του για τις εποχές αυτές. Εξάλλου και ο ίδιος ο Πλασκοβίτης θεωρούσε, ότι ένας σκεπτόμενος άνθρωπος που ζει σε μία κοινωνία, η οποία συνταράσσεται από πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα δεν έχει άλλη επιλογή από το να ασχοληθεί με αυτά (Ψυρράκης, 1977:7).

2.5. Η προσωπικότητα και τα ανθρωπιστικά του χαρίσματα

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ήταν ένας άνθρωπος που ενδιαφερόταν για την κοινωνία και θεωρούσε ότι είχε μεγάλη ευθύνη ως πνευματικός άνθρωπος απέναντι στην εποχή του και τους ανθρώπους της. Έχοντας μεγάλους προβληματισμούς σε ηθικό, κοινωνικό

και πολιτικό επίπεδο προσπαθούσε να τους αποτυπώσει μέσα από το λογοτεχνικό του έργο, χωρίς όμως να απαξιώνει την καλλιτεχνική του αξία, προβάλλοντας περισσότερο την εικόνα της εποχής του παρά τους δικούς του προβληματισμούς, επιτρέποντας στον αναγνώστη να τους κατανοήσει μόνος του (Τσακνιάς, 1990:153).

Είναι φανερό ότι τον απασχολούσε κάθε κοινωνικό ζήτημα της εποχής του. Παρόλο που είχε επηρεαστεί σημαντικά από συγκεκριμένα γεγονότα, δεν παρέμενε προσηλωμένος στα κοινωνικά προβλήματα που σχετιζόταν με αυτά αλλά τα χρησιμοποιούσε ως βάση για να δει τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου. Η ανθρωπιστική του διάσταση τονίζόταν κυρίως από τον αγώνα που έκανε για να ξεπεράσει τις προσωπικές του αντιφάσεις. Ενώ ήταν νομικός και πίστευε στο ιδεώδες του νόμου, η πίστη αυτή δεν ήταν μονοδιάστατη αλλά λάμβανε υπόψη του και την εφαρμογή του νόμου στην καθημερινότητα. Όταν ρωτήθηκε ο ίδιος για το αν ο νόμος είναι δικαιοσύνη, αναφορικά με τη φράση που είχε χρησιμοποιήσει στο έργο του «Η κυρία της βιτρίνας» ότι «Ο νόμος δεν είναι δικαιοσύνη, μπορεί μάλιστα να' ναι και κι εμπόδιο γι' αυτή», απάντησε: «...Δεν πίστεψα ποτέ στο νόμο ότι είναι κάτι το μεταφυσικό και εκφράζει πράγματι τη δικαιοσύνη. Πίστεψα όμως ότι ο εφαρμοστής του όποιου νόμου, αν είναι ένας πληροφορημένος και αληθινός άνθρωπος, μπορεί να τον κάνει το νόμο αληθινά ανθρώπινο. Και οπωσδήποτε να μην τον αφήσει σαν όπλο στα χέρια των αδαών και των αντιδραστικών κάθε εποχής. Έπειτα ο νόμος, όταν προέρχεται από μια τέλος πάντων δημοκρατική πολιτεία και μέσα από αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, είναι ένα σημείο προσδιορισμού της στάσης του πολίτη απέναντι στην πολιτεία και το κοινωνικό σύνολο, και συνεπώς πρέπει να είναι καταρχήν σεβαστός. Σ' αυτή τη σελίδα του μυθιστορήματος παρουσιάζεται και με τις δύο του όψεις: Και με τη σχετικότητα του στον καθημερινό βίο αλλά και με την έννοια ενός υπέρτατου νόμου πάνω από τις καθημερινές συνήθειες, που μπορεί ν' αποτελεί πυξίδα για την ανθρώπινη συνείδηση» (Βιδάλης, 1990:36).

Στα έργα του Πλασκοβίτη, ο άνθρωπος δεν είναι απλώς ένας ήρωας ούτε ένα κοινωνικό υποκείμενο. Αποτελεί γι' αυτόν ένα κοινωνικό φαινόμενο. Έτσι, του δίνεται η δυνατότητα να εξετάζει πολύπλευρα τους ανθρώπινους χαρακτήρες και να επικεντρώνεται στους προβληματισμούς και τις συγκρούσεις που αναπτύσσονται μέσα τους. Εξετάζει τον ανθρώπινο εαυτό, τη μοίρα και τις αποφάσεις του, μέσα από ένα

πρίσμα πολύπλοκο που αν επιφέρει αποτελέσματα, θα οδηγήσει σε καλύτερους ανθρώπους και κατά συνέπεια και σε καλύτερη ανθρωπότητα (Αργυρίου, 2005:297).

Το ότι ο άνθρωπος αποτελούσε την απόλυτη προτεραιότητα του Πλασκοβίτη καταδεικνύεται και από άλλο ένα γεγονός. Παρόλο που ο ίδιος είχε υπάρξει πολιτικός, δεν πίστευε ότι οι πολιτικοί είναι σε θέση να προωθήσουν αποτελεσματικά όλες εκείνες τις αλλαγές που θεωρούσε απαραίτητες για την πρόοδο και το μέλλον της Ελλάδας. Ένα θέμα που τον απασχολούσε ιδιαίτερα έντονα ήταν το μέλλον των νέων ανθρώπων. Γι' αυτούς έλεγε: «χρειάζεται ένα όραμα, πέρα από το φρόνημα μίας πολιτικής ηγεσίας» (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:33).

Ο Πλασκοβίτης δεν είχε τη λύση για το μέλλον της ανθρωπότητας αλλά κατέθετε συνεχώς τους προβληματισμούς και τις αγωνίες του αναφορικά με τις διαστάσεις και την οπτική με την οποία προσεγγιζόταν και αντιμετωπιζόταν η ανθρώπινη ζωή. Έφτανε στο σημείο να σχολιάζει ακόμα και τις διάφορες πολιτικές δηλώσεις, οι οποίες υπόσχονταν επαγγελματική αποκατάσταση για τους νέους, λέγοντας ότι: «Ακόμη κι αν δεν ξέρουμε ποιο θα είναι το όραμα, θα πρέπει να δημιουργήσουμε έναν ενθουσιασμό, ότι μπορούμε να φθάσουμε κάπου πέρα από την καταναλωτική και ανταγωνιστική κοινωνία, η οποία μας διαλύει αυτή την ώρα. Τον ανταγωνισμό τον καλλιεργεί η καπιταλιστική κοινωνία κι όταν λέμε ότι θα δημιουργήσουμε περισσότερες θέσεις εργασίας για τους νέους, ποιότητα ζωής, μήπως τελειώνει εκεί το πράγμα; Μήπως τότε θα έχει λείψει το κενό από τη ζωή μας; Ή μεγαλώνει;» (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:33).

2.6.Η ιδεολογία του

Η ιδεολογία του Σπύρου Πλασκοβίτη δεν είχε μόνο πολιτικά χαρακτηριστικά αλλά διακρίνεται από την έντονη κοινωνική της διάσταση. Παρόλο που έκανε πολιτικές αναφορές στο έργο του, δεν το έκανε σε ιδεολογικό επίπεδο αλλά εστίαζε στον άνθρωπο και στα μικροσυμφέροντα που υπηρετεί, καθώς και στην πηγή της υποκίνησής τους. Η πολιτική για εκείνον δεν προσλαμβάνονταν με την έννοια που της αποδίδεται σήμερα αλλά με την έννοια της συμβολής της στην ανάδειξη του ανθρώπινου ήθους (Νέα, 2000).

Παρόλο που κατά τη διάρκεια της πολιτικής του σταδιοδρομίας δήλωνε ότι είναι σοσιαλιστής, όλες οι αναφορές του κατέδειξαν ότι πρώτα απ' όλα είναι δημοκράτης. Όταν στο Ευρωκοινοβούλιο συζητιόταν το σχέδιο Σπινέλλι, ο Πλασκοβίτης ως

ευρωβουλευτής, θέλοντας να εκφράσει την διαφωνία του κόμματός του απέναντι στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, δήλωνε ότι και αυτός, ως μέρος των Ελλήνων σοσιαλιστών, απέχει από οτιδήποτε μπορεί να νοθεύει το δημοκρατικό ελληνικό σύνταγμα (Καραμάνου, 2005).

Το γεγονός ότι ο Πλασκοβίτης εκτός από σοσιαλιστής ήταν βαθιά δημοκρατικός άνθρωπος επιβεβαιώνεται και από την κριτική που άσκησε στο κόμμα με το οποίο συνεργάστηκε, δηλαδή στο ΠΑΣΟΚ:

«Ομολογώ ότι δεν θα ήθελα να έχω την εποχή εκείνη αρκετές από τις σημερινές μου εμπειρίες. ...Γιατί δεν ξέρω πόσο θα βοηθούσαν από ψυχολογική άποψη στη στήριξη του αγώνα κατά της χούντας, που χωρίς δισταγμούς και με άμεσο προσωπικό κίνδυνο ανέλαβαν όσοι τον ανέλαβαν τότε. Ναι, βέβαια! Ο τόπος απαλλάχτηκε, πρώτα πρώτα, από το Παλάτι και τους πράκτορές του –δικούς μας και ξένους. Οι χιλιάδες εκπατρισμένοι Έλληνες, ύστερα από τον Εμφύλιο, επιστρέψανε στα σπίτια τους κι η Αστυνομία έχασε τις επιτυχίες της ν' ανακαλύπτει «αντεθνικώς δρώντας». Ξαναυπάρχει Βουλή, εκλογές, εφημερίδες.... Αλλά και «άνευ όρων» συμβιβασμός με όλους και με όλα. Η νέα ζωή, το «κοινωνικό κράτος», που οι περισσότεροι ελπίσαμε εκείνη την εποχή, δεν ήρθε, δεν το είδαμε. Η ώρα του «εμείς» και όχι του «εγώ», όπως εδώ κι εκατό τόσα χρόνια ζητούσε ο Μακρυγιάννης, δεν σήμανε. Ποιος φταίει;

Αν χρειάζεται κάτι να προσθέσω στα παραπάνω, θα πρέπει να πω ότι η αντίσταση κατά της χούντας, ενωμένη στη βάση της ως προς τον κοινό σκοπό της ανατροπής της δικτατορίας, δεν απέκτησε ποτέ ούτε ενιαία ηγεσία ούτε κάποια πρακτική πρόβλεψη για την αντιμετώπιση των μελλοντικών εξελίξεων στον πολιτικό τομέα. Έτσι, με την πτώση της χούντας ένα μεγάλο μέρος των αντιστασιακών θεώρησαν ικανοποιητική λύση την επιστροφή του Καραμανλή κι εύκολα μπερδεύτηκαν κατόπιν στα πλοκάμια των παλαιών κομμάτων και στις μεθοδεύσεις τους.

Το «επαναστατικό» στοιχείο, που χαρακτήριζε ιδιαίτερα στη μεγάλη πλειοψηφία τους τα μέλη της «Δημοκρατικής Άμυνας», τις οργανώσεις του «Πατριωτικού Μετώπου» κι ένα μέρος του ΠΑΚ, αποδείχτηκε τελικά μία ψευδαίσθηση και παρέμεινε ανεκμετάλλευτο, σε βάρος της ουσιαστικής και κατά βάθος κοινωνικής αλλαγής. Η ισχυρή πολιτική φυσιογνωμία του Αντρέα Παπανδρέου την ευαγγελίστηκε μεν, δεν τα κατάφερε δε να την πραγματοποιήσει, σεβόμενος τα «κεκτημένα».....

Αυτά, βέβαια, δεν καθυστέρησαν, κατά τη γνώμη μου, τη δημοκρατία, αν ως δημοκρατία θεωρήσουμε το κοινοβουλευτικό πολίτευμα. Αλλοίωσαν όμως τις ελπίδες μίας ριζικότερης, ουσιαστικότερης δημοκρατίας» (Πλασκοβίτης, 1997:20).

Φαίνεται λοιπόν ξεκάθαρα ότι ο Πλασκοβίτης δε σιωπούσε και δε συμμορφωνόταν με τις επιταγές πολιτικών ιδεολογιών. Αντίθετα, έκανε ένα διαρκή αγώνα εναντίον αυτών που ασκούσαν εξουσία, όταν θεωρούσε ότι το έκαναν με λάθος τρόπο. Σε μία συνέντευξη που έδωσε το 1993, αποκάλυψε ότι όταν ήταν φυλακισμένος, κατά την διάρκεια της δικτατορίας, διαφορετικά φανταζόταν την εξέλιξη και άλλα έγιναν. Σε ερώτηση του δημοσιογράφου για το ποιος φέρει την ευθύνη γι' αυτή την κατάσταση, απάντησε ότι ευθύνονται όλοι όσοι είχαν την εξουσία μέχρι εκείνη την στιγμή, συμπεριλαμβανοντας και τον εαυτό του, αφού είχε επιτελέσει μέλος μίας κυβέρνησης που είχε ασκήσει εξουσία (Κοντράρου- Ρασσιά, 1993:58).

2.7. Η αντιστασιακή του δράση

Ο Πλασκοβίτης ως φοιτητής της νομικής, δηλαδή σε νεαρή ηλικία, έγινε μέλος της αντιστασιακής οργάνωσης ΠΕΑΝ την περίοδο της Κατοχής. Σημαντική όμως αντιστασιακή δράση ανέπτυξε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα το 1969 να καταδικαστεί σε φυλάκιση, αφού προηγουμένως είχε απολυθεί από την εργασία του και εξοριστεί, γιατί συμμετείχε στην οργάνωση «Δημοκρατική Άμυνα» (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996:277· Λόγου Τέχνη, 1996: 442 · Ζήρας, 2007:1812).

Τα δημοκρατικά ανταντακλαστικά του εκδηλώθηκαν αμέσως ενάντια στο στρατιωτικό καθεστώς της δικτατορίας. Μόλις εμφανίστηκε η κίνηση για την επιβολή της χούντας, ο συγγραφέας αντέδρασε με την «σιωπή» του, όπως και άλλοι άνθρωποι του πνεύματος. Αρνείται να εκδώσει τα έργα του, γιατί θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο είναι να σαν να συνεργάζεται και να συναινεί σιωπηλά στο νέο καθεστώς. Επίσης, συνειδητοποιεί ότι δεν θα μπορεί να εκφέρει πλέον την αντίθεσή του μέσα από το συγγραφικό του λόγο, γιατί επικρατεί λογοκρισία (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών, 1979:326).

Η αντίδρασή του όμως δεν περιορίστηκε στη σιωπή. Η οργάνωση «Δημοκρατική άμυνα», της οποίας αποτελεί ενεργό μέλος, είναι μία αντιστασιακή σημαχία στην οποία συμμετέχουν πολλές προσωπικότητες των γραμμάτων και της επιστήμης. Η συμμετοχή

του σε αυτή την οργάνωση έχει ως αποτέλεσμα την απόλυσή του (1968) και ακολουθεί η σύλληψη και ο εξορισμός του στην Κάσο. Ο Πλασκοβίτης βασανίστηκε άγρια πριν δικάσσει από στρατοδικείο και καταδικαστεί σε πέντε χρόνια φυλάκισης (Υπουργείο Πολιτισμού, 1997: 53).

Η φυλακή δεν ήταν ένα εύκολο βίωμα για αυτόν που μέχρι εκείνη τη στιγμή, λόγω της ιδιότητάς του ως δικαστικού, βρισκόταν από την άλλη πλευρά του νόμου. Η λογοτεχνική αλλά και η αντιστασιακή του φήμη ήταν τόσο μεγάλη που από την πρώτη κιόλας νύχτα βρήκε μέσα στη φυλακή ανθρώπους με τις ίδιες αξίες και τα ίδια ιδανικά να του συμπαραστέκονται. Ο Λεωνίδας Κύρκος που ήταν και αυτός φυλακισμένος την ίδια περίοδο, περιγράφει την γνωριμία του και τη βοήθεια που παρείχε στο Σπύρο Πλασκοβίτη: «Είμαστε στο παράρτημα των Φυλακών Αβέρωφ, στα χρόνια της Χούντας. Ανάμεσά μας και ο Σπύρος Πλασκοβίτης, πρώην σύμβουλος της Επικρατείας και γνωστός συγγραφέας. Βρισκόταν ανάμεσα σε αγνώστους, που τον αγκάλιασαν θερμά. Το πρώτο βράδυ τον έφεραν στον τελευταίο όροφο και τον έβαλαν δίπλα σ' ένα κελί ομοφυλόφιλων, που τους είχαν και για καθαριστές των διαδρόμων. Ο άνθρωπος είχε αγριευτεί ακούγοντας τις κουβέντες μεταξύ τους στην όχι και τόσο κόσμια γλώσσα τους. Του έστειλα ένα σημείωμα: «Μη φοβάσαι. Όλη η φυλακή είναι αντιδικτατορικοί φίλοι σου. Καλώς όρισες. Αύριο θα τα πούμε. Κοιμήσου ήσυχος. Λεωνίδας».

Όπως μου είπε αργότερα, όταν γνωριστήκαμε, αυτό το σημείωμα τον ανακούφισε και τον ηρέμησε. Την άλλη μέρα, όταν άνοιξε η φυλακή, τον πήρα και κατεβήκαμε στο προαύλιο που ήταν ήδη γεμάτο. «Από εδώ ο νέος μας συναγωνιστής» κ.λπ. Προσαρμόστηκε αμέσως στο καινούργιο περιβάλλον και σε λίγο έπαιζε μπάλα με μια κάλτσα που είχαμε γεμίσει με χαρτιά. Στο παιχνίδι πρωτοστατούσε ο αξέχαστος Παύλος Νεφελούδης (αδελφός του Βασίλη), μόλο που ήταν κουτσός. Είχε πια ανάψει το παιχνίδι, όταν ακούστηκε ο «κράχτης» της φυλακής: «Κύρκος, Πλασκοβίτης» (και άλλοι), «επισκεπτήριο». Τον πήρα και τρέξαμε στο καφασωτό χώρισμα, να συναντήσουμε τους επισκέπτες μας. Από την άλλη πλευρά είχαν ήδη φτάσει οι δικοί μας. Διέκρινα τη γυναίκα μου Καλλί και πήρα τη θέση μου, με τον Σπύρο δίπλα.

«Σπύρο μου», του φώναξε η γυναίκα του που είχε επίσης φτάσει γεμάτη ανυπομονησία και αγωνία. «Πως είσαι, καημενούλη μου; Σε έχουν βάλει μαζί με τους κομμουνιστές! Φαντάζομαι τη δοκιμασία σου! Το έκαναν επίτηδες!».

«Τι λες γλυκιά μου; Είμαι ευτυχισμένος. Εδώ βρήκα καινούργιους φίλους, που με αγαπάνε και τους αγαπώ. Αγωνιστές όπως κι εγώ. Δες, εδώ είναι ο Λεωνίδας ο Κύρκος. Δίπλα σου η γυναίκα του, πιο πέρα ο Παύλος ο Νεφελούδης, που μαζί παίζαμε καλτσόμπαλα όταν ήρθες, πιο κει ο Μίκης Θεοδωράκης και τόσοι άλλοι. Μην ανησυχείς καθόλου».

Η γυναίκα του η Φούλα, μία αξιοπρεπέστατη αλλά άπειρη από αυτά γυναίκα, δεν ήξερε που να κρυφτεί. Κοίταζε ολόγυρα τις γυναίκες των άλλων κρατουμένων και έλεγε καταστενοχωρημένη: «Με συγχωρείτε. Έρχομαι πρώτη φορά. Συγνώμη, αν σας πρόσβαλα». Η Καλλί την πήρε όταν τελείωσε το επισκεπτήριο και την κατατόπισε σε όλα» (Κύρκος, 2007:84-86).

Ο γιος του, Ηλίας Πλασκοβίτης, αναφέρει πως η φυλάκιση του πατέρα του ήταν μία ιδιαίτερα δύσκολη περίοδος για την οικογένειά του αλλά τόσο ο ίδιος όσο και η μητέρα του ήταν αισιόδοξοι και αναγνώριζαν τον αγώνα του για τη δημοκρατία. Και οι ίδιοι βίωσαν μία επώδυνη κατάσταση, λόγω της ανησυχίας για την υγεία του αλλά και λόγω του κοινωνικού αποκλεισμού από το περιβάλλον τους (Παράρτημα 3).

Ο συγκρατούμενός του Κ. Σοφούλης τον παρουσιάζει ως ένα άνθρωπο που δεν μπορούσε να αποδεχτεί το κακό και το ανήθικο. Επεδίωκε την ισότητα για όλους και είναι χαρακτηριστικό ότι ένιωθε άσχημα, γιατί του παρείχαν διαφορετική διατροφή από τους υπόλοιπους κρατούμενους, λόγω της κακής κατάστασης της υγείας του (Παράρτημα 3).

Ένα μεγάλο μέρος της ποινής του, περισσότερο από τέσσερα χρόνια, το εξέτισε κανονικά αλλά κάποια στιγμή οι δεσμώτες του αναγκάστηκαν να τον ελευθερώσουν, λόγω σοβαρών βλαβών που είχε υποστεί στην υγεία του. Η απελευθέρωσή του όμως δεν τον ησύχασε και ούτε για μία στιγμή δεν σκέφτηκε να εγκαταλείψει τον αντιστασιακό αγώνα. Η επόμενη αντίδρασή του εναντίον της δικτατορίας έγινε με τον τρόπο που αυτός γνώριζε: το γραπτό λόγο. Δημοσίευσε λοιπόν, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, ένα διήγημα για όσα έζησε στη φυλακή, που συμπεριλήφθηκε στην έκδοση «18 κείμενα», η οποία περιείχε και άλλα έργα ανθρώπων των γραμμάτων που είχαν δεχτεί από το καθεστώς την ίδια μεταχείριση με αυτή του Πλασκοβίτη. Τη δημοσίευση αυτή δεν την άφησαν χωρίς αντίποινα οι αρχές της δικτατορίας και ταλαιπώρησαν ιδιαίτερα

τον Πλασκοβίτη, μέχρι να του ανανεώσουν την άδεια αποφυλάκισής του (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών, 1979:326).

2.8. Η πολιτική του σταδιοδρομία

Το 1977 ο Σπύρος Πλασκοβίτης εξελέγη βουλευτής επικρατείας με το ΠΑΣΟΚ. Με το ίδιο κόμμα εξελέγη και τρεις φορές ευρωβουλευτής στη χρονική περίοδο 1981-1989. Την περίοδο 1984-1986 ήταν αντιπρόεδρος του Προεδρείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Ομάδας. Το 1989 εγκατέλειψε εντελώς την πολιτική για να ασχοληθεί αποκλειστικά με τη λογοτεχνία (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996:277· Λόγου Τέχνη, 1996: 443· Ζήρας, 2007:1812).

Το γεγονός ότι ο Πλασκοβίτης ήταν πλέον και επίσημα πολιτικός δεν τον εμπόδιζε να συνεχίσει, περιορισμένα όμως, τη συγγραφική του δραστηριότητα. Το χρονικό διάστημα που ήταν ευρωβουλευτής και αναγκαζόταν να ταξιδεύει κάθε εβδομάδα από την Αθήνα στο Στρασβούργο έγραφε παράλληλα και το έργο του «Η κυρία της βιτρίνας» (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:32).

Η περίοδος της πολιτικής του σταδιοδρομίας ήταν γεμάτη από ανάμεικτα αισθήματα αλλά κυρίως από αίσθημα ευθύνης, το οποίο τον διέκρινε σαν προσωπικότητα και του επιβαλλόταν από τη σπουδαιότητα των σοβαρών θέσεων που είχε αναλάβει. Παρόλα αυτά παρέμενε πάντα μετριοπαθής και συγκρατημένος, έχοντας ως κύριο μέλημά του τη σωστή επιτέλεση του έργου του. Το 1988, μετά από μία μάχη που κερδήθηκε στο Ευρωκοινοβούλιο για το Κυπριακό, ο Πλασκοβίτης όταν ρωτήθηκε αν εκτιμάει ότι υπάρχει κύμα φιλελληνισμού στην Ευρώπη, απάντησε: «Θα μου επιτρέψετε να πω ότι δεν πιστεύω σε φιλελληνισμούς. Πιστεύω ότι υπάρχουν έντιμοι άνθρωποι σ' όλους τους ιδεολογικούς χώρους. Οι προσπάθειες που κάνει κάθε ευρωβουλευτής, εκείνος που εκπροσωπεί επάξια τη χώρα του, είναι να μπει μέσα σ' αυτό το χώρο με τρόπο πειστικό, τοποθετώντας τα πράγματα αντικειμενικά και με επιχειρήματα» (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:33).

Παράλληλα, ο ίδιος πίστευε πολύ στο ελληνικό στοιχείο και κυρίως στον ελληνικό πολιτισμό. Ο Μανώλης Γλέζος με τον οποίο υπηρετούσαν μαζί στην Ευρωβουλή αναφέρει αντιπαραθέσεις μεταξύ τους αλλά όχι σε έντονο ύφος, σχετικά με θέματα του επανησιακού και κυκλαδικού πολιτισμού. Επίσης, αναγνωρίζει στον

Πλασκοβίτη ότι ποτέ δεν υπήρξε επαγγελματίας πολιτικός και κατά συνέπεια η κοινωνική και πολιτική του οπτική ήταν ανιδιοτελής (Παράρτημα 3).

2.9. Χαρακτηριστικά γεγονότα που επηρέασαν την προσωπικότητα και το έργο του

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης επηρεάστηκε σημαντικά τόσο από προσωπικά βιώματα όσο και από παγκόσμια γεγονότα. Μεγάλη επίδραση είχε για κείνον η φυλάκιση και η αποφυλάκιση του πατέρα του, εξαιτίας της συμμετοχής του σε στρατιωτικό κίνημα. Τα συναισθήματα αυτά τα εξέφρασε μέσα από το διήγημά του «Αποφυλάκιση», το οποίο είναι αυτοβιογραφικό και περιλαμβάνονται σε αυτό τόσο οι αναμνήσεις όσο και οι εμπειρίες του συγγραφέα από εκείνη την περίοδο. Το είδος γραφής του εμπεριέχει και ποιητικά στοιχεία, τα οποία αποτυπώνουν την ευαισθησία του τόσο ως παιδί αλλά και ως ενήλικα απέναντι σε ένα παιδί που βιώνει τη φυλάκιση και την αποφυλάκιση του πατέρα του (Σαχίνης, 1979:157).

Καθοριστικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του έργου του υπήρξε και η περίοδος της φυλάκισής του, κατά την διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας. Την εμπειρία του μέσα από τις φυλακές, την κατέγραψε το 1974 στον τόμο διηγημάτων «Το συρματόπλεγμα», περιγράφοντας όχι μόνο τις προσωπικές του στιγμές αλλά και στιγμιότυπα από τη ζωή της φυλακής (Σαχίνης, 1979:157).

Ο ίδιος έλεγε ότι στο λογοτεχνικό του έργο είχαν πολύ μεγάλη σημασία οι μνήμες που κουβαλούσε, τόσο από γεγονότα που επηρέασαν την προσωπική του ζωή όσο και από γεγονότα που στιγμάτισαν την Ελλάδα. Κάποια από αυτά δεν τα έζησε ο ίδιος προσωπικά, όπως τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο αλλά οι μνήμες του είχαν δημιουργηθεί μέσα από τις διηγήσεις του πατέρα του που είχε πολεμήσει στον πόλεμο αυτό. Έφερε μνήμες από το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, από την Εθνική Αντίσταση, από τον Εμφύλιο και από τη στρατιωτική δικτατορία. Τα γεγονότα όμως αυτά ο Πλασκοβίτης δε θεωρούσε ότι επέδρασαν μόνο στην προσωπικότητα και το λογοτεχνικό έργο του ίδιου αλλά ότι συντέλεσαν στη διαμόρφωση της ταυτότητας της Ελλάδας στη σύγχρονη εποχή (Βιδάλης, 1990:36).

2.10. Αναγνώριση εν ζωή του συγγραφέα παγκόσμια αλλά και στην Ελλάδα

Ο συγγραφέας έχει λάβει αρκετά βραβεία για το λογοτεχνικό του έργο. Το 1956 του απονεμήθηκε το Κρατικό βραβείο διηγήματος για το έργο του «Η θύελλα και φανάρι». Το 1961 έλαβε το έπαθλο «Κώστας Ουράνης» για το οποίο ήταν υποψήφιος και το 1956 αλλά δεν κατάφερε να το πάρει, παρά την εύφημη μνεία που έγινε για το έργο του «Η θύελλα και φανάρι» (Το Δεκαπενθήμερο, 1956: 411). Για το μυθιστόρημά του «Το Φράγμα», το 1965 του απονεμήθηκε το βραβείο των «Δώδεκα», ενώ το 1980 έλαβε το Α΄ κρατικό βραβείο μυθιστορήματος για το έργο του «Πόλη» (Λόγου Τέχνη, 1996: 443· Ζήρας, 2007:1812 · Αργυρίου, 2005:142).

Η λογοτεχνική αξία του Σπύρου Πλασκοβίτη εκτός από την Ελλάδα, έχει αναγνωριστεί και παγκοσμίως. Αυτός είναι ο λόγος που πολλά έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες και έχουν περιληφθεί σε διάφορες ανθολογίες. Μεταξύ άλλων, «Το φράγμα» και το «Η κυρία της βιτρίνας» έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, τα αγγλικά, τα γερμανικά και τα ρώσικα (Λόγου Τέχνη, 1996: 443).

Στις 2 Δεκεμβρίου του 1989, ο Δήμος Κερκυραίων και το περιοδικό «Πόρφυρας», θέλοντας να τιμήσουν τα σαράντα χρόνια της πνευματικής του πορείας διοργάνωσαν μία φιλολογική βραδιά, στην οποία μίλησε και ο ίδιος ο συγγραφέας, λέγοντας ότι ήταν χρέος της ύπαρξής του να αγωνιστεί και να εκφραστεί (Πόρφυρας, 1992: 161-164).

2.11. Τελευταία χρόνια, θάνατος και απόδοση τιμών

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του, έχοντας αποσυρθεί οριστικά από την πολιτική και το δικαστικό σώμα, ασχολιόταν αποκλειστικά με την λογοτεχνία. Παρόλα αυτά, είχε δεχτεί να γίνει Πρόεδρος της Εταιρίας Συγγραφέων και Πρόεδρος της Επιτροπής που εξελέγη από τη Βουλή για την απονομή τιμητικών συντάξεων στους καλλιτέχνες (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:33).

Πέθανε σε ηλικία 83 ετών, χάνοντας τη μάχη με την επάρατη νόσο, στις 7 Οκτωβρίου του 2000.

Αμέσως μετά τον θάνατό του, ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Κώστας Σημίτης έκανε την εξής δήλωση: «Ο άξιος δικαστικός λειτουργός, ο αγωνιστής της

δημοκρατίας, ο συγγραφέας, ο διανοούμενος, ο άτεγκτος υπερασπιστής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών, που έδωσε πραγματικές μάχες απ' όπου και αν υπηρετούσε για την πραγμάτωση και την εμπέδωση των αρχών και αξιών του δυτικού νομικού πολιτισμού, δεν είναι πια κοντά μας. Όμως, η παρακαταθήκη που μας άφησε για περισσότερο φως και περισσότερη πνευματικότητα στη δημοκρατία μας, όπως ο ίδιος έλεγε χαρακτηριστικά, παραμένει ζωντανή και επίκαιρη όσο ποτέ. Στους οικείους του απευθύνω θερμά συλλυπητήρια» (Κοντράρου- Ρασσιά, 2000:33).

Ο Μένης Κουμανταρέας σε δήλωση που έκανε στην εφημερίδα «Νέα» για το Σπύρο Πλασκοβίτη, αναφέρει: Ένας ξεχωριστός πεζογράφος, βέβαια. «Το Φράγμα» και η «Πόλη» χαραγμένα στη μνήμη μου. Μα αυτό δεν τα λέει όλα. Ένας δικαστής που δικάστηκε. Ένας αντιστασιακός, όρος που τόση κατάχρηση έγινε, μα που σ' εκείνον ταίριαζε γάντι. Και αυτό θα το θυμάμαι επίσης» (Νέα, 2000).

Το 2007 η Εταιρία Κερκυραϊκών Σπουδών, υπό την αιγίδα του Δήμου Κερκυραίων, πραγματοποίησε ένα επιστημονικό συνέδριο αφιερωμένο σε εκείνον με τον τίτλο «Σπύρος Πλασκοβίτης- Πεζή μπαλάντα για τον πεζογράφο του ήθους» (Παράρτημα 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

3.1. Εργογραφία

Τα έργα του Σπύρου Πλασκοβίτη παρατίθενται χρονολογικά ως εξής:

Πλασκοβίτης, Σ.(1978). *Η θύελλα και το φανάρι*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας

Πλασκοβίτης, Σ. (1979). *Το συρματόπλεγμα*. 7η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1979). *Η πόλη*. 11 έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1980). *Οι γονατισμένοι*. 4^η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1983). *Το γυμνό δέντρο*. 3^η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1984). *Το τρελό επεισόδιο*. 2^η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1986). *Η πεζογραφία του ήθους» και άλλα δοκίμια*. Τόμος Α. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1990). *Η κυρία της βιτρίνας*. 6^η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1993). *Το πουκάμισο του καθηγητή*. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1995). *Η άλλη καρδιά*. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1996). *Το Φράγμα*. 13η έκδοση. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1998). *Γραφές και συναντήσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης

Πλασκοβίτης, Σ. (1999). *Το μοντέλο*. Αθήνα: Κέδρος

3.2. Αναλυτική παρουσίαση

Το μοντέλο

Η Ράνια Παρή, η κεντρική ηρωίδα του έργου είναι ένα μοντέλο εξαιρετικά όμορφο, με ηλικία μόλις 23 χρονών. Η αφήγηση ξεκινάει με την επίσκεψή της στο κοσμηματοπωλείο του Σταυρινού, ενός πλούσιου ανθρώπου με τα διπλά χρόνια από αυτή, ο οποίος είναι παντρεμένος αλλά βρίσκεται σε διάσταση με τη σύζυγό του. Τη Ράνια είχε προσπαθήσει να την κατακτήσει και παλαιότερα ο Σταυρινός, επιδεικνύοντας

τον πλούτο του, μία μέθοδο που είχε επιφέρει θετικά αποτελέσματα στο παρελθόν, αφού ο γνωστός κοσμηματοπώλης είχε «αγοράσει» πολλές καλλονές παλιότερα με τον ίδιο τρόπο. Η συγκεκριμένη κοπέλα όμως τον αγνόησε και απέρριψε τις προσεγγίσεις του, αφού δεν καταδέχτηκε να του τηλεφωνήσει ποτέ. Αυτό πλήγωσε το Σταυρινό όχι μόνο γιατί ποθούσε τη Ράνια, αλλά γιατί είχε πληγεί και ο εγωισμός του, αφού καμία γυναίκα μέχρι τότε δεν τον είχε αμφισβητήσει.

Η έκπληξη λοιπόν του κοσμηματοπώλη ήταν εξαιρετικά μεγάλη όταν η Ράνια επισκέφτηκε το κατάστημά του. Από την αρχή της επίσκεψης η κοπέλα εκδηλώνει το θαυμασμό της για μία καρφίτσα με μπριγιάν και πλατίνα που υπάρχει στην βιτρίνα του καταστήματος, ένα πανάκριβο κομμάτι που κοστίζει δεκαπέντε εκατομμύρια. Η Ράνια αφήνει υπονοούμενα ότι μπορεί να υπάρξει στο μέλλον ερωτική σχέση ανάμεσά τους αλλά ο Σταυρινός διστάζει να της χαρίσει την καρφίτσα για να τη δελεάσει, μιας και σκέφτεται τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ως επιχειρηματίας, τον τελευταίο καιρό.

Αντίθετα, η Ράνια είναι σίγουρη ότι ο Σταυρινός θα υποκύψει στη γοητεία της. Στην Αθήνα έφτασε δεκαέξι χρονών, μετά από κάποια τοπικά καλλιστεία που κέρδισε. Στην πρωτεύουσα, προσπάθησε ξανά να πάρει μέρος και, γιατί όχι, να κερδίσει ένα μεγαλύτερο τίτλο ομορφιάς. Όμως δεν το κατόρθωσε, λόγω του ότι δεν είχε τις κατάλληλες γνωριμίες. Η συναναστροφή της με αυτά τα κυκλώματα κατάφερε να την κάνει να αποκτήσει ένα πολύ καλό επάγγελμα, αυτό του μανεκέν, που τη μετέτρεψε από ένα κορίτσι της επαρχίας σε μία σαγηνευτική γυναίκα με μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό της.

Η εξουσία που της έδινε αυτή η γοητεία τη σαγήνευε και την έκανε να θέλει να τη δοκιμάζει συνεχώς στους ανθρώπους, γι' αυτό έκανε το ίδιο και στην περίπτωση του Σταυρινού. Στην πρώτη επίσκεψη που αυτός έκανε στο διαμέρισμά της, της πήγε και την καρφίτσα ως δώρο, εκφράζοντάς της παράλληλα και τον έρωτά του.

Η δωρεά αυτής της καρφίτσας δημιούργησε πολλά προβλήματα στο Σταυρινό, αφού έπρεπε να δικαιολογήσει την απουσία της από τη προθήκη του καταστήματός του, χωρίς να χρειαστεί να δώσει εξηγήσεις στη γυναίκα του, μιας και είχε και αυτή μερίδιο στην επιχείρηση. Από την άλλη, αν της έλεγε ότι την πούλησε, ήταν υποχρεωμένος από το νόμο να αναφέρει τον αγοραστή, συν του ότι έπρεπε να πληρώσει και έναν τεράστιο

φόρο. Σε αυτό το πρόβλημα θα μπορούσε να δώσει λύση ο λογιστής του αλλά αυτό δεν το ήθελε, γιατί φοβόταν ότι θα τον επικρίνει για το πάθος του για την νεαρή κοπέλα. Η μόνη λύση που βρήκε ήταν να βάλει το μάστορά του να κατασκευάσει ένα αντίγραφο της καρφίτσας, το οποίο και έβαλε στην βιτρίνα.

Στο μεταξύ, παρόλο που εδώ και δύο μήνες μετά το δώρο του, ο Σταυρινός έβγαινε συνέχεια με τη Ράνια και φυσικά πλήρωνε όλες τις διασκεδάσεις της, η σχέση τους είχε παραμείνει μόνο πλατωνική. Συγχρόνως αυτός είχε αρχίσει να αντιμετωπίζει προβλήματα ρευστότητας. Επιπλέον, η Ράνια είχε ξεκινήσει να του κάνει παράπονα, γιατί μία φίλη της είχε δει το αντίγραφο της καρφίτσας, που αυτή έλεγε παντού ότι είναι μοναδικό κομμάτι, στη βιτρίνα και θεωρούσε ότι ο Σταυρινός την είχε κοροϊδέψει.

Τα οικονομικά προβλήματα του κοσμηματοπώλη γίνονταν όλο και μεγαλύτερα, αφού έπρεπε από τη μια να πληρώνει τα πολύ μεγάλα έξοδα που έκανε η Ράνια και τους λογαριασμούς της που έφταναν στο μαγαζί του και από την άλλη να αντιμετωπίζει και τα προβλήματα ρευστότητας που είχε και που δεν του επέτρεπαν να είναι συνεπής στη διατροφή που έπρεπε να δίνει στη γυναίκα του, η οποία τον τελευταίο καιρό είχε αρχίσει να τον πιέζει ασφυκτικά. Άρχισε λοιπόν να δανείζεται χρήματα από συναδέλφους του και αργότερα κατέφυγε και σε τοκογλύφους.

Κάποια στιγμή τη Ράνια την προσέγγισε ένας νεαρός, ο Γιαννάκης Στεπάν, για της προσφέρει μία εργασία, η οποία θα της απέδιδε πολλά χρήματα και μεγάλη κοινωνική καταξίωση. Την ίδια ώρα, ο Σταυρινός είχε μπλέξει στα δίκτυα των τοκογλύφων, οι οποίοι καλά - καλά δεν ήξερε ποιοι είναι. Δανειζόταν συνεχώς απ' αυτούς και έτσι γρήγορα άρχισε να δέχεται απειλές από αγνώστους. Είχε όμως να αντιμετωπίσει και άλλα προβλήματα, όπως την καταστροφή του ονόματός του, όταν αναγκάστηκε να πουλήσει την μιμασιόν καρφίτσα για αληθινή και ο αγοραστής το κατάλαβε.

Ένα βράδυ, αφού του έχουν απαγορεύσει την είσοδο σε ένα κατάστημα γιατί χρωστούσε τους προηγούμενους λογαριασμούς, η Ράνια του δίνεται και ερωτικά, έχοντας πάρει την απόφαση την επόμενη ημέρα να προσχωρήσει στην εταιρία «Γιαννάκης Στεπάν και Σία». Στην εταιρία αυτή η κοπέλα ήταν απομονωμένη σε ένα πολύ ωραίο γραφείο, χωρίς βέβαια να κάνει κάποια συγκεκριμένη δουλειά, εκτός από κάποια τηλέφωνα και μη έχοντας επαφή με κανέναν από τους ιδιοκτήτες της εταιρίας,

εκτός από τον άντρα που την είχε προσεγγίσει αρχικά. Σταδιακά άρχισε να συζητά μαζί του και έμαθε την άσχημη οικονομική κατάσταση του Σταυρινού, καθώς επίσης ότι από τη συγκεκριμένη εταιρία ο Σταυρινός είχε δανειστεί χρήματα. Έμαθε επίσης πόσο ισχυρός και γοητευτικός ήταν ο ιδιοκτήτης της εταιρίας και πόσο ανάγκη είχε από μία επίσης εντυπωσιακή γυναίκα δίπλα του. Η Ράνια άρχισε να γοητεύεται από την ιδέα ότι την επιθυμούσε ένας τόσο ισχυρός άντρας, ο Τζώρτζης Στεπάνοβιτς, τον οποίο δεν είχε γνωρίσει ακόμα. Παράλληλα, είχε αντιληφθεί ότι και ο Γιάννης Στεπάν την ποθούσε. Παρόλα αυτά αρνήθηκε να του δώσει πληροφορίες για τα περιουσιακά στοιχεία του Σταυρινού.

Ο κοσμηματοπώλης, επιχειρώντας να βγει από το οικονομικό του αδιέξοδο, έπαιξε τα δανεισμένα του λεφτά στο χρηματιστήριο, χάνοντάς τα και αυτά. Η Ράνια, προσπαθώντας να μάθει περισσότερες πληροφορίες για τον ιδιοκτήτη της τοκογλυφικής εταιρίας, αρχίζει να ρωτά το φύλακά της, το Φάνη, έναν πρόσφυγα από την Βουλγαρία αλλά αυτός της λέει ότι δεν έχει δει κανέναν άλλον στην εταιρία εκτός από το Γιαννάκη. Αυτό είναι αλήθεια, γιατί ο Τζώρτζης δεν υπάρχει και το αφεντικό είναι ο Γιαννάκης, ο οποίος θέλοντας να κατακτήσει τη Ράνια εγκλώβισε με το δανεισμό το Σταυρινό και έπλασε έναν ανώτερο άντρα από αυτόν, γιατί δεν ήταν σίγουρος για τον εαυτό του.

Ο Σταυρινός μετά τη ζημιά που έπαθε στο χρηματιστήριο, καταστράφηκε εντελώς και το κατάστημά του κατασχέθηκε. Επίσης, συνέχισε να δέχεται απειλές και είχε αρχίσει να έχει την αίσθηση ότι κάποιιοι τον παρακολουθούσαν. Η πτώχευση ήταν η μόνη λύση γι' αυτόν αλλά αρνιόταν να το αποδεχτεί, γιατί θεωρούσε πως η κοινωνική καταστροφή που θα ακολουθούσε θα τον έκανε να χάσει τη Ράνια.

Ο Γιαννάκης Στεπάν από τη μεριά του αποκαλύπτει την αλήθεια στη Ράνια, πιστεύοντας ότι η κοπέλα θα δεχτεί τον έρωτά του αλλά αυτή τον απορρίπτει και αυτός τη σκοτώνει. Αμέσως μετά το φόνο, ο Σταυρινός λαμβάνει μία δακτυλογραφημένη επιστολή από τη Ράνια, ότι θα λείπει σε ταξίδι και ο Στεπάν στέλνει το Φάνη να σκοτώσει το Σταυρινό. Ο Φάνης όμως δεν μπορεί να τον σκοτώσει και ο Στεπάν αναγκάζεται να φύγει για το εξωτερικό, διασπείροντας την φήμη ότι η Ράνια τον συνοδεύει. Ο Σταυρινός από τη μεριά του ανησυχεί και δηλώνει την εξαφάνισή της στην αστυνομία, η οποία κάνει έλεγχο στο σπίτι της, χωρίς όμως να βγάλει κανένα αποτέλεσμα. Μετά από λίγο καιρό, το σκυλί κάποιου που το έχει βγάλει βόλτα,

ανακαλύπτει σε ένα καμένο δάσος στην Πεντέλη ένα σκελετό με μία διαμαντένια καρφίτσα, το πτώμα της Ράνιας Παρή.

Το πουκάμισο του καθηγητή

Το πουκάμισο του καθηγητή

Ο Χάρης Παπαρόδης είναι ένας υφηγητής του Δικαίου και έχει πολύ καλές προοπτικές για την ακαδημαϊκή του καριέρα. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εμφάνισής του είναι τα πουκάμισα που φορά, τα οποία έχουν μεγάλη ποικιλία σε χρώματα, ποιότητα και πρωτοτυπία. Η ανέλιξή του στη θέση του υφηγητή έγινε κυρίως λόγω της ικανότητας που είχε να είναι διακριτικός και να κάνει κριτική, χωρίς όμως να λείπει ξεκάθαρα τη δική του άποψη. Επίσης, είχε την τύχη να διοριστεί βοηθός στο Νομικό Σπουδαστήριο. Εκεί τον είχε προσέξει ο καθηγητής Σαβοναρόλας. Η γοητεία του ήταν αυτή που τον είχε βοηθήσει και να αναρριχηθεί κοινωνικά και να καταφέρει να είναι μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Σε αυτές τις κοινωνικές συναναστροφές, καθώς πλησίαζε τα σαράντα, είχε γνωρίσει και τη σημερινή σύζυγό του, τη Λουκία. Η Λουκία ήταν παντρεμένη παλαιότερα με το διευθυντή της Χαλυβουργίας Δανιήλ, τον οποίο χώρισε λόγω της σκληρότητας του χαρακτήρα του. Η Λουκία και ο Χάρης παντρεύτηκαν, δημιουργώντας στην ουσία μία ισχυρή συμμαχία και για τους δύο. Μαζί τους έμεινε και η Νίκη, η κόρη που είχε αποκτήσει η Λουκία από το γάμο της με το Δανιήλ.

Την πορεία του Χάρη προς τη θέση του καθηγητή την ανακόπτουν οι πολιτικές εξελίξεις, αφού η σύγκρουση ανάμεσα στην Κυβέρνηση και το Παλάτι τον κάνουν να σταματήσει προσωρινά τα έκτακτα μαθήματα που κάνει στο πανεπιστήμιο, μη θέλοντας να εμπλακεί στις πολιτικές διαμάχες. Έχει αρχίσει επίσης να ανησυχεί, γιατί δε γνωρίζει ποιες θα είναι οι εξελίξεις και κατά συνέπεια ποιοι θα είναι αυτοί που θα κρίνουν αν είναι κατάλληλος για τη θέση του καθηγητή. Αυτό τον οδήγησε σε ένα διακριτικό διαφημιστικό γραφείο, το οποίο έφτιαχνε προφίλ, με την προσδοκία να του φτιάξουν και το δικό του καθώς και το ντοσιέ που θα κατέθετε μαζί με την υποψηφιότητά του για τη θέση του καθηγητή.

Ο Χάρης όμως και η Λουκία είχαν αρχίσει να έχουν οικονομικά προβλήματα, γιατί έφτιαχναν ένα πολύ ωραίο σπίτι και αυτός δεν είχε γίνει ακόμα καθηγητής για να έχει μεγαλύτερο μισθό. Έτσι η Λουκία αποφασίζει να στραφεί για βοήθεια στον πρώην

σύζυγό της, το Δανιήλ. Οι δύο άντρες, ο Χάρης και ο Δανιήλ, έχουν αποκτήσει τυπικές σχέσεις, λόγω της Νίκης, της κόρης της Λουκίας, που ζει με τον έναν άντρα και ο άλλος είναι ο πατέρας της. Του ζητά λοιπόν να ασκήσει την πολιτική του επιρροή για να γίνει ο Χάρης καθηγητής και αυτός της ζητά ως αντάλλαγμα να γίνει ερωμένη του, κάτι που τελικά αυτή αποδέχεται.

Ο Χάρης από την άλλη, παραδίδει στο διαφημιστικό γραφείο και το σύγγραμμά του για να το βελτιώσουν. Όταν αυτό κυκλοφορεί γίνεται αποδεκτό με ενδιαφέρον. Από το Δεκέμβρη του 1966 μέχρι το Φλεβάρη του 1967 συζητείται η υποψηφιότητα του Χάρη και η τελική αποδοχή της εξαρτάται από τον υπουργό, τον οποίο ο Δανιήλ είχε υποσχεθεί να προσεγγίσει. Ακολουθεί μία κλήση από την ασφάλεια για να σιγουρευτεί ο υπουργός ότι ο Χάρης Παπαρόδης δεν θα είναι επικίνδυνος με την ιδιότητα του πανεπιστημιακού. Αμέσως μετά, γίνεται καθηγητής.

Κάποια στιγμή ο Παπαρόδης καλεί και πάλι το διαφημιστικό γραφείο να τον βοηθήσει γιατί έχει μάθει ότι το υπουργείο θα κάνει εκκαθαρίσεις καθηγητών και φοβάται ότι κάποιες απόψεις στο σύγγραμμά του μπορεί να θεωρηθούν ακραίες. Ο Παπαρόδης όμως δεν κρίνεται ακατάλληλος για καθηγητής και διατηρεί τη θέση του. Κάποια στιγμή ο διαφημιστής διαβάζει στην εφημερίδα ένα άρθρο για έναν καθηγητή που έκανε μία πολύ κατακριτέα πράξη και ένας ανώτατος κυβερνητικός αξιωματούχος τον ανάγκασε να επανορθώσει άμεσα και παρόλο που η είδηση δε γράφει όνομα αντιλαμβάνεται αμέσως ότι πρόκειται για τον Παπαρόδη. Ο καθηγητής έχει κάνει σχέση με την πρόγονή του τη Νίκη και επιστρέφοντας από ένα ερωτικό ραντεβού, πετάει ένα τσιγάρο στο δρόμο την ώρα που οδηγεί, κάτι που βλέπει ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, ο οποίος τον αναγκάζει να το μαζέψει.

Η αρχόντισσα

Ο Λαυρέντης είναι ένας δάσκαλος με μία πολύ ωραία γυναίκα τη Λίλη, με την οποία έχει μεγάλη διαφορά ηλικίας. Στην πόλη που μένει τον τελευταίο καιρό πλανάται μία δυσάρεστη και μυστηριώδης μυρωδιά και στο καφενείο που συχνάζει συζητούν ότι προέρχεται από τους οχετούς. Συζητούν ακόμα πως είδαν την αρχόντισσα στο μπαλκόνι. Στην Άνω Πόλη που μένει ο δάσκαλος, τα μπαλκόνια των κτιρίων δε διατηρούνται σε καλή κατάσταση εκτός από αυτό της αρχόντισσας, της μοναδικής που έχει μείνει στην πόλη και που βγαίνει στο μπαλκόνι, τις ίδιες πάντα ώρες.

Δύο ώρες αφού πήγε ο Λαυρέντης στο καφενείο, η γυναίκα του η Λίλη έφυγε από το σπίτι της και πήγε στο σπίτι του εραστή της, του Φιλαντώνη, ενός σωληνουργού των ναυπηγείων. Η περίεργη μυρωδιά που πλανάται στην πόλη, φαίνεται στη Λίλη ότι προέρχεται από το σώμα της λόγω της ηλικίας της και φοβάται ότι θα μυρίσει στον εραστή της που είναι νεώτερος. Ο Φιλαντώνης δε δουλεύει εδώ και δύο εβδομάδες, γιατί στα ναυπηγεία κηρύχθηκε απεργία. Όταν η Λίλη φτάνει τελικά στο σπίτι του της λέει ότι το ναυπηγείο δεν θα ανοίξει ξανά και ότι θα αναγκαστεί να μπαρκάρει. Αναστατώνεται από το ενδεχόμενο να χάσει τον εραστή της και εκείνος της αποκαλύπτει εκνευρισμένος ότι αν ήξερε ποιος είχε χρήματα, ακόμα κι αν ήταν η αρχόντισσα, θα τη σκότωνε για να βγει από τη δύσκολη θέση.

Τις επόμενες ημέρες που συνέχισε να έχει καλό καιρό, οι κάτοικοι έβλεπαν την αρχόντισσα της πόλης στο μπαλκόνι. Ο Φιλαντώνης από την άλλη προετοιμάζεται να τη ληστέψει. Όταν μπαίνει όμως στο σπίτι για να τη σκοτώσει έρχεται αντιμέτωπος με τη φοβερή μυρωδιά που προέρχεται από το σώμα της αρχόντισσας, η οποία ήταν νεκρή εδώ και αρκετές ημέρες.

Η καραμπίνα

Ο κυρ Αντώνης ξυπνά σε ένα κρατητήριο, χωρίς να θυμάται για ποιο λόγο είναι εκεί. Μικρότερος θεωρούσε πως η πορεία του στη ζωή θα ήταν διαφορετική, αφού και διάβαζε και σπουδές είχε κάνει αλλά δεν τα κατάφερε ούτε δουλειά αλλά ούτε γυναίκα να βρει. Ο θείος του ο Στέφανος, ένας πρώην ναυτικός, ο οποίος δεν είχε παιδιά και που τον είχε μεγαλώσει μιας και ήταν ορφανός, του είχε πει ότι αυτά είναι τυχερά. Ο θείος του είχε και μία καραμπίνα. Αγανακτισμένος από την μοναξιά και την ανεργία, ο Αντώνης παίρνει μεθυσμένος την καραμπίνα του θείου του και αρχίζει να πυροβολεί στον αέρα αλλά ευτυχώς δε σκότωσε κανέναν. Η αστυνομία όμως δεν τον πιστεύει και τον παραπέμπει για κακούργημα, θεωρώντας πως είχε στοχοποιήσει κάποιον άνθρωπο.

Η καρέκλα

Ο ήρωας της ιστορίας είναι ένας νεαρός χωρίς λεφτά, ο οποίος έχει γνωρίσει μία κοπέλα, τη Νόρα. Ο νεαρός είναι φοιτητής και τον συντηρεί η μητέρα του, η οποία του είχε εξασφαλίσει κάποια ενοίκια, ως εισόδημα, από τα σπίτια που της άφησε ο δεύτερος σύζυγός της πριν πεθάνει. Ο πρώτος της σύζυγος και πατέρας του νεαρού που είχε κι

αυτός πεθάνει, ήταν αριστερός όπως και ο αδελφός του, του οποίου όμως είχε χάσει τα ίχνη του και δεν ήξερε που βρισκόταν. Το μεγάλο πρόβλημα του νεαρού είναι ότι δεν έχει λεφτά να πάει τη Νόρα κάπου για να συνευρεθούν ερωτικά και φυσικά δεν θέλει να την πάει στα παρκάκια, γιατί φοβάται. Κλέβει από τη μητέρα του ένα κλειδί από ένα διαμέρισμα στα Πατήσια, το οποίο είναι άδειο γιατί έχει γίνει έξωση στον ιδιοκτήτη. Μέσα δεν υπάρχει τίποτα άλλο εκτός από μία καρέκλα τραπεζαρίας στη μέση ενός δωματίου. Όταν η Νόρα πηγαίνει στο διαμέρισμα, στην αρχή απογοητεύεται και θέλει να φύγει αλλά τελικά τον λυπάται και μένει. Αρχίζει να του λέει ότι παλιότερα αγαπούσε τη χημεία και ήθελε να γίνει αρωματοποιός αλλά τελικά τα παράτησε όλα και δούλεψε σε μπαρ, γιατί τουλάχιστον εκεί διασκεδάζε και δεν είχε να αντιμετωπίσει και την παρενόχληση που της ασκούσε ο θεός της, όταν δούλευε στο αρωματοπωλείο του. Αργότερα δούλεψε σαν πωλήτρια σε ένα μεγάλο μαγαζί της Βουκουρεστίου όπου δεν την ενοχλούσε να κοιμάται και με κάποιους πελάτες, γιατί θεωρούσε ότι με αυτόν τον τρόπο αποκτούσε και η ίδια αξία. Η αποκάλυψή της αυτή σόκαρε το νεαρό, ο οποίος είχε άλλη εντύπωση γι' αυτή και άρχισε να της φέρεται πρόστυχα και επιθετικά. Παρόλο που στην αρχή τσακώνονται, καταλήγουν στο τέλος να κάνουν έρωτα. Την ώρα που κάθονται στην μοναδική καρέκλα σπάει το πόδι της. Σε αυτό το σημείο ο νεαρός βρίσκει ένα χαρτάκι από τον πατέρα του ή από το θείο του, το οποίο γράφει ότι σε λίγο θα τον σκοτώσουν, καθώς και το σημείο στο οποίο βρίσκεται ένας ασύρματος.

Ωμοφαγία

Ένας δημοσιογράφος περιμένει στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών έναν πρόεδρο για να του πάρει συνέντευξη, καθώς επίσης και για να ενημερωθεί για τις αποφάσεις που θα πάρει το Συμβούλιο των Υπουργών. Εκεί συναντάει τον ακόλουθο τύπου της Πρεσβείας που όπως και ο δημοσιογράφος, αντιμετωπίζει προβλήματα στην εργασία του. Είναι αναγκασμένος, επειδή δεν είναι αρεστός στη νέα κυβέρνηση, να πηγαίνει από νωρίς στο αεροδρόμιο να περιμένει τον εκάστοτε πολιτικό για να φαίνεται ότι προσπαθεί. Ο δημοσιογράφος, από τη μεριά του έχει κάνει κι αυτός υποχωρήσεις, γιατί παλαιότερα ασχολούνταν με κοινωνικά θέματα, ενώ τώρα καλύπτει αυτού του τύπου τα ρεπορτάζ όχι γιατί είναι ο καλύτερος αλλά γιατί τον συμφέρει.

Οι ξένες πόλεις αρέσουν στο δημοσιογράφο, γιατί ξεφεύγει από τα προβλήματα της Αθήνας. Παρόλα αυτά όμως την αγαπάει αυτή την πόλη. Όταν επιστρέφει στο

ξενοδοχείο του, του τηλεφωνεί ο ακόλουθος τύπου που συνάντησε στο αεροδρόμιο και του ζητάει να πει καμιά καλή κουβέντα γι' αυτόν στον πρόεδρο, γιατί γνωρίζει πως τον εκτιμάει.

Φεύγοντας από το ξενοδοχείο, ο δημοσιογράφος πάει σε μία ταβέρνα για φαγητό σκεπτόμενος τη συνέντευξη που θα ακολουθήσει, γνωρίζοντας ότι θα είναι ίδια με όλες τις προηγούμενες. Απέναντί του κάθεται ένας παχουλός άντρας που του πιάνει τη συζήτηση για τις υγιεινές τροφές. Του λέει ότι είναι Γάλλος με Βελγίδα σύζυγο και τρία παιδιά και ότι όλοι συμφωνούν για την υγιεινή διατροφή. Συζητούν επίσης για την αντίσταση και ο Γάλλος εντυπωσιάζεται, όταν ο δημοσιογράφος τον ενημερώνει ότι στην Ελλάδα συμμετείχαν ακόμα και τα νήπια, τα οποία έκρυβαν χειροβομβίδες στις φασκίες τους. Η σερβιτόρα φέρνει την παραγγελία του που είναι ωμός κιμάς και αυτός τρώγοντας λέει στο δημοσιογράφο πόσο υγιεινές είναι οι ωμές τροφές. Ο δημοσιογράφος σιχάίνεται και σηκώνεται να φύγει αλλά στέκεται για λίγο στην πόρτα για να καταλάβει πού βρίσκεται ο Γάλλος, ο οποίος έχει ήδη φάει και τον χαιρετά φεύγοντας, θυμίζοντάς του ότι πρέπει να τα τρώει όλα ωμά, για είναι υγιής και δυνατός.

Το κασόνι

Ένας νεαρός με μεγάλες φιλοδοξίες, ο οποίος έχει τελειώσει οικονομική σχολή, αποφάσισε να γράψει μία μελέτη. Το κίνητρο που τον οδήγησε σε αυτή την απόφαση είναι το γεγονός ότι πλέον στην Ελλάδα υπάρχει αριστερή κυβέρνηση που ευνοεί τέτοιες κινήσεις. Όντας μέλος της κομματικής οργάνωσης κατάφερε να μπει σε ένα υπουργικό επιτελείο μαζί με κάποιους άλλους αλλά δεν κάνει σπουδαίες δουλειές ούτε πληρώνεται καλά, είναι όμως ευχαριστημένος γιατί εργάζεται για το κόμμα. Ως προσφορά προς το κόμμα πέρα από προσωπική του συμμετοχή, θεωρεί και τη συγγραφή της μελέτης του.

Για να μπορέσει να συγκεντρώσει τις απαραίτητες πληροφορίες που του χρειάζονται για την μελέτη, αποφασίζει να επισκεφτεί τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες και ο υπουργός, για τον οποίο εργάζεται, τον παροτρύνει λέγοντάς του ότι θα τον βοηθήσει σε ότι χρειαστεί, αν και δε θεωρεί ότι θα έχει πρόβλημα, αφού με την κυβέρνησή τους υπάρχει διαφάνεια σε όλα. Η πρώτη υπηρεσία που επισκέπτεται ο νεαρός είναι αυτή της στατιστικής. Ο θυρωρός μόλις βλέπει την κομματική του ταυτότητα τον αφήνει να περάσει αλλά τον προειδοποιεί ότι αν πάει στον προϊστάμενο

δεν πρέπει να κοιτάξει το κασόνι που έχει, γιατί ο τελευταίος είναι πολύ κοντός και πατάει πάνω του και όποιος το κοιτά γίνεται εχθρός του. Στο διάδρομο του τέταρτου ορόφου όμως ο κλητήρας και η κυρία που βρίσκονται εκεί δεν έχουν τη διάθεση να τον εξυπηρετήσουν. Ζητάει λοιπόν να δει τον προϊστάμενο και σκέφτεται ότι δεν είναι απλά κοντός αλλά νάνος. Παρόλο που ο θυρωρός τον είχε προειδοποιήσει, η ματιά του νεαρού καρφώνεται στο κασόνι και ο προϊστάμενος γίνεται έξαλλος και αρνείται να τον εξυπηρετήσει. Επιστρέφοντας στο γραφείο του, αναφέρει στον υπουργό τι είχε συμβεί. Εκείνος θυμώνει και του ζητάει να πάει πάλι στην υπηρεσία, σε μισή ώρα. Πραγματικά ο νεαρός ξαναπηγαίνει και αυτή τη φορά ο κλητήρας, η υπάλληλος αλλά και ο προϊστάμενος με το κασόνι τον αντιμετωπίζουν με μεγάλη ευγένεια και του λένε ότι τους παρεξήγησε.

Ας μείνουμε γυμνοί

Ο νεαρός της ιστορίας έχει μία γειτόνισσα, τη Ρούλα, που δεν τον εκτιμάει ιδιαίτερα γιατί είναι ένας ανειδίκευτος ωρομίσθιος εργάτης μιας κρατικοποιημένης βιομηχανίας επίπλων, ενώ αυτή μόνιμη τηλεφωνήτρια στον ΟΤΕ. Οι σχέσεις ανάμεσά τους ήταν ευγενικές και τυπικές. Παρεξηγήθηκε όμως μαζί του ένα βράδυ, όταν αυτός ήταν μεθυσμένος. Η παρεξήγηση όμως μεταξύ τους λύθηκε σύντομα. Κάποια στιγμή ο νεαρός απολύθηκε από την εργασία του, λόγω περικοπών γιατί η εταιρία αποδείχτηκε προβληματική. Αφού ξόδεψε όλες τις οικονομίες που είχε, άρχισε να ξεπουλά τα πράγματά του και έμεινε μόνο με το κουστούμι του. Μία μέρα διαβάζει μία αγγελία στην εφημερίδα ότι ζητείται νεφρό για μεταμόσχευση και δίνεται αμοιβή ένα εκατομμύριο. Επισκέπτεται το γιατρό που έβαλε την αγγελία αλλά αυτός του απαντά ότι δεν είναι ο κατάλληλος για την εγχείρηση, επειδή τα νεφρά του δεν είναι σε καλή κατάσταση λόγω της κατάχρησης αλκοόλ. Του εξηγεί επίσης ότι δεν υπάρχει συμβατότητα με το συγκεκριμένο ασθενή. Του υπόσχεται ότι θα προσπαθήσει να βρει κάποιον άλλον, με την προϋπόθεση να μην ξαναπιεί. Η Ρούλα, η οποία έχει καταλάβει τι θέλει να κάνει, συνδέεται ερωτικά μαζί του και του ζητάει να μείνει αρτιμελής, πράγμα που αυτός δέχεται.

Ένα χαμένο πορτοφόλι

Η Κατερίνα είναι μία χήρα πενήντα χρονών, η οποία ταξιδεύει στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στην Ολλανδία. Στο ξενοδοχείο που μένει παρατηρεί ότι ένας νεαρός είκοσι πέντε περίπου χρόνων την κοιτάζει επίμονα. Αρχίζει να κάνει διάφορα όνειρα, ότι ο νέος την επιθυμεί και τη φλερτάρει, μέχρι τη στιγμή που εκείνος τη ρωτάει μπροστά σε κόσμο, αν έχει χάσει το πορτοφόλι της. Ο νεαρός ανήκει στην ασφάλεια του ξενοδοχείου και βλέποντας τη φωτογραφία της στο πορτοφόλι την παρατηρεί, για να δει αν είναι η ίδια. Η Κατερίνα όμως αρνείται ότι είναι δικό της μέχρι τέλους, γιατί αισθάνεται ότι γκρεμίστηκε το όνειρό της και θέλει να διατηρήσει την αξιοπρέπειά της.

Το βίντεο

Η κυρία Ελπίδα Δανίλου, σύζυγος ενός νοσοκόμου σε επαρχιακή πόλη, έχει συνάψει ερωτική σχέση με ένα γιατρό που κάνει το αγροτικό του στην περιοχή. Η σχέση τους ξεκινά ένα βράδυ που την καλεί να δουν βίντεο, μαζί βέβαια με το σύζυγό της. Όταν ο άντρας της βγαίνει από το δωμάτιο για λίγο, εκείνος την προσεγγίζει ερωτικά. Η σχέση τους είναι καθαρά σωματική και ο γιατρός της φέρεται σα σεξουαλικό υποχείριο, υποχρεώνοντάς την πάντα να βλέπει ερωτικές ταινίες, κατά τη διάρκεια των επαφών. Ένα βράδυ δεν αντέχει άλλο τις διαστροφές του καθώς και την αναστάτωση που αυτές της προκαλούν και τον σκοτώνει με τη συσκευή του βίντεο. Στο δικηγόρο που την επισκέπτεται στη φυλακή, λέει ότι δεν ήταν ο εαυτός της όταν σκότωσε τον γιατρό.

Η βαλίτσα

Ένας Έλληνας ναυτικός που μένει σε ξενοδοχείο του Καναδά λαμβάνει μία επιστολή από μία άγνωστη Ελληνίδα που τον καλεί στο σπίτι της για να ακούσει ελληνικά. Όταν πάει στο σπίτι που τον κάλεσαν βρίσκει μία γυναίκα περίπου πενήντα χρονών που του λέει ότι εργάζεται στο ξενοδοχείο του ως καθαρίστρια και ότι εκεί βρήκε το όνομά του. Του λέει ότι θέλει να μιλάει ελληνικά, για να μην την κοροϊδεύουν όταν γυρίσει στην Ελλάδα, από την οποία λείπει τριάντα πέντε χρόνια. Στην πατρίδα δεν μπόρεσε να γυρίσει νωρίτερα, γιατί έχασε τρεις φορές τα χρήματά της. Την πρώτη φορά της τα πήρε ο σύντροφός της, τη δεύτερη τα έχασε από λάθος επένδυση και την τρίτη γιατί αρρώστησε. Η δουλειά της ήταν να χορεύει ανατολίτικους χορούς. Τώρα περιμένει να της δώσει την άδεια ο γιατρός της, για να γυρίσει στην Ελλάδα. Έχει τη βαλίτσα της

έτοιμη αλλά χρειάζεται κάποιον να την υποστηρίξει, πηγαίνοντάς τη στην Ελλάδα. Ο ναυτικός της υποσχέθηκε ότι θα τη βοηθήσει αλλά έφυγε κρυφά από το ξενοδοχείο, για να μην έχει μπλεξίματα. Δύο μήνες μετά, σε μία γκαρσονιέρα που μένει, του στέλνουν από τον Καναδά τη βαλίτσα της, η οποία γράφει το όνομά του. Αυτός την αφήνει στο κέντρο του δωματίου, μην τολμώντας να την κουνήσει καθόλου, παρόλο που το δωμάτιό του είναι εξαιρετικά μικρό.

Η μαμά Τόνια

Η Τόνια είναι μία γυναίκα, η οποία δουλεύει στο μπαρ ενός ξενοδοχείου και θέλει να παντρευτεί. Ένας πελάτης δείχνει να ενδιαφέρεται για εκείνη και αυτό της δίνει το δικαίωμα να κάνει όνειρα. Σε μία εκδήλωση που γίνεται ένα βράδυ στο ξενοδοχείο, ο μάγος κάνει ένα νούμερο, λέγοντας ότι όποιος καταφέρει να βάλει ένα κοστούμι θα το πάρει δικό του. Ο πελάτης που ενδιαφέρεται για την Τόνια, ο Σωτήρης, αρχίζει να γδύνεται μπροστά στον κόσμο για να φορέσει το κοστούμι και παρόλο που δυσκολεύεται, τα καταφέρνει τελικά. Μόλις όμως έβαλε το κοστούμι, άρχισε να θεωρεί τον εαυτό του σπουδαίο και περιφρονεί την Τόνια.

Η άλλη καρδιά

Η αφήγηση του έργου ξεκινάει με τον Τζώρτζη Βαλάντη, έναν αρχιτέκτονα με δικό του γραφείο. Ο Βαλάντης ζει, γιατί του έγινε μεταμόσχευση καρδιάς. Η καρδιά προερχόταν από ένα νεαρό, ο οποίος σκοτώθηκε σε ατύχημα με τη μοτοσυκλέτα του. Αναφέρει επίσης ότι τόσο την επιτυχία της μεταμόσχευσης όσο και το ότι ζει το οφείλει στη Διάνα, η οποία είναι σχεδιάστρια στο γραφείο του και τον φρόντισε πάρα πολύ.

Η καριέρα του οφείλεται στο ότι κατάφερε να κερδίσει έναν αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για την αποκατάσταση του Λαυρίου, αυτής της περιοχής της Αττικής που είναι μεν ιστορική αλλά και υποβαθμισμένη παράλληλα. Μετά από αυτή του την επιτυχία και την αναγνώριση ο Βαλάντης άρχισε να αντιμετωπίζει τη δουλειά του ως επιχείρηση και όχι ως τέχνη. Έτσι τώρα που θα επιστρέψει σπίτι του προβληματίζεται, μιας και ο γιατρός του, του ζητάει να ζήσει σα φυσιολογικός άνθρωπος και αυτό γιατί ο ίδιος δε θεωρεί ότι η προηγούμενή του ζωή ήταν φυσιολογική.

Στο σπίτι του τον ακολουθεί και η Ματίνα, μία αποκλειστική νοσοκόμα που είχε αναλάβει και τη φροντίδα του στο νοσοκομείο. Τη Ματίνα την είχε προσλάβει η Διάνα και είναι μία γυναίκα από το Λαύριο, κοντά στα σαράντα, που χώρισε τον άντρα της γιατί την κακοποιούσε και η οποία μεγαλώνει ένα αγόρι έξι χρονών που όμως το βλέπει σπάνια, λόγω της δουλειάς της.

Στην αφήγηση παρεμβαίνει και ο δόκτορας Νταμάσκος, ο οποίος είναι ο εκείνος που έκανε τη μεταμόσχευση στο Βαλάντη. Ο γιατρός φοβόταν στην αρχή να κάνει την επέμβαση, γιατί συνήθως αυτές γίνονται στο εξωτερικό αλλά πείστηκε μετά την επιμονή της Διάνας και επίσης πληρώθηκε πολύ καλά.

Η εργασία που βρήκε η Διάνα στην επιχείρηση του Τζώρτζη ήταν η πρώτη της και επειδή την πίστεψαν και την προσέλαβαν, παρόλο που δεν είχε εμπειρία, αφοσιώθηκε πλήρως σε αυτή. Εξάλλου, ήθελε να ξεφύγει από τη θρησκόληπτη οικογένειά της. Οι γονείς της άνηκαν σε κάποια θρησκευτική αίρεση και θεωρούσαν ότι ο μόνος προορισμός της κόρης τους ήταν να παντρευτεί. Αυτή αρχικά προσπάθησε να υπακούσει στις επιθυμίες τους και αρραβωνιάστηκε με το Λάμπη, ένα νεαρό που αργότερα όμως τον παραχώρησε στη φίλη της τη Λίζα, για να κυνηγήσει την καριέρα της. Ο Λάμπης ήταν ο νεαρός που σκοτώθηκε στο ατύχημα και την καρδιά του μεταμόσχευσαν στον Τζώρτζη. Η μηχανή με την οποία σκοτώθηκε ο Λάμπης ήταν δώρο της Διάνας.

Αυτό το δώρο προκαλεί υποψίες τόσο στην μητέρα της Διάνας που υπακούει πιστά τον πατέρα Μαρτίνο όσο και στην αστυνομία που κάνει την ανάκριση, καθώς και στο γιατρό που έκανε τη μεταμόσχευση.

Στο μεταξύ, η Ματίνα που προσέχει τον Τζώρτζη στο σπίτι του, έχει αρχίσει να τον ερωτεύεται. Αυτός με την σειρά του διστάζει να επιστρέψει στο γραφείο του και προτιμάει την παρέα της Ματίνας. Η Λίζα, η φίλη της Διάνας που έκανε σχέση με το Λάμπη και ήταν μαζί του στη μηχανή όταν σκοτώθηκε, μαθαίνει από την αστυνομία σε ποιον μεταμοσχεύτηκε η καρδιά του Λάμπη.

Οι γονείς της Διάνα μαζί με τον πατέρα Μαρτίνο διαμαρτύρονται στο νοσοκομείο, προσπαθώντας να σταματήσουν τις μεταμοσχεύσεις γιατί τις θεωρούν ανήθικες και ανίερές. Ο Βαλάντης αποκτά σχέσεις με τη Ματίνα που τον αγαπάει τυφλά και τον ακολουθεί παντού, αφού αυτός κρυφά από τη Διάνα οδηγεί και έχει αποκτήσει

μεγάλο πάθος για την ταχύτητα. Η Διάνα, παρόλο που έχει καταλάβει ότι κάτι της κρύβουν μένει μαζί του γιατί τον αγαπάει.

Το έμφραγμα που υπέστη ο Βαλάντης έγινε τη νύχτα που βίασε τη Διάνα. Της είχε μεγάλη εμπιστοσύνη σαν αρχιτέκτονα και πολλές φορές έφτανε στο σημείο ακόμα και να υπογράφει τα σχέδιά της σα δικά του. Ένα βράδυ μαθαίνει ότι τα σχέδια που νίκησαν στο διαγωνισμό του Λαυρίου είναι δικά της, αφού η Διάνα, κρυφά από αυτόν, είχε κάνει κάποιες αλλαγές στα σχέδια μετά από υποδείξεις της επιτροπής, για να κερδίσει η εταιρία της το διαγωνισμό και αυτός, χωρίς να το ξέρει, τα υπέγραψε. Αυτό τον έκανε έξαλλο και της επιτέθηκε βιάζοντάς την αλλά μόλις τελείωσε και της ζητούσε να καλέσει την αστυνομία, έπαθε έμφραγμα. Παρόλα αυτά, η Διάνα τον φρόντισε και τον αγάπησε.

Ο Βαλάντης την αγαπάει αλλά παράλληλα αγαπάει και τη Ματίνα που είναι μία εντελώς διαφορετική γυναίκα και του έχει εξομολογηθεί τη δύσκολη ζωή της. Το πάθος του για την ταχύτητα μεγαλώνει συνεχώς και τώρα θέλει να τρέξει σε αγώνες ταχύτητας.

Η Διάνα έχει καταλάβει τις σχέσεις του με τη Ματίνα αλλά δεν αντιδρά και της ζητά απλώς να τον προσέχει. Κυνηγημένη από τις τύψεις πάει στην αστυνομία και καταθέτει ότι σκόπιμα χάρισε τη μηχανή στο Λάμπη, γιατί γνώριζε την αδυναμία του για την ταχύτητα, καθώς και ότι είχε κάρτα δωρεάς οργάνων και ήλπιζε ότι θα σκοτωθεί, ώστε να μπορέσει να πάρει την καρδιά του ο Βαλάντης. Η αστυνομία όμως δεν μπορεί να την συλλάβει, γιατί η πράξη της δεν είναι ποινικά κολάσιμη.

Ο Βαλάντης συμμετέχει στο ράλι και σκοτώνεται. Η Ματίνα δεν ήταν μαζί του γιατί προσπαθούσε να βρει τη Διάνα για να τον σταματήσουν αλλά δεν τα κατάφερε. Η τελευταία ήταν εξαφανισμένη και κανείς δεν μπορούσε να βρει που είναι. Η ημέρα που σκοτώθηκε ο Βαλάντης και το μαθαίνει ο γιατρός είναι η ημέρα που έχουν γίνει πολλά τροχαία και υπάρχουν πολλές καρδιές διαθέσιμες για μεταμοσχεύσεις. Την ώρα που πηγαίνει ο γιατρός να τις εξετάσει αναρωτιέται τι ήταν αυτό που ώθησε το Βαλάντη να συμμετέχει στους αγώνες ταχύτητας. Σκέφτεται επίσης ότι κάποια στιγμή θα πρέπει να ερευνήσει μήπως η επιθυμία του αυτή προήλθε από την καρδιά του Λάμπη, ο οποίος επίσης λάτρευε την ταχύτητα.

Η πόλη

Η πρώτη γνωριμία της Αγγελίνας με το Λαμπρινό Καριάτη έγινε όταν και οι δύο ήταν παιδιά. Η Αγγελίνα δεν μεγαλώνει με την οικογένειά της αλλά με τον παπά-Καρμπόνη Χαλικιά και την αδελφή του τη Σέβα, που είναι και νονοί της. Η μητέρα της Αγγελίνας είναι εξαφανισμένη και ακούγονται διάφορα γι' αυτήν, ότι έφυγε δηλαδή με κάποιον εραστή. Ο πατέρας της είναι ένας έμπορος υφασμάτων, ο Ντάσιος, που το μόνο του ενδιαφέρον είναι να αποκτήσει χρήματα και έχει για ερωμένη του μία πλύστρα. Έχει αφήσει λοιπόν την κόρη του στον παπά για να του τη μεγαλώσει γιατί το σέβεται και τον εκτιμά πολύ.

Η Αγγελίνα μεγαλώνει ευτυχισμένα με τους δύο αυτούς ανθρώπους στην Κέρκυρα αλλά από μικρή καταλαβαίνει ότι είναι ερωτευμένη με τον νονό της και προσπαθεί να κρύψει και να καταπιέσει αυτόν τον έρωτα. Στην πόλη αυτή έγινε κάποια στιγμή ένα φονικό, το οποίο και συζητιόταν για πολλά χρόνια αργότερα, ο φόνος του Κόκολη. Για πολύ καιρό αργότερα κανένας δεν αποκάλυπτε το φονιά. Ο παπα-Καρμπόνης είχε πολύ καλές σχέσεις με έναν πολιτευτή, το Σαριτσιάνο, ο οποίος ήταν με το μέρος του απλού λαού και επέπληττε μέσα από τα άρθρα του πολύ συχνά τους άρχοντες της πόλης.

Η νονά της Αγγελίνας, η Σέβα, πριν μείνει με τον αδελφό της τον παπά, ήταν παντρεμένη για δύο μέρες μόνο με έναν πολύ μεγαλύτερό της άντρα, το Ρώση Τσιμάρη. Ο άνθρωπος αυτός ήταν άρχοντας και έμενε στο εξωτερικό με τη γυναίκα του και την κόρη του. Επιστρέφοντας στην πόλη, πέθανε η κόρη του και αυτός για να παρηγορηθεί, άνοιξε ένα σχολείο στο οποίο πήγε για δασκάλα η Σέβα που ήταν μόλις δεκαοχτώ ετών. Ο Ρώσης την ερωτεύτηκε αμέσως αλλά αυτή δέχτηκε να τον παντρευτεί δύο χρόνια μετά, όταν κατάλαβε ότι τον είχε φτάσει σε σημείο εξαθλίωσης. Τη δεύτερη νύχτα του γάμου τους, η καρδιά του δεν άντεξε και πέθανε.

Ο πατέρας της Αγγελίνας, τις Κυριακές την πηγαίνει βόλτα και από διάφορες συζητήσεις του, μαθαίνει όλη την πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην πόλη. Ο παπάς παρόλο που δε θέλει να αναμιχτεί στα πολιτικά, αρχίζει να συγκλονίζεται από αυτά που συμβαίνουν στην περιοχή και ειδικά με τις αδικίες. Κάποια στιγμή μαθαίνει ποιοι είναι οι φονιάδες του Κόκολη, που το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν το χρήμα. Είναι τρεις άμοιροι άνθρωποι τους οποίους ο παπάς στο κήρυγμα που κάνει, στην ουσία

τους «αθωώνει», αφού λέει ότι δε φταίνε αυτοί γι' αυτό που έκαναν αλλά η κατάσταση η οποία επικρατεί σε αυτή την πόλη. Το κήρυγμα του παπά σοκάρει αρκετούς κατοίκους και τα πρώτα σχόλια εναντίον του έχουν ήδη αρχίσει.

Ο απελπισμένος έρωτας που νιώθει η Αγγελίνα για τον παπά την οδηγεί να κάνει απόπειρα αυτοκτονίας αλλά σώζεται. Για να καλύψει το λόγο της αυτοκτονίας της η Αγγελίνα λέει στον Καρμπόνη ότι θέλει να παντρευτεί το Λαμπρινό και αυτός της απαντά ότι θα πρέπει να το σκεφτεί, γιατί είναι πολύ μικρή. Στο μεταξύ, οι πολιτικές εξελίξεις στην πόλη γίνονται όλο και πιο έντονες και αυτός που εκμεταλλεύεται περισσότερο τους χωριάτες με δανεισμούς είναι ο Σκιάδης, συγγενής του Ρώση που όπως και οι υπόλοιποι συγγενείς του θεωρούν ότι η Σέβα τον ξεγέλασε και τον εκμεταλλεύτηκε.

Κάποια στιγμή ο Λαμπρινός, νομίζοντας ότι η Αγγελίνα θέλει να τον παντρευτεί πηγαίνει και πιάνει τον πατέρα της και αυτός ενοχλημένος επιτίθεται στον παπά Καρμπόνη ότι δε μεγαλώνει σωστά την Αγγελίνα και ότι του έχει ξεφύγει ο έλεγχος. Ο Καρμπόνης της λέει ότι έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα θα ήταν καλύτερα να γυρίσει, τώρα που πλέον έχει μεγαλώσει, στον πατέρα της. Η Αγγελίνα τότε του εξομολογείται τον έρωτά της και αυτός δείχνοντας ότι το είχε καταλάβει της λέει ότι τώρα θα πρέπει υποχρεωτικά να γυρίσει στον πατέρα της.

Πολλοί άνθρωποι στην πόλη έχουν αρχίσει να βλέπουν αρνητικά τον παπά, γιατί ταυτίζεται με τις απόψεις του Σαριτσιάνου. Η γνώμη τους γι' αυτόν γίνεται ακόμα χειρότερη, όταν ο τελευταίος εκφράζει αντίθετη γνώμη για τη θανατική ποινή που περιμένει τους φονιάδες του Κόκολη και σοκάρεται όταν αυτοί εκτελούνται.

Η Αγγελίνα συνεχίζει να μένει στο σπίτι του Καρμπόνη, γιατί ο πατέρας της δεν αποφάσιζε να πάει να την πάρει. Ένα βράδυ αφαιρεί την παρθενιά της μόνη της και έπειτα στέλνει μηνύματα στο Λαμπρινό να την κλέψει, γιατί αν την πάρει ο πατέρας της θα τη χάσει για πάντα. Οι δύο νέοι κλέβονται και κρύβονται αλλά όταν ο Λαμπρινός πάει να πάρει την άδεια ενός παπά για να τους παντρέψει, αυτός αρνείται και δηλώνει ότι θα το κάνει μόνο αν υπάρχει κάποιος σοβαρός λόγος γι' αυτό το γάμο. Ο Λαμπρινός φοβάται ότι η αστυνομία θα τους πιάσει γρήγορα γιατί η Αγγελίνα είναι ανήλικη. Αυτή αποφασισμένη πάει στον παπά και του λέει ότι πρέπει να τους δώσει την άδεια για τον

γάμο, γιατί δεν είναι πλέον παρθένα, λέγοντάς του ψέματα ότι την παρθενιά της την πήρε ο Καρμπόνης. Ο παπάς τους παντρεύει λίγο πριν φτάσει η αστυνομία.

Οι δύο νέοι μένουν σε ένα φτωχόσπιτο και περιμένουν τις εξελίξεις, αφού ο πατέρας της Αγγελίνας έχει κάνει μήνυση στο Λαμπρινό. Ο παπάς πηγαίνει στο δεσπότη και αποκαλύπτει αυτό που του είπε η Αγγελίνα στην εξομολόγηση, κάτι που αυτή δεν περίμενε και τότε ο Καρμπόνης παύεται από τα καθήκοντά του. Ο Καρμπόνης διασύρεται σε όλη την πόλη από τις διαδόσεις, ενώ ο Λαμπρινός φαίνεται ήρωας που την παντρεύτηκε ενώ δεν ήταν παρθένα. Ο πατέρας της Αγγελίνας αποσύρει την μήνυση και τα βάζει και αυτός με τον Καρμπόνη. Ο Λαμπρινός δεν μπορεί με τίποτα να βρει δουλειά και μία επίσκεψη της Σέβα αναγκάζει την Αγγελίνα να εξομολογηθεί για άλλη μία φορά τον έρωτά της για τον Καρμπόνη. Η Σέβα τότε της λέει ότι είχε καταλάβει ότι και αυτός την αγαπούσε και η Αγγελίνα αποφασίζει να πάει στο δεσπότη και να πει την αλήθεια. Η τιμή του Καρμπόνη αποκαθίσταται αλλά ο Λαμπρινός πίσω από την πλάτη της, έχει συνωμοτήσει με τον πατέρα της να πάνε να μείνουν μαζί του, γιατί τον πήρε για δουλειά στο κατάστημά του. Έτσι και γίνεται και κάποια στιγμή μαθαίνει ότι ο Καρμπόνης αυτοκτόνησε, παίρνοντας δηλητήριο μέσα στο ιερό. Δύο μέρες αργότερα λαμβάνει ένα γράμμα του που της έλεγε να μη νιώθει τύψεις για το θάνατό του, γιατί αυτή ήταν η απάντηση του Θεού στις πράξεις του και στις αναζητήσεις του. Ο Καρμπόνης κηδεύεται με μεγάλες τιμές και η Αγγελίνα φεύγει από την πόλη για να ακολουθήσει θεραπεία για τα νεύρα της. Όταν επιστρέφει όλα είναι πιο ήρεμα.

Η κυρία της βιτρίνας

Ηρωίδα και αυτού του έργου είναι και πάλι η Αγγελίνα, πενήντα χρονών πια και έχοντας κάνει πρόσφατα ένα λίφτινγκ για να μπορέσει να συνεχίσει να εργάζεται, αφού είναι η υπάλληλος - βιτρίνα ενός ξενοδοχείου πέντε αστέρων. Στο να μπει στη διαδικασία να κάνει λίφτινγκ την ώθησε ο νέος διευθυντής του ξενοδοχείου, ο Νικίας Ζαβόλης.

Κάποια στιγμή φτάνει στο ξενοδοχείο ένας συμπατριώτης της Αγγελίνας από το εξωτερικό, ο Ντίνος Χαιρέτης. Η τελευταία φορά που είχε έρθει στο νησί ο Χαιρέτης ήταν για την κηδεία του θείου του, ο οποίος τον είχε μεγαλώσει μιας και είχε μείνει ορφανός από πατέρα αρκετά μικρός. Αυτή τη φορά έχει πάρει μαζί του και την Πωλέτα, τη μιγάδα φιλενάδα του, η οποία δουλεύει σε ένα καμπαρέ στις Βρυξέλλες. Την Πωλέτα

την είχε συγκινήσει ο Χαιρέτης και παρόλο που στη δουλειά της έκανε παρέα σε πολλούς πελάτες, αυτόν τον ξεχώρισε αμέσως.

Παλαιότερα ο Χαιρέτης ήταν παντρεμένος με την Τζένη και μαζί είχαν ένα γιο. Είχαν χωρίσει, γιατί ο εκείνος είχε μπλεχτεί με τα πολιτικά και είχε υποστεί διώξεις, κάτι που η Τζένη δεν μπόρεσε να αντέξει και έτσι οδηγήθηκαν στο διαζύγιο. Αυτός ήταν και ο λόγος που δέχτηκε μια πολιτική θέση στο εξωτερικό. Η Πωλέτα ήταν η πιο ανυπόληπτη από τις ερωμένες του αλλά την είχε επιλέξει, γιατί οι κοινωνικά αποδεκτές γυναίκες τον είχαν κουράσει .

Η Αγγελίνα εντυπωσιάζεται από το Χαιρέτη αλλά όταν μαθαίνει ποιος είναι αποφεύγει να του πει το όνομά της. Ο Ζαβόλης καλεί την Αγγελίνα να την ενημερώσει ότι θα είναι η πρώτη κυρία επί της υποδοχής σε έναν πολύ σπουδαίο γάμο που θα γινόταν στο ξενοδοχείο. Της ζητά επίσης να γνωριστεί και να εξυπηρετήσει την Πωλέτα. Οι δύο γυναίκες πηγαίνουν για ψώνια και η Αγγελίνα «ανακρίνει» διακριτικά την Πωλέτα. Στο μεταξύ στο ξενοδοχείο επικρατεί αναβρασμός από τις ετοιμασίες για τον επικείμενο γάμο και σε μία συνάντηση με το Χαιρέτη, ο Ζαβόλης του λέει το όνομα της Αγγελίνας. Μία συνάντηση των δύο αποκαλύπτει ότι το όνομα της Αγγελίνας φαινόταν γνωστό στο Χαιρέτη, γιατί του έστειλε γράμματα μετά το θάνατο ενός κοινού τους φίλου, του εισαγγελέα Δήμου Βεργίνη, ο οποίος όταν πήγε στο νησί σκοτώθηκε από τους πολιτικούς του αντιπάλους, επειδή θεώρησαν ότι είναι αριστερός.

Ο Ζαβόλης ζητά από την Αγγελίνα να μεσολαβήσει στην Πωλέτα, με την οποία στο μεταξύ κάνουν παρέα, να πείσει τον Χαιρέτη να μείνει στο γάμο, λόγω της πολιτικής του θέσης ενώ αυτός από τη μεριά του έχει αρχίσει και συναναστρέφεται τους πολιτικούς του συντρόφους στο νησί. Για να πείσει την Αγγελίνα, ο Ζαβόλης φτάνει μέχρι του σημείου να τη ζητήσει σε γάμο, εξηγώντας της πως πρόκειται για ένα είδος συνεταιρισμού. Ο Ζαβόλης την πείθει να συμμετέχει, εστιάζοντας στις ενοχές που νιώθει για την αυτοκτονία του νονού της. Την πείθει επίσης να δώσει ένα φάκελο στο Χαιρέτη για μία υπόθεση που πιστεύει ότι αυτός μπορεί να προωθήσει, λόγω της πολιτικής του ιδιότητας.

Το Ζαβόλη στο γάμο με την Αγγελίνα τον σπρώχνει και η αδελφή του, η Ρούλα, με την οποία διατηρούσε σεξουαλικές σχέσεις για να λυτρωθεί από τις ενοχές που νιώθει. Την ίδια στιγμή ο γιος του Χαιρέτη, ο Αλέξης, βρίσκεται στο Παρίσι,

προσπαθώντας να γίνει ζωγράφος ενώ παράλληλα διατηρεί σχέση με τη Δήμητρα, μία κοπέλα που προσπαθεί να γίνει ηθοποιός αλλά για τα έξοδά της κοιμάται με τους μεγαλύτερους καθηγητές της σχολής της. Με αυτούς κάνει παρέα και ο Αλέξης και όλοι μαζί συγκεντρώνονται στη φάρμα του ενός από αυτούς. Από αυτούς μνείται ο νεαρός και στις επαναστατικές ιδέες. Ανάμεσα στον πατέρα και το γιο υπάρχει μεγάλη απόσταση και μία συνάντησή τους δεν στάθηκε ικανή να τη μειώσει.

Ο Χαιρέτης σμίγει ερωτικά με την Αγγελίνα και κατά τη διάρκεια του γάμου ο Ζαβόλης τον πλησιάζει και τον εκβιάζει να τον βοηθήσει να παντρευτεί την Αγγελίνα αλλιώς θα την κατηγορούσε για κατάχρηση. Εκείνο το βράδυ, ο Χαιρέτης αποφασίζει να μείνει με την Αγγελίνα αλλά δεν προλαβαίνει να χωρίσει την Πωλέτα, γιατί αυτή σκοτώνεται από μία έκρηξη βόμβας που έχει τοποθετήσει στο ξενοδοχείο η οργάνωση στην οποία ανήκει ο γιος του Χαιρέτη. Ο Ζαβόλης εξαφανίζεται, για να μη χρεωθεί τις ευθύνες που πιθανόν να του αποδοθούν.

Δύο χρόνια μετά, ο Χαιρέτης και η Αγγελίνα, ζευγάρι ακόμα, επιστρέφουν στο νησί όπως και ο Ζαβόλης, καθώς το όνομά του έχει πλέον αποκατασταθεί.

Η θύελλα και το φανάρι

Η κληματόβεργα

Ο Ασίμης Τραγούδας είναι ένας πρόσφυγας από τη Μικρά Ασία που δεν έχει ξεπεράσει ακόμα τους φόβους του από το διωγμό του από την πατρίδα. Όταν ήλθε στην Ελλάδα, η Επιτροπή που ήταν υπεύθυνη για την αποκατάσταση των προσφύγων του έδωσε ένα χωράφι για να το δουλέψει. Ο πρόσφυγας αποφάσισε να το κάνει αμπέλι και έτσι φύτεψε βέργες. Με τη δουλειά του κατάφερε τα επόμενα δέκα χρόνια να προκόψει και να γίνει νοικοκύρης. Παντρεύτηκε μία γυναίκα ντόπια, από εκείνα τα μέρη που έμενε, και κάρησε και δύο αγόρια. Με τη δουλειά τους το αμπέλι έγινε το καλύτερο στην περιοχή.

Όταν τα αγόρια έγιναν πια έφηβοι, η μάνα τους έχει πεθάνει και έχει τελειώσει και η περίοδος της κατοχής. Τα δύο αδέρφια τσακώνονται συχνά μεταξύ τους, γιατί έχουν διαφορετικά όνειρα. Οι υπόλοιποι χωρικοί αντιμετωπίζουν με δυσπιστία τον Ασίμη, γιατί δεν έχασε όλο το βίός του στην κατοχή. Ένα βράδυ ο πατέρας βρίσκει τα δύο αδέρφια να τσακώνονται, γιατί ο ένας από τους δύο ετοιμάζεται να φύγει αντάρτης στα βουνά. Ο ένας γιος λοιπόν μπαίνει στο αντάρτικο και ο άλλος στο στρατό. Ο

πατέρας αγωνιά και για τα δύο αδέρφια. Ο αδελφός που ήταν στο στρατό σκότωσε τον αντάρτη και λίγο αργότερα σκοτώθηκε και ο ίδιος. Τότε ο πατέρας τους πονεμένος και ταραγμένος κατέστρεψε τα πάντα, μαζί και το αμπέλι.

Συντροφιά με τον Αντρέα Φόρτη

Ο νεαρός του διηγήματος από έφηβος ακόμα γοητεύεται από έναν ιδεολόγο, τον Αντρέα Φόρτη. Γίνεται ο πιο στενός του φίλος και συνεργάτης και τον ακολουθεί στην ακμή της πολιτικής του καριέρας, όταν αναλαμβάνει υπουργικά καθήκοντα μέχρι και την πτώση του, μπαίνοντας ακόμα και στη φυλακή μαζί του. Παντρεύεται μία γυναίκα που ήταν συγγενής της γυναίκας του Φόρτη και οι οποίες έμοιαζαν φυσιολογικά μεταξύ τους. Είκοσι πέντε χρόνια μετά, κατά τη διάρκεια μίας προεκλογικής ομιλίας, καταλαβαίνει ότι ο Αντρέας Φόρτης όχι μόνο είναι ίδιος με τους άλλους πολιτικούς αλλά και ότι έπρεπε να υποστεί όσα υπέστη και να φτάσει κοντά στα γεράματα, για να καταλάβει ότι τον αντιπαθεί κιόλας.

Το αλύχτημα του σκύλου

Στο Μεταξουργείο, μία νύχτα Αποκριάς στην κατοχή, μία νεαρή κοκότα και ένας ακόμα μικρότερος νεαρός, ο Πουλακίδας, κουβαλούν έναν ετοιμοθάνατο φίλο τους, τον «Κινέζο». Τα δύο αγόρια είναι αλητάκια που προσπαθούν να επιβιώσουν με κάθε τρόπο. Ο νεαρός φοβάται ότι ο φίλος του θα πεθάνει και δεν ξέρει καν το όνομά του, για να τον θάψει, αφού μία ζωή τον ήξερε με το παρατσούκλι του. Τα παιδιά πηγαίνουν τον άρρωστο στο μπαρ που δουλεύει η νεαρή καμπαρετζού και τον ανεβάζουν πάνω στο δωμάτιο της κοπέλας. Άδικα όμως, γιατί ο αλητάκος πεθαίνει, ενώ έξω ακούγεται το αλύχτημα ενός σκύλου.

Ο άνθρωπος και το λιοντάρι

Ο Μπίλυ, ο θηριοδαστής, δύο χρόνια μετά την κατοχή έχει έρθει με ένα τσίρκο στην Αθήνα και περιμένει να κάνει το νούμερό του, αναπολώντας την προηγούμενη ζωή του. Παλαιότερα λεγόταν Βλάσσης και το 1943 τον συνέλαβαν οι Γερμανοί και τον έστειλαν σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία. Κατάφερε να επιζήσει μέχρι την απελευθέρωση αλλά βγήκε από εκεί μέσα διαλυμένος. Αργότερα φοίτησε κοντά σε ένα φημισμένο Γάλλο θηριοδαστή. Αρχικά δούλεψε σε μεγάλα τσίρκο αλλά, λόγω του ότι δεν μπορούσε να ελέγξει τα νεύρα του, έχασε την δουλειά του και ξέπεσε στο τσίρκο της Αθήνας. Εκείνο το βράδυ ζητά από τον βοηθό του να

αφήσει το λιοντάρι ατάιστο αλλά ο τελευταίος διαμαρτύρεται και του λέει ότι αυτό ισοδυναμεί με θάνατο. Ο Μπίλυ όμως είναι αποφασισμένος να νικήσει το λιοντάρι απόψε και να του αποδείξει ότι είναι πιο δυνατός. Το λιοντάρι, νηστικό, του ορμά κατά τη διάρκεια της παράστασης και ο θηριοδαμαστής το σκοτώνει με το πιστόλι του. Στο τέλος της παράστασης βγάζουν τον θηριοδαμαστή από το κλουβί τρελό πια.

Ιστορία μίας παράλογης νύχτας

Τρεις φίλοι, κατά την διάρκεια της κατοχής, πίνουν και τραγουδούν και στο δρόμο συναντιόνται με караμπινιέρους και τσακώνονται. Ο ένας καταφέρει να γλιτώσει και ζητά καταφύγιο στο σπίτι ενός γέρου που τραπεζώνει άλλους караμπινιέρους. Αυτοί φεύγοντας αφήνουν στο γέρο μία караμπίνα για να κυνηγά. Ο γέρος είναι παντρεμένος αλλά η γυναίκα του φαίνεται να έχει χάσει τα λογικά της και ο άντρας της δεν τη σέβεται, γιατί του έκανε μόνο ένα παιδί κι αυτό κορίτσι. Ο γέρος δε συμπαθεί το φίλο και του ζητά άμεσα να φύγει. Εκείνη την ώρα η γριά αρχίζει να παραμιλά και αποκαλύπτει στον άντρα ότι ο γέρος σκότωσε το εγγόνι της που ήταν μόλις δύο ημερών, γιατί η κόρη της το είχε κάνει με έναν Ιταλό. Του εξηγεί ότι αυτός είναι ο λόγος που κρατάει την караμπίνα, για να σκοτώσει τον Ιταλό. Ο άντρας σκοτώνει το γέρο και την άλλη μέρα τον συλλαμβάνουν οι караμπινιέροι και τον πάνε στα κεντρικά τους που είναι και οι άλλοι δύο φίλοι του, τους οποίους έχουν ήδη συλλάβει.

Ευδαιμονία

Ο γέρο Μπόσκο είναι ένας παλιός φούρναρης που συχνάζει στους φούρνους και μισεί θανάσιμα τα γατιά. Όταν ήταν πιο νέος είχε δικό του φούρνο και ήταν πολύ καλός μάστορας, μέχρι την ώρα που υιοθέτησε μία ψυχοκόρη. Επειδή του έφευγε συνέχεια και γύριζε από εδώ και από εκεί, είχε αποφασίσει να την παντρέψει μήπως καταφέρει και τη μαζέψει από τους δρόμους. Αυτή βρήκε έναν πρώην ναυτικό, τον οποίο όταν έφερε στο φούρναρη αυτός τους έδωσε μαζί με την ευχή του και τον φούρνο για να τον δουλέψουν. Επειδή όμως ήταν κατοχή και με το δελτίο του ψωμιού δεν έβγαζαν χρήματα, το ζευγάρι πούλαγε στη μαύρη αγορά τα υλικά και με το κέρδος αγόραζε χασίς, μετατρέποντας το φούρνο σε τεκέ. Όταν ο φούρναρης το ανακαλύπτει εξαγριώνεται και το ζευγάρι τον χτυπά, αφήνοντάς τον να κείτεται σε μία άκρη του φούρνου. Για να τον παρηγορήσει, η

κόρη του τον μυεί στο χασίς και ο γέρος, σε μία επίσκεψή του σε ένα φούρνο, αφήνει την τελευταία του πνοή εκεί.

Το πίφερο

Ο Διαμαντής έρχεται από την Αλεξάνδρεια να μείνει στο θείο του, τον Παπαδιά. Εκείνος έχει μία πολύ όμορφη κόρη, τη Μηλίτσα. Οι σκοποί του όμως δεν είναι τελείως αγνοί, αφού στην Αλεξάνδρεια ήταν προαγωγός και έχει έρθει στην Ελλάδα με σκοπό να βρει γυναίκες για τη δουλειά του. Έχει μαζί του και ένα πίφερο, ένα μουσικό όργανο με το οποίο παίζει πολύ καλή μουσική. Με αυτό μαγεύει και αποπλανεί την ξαδέλφη του τη Μηλίτσα, αφού της έχει τάξει ότι θα την πάρει μαζί του στην Αλεξάνδρεια για να την παντρευτεί αλλά φυσικά σκοπός του είναι να τη βγάλει στην πορνεία. Ο θείος του όμως καταλαβαίνει τι συμβαίνει και αυτός το σκάει και αρχίζει να βγάζει το ψωμί του, παίζοντας το πίφερο και τραγουδώντας τους έρωτες της Μηλίτσας στα καφενεία. Καταφέρνει με αυτόν τον τρόπο να μαζέψει χρήματα, αλλά έχει πλέον ερωτευτεί τη Μηλίτσα και έτσι γυρίζει πίσω, για να την πάρει μαζί του. Αυτή όμως έχοντας μεγάλη ιδέα για τον εαυτό της πλέον, αφού έχει μάθει ότι τραγουδιέται παντού, τον απορρίπτει. Ο Διαμαντής, ένα βράδυ παίζει θλιμμένος το πίφερο και μετά από αυτό εξαφανίζεται για πάντα.

Ευρύλοχος

Ένας άντρας αφηγείται για ένα φίλο του, ότι έχει ιδιαίτερη προτίμηση στην Αρχαία Ελλάδα και μάλιστα σε δευτερεύοντες ήρωες, προσπαθώντας να διατυπώσει με δικά του λόγια πως θα μπορούσε να είχε εξελιχθεί η ζωή τους. Αυτό κάνει και στην περίπτωση του Ευρύλοχου, του συντρόφου του Οδυσσέα που ήταν μαζί του στο νησί της Κίρκης. Ο Ευρύλοχος σε αυτή την εκδοχή, αφού η μάγισσα τους μετατρέπει και πάλι σε ανθρώπους, αρνείται να ακολουθήσει τον Οδυσσέα, γιατί φοβάται ότι θα επέλθουν μεγάλες συμφορές και μένει πίσω στο νησί της Κίρκης.

Το τρελό επεισόδιο

Αστερισμός

Ο ήρωας είναι ένας αντιπρόσωπος στις ναυλαγορές της Ευρώπης και βρίσκεται μέσα στο πλοίο με την ερωμένη του, την Κρίστα. Κατά την διάρκεια του ταξιδιού

μαθαίνει πως το πλοίο πουλήθηκε και άλλαξε σημαία και πορεία, χωρίς αυτός να ξέρει τίποτα. Στην αρχή νομίζει ότι είναι πειρατεία αλλά μετά καταλαβαίνει ότι είναι αλήθεια και ότι πειρατεία είναι τελικά η ζωή που κάνει αυτός.

Η χαλασμένη ρίζα

Ο ήρωας είναι ένας ναυτικός με πολύ χαλασμένα δόντια. Επειδή υποφέρει από αυτά, ακόμα και να φάει δεν μπορεί, αποφασίζει να πάει στον οδοντίατρο για να τα φτιάξει. Αρχικά είναι διστακτικός αλλά έπειτα ερωτεύεται την κόρη του καθηγητή που του φτιάχνει τα δόντια και έτσι υπομένει τα πάντα και αποκτά μία καινούργια μασέλα. Τα καινούργια δόντια τον μεταμορφώνουν, αφού γίνεται περισσότερο κοινωνικός. Σε ένα ταξίδι του όμως στο Άμστερνταμ κάποιος τον χτυπάει και του σπάει τα καινούργια δόντια, τα οποία αποφασίζει να μην ξαναφτιάξει, προτιμώντας την παλιότερη ζωή του.

Ο κόκκινος κόκορας

Η Βαγίτσα, όταν ήταν κοριτσάκι, έφυγε μαζί με τον πατέρα της στο εξωτερικό και μεγάλωσε με μία Βελγίδα ερωμένη του πατέρα της. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, στην αδελφή του πατέρα της, η Βαγίτσα έχει μία αντιπάθεια για τον κόκορα που έχει η θεία της. Μεγαλώνοντας γίνεται δασκάλα και κάποια στιγμή προκαλεί σκάνδαλο, γιατί γδύνεται μπροστά στους μαθητές της για να διδάξει φυσική ιστορία. Την υπόθεσή της έχει αναλάβει ένας αστυνομικός που όταν ήταν παιδί, ήταν φίλος με την κοπέλα. Χρόνια αργότερα τη βρίσκει να δουλεύει σε ένα καμπαρέ στις Βρυξέλλες, το οποίο έχει για σήμα του έναν κόκορα.

Ο σουγιάς

Ένας νεαρός, με λατρεία για τα αιχμηρά αντικείμενα, προμηθεύεται ένα σουγιά από ένα κατάστημα, γιατί τον ελκύει η πωλήτρια. Ο συγκεκριμένος σουγιάς είχε χρησιμοποιηθεί παλαιότερα σε ένα φονικό που είχε γίνει για τα μάτια της θείας του. Με τον ίδιο σουγιά, σε ένα ατύχημα μαχαιρώνεται και ο ίδιος και πεθαίνει.

Ταξίδι με το ασανσέρ

Δύο άντρες συναντώνται σε ένα ασανσέρ μίας δικαστικής υπηρεσίας. Ο ένας είναι παντρεμένος με μία γυναίκα, την οποία ο άλλος ποθεί. Από την τσέπη του πρώτου πέφτει ένας φάκελος για τον οποίο ο δεύτερος φαντασιώνεται ότι είναι γράμμα της αλλά δεν είναι τίποτα άλλο από μία λευκή σελίδα.

Ο φίκος

Η μάνα της Αυγερινής έχει μία ταβέρνα και στην αυλή φυτεύει ένα φίκο που είναι ο καλύτερος φίλος της κοπέλας. Η Αυγερινή ερωτεύεται ένα ναυτόπουλο αλλά η μάνα της σκοπεύει να την παντρέψει με ένα μεγαλύτερο άντρα, για να αναπτύξει το μαγαζί της. Τον βάζει λοιπόν και βιάζει την κοπέλα, για να μην αρνηθεί να τον παντρευτεί. Γαμπρός και μάνα ανακαινίζουν το μαγαζί, καταστρέφοντας και το φίκο που έχει γίνει τεράστιος. Ο φίκος όμως εκδικήθηκε, προκαλώντας σεισμό και γκρεμίζοντας το μαγαζί.

Δύο χέρια στον ήλιο

Το νοσοκομείο Ευαγγελίστρια, εκτός από ασθενείς και ετοιμόγεννες, φιλοξενεί και πολιτικούς κρατούμενους. Δύο ήρωες. Ο ένας, άντρας μορφωμένος, πολιτικός κρατούμενος που αντέδρασε στο εξουσιαστικό καθεστώς και η άλλη, γυναίκα στα σαράντα, η οποία γεννάει το τρίτο της παιδί. Όλα γίνονται μπροστά στα μάτια τους, αφού δεν υπάρχει κανένα διαχωριστικό.

Το τρελό επεισόδιο

Η αφήγηση αφορά ένα τρένο, το τρένο του ονείρου, από το οποίο λείπουν διάφοροι ταξιδιώτες και κανείς δεν ξέρει ούτε την τύχη των ταξιδιωτών, ούτε τους ιδιοκτήτες αλλά ούτε τη διαδρομή και τον προορισμό του.

Το συρματοπλεγμα

Ένας αμέριμος Τζο

Ο Τζο είναι ένας Αμερικανός μυστικός πράκτορας, ο οποίος παρουσιάζεται με την επικάλυψη του δημοσιογράφου. Παρόλο που οι πολιτικές καταστάσεις και τα προβλήματα δεν φαίνεται να τον απασχολούν ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια μιας αποστολής του επισκέπτεται μία δυτική χώρα, η οποία έχει δημοκρατικό καθεστώς. Εκεί φαντάζεται ότι στο στόμα ενός στρατηγού υπάρχει η κλεμμένη μασέλα του Χίτλερ. Το ξεχνάει όμως, γιατί θεωρεί πως ήταν μία φαντασίωση που προήλθε είτε από το μεθύσι, είτε από τα νεύρα του και έτσι συνεχίζει να κάνει σωστά και ήρεμα τη δουλειά του.

Τα χρυσόψαρα

Ένας πολιτικός κρατούμενος σε μία γούρνα της φυλακής φροντίζει δύο χρυσόψαρα. Ετοιμάζεται να αποφυλακιστεί και ανησυχεί ιδιαίτερα για το μέλλον των ψαριών αλλά όχι και για το δικό του, αφού γνωρίζει πως όταν βγει από εκεί μέσα θα επιστρέψει στο παλιό επάγγελμα του ράφτη. Ο κρατούμενος όμως έχει τρελαθεί και θεωρεί ότι μπορεί να συνεχίσει την πολιτική του δράση, κάτι που τον οδηγεί συνέχεια σε παραπτώματα, με αποτέλεσμα να παραμένει στη φυλακή. Έτσι συνεχίζει να ταΐζει τα ψάρια, τα οποία με τη σειρά τους μεγαλώνουν συνέχεια.

Χωριστός κόσμος

Ο Χωριστός κόσμος αυτού του διηγήματος είναι η φυλακή έτσι όπως την περιγράφει ένας κρατούμενος και ιδιαίτερα η στιγμή του επισκεπτηρίου όπου ενώνονται δύο διαφορετικοί κόσμοι. Από τη μια οι κρατούμενοι, οι οποίοι είναι μέσα στη φυλακή και από την άλλη οι οικογένειές τους που είναι έξω, ελεύθερες.

Πεζή μπαλάντα για ένα δραπέτη

Κρατούμενους της φυλακής περιγράφει και αυτό το διήγημα, με τον καθένα από αυτούς να έχει μία διαφορετική ιστορία και ένα διαφορετικό παρελθόν. Ο ένας θυμάται το ψαράδικο χωριό στο οποίο μεγάλωσε, ενώ ένας άλλος δεν μπορεί να ξεχάσει το βιασμό που διέπραξε και που, εκτός από τη φυλακή, τον οδήγησε και στην τρέλα. Άλλοι βασανίζονται μέσα στη φυλακή, ενώ κάποιοι άλλοι τη βλέπουν ως ευκαιρία να συνεχίσουν τα εγκλήματά τους. Ανάμεσα σε όλους αυτούς υπάρχει και ο δεσμοφύλακας που προσπαθεί να πειθαρχήσει τους κρατούμενους αλλά ούτε και αυτός τολμά να τα βάλει με τους ισχυρούς που βρίσκονται εκεί μέσα.

Ο μάγερας

Ένας κατάδικος που είναι εκατόν είκοσι κιλά, βρίσκεται στη φυλακή γιατί σκότωσε μία πόρνη και τον γιο της. Μετά από ένα στοίχημα που χάνει, πρέπει κάθε φορά που θέλει να φορέσει τη μασέλα του να πληρώνει ένα τάλιρο. Έτσι έχει αρχίσει να αδυνατίζει, γιατί δεν μπορεί να φάει. Αυτοί που τους χρωστάει όμως του επιστρέφουν τη

μασέλα του, γιατί έχει αρχίσει να κυκλοφορεί η φήμη ότι έχει αναλάβει το ρόλο του χαφιέ.

Η μικρή κορφή του δέντρου

Ένας πολιτικός κρατούμενος υπομένει σκληρά βασανιστήρια μέχρι να δεχτεί να υπογράψει δήλωση μετάνοιας. Βασανιστήρια που φτάνουν ακόμα και μέχρι το σημείο να μην του επιτρέπουν ούτε το παράθυρο στο κελί του να ανοίξει, για να μπει φρέσκος αέρας. Αυτό του δημιουργεί σκέψεις, όπως για παράδειγμα το ότι ακόμα και για να δουν την κορυφή ενός δέντρου θα πρέπει να πάρουν την άδεια κάποιου.

Αποφυλάκιση

Ένα μικρό αγόρι, ανάμεσα στα ερωτικά του σκιρτήματα για ένα κοριτσάκι, τη Φωτεινή, παρακολουθεί από τη μια τον πατέρα του, που είχε αποφυλακιστεί, να προσπαθεί να βρει δουλειά ώστε να μπορέσει να συντηρήσει την οικογένεια του και από την άλλη τη μάνα του να αγωνίζεται να συντηρήσει την οικογένεια με τις λίγες οικονομίες που είχε.

Τα χειροκροτήματα

Ένας γέρος, κλητήρας στο επάγγελμα, παρακολουθεί με μεγάλη έκπληξη το διοικητή της τράπεζας που εργάζεται και που ήταν πρώην στρατιωτικός ενός άλλου καθεστώτος, να υποδέχεται και να αποδέχεται τους νέους ηγέτες, με την πρόφαση ότι το κάνει για το καλό της τράπεζας.

Οι γονατισμένοι

Παροξυσμός

Ο νεαρός της ιστορίας έχει αγαπήσει μία κοπέλα, η οποία πάσχει από κρίσεις. Παρόλο που είναι από πλούσια οικογένεια, παίρνει την κοπέλα και τη θεία της και περιπλανώνται από χωριό σε χωριό γιατί οι κάτοικοι, όταν εκδηλώνονται οι κρίσεις της, φοβούνται και τους διώχνουν. Όταν το νεαρό ζευγάρι πήγε σε ένα σπίτι στο βουνό και χάρηκε τον έρωτά του, τότε οι κρίσεις της κοπέλας εξαφανίσθηκαν.

Το ραντάρ

Δίπλα σε ένα μοναστήρι βρίσκεται τοποθετημένο ένα ραντάρ. Ο θάνατος του ηγούμενου ωθεί έναν από τους καλόγερους, ο οποίος βιώνει την καθημερινότητα μέσα από τους λαϊκούς που σχετίζονται με το ραντάρ, να εγκαταλείψει το μοναστήρι.

Ο εξομολογητής

Σε ένα εργοστάσιο του λιμανιού δουλεύει ένας παλιός μάστορας, ο Κυριάκος, τον οποίο λόγω της ηλικίας του τον εμπιστεύονται όλοι και του μιλάνε. Αυτόν τον άνθρωπο το γνωρίζει κι ένας νεαρός και έχει και αυτός συνηθίσει να τον επισκέπτεται και να μιλάνε, μέχρι που κάποια στιγμή ο μάστορας πέθανε, την ώρα που εργαζόταν.

Το σημάδι

Ένας φτωχός δούλος, ο Λούκρητος, που δούλευε στα κτήματα ενός άρχοντα, του Λεύκιου, άφησε δύο Εβραίους να πάρουν ένα γαϊδουράκι. Όταν του το επέστρεψαν, αυτό φαινόταν σαν άρρωστο. Ο δούλος άρχισε να στεναχωριέται, γιατί κατάλαβε ότι το γαϊδουράκι έφερε πάνω του σημάδι του Θεού, κάτι που το μυαλό του δεν μπορούσε να αντέξει.

Το πηλίκιο

Την ιστορία του πατέρα του, ενός στρατιωτικού, περιγράφει ένα παιδάκι που του άρεσε να παίζει με το πηλίκιο του. Ο πατέρας του κατηγορήθηκε ως επαναστάτης και μετά από τα προβλήματα και τις φασαρίες που είχε στην περιοχή του, μάρκαρε και το παιδί δεν τον ξαναείδε ποτέ.

Γ' άλογο και τ' αεροπλάνο

Μία γυναίκα δεν μπορεί να αποδεχτεί με τίποτα ότι ο γιος της έχει σκοτωθεί στον πόλεμο. Πιστεύει ότι ακόμα είναι ζωντανός και μία μέρα θα γυρίσει και πάλι. Τσακώνεται με όσους υποστηρίζουν το αντίθετο, μέχρι που κάποια στιγμή τρελαίνεται και νομίζει ότι τον βλέπει να επιστρέφει.

Τα πετρογελίδονα

Ένας φτωχός νέος, μη ξέροντας πως να αντιμετωπίσει τα έξοδα των σπουδών του, εμπλέκεται σε ένα τροχαίο ατύχημα γιατί είναι αφηρημένος, παρακολουθώντας τα πετρογελίδονα να περνάνε.

Η δικαίωση

Ο κύριος Δανιός, ένας πρώην έμπορος χαρτιού που πτώχευσε, πηγαίνει κάθε μέρα σε ένα νομικό αρχείο, προκειμένου να βρει όλες τις δικαστικές αποφάσεις που αφορούν την υπόθεσή του. Θέλει να βρει το δίκιο του, γιατί σε έναν πλειστηριασμό που έγινε για το μαγαζί του η δική του προσφορά θεωρήθηκε αφερέγγυα. Μία γυναίκα που τον βλέπει συνέχεια στα δικαστήρια θεωρεί ότι είναι δικηγόρος και του ζητά να αναλάβει μία υπόθεσή της. Ο Δανιός δεν της αρνείται και η γυναίκα φεύγει ικανοποιημένη.

Ένα καλά στοιβαγμένο καράβι

Ο Άγγελος, ένας άντρας που έχασε τη γυναίκα που αγαπούσε από ένα καρδιακό πρόβλημα, δεν μπορεί να αποδεχτεί το χαμό της. Πηγαίνει συνέχεια στους συγγενείς της, οι οποίοι με τη σειρά τους το συμβουλεύουν να συνεχίσει τη ζωή του.

Η τελευταία επίσκεψη

Ένας άντρας επισκέπτεται έναν φίλο του που είναι ετοιμοθάνατος και αυτός του περιγράφει πώς η γυναίκα που αγάπησε, πήγε με έναν άλλο άντρα για να τον σώσει.

Το Φράγμα

Σε μία πόλη της επαρχίας, την οποία ο συγγραφέας δεν προσδιορίζει γεωγραφικά, αφού υπονοεί ότι μπορεί να βρίσκεται παντού, εντός και εκτός Ελλάδας, είναι κατασκευασμένο ένα φράγμα. Το φράγμα αυτό έχει κάνει την πόλη να είναι οικονομικά ανθηρή.

Κάποια στιγμή, οι προεστοί του χωριού ενημερώνονται ότι ανάμεσα στους κατοίκους επικρατεί μία φημολογία σύμφωνα με την οποία το φράγμα κάποια στιγμή θα γκρεμιστεί, γιατί τα νερά φθείρουν σταδιακά τα θεμέλιά του. Το πότε μπορεί να φτάσει το φράγμα στο σημείο να γκρεμιστεί είναι κάτι που δε γνωρίζει κανείς.

Οι φήμες γίνονται όλο και εντονότερες και οι προεστοί για να ηρεμήσουν τον κόσμο, καλούν τον Αλέξη Βαλέρη, έναν ειδικό μηχανικό, να εξετάσει το φράγμα και να κάνει μία γνωμάτευση για τη σταθερότητά του. Έχουν την πεποίθηση ότι η γνωμάτευση του μηχανικού για τη σταθερότητα του φράγματος θα είναι θετική και έτσι ο κόσμος θα ηρεμήσει.

Ο Βαλέρης αντιλαμβάνεται πολύ γρήγορα τις κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις που μπορεί να έχει το πόρισμά του για την περιοχή. Καταλαβαίνει ότι οι προεστοί θέλουν την δική του επιβεβαίωση ότι το φράγμα είναι γερό, για να μη δημιουργηθούν προβλήματα και αναταραχές.

Κάποια στιγμή το φράγμα αντέχει σε μία πολύ μεγάλη πίεση που δέχεται και έτσι ο κόσμος αρχίζει σταδιακά να ησυχάζει. Ο Βαλέρης όμως έχει πολλές αμφιβολίες για τη σταθερότητα του φράγματος και παρόλο που δεν μπορεί να βρει κάποιο ρήγμα ή να εξηγήσει το πρόβλημα μέσω της επιστήμης του, οι αμφιβολίες του αυτές ενισχύονται όλο και περισσότερο.

Παρ' όλες τις πιέσεις που δέχεται ο μηχανικός, λόγω της ακεραιότητάς του, αρνείται να υποταχθεί και να καθησυχάσει τον κόσμο, όπως επιθυμούν οι προεστοί. Αντίθετα, γνωστοποιεί στο λαό το αληθινό κατά τη γνώμη του πόρισμα, στο οποίο αναφέρονται οι αμφιβολίες του για τη σταθερότητα του φράγματος, προτείνοντάς τους να το καταστρέψουν, με ό,τι συνέπειες μπορεί να έχει μία τέτοια κίνηση, έτσι ώστε να απαλλαχθούν από την αμφιβολία και την αγωνία.

3.3. Περιλήψεις δοκιμίων

Γραφές και συναντήσεις

Η συγκεκριμένη συλλογή δοκιμίων χωρίζεται σε δύο μέρη, όπως μαρτυρά και ο τίτλος της. Το πρώτο μέρος ονομάζεται γραφές και αποτελείται από 10 δοκίμια.

Τα δοκίμια αυτά είναι:

Ένας συγγραφέας στην Αθήνα του 1990. Με αφορμή την Αθήνα και τον τρόπο που αυτή έχει πλέον μεταλλαχτεί σε «μοντέρνα» πόλη τη δεκαετία του 1990, ο Πλασκοβίτης συγγράφει ένα δοκίμιο για τη λογοτεχνική παραγωγή του παρελθόντος συγκριτικά με τη σημερινή. Αναφέρεται σε μία σειρά συγγραφέων, οι οποίοι έγραψαν για άλλες πόλεις αλλά και για μία Αθήνα διαφορετική, ενώ παράλληλα αναδεικνύει και

τη θέση που έχει το βιβλίο και οι συγγραφείς στην Αθήνα του 1990. Εστιάζεται στη λογοτεχνική παραγωγή της εποχής, την πλειοψηφία της οποίας χαρακτηρίζει ως αδιάφορη και σημειώνει ότι η ελληνική αγορά έχει κατακλυστεί κυρίως από βιβλία ξένων λογοτεχνών.

Χρόνια μνήμης και αμνημοσύνης. Ο Πλασκοβίτης έγραψε αυτό το δοκίμιο με αφορμή την επέτειο των 20 χρόνων από την 21^η Απριλίου που εκδηλώθηκε η δικτατορία στην Ελλάδα. Αναφέρεται κυρίως στους καλλιτέχνες και στους λογοτέχνες που «ξέχασαν» τους αγώνες τους και την πολιτική είτε γιατί τους εξαγόρασαν με κυβερνητικές και κρατικές θέσεις είτε γιατί διαχώρισαν τη θέση τους, θεωρώντας ότι πλέον η τέχνη δεν πρέπει να σχετίζεται με τη πολιτική. Κάθετα αντίθετος με αυτή την άποψη υπογραμμίζει ότι η έλλειψη μνήμης είναι πολύ επικίνδυνη, γιατί επιτρέπει στα φασιστικά καθεστώτα να επαναλαμβάνουν τις πρακτικές, αφού οι υπόλοιποι «ξεχνούν».

Λογοτεχνία και όραμα εμπρός στον νέον αιώνα. Για τον Πλασκοβίτη ο συγγραφέας όχι μόνο πρέπει να έχει όραμα αλλά και να διατηρεί πάντα ένα αίσθημα ανικανοποίητου, ώστε να μπορεί να επιδιώκει να γράφει. Θεωρεί ότι ο νέος αιώνας έχει παύσει τις ανησυχίες των ανθρώπων και κατά συνέπεια, σε ένα μεγάλο βαθμό και τις αγωνίες των καλλιτεχνών, καταργώντας με αυτόν τον τρόπο ακόμα και την ύπαρξη των οραμάτων.

Η εξέλιξη της νεοελληνικής πεζογραφίας μετά το 1950. Η νεοελληνική πεζογραφία, μετά το 1950, έχει για το συγγραφέα θετικές και αρνητικές διαστάσεις. Θετική είναι η εξέλιξη που έχει επιτευχθεί στην κοινωνία σε κάποια επίπεδα, όπως η χειραφέτηση των γυναικών κ.ά. Αρνητική όμως είναι η ματαιοδοξία που χαρακτήρισε τους συγγραφείς, λόγω των επιτευγμάτων αυτών, καθώς επίσης και η έλλειψη ιδανικών που έχει προκύψει και έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το έργο τους, διαχωρίζοντάς τους εντελώς από τους συγγραφείς του παρελθόντος, οι οποίοι βάσιζαν τη δημιουργία τους σε διαχρονικές και κοινωνικές αξίες.

Αντίκρυ στις εποχές του σοσιαλισμού. Για τον Πλασκοβίτη ο σοσιαλισμός δεν ήταν μόνο πολιτικό κίνημα αλλά και κοινωνικό, αφού σύμφωνα με την άποψή του, προσέδωσε στον άνθρωπο αξίες και ιδεώδη. Απαραίτητο θεωρεί το σοσιαλισμό και για τη λογοτεχνία, παρόλο που εκφράζονται αντιρρήσεις για την ανάμειξη της πολιτικής στην τέχνη, εστιάζοντας περισσότερο στην κοινωνική διάσταση της ιδεολογίας.

Το σαλιγκάρι, το «κέλυφος», ο λόγος. Το σαλιγκάρι και το κέλυφος είναι για τον Πλασκοβίτη ο άνθρωπος και ο «κόσμος» του. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι ο λόγος είναι το μόνο μέσο που μπορεί να επέμβει σε αυτή τη σχέση και να μην αφήσει τον «κόσμο», ο οποίος είναι τεράστιος, να συνθλίψει και να υποτάξει τον άνθρωπο.

Το βιβλίο, ελπίδα και πόνος. Κάνοντας μία ιστορική αναδρομή στην ιστορία του βιβλίου και τονίζοντας τη μεγάλη σημασία του σε όλα τα επίπεδα, ο Πλασκοβίτης διατυπώνει την άποψη, ότι ο κόσμος δεν έχει αγαπήσει ακόμα το βιβλίο και συνήθως εκδηλώνει την προτίμησή του σε βιβλία μέτρια και αδιάφορα.

«Επιγενόμενος λόγος» ή κριτική;. Σε αυτό το δοκίμιο διατυπώνει θετική σκέψη για τον κριτικό, θεωρώντας ότι ασκεί ένα έργο, το οποίο περιλαμβάνει και κοινωνικές διαστάσεις. Παράλληλα, σημειώνει ότι ο κριτικός θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός σε σχέση με το μέσο με το οποίο ασκεί τη κριτική του, με τις εγγυήσεις που μπορεί αυτό να του προσφέρει, καθώς και με τον τρόπο και τα κίνητρά του.

Κέρκυρα, αγάπη αγέραστη. Σε αυτό το δοκίμιο αναφέρεται στην Κέρκυρα και το παρελθόν της. Ασχολείται όμως και με το παρόν και κυρίως με το πως η τουριστική ανάπτυξη που επιδιώκεται από τους «αρμόδιους» καταστρέφει το νησί, στερώντας τη φυσικότητά του, φθείροντας την ιστορία και την κοινωνία του.

Η δραματική ψυχή του Κυβερνήτη. Ο κυβερνήτης, στον οποίο αναφέρεται ο Πλασκοβίτης, είναι ο Καποδίστριας. Τονίζοντας τη διπλή υπόσταση του Έλληνα και του Ευρωπαίου που του αποδίδονταν, καταγράφει την πορεία του, επισημαίνοντας την αξιοπρέπεια που έδειξε ακόμα και στο θάνατό του, αφού δεν προσπάθησε, ενώ μπορούσε, να προφυλαχτεί από τους δολοφόνους του.

Το δεύτερο σκέλος της συλλογής ονομάζεται «οι Συναντήσεις» και χωρίζεται σε δύο μέρη, τους ποιητές και τους πεζογράφους. Εδώ, ο Πλασκοβίτης γράφει για όλους τους σημαντικούς Έλληνες καλλιτέχνες, εκφράζοντας την άποψή του τόσο για το συνολικό τους έργο όσο και για επιμέρους στοιχεία τους. Οι ποιητές και οι πεζογράφοι που αναφέρονται σε αυτό το μέρος φαίνονται και από τους τίτλους των δοκιμίων:

A. Οι ποιητές

- Ο Σολωμός σήμερα
- Για τον Κάλβο και τις Ωδές του

- Ο «δίκαιος λόγος» στο έργο του Σεφέρη
- Ο Ελύτης σε τρεις εποχές
- Η ποίηση της Ζωής Καρέλλη στη δεκαετία 1950-1960

B. Οι πεζογράφοι

- Βιζυηνός, το «ειρηνικό ραφτόπουλο»
- Ο «μοχθηρός» Κωνσταντίνος Θεοτόκης στην εποχή του και στην εποχή μας
- Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης διηγηματογράφος
- Ένα ανέκδοτο γράμμα του Λορέντζου Μαβίλη στον Κωνσταντίνο Θεοτόκη
- Γιώργος Θεοτοκάς, ένας Νεοέλληνας διαφωτιστής
- Ένα γράμμα για το *Πλατύ Ποτάμι* του Γιάννη Μπεράτη
- Μικρή ιστορία για το μυθιστοριογράφο των *Ακυβέρνητων Πολιτειών*
- Ο *Λοιμός* του Αντρέα Φραγκιά
- Μνήμη Ρόδη- Ρούφου- Ομιλία του 1975 για ένα γενναίο
- Το πνευματικό στοιχείο στην πεζογραφία- *Η Αίθουσα* του Παύλου Παπασιώπη
- Ο διηγηματογράφος Παύλος Παπασιώπης
- Σε αναζήτηση ενός χαμένου προσανατολισμού «Τα Μηχανάκια» του Μένη Κουμανταρέα
- Μάριος Χάκκας – Δέκα χρόνια από το θάνατο του

«Η πεζογραφία του ήθους» και άλλα δοκίμια- τόμος Α

Δεύτερος τόμος σε αυτά τα δοκίμια δεν υπήρχε, διότι κάποια από τα κείμενα που ετοίμαζε συμπεριλήφθησαν στη προηγούμενη συλλογή. Έτσι, παρόλο που η συγκεκριμένη συλλογή ονομάζεται τόμος Α, εντούτοις είναι και ο μοναδικός τόμος.

Η συγκεκριμένη συλλογή αποτελείται από έντεκα συνολικά δοκίμια, τα οποία είναι τα κάτωθι:

1. *Η πεζογραφία του ήθους.* Στο συγκεκριμένο δοκίμιο, ο συγγραφέας αναφέρεται στη πεζογραφία του ήθους, μία έννοια και μία τάση, η οποία αναλύεται εκτενέστερα σε άλλο μέρος της μελέτης μας και ειδικότερα στον Ντοστογιέφσκι και τον Καμί.

2. *Επίμετρο- «Οι δαιμονισμένοι».* Ο Ντοστογιέφσκι αποτελεί το θέμα και αυτού του δοκιμίου και ειδικότερα το έργο του «Οι δαιμονισμένοι», του οποίου τους ήρωες αναλύει.

3. *Η νεοελληνική παράδοση και ο πεζός λόγος.* Αφού καταγράφει τη μεγάλη συμβολή παλαιότερων πεζογράφων, εξετάζει τους σύγχρονους συγγραφείς, τονίζοντας ότι το έργο τους στερείται την αίγλη των προκατόχων, γιατί δεν ασχολούνται με κοινωνικά αιτήματα που παραμένουν ζωντανά μέχρι και σήμερα.

4. *Πεζογραφία και ελληνική πραγματικότητα.* Σε αυτή τη μελέτη ο Πλασκοβίτης κάνει ένα διαχωρισμό ανάμεσα στους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με την ύπαιθρο και σε αυτούς που θεωρούνται πλέον «αστοί», λόγω της ενασχόλησής τους με πιο σύγχρονα τοπία και κοινωνίες. Για τους δεύτερους θεωρεί ότι δεν έχουν τη ζωντάνια και τη δημιουργική ανησυχία άλλων γενεών.

5. *Το «κατεστημένο» στη ζωή μας.* Σε αυτό το δοκίμιο αναφέρεται στο χρέος που έχουν οι πνευματικοί άνθρωποι της Ελλάδας να αφυπνίζουν το λαό, ώστε να αντιδρά απέναντι στο κατεστημένο ακόμα και όταν αυτό εκδηλώνεται με ειρηνική μορφή.

6. *Πολιτική, εξουσία και τέχνη.* Ο Πλασκοβίτης διαχωρίζει την πολιτική από την έννοια της απόκτησης εξουσίας και την ορίζει ως στράτευση με τα κοινωνικά προβλήματα του τόπου. Υπό αυτή την έννοια, πιστεύει ότι η τέχνη

πρέπει να είναι συνδεδεμένη με την πολιτική και οι καλλιτέχνες να ασχολούνται με τα προβλήματα της κοινωνίας.

7. *Οι «μοντέρνοι καιροί» της μοναξιάς.* Η μοναξιά είναι ένα συναίσθημα που μπορεί ο άνθρωπος να νιώσει στις σύγχρονες κοινωνίες, γιατί δεν έχει παλέψει να αποκτήσει κάτι ουσιαστικό, το οποίο που θα συντροφεύει τη συνείδηση και κυρίως την ψυχή του.

8. *Η πρόωγη φθορά του μοντέρνου.* Ο Πλασκοβίτης θεωρεί ότι το μοντέρνο οδηγεί τον άνθρωπο στη παραγωγή τέχνης χωρίς συναισθήματα, τα οποία έχουν αντικατασταθεί από επιτεύγματα και επίκαιρα ζητήματα που όμως δεν έχουν διαχρονικότητα.

9. *...Κι ακόμα πιο επικίνδυνη «η φθορά του λόγου».* Θεωρεί ότι συμβαίνει και στο λόγο, αφού η μοντέρνα εποχή επιτάσσει την παραγωγή λόγου, χωρίς όμως να ξεκαθαρίζει τα αξιολογικά έργα.

10. *Συντροφιά με το Διήγημα.* Ενώ στα προηγούμενα δοκίμια είναι επικριτικός προς τη σύγχρονη εποχή, σε αυτό ξεχωρίζει κάποια καλά σύγχρονα διηγήματα που όπως και ο ίδιος τονίζει ξαναγεννούν την αγάπη προς το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος.

11. *Εξομολόγηση ενός πεζογράφου.* Εδώ ο συγγραφέας κάνει μία αναφορά στα δικά του έργα, εξηγώντας παράλληλα υπό ποιες κοινωνικές συνθήκες γεννήθηκαν, διατυπώνοντας για άλλη μία φορά την πεποίθησή του ότι το πεζογράφημα είναι αποκύημα της κοινωνίας, της εποχής και των συνθηκών της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

4.1. Η πεζογραφία του ήθους

Η πεζογραφία του Πλασκοβίτη θεωρείται συμβολική και όχι συμβολιστική. Η συμβολική αυτή έννοια που της αποδίδεται βασίζεται στη χρήση των συμβόλων, τα οποία έδωσαν στο έργο του την έννοια του «πολυδιάστατου». Ο συμβολικός λόγος που χρησιμοποίησε του έδωσε τη δυνατότητα να αναδείξει τη ρεαλιστική εξωτερική πραγματικότητα, ενώ παράλληλα προσέδωσε στο έργο του μία πνευματική και ψυχολογική διάσταση (Σαχίνης, 1965:151).

Κατάφερε να συνδυάσει το ρεαλισμό με τα λυρικά και ποιητικά στοιχεία, τον κοινωνικό του προβληματισμό με τη μεταφυσική και υπαρξιακή του ανησυχία και αναζήτηση και την πνευματικότητα με τον ερωτισμό και τη φυσικότητα. Μολονότι το έργο του διακατέχεται από πολλές αντιθέσεις, ο συγγραφέας κατάφερε να διατηρήσει μία λειτουργική ισορροπία ανάμεσά τους, παρόλη την περιστασιακή επικράτηση κάποιων από τις παραπάνω όψεις. Οι αντιθέσεις αυτές όχι μόνο δε λειτούργησαν διασπαστικά αλλά κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα συγκροτημένο και ενιαίο σύνολο (Καραντώνης, 1978: 177).

Ο τρόπος, με τον οποίο πέτυχε την ισορροπία των αντιθέσεων είναι η χρήση του ευδιάκριτου μύθου. Στις πιο πολλές περιπτώσεις, τα έργα του έχουν μία πλοκή η οποία βασιζόταν στην εξωτερική πραγματικότητα και στην κατάσταση που επικρατούσε στην κοινωνία, παρέχοντάς του την ευκαιρία να έχει μία σταθερή βάση για να αναπτύξει τις λυρικές του τάσεις και τους προβληματισμούς του. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και ο Αλέξανδρος Κοτζιάς, «αυτή η γραμμή, η διά του πράγματος αποκρυστάλλωση και ανάδειξη της αισθητικής συγκίνησης, διαπερνάει με συνέπεια ολόκληρο το μέχρι σήμερα έργο του» (Βραδυνή, 1962· Κοτζιάς, 1982: 113).

Ο Πλασκοβίτης ακολουθούσε μία συγκεκριμένη τεχνική. Διατηρώντας ως πλοκή και πυρήνα του έργου του την εξωτερική πραγματικότητα, χρησιμοποιούσε πράγματα - σύμβολα που έκαναν την εμφάνισή τους μαζί με άλλα στοιχεία στο έργο, διατηρώντας όμως παράλληλα μία ιεραρχία. Το «πράγμα», το οποίο αποτελούσε το κύριο σύμβολο βρισκόταν στο κέντρο της διήγησης και ήταν αυτό που απεικόνιζε την ιδεολογία, τον

πυρήνα του έργου, ο οποίος στις περισσότερες των περιπτώσεων ήταν και ο τίτλος του βιβλίου: «Το φράγμα», «Το συρματοπλέγμα» «Πουκάμισο του καθηγητή», κα. (Πλασκοβίτης, 1977·1974 · 1993).

Την τεχνική αυτή ο ίδιος ο Πλασκοβίτης την αποκαλούσε «πεζογραφία του ήθους». Την αιτία που την ονόμασε έτσι την εξήγησε το 1985: «.....οι συγγραφείς από τον Ντοστογιέφσκι κι ύστερα βάζουν συνεχώς ένα ερωτηματικό. Ένα «γιατί».... Κι αυτό το «γιατί» που αναζητούσε μία απάντηση στο υπαρξιακό ερώτημα του ανθρώπου – ένα ερώτημα που το διερεύνησε αργότερα και η υπαρξιακή φιλοσοφία - δημιούργησε πλέον την ανάγκη μίας πεζογραφίας, η οποία δεν αρκείται πια στο να παρουσιάσει τις ανθρώπινες αντιθέσεις ή να κάνει απλώς κοινωνική κριτική. Μίας πεζογραφίας που θέλει να δώσει το «ήθος» του σημερινού ανθρώπου. Γι' αυτό την είπα «πεζογραφία του ήθους» (Διαβάζω, 1985:69).

Ο Πλασκοβίτης όμως δεν ήθελε μόνο τα αντικείμενα να είναι σύμβολα αλλά όλη η ιστορία που γράφει να αποτελεί ένα σύμβολο. Δεν έγραφε για την ψυχαγωγία που θεωρούσε ότι ήταν προνόμιο των αστών αλλά για να προσφέρει στον κόσμο μία ιστορία, η οποία θα ήταν σύμβολο και μήνυμα μαζί (Στεργιόπουλος, 1998: 258-291· Πλασκοβίτης, 1986: 150).

Ο Γιάνναρης (2007:16-17) υποστηρίζει ότι το έργο του είναι στην ουσία μία συμβολή στην καλλιέργεια της ηθικής του Νεοέλληνα αλλά και ότι η τέχνη του λειτουργεί κατά κάποιο τρόπο ως κουτί τις Πανδώρας, αφού ενώ περιγράφει μία εξωτερική πραγματικότητα με συμφορές, μέσα σε αυτή βρίσκεται παράλληλα κρυμμένη και η ελπίδα.

4.2. Η συγγραφική απόδοση βιωματικών εμπειριών

Ο τρόπος που απέδιδε συγγραφικά τις βιωματικές του εμπειρίες, φαίνεται κυρίως στη συλλογή διηγημάτων του «Το Συρματοπλέγμα», το οποίο έγραψε μέσα στις φυλακές. Από τον τρόπο που ο συγγραφέας εστιάζει στο παρόν φαίνεται ότι αυτό είναι που τον απασχολεί, αυτά που βιώνει δηλαδή εκείνη την στιγμή στο χώρο που βρίσκεται. Ο χρόνος και ο τόπος λοιπόν είναι τα δύο στοιχεία που χρησιμοποιεί για να περιγράψει αυτά που βιώνει μέσα στη φυλακή (Ποσάντζη, 1987:429).

Με έντονο και πικρό χιούμορ προσπαθεί να περιγράψει μία καθημερινότητα που είναι καινούρια γι' αυτόν αλλά παράλληλα προσπαθεί να μαλακώσει τη σκληρή διάστασή της. Το χιούμορ που χρησιμοποιεί, εκτός του ότι σε κάποια σημεία φτάνει να γίνεται σαρκασμός, αποτυπώνει και έναν υπαινιγμό για την εξέλιξη των πραγμάτων και για το ποια πραγματικά θα έπρεπε να ήταν (Ποσάντζη, 1987:429).

Το συγκεκριμένο βιβλίο είναι αυτοβιογραφικό. Αυτό το παραδέχτηκε και ο ίδιος ο συγγραφέας: «ήταν ως ένα σημείο βιβλίο αυτοβιογραφικό μα και πολεμικό. Πολεμικό με την άποψη ότι ο στόχος του δεν ήταν να δοθούν τα συγκεκριμένα επεισόδια, το ατομικό, πολιτικό ή ιδεολογικό πάθος, μα προπάντων ο χώρος - ο κυρίαρχος μέσα στην Ελλάδα κι όχι μόνο της εφτάχρονης δικτατορίας, μα ο χώρος που εκφράζει σε τελευταία κατάληξη τον καταπιεστικό μηχανισμό της εξουσίας, μετατρέποντας σε φρουρά και σε φρουρούμενο τους ίδιους τους ανθρώπους με την κοινή θνητή μοίρα τους, με τα καθημερινά τους πάθη, αλλά κάποτε και τη μεγαλοσύνη τους, όπου κι αν βρίσκονται» (Ποσάντζη, 1987:430).

Και στο έργο του «Η Πόλη» ο Πλασκοβίτης περιγράφει βιοματικές καταστάσεις, από την πόλη στην οποία γεννήθηκε. Η σχέση του με την γενέτειρά του λειτούργησε καταλυτικά στο συγγραφικό του έργο και αυτό όχι μόνο γιατί τη χρησιμοποίησε ως αφετηρία για την έκφραση των δικών του προσωπικών εμπειριών αλλά και γιατί μέσω αυτής μπόρεσε να αξιοποιήσει και την εμπειρία και τη μνήμη της προηγούμενης γενιάς. (Παγκράτης, 2001).

Αυτή η σχέση του συγγραφέα με τη γενέτειρά του αντανακλάται έντονα στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα, παρόλο που δεν αποσαφηνίζεται αν οι μνήμες που μεταφέρει έχουν βιωθεί στην πραγματικότητα από τον ίδιο ή αν τα γνωρίζει εξ' ακοής ή από εξιστορήσεις. Η μεταφορά όμως αυτών των αναμνήσεων δε γίνεται αυτούσια όπως έχει βιωθεί αλλά είναι εμπλουτισμένη με την ωριμότητα που έχει προσδώσει στο συγγραφέα η πάροδος του χρόνου (Παγκράτης, 2001).

4.3. Τρόπος γραφής

Ο τρόπος γραφής του Πλασκοβίτη έχει ένα ιδιαίτερο ύφος, το οποίο δημιουργείται από κάποιες σταθερές που υπάρχουν στο έργο του και που προσδίδουν μία ιδιαίτερη λογοτεχνική ταυτότητα. Το ύφος αυτό παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερα

συστατικά στοιχεία, τα οποία σε αυτό το σημείο θα αναφέρουμε επιγραμματικά και θα τα αναλύσουμε περισσότερο παρακάτω.

Το πρώτο από αυτά τα συστατικά στοιχεία είναι η μορφή που ο Πλασκοβίτης χρησιμοποιεί στα έργα του, η οποία με τη σειρά της αποτελείται και αυτή από δύο στοιχεία. Το πρώτο από αυτά είναι η συμβολοποίηση με την οποία προσεγγίζει τα θέματα ενώ το δεύτερο στοιχείο είναι η ποιητικότητα της γραφής του. Εκτός όμως από αυτά τα δύο χαρακτηριστικά, σημαντικό ρόλο κατέχει και η θεματολογία που ο συγγραφέας χρησιμοποιεί, η οποία σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις εμπεριέχει τον κοινωνικό προβληματισμό (Μαραγκόπουλος, 2001).

Τα στοιχεία που καθορίζουν την ιδιαίτερη γραφή του Πλασκοβίτη είναι τα εξής:

1. Η έγνοια που δείχνει για την καθημερινότητα και τις λεπτομέρειες που την απαρτίζουν. Το στοιχείο αυτό ο συγγραφέας το ακολουθεί με μεγάλη προσήλωση και δεν παρεκκλίνει ποτέ. Η καθημερινότητα και ο τρόπος που αυτή λειτουργεί, ο οποίος είναι απλός και παράλληλα μεγαλειώδης, εντοπίζεται σε όλα τα έργα του και αποτελεί το κεντρικό σημείο των αναζητήσεων και των προβληματισμών του. Ακόμα και στις περιπτώσεις που κάποιο άλλο στοιχείο τονίζεται σε κάποιο από τα έργα του, όπως για παράδειγμα οι αλληγορίες ή οι συμβολισμοί, εντούτοις η καθημερινότητα κατέχει πάντα καταλυτικό ρόλο, αφού αυτή είναι που θα ενεργοποιήσει τις εξελίξεις της πλοκής (Μαραγκόπουλος, 2001).

2. Το δεύτερο στοιχείο σχετίζεται και αυτό με την καθημερινότητα και είναι ο στοχασμός του συγγραφέα πάνω σε αυτή. Ο Πλασκοβίτης δε μεταφέρει απλά την πραγματικότητα στον αναγνώστη αλλά του δίνει ώθηση και κίνητρο ώστε να αναλογιστεί ποια θα ήταν η δική του αντίδραση σε αυτή. Αυτό το κάνει μέσω της παράθεσης της στάσης των ηρώων που τη βιώνουν. Για τον εαυτό του ο συγγραφέας κρατά το ρόλο της απόστασης, προσπαθώντας να δώσει στον αναγνώστη την ευκαιρία να διαμορφώσει τη δική του άποψη, χωρίς επιδράσεις και επιρροές (Μαραγκόπουλος, 2001).

3. Το τρίτο στοιχείο που χαρακτηρίζει τη γραφή του είναι η αγωνία του για τη δικαιοσύνη. Ο Πλασκοβίτης ενδιαφέρεται για μία γενικότερη έννοια της δικαιοσύνης και για κάθε μορφή με την οποία αυτή μπορεί να

λειτουργήσει. Η επίτευξή της είναι ο λόγος που αναπτύσσεται μία συνεχόμενη πάλη στο έργο του. Ο τρόπος γραφής θυμίζει σε έντονο βαθμό τη διαδικασία που διαδραματίζεται στο δικαστικό επίπεδο, δηλαδή παρουσιάζονται όλοι οι ήρωες και όλες οι καταστάσεις και μετά από μία δύσκολη διαδικασία τελικά η δικαιοσύνη απονέμεται (Μαραγκόπουλος, 2001).

4. Το τέταρτο στοιχείο που διέπει την γραφή του είναι το ανθρωπιστικό ήθος. Ενώ αρχικά ο αναγνώστης έρχεται αντιμέτωπος με μία αίσθηση ματαιότητας που προέρχεται από την αδικία, ο συγγραφέας καταφέρνει να του μεταδώσει ότι υπάρχει τρόπος αντιμετώπισης αυτής της κατάστασης, όχι μέσω επαναστάσεων και μεγαλοπρεπών κινήσεων αλλά μέσω των μικρών καθημερινών ηθικών πράξεων που κάνουν οι απλοί άνθρωποι (Μαραγκόπουλος, 2001).

Μεγάλη συζήτηση έχει αναπτυχθεί και για τις επιδράσεις που κάποιοι μελετητές θεωρούν ότι υπάρχουν στο έργο του Πλασκοβίτη. Γενικότερα όμως, ο ίδιος δεν ανήκει στην κατηγορία των συγγραφέων που δέχτηκαν πολλές επιδράσεις και αυτές οι ελάχιστες που κατεγράφησαν, ήταν εύκολο να γίνουν διακριτές.

Ο Ραυτόπουλος θεωρεί, ότι «το Φράγμα» συγγενεύει φιλολογικά με την ευρωπαϊκή υπαρξιακή φιλολογία. Και άλλοι μελετητές του Πλασκοβίτη έχουν εντοπίσει στο συγκεκριμένο διήγημα ομοιότητες με άλλα έργα όπως «Ο εχθρός του λαού» του Ίψεν. Ομοιότητες όμως έχουν εντοπιστεί και στο πρόσωπο του κεντρικού ήρωα, του Βαλέρη, που παραλληλίζεται με τον Άμλετ, καθώς και με ήρωες του Γκόγκολ και του Τσέχωφ (Ραυτόπουλος, 1965:238 · Ποσαντζή, 1987:424).

Την ίδια άποψη με το Ραυτόπουλο έχει και ο Vittì (1978:379), ο οποίος πιστεύει ότι ο Πλασκοβίτης όχι μόνο δέχτηκε επιδράσεις από τους Ευρωπαίους υπαρξιστές όπως ο Κάφκα και ο Καμύ αλλά επιπλέον στο «Φράγμα» υιοθέτησε και τις μεθόδους τους, καταφέροντας με αυτό τον τρόπο να μετατρέψει την κατάσταση ανησυχίας από την τεχνολογική εξέλιξη που ξεκινούσε στην Ελλάδα, σε ομαδικό φόβο. Ο Κ. Στεργιόπουλος βέβαια αναφέρει ότι ο Σπύρος Πλασκοβίτης διάβασε τη «Πανούκλα» του Καμύ, αφού έγραψε το τελευταίο κεφάλαιο του «Φράγματος» και αυτό το γνωρίζει γιατί του τη δάνεισε ο ίδιος (Παράρτημα 3).

Ο ίδιος ο συγγραφέας δεχόταν το συμβολιστικό χαρακτήρα του έργου του και τόνιζε επίσης την πεποίθησή του ότι ο συμβολισμός είχε δεχτεί επιδράσεις από τον υπαρξισμό και κατά συνέπεια αυτό επηρέασε και τον ίδιο (Γουδέλης, 1996-1997:112· Γουδέλης, 1992:11).

Βέβαια, ο Πλασκοβίτης υποστήριζε ότι με την έννοια «συμβολισμός» δεν εννοούσε το κίνημα που είχε καλλιεργηθεί από τη νεορομαντική σχολή κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου αλλά το συνδυασμό ρεαλιστικών στοιχείων με σύμβολα, δημιουργώντας έτσι μία σύζευξη ανάμεσα στα δύο ρεύματα, το ρεαλισμό και το συμβολισμό (Καρβούνης, 1991).

Παρόλο που λόγω του υπαρξισμού πολλοί κριτικοί και μελετητές εντόπισαν ομοιότητες ανάμεσα στον Πλασκοβίτη, τον Κάφκα και τον Καμύ και συμπέραναν ότι υπήρχαν επιδράσεις, ο Στεργιόπουλος διαφωνεί εντελώς. Διαβεβαιώνει μάλιστα ότι την εποχή που ο Πλασκοβίτης έγραφε «Το Φράγμα», δεν είχε διαβάσει κανέναν από τους δύο συγγραφείς και κατά συνέπεια δε θα μπορούσε να είχε επηρεαστεί από αυτούς. Παρόλα αυτά εντοπίζει κάποιες ομοιότητες, τις οποίες θεωρεί ότι προέρχονται αποκλειστικά από το λογοτεχνικό ύφος του και δεν είναι τίποτε άλλο από συμπτώσεις ή συγγένειες αλλά σίγουρα όχι επιδράσεις. Η μόνη επίδραση που ο Στεργιόπουλος αποδέχεται για το Φράγμα, είναι αυτή του Ντοστογιέφσκι (Στεργιόπουλος, 1988: 18-20 · Στεργιόπουλος, 1989:59-60).

Από την άλλη, στο έργο του «το Συρματόπλεγμα», ο τρόπος γραφής του είναι πιο επίπεδος, από την άποψη ότι ο χώρος στον οποίο δίνεται έμφαση είναι συγκεκριμένος, η φυλακή. Η επίπεδη γραφή όμως του συγκεκριμένου έργου προκύπτει και από άλλο ένα στοιχείο και αυτό είναι ο χρόνος που χρησιμοποιεί, αφού το μεγαλύτερο μέρος του διαδραματίζεται στο παρόν και είναι λίγες οι περιπτώσεις που χρειάζεται η ανάκληση της μνήμης, για να περιγράψει το παρελθόν (Ποσάντζη, 1987:429).

4.4. Γενικά χαρακτηριστικά

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά που εμπεριέχει το έργο του Πλασκοβίτη είναι η σύγκρουση. Ο στόχος της σύγκρουσης μπορεί να διαφέρει σε κάθε έργο, δηλαδή ο

ήρωας μπορεί να συγκρούεται με άλλους, με την κοινωνία, με την εξουσία, ακόμα και με τον ίδιο του τον εαυτό και το θάνατο, αλλά δεν παύει πάντα να αποτελεί μία σύγκρουση που όπως φαίνεται είναι ένα στοιχείο που περιέχεται συνήθως στην πλοκή των διηγημάτων του (Ποσάντζη, 1987:420).

Το έργο του περιλαμβάνει και ηθογραφικά στοιχεία, τα οποία εντοπίζονται όχι μόνο στη δική του δημιουργία αλλά σε όλη τη μεταπολεμική πεζογραφία γενικότερα. Ο Πλασκοβίτης δε χρησιμοποιεί τα ηθογραφικά στοιχεία με τρόπο που να αναδεικνύουν μόνο το περιεχόμενό τους. Εξάλλου, ο ίδιος εντοπίζει και διατυπώνει τη διαφορά που εμφανίζεται στη χρήση των ηθογραφικών στοιχείων του παρελθόντος και του τρόπου που αυτός τα χρησιμοποιεί: «Μια καινούργια ηθογραφία λοιπόν; Η απάντηση θα ήταν καταφατική, αν έλειπε η κοινωνική αμφισβήτηση και η αγωνιστική θεώρηση των πραγμάτων, που σταθερά, στα καλύτερά της δείγματα μετά το 1950 η πεζογραφίας μας μοιάζει να εξακτινώνει τη θερμοκρασία της και να διαπερνά όλα τα επιμέρους στοιχεία της αφήγησης, με το άπιαστο αυτό ιδιαίτερο πάθος, που αρκετά κοινότοπα- μα δεν γίνεται αλλιώς- θα μπορούσαμε να το πούμε καημό της ρωμιοσύνης» (Ποσάντζη, 1987:422).

Αυτό που αποσαφηνίζει στην ουσία είναι ότι τα ηθογραφικά στοιχεία δεν τα χρησιμοποιεί επειδή τον ενδιαφέρει λογοτεχνικά η ηθογραφία αλλά γιατί περιγράφει τη φυσιογνωμία του Έλληνα που ούτως ή άλλως εμπεριέχει μέσα της και την παράδοση. Εξάλλου, η χρήση ηθογραφικών στοιχείων προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή προς την πόλη και τα προβλήματα που παρουσιάζει, επιβαλλόταν και από το κλίμα της εποχής, καθώς και οι προβληματισμοί για ύπαιθρο, χωρίς αστικές διαστάσεις, θα ήταν άκαρποι αφού ούτε και εκεί πλέον υπήρχε φυσικότητα (Vitti, 1978: 377).

Τα ηθογραφικά στοιχεία στο έργο του Πλασκοβίτη τα εντοπίζει και ο Μερακλής (1972:67) αλλά θεωρεί ότι αποτελούν συστατικά από ένα νέο είδος ηθογραφίας και αυτό έχει συμβεί γιατί στην Ελλάδα η έννοια του χωριού και της παράδοσης που αυτό φέρει, έχει δεχτεί και αστικές επιδράσεις.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της γραφής του είναι τα σύμβολα και οι συμβολισμοί. Από αυτή την άποψη το έργο που σχολιάστηκε και αναλύθηκε πιο πολύ είναι «το Φράγμα».

Ο τίτλος αλλά και ο ήρωας του διηγήματος είναι σύμβολα. Το «Φράγμα» ως σύμβολο, αναπαριστά την κατάσταση της κοινωνίας, η οποία, όπως και η εξέλιξη αυτού του τεχνικού έργου είναι απρόβλεπτη, καθώς επίσης απρόβλεπτες είναι και οι συνέπειες ενός ρήγματος σε αυτήν. Ταυτόχρονα, ο ήρωας - σύμβολο αναπαριστά παράλληλα την επιστήμη αλλά και τη διανοήση που αμφισβητεί τις καταστάσεις που τείνουν να γίνουν ταμπού και κατεστημένο (Μαλάνος, 1962:195-196).

Συμβολικές μορφές όμως αποτελούν και άλλα πρόσωπα του έργου, τα οποία όμως δε διαθέτουν ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά. Μία τέτοια περίπτωση είναι ο Χαρίτος Μπεναρδής που εμφανίζεται ως εκπρόσωπος της παράδοσης. Οδηγείται σταδιακά στο τέλμα, αντί για την επίλυση του προβλήματος. Το τέλμα έχει δημιουργηθεί γιατί ο Χαρίτος, αντίθετα από τον ήρωα, ακολουθεί όλους τους συμβατικούς κανόνες χωρίς καμία συνειδησιακή και ιδεολογική παρέκκλιση (Μιχαηλίδης –Κριναίος, 1982: 79· Χατζίνης, 1961:276). Είναι όμως ο πιο συντηρητικός από όλους αφού δεν τολμά τίποτα και κατά συνέπεια είναι ο τελευταίος που θα υποστεί τις επιπτώσεις, επειδή είναι δειλός και ανασφαλής (Φουριώτης, 1960).

Το σύμβολο του Φράγματος έχει πολλές διαστάσεις. Η πρώτη από αυτές είναι πολιτική και κοινωνική, αφού στην ουσία το Φράγμα είναι το πλήθος (Στεργιόπουλος, 1994: 100). Έχει και υπαρξιακή και μεταφυσική διάσταση, αφού για τους πολίτες όπως και για τον αναγνώστη, το Φράγμα αποτελεί το σύμβολο του θανάτου (Σαχίνης, 1961:50). Ένα ρήγμα σ' αυτό θα αφανίσει μία ολόκληρη πόλη και ο άνθρωπος δε θα μπορεί να κάνει τίποτα (Ραυτόπουλος, 1965:233· Στεργιόπουλος, 1984:103 · Στεργιόπουλος, 1989:8).

Το συγκεκριμένο έργο εκτός από σύμβολα έχει και συμβολισμούς. Ο πρώτος συμβολισμός είναι το θέμα του, το οποίο προέρχεται από το μύθο της φοβίας του ανθρώπου απέναντι σε πράγματα που είναι πιο ισχυρά από αυτόν. Έτσι, υποσυνείδητα οι άνθρωποι που ζουν κοντά στο Φράγμα νιώθουν αδύναμοι και ανυπεράσπιστοι σε ένα τυχόν ρήγμα που μπορεί να προκληθεί σε αυτό. Ο συμβολισμός αυτός δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί, λόγω της ικανότητας του συγγραφέα να κινείται παράλληλα ανάμεσα στην πραγματικότητα και στον ποιητικό χώρο, προσφέροντας έτσι στο αναγνωστικό κοινό μία ρεαλιστική απεικόνιση του τεχνικού αυτού έργου αλλά και την ανθρώπινη δυσπιστία απέναντι σε αυτό (Παγανός, 1983:272).

Ένας άλλος συμβολισμός δόθηκε από τον ίδιο το συγγραφέα. Την εποχή που έγραφε το συγκεκριμένο μυθιστόρημα υπήρχε το ενδεχόμενο του πυρηνικού πολέμου και η απειλή μίας γενικότερης πυρηνικής καταστροφής, η οποία θα σήμαινε το τέλος του πολιτισμού. Ο συγγραφέας όμως δε θεωρούσε αυτό τον πολιτισμό τέλειο και πίστευε ότι κάποιο ελάττωμα πρέπει να υπάρχει από την εποχή της δημιουργίας του, όπως ακριβώς και ο Βαλέρης υποψιάζεται και παρόλο που δεν το εντοπίζει, κάποιο ρήγμα πρέπει να υπάρχει μέσα στο φράγμα (Ελίτροχος, 1994:94· Κούρτοβικ, 1995:187).

Ο Πλασκοβίτης όμως δεν κατέγραψε μόνο την ανθρώπινη ανησυχία αλλά μέσα από το έργο έδωσε και τη λύση που αυτός θεωρεί ως καλύτερη. Μέσα από τα λόγια του μηχανικού για την τύχη του φράγματος, ο συγγραφέας προτείνει στους ανθρώπους τη λύση για την αντιμετώπιση πραγμάτων και καταστάσεων που ενδεχομένως τους υπερβαίνουν: «-Σπάστε αυτό το φράγμα! Πρόφερε καθαρά, αν και κάπως υπόκωφα. Η γνώμη μου, η πρόταση μου..... Σας προτείνω ν' ανοίξετε το φράγμα με την πρωτοβουλία σας. Σπάστε το μόνοι σας, ξαναφώναξε, αφού δεν μπορούν να ελεγχθούν οι δυνάμεις του! Να, τι έχω να προτείνω. Προχωρώ με τη διαίσθηση μου και με την επιστήμη που βοηθά τη διαίσθηση (...). Ν' ανοιχτεί το φράγμα! Γιατί ο θάνατος.... Ο θάνατος, ξανάπε και στάθηκε λίγο, είναι μονάχα ένας απ' τους μηχανισμούς της πολύπλοκης παγίδας, που μπορεί να κρύβεται μέσα στο φράγμα» (Πλασκοβίτης, 1996:229-230).

Με αυτό τον τρόπο ο ήρωας μεταδίδει στον κόσμο και το δικό του φόβο και τους δείχνει τον τρόπο για να τον ξεορκίσουν, αφού η τεχνική και η λογική αδυνατούν πλέον να δώσουν λύση, θεωρώντας ότι η εξέγερση και η καταστροφή του μπορεί να είναι μία κάποια λύση (Ραυτόπουλος, 1965:237).

Τόσο τα σύμβολα όσο και οι συμβολισμοί που εντοπίζονται στο συγκεκριμένο έργο δεν είναι απόλυτα ορατοί με την πρώτη ανάγνωση. Ο αναγνώστης πρέπει να τους αναζητήσει, γιατί ο συγγραφέας δεν τους φωτίζει ώστε να γίνουν άμεσα κατανοητοί. Σκοπός του δεν είναι να διδάξει αλλά να μεταδώσει στον αναγνώστη το άγχος και τον προβληματισμό της σύγχρονης κοινωνίας (Θεοτοκάς, 1961· Κλάρας, 1961:28).

Ο Beaton, (Beaton, 1996:320) αποδίδει στον τρόπο που ο Πλασκοβίτης προσεγγίζει το θέμα μια διεθνή διάσταση. Οι συμβολισμοί του, παρόλη την ελληνικότητα των ηρώων του, μπορούν να παρακάμψουν οποιοδήποτε εθνικό και

γλωσσικό περιορισμό, αφού σε κάθε γλώσσα και σε οποιαδήποτε χώρα και να μεταφερθεί το συγκεκριμένο έργο, ο αναγνώστης θα ταυτιστεί με τις καταστάσεις που περιγράφονται, οι οποίες στην ουσία είναι η πραγματικότητα του σύγχρονου σκεπτόμενου ανθρώπου στην δυτική κοινωνία (Γιαλουράκης, 1961: 169).

4.5. Ειδικά χαρακτηριστικά

Μεγάλη ικανότητα είχε ο συγγραφέας στο να μπορεί να εντάσσει στο έργο του τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν τους ήρωες. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στο «Φράγμα», όπου με μεγάλη δεξιότητα ο Πλασκοβίτης μπόρεσε να χειριστεί την τεχνική γλώσσα της επιστημονικής ιδιότητας που έφερε ο ήρωας.

Το θέμα επιβάλλει αυτή τη χρήση και ο Πλασκοβίτης καταφέρνει όχι μόνο να την εντάξει μέσα στο μυθιστόρημα, χωρίς να κουράσει τον αναγνώστη, αλλά να προσδώσει και μεγαλύτερη αληθοφάνεια στο έργο. Η τεχνική γλώσσα που χρησιμοποιείται στην περιγραφή του φράγματος είναι αυτή, που πέρα από τη διάσταση του συμβόλου που εμπεριέχει, του αποδίδει και την πραγματική διάσταση του τεράστιου και μηχανικά κατασκευασμένου αντικειμένου (Μαλάνος, 1962:197· Στεργιόπουλος, 1984:103).

Η αυθεντικότητα όμως του έργου δε βασίζεται μόνο στη σωστή χρήση της τεχνικής γλώσσας αλλά και στην τεχνική του συγγραφέα για την περιγραφή των προσώπων. Με ένα καθαρά προσωπικό ύφος που μοιάζει σαν παρατήρηση, περιγράφει όλα τα πρόσωπα και όχι μόνο τα βασικά με καθαρά χαρακτηριστικά, τα οποία αποδίδουν στο καθένα από αυτά μία ιδιαίτερη οντότητα. Ενώ στα περισσότερα μυθιστορήματα η πορεία διείσδυσης που ακολουθείται είναι απ' έξω προς τα μέσα, ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο έργο πράττει το αντίθετο, δηλαδή συλλαμβάνει το θέμα του εσωτερικά πρώτα και έπειτα το προεκτείνει, αποδίδοντάς του έτσι μία πολύ μεγάλη εσωτερική ποιότητα (Χατζίνης, 1961:276).

Παρόλα αυτά, τα περισσότερα πρόσωπα του έργου έχουν μία κεντρική ομοιότητα που σχετίζεται με την αλήθεια. Η αλήθεια τους είναι υποκειμενική και σχετίζεται με αυτό που αυτοί επιθυμούν και θέλουν. Η αλήθεια όμως του Βαλέρη είναι αντικειμενική, όσο αντικειμενική είναι η αλήθεια και η γνώση που προκύπτει από την τεχνική και την επιστήμη (Ραυτόπουλος, 1965:235).

Στο έργο υπάρχουν επιπλέον δύο ειδικά στοιχεία, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους και που την ίδια στιγμή το εντάσσουν αλλά και το διαφοροποιούν από τα ελληνικά μυθιστορήματα που έχουν προηγηθεί. Το ένα από αυτά είναι το στοιχείο του φανταστικού, το οποίο όμως περιγράφεται με ρεαλιστικό τρόπο. Το άλλο στοιχείο είναι η σκηνογραφία, όπου όλα όσα υπάρχουν σε αυτή, οι άνθρωποι, ο τρόπος που μιλάνε, τα χαρακτηριστικά τους, είναι γνώριμα στον αναγνώστη αλλά παρόλα αυτά δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια ως ελληνικά (Beaton, 1996:319).

4.6. Αφηγηματολογικά στοιχεία και τεχνικές του έργου του

Μία από τις μεγαλύτερες αφηγηματικές αρετές που αποδίδονται στον Πλασκοβίτη, είναι ότι μπορούσε να αναπτύξει ένα μύθο με τέτοιο τρόπο που χωρίς να υπάρχουν δραματικές και περιπετειώδεις εναλλαγές, να εκφράζει στο τέλος εμπειρίες, οι οποίες ήταν αποδεκτές συνειδησιακά από το σύνολο της κοινωνίας (Vitti, 1978:379).

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο τρόπος που παραθέτει τα γεγονότα. Δεν τα περιγράφει μέσω της δικής του οπτικής αλλά τα καταγράφει με αντικειμενικό τρόπο, ώστε να αποτελούν αποδείξεις και αν σε αυτά υπάρχουν δραματικά στοιχεία, τότε μεταφέρει και αυτά με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Το γεγονός ότι αυτά μετέπειτα ανάγονται σε σύμβολα και προβληματισμούς, προκύπτει μέσα από την υπόσταση που έχουν και τη δύναμη της σκληρής αλήθειας που τα περιβάλλει (Αθανασιάδης, 2001: 286).

4.7. Ο κοινωνικός χαρακτήρας του έργου του

Ο Πλασκοβίτης είχε κοινωνικούς προβληματισμούς, οι οποίοι ήταν ιδιαίτερα πρωτοποριακοί για την εποχή τους. Αυτοί οι προβληματισμοί δεν προέκυπταν μόνο από τις προσωπικές του αναζητήσεις αλλά και από την πραγματικότητα που υπήρχε γύρω του, καθώς επίσης και από γεγονότα της εποχής. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς ανέπτυξε τους προβληματισμούς του, είναι ο τρόπος που απέδωσε στο έργο του «το Φράγμα», μία διπλή επικαιρότητα. Η μία ήταν κοινωνική και η άλλη ρεαλιστική, από την άποψη ότι υπήρχε ένα φράγμα που είχε ήδη καταρρεύσει στην Γαλλία. Σε αυτό το έργο ο Πλασκοβίτης είναι στην ουσία προφητικός, αφού ασχολείται με ένα θέμα, το πώς θα επιδράσει δηλαδή ο τεχνικός πολιτισμός στο σύγχρονο άνθρωπο, σε μία εποχή που τέτοιου είδους ανησυχίες δεν υπήρχαν καθόλου και ουσιαστικά δεν ήταν από τα

ζητήματα που απασχολούσαν την κοινωνία γενικότερα. Δεκαετίες μετά, οι επιπτώσεις της τεχνικής και τεχνολογικής ανάπτυξης θα προκαλέσουν παγκόσμια ανησυχία αλλά την εποχή που ο Πλασκοβίτης έγραψε το έργο του, κάτι τέτοιο φάνταζε από παράξενο μέχρι απίστευτο (Καραντώνης, 1978:168).

Σε αυτό το έργο του, όπως ο ήρωάς του, έτσι και ο Πλασκοβίτης, καταγγέλλει την εφησυχαστική σκοπιμότητα και το συνεταιρισμό με την εξουσία και αντιπροτείνει τη διαμαρτυρία, με όποιο κόστος και αν αυτή έχει, αρχή που και ο ίδιος τήρησε στη ζωή του με την παραίτησή του από το Συμβούλιο Επικρατείας (Νοταράς, 1977).

Το έργο «το Φράγμα» έχει τόσο κοινωνικό όσο και πολιτικό χαρακτήρα, ο οποίος αποτυπώνεται με την χρήση του συμβολισμού.

Για τον Πλασκοβίτη το φράγμα είναι στην ουσία η απεικόνιση της αστικής κοινωνίας, της οποίας βάση και υπόβαθρο είναι ο καταναλωτικός άνθρωπος. Το Φράγμα είναι ο λόγος που η πόλη ευημερεί οικονομικά και γι' αυτό κανένας δε θέλει να πιστέψει τον κίνδυνο που παραμονεύει, γιατί εκτός από την υλική καταστροφή το πλήγμα θα είναι μεγάλο και στο βιοτικό τους επίπεδο, αφού θα λείπει ο βασικός τροφοδότης της οικονομίας. Μπροστά λοιπόν στον κίνδυνο της απώλειας των οικονομικών πόρων που παρέχει το φράγμα, η εξουσία της πόλης προτιμά να πιστεύει το αντίθετο απ' ότι στην πραγματικότητα ισχύει (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια, Ελλήνων Λογοτεχνών, 1979: 325-326).

Ο Τίμος Μαλάνος αποκάλεσε το συγκεκριμένο έργο «μήνυμα». Ένα μήνυμα του συγγραφέα για την κρίση της εποχής αλλά και παράλληλα ελπίδας, αφού θεωρεί ότι πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι, όπως ο ήρωας του έργου, που παρόλο που αδυνατούν να κάνουν πράξεις, θα σκέφτονται, θα αμφισβητούν και θα διακηρύσσουν τα προβλήματα και τους κινδύνους που υπάρχουν αδιαφορώντας για τις συνέπειες (Μαλάνος, 1962:196).

Ο Γ. Χατζίνης θεωρεί, ότι με αφορμή και πρόσχημα το φράγμα, ο Πλασκοβίτης κατέθεσε στο κοινό τους προβληματισμούς του αλλά και την αγωνία της ανθρωπότητας γενικότερα, για τις διεξόδους που αναζητεί από τα εμπόδια που υπάρχουν στη σύγχρονη κοινωνία (Χατζίνης, 1961:276).

Ο Beaton θεωρεί το έργο αλληγορικό και υπογραμμίζει ότι η ερμηνεία του διαφέρει από εποχή σε εποχή. Η εποχή που γράφτηκε, μετά το τέλος του εμφυλίου

πολέμου, καθώς και οι σαφείς αναφορές που υπάρχουν για την εξουσία και τη δύναμη, του δίνουν αρχικά την αίσθηση ενός πολιτικού έργου. Για τον Beaton όμως το έργο έχει ένα πιο συνολικό χαρακτήρα. Θεωρεί επίσης ότι σήμερα η αλληγορία του έργου θα μπορούσε να του αποδώσει έναν οικολογικό χαρακτήρα, αφού αναφέρεται στους κινδύνους που κρύβει η προσπάθεια του ανθρώπου να επιβληθεί στην φύση (Beaton, 1996:317).

4.8. Ο ιδεολογικός και πολιτικός χαρακτήρας του έργου του

Το έργο του Πλασκοβίτη άρχισε να αποκτά πιο σαφή ιδεολογικό και πολιτικό χαρακτήρα μετά τη δικτατορία. Το μυθιστόρημα που θεωρείται ότι εκφράζει αυτόν το χαρακτήρα πιο έντονα απ' όλα, είναι «Το Φράγμα».

Για τον Τσακνιά, το συγκεκριμένο έργο έχει αμιγώς πολιτικό χαρακτήρα και θεωρεί ότι ο συμβολιστικός χαρακτήρας που του αποδόθηκε ήταν αποτέλεσμα των ιδεολογικών αντιλήψεων της εποχής. Θεωρεί επίσης ότι ο πολιτικός χαρακτήρας αποτυπώνεται με μεγάλη σαφήνεια και ακρίβεια σε βαθμό που δε μένει τίποτα κρυμμένο για να ανακαλύψει ο αναγνώστης αλλά όλα παρουσιάζονται μπροστά του. Για να ενισχύσει την άποψή του, ο Τσακνιάς κάνει χρήση των λόγων των εκπροσώπων του κράτους και της εξουσίας του, όπως ο διοικητικός επιθεωρητής Φλωριάς που λέει καθαρά ότι: «Η ζωή είναι διευθετημένη μέσα στο νόμο, κάτω από την τάξη της ιεραρχίας. Το κράτος κτισμένο μεθοδικά στους φακέλους του ιστορικού αρχείου, όπως το φράγμα με τ' αγκωνάρια του. Και ο υπουργός, όμως, που πιάζει τον ήρωα ξεκαθαρίζει τι είναι ακριβώς το φράγμα: Τι νομίζετε επιτέλους ότι είναι το φράγμα; Το φράγμα είναι το πλήθος! Μάλιστα. Μήπως φαντάζεσθε ότι θα μας απασχολούσε το φράγμα, αν δεν επρόκειτο να κυβερνήσωμεν το πλήθος;» (Τσακνιάς, 1983:118).

4.9. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ως διηγηματογράφος

Για τον Καραντώνη (1978:166), ο Πλασκοβίτης είναι κυρίως διηγηματογράφος και μάλιστα θεωρεί ότι το έργο του σε αυτό το λογοτεχνικό τομέα τον κατέταξε σε μία, μικρή αριθμητικά κατηγορία πεζογράφων, οι οποίοι κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα νέο ρεύμα μεταπολεμικής πεζογραφίας με έντονες ανησυχίες και αναζητήσεις. Παράλληλα αυτό ήταν το στοιχείο, το οποίο μέσα από την εξιστόρηση των πικρών

γεγονότων του παρελθόντος, μπόρεσε να παρέχει στο αναγνωστικό κοινό της εποχής ελπίδα για την δημιουργία και την ύπαρξη ενός καλύτερου κόσμου.

Παρόλο που ο Πλασκοβίτης, σε παραγωγικό επίπεδο, δεν ανήκει στην κατηγορία των πεζογράφων που παρουσίασαν μεγάλο έργο, εντούτοις το έργο του έχει μία ενότητα, αν και τα χρονικά διαστήματα που μεσολάβησαν από την συγγραφή του ενός μέχρι την συγγραφή του άλλου έργου, σε κάποιες περιπτώσεις, ήταν αρκετά μεγάλα. Η λιγοστή παραγωγή του συγγραφέα δικαιολογείται, ως ένα βαθμό, από το γεγονός ότι στις πρώτες δεκαετίες μετά τον πόλεμο η Ελλάδα έζησε έντονα ιστορικά γεγονότα, τα οποία τη συντάραξαν, εξέλιξη που δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστους και πνευματικούς ανθρώπους όπως ο Πλασκοβίτης (Καραντώνης, 1978:167-168).

Είναι λογικό λοιπόν τα διηγήματά του να είναι περιορισμένα σε αριθμό και ενταγμένα σε έντονες ιστορικές περιόδους, όχι μόνο γιατί ιδεολογικά ο συγγραφέας είχε επιλέξει την σιωπή του ως στάση και πράξη αντίδρασης, αλλά γιατί και πρακτικά αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες αφού καταδιώχθηκε, κυνηγήθηκε και φυλακίστηκε (Καραντώνης, 1978:168).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

5.1.Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και η γενιά του 30

Γενικότερα, οι συγγραφείς που ανήκαν στη μεταπολεμική λογοτεχνική γενιά, θεωρούσαν πως οι συγγραφείς της γενιάς του 1930 δεν ασχολούνταν με τα κοινωνικά προβλήματα και ειδικά οι πιο γνωστοί από αυτούς, περιέγραφαν κυρίως τα δρώμενα των ανώτερων κοινωνικά τάξεων.

Την άποψη αυτή υιοθετούσε ως ένα βαθμό και ο Πλασκοβίτης, τονίζοντας όμως και τις εξαιρέσεις, όπως αυτή του Θεοτοκά. Για τον Πλασκοβίτη, ο Θεοτοκάς ήταν ένας συγγραφέας που είχε ανησυχίες, οι οποίες πλησίαζαν αρκετά τους προβληματισμούς που διατύπωνε η μεταπολεμική γενιά. Θεωρούσε ότι αποτελούσε την εξαίρεση και όχι τον κανόνα (Γουδέλης, 1996-1997: 110).

Εκτιμούσε το έργο του «Αργώ», ως το πιο φιλόδοξο βιβλίο αυτής της γενιάς. Το χαρακτηρισμό αυτό, το δικαιολογεί βάσει δύο στοιχείων. Το πρώτο είναι το υλικό που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας και το δεύτερο ο τρόπος που το απεικόνισε, σε μία πολύ νεαρή ηλικία, φαινόμενο πολλά υποσχόμενο για τις μελλοντικές δυνατότητές του. Για τη σημασία του συγκεκριμένου έργου ο Πλασκοβίτης υποστηρίζει: «Η απήχησή του στους μεταγενέστερους ήταν χαρακτηριστική. Έφερνε έναν αέρα πολιτισμού και πνευματικότητας στα Γράμματά μας, άνοιγε, για πρώτη φορά ίσως, την πόρτα των μεγαλοαστικών σπιτιών της Αθήνας και μας γνώριζε τη ζωή των ενοίκων τους» (Πλασκοβίτης, 1998:266).

Ο Πλασκοβίτης επίσης, θεωρούσε πως στο έργο των λογοτεχνών της γενιάς του 30 απουσίαζε εντελώς η πολιτική διάσταση. Οι πεζογράφοι εκείνης της εποχής ακολουθούσαν τη τάση που εκείνος πίστευε ότι εμφάνιζαν όλοι οι Έλληνες, δηλαδή να μην φέρνουν αντιρρήσεις και να μην αντιδρούν στην εκάστοτε εξουσία, ακόμα και αν αυτή δεν τους είναι αρεστή. Έτσι, απέφευγαν να ασχοληθούν με θέματα που θεωρούσαν ότι μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα ή αμφισβητήσεις στην εξουσία, όποια και αν ήταν αυτή, αφού τουλάχιστον στον καλλιτεχνικό χώρο ανήκε στους ίδιους (Μεταπολεμική πεζογραφία, 1992: 326).

Αναφορικά με την επικράτησή τους στη λογοτεχνία, δεν είναι τυχαίο που ο Πλασκοβίτης την αναφέρει ως δεσποτεία και μάλιστα τη θεωρεί υπεύθυνη, ως ένα βαθμό, για την αργοπορία της έναρξης των επόμενων γενεών. Πίστευε ότι με τον τρόπο και με την εντύπωση που έκανε το έργο αυτής της γενιάς, καθώς μετέφερε στην Ελλάδα τα καλλιτεχνικά ρεύματα του εξωτερικού, δεν άφησε περιθώριο για τις αμέσως επόμενες γενιές να εκφραστούν, αφού θα αναμενόταν και από αυτές ανάλογα «θεαματικά» έργα (Πλασκοβίτης, 1981: 188).

5.2. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης θεωρούσε πως η ποίηση αποτελεί μία υψηλή μορφή τέχνης, υψηλότερη και από αυτή της πεζογραφίας. Βέβαια, η σύγκριση αυτή δεν μπορεί να είναι απόλυτη, αφού ο συγγραφέας εκτιμούσε ότι αυτά τα δύο είδη ήταν εντελώς διαφορετικά και είχαν και διαφορετικούς σκοπούς. Πιο συγκεκριμένα, πίστευε η ποίηση ότι είχε αυτάρκεια, ιστορία και παρελθόν αλλά και αριστοκρατική υπόσταση, η οποία αποδεικνύονταν από τους λίγους, των οποίων το ενδιαφέρον προσέλκυε (Πλασκοβίτης, 1962:284).

Ο ίδιος ξεκαθάρισε επίσης τη διαφορετική μοίρα που έχουν τα δύο λογοτεχνικά είδη. Σκοπός της ποίησης είναι να βοηθήσει τον αναγνώστη να οραματιστεί, να φανταστεί και να εντοπίσει τις έννοιες, τις οποίες αυτή απλά υποδηλώνει ή υπονοεί. Από την άλλη, η πεζογραφία λειτουργεί διαφορετικά, αφού δεν βασίζεται στη φαντασία ή τις εμπειρίες του αναγνώστη αλλά σε αυτές του συγγραφέα. Ο πεζογράφος λοιπόν έχει ως σκοπό μέσα από τις διηγήσεις του, ρεαλιστικές ή φανταστικές, να ικανοποιήσει τη φαντασία του αναγνώστη και να του μεταδώσει ολοκληρωμένα τις εικόνες και τις γνώσεις, γι' αυτά που δεν γνωρίζει (Πλασκοβίτης, 1962:284).

Ο Πλασκοβίτης ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τους ποιητές. Ένας από αυτούς ήταν ο Σεφέρης. Μετάνιωνε γιατί δεν είχε καταφέρει να τον γνωρίσει προσωπικά, όχι γιατί ο ποιητής ήταν απόμακρος αλλά γιατί ο ίδιος δεν μπόρεσε να καταικήσει κάποιους δισταγμούς που είχε για να τον πλησιάσει, παρόλο που είχαν κοινούς γνωστούς. Από την άλλη, θεωρούσε ότι το γεγονός ότι δεν είχε γνωρίσει προσωπικά τον Σεφέρη, έκανε τη μνήμη που είχε γι αυτόν ακόμα πιο πολύτιμη (Πλασκοβίτης, 1998:171-172).

Αυτό που τον ενδιέφερε ιδιαίτερα στην ποίηση του Σεφέρη ήταν η δικαιοσύνη που ανάβλυζε από αυτήν. Η ποίηση του Σεφέρη απέπνεε τη δικαιοσύνη, στην οποία πιστεύει ο Έλληνας και που δεν μπορεί να δεχτεί την αδικία απ' όπου και αν προέρχεται. Αυτή τη φωνή εξέφραζε ο ίδιος ο Σεφέρης, τότε με παράπονο και τότε με απαίτηση, όπως στη περίπτωση του ποιήματος «Η μορφή της μοίρας», όπου ο Σεφέρης ζητά το λόγο για τη ζωή μες το φόβο:

«Πως πέσαμε, σύντροφε, μέσα στο λαγούμι του φόβου;

Δεν ήταν της δικής σου μοίρας, μήτε της δικής μου τα γραμμένα,

Ποτές μας δεν πουλήσαμε μήτε αγοράσαμε τέτοιαπραμάτεια·

Ποιος είναι εκείνος που προστάζει και σκοτώνει πίσω από μας;

[.....]

Άφησε μη ρωτάς περίμενε· το αίμα, το αίμα

Ένα πρωί θα σηκωθεί σαν τον Αι-Γιώργη τον καβαλάρη

Για να καρφώσει με το κοντάρι πάνω στο χόμα το δράκοντα» (Πλασκοβίτης, 1998:180).

Το δίκιο είναι το μεγάλο ζητούμενο του Σεφέρη, σύμφωνα με τον Πλασκοβίτη. Το άδικο δεν το συγχωρεί και δεν το ξεχνάει, αποδίδοντάς το σε άλλες δυνάμεις, αλλά το αποζητά. Αναφερόμενος στο Σεφέρη, θυμάται το ποίημα του «Ελένη» και πώς αυτό αναγνώστηκε στη Σορβόννη το 1963-64 σε μία βραδιά αφιερωμένη στη Κύπρο. Αυτό το ποίημα αποτέλεσε για τον Πλασκοβίτη την αγρύπνια της ψυχής για το δίκαιο. Πέρα από τα έργα των δυνατών, το ίδιο επικίνδυνο είναι γι' αυτόν η μοιρολατρία και απόδοση ευθυνών αποκλειστικά στους άλλους (Πλασκοβίτης, 1998:190-191).

Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε ότι ήταν ένας άξιος άνθρωπος και καλλιτέχνης. Η αξιοσύνη του γι' αυτόν αποδεικνύονταν όχι μόνο γιατί ο Σεφέρης είχε επιλέξει το δίκαιο ως βασικό άξονα του έργου του, ως μία μεγάλη αξία, αλλά και γιατί οι μεγάλες αξίες μόνο από άξιους ανθρώπους επιλέγονται (Πλασκοβίτης, 1998:193).

5.3. Το ιδεολογικό σύμπαν του Σπύρου Πλασκοβίτη. Επιρροές και επιδράσεις

Το ότι το έργο του Πλασκοβίτη εμπεριείχε τους κοινωνικούς του προβληματισμούς είναι δεδομένο και έχει αναφερθεί πολλές φορές. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι είχε την ικανότητα να προσαρμόζεται στις ιδεολογικές συνθήκες της εποχής του και να μην παραμένει στάσιμος, ούτε να διατηρεί εμμονές. Ακόμα και όταν είχε εμπλακεί με τη πολιτική ενεργά και μάλιστα συνεργαζόμενος με συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, προσπαθούσε να μη δέχεται επιδράσεις αλλά ούτε και επιρροές. Συνέχιζε να αμφισβητεί τα πάντα, ακόμα και τον ίδιο του τον εαυτό, όπως ανέφερε ο ίδιος χαρακτηριστικά.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι όπως ο συγγραφέας έλεγε βίωνε το δράμα και την αγωνία της αναζήτησης μίας λύσης που αδυνατούσε να βρει και με τις δύο ιδιότητες που έφερε, αυτή του πολιτικού και αυτή του συγγραφέα. Με αυτό τον τρόπο θεωρούσε ότι έκανε αντίσταση όχι μόνο σε δύσκολες κοινωνικά και πολιτικά περιόδους αλλά και σε περιόδους ηρεμίας, τις οποίες υπολόγιζε ως πιο επικίνδυνες, αφού σε αυτές υπήρχε ο κίνδυνος της παγίδευσης στη ρουτίνα (Πλασκοβίτης, 1985:25).

Παραδεχόταν όμως παράλληλα ότι αφετηρία του αποτελούσαν τόσο τα προσωπικά όσο και τα κοινωνικά βιώματα που είχε εσωτερικεύσει. Εξάλλου, ο Πλασκοβίτης υποστήριζε ότι όλοι οι πεζογράφοι έπρεπε αρχικά να βασίζονται στις αυτοβιογραφίες και παίρνοντας αυτές ως βάση, να προσθέτουν πάνω τους ό, τι άλλο προερχόταν από τη φαντασία τους (Πλασκοβίτης, 1982:175).

Βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η κοινωνική διάσταση που εμπεριέχει το έργο των μεταπολεμικών πεζογράφων σχετιζόταν απόλυτα και με την πολιτική, ιδεολογική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα. Οι λογοτέχνες αυτοί είχαν να αντιμετωπίσουν όχι μόνο τις συνέπειες, οι οποίες είχαν προέλθει από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου αλλά και έναν εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε. Ζούσαν λοιπόν σε μία ιδιαίτερα ταραγμένη ιστορική περίοδο και οι περισσότεροι «υποχρεώθηκαν» να ασχοληθούν με τα προβλήματα της κοινωνίας.

Ο Πλασκοβίτης ανέφερε ότι οι πεζογράφοι της δικής του γενιάς είχαν δεχτεί επιρροές γιατί «.....ήταν παιδιά της Κατοχής, άντρες της μετεμφυλιακής εικοσαετίας, της ομηρίας των απριλιανών της χούντας, αμήχανοι παρατηρητές των συμβαινόντων

μετά την πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στην Ευρώπη, στη χώρα μας, στον κόσμο, ενώ πιο πέρα ακόμα παρατηρούμε τα πλήθη της αδιαφορίας να ακολουθούν χαμένα στην ομίχλη» (Πλασκοβίτης, 1998:272-273).

Αυτό σημαίνει ότι πέρα από τα προσωπικά βιώματα, τις επιρροές και τις επιδράσεις, τα δημόσια συμβάντα και γεγονότα ήταν τόσο σημαντικά, ώστε για κάποιους Έλληνες έγιναν προσωπικά και ως τέτοια τα αντιμετώπισαν (Πλασκοβίτης, 1998: 64).

5.4. Η λογοτεχνική ατμόσφαιρα της εποχής

Ο Αλέξανδρος Κοτζιάς, το 1988 επεσήμανε ότι η μεταπολεμική πεζογραφία δεν είχε ακόμα εξεταστεί εκτεταμένα, συγκριτικά με τη μεγάλη σημασία που είχε στην ελληνική λογοτεχνία γενικότερα. Βέβαια, υπήρχαν κάποιοι μελετητές που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο αυτό αλλά περισσότερο ως συλλέκτες κριτικών και άρθρων που σχετίζονταν με τους μεταπολεμικούς πεζογράφους και όχι επιχειρώντας μία ουσιαστική ανάλυση, η οποία θα περιλάμβανε όλες τις παραμέτρους. (Κοτζιάς, 1992: 380).

Η ασάφεια και η σύγχυση που υπάρχει γύρω από το θέμα της μεταπολεμικής πεζογραφίας στην Ελλάδα, διαφαίνεται και από το γεγονός ότι, ενώ αρκετοί μελετητές αποδέχονται όχι μόνο την ύπαρξη αλλά και τη χρήση του όρου μεταπολεμική πεζογραφία, εντούτοις οι αναλύσεις τους τελικώς οδηγούν σε εντελώς αντίθετα συμπεράσματα.

Αυτό που υπογραμμίζει ιδιαίτερα ο Κοτζιάς, είναι ότι η απαξίωση με την οποία αντιμετωπίστηκε το φαινόμενο των μεταπολεμικών πεζογράφων δεν ήταν παράγωγο μόνο των κριτικών αλλά και των ίδιων των λογοτεχνών, οι οποίοι ανήκαν σε παλαιότερες γενιές. Αναφέρει δε χαρακτηριστικά, για να υποστηρίξει την άποψή του, την περίπτωση του Ηλία Βενέζη, για τον οποίο τονίζει ότι δεν ήταν ο μόνος που το 1963, κατέχοντας τη θέση του ακαδημαϊκού, χαρακτήρισε τη μεταπολεμική γενιά ως «ξοφλημένη»: «Αυτοί είναι τώρα καλά τοποθετημένοι στις θέσεις τους, στα γραφεία, στη ζωή. Έδωσαν ότι είχαν να δώσουν» (Κοτζιάς, 1992: 381-382).

Η κατάσταση που επικρατούσε στη λογοτεχνική ατμόσφαιρα της εποχής μπορεί να χαρακτηριστεί, σύμφωνα με τον Κοτζιά, με μία μόνο λέξη: περιθώριο. Οι περισσότεροι από τους μεταπολεμικούς πεζογράφους ανήκαν σε κοινωνικά στρώματα

που δεν ήταν εύπορα οικονομικά αλλά και που δεν μετείχαν στους κύκλους που ασκούσαν οποιασδήποτε μορφής εξουσία. Σε αυτή την κατώτερη οικονομική και κοινωνική θέση έγινε προσπάθεια να διατηρηθούν και μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, από το καθεστώς που είχε επικρατήσει. Το αποτέλεσμα ήταν, σε σχέση με την ιδιότητά τους ως συγγραφείς, να μην τους δοθεί καμία ευκαιρία να συμβάλλουν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας και του μοντέλου εξουσίας.

Αυτό σημαίνει ότι, σε συνδυασμό με την οικονομική τους θέση, οι περισσότεροι συγγραφείς αυτής της μεταπολεμικής γενιάς έπρεπε πρώτα να αντιπαρέλθουν τα προσωπικά τους εμπόδια και κατά δεύτερον να αντιπαρέλθουν τα εμπόδια που τους έθεταν τόσο η επίσημη εξουσία όσο και οι συγγραφείς που ανήκαν στη γενιά του μεσοπολέμου (Κοτζιάς, 1992: 384).

Στη πραγματικότητα, τα κενά, οι ελλείψεις αλλά και οι προτιμήσεις για τις οποίες κατηγορήθηκαν από άλλες λογοτεχνικές γενιές, ήταν παράγωγα των ιδεολογικών και πολιτικών πιέσεων που δέχτηκαν, στην προσπάθεια να επηρεαστεί το έργο τους.

Ο Πλασκοβίτης πίστευε ότι η μεταπολεμική πεζογραφία ήταν εκείνη που επηρέασε όχι μόνο τους μελλοντικούς συγγραφείς αλλά και το αναγνωστικό κοινό. Υπογράμμισε δε, ότι η γενιά αυτή απευθυνόταν σε ένα κοινό, το οποίο έπρεπε να πείσει ότι είχαν αγνές και τίμιες προθέσεις και σκοπούς και ότι το έργο τους δεν ήταν ασύνδετο από την κοινωνία και τα προβλήματά της (Γουδέλης, 1996-1997: 108-109).

5.5. Σπύρος Πλασκοβίτης και Κωνσταντίνος Θεοτόκης

Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης και ο Σπύρος Πλασκοβίτης έχουν ένα κοινό στοιχείο που είναι ορατό από τη πρώτη στιγμή: την Κέρκυρα. Και οι δύο έχουν χρησιμοποιήσει το νησί ως σημείο αναφοράς στο έργο τους αλλά παράλληλα ως κάτοικοί του και οι δύο έχουν βιώσει την κοινωνική του ατμόσφαιρα.

Ο Θεοτόκης αποτελεί για το Πλασκοβίτη μία εξαίρεση σε σχέση με τους υπόλοιπους πεζογράφους της γενιάς του 30. Οι ίδιοι οι συνάδελφοί του τον απαξίωσαν, διότι διέφερε από αυτούς. Ο Θεοτόκης θεωρούσε ότι η συγγραφική του ιδιότητα μπορούσε να συμβαδίζει με τις ιδεολογικές του πεποιθήσεις.

Για τον Πλασκοβίτη, η τόλμη και το θάρρος του Θεοτόκη ήταν και ο λόγος που οι Κερκυραίοι τον χαρακτήρισαν ως «μοχθηρό». Το έργο του «Σκλάβοι στα δεσμά

τους» ενόχλησε τους καθωσπρέπει Κερκυραίους αλλά και όλους όσους θεωρούσαν ότι η τέχνη έπρεπε να έχει μόνο αισθητική χρήση, ενώ σε περιπτώσεις σαν του Θεοτόκη ενοχλούσε τη συνείδησή τους, αντί να τη βοηθάει να λυτρώνεται (Πλασκοβίτης, 1998:236-237).

Η αντιπάθεια στο πρόσωπο του Θεοτόκη οφείλεται, σύμφωνα με τον Πλασκοβίτη, στην αιχμηρότητα του συγγραφέα, η οποία ερέθιζε ιδιαίτερα τους κατέχοντες εξουσία. Θεωρούσε εξάλλου, πως όταν κάποιος, λόγω της ιδεολογίας του ή του τρόπου ζωής του ενοχλούσε, τότε και το έργο του αντιμετωπιζόταν με τον ανάλογο τρόπο, ασχέτως της αξίας του.

Φαίνεται ότι θαυμάζει το Θεοτόκη όχι μόνο σα συγγραφέα αλλά και σαν άνθρωπο. Ιδιαίτερα δε θαυμάζει την ικανότητα που είχε να καταπιέζει την αριστοκρατική του καταγωγή και παρά το γεγονός ότι ήταν λόγιος, μπορούσε να είναι αντικειμενικός στην αφήγησή του. Αυτό που κατάφερε όμως, δεν είναι μόνο η αντικειμενικότητα αλλά και το να μεταφέρει στην ουσία τον εαυτό του σε άλλες κοινωνικές τάξεις και να αφηγηθεί τη ζωή τους και την αλήθεια τους, με τέτοιο τρόπο, σαν να ήταν η δική του, σαν να μην μεγάλωσε ποτέ σε αριστοκρατική οικογένεια αλλά μέσα στις συνοικίες όπου ζούσαν οι κυράτσες, οι λαθρέμποροι και οι φονιάδες (Πλασκοβίτης, 1998:238).

Αναγνωρίζει επίσης στο Θεοτόκη, μία έντονη αντίθεση, ειδικά στο «Σκλάβοι στα δεσμά τους». Το έργο περιγράφει μία εποχή, η οποία απέχει περισσότερα από πενήντα χρόνια από την εποχή της δημοσίευσής του. Αυτό, θεωρεί ο Πλασκοβίτης, προέρχεται από τη τάση του συγγραφέα προς τον ιστορισμό. Από την άλλη ο Θεοτόκης εκφράζει κάποιες ιδέες, οι οποίες ανήκουν σε πολύ προοδευτικά ρεύματα που εμφανίστηκαν τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Αυτό τον κάνει ιδιαίτερα προοδευτικό. Την ίδια στιγμή όμως παρατηρείται στη γραφή του μια έντονη σύνδεση με το παρελθόν και με έναν τρόπο ζωής μάλλον παρωχημένο, για έναν τόσο προοδευτικό άνθρωπο.

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο Πλασκοβίτης θεωρούσε το Θεοτόκη προσκολλημένο στο παρελθόν. Αντίθετα, πίστευε ότι ο Θεοτόκης είχε καταδικάσει το παρελθόν αλλά λόγω των ιδεών του είχε πολύ μεγάλη ανασφάλεια για το μέλλον. Τον κυρίευε η αμφιβολία ότι οι άνθρωποι της εποχής του δεν θα μπορούσαν να επιτύχουν τις ριζοσπαστικές αλλαγές που απαιτούνταν (Πλασκοβίτης, 1998:241-242).

Ο Πλασκοβίτης θεωρεί το Θεοτόκη ως τον πρώτο που εισήγαγε το κοινωνικό και ιστορικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα. Τον θεωρεί όμως και ως προάγγελο της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς των πεζογράφων, αφού στο έργο του αποτυπώνονται στοιχεία όπως ο ρεαλισμός, η ηθογραφία, ο συμβολισμός αλλά και η ιδεολογία (Πλασκοβίτης, 1998:246).

Αποδίδει σε εκείνον και μία άλλη «πρωτιά». Πιστεύει ότι αυτός είναι ο πρώτος που εισήγαγε στο έργο του το υπαρξιακό άγχος, το οποίο αναδείχτηκε πιο έντονα στο έργο των μεταπολεμικών πεζογράφων.

Την εμφάνιση αυτού του στοιχείου στο έργο του Θεοτόκη ο Πλασκοβίτης τη συνδέει με την επίδρασή του από τον Ντοστογιέφσκι. Παρόλα αυτά όμως, δε θεωρεί ότι αυτή είναι καθολική και καταλυτική, αφού εκφράζει το θαυμασμό του για την ικανότητα του Θεοτόκη να εκφράζει απόλυτα το πάθος του αλλά παράλληλα να διατηρεί την αντικειμενικότητα και την ικανότητά του να καταγράφει όλες τις λεπτομέρειες (Πλασκοβίτης, 1998:248-249).

Άλλο ένα στοιχείο του έργου του Θεοτόκη, το οποίο φαίνεται να εντυπωσιάζει ιδιαίτερα τον Πλασκοβίτη, είναι ο έντονος ερωτισμός που εκφράζει και δη ο σωματικός, ο οποίος φτάνει στα όρια της αμαρτίας και του πρωτογονισμού.

Τον ίδιο όμως ερωτισμό και πρωτογονισμό εξέφραζε ο Θεοτόκης και με τον τρόπο ζωής του. Όπως ήδη αναφέρθηκε, καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και είχε σπουδάσει στην Ευρώπη. Δεν επεδείκνυε όμως τη κοινωνικότητα της τάξης του αλλά ζούσε απομονωμένος, σαν πρωτόγονος, σε έναν πύργο στις Καρουσάδες. Η απομόνωση αυτή ήταν τόσο εδαφική όσο και κοινωνική, αφού δεν είχε σχέση με άτομα της δικής του κοινωνικής τάξης αλλά ζούσε σε μία περιοχή όπου ήταν συγκεντρωμένοι φτωχοί αγρότες (Πλασκοβίτης, 1998:248-249).

Η συγκατοίκησή του όμως με τους αγρότες δεν ήταν το μόνο στοιχείο του βίου του Θεοτόκη που ενοχλούσε τη κοινωνία της Κέρκυρας. Ήταν και οι ερωτικές σχέσεις που είχε με τις χωριάτισσες. Τον τρόπο ζωής του Θεοτόκη αλλά και την απήχηση της ερωτικής συμπεριφοράς των ηρώων του, τις περιέγραψε με σχεδόν θρησκευτική διάσταση ο ίδιος ο Πλασκοβίτης: «Περπατάει και ερωτεύεται χωριάτισσες στα χωράφια, χαρίζοντας στα άγρια κορμιά τους τη μεγαλοσύνη του δικού του ερωτικού σπαραγμού. Ο σπαραγμός αυτός, δικός του και δικός τους, γίνεται περισσότερο κι από το χρήμα και

από το συμφέρον, το «κινούν αίτιον» στην εξέλιξη της τραγικής τους ιστορίας. Οι παθιασμένοι ήρωες του όλα τα τινάζουν στον αέρα κάποια κρίσιμη στιγμή, όλα, υπόληψη, οικογένεια, συμφέροντα, θρησκευτικό φόβο, απειλή του νόμου, προκειμένου να παραδοθούν στη σαγήνη της αμαρτίας. Το γνωρίζουν καλά, όπως καλά το ξέρει και ο δημιουργός τους συγγραφέας, πως την ερωτική ικανοποίηση δεν γίνεται να τη συναντήσουν παρά μέσα από μια σατανική αμαρτία, που συχνά θα τους οδηγήσει στο έγκλημα και στο θάνατο. Η κλειστή, πρωτόγονη κοινωνία της εποχής θα σταθεί ο φοβερός τιμωρός άγγελος πάνω από τα κεφάλια τους. Μα έτσι καθώς είναι φτιαγμένη, είναι ότι χρειάζεται για το συγγραφέα, ώστε να πυκνώσει την ατμόσφαιρα της έκρηξης του υπαρξιακού πάθους των ανθρώπων του, κυρίαρχο στοιχείο των αρτιότερων διηγημάτων του Κωνσταντίνου Θεοτόκη» (Πλασκοβίτης, 1998:249-250).

Ο Πλασκοβίτης όμως δεν περιορίστηκε στις αντιδράσεις που καταγράφηκαν για το έργο του Θεοτόκη στην εποχή του αλλά επεκτείνει αυτή την ανάλυσή του, θέτοντας το ερώτημα της σημασίας του έργου του και της απήχυσής του στη σύγχρονη κοινωνία.

Θεωρεί ότι ένα από τα προβλήματα που εντοπίζονται και που μπορεί να κρατήσουν σε απόσταση το σύγχρονο αναγνώστη από το έργο του Θεοτόκη, είναι η γλώσσα που χρησιμοποιεί. Ο συγγραφέας χρησιμοποιούσε την ιδιοματική γλώσσα της Κέρκυρας στο έργο του, κάτι που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την ανάγνωση του από κάποιον που δεν είναι γνώστης (Πλασκοβίτης, 1998:245-246).

Αυτή όμως δεν είναι η μόνη δυσκολία κατανόησης του έργου του, αφού η κατάρριψη των κοινωνικών ανισοτήτων που επιχειρεί καθώς και η ιδεολογία του, δεν ταιριάζουν με το περιβάλλον και το κλίμα της σύγχρονης κοινωνίας, όπου υπερέχει ο ατομικισμός και η οικονομική επικράτηση. Η έλλειψη λοιπόν ιδεολογικών στοιχείων και ιδανικών, καθιστά το έργο του Θεοτόκη «ανεπίκαιρο» και «ανεπαρκές» για τα σημερινά δεδομένα. Σύμφωνα με τον Πλασκοβίτη ο μόνος αναγνώστης που μπορεί αν βρει κάποιο ενδιαφέρον στο έργο του Θεοτόκη, είναι αυτός, ο οποίος αναζητά την αίσθηση της αλήθειας, έστω και της διαφορετικής από τη δική του (Πλασκοβίτης, 1998:246-247).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ ΣΤΟ ΦΡΑΓΜΑ

6.1. Η αφήγηση και η τεχνική ανάλυσής της

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης είναι μία ιδιαίτερη περίπτωση συγγραφέα, λόγω των ψυχολογικών και κοινωνικών διαστάσεων που εμπεριέχει το έργο του. Εντούτοις, το Φράγμα είναι ένα μυθιστόρημα, το οποίο παρουσιάζει μία επιπλέον ιδιαιτερότητα, αφού σε αυτό ο συγγραφέας καταφέρνει να συνδυάσει τον ολοκληρωτικό ρεαλισμό με τον συμβολισμό. Αυτό και μόνο το στοιχείο, μεγαλώνει ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον για τις αφηγηματικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο έργο. Δημιουργείται το ερώτημα, αν οι τεχνικές αφήγησης είναι ίδιες σε όλο το έργο ή αν διαφοροποιούνται ανάλογα με το ύφος και τα χαρακτηριστικά του συγγραφέα και ποια σκοπιμότητα εξυπηρετεί η χρήση αυτών των τεχνικών.

Πριν επεκταθούμε στη μελέτη των τεχνικών αφήγησης και ειδικότερα αυτών που υπάρχουν στο «Το Φράγμα», θα πρέπει να οριοθετηθεί αρχικά η έννοια της αφήγησης, η οποία πολλές φορές χρησιμοποιείται με διάφορους τρόπους, δημιουργώντας μία σύγχυση. Σύμφωνα με το Gerard Genette (2007: 85), «αφήγηση (recit) σημαίνει το αφηγηματικό εκφώνημα, τον προφορικό ή γραπτό λόγο που διαλαμβάνει την έκθεση ενός συμβάντος ή μιας σειράς συμβάντων».

Αυτή όμως είναι μία από τις δύο έννοιες που ο Genette αποδίδει στην αφήγηση και που θεωρεί ότι είναι η πιο διαδεδομένη. Προσθέτει όμως άλλη μία έννοια, η οποία είναι και αυτή μεν διαδεδομένη αλλά πεδίο, αυτό των αναλυτών και των θεωρητικών, οι οποίοι ασχολούνται με το αφηγηματικό περιεχόμενο. Σύμφωνα με αυτή την έννοια, «η αφήγηση δηλώνει τη διαδοχή γεγονότων, πραγματικών ή πλασματικών, που αποτελούν το αντικείμενο αυτού του λόγου και τις διάφορες σχέσεις τους, ακολουθίας, αντίθεσης, επανάληψης κτλ.» (Genette, 2007: 85).

Τέλος, μία τρίτη διάσταση που και αυτή υποστηρίζεται από τον Genette (2007:85-86) είναι ότι «η αφήγηση προσδιορίζει πάλι ένα γεγονός: όχι όμως αυτό που εξιστορείται αλλά αυτό που συνίσταται στο ότι κάποιος εξιστορεί κάτι: την ίδια την αφηγηματική πράξη».

Η αφήγηση εννοιολογικά καλύπτει πολλές περιπτώσεις γλωσσικής επικοινωνίας, όπως το να ανακοινώσουμε απλώς κάτι που έχει συμβεί κατά τη διάρκεια της καθημερινότητάς μας, ως και το πιο πολύπλοκο λογοτεχνικό δημιούργημα.

Η διαφορά της αφήγησης με την περιγραφή είναι ότι η περιγραφή δεν είναι τόσο περίπλοκη όσο η αφήγηση και αποδίδει μία στατική απεικόνιση των αντικειμένων. Η αφήγηση δεν εστιάζει τόσο στα αντικείμενα αλλά στις μεταβολές, στις φάσεις και την πολυπλοκότητα που διακατέχει τη ζωή και την κίνηση (Πλατανίτης, 1988:215).

Αναφορικά με την τεχνική που χρησιμοποιείται για την ανάλυση της αφήγησης και ειδικότερα του αφηγηματικού κειμένου, ο Καψωμένος (2008:175-176) θεωρεί ότι η σειρά που πρέπει να ακολουθείται είναι η εξής :

1. Πρώτα απ' όλα πρέπει να αναλύονται τα φαινόμενα που ορίζουν τον αφηγητή και τη φωνή του, όπως το ποιος είναι, με ποιον τρόπο λειτουργεί, σε ποια φαινόμενα εστιάζει, κ. α.

2. Δεύτερη στη σειρά έρχεται η ανάλυση των τρόπων που γίνεται η αφηγηματική έκθεση. Για να επιτευχθεί όμως αυτού του είδους η ανάλυση θεωρείται αναγκαίος ο διαχωρισμός ανάμεσα στα γεγονότα και τους λόγους.

3. Η τρίτη προσέγγιση είναι αυτή του αφηγηματικού χρόνου.

Η παραπάνω σειρά δεν θα ακολουθηθεί επακριβώς στη παρούσα μελέτη, αλλά αναφέρεται λόγω του ότι θα χρησιμοποιηθούν οι περισσότεροι από τους τρόπους ανάλυσης που περιγράφει.

6.2. Τα αφηγηματικά σχήματα

Ο Stanzel κάνει διάκριση ανάμεσα σε τρία αφηγηματικά σχήματα: το συγγραφικό, το πρωτοπρόσωπο και το προσωποπαγές. Και στα τρία αυτά σχήματα υπάρχουν τρεις συνιστώσες:

- το πρόσωπο (το γραμματικό πρώτο ή τρίτο),
- η προοπτική (εξωτερική / εσωτερική) και
- ο τρόπος (αφηγητής / ενδοσκοπητής) (Χρυσομάλλη - Henrich, 1997:207).

Ο Μπενάτσης αναφέρεται επίσης σε σχήματα, ιεραρχικά δομημένα των σημασιακών συμπάντων, έτσι όπως αυτά προκύπτουν από αυτό που ο ίδιος αποκαλεί ως «σημειωτικό τετράγωνο». Το σημειωτικό τετράγωνο αποτελεί την οργάνωση της σημασίας σύμφωνα με τις «δομές βάθους», δηλαδή τις δομές εκείνες που ορίζουν την υπόσταση ενός ανθρώπου ή μίας κοινωνίας και, κατά συνέπεια, και τις συνθήκες που τα σημειωτικά αντικείμενα υφίστανται. (Μπενάτσης, 1995: 45-46).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι δομές βάθους αποτελούν ένα από τα τρία επίπεδα που εντοπίζονται σε κάποιο έργο. Τα άλλα είναι οι «δομές επιφάνειας» (οργάνωση των προϊόντων ενυπαρχόντων και δεκτικών σε εκδήλωση), καθώς και οι «δομές εκδήλωσης» (η παραγωγή και οργάνωση των σημαίνοντων στο γλωσσικό, εκφραστικό και αφηγηματικό επίπεδο) (Μπενάτσης, 1995: 46).

6.3. Οι οπτικές γωνίες της αφήγησης

Η οπτική γωνία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αφήγηση, αφού είναι αυτή που θα ιεραρχήσει τα γεγονότα του κειμένου. Από αυτή θα εξαρτηθεί η παράλειψη ή όχι περιστατικών και λεπτομερειών, ο επιδιωκόμενος σκοπός, καθώς και ο τόνος της αφήγησης. Ανάλογα δηλαδή με την οπτική γωνία που επιλέγεται, θα εξαρτηθεί η διαμόρφωση και η επιλογή του τρόπου, του ύφους και σε πολλές περιπτώσεις και του περιεχομένου της αφήγησης (Πλατανίτης, 1988:217).

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η διαφορά από οπτική σε οπτική γωνία προκύπτει από το αν ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα ή όχι αλλά από το σκοπό που αυτός επιδιώκει, καθώς και από την προσωπικότητά του. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα, ότι σε κείμενο που βρίσκεται στο βιβλίο «Ασκήσεις ύφους» του Ρεημόν Κενό παρουσιάζονται τόσες οπτικές γωνίες όσες και οι αφηγητές του, δηλαδή 99 (Πλατανίτης, 1988:217).

Ο Genette χρησιμοποιεί για την οπτική γωνία τον όρο «εστίαση» αλλά και πάλι το νόημα που αποδίδεται είναι το ίδιο, αφού σύμφωνα με το αν η εστίαση είναι μηδενική, εξωτερική ή εσωτερική, θα διαμορφωθεί το περιεχόμενο της αφήγησης (Μπενάτσης, 2010:234). Ο όρος «εστίαση» είναι αποδεκτός και από την Τριάντου, η οποία θεωρεί την έννοια οπτική γωνία ξεπερασμένη. Με την παραπάνω άποψη συμφωνεί και ο Καψωμένος (Τριάντου, 1997:12 · Καψωμένος, 2008:140).

Τα παραπάνω όμως αφορούν τις αφηγήσεις των πραγματικών γεγονότων. Στις πλαστές αφηγήσεις και κυρίως στη λογοτεχνία έχουμε το φαινόμενο της εσωτερικής και της εξωτερικής αφήγησης, ειδικά όταν ο αφηγητής δεν ταυτίζεται με το συγγραφέα. Όταν αναφερόμαστε στην εξωτερική οπτική γωνία του αφηγητή, μιλάμε για τις περιπτώσεις, στις οποίες ο αφηγητής παρουσιάζεται ως παντογνώστης και επόπτης των πάντων. Παράλληλα, όταν αναφερόμαστε στην εσωτερική οπτική γωνία του αφηγητή, μιλάμε για τις περιπτώσεις εκείνες που ο αφηγητής είναι απλά παρατηρητής της δράσης και σε κάποιες περιπτώσεις αποτελεί ακόμα και μέρος των προσώπων που την συντελούν (Πλατανίτης, 1988:218).

Δε θα πρέπει να παραλείψουμε την αναφορά στο φαινόμενο εναλλαγής οπτικών γωνιών, από πλευράς αφηγητή, καθώς και στο φαινόμενο σε ένα κείμενο να εναλλάσσονται οι αφηγητές με εσωτερική οπτική γωνία (Πλατανίτης, 1988:217- 218).

Στην αφήγηση της λογοτεχνίας, η τεχνική της οπτικής γωνίας και κυρίως στις πλαστές αφηγήσεις αποτελεί στοιχείο της αφηγηματικής τεχνικής και έχει στενή σχέση με τον αφηγηματικό χρόνο (Πλατανίτης, 1988:218).

6.4. Ο αφηγηματικός χρόνος

Το θέμα του αφηγηματικού χρόνου έχει απασχολήσει αρκετούς μελετητές, όπως τον Gerard Genette, ο οποίος στο έργο του «Discours du recit», ανέλυσε τις κατηγορίες του. Επίσης, σημαντικό είναι και το έργο του E. Lammert «Bauformen des Erzählens», στο οποίο αναλύεται η ιδιαίτερη αξία του αφηγηματικού χρόνου στη διαμόρφωση του κειμένου (Χρυσομάλλη- Henrich, 1997:206- 207).

Μία πρώτη κατηγοριοποίηση του αφηγηματικού χρόνου είναι η εξής:

- Το χρονικό επίπεδο του πομπού, του αφηγητή δηλαδή ή του συγγραφέα
- Το χρονικό επίπεδο του δέκτη, δηλαδή του ακροατή ή του αναγνώστη
- Το χρονικό επίπεδο των γεγονότων (Πλατανίτης, 1988:218).

Οι συσχετισμοί μεταξύ των κατηγοριών είναι σχεδόν αυτονόητοι αλλά αυτό που χρήζει ιδιαίτερης μελέτης είναι η σχέση του χρόνου των γεγονότων της αφήγησης με τον αφηγηματικό χρόνο.

Ο αφηγηματικός χρόνος προκύπτει από την τομή και την αναδιάταξη, τη συντόμευση ή την επιμήκυνση της φυσικής διαδοχής των γεγονότων, τα οποία σχηματίζουν την αφήγηση (Καψωμένος, 2008:142). Για την Τριάντου, ο χρόνος της αφήγησης είναι «ψευδοχρόνος», αφού αντίθετα με το χρόνο της ιστορίας δεν παραθέτει τη φυσική διαδοχή των γεγονότων αλλά τα αναπαριστά και με τη βοήθεια τεχνικών αφήνει τον αναγνώστη με την εντύπωση, ότι υπάρχει σωστή χρονική ροή (Τριάντου, 1997:12).

6.5. Το Φράγμα

Το πρώτο στοιχείο που εξετάζεται στην ανάλυση μίας αφήγησης είναι ο χρόνος. Σε αυτό συμφωνούν τόσο ο Gerard Genette (2007: 93), όσο και η Γ. Φαρίνου – Μαλαματάρη (2001: 37), παρόλο που διατυπώνουν διαφορετικά επιμέρους χαρακτηριστικά για τη συγκεκριμένη τεχνική. Η Γ. Φαρίνου – Μαλαματάρη (2001: 37) αναφέρεται σε δύο είδη χρόνων, στον ιστορικό και τον αφηγηματικό. Στο Φράγμα, ο χρόνος υπάρχει μόνο σαν συνέχεια και αλληλουχία της αφήγησης. Πρώτα διαπιστώνεται η ζημιά στο έργο, στη συνέχεια πηγαίνει ο μηχανικός, δηλαδή πρώτα συμβαίνει το ένα και μετά ακολουθεί το άλλο.

Ο ίδιος ο συγγραφέας δε δίνει καμία πληροφορία για το πού συμβαίνει η ιστορία και πότε. Αυτό το χαρακτηριστικό μας παραπέμπει στη Γ. Φαρίνου – Μαλαματάρη (2001: 37), η οποία υποστηρίζει ότι ο χρόνος της αφήγησης ορίζει το χώρο, δηλαδή το κείμενο. Αυτό είναι ένα στοιχείο, το οποίο ο ίδιος ο Πλασκοβίτης απορρίπτει, αρνούμενος να προσδώσει τα χαρακτηριστικά που θα ήταν απαραίτητα για μία τέτοια οριοθέτηση. Έτσι η αφήγηση λαμβάνει χώρα σε άγνωστο μέρος και χρόνο- στην πραγματικότητα στο πουθενά- όπως αναφέρει και ο ίδιος ο συγγραφέας στον πρόλογό του: «Ας μην επιχειρήσει κανένας να τοποθετήσει «Το Φράγμα» σε ορισμένο γεωγραφικό πλάτος. Το στίγμα του βρίσκεται αρκετά κοντά μας, ώστε να μας αποκλείει τη ρομαντική διάθεση της φυγής, και πάλι αρκετά μακριά, ώστε να μην επιτρέπει ένα απλό κι ανώδυνο προς τα εκεί ταξίδι. Ελπίζω ότι ο αναγνώστης δεν θα θελήσει να επιμείνει στις σχετικές με το ίδιο το φράγμα τεχνικές λεπτομέρειες, αφού το σώμα υπάρχει πάντα πιο πέρα απ' την τεχνική που το κατασκεύασε. Με δύο λόγια: πατρίδα αυτού του βιβλίου είν' ο καιρός που γράφτηκε» (Πλασκοβίτης, 1996:18).

Η χωρική και χρονική τοποθέτηση του συγκεκριμένου έργου δεν είναι τυχαία. Ο Πλασκοβίτης σε αυτό το έργο δε μελετά πλέον μόνο τον άνθρωπο αλλά όλη την κοινωνία και την πραγματικότητα. Η διάσταση του συστήματος και οι συνέπειες που επιφέρει η πίεσή του δεν αντιμετωπίζονται μεμονωμένα, παρά οικουμενικά. Αυτό που συμβαίνει στο μικρό άγνωστο χωριό με το φράγμα, θα συμβεί λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας σε όλο τον κόσμο, παντού και οποιαδήποτε χρονική στιγμή (Γιάνναρης, 2007:107).

Εξάλλου, δεν είναι μόνο ο καθορισμένος χώρος και χρόνος που απουσιάζουν από το έργο. Υπάρχει και μία έλλειψη ανθρώπινης ταυτότητας και συμβολής στο Φράγμα. Κανένας δεν ξέρει πότε ακριβώς φτιάχτηκε, οι άνθρωποι που το έφτιαξαν δεν ζουν πλέον και επίσης δεν υπάρχει κανένα στοιχείο για τον τρόπο που κατασκευάστηκε, αφού ακόμα και τα σχέδιά του είναι εξαφανισμένα. Ο ήρωας λοιπόν του έργου και η τοπική κοινωνία είναι πλέον αντιμέτωπη μόνο με την τεχνική υπόσταση του φράγματος και καμία άλλη: «Και λοιπόν, όλη αυτή την τεράστια συσσωρευμένη ύλη από πέτρα, σίδηρο καιτσιμέντο, ταγμένη για ν' αντιστέκεται στο νερό, για να κόβει και ν' αλλάζει τους δρόμους (τους νόμους) του νερού, σύμφωνα με μίαν ανώτερη θέληση - να την τώρα, εκτεθειμένη σ' αταίριαστες αμφιβολίες, σε φήμες για την αντοχή της ολότελα ασυμβίβαστες με τη σεβάσμια ιστορικότητα του έργου, αλλά και με τη φανερή εντύπωση της εμπιστοσύνης που προκαλούσε η θέα του σε κάθε φυσικό κι ανεπηρέαστο άνθρωπο!» (Πλασκοβίτης, 1996:20).

Ταυτόχρονα, ο χρόνος στο συγκεκριμένο έργο έχει διπλή λειτουργία και σε αφηγηματικό επίπεδο. Το έργο είναι ρεαλιστικό και παράλληλα συμβολιστικό και ο τρόπος που χρησιμοποιείται ο χρόνος εκφράζει και τις δύο λειτουργίες. Ενώ οι συμβολισμοί επικρατούν στο έργο, ο Πλασκοβίτης προσπαθεί να διατηρήσει και το ρεαλισμό του με συγκεκριμένες χρονικές αναφορές, τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον.

Οι αναφορές στο ρεαλιστικό παρόν γίνονται στο τέλος του έργου και πιο συγκεκριμένα στο τελευταίο κεφάλαιο: «Κωμόπολις Γκρίζα, κεντρικός τομέυς μεγάλου φράγματος, 12 Μαΐου 19...Υπόμνημα υπ' αριθμ. 2 υδρολόγου μηχανικού Αλ. Βαλέρη. Παρατηρήσεις δια την περίοδον Μαρτίου-Απριλίου, κατά την οποία εσημειώθησαν αι μέγιστα επί του έργου υδροδυναμικαί πιέσεις» (Πλασκοβίτης, 1996:253).

Στο παραπάνω απόσπασμα εντοπίζονται κάποια πολύ σημαντικά στοιχεία. Το πρώτο από αυτά είναι ότι ο συγγραφέας παραθέτει μεν για πρώτη φορά μία ξεκάθαρη ημερομηνία για το πότε λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα αλλά αυτή δεν είναι ολοκληρωμένη, αφού απουσιάζει το έτος. Υπάρχουν όμως οι δύο πρώτοι αριθμοί του έτους, το 19... που προσδιορίζει ένα πλαίσιο, από τις αρχές μέχρι και το τέλος του 20^{ου} αιώνα.

Ο 20^{ος} αιώνας, ακόμα και αν παρατίθεται αόριστα, δεν αποκαλύπτει κάποιο νέο στοιχείο, όχι γιατί δεν αναφέρεται ακριβώς το έτος αλλά γιατί απλώς επιβεβαιώνει το χρονικό πλαίσιο που άλλα στοιχεία έχουν προσδιορίσει. Τέτοια στοιχεία είναι η τεχνολογική ανάπτυξη, η πολιτική κατάσταση που επικρατεί, κ. α.

Η περίοδος από τη στιγμή που εμφανίζεται ο Βαλέρης και μέχρι το τέλος αποτελεί το ρεαλιστικό παρόν της αφήγησης. Αντίθετα από το παρόν, οι αναφορές στο παρελθόν είναι πολύ περισσότερες και διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη είναι οι βραχυπρόθεσμες αναδρομές που σχετίζονται με τον τρόπο που ζούσε ο Βαλέρης πριν πάει στο φράγμα. Η δεύτερη κατηγορία είναι οι μακροπρόθεσμες αναδρομές, στις οποίες ο Βαλέρης σκέφτεται τον αδελφό του και το περιβάλλον που επέδρασε σε αυτόν.

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Πλασκοβίτη, χρήση του ρεαλισμού μπορεί να αποδίδει λογοτεχνικά και συγγραφικά, αλλά για το Ραυτόπουλο δεν έχει καμία κοινωνική και ανθρώπινη συμβολή: «Είναι ένα έργο με σπάνια ενιαία πνευματική διάθεση, που μπόρεσε να βρει και να κρατήσει το ύφος της αρχικής σύλληψης. Η ενορχήστρωση των λεπτομερειών, ώστε να συγκλίνουν με ιδιαίτερο καθεμιά βάρος στο στόχο του συγγραφέα, είναι τέλεια σχεδόν. Οι καταστάσεις και οι τύποι διαγράφονται ελλειπτικά με μια αφαίρεση που ξέρει να αναδείχνει το ουσιαστικό. Υπάρχει βέβαια μια φανερή επιδίωξη της υποβολής και μια ψυχολογική μονομέρεια, αλλά παρουσιασμένη έτσι που δεν αρνείται τον εαυτό της, απεναντίας τον προβάλλει. Γενικά, πρέπει ν' αναγνωρίσουμε στο συγγραφέα σπάνιες πεζογραφικές ικανότητες. Υπάρχουν πολλές σελίδες σφραγισμένες από ένα απροσδόκητα δυναμικό ταλέντο.

[...] Αλλά τι κερδίζει το βιβλίο μ' όλα αυτά τα προσόντα, που δεν είναι παρά οι μαρτυρίες μόνο ενός ταλέντου; Αντί να γίνει μ' αυτά ένα στέρεο έργο απέναντι στην οποιαδήποτε διάλυση που θέλει να επισημάνει, γίνεται ένα μέρος απ' αυτή τη διάλυση. Κανείς δε μπορεί να στηρίξει μια πίστη ή μια ελπίδα πάνω σ' αυτό, κανείς δεν μπορεί να

ζεστάνει μ' αυτό την καρδιά του. Αντί να μας οδηγήσει σ' ένα ξέφωτο, μας πάει σ' ένα πυκνότερο σκοτάδι. Ο απλός αναγνώστης θα ζήσει μαζί του ένα κακό εφιάλτη που δεν κάνει καλύτερο το ξύπνημα. Αν το πάρει σα μια προειδοποίηση για το μοιραίο τέλος ενός κόσμου που δεν θέλει ν' αντικρύσει την αλήθεια, δεν βλέπει καμιά διέξοδο άλλη από τη μεταφυσική μετουσίωση της αγωνίας σε μια εσωτερική εξέγερση τού ατόμου. Η μοίρα και η μόνη αλήθεια τάχα του ατόμου είναι παρούσα σε κάθε στιγμή. Η συνάφεια, οι ανθρώπινες σχέσεις, είναι μια αμοιβαία άρνηση και μια ασυμφιλίωτη εχθρότητα» (Ραυτόπουλος, 1961:629).

Μία πρώτη αναφορά στο δικό του παρελθόν πριν πάει στο φράγμα, την κάνει ο ίδιος ο Βαλέρης, συστήνοντας τον εαυτό του στους αναγνώστες: «Ήταν ένα «γερό κεφάλι» από παιδί, καθώς το παραδέχονταν κι οι φίλοι του. Κατάφερε κιόλας να κερδίσει, όταν ήταν μικρός, μιαν υποτροφία. Είχε έτσι όλα τα προσόντα να ξεχωρίσει και να διακριθεί. Μολοτούτο, μέσα στο κλίμα του ηθικού και οικονομικού φιλελευθερισμού, όπου προοριζόταν ν' ανθήσει η νιότη του, συνάντησε άπειρες εχθρότητες κι εμπόδια, χρειάστηκε να σπαταλήσει τα καλύτερα χρόνια της ζωής του για ν' αποφύγει παρά τρίχα την οριστική εξορία του στο νησί της αποτυχίας. Αλλ' όταν, τέλος, το κατάφερε αυτό, όταν εκείνη η τρίχα τον κράτησε, όταν κοντανασαίνοντας μπόρεσε να σταθεί έστω κι ένα βήμα δώθε απ' το μοιραίο σύνορο, τότε η επιτυχία και η αναγνώριση ήρθαν πια χωρίς προσπάθεια» (Πλασκοβίτης, 1996:58).

Κάποια άλλα στοιχεία για τον μηχανικό, τα οποία δίνονται λίγο παρακάτω, επισημαίνουν ότι: «Ο Βαλέρης, ή τουλάχιστον ένα μέρος του εαυτού του, απολάμβανε, έτσι άπληστα, για κάμποσο καιρό, την ηδονή του δραπέτη. Κυκλοφορούσε ελεύθερα τώρα σε μια στολισμένη κι εύπορη πόλη, που πρωτύτερα του ήταν σχεδόν άγνωστη, φορώντας τα ρούχα και τους τρόπους των κατοίκων της. Αν θα τα κατάφερνε ν' αποχτήσει και τα ενδιαφέροντά τους, τότε... ε, τότε θα' χε μόνιμα πια πολιτογραφηθεί δικός της. Όμως, στο σημείο τούτο φαίνεται ότι βρισκόταν ο κόμπος. Προσπαθούσε να διατηρήσει την ηρεμία του αποφεύγοντας να κοιτάξει το δύσκολο κόμπος ή λέγοντας στον εαυτό του πως μπορεί να ζήσει κανένας μια τρέχουσα ευτυχία, όσο είν' ακόμα νέος, χωρίς να παθιάζεται για τίποτα και χωρίς να ζητάει να συνδεθεί παραπάνου με μια κατάσταση ευνοϊκή έτσι ή αλλιώς γι' αυτόν» (Πλασκοβίτης, 1996:59).

Από τα παραπάνω υπονοείται, ότι ο πρωταγωνιστής ανήκε σε μία διαφορετική κοινωνική και οικονομική τάξη από αυτήν που εντάσσεται τώρα. Εντούτοις, έχει καταφέρει να κατακτήσει την επιτυχία και θεωρεί ότι με τον ίδιο τρόπο θα καταφέρει να βιώσει και την ευτυχία. Βασίζεται στο ότι είναι ακόμα νέος και κατά συνέπεια μπορεί να αποκτήσει τα πάντα και κάθε κατάσταση να την μετατρέψει σε θετική γι' αυτόν.

Ο χρόνος που περιγράφει το παρελθόν του μηχανικού είναι εσωτερικός και οι αναφορές γίνονται σε τρίτο πρόσωπο. Αυτός ο χρόνος περιγράφει τον πραγματικό εαυτό του και όχι αυτόν που φαίνεται προς τα έξω, δηλαδή τον επιτυχημένο και απόλυτα ενταγμένο στο σύστημα.

Μέχρι την ενασχόλησή του με το φράγμα, η πραγματική και εξωτερική εικόνα του εαυτού του βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία. Η αποστολή που έχει αναλάβει, όσο απλή και αν φαίνεται, θα είναι ο καταλύτης της καταστροφής του εξωτερικού εαυτού του και της επικράτησης της πραγματικής του ταυτότητας: «Ωστόσο η στρωτή τούτη ζωή του 'δινε πότε πότε την πρόγευση της αληθινής ουσίας του κινδύνου, που την υποπευόταν να κρύβεται εδώ μέσα στην ασφάλεια. Κάτι ανέβαλλε πάντα να σκεφτεί. Υπήρχε ένα είδος τύψη στο βάθος της ζωής του. Να, που δεν τ' απόφευγε ως το τέλος το φράγμα...» (Πλασκοβίτης, 1996:47).

Το φράγμα δεν είναι μόνο ένα σύμβολο αλλά και μία αιτία, ώστε ο Βαλέρης να αρχίσει έναν σκληρό αγώνα για την ίδια του την ύπαρξη. Από την αρχή του έργου, από την πρώτη στιγμή που ο μηχανικός το βλέπει, προδιαγράφεται το τι θα συμβεί αργότερα. Εξάλλου, μία πρώτη ήδη διαφοροποίηση του χαρακτήρα του φαίνεται από τον τρόπο που το περιγράφει. Ο αφηγητής φροντίζει να καταδείξει τη διαφορά, εστιάζοντας στη δραματική και έντονη αίσθηση που έκανε το φράγμα σε έναν άνθρωπο, που λόγω του επαγγέλματός του έπρεπε να είναι πιο ψυχρός και ορθολογιστής: «Ω, ναι. Το φράγμα είχε λοιπόν βαθιά τη συνείδηση του προορισμού του! Πόσο καλά έπρεπε να το ξέρει πως είναι φράγμα, ύπαρξη μοιραία, χωριστική, για να δείχνεται, όπως δειχνόταν απόψε - πρώτη φορά απόψε- στα μάτια του μηχανικού». (Πλασκοβίτης, 1996:24).

Η αφήγηση του κειμένου έχει μία εσωτερικότητα, η οποία όμως δεν είναι ορατή από την αρχή. Αρχίζει να αποτυπώνεται από τη στιγμή που το κεντρικό πρόσωπο αποκτά επαφή και με άλλα άτομα του έργου. Από τη συναναστροφή του με αυτά, ο αφηγητής μας ενημερώνει ότι ο Βαλέρης έχει αρχίσει να διστάζει και να κατανοεί

τη δύσκολη εξέλιξη που πρόκειται να έχει, αφού μετά τον θάνατο του Χαρίτου, σχεδόν προφητικά, ο Βαλέρης θεωρεί ότι είναι ο καταλύτης για τη συνέχεια της πλοκής: «Αυτός ο γέρος, [...], στάθηκε ένα μέρος απ' το θέμα του, ένα πολύ μεγάλο μέρος... Η Γκριζα σα να κατάντησε ακόμα πιο επίπεδη, τώρα που δε βρίσκεται πια όρθιος εκείνος. Γιατί τα πόδια του, μαθημένα καθώς ήταν στο έδαφός της, λες κι ήξεραν πούθε αρχίζει η λάσπη κάτω απ' τη στραγγισμένη της επιφάνεια. Και τα μάτια του ήταν τα μόνα μάτια που είχαν δει το υλικό, είχαν δει στην πράξη το σχέδιο να γίνεται φράγμα. Ως την ύστερη στιγμή είχε σταθεί πάνου απ' το μοναδικό ανοιχτό του μάτι. Κι απόψε το νιώθει πάλι σα να τριγυρνά εδώ, γύρω απ' τη λάμπα, στα χειρόγραφα με τους κοκκινισμένους αριθμούς... «Ουδέ ρωγμαί δηλωτικά στατικής ανεπαρκείας!» διαβάζει. Μια άξαφνη σκέψη: «Καμιά φορά, αυτό που σώζει ίσα ίσα ένα φράγμα είναι κάποια ρωγή στην κατάλληλη ώρα. Η περίπτωση του Μπεναρδή Χαρίτου δηλαδή... Δηλαδή...»

-Ω γέρο, ψιθύρισε ακατάληπτα, πού μ' οδηγάς;» (Πλασκοβίτης, 1996:257).

Ο Χαρίτος είναι το σημείο ένωσης όλων των χρόνων που αφορούν το φράγμα. Αυτός είναι που τονίζει και τη σημασία που έχει το φράγμα για τους ανθρώπους και το πώς εξελίσσεται από ένα απλό έργο σε ένα σημαντικό σύμβολο. Το αποτέλεσμα είναι ο μηχανικός Βαλέρης να μην είναι απλά αντιμέτωπος με το φράγμα, αλλά και με όσα αυτό περικλείει, στοιχεία τόσο έντονα που στο τέλος δεν του αφήνουν άλλη επιλογή από το να ζητήσει την απόλυτη καταστροφή τους: «-Σπάστε αυτό το φράγμα! Πρόφερε καθαρά, αν και κάπως υπόκωφα. Η γνώμη μου, η πρότασή μου... Σας προτείνω ν' ανοίξετε το φράγμα με την πρωτοβουλία σας. Σπάστε το μόνοι σας, ξαναφώναξε, αφού δεν μπορούν να ελεγχθούν οι δυνάμεις του! Να, τι έχω να προτείνω. Προχωρώ με τη διαίσθησή μου και την επιστήμη, που βοηθά τη διαίσθηση... Όσο είναι καιρός, όσο έχετε στα χέρια σας την πρωτοβουλία... Αυτούς τους χάρτες που βλέπετε τους διαμόρφωσα με τρόπο που να φαίνεται καθαρά το σημείο, το πιο κατάλληλο για την τομή. Εδώ... Εδώ είν' η καρδιά του! Εδώ και το σημείο, όπου θα πρέπει να σπάσει...» (Πλασκοβίτης, 1996:275-276).

Η προτροπή αυτή του μηχανικού, η οποία αποτυπώνεται με μεγάλη ένταση, προκύπτει από την κατανόηση των τραγικών συνεπειών που μπορεί να έχει το φράγμα για τους ανθρώπους: «ο θάνατος... είναι μονάχα ένας απ' τους μηχανισμούς της πολύπλοκης παγίδας που μπορεί να κρύβεται μέσα στο φράγμα.» (Πλασκοβίτης, 1996:276).

Η κατανόηση αυτή σημαίνει παράλληλα και το τέλος της πάλης του ήρωα, καθώς και την ολοκλήρωση της αφήγησης, η οποία εκτός από εσωτερική περιλαμβάνει και ένα άλλο κυρίαρχο στοιχείο: αυτό της απόλυτης μεταστροφής του μηχανικού.

Ο Αργυρίου ταυτίζει τη πρόταση του Βαλέρη για το γκρέμισμα του φράγματος με το παρακάτω ποίημα του Καβάφη:

« ΕΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑΙ, 200 Π.Χ.

Ότι τα πράγματα δεν βαίνουν κατ' ευχών στην Αποικία

δεν μὲν' η ελαχίστη αμφιβολία,

και μ' όλο που οπωσούν τραβούμ' εμπρός,

ίσως, καθώς νομίζουν ουκ ολίγοι, να έφθασε ο καιρός

να φέρουμε Πολιτικό Αναμορφωτή (Καβάφης, 1977:66)

Όπως και ο Βαλέρης, έτσι και ο πολιτικός αναμορφωτής του ποιητή, καλείται να διαμορφώσει μία μελέτη μετά από εξέταση και έρευνα. Εντούτοις, ο Πλασκοβίτης εστιάζει στη πάλη του μηχανικού με το φράγμα και τα στοιχεία του, ενώ ο Καβάφης ειρωνεύεται τους ανθρώπους που αναλαμβάνουν μία τέτοια αποστολή. Και οι δύο όμως καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα και αυτό είναι η παραίτηση, άσχετα με τον τρόπο με τον οποίο αυτή εκφράζεται.

Το σημαντικότερο ίσως στοιχείο της μεταστροφής του Βαλέρη είναι η απάθεια που αρχίζει να νιώθει. Στην αρχή της αφήγησης είναι αποφασισμένος να κερδίσει τα πάντα και κυρίως να αγωνιστεί γι' αυτό που θεωρεί ότι είναι η καταξίωση στη ζωή. Στο τέλος όμως παραιτείται, όχι γιατί κλονίζεται αλλά αντίθετα γιατί καταλαβαίνει ποια είναι η πραγματική ζωή πλέον και ότι είναι διαφορετική από αυτή που νόμιζε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Οι συνέπειες δεν τον απασχολούν πια καθόλου: «Κόντευε πια ο Ιούνιος στο τέλος του, όταν ανακοινώθηκε τούτη η απόφαση. Για το δόχτορα Βαλέρη αποτελούσε μian επίσημη καταδίκη και, δίχως άλλο, η καριέρα του θα' παιρνε τώρα ένα άδοξο κατήφορο. Το περίεργο ήταν πως κι ίδιος φερνόταν σα να μην καταλάβαινε τις συνέπειες. Η απάθειά του γινόταν και για τους δικούς του κύκλους ακατανόητη, αφού δεν έκαμε ούτε μian απόπειρα να υπερασπιστεί τον εαυτό του, να υποστηρίξει τις γνώμες του. Τ' άφησε όλα μέσα στην απάθεια και τη σιωπή, σα να παραδεχόταν κι

αυτός πως δεν υπήρχαν από μέρους του άλλα επιχειρήματα, πως είχε πραγματικά αποτύχει.» (Πλασκοβίτης, 1996:279).

Το κεντρικό πρόσωπο του διηγήματος δεν βρίσκεται αντιμέτωπο μόνο με τη φύση, τη μοίρα και τον εαυτό του. Έρχεται αντιμέτωπο και με τους ίδιους τους ανθρώπους. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι άνθρωποι της περιοχής είναι ταυτισμένοι με το έργο και, κατά συνέπεια, η πρότασή του για το γκρέμισμα του φράγματος θεωρείται ως μία πρόταση καταστροφής των ίδιων.

«Μα με τα σωστά του», αναρωτιόνταν μεταξύ τους οι καθημερινοί άνθρωποι, «με τα σωστά του λοιπόν μας προτείνει να καταστρέψουμε μόνοι μας το φράγμα, ενώ στέκει εκεί που το βρήκαμε, στη θέση που έστεκε πάντα, κι ενώ κανένα ελάττωμα δε μας λέει στα σίγουρα ο μηχανικός πως κατάφερε ν' ανακαλύψει; Τι μας φταίει δηλαδή το φράγμα αν του φταίξαμε εμείς; Αν μας έπιασε σε μια στιγμή η τρέλα και θελήσαμε να το παρατήσουμε, να μπούμε σε κείνο τον καταραμένο πανικό;

Το φράγμα! Μα δεν είναι όμορφα και καλά πίσω απ' το φράγμα; [...] Όχι, θα' ναι στ' αλήθεια τρελός τούτος ο μηχανικός να μας προτείνει τέτοια πράγματα!» (Πλασκοβίτης, 1996:277-278).

Στοιχεία όμως του χαρακτήρα του μηχανικού δεν γνωρίζουμε μόνο μέσω του αφηγητή. Μαθαίνουμε και από τον ίδιο το Βαλέρη, όταν η αφήγηση μετατρέπεται σε πρώτο πρόσωπο. Αυτό το κάνει στις συζητήσεις του με τους άλλους πρωταγωνιστές, όπου σε μία από αυτές αποκαλύπτει στο Χαρίτο την πραγματική του ταυτότητα, καθώς και την αντιπάθεια που έχει στην πραγματικότητα, γι' αυτά που μόχθησε να κερδίσει: «- Θα' ταν λάθος να πιστέψεις, Μπεναρδή, πως αγαπώ τη δουλειά μου. Ο καθένας σπουδάζει αυτό που μισεί. Μ' αυτό θέλει πρώτα να ξεμπερδεύει... (Κόμπιασε, έπειτα έκανε σα μια χειρονομία απελπισίας). Ναι, είπε, Μισούσα πάντα τους αδιαπέραστους όγκους, τα πολυάριθμα σκαλοπάτια, τα μάρμαρα και τα κιονόκρανα των μνημείων. Γι' αυτό και τα σπούδασα. Γιατί να φτιάχνουμε κατασκευές, που να μας δείχνουν πόσο πιο φτηνοί, πόσο πιο αδύνατοι είμαστε εμείς απ' τα έργα των χεριών μας; Γιατί να φτιάχνουμε με τα χέρια μας την απειλή μας; Κι ωστόσο, σαν κάτι άλλο να σκέφτομαι τελευταία: Πως η κάθε πέτρα, καθετί, που σηκώνεται πάνου απ' αυτό το επίπεδο που πατάμε μπορεί τάχα να' ναι ένα δοκιμαστήρι, ένας τροχός για να τροχιζόμαστε. Θα ρωτήσεις, τι βγαίνει με τούτο; Πολλά είπα.» (Πλασκοβίτης, 1996:246-247).

Ο συγγραφέας σκιαγραφεί το Βαλέρη ως μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα, η οποία συνδυάζει αντικρουόμενες ιδιότητες. Παρουσιάζεται ως μία πολιτική και όχι ως μία «πολιτικάντικη» προσωπικότητα, δηλαδή ως ένας άνθρωπος που διατηρεί τα θετικά στοιχεία της πολιτικής και δεν έχει αλλοτριωθεί ηθικά από αυτή. Ο Βαλέρης ενδιαφέρεται για την κοινωνία ιδεολογικά αλλά και ουσιαστικά, όπως αποδεικνύεται από την ενεργή συμμετοχή του. Το πολιτικό κατεστημένο όχι μόνο δεν τον επηρεάζει αλλά το αντιμάχεται σε κάθε ευκαιρία, με όπλο την προσωπική του αξιοπρέπεια και ακεραιότητα. Η στάση του μηχανικού είναι απόρροια του παρελθόντος του και του τρόπου με τον οποίο ανατράφηκε. Καταλυτική επιρροή, άλλη μία «σύμπτωση» σε σχέση με το συγγραφέα, έχει η ηθική κοινωνική στάση του πατέρα του, ενός ανθρώπου πρότυπο για τον Βαλέρη. Ο συγγραφέας επιμένει σε αυτή την επιρροή, θέλοντας να καταδείξει ότι η ηθική στάση, εκτός από προσωπική επιλογή, είναι απόρροια των κατάλληλων συνθηκών. Αυτός είναι και ο λόγος που πριν ο μηχανικός συγκρουστεί με την πολιτική εξουσία, τον υπουργό, ο συγγραφέας ενημερώνει τον αναγνώστη για το οικογενειακό περιβάλλον του Βαλέρη, το οποίο ήταν άκρως υποστηρικτικό και στο οποίο είχε τη δυνατότητα να αναπτύξει την προσωπικότητα του.

Τα οικογενειακό περιβάλλον του περιγράφεται ως μία συνθήκη με διαφορετικούς παράγοντες. Από τη μία υπάρχει έντονη αυστηρότητα, την οποία εκφράζει ο καθηγητής - πατέρας του μηχανικού ή τουλάχιστον έτσι γίνεται αντιληπτό προς τους έξω το κύρος του συγκεκριμένου ανθρώπου (Πλασκοβίτης, 1996:168-169). Από την άλλη όμως, μέσω των συμβολισμών, ο συγγραφέας πληροφορεί τον αναγνώστη και για τις ιδεολογικές διεργασίες που γινόταν στο οικογενειακό περιβάλλον του Βαλέρη. Το παράθυρο που είναι ανοιχτό και μπορεί με αυτό τον τρόπο ο μηχανικός να ακούει τα κελαϊδίσματα των πουλιών, δεν είναι τίποτε άλλο από το ελεύθερο πεδίο που άφησε η οικογένειά του στις νέες ιδέες για να εισχωρήσουν. Η άνοιξη, δηλαδή η ελευθερία, επικρατούσε στο σπίτι αυτό, το οποίο δεν ήταν αποκλεισμένο και επικεντρωμένο στο δικό του μικρόκοσμο αλλά επικοινωνούσε με την κοινωνία και τα δρώμενά της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναπτύχθηκε η προσωπικότητά του, σε μία οικογένεια που είχε επαφή με τις νέες ιδέες και την κοινωνία και κατά συνέπεια, μόνο ως δεδομένη μπορεί να θεωρηθεί η ανάπτυξη της θαρραλέας και αντισυμβατικής συμπεριφοράς του (Πλασκοβίτης, 1996:169).

Η άνοιξη, όπως τη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, δεν είναι μόνο μία έκφραση ποίησης και λυρισμού. Είναι παράλληλα και ένα σύμβολο ανατροπής και αναγέννησης. Την άνοιξη, το παλαιό και το κατεστημένο θα δοκιμάσει τις αντοχές του και θα κλονιστεί. Το ίδιο όμως θα γίνει και με τους ανθρώπους, τις ιδέες και τις συνειδήσεις τους. Τη συγκεκριμένη εποχή θα ξαναγεννηθούν όχι μόνο συνθήκες και πλαίσια αλλά και συνειδήσεις, με πρώτη και καλύτερη αυτή του Βαλέρη. Ο μηχανικός αναθεωρεί την έννοια της ελευθερίας, την οποία νόμιζε ότι κατείχε ως δεδομένη (Πλασκοβίτης, 1996:63). Το ταξίδι του στον κόσμο του φράγματος θα τον κάνει να κατανοήσει ότι η ελευθερία όχι μόνο δεν είναι δεδομένη αλλά κατακτάται από επώδυνες θυσίες, οι οποίες παρουσιάζονται στην πλήρη διάσταση τους και όχι ωραιοποιημένες. Ο Βαλέρης, το λογοτεχνικό πρόσωπο, δικαιώθηκε από τη στάση του, με αντίτιμο όμως το μεγάλο προσωπικό κόστος. Μόνο ένας Βαλέρης όμως δεν μπορεί να επιφέρει την αλλαγή και σίγουρα δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι το σθένος να αντιμετωπίσουν τέτοιες συνέπειες. Είναι όμως σίγουρα μία ελπίδα, ότι η «Άνοιξη» δεν είναι ανέφικτη και ότι υπάρχει ελπίδα προσέγγισής της μέσα από ανάλογες διαδρομές.

Ένα παρελθόν που τον στοιχειώνει δεν έχει βιώσει μόνο ο Βαλέρης αλλά και ο Χαρίτος. Το παρελθόν αυτό συνοψίζεται αφενός στο πρόσωπο της ψυχοκόρης του, της Μαρίνας, η οποία αποτελεί παράλληλα τον ερωτικό του πόθο και αφετέρου στη βία που αυτός εκδήλωσε στη μητέρα της: «Α, εδώ βρίσκεσαι κι εσύ; Εσένα γύρευα... Εσένα τι άλλο; Όμορφη Μαρίνα! Τυράγνια εσύ της ψυχής μου, ως πότε να υπομένω; Έλα... Έλα κοντύτερα!» [...] «Αχ, καίγουμε... Γιατί να σε χαρίσω σε ξένα χέρια; Ποιος θα ρουφήξει τη δροσιά απ' τα χείλη σου και ποιος το γάλα απ' το βυζί σου; Μαρίνα, ψυχοκόρη μου! Κόρη της γυναίκας που με καταράστηκε. Εκείνη την απόδιωξα με το καμτσίκι, και το καμτσίκι γυρίζει τώρα κατά πάνου μου... Στάσου! Δεν έχω πια ψυχή να δώσω στο Θεό, ούτε κι όνομα ν' αφήσω στους δικούς μου, δε με γνοιάζει για τίποτα... Ράγισα πια, δε με γνοιάζει! Δεν είμαι άλλο από λάσπη... Λάσπη! Λάσπη! Τρεχάτε, λοιπόν! Έσπασε το φράγμα κι όλα ξαναγίνονται λάσπη, τι περιμένετε» (Πλασκοβίτης, 1996:173).

Ο Χαρίτος παρέχει μία ακόμα σημαντική συμβολή στην αφήγηση και αυτή είναι το σημείο εκείνο στο οποίο, λίγο πριν πεθάνει, εξομολογείται στο Βαλέρη αυτά τα σημαντικά πράγματα, παρόλο που ο τελευταίος δεν έχει ουσιαστική σχέση με την πόλη και το φράγμα. Η εξομολόγηση αυτή φαίνεται ότι ήταν προδιαγεγραμμένη να γίνει,

παρότι προέκυψε κάτω από την πίεση και του Βαλέρη, γιατί θεωρούσε ότι ο Χαρίτος είναι η μόνη του σύνδεση με την αλήθεια και ήθελε να προλάβει να τη μάθει, πριν αυτός πεθάνει:

«Γέρο, ούτ' εσύ ως τώρα δε μίλησες καθαρά! Όσα είπες, τα' πες για να κρυφτείς. Μα δε θα σ' αφήσω να πεθάνεις έτσι, δε θα σ' αφήσω να ξεφύγεις χωρίς να βγάλεις το μυστικό σου... το μυστικό μου... Όχι, γέρο! Μου χρωστάς, μου χρωστάτε όλοι σας, λέω – εσείς που βρισκόσαστε πιο κοντά στο σύνορο. [...]

-Ανυπόμονος που είσαι! Άκουσε τον Μπεναρδή να λέει, σα να' χε απ' τη σιωπή και τη σκεφτική έκφραση του μηχανικού καταλάβει ποια λόγια τριγύριζαν στο μυαλό του. Μη φοβάσαι, θα προλάβω... Έχουμε να πούμε κάμποσα. Μα να σε ρωτήσω πρώτα για το φράγμα. Θυμάσαι «Η κρίση είναι πιο πάνου κι απ' το θάνατο», είπες κάποτε. Ε, είχες δίκιο. Κι εγώ πάλι σου είπα: «Θ' ανθέξει! Θ' ανθέξει το φράγμα!» Δε βγήκα ψεύτης. Οι μέρες καθαρίζουν. Μεγάλη υπόθεση, μηχανικέ, αυτή που καταπιάστηκες! Θα ξεμπλέξεις τάχα καμιά μέρα;» (Πλασκοβίτης, 1996:245-246).

Θα πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των αφηγήσεων γίνεται σε τρίτο πρόσωπο, αυτό δεν αναιρεί την αφηγηματική υπόσταση των προσώπων. Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην αφήγηση του περιστατικού με τον ερωδιό:

«Ένα δυνατό μεσονύχτιο ρεύμα τάραξε τα κυπαρισσόκλαρα έξω απ' τον ανοιχτό φεγγίτη. Ο γερο-Μπεναρδής ξεκούμπωσε τα δυο ψηλότερα κουμπιά της στολής του. Ήπιε μια ρουφηξιά απ' το φλυτζάνι. Κι άρχισε:

...Πριν μισό αιώνα το φράγμα δεν υπήρχε, δεν είχε φτάσει ακόμα ως εδώ το χτίσιμό του. Ήταν μονάχα ένα μεγάλο πέτρινο γιοφύρι, που το νόμιζαν κιόλα στοιχειωμένο και γι' αυτό σπάνια το διάβαιναν με τ' άλογα ή τα καρότσια. Εκείνο λοιπόν τον καιρό ο Μπεναρδής Χαρίτος είχε έναν πλούσιο μπάρμπα...» (Πλασκοβίτης, 1996:34).

Μία άλλη πολύ ενδιαφέρουσα αφηγηματική τεχνική που αποτυπώνεται στο έργο είναι αυτή που αφορά τη Μαρίνα, την ψυχοκόρη του Χαρίτου, η οποία είναι μουγγή. Φαινομενικά, ο αφηγητής μιλά για λογαριασμό της. Παρά το ότι βρίσκεται εκτός της πλοκής, γνωρίζει τα πάντα. Αυτό του δίνει τη δυνατότητα να προσδώσει στην αφήγησή του τόσα έντονα δραματικά στοιχεία, ώστε να φαίνεται ότι η διήγηση σε τρίτο πρόσωπο

αποτελεί στην ουσία ένα τέχνασμα, το οποίο καλύπτει την ανικανότητα της Μαρίνας να μιλήσει.

Όποια σκοπιμότητα και αν έχει αυτού του είδους η αφήγηση, καλύπτει το κενό που έχει δημιουργήσει η παρουσία της Μαρίνας, η οποία δεν μπορεί να εκφράσει μόνη της ποια είναι και τι σκέφτεται. Η προσωπικότητά της όμως περιγράφεται και μέσα από τα συναισθήματα του Χαρίτου γι' αυτήν και ειδικότερα η αγνότητά της αντανακλάται μέσα από τις ενοχές που του δημιουργεί ο πόθος του:

«Ωσπου να πεθάνω!» ξανάλεγε μέσα του ο Μπεναρδής, κι έκλεινε σφιχτά τα μάτια. «Θα πάω να βρω την άγια ψυχή της γυναίκας μου», συλλογιόταν. «Κι όταν εκείνη θα με καλωσορίζει, μόλις αγγίξει το άσαρκο χέρι μου με το χέρι της εγώ κιόλας στο σάπιο κρανίο μου θα ξέρω πως ποτέ της δε στάθηκε τόσο νέα, τόσο όμορφη και καλοφτιαγμένη η γυναίκα μου, σαν τη Μαρίνα! Ε, λοιπόν τότε, δε θα σηκώσω τα μάτια να τη δω. Κι έπειτα, τι θα' ναι τα μάτια μου Δυο άδειες τρύπες! Ενώ αυτά που κοιτάζω τώρα την ψυχοκόρη μας, έχουνε σπίθα μέσα τους – μια σπίθα που μου καίει τις κόχες». Έκλεινε σφιχτά τα μάτια και συλλογιόταν, ενώ το δύστυχο κορίτσι τα είχε απ' την άλλη μεριά χαμένα». (Πλασκοβίτης, 1996:161).

Η αναφορά στο γυναικείο φύλο στο «Φράγμα» δεν είναι τυχαία. Αρχικώς παρουσιάζονται από το συγγραφέα, ως μία ομάδα από την οποία δεν πρέπει να αναμένεται η αντίσταση, αφού στην ουσία δεν λαμβάνουν καθόλου μέρος στα δρώμενα της πόλης. Απασχολούνται μόνο με δραστηριότητες, τις οποίες η κοινωνία έχει επιβάλλει στο γυναικείο φύλο, μέσω παγιωμένων ρόλων, της νοικοκυράς, της συζύγου και της μητέρας. Τίποτα δεν πρέπει να αναμένεται από αυτές και οποιαδήποτε αναλαμπή υπάρξει είναι καταδικασμένη να σβήσει με τον ίδιο τρόπο, από τη στιγμή που δεν έχει ιδεολογικό υπόβαθρο (Πλασκοβίτης, 1996:124).

Οι γυναίκες λοιπόν είναι σαφώς μία διακριτή ομάδα από αυτή των ανδρών, εντελώς αποκομμένη και περιθωριοποιημένη. Ίσως σε αυτό να έχει συντελέσει και το φράγμα και οι κοινωνικές δομές που αυτό επιβάλλει. Το φράγμα μεταξύ άλλων, σαφώς συμβολίζει και την εξέλιξη αλλά σίγουρα όχι την ισότητα. Η κοινωνία εξελίσσεται αλλά όχι καθολικά, περιθωριοποιώντας και παράλληλα αποκλείοντας τις γυναίκες. Είναι σαφές ότι τις έχει δεσμεύσει η καθημερινότητα, με την έλλειψη εναλλαγών, τοποθετώντας τις σε λειτουργίες ανάλογες με αυτές μίας μηχανής και όχι μίας

ανθρώπινης προσωπικότητας. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι σε μεγάλο βαθμό αυτό ισχύει και για τη νεολαία. Στην περιοχή αυτή επικρατεί η ομοιογένεια και δεν γίνεται ανεκτή καμία διαφοροποίηση. Όσο κάποιος παραμένει εκεί, γίνεται ίδιος με τους πολλούς και δεν υπάρχει καμία ελπίδα. Αυτός είναι και ο λόγος που οι γιοι του Μπεναρδή θα οδηγηθούν στη φυγή για να γλιτώσουν, να πάψουν να μοιάζουν με όλους τους άλλους και να αναπτύξουν τις δικές τους προσωπικότητες (Πλασκοβίτης, 1996: 117, 215).

Η φυγή μπορεί να βοηθήσει τη νεολαία αλλά είναι απαγορευτική για τις γυναίκες. Αυτές όχι μόνο επιβάλλεται να είναι όμοιες αλλά και σε ένα κατώτερο επίπεδο από αυτό των ανδρών. Η αντίδρασή τους θα κλονίσει τη σταθερότητα και γι' αυτό καταπνίγεται, μέσω της εξαφάνισής τους. Σε ένα έργο όμως, στο οποίο οι γυναίκες δεν έχουν θέση ή ταυτότητα, ο συγγραφέας, επιβεβαιώνοντας την επιδίωξή του για κοινωνική ισότητα, θα μετατρέψει τρεις γυναίκες σε σύμβολα επιρροής και καταλύτες.

Η πρώτη είναι η Έλσα Μαρτίνη, μία πρώην ερωμένη του Βαλέρη με καλή οικονομική κατάσταση και υψηλή κοινωνική θέση. Πριν έρθει στο φράγμα, ο μηχανικός θα γνωρίσει μαζί της την κοσμική κοινωνία. Θα εισαχθεί και αυτός στους ανώτερους κοινωνικά κύκλους, κίνηση που προϋποθέτει την υπακοή και τον συμβιβασμό. Όταν ο Βαλέρης θα αποφασίσει να απαρνηθεί όλα αυτά, θα απαρνηθεί παράλληλα και την Έλσα που τα εκπροσωπεί. Εξάλλου, ο συγγραφέας φροντίζει να γίνει κατανοητό ότι η Έλσα δεν είναι αποδεκτή στους κύκλους της, όχι λόγω της ισχυρής της προσωπικότητας αλλά λόγω δύο ιδιοτήτων που φέρει και οι οποίες είναι ζητούμενες κοινωνικά για τις γυναίκες: είναι υπέροχη εμφανισιακά και σιωπηλή (Πλασκοβίτης, 1996:53-54).

Η υποταγή αυτή δεν δυσαρεστεί την Έλσα, η οποία είναι σύμβολο του κοινωνικού κατεστημένου για τη θέση της γυναίκας. Ακολουθεί αυτά που τις επιβάλλουν και με αυτό τον τρόπο γίνεται αποδεκτή και ευτυχισμένη. Η υποταγή της γυναίκας σε συγκεκριμένους ρόλους δεν είναι προνόμιο μόνο των χαμηλών λαϊκών στρωμάτων που τους λείπει η παιδεία και η κοινωνική συναναστροφή αλλά και των ανώτερων τάξεων. Πλούσια ή φτωχή, μορφωμένη ή όχι, η γυναίκα πρέπει να φέρει συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο και ιδιότητες, για να γίνει αποδεκτή. Έτσι την αποδέχεται και ο Βαλέρης. Η σχέση του μαζί της συμβολίζει την αποδοχή των κοινωνικών κανόνων. Αυτή είναι το πρότυπο γυναίκας που επιβάλλει η κοινωνία και αυτό έχει και

αυτός δίπλα του, μη διαφέροντας από τους άλλους. Πόσο ανίσχυρη είναι η Έλσα, παρά την κοινωνική της θέση, διαφαίνεται και από την αδυναμία της να κρατήσει το Βαλέρη. Πολύ γρήγορα δεν θα σημαίνει τίποτα γι' αυτόν, γιατί δεν μπορεί να του προσφέρει τίποτα νέο, παρά τις συμβάσεις που αυτή ακολουθεί. Ο Βαλέρης όμως, μπορεί να συμβιβάστηκε προσωρινά αλλά η ανήσυχη προσωπικότητά του δεν μπορεί να παραμείνει στάσιμη. Η Έλσα και ο κόσμος της δεν έχουν τίποτα να του προσφέρουν και γι' αυτό δεν μπορεί να παραμείνει μαζί της (Πλασκοβίτης, 1996:58-59).

Ένα διαφορετικό κόσμο, από αυτόν της Έλσας, εκφράζουν η Μάγδα και η Μαρίνα. Οι νεαρές αυτές γυναίκες είναι τα παιδιά της χήρας ψυχοκόρης του Μπεναρδή, ψυχοκόρες του κι αυτές. Οι δύο γυναίκες είναι εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους. Η Μαρίνα δεν μιλά και είναι ένα «φάντασμα» στο σπίτι του Μπεναρδή. Η παρουσία της δεν γίνεται αισθητή, παρά μόνο όταν την υποδηλώνει ο κύριος του σπιτιού. Μία μορφή σχεδόν μεταφυσική, η οποία κινείται ανάμεσα στη σιωπή και στο σκοτάδι, ωθεί τις αρσενικές μορφές σε υπέρβαση των κανόνων του κοινωνικού ευπρεπισμού. Ο Μπεναρδής την έχει περιορίσει, γιατί την ποθεί. Δεν θέλει να την παραχωρήσει σε κάποιον άλλο άνδρα και αυτό θα είναι η τιμωρία του, αφού η επιθυμία του γι' αυτή θα στοιχειώσει το θάνατο του.

Καταλυτική επιρροή όμως ασκεί η Μαρίνα και στον Βαλέρη. Η εξαιρετική ομορφιά της γυναίκας δεν τον συγκινεί, στο βαθμό που συμβαίνει με την μεταφυσική αίσθηση που αυτή προκαλεί. Η Μαρίνα είναι οiwνός των εξελίξεων. Αυτή είναι που θα δώσει το μήνυμα του επερχόμενου θανάτου του Μπεναρδή, όχι με λόγια και κινήσεις αλλά απλά με την παρουσία της, την οποία αποδέχεται ο Βαλέρης και την τιμά (Πλασκοβίτης, 1996:214).

Η Μαρίνα, για το Βαλέρη, αποτελεί την εντελώς αντίθετη μορφή γυναίκας από την Έλσα. Η Έλσα μιλούσε αλλά αυτά που έλεγε ήταν ανούσια, συνηθισμένα και ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες των άλλων γι' αυτή. Γελούσε χαριτωμένα και κομπιά, εκφραζόταν ως ερωμένη και τα λόγια της ήταν τα χαριτωμένα που ακούγονται στους κοσμικούς κύκλους (Πλασκοβίτης, 1996:59).

Η Μαρίνα δεν μιλά αλλά πράττει. Η κύρια ενασχόλησή της είναι το θερμοκήπιο και μέσα εκεί ο Βαλέρης ανακαλύπτει την οξυδέρκεια και τις ικανότητες της βουβής γυναίκας. Οι πράξεις της μπορούν να αφορούν την κηπουρική αλλά δεν παύουν να είναι

μία δράση, η οποία πρώτα απ' όλα είναι εντελώς αντίθετη από την απραξία της Έλσας ((Πλασκοβίτης, 1996:143, 163).

Η ενασχόληση της Μαρίνας με τα φυτά συμβολίζει τη φύση και τον τρόπο που αυτή επιδρά. Όπως η φύση, έτσι και η νεαρή γυναίκα δημιουργεί ζωή μέσα από τα φυτά της. Ανάλογη γονιμότητα με τη Μαρίνα διαθέτει και η αδελφή της η Μάγδα, δημιουργώντας όμως όχι φυτά αλλά παιδιά, οχτώ στο σύνολο. Με εντελώς αντίθετα χαρακτηριστικά από την αδελφή της και κυρίαρχο την αδεξιότητά της, και η Μάγδα είναι αντικείμενο πόθου, αν και με διαφορετικό τρόπο. Η Μάγδα αποπνέει σταθερότητα. Αυτός είναι και ο λόγος που ο Πατσούρας, ο οποίος λόγω του αλκοολισμού του έχει πολλά προβλήματα, βρίσκει στο πρόσωπό της ένα γερό στήριγμα (Πλασκοβίτης, 1996:145-146).

Παρόλα αυτά και αυτός εντυπωσιάζεται από τη Μαρίνα. Η επίδραση που δημιουργεί η νεαρή γυναίκα στους άνδρες που τη συναντούν, είναι ο καταλύτης για την αντίδραση του Μπεναρδή, ο οποίος ζηλεύει, φοβάται ότι η γυναίκα που ποθεί θα διεκδικηθεί και πρέπει να προλάβει. Ο ανταγωνισμός με το γαμπρό του οδηγεί τον Μπεναρδή σε μία σειρά κινήσεων και τον απενοχοποιεί για το ξέσπασμα του πόθου του. Τα λόγια του δείχνουν ξεκάθαρα ότι πλέον έναντι της Μαρίνας θα κινηθεί σαν ερωτευμένος άνδρας και μόνο: «Δεν είμαι ούτε σοφός, ούτε γέρος... Ούτε παιδί, ούτε πατέρας, ούτε φίλος σωστός... Οι χάντρες, που περάστηκαν τόσα χρόνια σε τούτο το κορδόνι του κομπολογιού, ιδέ τες πως σκορπίζουν. Δε μου χρειάζονται λοιπόν πια» (Πλασκοβίτης, 1996:146-147).

Ο Βαλέρης είναι ο μόνος που καταλαβαίνει τι συμβαίνει και, λόγω του χαρακτήρα του, μιλά ξεκάθαρα στο Μπεναρδή. Το πάθος του Μπεναρδή τον φέρνει αντιμέτωπο ακόμα και με τους γιους του. Εξάλλου και αυτοί άνδρες είναι και κατά συνέπεια, εν δυνάμει ανταγωνιστές του. Οδηγείται λοιπόν σε μία επίθεση εναντίον της Μαρίνας αλλά το μόνο που καταφέρνει είναι να μολυνθεί από έναν κάκτο και έτσι να οδηγηθεί στο θάνατο.

Η Μαρίνα αποτελεί το σύμβολο του γκρεμίσματος. Η επιθυμία που γεννά θα οδηγήσει στην κατάρριψη των κατεστημένων, στο γκρέμισμα για την προσέγγιση του ιδανικού, της ομορφιάς, του επιθυμητού, της άνοιξης.

Μεγάλη σημασία στην αφήγηση έχει και ο χαρακτήρας του Βασίλη Ρέζου. Είναι ένα πρόσωπο που παλεύει και αυτός, σαν το Βαλέρη, ανάμεσα στο φυσικό του χαρακτήρα και την κοινωνική καταξίωση και αναγνώριση. Αντιμετωπίζει μία υπαρξιακή πάλη, η οποία διαδραματίζεται και αυτή αφηγηματικά στο παρελθόν, στο παρόν και στο ενδεχόμενο μέλλον.

Ο Ρέζος όμως εκτός από το δικό του αγώνα, θα συμβάλλει και σε αυτόν του Βαλέρη. Παρόλο που τα στοιχεία που μας δίνονται είναι κυρίως αυτά της έντασης του χαρακτήρα του, εντούτοις ο αφηγητής αποσαφηνίζει τη σημαντική θέση που κατέχει και αυτός στην πλοκή του διηγήματος:

«...Μονάχα ο Βασίλης Ρέζος πρόφτασε ακόμα να μιλήσει. Έγειρε πολύ κοντά, σχεδόν αγγιχτά στο μπορ της ρεπούμπλικας του μηχανικού, και του ψιθύρισε:

-Ωστε... ώστε δεν είχες μήτε κι εσύ το φιλί των θεών στο μέτωπο!

Κι όπως ο μηχανικός αρκέστηκε να χαμογελάσει, του τράβηξε μαλακά το καπέλο απ' το κεφάλι, κι εκεί δα τότε τον φίλησε με μίαν έξαρση στ' αλήθεια μελοδραματική.

-Μα 'γω θ' ακουμπήσω όπου θα μπορούσε να' ναι το σημάδι του, είπε.» (Πλασκοβίτης, 1996:280).

Σχεδόν όλοι οι χαρακτήρες του έργου έρχονται αντιμέτωποι με τους προσωπικούς τους αγώνες και τις προσωπικές τους μάχες. Αυτές οι αντιθέσεις των χαρακτήρων, καθώς και ο τρόπος που αυτοί μεταβλήθηκαν σε σχέση με το παρελθόν, αποδίδονται ξεκάθαρα από το συγγραφέα, καταδεικνύοντας ότι οι άνθρωποι αυτοί αλλοιώθηκαν και αλλοτριώθηκαν, λόγω των επίκαιρων και προσωρινών προσδοκιών και φιλοδοξιών που είχαν. Ο Αιμ. Χουρμούζιος σημειώνει αναφορικά με τους ήρωες του έργου: «Πρόθεσις μου δεν ήταν, βέβαια, να κρίνω, ύστερα από έξη περίπου χρόνια, διηγήματα που ο συγγραφέας τα 'χει αφήσει πίσω του, προχωρώντας με τόση σιγουριά στο δρόμο που έχει ανοίξει. Αλλά, καθώς το σημείωσα ήδη, ήθελα περισσότερο να διαπιστώσω την ενδιάμεση πορεία προς το επίτευγμα του «Φράγματος». Γιατί το θεωρώ σαν ένα σπουδαίο πράγματι ορόσημο στην νεοελληνική πεζογραφία. Ο κ. Πλασκοβίτης, που μας επέβαλε να τον προσέξουμε με το «Γυμνό Δέντρο» του, αντιπροσωπεύει με το «Φράγμα» του, μια από τις πρώτες δυνάμεις της μεταπολεμικής λογοτεχνίας- σε κλίμακα όχι περιορισμένα ελληνική.

[...] Αναντίρρητα οι προθέσεις του συγγραφέως [στο Φράγμα] εκινήθηκαν περισσότερο επάνω στη γραμμή του συμβόλου, χωρίς όμως με τούτο να παραμεληθεί η πειστικότητα των καταστάσεων. Οι άνθρωποι δεν είναι μόνον φορείς ιδεών ή συμβατικές μορφές για να υπηρετήσουν τις αξιώσεις της συμβολικής δομής του μύθου. Είναι, αντιθέτως - πλην ίσως ωρισμένων αγνά σκιαγραφημένων τύπων - άνθρωποι ζωντανοί, με αντιδράσεις απολύτως προσαρμοσμένες στις εκάστοτε αξιώσεις της ρεαλιστικής περιγραφής, και από την πλευρά της ιθαγένειάς των δεν δυσκολευόμαστε να τους αναγνωρίσουμε για δικούς μας. Ο τρόπος που μιλούν, ο τρόπος που σκέπτονται, οι αντιδράσεις των μαρτυρούν τον ελληνικό χαρακτήρα, χωρίς με τούτο να σημαίνει πως η ψυχολογία άλλων ανθρώπων, που ανήκουν σ' άλλα περιβάλλοντα, θα ήταν αισθητά διαφορετική. Και αυτό ακριβώς χαρακτηρίζει την ψυχολογική καθολικότητα του μυθιστορήματος. Η εθνική ιδιομορφία δεν ματαιώνει την ιδιότητα των ως καθολικών αντιπροσωπευτικών μονάδων μέσα στον σύγχρονο κόσμο, αλλά και δεν αποπνίγεται σε τρόπο που ν' αφήνει την ιθαγένεια του μυθιστορήματος έκθετη» (Χουρμούζιος, 1961).

Οι πρωταγωνιστές του διηγήματος εμφανίζονται ως μεγαλύτερα θύματα, εξαιτίας της κατασκευής του φράγματος, σε σχέση με τους κατοίκους του χωριού, το οποίο κινδυνεύει να πλημμυρίσει. Οι χωριανοί πίστεψαν ότι το φράγμα θα βελτιώσει την ζωή τους και θα αναπτύξει την περιοχή τους. Τις ελπίδες και τις πεποιθήσεις αυτών των ανθρώπων τις περιγράφει ο συγγραφέας, μέσω του αφηγητή: «Άξαφνα στράφηκε προς την αντίθετη πλευρά, προς τη μεριά που απλωνόταν ο απέραντος κάμπος, ο προστατευμένος κάμπος με τους αχτινωτούς ασφατωμένους δρόμους, με τον πληθυσμό των χωριών και με τις φυτείες του μπαμπακιού, με τις ασφαλισμένες περιουσίες, τις καμινάδες των εργοστασίων και τις χοντρές διχτυωτές γραμμές «υψηλής τάσεως» του ηλεκτρικού, που χάνονταν κάτω απ' τη νυχτερινή νέφωση ή κόβονταν απ' το στρογγυλό καπάκι του ορίζοντα» (Πλασκοβίτης, 1996:27-28).

Ο Πλασκοβίτης καταφέρνει να εκφράσει όλες τις πλευρές των χαρακτήρων του έργου και παράλληλα να μεταφέρει συμβολικά μηνύματα. Αυτό το καταφέρνει με την υιοθέτηση διαφόρων αφηγηματικών τεχνικών, οι οποίες ακολουθούν τους ήρωες και όχι αντιστρόφως. Δεν υιοθετεί την τεχνική που είναι σύμφωνη με το είδος που ακολουθεί αλλά αυτή που θα του επιτρέψει να εκφραστεί, μέσω των ηρώων του.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι τα κύρια αφηγηματικά στοιχεία, τα οποία χρησιμοποιεί ο Πλασκοβίτης στο Φράγμα, είναι:

1. Ο συμβολισμός, ο οποίος αναιρεί σε κάποια σημεία του έργου τον ωμό ρεαλισμό. Ο ρεαλισμός, με τη σειρά του, δεν επιτρέπει στο συμβολισμό που είναι ιδιαίτερα ισχυρός, να επικρατήσει στο έργο, άσχετα αν στο τέλος φαίνεται ότι είναι πιο αδύναμος.

Με αυτή την τεχνική δε συμφωνούν όλοι οι αναλυτές του έργου του. Ο Αργυρίου θεωρεί ότι αυτή η μείξη αφαιρεί παρά προσθέτει στο έργο:

«Και ορκίζομαι ότι λυπάμαι που βρίσκομαι στην ανάγκη να ομολογήσω ότι το Φράγμα δεν κατορθώνει να πείσει ότι όσα τελούνται μέσα του γνησίως τελούνται, ότι οι καταστάσεις έχουν «βιωθεί», ότι τα πράγματα εντέλει «έτσι έχουν». Ο κ. Πλασκοβίτης έδωσε πολύ «λογική» κατεύθυνση στο έργο, και την ακολούθησε με μια συνέπεια απαράδεκτη για την περίπτωση. Πιστεύω δε ότι ο τρόπος που αντιλήφθηκε το θέμα υπήρξε λανθασμένος. Αντί να το κινήσει σ' ένα αντιρρεαλιστικό κλίμα, το μόνο που θα κατάφερνε να καταστήσει πιθανό το απίθανο, επέμεινε σε νατουραλιστικές περιγραφές, τις οποίες διακόπτει αυθαίρετα και τις συρράπτει κατόπιν σχεδόν με υπερρεαλιστική, με κινηματογραφική θα έλεγα μέθοδο, πιστεύοντας ίσως ότι από τη σύνθεση των τεμαχισμένων αυτών πινάκων θα φτάναμε σε υπερβατικές προεκτάσεις, ενώ τα «μέσα» ήταν ακριβώς «τετράγωνα». Μερικές φορές πάλι, φτάνοντας στο άλλο άκρο και κυνηγώντας το αόριστο, καταλήγει στο ασαφές. Σε δυο τρία σημεία μου χρειάστηκε να υποθέσω τι υπονοούσε ο κ. Πλασκοβίτης και το συμπλήρωνα κατ' εκτίμησιν, χωρίς να είμαι βέβαιος ότι η υπόθεσή μου ταυτιζόταν με ό, τι ζητούσε να υποδηλώσει ο συγγραφέας. Οι δε τέτοιες εκκρεμότητες έμοιαζαν σα να πρόδιδαν την αληθινή ιδιοσυγκρασία του. Αυτά όλα ισχυρίζομαι ότι φανερώνουν πως ο κ. Πλασκοβίτης δεν δούλεψε κατέχοντας απόλυτα τον τρόπο που του επέβαλαν τα δεδομένα του. Παρασύρθηκε υπέρ το δέον από το συγγραφικό του παρελθόν που όντως δεν προέλεγε το Φράγμα. Η τόσο διαυγής και στέρεη φράση του που του έδινε μια ιδιοτυπία, εδώ υποδούλωνε τη φαντασία και την καθήλωνε. Διέλυε τη μαγεία πριν καλά καλά τη δημιουργήσει. Οι συχνές του υποδηλώσεις, για τα *υπόγεια στρώματα των καταστάσεων δρούσαν διαλυτικά. Όταν μάλιστα φτάνει σε αποφθέγματα του τύπου: «Το φράγμα είναι το πλήθος» ή «το φράγμα είναι κλειστός σπόρος» αδυνατώ να τον παρακολουθήσω με όλη*

την καλή μου, αν νομίζει, προαίρεση. Παραβαίνει όλους τους κανόνες του καλού παιχνιδιού και φτάνει σε λογικές σχοινοβασίες» (Αργυρίου, 1979: 140 -141.)

2. Η ιδιαίτερη χρήση του χρόνου εκ μέρους του συγγραφέα. Ο χρόνος δεν υφίσταται ρεαλιστικά στο έργο, αφού ο Πλασκοβίτης φροντίζει να μη διατηρεί μία ροή αφήγησης χρονικά συνεχόμενη και εμπλέκει σ' αυτή το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

3. Η αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο δεν έχει αντικειμενική λειτουργία. Είναι καθαρά υποκειμενική, εκφράζοντας κυρίως τις υπαρξιακές ανησυχίες των ηρώων. Σε αυτή την οπτική διατυπώνει την αντίθεσή του ο Π. Χάρης. Εντοπίζει μεγάλες αδυναμίες, θεωρώντας ότι η μεγαλύτερη από αυτές είναι ο τρόπος που ο συγγραφέας σκιαγραφεί τον ήρωά του. Ενώ τα ερωτήματα και οι αγωνίες που κατατίθενται μέσα από το έργο έχουν μία ιδιαίτερη δύναμη και βρίσκουν ανταπόκριση στον αναγνώστη, αφού ταυτίζονται με τις αγωνίες της ανθρωπότητας, ο ήρωας φαίνεται σαν να υποστηρίζει αυτή την αγωνία όλο και περισσότερο. Ο ίδιος αναλυτής θεωρεί ότι ο ήρωας είναι ένα πρόσωπο που δεν πείθει, γιατί δεν μπορεί να συνδεθεί με την πραγματικότητα, αφού βρίσκεται συνέχεια μέσα σε ένα δικό του κόσμο γεμάτο από τις αμφιβολίες και τους δισταγμούς του, οι οποίες σχετίζονται περισσότερο με το χαρακτήρα του παρά με το πραγματικό πρόβλημα. Επίσης, ο Χάρης θεωρεί πως ο λόγος του Πλασκοβίτη στερείται πυροτεχνημάτων και εντυπωσιασμού, ενώ είναι σαφής και ακριβής. Επιπλέον δεν μπορεί να θεωρηθεί ρεαλιστικός, γιατί απουσιάζει η τόλμη που απαιτείται για την περιγραφή των ρεαλιστικών σκηνών, τις οποίες παρουσιάζει με ιδιαίτερη κομψότητα και ευγένεια: «Δεν λάμπει ο λόγος του κ. Πλασκοβίτη, θέλω να πω δεν έχει τα πυροτεχνήματα εκείνα που θαμπώνουν, αλλά σκορπίζουν για λίγα μόνο λεπτά φως. Η αφήγησή του έχει στερεότητα, δίνει στον αναγνώστη καθαρές καταστάσεις, δεν του αφήνει αμφιβολίες και δεν του προκαλεί απορίες. Όμως θα εκάναμε λάθος, αν κατατάσσαμε τον κ. Πλασκοβίτη στους ρεαλιστές πεζογράφους. Ενώ θέλει να στήνει καλά σχεδιασμένες μορφές, να αφηγείται ολόκληρα τα γεγονότα και να απλώνει το μύθο του σε σταθερό έδαφος, δεν επιμένει στις λεπτομέρειες που γυμνώνουν τον άνθρωπο ή δυνατά φωτίζουν τις ασκήμιες της ζωής. Είναι, λ.χ., πολύ διακριτικός, πολύ προσεκτικός, όταν περιγράφει ερωτικές σκηνές, αλλά και στον πόνο δεν είναι βάνουσος, - δεν κρατάει νυστέρι όταν πλησιάζει μια πληγή και δεν αναγκάζει τον αναγνώστη να δει αίμα ή πύο. Στο Φράγμα μάλιστα όλο το μύθο του τον βασίζει σ' ένα σύμβολο, που δεν

τον ξεκόβει από την πραγματικότητα, μα και τον ανεβάζει απάνω από τα μικρά και ατομικά επεισόδια, σε ότι λέμε ομαδικό και σε ότι κλείνει τις ελπίδες ή τις πλάνες μιας μικρής ή μεγάλης κοινωνίας» (Χάρης, 1961).

Τα τρία κυρίαρχα αφηγηματικά στοιχεία του έργου, διαμορφώνουν και μία άλλη σειρά τεχνικών, οι οποίες συνθέτουν τη συνολική αφηγηματική προσέγγιση του συγγραφέα. Ενώ ο ρεαλισμός δηλώνει, ο συμβολισμός υπαινίσσεται. Τίποτε δεν λέγεται ολοκληρωμένα αλλά υπάρχει διάχυτη μία εκκρεμότητα, ένα είδος μυστικής συμφωνίας ανάμεσα στον συγγραφέα και τον αναγνώστη, με τον δεύτερο να κατανοεί αυτά που ο συγγραφέας θέλει να του μεταφέρει αλλά δεν αρθρώνει ξεκάθαρα. Αυτό που ο Πλασκοβίτης μεταδίδει με σαφήνεια στον αναγνώστη, έστω και αν δεν αποτυπώνεται λεκτικά, είναι ότι σε μία κοινωνία δυσλειτουργική και προβληματική δεν είναι αρκετή η επιδιόρθωση αλλά η καθολική κατεδάφιση και η εκ νέου οικοδόμηση (Στεργιόπουλος, 1992:165).

Ο Μπενάτσης σημειώνει ότι ο υπαινιγμός του συμβολισμού ταιριάζει με την αντίθεση ανάμεσα στο «είναι» και στο «φαίνεσθαι» που αποτελούν το «τετράγωνο της αληθολογίας», μετά από την προβολή τους στο «σημειωτικό τετράγωνο» (Μπενάτσης, 1994: 10-11). Αυτά που υπαινίσσονται δεν είναι αυτά που προβάλλονται ως αληθινά και γι' αυτό διατηρούνται και μυστικά. Το αληθινό είναι το πεδίο που κινείται ο Βαλέρης, ενώ το ψεύτικο και η απάτη είναι το σύνολο των κοινωνικών επιταγών, με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπος.

Ο υπαινικτικός λόγος του συγγραφέα τονώνει το ποιητικό στοιχείο του κειμένου, καθώς και την ενίσχυση της ατομικότητας. Το «Φράγμα» είναι ένα έργο που αφορά το σύνολο, την κοινωνία, τον κόσμο που επηρεάζεται και δρα σύμφωνα με τις εντολές ή τις επιρροές που δέχεται. Αυτά μπορούν να ανατραπούν μέσω της ατομικότητας, δηλαδή με τη δράση ενός ατόμου, συνήθως ενάντια στο σύνολο, όπως ακριβώς συμπεριφέρεται ο Βαλέρης, ο οποίος δεν ακολουθεί τις κοινωνικές νόρμες και επιταγές αλλά στέκεται ενάντια και πάνω από αυτές. Η αντίδραση και η αντικοινωνικότητα του ήρωα, δεν είναι τίποτα άλλο από την βούληση για ελευθερία. Σύμφωνα με τον Β. Βαρίκα: «Το μεμονωμένο άτομο [...] αποσπά κατά προτίμηση το ενδιαφέρον του κ. Πλασκοβίτη καθώς οι περισσότεροι από τους ήρωες του ζητούν να ξεφύγουν από την αποπνικτική ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ζουν και συνήθως βρίσκουν τη διέξοδο σε καταστάσεις

βασικά «αντικοινωνικές» και τούτη η αντιδικία ατόμου και κοινωνίας στο βάθος υποδηλώνει τη διάθεση του ατόμου να ζήσει «ελεύθερο», χωρίς να του επιβάλλονται απέξω οι πράξεις του και η συμπεριφορά του» (Βαρίκας, 1975: 263).

Η ποιητικότητα του έργου βρίσκεται σε ένα δεύτερο επίπεδο. Υποχωρεί προς χάρη του ρεαλισμού, κάτι που επιβάλλεται σε ένα έργο με τεχνοκρατικές διαστάσεις. Εντούτοις, όσο και «καλύπτεται», υπάρχουν σημεία στα οποία αναδύεται η ποίηση του συγγραφέα, ταυτισμένη με το προσωπικό. Οι αντιθέσεις στην έκφραση του ποιητικού στοιχείου δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφιβολίας για την ύπαρξή του. Μία τέτοια αντίθεση επικρατεί στη σκηνή, όπου ο άρχοντας Μπεναρδής, ένας σκληρός άντρας, ο οποίος αρχικώς δίνει την εντύπωση έλλειψης ευαισθησιών, αναγνωρίζει την υπεροχή της φύσης σε έναν ερωδιό, μία περιγραφή στην οποία επικρατεί η ποίηση: «Ξημέρωνε. Ίσα που ερχόταν η άνοιξη κι έλιωναν τα χιόνια. Όχι όλα μαζί, μόνο έλιωναν σιγά σιγά όπου τα χτυπούσε πιο πολύ ο ήλιος - ένας ήλιος κόκκινος, σα ματωμένο καλάθι. Σήκωσε τον ασημένιο κόκορα του σανσεπώ κι έριξε δυο κατά τον ήλιο. Ξεκίνησε έπειτα χωρίς σκοπό. Ένας αέρας πάλευε πάνου απ' τη γη να ξεκαθαρίσει τις θολές ανασεμιές του νερού, κι η γη όλη ήταν, τόπους τόπους, πράσινα κι άσπρα κομμάτια. Κατά τ' απομεσήμερο βρισκόταν κιόλας ενάμισι χιλιόμετρο πέρα απ' το ψηλό γεφύρι. Ο ήλιος έπαιρνε πια την κάτω βόλτα. Τ' ανοιχτά σκέλια του γεφυριού ζωγραφίζονταν πελώρια μέσα στο βάλτο, κι ο Μπεναρδής ένιωθε, απ' τα χαμηλά εδώ, σα μπερδεμένος ανάμεσα στις χαρακιές του ίσκιου τους όταν, άξαφνα, κάτι που δεν το' χαν ξαναδεί τα μάτια του φανερώθηκε μπρος του..... Μόλις έκλεινε ίσα ίσα τα φτερά κι αλαφροζυγιαζόταν στην άκρη του καλαμιώνα. Ένας ερωδιός. Ήταν ένας σπάνιος ερωδιός, σωστή ξωτικιά πριγκίπισσα! Πρόλαβε έτσι να δει το φτερό πριν διπλώσει κι αμέσως το' νιωσε: δεύτερο τέτοιο πουλί μήτε σε δέκα χρόνια δε θα το συναντούσες! Στάθηκε και το φερμάριζε ολόκληρο λεφτό, σα λαγωνίκα. Η καρδιά του βροντούσε. Το' θελε δικό του το πουλί, τ' αγάπησε κιόλας φανατικά καταλαβαίνοντας πως πρώτη φορά τώρα θα ντουφεκούσε στα στραβά, μες στα όλα, δίχως πονηριά και δίχως σταθερότητα, μόνο τρυφερά στ' αλήθεια, μόνο απ' την ανάγκη να το σταματήσει εκεί το πέταγμα του, να το φέρει κοντύτερα, ν' αγγίξει το θαυμαστό φτερό!» (Πλασκοβίτης, 1996:36-37).

Το «Φράγμα» αποτελεί ένα έργο που θεωρείται από τα κορυφαία του συγγραφέα. Ο συμβολισμός του και τα ιδιαίτερα αφηγηματικά του στοιχεία, το έχουν καταστήσει ένα έργο διαχρονικό που αποδεικνύει περίτρανα τη συγγραφική ικανότητα

του Πλασκοβίτη και δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του, ως «ορόσημο» της νεοελληνικής πεζογραφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ο ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ ΩΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

7.1. Κριτικές του Σπύρου Πλασκοβίτη

Σύμφωνα με το Γιώργο Γιάνναρη, ένας κριτικός έχει συγκεκριμένο ρόλο και αυτός είναι να αποτελεί το μεσάζοντα ανάμεσα στο συγγραφέα και τον αναγνώστη. Ο Πλασκοβίτης, με την κριτική του, μεταφέρει τα έργα των συγγραφέων στον αναγνώστη βασισμένος σε δικούς του κανόνες, μία τεχνική ανάλογη με αυτή που χρησιμοποιεί στη συγγραφή και των δικών του βιβλίων (Γιάνναρης, 2007: 13).

Οι κριτικές του δεν είναι αποσπασμένες από το δικό του έργο. Απευθύνονται προς όλους και είναι πλήρεις, ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να λάβει τα απαραίτητα δεδομένα, τα οποία θα τον βοηθήσουν να προσεγγίσει τα έργα (Γιάνναρης, 2007: 18).

Τα στοιχεία, τα οποία αναζητεί στο έργο άλλων συγγραφέων είναι πολύ συγκεκριμένα. Τον ενδιαφέρουν κυρίως οι τάσεις που κυριαρχούν στην ελληνική λογοτεχνία. Αυτός είναι και ένας από τους κύριους λόγους που ο Πλασκοβίτης προσπαθεί στο έργο των άλλων Ελλήνων συγγραφέων να εντοπίσει τον τρόπο, με τον οποίο αυτοί μεταφέρουν τις ιδέες που επικρατούν στη κοινωνία και αν αυτός ο τρόπος είναι ρεαλιστικός ή αν οι συγγραφείς έχουν ως κύριο σκοπό την ψυχαγωγία του αναγνώστη και του μεταφέρουν μία εικόνα της κοινωνίας αρεστή και παράλληλα ψεύτικη (Γιάνναρης, 2007: 47).

Πολλοί από τους συγγραφείς που εξετάζει είναι σύγχρονοί του, δηλαδή παράγουν πνευματικό έργο την ίδια εποχή με αυτόν. Τη γενιά αυτή την αντιμετωπίζει με συμπάθεια, λόγω της προσπάθειας που καταβάλουν, παρόλο που δίνει την εντύπωση του αυστηρού κριτή. Ταυτόχρονα θεωρεί ότι έχουν υποπέσει σε αδιέξοδο, με αποτέλεσμα, μέσα από τα έργα τους να ασχολούνται περισσότερο με τις δικές τους ψυχολογικές αναζητήσεις και αντιδράσεις και όχι με γεγονότα που αφορούν ολόκληρη την κοινωνία. Το έργο τους το θεωρεί περισσότερο προσωπικό παρά δημόσιο.

Κατά τον Πλασκοβίτη, ορισμένες αναφορές των συγγραφέων, οι οποίες σχετίζονται με την ελληνική πραγματικότητα και την ελληνική κοινωνία, είναι περισσότερο διακοσμητικές, παρά ουσιαστικές. Έχει την άποψη ότι το κύριο στοιχείο που επικρατεί στη λογοτεχνική παραγωγή είναι ο υποκειμενισμός, αφού οι νεότεροι συγγραφείς ασχολούνται με θέματα που απασχολούν κυρίως τους ίδιους. Λόγω λοιπόν

των αυτοβιογραφικών τάσεων που επιδεικνύουν οι νέοι συγγραφείς, ο Πλασκοβίτης θεωρεί ότι δεν μπορούν να τηρήσουν τις αποστάσεις από τα προσωπικά τους βιώματα, ώστε το έργο του να είναι περισσότερο αντικειμενικό (Γιάνναρης, 2007: 48-49).

Την ευθύνη βέβαια για την κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική λογοτεχνία δεν την αποδίδει μόνο στους συγγραφείς αλλά και στους θεωρητικούς και τους κριτικούς. Υποστηρίζει ότι αυτοί έχουν δημιουργήσει λογοτεχνικά πρότυπα στην Ελλάδα, μετατρέποντας τη συγγραφή σε επάγγελμα και αναγκάζοντας τους συγγραφείς να τα ακολουθήσουν, ώστε να είναι επίκαιροι και σε θέση να ενταχθούν σε κάποια από τις λογοτεχνικές γενιές. Τα λογοτεχνικά αυτά πρότυπα φέρουν την αίσθηση της υπεροχής και της προόδου στην πνευματική παραγωγή, με αποτέλεσμα οι συγγραφείς που δεν τα ακολουθούν να αισθάνονται ότι είναι καθυστερημένοι και ανεπίκαιροι, αφού δεν αναδεικνύουν τα στοιχεία που επικροτούν οι θεωρητικοί και οι κριτικοί (Γιάνναρης, 2007: 49).

Στο κεφάλαιο αυτό, παραθέτουμε αποσπάσματα της κριτικής του Πλασκοβίτη για το έργο άλλων συγγραφέων. Μέσα από την κριτική ματιά του, διαπιστώνουμε την οξυδέρκεια, καθώς και τη βαθιά γνώση του για τα λογοτεχνικά και κοινωνικά δρώμενα της εποχής του.

Ένας από τους συγγραφείς, τον οποίο φαίνεται να εκτιμά ιδιαίτερα, είναι ο Αντρέας Φραγκιάς. Πριν προχωρήσει στην κριτική του έργου του «Ο Λοιμός», ο Πλασκοβίτης καταγράφει τις συνθήκες που επικρατούσαν όταν το βιβλίο αυτό εκδόθηκε, με σκοπό να μεταφέρει στον αναγνώστη μία κοινωνική πραγματικότητα, η οποία αποδίδει πολύ μεγαλύτερη σπουδαιότητα και σημασία στο συγκεκριμένο βιβλίο, γιατί ο Φραγκιάς έπρεπε να παλέψει για το έργο του άλλα και για την ίδια του τη ζωή παράλληλα:

«Ο Λοιμός» του Αντρέα Φραγκιά. Ένα παντοτινό βιβλίο

«.....1972.....«Στον αγαπητό φίλο Σπύρο..... κ.λπ.»- η πρώτη έκδοση του «Λοιμού» του Αντρέα Φραγκιά, το τρίτο στη σειρά μυθιστόρημά του έπειτα από το «Άνθρωποι και Σπίτια» και την «Καγκελόπορτα». Στο «Λοιμό» δεν αναφέρεται όνομα εκδότη, μάταια θ' αναζητήσει κανείς στο οπισθόφυλλο και τη συνηθισμένη μνεία του αριθμού των αντιτύπων που δόθηκαν στην κυκλοφορία. Στα 1972 η δικτατορία των Απριλιανών μοιάζει πάντοτε ακλόνητη κάτω από τη στοργική προστασία του κυρίου

Τάσκα και του κυρίου Άγκνιου και των χρυσών επωμίδων του NATO. Ο συγγραφέας του «Λοιμού» είναι έτσι φανερό ότι κρατάει για τον εαυτό του όλη την ευθύνη της έκδοσης, μη θέλοντας να εκθέσει στην οργή των καιρών άλλους, συνεργάτες του εγχειρήματός του, ύστερα μάλιστα από την εμπειρία των όσων συμβήκανε στο βιβλιοπωλείο της αλησμόνητης Νανάς Καλλιανέση, του «ΚΕΔΡΟΥ», με την έκδοση των «18 Κειμένων».

Ο «Λοιμός» δεν μπορεί να διαβαστεί ωστόσο ούτε απ' εκείνον στον οποίο απευθύνεται η τιμητική αφιέρωση. Η λογοκρισία των φυλακών «Κορυδαλλού» αγρυπνά πίσω από την «Καγκελόπορτά» τους, μην τυχόν και εισαχθούν έντυπα, ικανά να ερεθίσουν τα εχθρικά κατά της «Κυβερνήσεως ένστιχτα των ειδεχθών εγκληματιών» της Γ' Ακτίνας, σύμφωνα με το δημόσιο χαρακτηρισμό που έδωσε ο τότε.... Υπουργός Δικαιοσύνης Άγγελος Τσουκαλάς στους κρατούμενους με απόφαση των Εκτάκτων Στρατοδικείων. Θα χρειαστεί περίπου ένας χρόνος ακόμα για να βαστήξουν τα χέρια μου σε πρώτη ανάγνωση το «Λοιμό....» (Και να μετράς και να 'χουν περάσει εύκολα είκοσι τόσα χρόνια από τότε, υπόθεση «θρίλερ» δηλαδή για τους νεώτερους!).

Δε μοιάζει με κανένα από τα άλλα βιβλία του Α. Φραγκιά ο «Λοιμός», αν και χωρίς εκείνα δεν θα μπορούσε να έχει γεννηθεί. Είναι ένα μυθιστόρημα ρεαλιστικό, αλλά όχι μόνο. Είναι συμβολισμός, αλλά όχι μόνο. Δεν είναι φαντασία- καμία αμφιβολία για τον έλληνα αναγνώστη πως αναφέρεται στη Μακρόνησο- αλλά όχι μόνο.... Είναι ιστορία τρέλας, η αποθέωση του γελοίου που ανηφορίζει, σκαλί το σκαλί, προς την τραγικότητα! Το «Άουσβιτς» έχει μια τερατώδη λογική, επιδιώκει τον αφανισμό μιας φυλής, την «τελική λύση».

Στον «Λοιμό» επιδιώκεται όχι η φυσική εξόντωση- αυτό βέβαια μπορεί να συμβεί οποτεδήποτε, και συμβαίνει, μέσα στην καθημερινή πρακτική των βασανιστών- αλλά δεν είναι ο σκοπός, είναι το δευτερεύον στοιχείο του συστήματος. Ο κύριος σκοπός είναι να καταφέρει.... να φτιάξει «Παρθενώνα» με το ίδιο ηθικά και σωματικά εξουθενωμένο υλικό που εξουσιάζει, υποχρεώνοντας ανθρώπινα όντα να μαζεύουν είκοσι μύγες την ημέρα!

Κι ωστόσο η μύγα είναι πολύ πιο αξιόλογη μονάδα στην τάξη του κόσμου από τους εγκέφαλους που επιτάσσουν τη σύλληψη της, καθώς κι από τους εξαντλημένους κυνηγούς της. Στη θαυμάσια σελίδα (170-174 της α' έκδοσης) ο συγγραφέας μας δίνει

την εικόνα της τέλει φυσικής αρμονίας, με την οποία είναι εξοπλισμένο αυτό το έντομο, για να αμύνεται και να επιβιώνει. Έντομο –αντίπαλος, έντομο- θηρίο, απέναντι στον άοπλο, τον εκμηδενισμένο από την αλόγιστη εξουσία ανθρωπάκο της Μακρονήσου.Ο φόβος, η αναστροφή της ισορροπίας των όντων, ο υποβιβασμός του λογικού ζώου της Γης σε κλίμακα υποδεέστερη του οποιουδήποτε κατώτερου δημιουργήματος, σύμφωνα με την από αιώνες παραδεκτή διδασκαλία του ανθρώπινου Γένους, καθώς εδώ δεν υπήρχε καν η δυνατότητα της «Μεταμόρφωσης» του Κάφκα από άνθρωπο σε έντομο!

Θυμάμαι την εντύπωση που μου προκάλεσε η λιτότητα, η πλαστικότητα, η δομή αυτού του βιβλίου όταν το πρωτοδιάβασα. Και, προπάντων, ο χαμηλός τόνος της αφήγησης. Θα μπορούσε εύκολα να γλιστρήσει, απ' αφορμή το θέμα του, σε μια καταγγελία, σε μια κραυγή αγανάκτησης. Θα ήταν τότε ένα ακόμα κείμενο, σαν πολλά άλλα, περισσότερο ή λιγότερο συμπαθές. Ο «Λοιμός» όμως μοιάζει να έχει στηθεί όπως μια αναθηματική στήλη στα ψηλάματα του ανθρώπινου πόνου. Γιατί είναι ιστορία βγαλμένη από την αμεσότητα της προσωπικής εμπειρίας του συγγραφέα, μα και μέσα από τη συνείδηση μιας ολάκερης Γενιάς. Αυτής που δεν ονομάστηκε «Γενιά», επειδή κάποιοι άσοφοι την έταξαν ανάμεσα σε χρονολογίες και δεκαετίες χωρίς ουσιαστική δικαιολογία, μα επειδή η μοίρα της ιστορίας, τα βάσανα και οι αγώνες του τόπου σφράγισαν την παρουσία της με πυρωμένο σίδηρο και δημιούργησαν έργα χαρακτηριστικά του καιρού, έργα αλήθειας.

Κι ακόμα κάτι: Ο «Λοιμός» δεν είναι μόνο ελληνικό βιβλίο. Η εποχή του Καμού («Η Πανούκλα»), του Σαρτρ («Η Ναυτία»), του Μπέκετ, καθώς και η προοιμιακή, σε τούτη την τελευταία, εποχή του μεγάλου Κάφκα αντικαθρεφτίζεται στις κρίσιμες σελίδες του βιβλίου, όπως λόγου χάρη στη σελ.246:

«Μερικές νύχτες που τις καταλαβαίνεις να 'ναι φορτισμένες με ηλεκτρισμό, τα περιστατικά ακούγονται σαν πυρκαϊές σε διάφορα σημεία της πολιτείας. Το κύμα φουσκώνει, οι σπίθες ξεπετιούνται απότομα, η νόσος μοιάζει να μεταδίδεται στον αέρα. Ένας που ξέρει είτε ότι η επίθεση αυτής της επιδημίας εκδηλώνεται στις περιόδους της ησυχίας. Το δηλητήριο αρχίζει να ενεργεί όταν υπάρχει γαλήνη».

Αφήγηση μελετημένη, χωρίς προσπάθεια εντυπωσιασμού του αναγνώστη με φτηνά εφευρήματα ή ανθρωπιστική επιδειξομανία. Τα πράγματα είναι αρκετά για να

κορυφώσουν τη συγκίνηση και να δονήσουν την ευαισθησία μας. Πόση διαφορά από ένα σωρό αναλύσεις και φλυαρία, που συναντάμε συχνά σε μυθιστορήματα του συρμού και που αισθάνεσαι κυριολεκτικά την ανάγκη να τα περάσεις από σουρωτήρι για να δεις τι σου μένει στο τέλος! Ο «Λοιμός» επιβεβαιώνει άλλη μια φορά τη γνώση ότι πεζογραφία δεν σημαίνει παιχνίδι με τις λέξεις. Ότι το ύφος, η γνώση, είναι πάντοτε η άλλη όψη της ουσίας. Και ακόμα και η καλύτερη όψη καταρρέει, σα γυάλινη προθήκη. Όταν δεν την στηρίζουν σημαντικές ανθρώπινες καταστάσεις.

1972....1994....Τότε η δικτατορία στην Ελλάδα. Σήμερα η άγνοια και η αδιαφορία ξένων και δικών μας για την ιστορία και τη λογοτεχνία της. Ξαναδιαβάζω με την ίδια ταραχή το «Λοιμό» του Αντρέα Φραγκιά. Και την αφιέρωση του. Μια τέχνη, ένας λόγος δίκαιος μέσα σ' έναν άδικο κόσμο.....» (Πλασκοβίτης, 1994: 52-54).

Για τον Πλασκοβίτη, το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί την απόδειξη των απόψεων που έχει σχηματίσει για τους σύγχρονους συγγραφείς. Πρώτα απ' όλα, σημειώνει ότι ο Φραγκιάς του αφιέρωσε την έκδοση του βιβλίου του, μία μοναχική προσπάθεια που έκανε, γνωρίζοντας ότι η δικτατορία θα τον κυνηγήσει και επειδή δεν ήθελε να παρασύρει και άλλους ανθρώπους σε αυτή τη δίωξη. Η κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε τότε, περιγράφεται ακόμα καλύτερα από τον συγγραφέα, όταν αναφέρει ότι και ο ίδιος βρισκόταν στις φυλακές.

Αναφορικά με το βιβλίο, ο Πλασκοβίτης παραδέχεται πως αυτό έχει προέλθει από τις προσωπικές εμπειρίες του συγγραφέα, και ταυτόχρονα δεν είναι αποκομμένο από την ελληνική πραγματικότητα. Αντίθετα αποτελεί την καλύτερη μαρτυρία για την κατάσταση που επικρατούσε, μία μαρτυρία που γίνεται ακόμα πιο σημαντική από τον τρόπο γραφής του συγγραφέα. Ο Φραγκιάς, χωρίς συναισθηματικές εξάρσεις και τραγικές περιγραφές, με απλή και λιτή αφήγηση, καταφέρνει μέσω της γλώσσας και του ύφους που χρησιμοποιεί να μεταφέρει τη τραγικότητα της εποχής, μία τεχνική που ο Πλασκοβίτης θεωρεί ότι λείπει από τους σύγχρονους συγγραφείς και ότι κάνει το έργο του Φραγκιά επίκαιρο και διαχρονικό.

Ένας άλλος συγγραφέας, με τον οποίο έχει ασχοληθεί πολύ ο Πλασκοβίτης είναι ο Γιώργος Θεοτοκάς. Ένα από τα βιβλία που έχει επιλέξει για να κάνει κριτική είναι το ταξιδιωτικό βιβλίο που ο Θεοτοκάς έγραψε για τη Μέση Ανατολή και το Άγιο Όρος. Τα

στοιχεία που εντοπίζει όμως ο Πλασκοβίτης σε αυτό το έργο, του αποδίδουν μία άλλη ταυτότητα:

Το «Ταξίδι στη Μέση Ανατολή και το Άγιον Όρος» του Γιώργου Θεοτοκά

«Είναι, νομίζω, ιδιαίτερα χαρακτηριστικό, για ν' ανιχνεύσουμε κάποια σημάδια του καιρού μας, το τελευταίο βιβλίο του Γιώργου Θεοτοκά: «Ταξίδι στη Μέση Ανατολή και στο Άγιον Όρος», που τυπικά ανήκει στην κατηγορία των ταξιδιωτικών βιβλίων, μα που η εσωτερική του ενότητα και –ας το πούμε έτσι- ο «ψυχισμός» του, το ανεβάζει στην ανώτερη κλίμακα των επιτευγμάτων του πεζογραφικού αυτού είδους.

Είπα: χαρακτηριστικό βιβλίο, ενώ θα μπορούσα, καλύτερα, να πως μια χαρακτηριστική περίπτωση: Γιατί ο Γιώργος Θεοτοκάς, που ξεκίνησε πριν από τριάντα χρόνια με το «Ελεύθερο Πνεύμα» του, που πέρασε με την «Αργώ» του στο θαρραλέο αντίκρισμα της διαβρωτικής θάλασσας του πρώτου μεταπολεμικού κόσμου και δε φοβήθηκε να μας φανερώσει τους διαλυμένους σκελετούς στη θέση των ιδανικών ειδώλων, που μ' εκείνο το περίφημο για μένα διήγημα του «Όλα εν τάξει!» («Ευριπίδης Πεντοζάλης και άλλες ιστορίες» 1937) και λίγο πιο ύστερα, με το «Δαιμόνιο», μας έδωσε σελίδες πάθους και σαρκασμού μπροστά στην κοινωνική πραγματικότητα, την ικανή να συντρίβει με την έπαρση και την ανοησία της ακόμα και τις πιο ουσιαστικές δυνάμεις της ανθρώπινης ψυχής, ο Θεοτοκάς λοιπόν με την πλατιά γνώση και την οξύτατη αίσθηση του κοινωνικού φαινομένου στη μελέτη του «Δοκίμιο για την Αμερική», μας παρουσιάζεται εδώ, στο τελευταίο του βιβλίο, σα ν' απογυμνώθηκε θεληματικά τον οπλισμό του για να γευτεί- να δοκιμάσει, καλύτερα, να γευτεί- νερό από τις πρώτες αρχέγονες πηγές. Περνάει, πραγματικά, από τα μεγάλα φρέατα που εκόρεσαν προτιότερα τη δίψα σε αναρίθμητες θεωρίες ανθρώπων και εποχών: Η αρχαία Αίγυπτος - «Μελέτη Θανάτου» όπως ο ίδιος την ονομάζει- το Όρος Σινά, η Δαμασκός, η Ιερουσαλήμ και η Σαμάρεια, ο Λίβανος και τέλος το «Άγιον Όρος». Περισκοπεί αυτά τα φρέατα πρώτα- πρώτα απ' έξω, σαν μνημεία, σαν κατασκευές, σαν χρίσματα και διακοσμήσεις, σαν ίχνη και μαρτυρίες μόχθου, φαντασίας και πυρετού, προορισμένα να χωρέσουν το «αχώρητο», να υλοποιήσουν την ανθρώπινη λαχτάρα για τη σύλληψη του ασύλληπτου. Διακρίνει αμέσως κανέναν σε τούτην την περισκόπηση τη φυσική περιέργεια του «ξένου»- αυτού που νιώθει πως έρχεται από άλλα κλίματα, που μεγάλωσε κάτω από εντελώς διαφορετικές συνθήκες ζωής και που προσπαθεί με κάποια

ντροπαλοσύνη, θα 'λεγα, να «πλησιάσει» για πρώτη φορά την αντίπερα όχθη. Λειτουργεί, βέβαια, αυτόματα και πρώτιστα μέσα του ο αισθητικός, γιατί ξέρει να εκτιμήσει μίαν αρχιτεκτονική σύνθεση, και με γρήγορες δυνατές πινελιές να μας δώσει την αναπαράστασή της.....

Ωστόσο το «κέλυφος», το περίβλημα, γρήγορα καταλαβαίνει κανένας, διαβάζοντας το βιβλίο, πως έχει για τον συγγραφέα μιαν ελκτική δύναμη, που τον υποχρεώνει να περάσει με πολλή τέχνη και λεπτότητα στο εσωτερικό. Και εδώ ακριβώς είναι η χαρακτηριστική περίπτωση, για την οποία θέλησα εξ αρχής να μιλήσω. Σα μέσα από μια μουσική προπαρασκευή, το κύριο θέμα αναπηδά τέλος μ' όλη του τη δύναμη στις σελίδες 194-199 του βιβλίου. «Δεν πρέπει να εξακολουθήσουμε όμως ν' αποσιωπούμε μια διαπίστωση που, νομίζω, γίνεται όλο και περισσότερο φανερή, σ' όποιον ξέρει να βλέπει: ότι η ομαδική μας ύπαρξη έφτασε στο κρίσιμο εκείνο σημείο όπου αρχίζουν να προβάλλουν απάνω της τα συμπτώματα της μεταφυσικής αγωνίας: Τα συμπτώματα είναι ίσως στους περισσότερους ασυνείδητα, μα πολύ έντονα οπωσδήποτε (...). Το καινούργιο που μας συμβαίνει σήμερα είναι ότι άρχισε να αγωνιά το μεγάλο πλήθος». Και αμέσως λίγο πιο πέρα σημειώνει ο συγγραφέας: «Ξεκινήσαμε τις πρωινές ώρες του 20^{ου} αιώνα- είμαστε η πρώτη γενεά του, τα παιδιά της νειότης του, τα καλοσημαδεμένα- και, ακολουθώντας τα ρεύματα του, φτάσαμε ως εδώ που φτάσαμε και οδηγήσαμε και άλλους, μα εδώ πια δεν μπορούμε να σταθούμε. Θέλοντας και μη, απ' εδώ και πέρα, το ελληνικό πνεύμα θα πασχίσει να ταξιδέψει στα πιο βαθιά νερά, εκεί που δοκιμάζεται η αγωνία του ανθρώπου απέναντι στο μυστήριο του κόσμου και όπου βρίσκεται αναγκασμένος ν' απαντήσει στα έσχατα ερωτήματα. Δεν υπάρχει υπεκφυγή».

Φωνή μιας ανυπόκριτης ομολογίας, που έχει τούτο το σημαντικό: Ότι δεν προέρχεται από μια συγγραφική φύση με «εκ των προτέρων» δεδομένες μεταφυσικές τάσεις, αλλά από ένα θετικό και προσγειωμένο στην κοινωνική πραγματικότητα και στα προβλήματά της πνεύμα, που, σχεδόν ολοκληρωτικά, δόθηκε ως τώρα στη μελέτη τους και μέσα από τα προβλήματα αυτά αντίκρισε πάντα τον άνθρωπο. Ο Γ. Θεοτοκάς μας τοποθετεί έτσι και με το τελευταίο του βιβλίο, όχι μπροστά σε μια καθαρά προσωπική περίπτωση, όχι απλώς μπροστά σ' ένα «ενδόμυχο πάθος», αλλά πάλι μπροστά σ' ένα κοινωνικό πρόβλημα- το σημαντικότερο ασφαλώς: Ότι δηλαδή η κοινωνική ομάδα δεν μπορεί ν' αποκτήσει ηθική αυτάρκεια, και ούτε ίσως βιολογική ισορροπία, ακόμα κι αν

όλα όσα συνηθίσαμε να θεωρούμε «κοινωνικά προβλήματα» αντιμετωπισθούν με την κριτική και αχθούν με τον καιρό σ' επιτυχημένες λύσεις. Το ιδανικό μιας ομαδικής ευτυχίας θα το υποσκάπτει πάντα το μεγάλο ερωτηματικό. Η μόρφωση, η τεχνική, οι επικοινωνίες είχαν σαν αποτέλεσμα, όχι μονάχα να συνειδητοποιήσουν στις μάξες τα οικονομικά και πολιτικά θέματα, τις ταξικές αντιθέσεις, μα και να καταστήσουν «κοινό πάθος» το άγχος εκείνο που περιοριζόταν κάποτε να σημαδεύει με την πύρινη σφραγίδα του μερικού εκλεκτούς ή καταραμένους της ζωής.

Μέσα από μίαν ήρεμη, λεπτότατη λυρική και απαλλαγμένη από φιλολογικούς φόρτους περιδιάβαση, μέσα από μια απλή και αρμονική αφήγηση της περιφερόμενης σε τόπους και μνημεία σύγχρονης ψυχής, ο συγγραφέας στρέφει ξαφνικά να μας ρωτήσει: Μήπως τάχα η Ιστορία, μήπως η προϋπάρχουσα εμπειρία του ανθρώπου, μήπως η φλόγα που θέρμανε τόσο ζωηρά τα μάτια και τα χέρια των ζωγράφων και των κτιστών της Ορθοδοξίας, μήπως ολ' αυτά αποτελούν τάχα ένα «Ενδεχόμενο»; Ένα «ενδεχόμενο» που δεν πρέπει να το αποκλείσουμε από τα πλήθη, μια Δύναμη που θα μπορούσε ίσως πέρα απ' το νεκρό κι αμετακίνητο σχήμα του μνημείου να πει στο σημερινό άνθρωπο: «Μην αποκλείεις τίποτα απ' την ψυχή σου κι από την φαντασία σου! Μην αποκλείεις κάποιο ενδεχόμενο! Άφησε το έτσι, έστω και σαν Ενδεχόμενο.... Μην ζητάς το ασφαλές. Και πορεύσου!».

Δεν καταγράφω, βέβαια, στο σημείο αυτό τα λόγια του συγγραφέα, μα, νομίζω, πως δεν προδίδω τις προθέσεις του ταξιδιού του, που μας έδωσαν ένα ακόμα επίκαιρο βιβλίο ποιότητας, εντελώς στο ενεργητικό του» (Πλασκοβίτης, 1961:52-53).

Ο Πλασκοβίτης επισημαίνει σε αυτό το έργο κάποια πολύ σημαντικά στοιχεία, τα οποία το μετατρέπουν από ένα ταξιδιωτικό βιβλίο σε μία υπαρξιακή αναζήτηση. Γνωρίζει πολύ καλά, από τα προηγούμενα έργα του, ότι ο Θεοτοκάς είναι ένας συγγραφέας που έχει την ικανότητα να αποδίδει τη κοινωνική πραγματικότητα και τα γεγονότα που συμβαίνουν σε αυτήν. Όμως αποτελεί και ο ίδιος μέρος και μέλος της κοινωνίας που τα βιώνει και έχει πολλές απορίες και αναζητήσεις για το που πρέπει να στραφεί. Η διέξοδος σε αυτά τα ερωτήματα είναι η αναζήτηση, στην οποία ο Θεοτοκάς επιδίδεται σε περιοχές όπου η ιστορία καταγράφεται στα κτίσματα, στην αισθητική και στην ατμόσφαιρα. Η αναζήτηση και μόνο, ασχέτως του αποτελέσματος, είναι αυτή που θα επιτρέψει στον άνθρωπο, ο οποίος έρχεται αντιμέτωπος με σύγχρονα κοινωνικά

προβλήματα, να ερευνήσει τα ενδεχόμενα που μπορεί να τον βοηθήσουν να τα αντιμετωπίσει και τα επιλύσει.

Η επόμενη κριτική του Πλασκοβίτη χρήζει ιδιαίτερης σημασίας, γιατί αναφέρεται σε ένα παιδικό βιβλίο. Αυτή είναι μία ασυνήθιστη περίπτωση, γιατί συνήθως ασχολείται με βιβλία που έχουν κοινωνικές διαστάσεις. Το βιβλίο όμως αυτό δεν έχει κοινωνικά στοιχεία, αφού αποτελεί μια μία απόπειρα μεταφοράς επιστημονικής γνώσης σε παιδιά:

Αλέξη Συμεών, Το παραμύθι του Κεφάλου, της Πηδηχτής και του Γελαστού

«Τη χαρναγή της ζωής πάνω στη στεριά πριν από εκατομμύρια χρόνια θέλησε να μας δώσει μέσα σ' ένα παραμύθι για παιδιά ο κ. Αλέξης Συμεών (ψευδώνυμο του καθηγητή της Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κ. Αλεξ. Συμεωνίδη). Πρόκειται για ένα χαριτωμένο βιβλίο, που χαίρεται κανείς πρώτ' απ' όλα το καλαίσθητο τύπωμα και την εικονογράφησή του. «Το παραμύθι του Κεφάλου, της Πηδηχτής και του Γελαστού», της πρώτης οικογένειας ψαριών που περπάτησε πάνω στην ξηρά, είναι μια τρυφερή και συγκινητική ιστορία, ικανή μέσα στην απλότητα της να μας μεταδώσει κάτι απ' το ρίγος του μυστηρίου της ζωής.

.....Ο συγγραφέας μας αφηγείται το ζευγάρι του «Κεφάλου» μ' ένα θηλυκό ψάρι του αφρού, την «Πηδηχτή», προικισμένη με διαφορετικές ικανότητες, αλλά με την ίδια έλξη προς τον ατμοσφαιρικό αέρα και τη στεριά. Απ' το συνταίριασμά τους και τις κοινές εμπειρίες τους, θα βγει ο καινούργιος γόνος, «ο Γελαστός», που, σαν πιο τελειοποιημένος, θα φτάσει τώρα να περπατήσει, και μάλιστα να σκαρφαλώσει πάνω στις φτέρες του γαλού, ενώ οι γονιοί του μόλις κατάφερναν να ξεφύγουν για λίγο απ' το υδάτινο στοιχείο τους, την ώρα της άμπωτης, και ν' ανασάνουν στα βραχάκια.....

Δεν είμαστε, φυσικά, αρμόδιοι να κρίνουμε την επιστημονική αξία της εκδοχής, ούτε την αποτελεσματικότητα του γραψίματος από καθαρά παιδαγωγική άποψη. Μια κίνηση, σαν αυτή, που θα έφερνε απ' τους ωκεάνιους βυθούς τα πρώτα σπονδυλωτά στην επιφάνεια του μετακατακλυσμιαίου κόσμου και θα τα ωθούσε κατόπι στην ξηρά, φαίνεται πως θα πρέπει να χρειάστηκε μια τεράστια χρονική διάρκεια για να φτάσει σε κάποια ολοκλήρωση, και οι βαθμιαίες βιολογικές προσαρμογές – άπειρες στην εξέλιξή τους – παραμένουν ασύλληπτες, νομίζω, και για τη φαντασία μας. Αρκετά απίθανη

λοιπόν η χρονική απλούστευση που επιχειρεί στο σημείο αυτό ο συγγραφέας, προσπαθώντας ίσως ν' αποφύγει έτσι την περιπλοκή του μύθου σε λεπτομέρειες ικανές να τον οδηγήσουν στο αδιέξοδο. Ωστόσο, το λιγосέλιδο τούτο βιβλίο, γραμμένο από επιστήμονα του κύρους του κ. Αλ. Συμεωνίδη, αξίζει ιδιαίτερα να προσεχτεί σα μια αληθινά πρωτότυπη, τουλάχιστο στον τόπο μας, προσπάθεια να διοχετευτεί στο παιδί η επιστημονική γνώση, να καταστεί ο «φυσικός μύθος» ιστόρημα ικανό να κεντρίσει την παιδική περιέργεια και φαντασία. Όσο κι αν η διδαχτική πρόθεση- κάποτε αρκετά φανερή- αντιμάχεται το παραμύθι, ο ποιητικός τρόπος, με τον οποίο μας δίνεται το υδάτινο στοιχείο και τα επεισόδια της ενάλιας ζωής, είναι στο ενεργητικό του συγγραφέα, ο κ. Αλ. Συμεών διαθέτει μια πηγαία, εύστοχη εκφραστική. Χειρίζεται ωραία τη γλώσσα και είναι ικανός να συνθέτει σύντομες εικόνες, που η δροσιά τους, συνοδευμένη και με κάποιο ανάλαφρο χιούμορ, μας προσφέρουν συχνά ένα ευχάριστο ξάφνιασμα.

«Το παραμύθι του Κεφάλαι, της Πηδηχτής και του Γελαστού» είναι μια αφορμή για συνέχεια. Σ' αυτό το είδος του παραμυθιού ο συγγραφέας θα μπορούσε να μας αφηγηθεί κι άλλα ενδιαφέροντα περιστατικά απ' τη θαυμαστή περιπέτεια της βιολογικής εξέλιξης, προσέχοντας στην ενίσχυση της πλοκής του μύθου, που, ειδικά για το παιδί, παίζει εντελώς πρωτεύοντα ρόλο» (Πλασκοβίτης, 1965: 74-75).

Ο Πλασκοβίτης σε αυτή τη κριτική ξεκαθαρίζει από την αρχή ότι δεν μπορεί να το κρίνει επαρκώς και σε όλες του τις διαστάσεις, γιατί δεν είναι αρμόδιος. Θεωρεί, ότι από επιστημονική και παιδαγωγική πλευρά, δεν είναι ο κατάλληλος. Άποψη μπορεί να εκφράσει για αυτό που ο ίδιος γνωρίζει, το θέμα της γλώσσας, το οποίο σε αυτή την περίπτωση είναι ικανοποιητική για το συγκεκριμένο εγχείρημα, αφού μεταδίδει στα παιδιά με φυσικό τρόπο την ιστορία, που όμως δεν τα κουράζει αλλά τα διδάσκει, ενώ παράλληλα τα ψυχαγωγεί.

Παρόλο που στις περισσότερες κριτικές του ασχολείται με βιβλία που θεωρεί ότι ξεχώρισαν, λόγω της συγγραφικής ικανότητας του δημιουργού, η επόμενη περίπτωση ανήκει σε άλλη κατηγορία, αφού αυτό που θέλει να εξετάσει είναι το κατά πόσο ένας συγγραφέας μπορεί να αξιοποιήσει αποτελεσματικά την ιστορία και τα γεγονότα της και το κατά πόσο το αποτέλεσμα αυτής της αξιοποίησης είναι συγγραφικά αποτελεσματικό:

Η αξιοποίηση του ιστορικού επεισοδίου

Διδώς Σωτηρίου: Ματωμένα χώματα

«Με τα «Ματωμένα χώματα»- το τελευταίο μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου- βρισκόμαστε για μια ακόμα φορά αντιμέτωποι στο πρόβλημα του αν μπορεί ν' αξιοποιηθεί και ως που η ιστορική εμπειρία από τη λογοτεχνία μας.

Ειπώθηκε κιόλας, ότι κανένα από τα μεγάλα και τραγικά γεγονότα του Ελληνισμού δεν μπόρεσε να γίνει λογοτεχνικό μνημείο της νεώτερης Ελλάδας- ούτε η Μικρασιατική καταστροφή και το ξερίζωμα από τις προαιώνιες εστίες τους των Ελλήνων της Ιωνίας, ούτε ο πόλεμος του 40, ούτε η Κατοχή. Βέβαια, η ύψωση ενός μνημείου μέσα στους χώρους του πνεύματος, δεν είναι κάτι εύκολο ή συνηθισμένο.

Για να είμαστε δίκαιοι δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να ξεχνούμε τη «Ζωή εν Τάφω» του Μυριβήλη, που στάθηκε για μας ένα επίτευγμα αξεπέραστο στο είδος του, μα που αναφέρεται στην πριν από το 1920 ιστορική περίοδο του Ελληνισμού. Ούτε κάποιες λαμπρές σελίδες της «Αργώς» του Γ. Θεοτοκά, από το κεφάλαιο του παπα-Σίδερου και του Ελληνισμού της Πόλης κατά τις ημέρες της καταστροφής. Ούτε, τέλος, το «Νούμερο» του Βενέζη, - βιβλίο μοναδικής ποιότητας, το οποίο αναφέρεται στην αιχμαλωσία και το βασανισμό των κυνηγημένων της Μικρασίας, και μοιραία μας οδηγεί σε μια σύγκριση το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου.

Αλλά, ενώ στο «Νούμερο» η αφήγηση απομονώνει απ' όλη την τραγική περίοδο της καταστροφής ένα συγκεκριμένο επεισόδιο – την αιχμαλωσία- και καταναλίσκεται, ως το τέλος, σ' αυτό, βαδίζοντας έτσι κατευθείαν μέσα στον άνθρωπο και στην πονεμένη, δαρμένη ψυχή του, τα «Ματωμένα χώματα», αντίθετα, φιλοδοξούν να μας δώσουν ένα πίνακα πολύ πιο συνθετικό. Ξεκινούν από τα ελληνικά χωριά της Ιωνίας στην ειρηνική ακόμα περίοδο- πριν, δηλαδή, από την έξοδο της Τουρκίας στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο- για να φτάσουν, μέσα στις τριακόσιες τόσες σελίδες τους, ως την καταστροφή της Σμύρνης. Μεγάλο το εγχείρημα. Και είναι προς τιμήν της μυθιστοριογράφου ότι θέλησε να το αντιμετωπίσει, άριστα εφοδιασμένη με ιστορική εμπειρία και θετικότητα.

Γιατί το υλικό της είναι, πραγματικά, αυθεντικό. Μας προξενεί εντύπωση το πόσο καλά φαίνεται να ξέρει ή να πληροφορήθηκε – και οπωσδήποτε να συνειδητοποίησε η κ. Σωτηρίου- τον τόπο, τις συνθήκες του, τις συνθήκες της ζωής, τα

χαρακτηριστικά τέλος της φυσιογνωμίας των δύο λαών, του Έλληνα Μικρασιάτη και του Τούρκου, ακόμα και τη γλώσσα, μα που φοβάμαι πως, στην προσπάθειά της να παραμένει πάντοτε ρεαλιστικά πιστή, την χρησιμοποιεί υπερβολικά συχνά με το να μας την παραθέτει αυτούσια σχεδόν από σελίδα σε σελίδα.

Η τόση γνώση των πραγμάτων μας προδιαθέτει ευθύς αμέσως πολύ ευνοϊκά απέναντι στον αφηγητή και ήρωα του βιβλίου. Γιατί εδώ νοθείες και αυτοσχεδιασμοί δε χωρούν. Ο ήρωας αυτός δεν είναι- δε μπορεί να είναι- ο οποιοσδήποτε. Δυο γενεές μονάχα, που μας χωρίζουν από το δράμα του, δεν είναι αρκετές για να μην τον νοιώθουμε, ακόμα και σήμερα, αίμα από τις φλέβες μας, καημό και πόνο της ψυχής μας..... Κι έπειτα, η συγγραφέας – το βλέπει κανείς από τις πρώτες σελίδες – κατέχει μια πέννα άνετη και φυσική. Όλες οι προϋποθέσεις λοιπόν υπήρχαν για να γραφεί ένα «αποφασιστικό» μυθιστόρημα, έργο που να ‘χει τόπο, χρόνο και σκοπό.

Δεν νομίζω και πάλι να το αποκτήσαμε. Γιατί; Έλειψε ο συγγραφικός οίστρος. Έχουμε βέβαια μπροστά μας ένα χρονικό αξιανάγνωστο, που ο μέσος αναγνώστης θα το παρακολουθήσει μ’ ενδιαφέρον, γιατί το χαρακτηρίζει ροή επεισοδίων και περιέχει μερικές πολύ καλές στιγμές, αλλά η συγκίνηση του αναγνώστη φοβάμαι πως δεν πρόκειται να προέλθει από την ενσυνείδητη τέχνη του δημιουργού. Θα είναι μάλλον μια μηχανική συνέπεια του γεγονότος ότι αυτό καθαυτό το ιστορικό επεισόδιο, όπως μας δίδεται, εμπεριέχει αφάνταστη τραγικότητα, πληγώνει κατά τρόπο άμεσο τη μνήμη μας.

Ο συγγραφέας του ιστορικού μυθιστορήματος κινδυνεύει πάντα ή να υπερτιμά τον οίστρο του (περίπτωση Καραγάτση) ή να καταπλήσσει κι ο ίδιος από την αξία του υλικού του, οπότε καταλήγει αθέλητα να το υποτιμά. Και στις δυο περιπτώσεις το τελικό αισθητικό αποτέλεσμα, λίγο ή πολύ, ματαιώνεται. Γιατί τότε το έργο ή μας φαίνεται ατελές κάτω απ’ την προοπτική της ιστορίας, και άρα ψεύτικο, ή μας δίνει την εντύπωση της ανεπάρκειας. Φαίνεται πως είναι απαραίτητο στο ιστορικό μυθιστόρημα ν’ απομονωθεί επιδέξια κι από μιας αρχής το καίριο, το ανθρώπινο περιστατικό, με το οποίο επίμονα οφείλει ν’ ασχοληθεί ο συγγραφέας, φροντίζοντας να κρατήσει σε μια κάποια απόσταση, σαν πλαίσιο, σαν ανάσα φωτιάς μόνο, τη συνολική αντικειμενική εικόνα. Με τη μέθοδο αυτή, όπως σημείωσα κιόλας, εργάστηκε, θαρρώ, ο Ηλίας Βενέζης στο «Νούμερό» του. Κι έφτασε εκεί, ίσως με μίαν υπερβολή στην επισήμανση

του στόχου- ευτυχισμένη όμως υπερβολή- να μας δώσει ένα συνταρακτικό ανθρώπινο ντοκουμέντο.

Τούτη την ικανότητα της επιλογής, που θα είχε σαν αποτέλεσμα να προβληθούν άνω από τα γεγονότα τα πρόσωπα, να μας συγκλονίσουν με την περιπέτεια τους, με το δικό τους πάθος το καθένα, με τη δική τους τύχη, να μας γίνουν πλάσματα οικεία, δεν τη συναντάμε στα «Ματωμένα χρώματα». Το ένα μετά το άλλο, τα επεισόδια περνούν μπροστά στα μάτια μας με τον ίδιο ομαλό, και συχνά «αποδεικτικό» ρυθμό, πάνω στο ίδιο επίπεδο ενδιαφέροντος, τόσο για τη συγγραφέα, όσο και για τον αναγνώστη. Ο ήρωας πηγαиноέρχεται δύο ή τρεις φορές από το χωριό του στα εσώτερα της Μικρασίας και από τα στρατόπεδα εργασίας του εσωτερικού πάλι στο χωριό του και τη Σμύρνη. Δεν διαφέρουν τίποτα ουσιαστικά αυτά που θα συναντήσει την πρώτη φορά, μ' εκείνα που θα ζήσει τη δεύτερη. Αγριότητες, αλόγιστοι φόννοι, ερήμωση και, πότε- πότε, κάποιες χλωμές φιγούρες ανθρώπων του Θεού μέσα στην τούρκικη ύπαιθρο. Η διήγηση είναι βέβαιο έτσι πως θα φτάσει στο τέλος της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να συμβεί στη σελίδα «χ» ή στη σελίδα «ω». Το μόνο εμπόδιο για ένα συντομότερο τέλος παραμένει μόνο η ίδια η Ιστορία και τα γεγονότα της, γιατί πρέπει πρώτα να σπάσει ο ελληνικός στρατός και να καταστραφεί η Σμύρνη. Αλλ' αναρωτιέται κανένας, είναι τάχα αυτό αρκετό εμπόδιο;

Κι ωστόσο υπάρχουν στα «Ματωμένα χρώματα» σελίδες που δείχνουν σε ποιο μέγεθος θα μπορούσε να φτάσει η μυθιστοριογράφος, αν είχε έγκαιρα επισημάνει το στόχο της προς το ψυχολογικό βάθος των ηρώων της και ενεργοποιούσε την έμπνευσή της.

Τα «Ματωμένα χρώματα» καταδεικνύουν έτσι άλλη μια φορά και τούτο: Ότι δεν υπάρχει δεύτερη μέθοδος για να δοθούν καταστάσεις συνόλου από εκείνη που περνά μέσα από την ατομική περίπτωση. Κι ακόμα, ότι, όπως έλεγε ο Αντρέ Μαλρώ, «ο άνθρωπος μπορεί να μην είναι αυτό που κρύβει, αλλ' αυτό που πράττει, ωστόσο δεν είναι και μόνο αυτό που πράττει». Θα λέγαμε ότι δεν είναι ούτε καν αυτό που τυχαία συμβαίνει να «πράττει», είν' εκείνο που ο οίστρος του δημιουργού συγγραφέα θα τον υποχρέωνε να πράξει στη ζωή, για να έχει το δικαίωμα να πολιτογραφηθή μέσα στις φυσιγνωμίες της τέχνης» (Πλασκοβίτης, 1963: 70-71.).

Ο Πλασκοβίτης αναγνωρίζει θετικά στοιχεία και τις συγγραφικές ικανότητες της Σωτηρίου. Εντούτοις, δεν θεωρεί ότι αυτές αναδεικνύονται στο συγκεκριμένο βιβλίο. Έχουμε ήδη εντοπίσει, ότι ο Πλασκοβίτης πίστευε ότι τα τραγικά γεγονότα πρέπει να αποδίδονται με ηρεμία και λιτότητα. Όμως τα ιστορικά γεγονότα που η Σωτηρίου επέλεξε να αφηγηθεί είναι τόσο τραγικά και περιγράφονται με τον ίδιο τρόπο, που το ανθρώπινο στοιχείο πρέπει ή να επιλέξει να τα ακολουθήσει ή να υποσκιαστεί από αυτά.

Σύμφωνα με το Πλασκοβίτη, ο συνδυασμός αυτών των δύο στοιχείων δεν μπορεί να επιτευχθεί από έναν συγγραφέα και να επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Παράλληλα, θεωρεί ότι η Σωτηρίου είχε τις κατάλληλες ικανότητες για να το καταφέρει αλλά παρασύρθηκε από την τραγικότητα των ιστορικών γεγονότων.

Η παρακάτω περίπτωση καταδεικνύει την αντικειμενικότητά του σαν κριτικού. Δεν διστάζει να κρίνει ένα βιβλίο, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και ο ίδιος και μάλιστα επισημαίνοντας τα αρνητικά στοιχεία του βιβλίου αυτού, χωρίς να κολακεύει τον συγγραφέα:

Ανιχνεύσεις σε δύσκολο έδαφος

Απ.Σαχίνη: Νέοι Πεζογράφοι

«Περισσότερο από βιβλίο αξιολόγησης και κριτικής οι «Νέοι Πεζογράφοι» του Απ. Σαχίνη, το λέω αμέσως, πρέπει να προσεχτούν για την τόλμη τους. Γιατί είναι σήμερα τόλμη το να εγκαταλείψεις τις ακίνδυνες κορυφές της νεοελληνικής γραμματείας, όπου ούτε ο Σολωμός, ούτε ο Κάλβος ή ο Καβάφης πρόκειται να σου δημιουργήσουν πράγματα, και να κατεβείς στην ανθυγιεινή περιοχή της σύγχρονης λογοτεχνικής παραγωγής. Εδώ χάμου δεν υπάρχουν επιτέλους αρκετοί νεκροί, για να καθαρίσει η κατάσταση και ν' ασχοληθούμε μαζί τους..... Πεζογράφοι, ποιητές, δοκιμιογράφοι, θεατρογράφοι- άνθρωποι ιδρωμένοι, μελανωμένοι στα χέρια, ημίλευκοι στα μαλλιά, ερυθριάζοντες ή δολιχοδρομούντες ή ανεπανορθώτως νεάζοντες- ένας ολάκερος ιδεοκράτης και παθιασμένος λαός έχει ξεπεταχτεί μπροστά στα μάτια μας από το 1945 κι ύστερα. Είκοσι χρόνια τώρα επιμένει να σηκώνει τέτοιο κονιορτό και με τόσες ανάσες να γεμίζει το στενό μας χώρο, που φρόνιμο είναι «όσοι πιστοί» της υγείας και της φρονιμάδας να τον αποφεύγουν.....

Αλλά δεν τον αποφεύγουν. Τον αισθάνονται, μόνο με τα μάτια κλειστά. Θέλοντας και μη μ' αυτόν ασχολούνται, γιατί- όπως να το κάνουμε- αυτός είναι κατά

κάποιον τρόπο το σήμερα. Η προηγούμενη λογοτεχνική γενιά δεν έχει παρά ένα ισχνό ποσοστό των βιβλίων κάθε χρονιάς να μας προσφέρει. Δεν αποτελεί τούτο κατηγορία, αφού η αξία δεν μετριέται με τον όγκο. Αλλά και ο όγκος αποτελεί οπωσδήποτε ένα φαινόμενο, οδηγεί σε κάποιες διαπιστώσεις, και, βέβαια, καθιστά περισσότερο πιθανή τη γένεση και την ανάδειξη αξιών.

Μέσα στα είκοσι τελευταία χρόνια η πεζογραφία του τόπου μας πέρασε από θέματα καινούργια, φωνές δραματικές ακούστηκαν, σημάδια φανερώθηκαν μιας νοοτροπίας, που δεν την είδαμε σε προηγούμενα κείμενα. Κάποτε συνέβη, νομίζω, να συναντήσουμε κι ένα καινούργιο ύφος, μια γλώσσα όχι σαν εκείνη που ξέρομε. Αρκούν αυτά; Θα μπορούσαν να είναι παρά πολλά ή και τίποτα το σημαντικό, ανάλογα με την ατομική αξία των δημιουργών, που παρουσιάστηκαν. Έτσι ή αλλιώς όμως πρόκειται, επαναλαμβάνω, για ένα φαινόμενο μέσα στο νεοελληνικό χώρο, για ένα πρόβλημα, που δε σηκώνει ποια την άγνοια. Δημιουργεί το χρέος σε όσους προηγούνται, είτε από την ιστορία τους την ίδια, είτε κι από λόγους καθαρής επαγγελματικής ευσυνειδησίας να στρέψουν την προσοχή τους..... προς την ανθυγιεινή περιοχή και να ελαττώσουν κάπως τον παραθερισμό τους στα ανώτερα κλίματα.

Είναι δα το λιγότερο ακατανόητο να ζητάμε από το δημιουργό ν' απασχολείται με τα άμεσα, με τα καυτερά της εποχής του και του τόπου του και να διαφυλάσσουμε υπέρ του κριτικού το καταφύγιο του γυάλινου πύργου. Όποιος συγκινείται αληθινά από τη ζωή και το καθρέφτισμα της μέσα στην ψυχή των συνανθρώπων του σηκώνει τα μανίκια και μπάζει τα χέρια του στη ζύμη, για να πλάσει και ν' απορρίξει.

Μα τούτο το πάθος, ως την ώρα, δεν το είδαμε. Κι απομείναμε έτσι στους «επιθεωρητές» της λογοτεχνίας μας σημειωτογράφους. Πάλι καλά! Ανάμεσα τους υπάρχουν και άνθρωποι με καλλιέργεια, μα είναι πολλοί που υποτίθεται πως πληροφορούν το κοινό, πριν να έχουν πληροφορηθεί οι ίδιοι τι συμβαίνει και πριν να πληροφορηθούμε κι εμείς τι είδουςπραμάτεια κουβαλούν στις αποσκευές τους.....

Ο Πλασκοβίτης συνεχίζει την κριτική του αναφέροντας:

«..... οι «Νέοι Πεζογράφοι»- μαζί μ' ένα ανάλογο βιβλίο του νεώτερου κριτικού Δ. Ραυτόπουλου – αποπειρώνται να εξυγιάνουν, σπάζοντας την ατολμία και την άρνηση των «θέσει» υποχρέων να πάρουν θέση. Γιατί μόνο αν μελετηθούν με καλή πίστη, ακεραιότητα και αυστηρότητα τα όποια θετικά στοιχεία προσφέρει η νεώτερη

πεζογραφία μας, μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα διαλυθεί, σιγά- σιγά, η απαράδεκτη για κάθε πνευματική κοινωνία σύγχυση, που επικρατεί σήμερα, και ότι θα λειτουργήσει ο νόμος της συνέχειας».

Η κριτική του συνεχίζεται με την επισήμανση ότι «..... ο πεζογράφος σήμερα, στα 1965, μυθιστοριογράφος ή διηγηματογράφος είναι στρατευμένος. [...] με την έννοια πως πρέπει να μετέχει στις ιδεολογικές κινήσεις και εξελίξεις της εποχής του, να εμπνέεται, ως αφηγητής απ' αυτές και να τις απηχεί στο έργο του με καλλιτεχνικά νόμιμη μορφή και μάλιστα πρέπει να απηχεί τις πιο προοδευτικές κινήσεις και εξελίξεις: όσες αποβλέπουν στη βελτίωση του ανθρώπου, στην διευκόλυνση της επικοινωνίας και της επαφής με τους συνανθρώπους του, στην ανθρώπινη αλληλεγγύη [...]. Στο σημείο τούτο μας γεννιέται ένα πρώτο ερώτημα: Τάχα θα ήταν αδύνατο ή απαράδεκτο να φανταστούμε ένα μεγάλο πεζογράφο μη εμπνεόμενο και μη μετέχοντα «στις ιδεολογικές κινήσεις και εξελίξεις», προοδευτικό ή αναχρονιστικόν μαζί κατά την περίσταση, στρατευμένο ή μηδενιστή κατά την ανάγκη του μυθοπλαστικού του οίστρου, περιφρονητή των υγιών αισθημάτων, μυκτηριστή των θεσμών και μαζί όλων των ανατροπέων των θεσμών, παραδομένον απλώς στον έρωτα της ζωής ή και στ' όνειρο της απολύτρωσης απόναν κόσμο έτσι ή αλλιώς αδιόρθωτο; Έναν συγγραφέα, μ' άλλους λόγους, που ενδιαφέρεται μονάχα «να κάνει το κέφι του»; Μπορεί μια τέτοια στάση να μην έχει σήμερα την προτίμηση μας και ίσως μάλιστα να μας εξοργίζει.....»

Η κριτική του Πλασκοβίτη ολοκληρώνεται ως εξής: «.....Το γεγονός ότι ο υπογραφόμενος συμβαίνει ν' αναφέρεται στις σελίδες των «Νέων Πεζογράφων» τον εμποδίζει να είναι περισσότερο συγκεκριμένος, όπως θα ήθελε, γύρω από μερικά σημεία της εργασίας, που μας απασχολεί εδώ. Αλλ' αν χρειάζεται να εκφραστούμε κ εμείς μ' ένα «πρέπει» θα είναι για να υπογραμμίσουμε την ατμόσφαιρα ζωντανίας, νεύρου, ενδιαφέροντος, που μας δίνουν βιβλία του είδους των «Νέων Πεζογράφων» και συνακόλουθα την ανάγκη να λάβει συνέχεια ή θαρραλέα εκκίνηση του κριτικού της Νέας Φρουράς. Οι ανιχνεύσεις του στο δύσκολο έδαφος που διάλεξε, τον καθιστούν άξιο να επαινεθεί. Έχει τα εφόδια και την εμπειρία ν' αναθεωρήσει και να προχωρήσει» (Πλασκοβίτης, 1967:170-172).

Όπως φαίνεται από την κριτική του, αναγνωρίζει θετικά στοιχεία στο εγχείρημα του Σαχίνη και μάλιστα επικροτεί την τόλμη του να προχωρήσει σε μία τέτοια απόπειρα.

Εντοπίζει όμως δύο αρνητικά στοιχεία. Το πρώτο από αυτά είναι ότι θεωρεί πως ο Σαχίνης ασχολείται επιδερμικά με τους συγγραφείς και το έργο τους, κυρίως λόγω των λίγων σελίδων που αφιερώνει σε αυτούς. Παράλληλα επισημαίνει πως υπάρχουν πολλά ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν και αυτό δεν επιτυγχάνεται, λόγω του μικρού όγκου του βιβλίου. Το δεύτερο στοιχείο που εντοπίζει, συνδέεται με το πρώτο. Λόγω της μικρής ανάλυσης που κάνει ο Σαχίνης, διακρίνει τους συγγραφείς ανάλογα με την αφηγηματική τους ικανότητα, χωρίς να λαμβάνει υπόψη στοιχεία όπως η ιδεολογία και ο τρόπος που αντιλαμβάνονται την κοινωνία και τα δρώμενά της.

Ο Πλασκοβίτης καταδεικνύει και μία άλλη διάσταση σε αυτή την κριτική του. Επισημαίνει ότι δεν μπορεί να προβεί σε πιο βαθιά κριτική του συγκεκριμένου βιβλίου, γιατί περιλαμβάνεται και ο ίδιος σε αυτό. Θεωρεί πως κάτι τέτοιο θα ήταν ανάρμοστο, επειδή θα φαινόταν σαν να ασκεί κριτική στην κριτική που του ασκείται. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι διατηρεί τις αποστάσεις του από το συγκεκριμένο βιβλίο και περιορίζεται να κρίνει μόνο όσα στοιχεία του επιτρέπει η προσωπική του ηθική.

Η επόμενη κριτική αναφέρεται και πάλι σε ένα ταξιδιωτικό βιβλίο, το οποίο του δίνει την αφορμή να εκφράσει και τις απόψεις του για το συγκεκριμένο είδος:

Σελίδες ζωγραφικού πάθους

Γιάννη Σφακιανάκη: Στην Ασπροθάλασσα («Δίφρος» 1962)

«Κάθε φορά που παίρνω στα χέρια μου ένα καινούργιο ταξιδιωτικό βιβλίο, η απορία μου επανέρχεται: Πως μπορεί να γράφονται ακόμα σήμερα ταξιδιωτικά βιβλία, για ποιο λόγο; Ποια ενδιαφέρονταν τάχα και ποιες αισθητικές ανάγκες ικανοποιούν; Έχω, φυσικά, ακούσει κ εγώ πάνω σ' αυτό το ζήτημα αρκετές ευσυνειδήτες απόψεις, που προσπαθούν να διασώσουν το είδος. Από την πλευρά του κοινού άλλωστε, το είδος φαίνεται να διασώζεται με το παραπάνω, γιατί τέτοια βιβλία διαβάζονται παντού. Η ζωή δεν είναι υποχρεωμένη ν' ακολουθεί ούτε την πορεία του πνεύματος, αφού το πνεύμα αποτελεί πάντοτε μια κατάσταση ακραία, ούτε τη νομοτέλεια του αισθητικά αναγκαίου, που επιβάλλει την ύπαρξη ή και την αποχώρηση από το προσκήνιο ενός λογοτεχνικού είδους, αν τα μέσα του έχουν πια ανεπανόρθωτα φθαρεί από τη μεταβολή των καιρών.

Ωστόσο, ας μη γελιόμαστε! Ταξίδι χωρίς φυγή, χωρίς μίαν άγνωστη χώρα, χωρίς ένα παραμύθι που αναζητάς τα ίχνη του, κι ακόμα χωρίς εκείνο το παλιό, ηρωικό στοιχείο, που συνόδευε τον ταξιδιώτη και τον έντυνε στα μάτια τα δικά του και στα

μάτια των άλλων μ' έναν αλλόκοσμο μανδύα, δε γίνεται! Δε γίνεται λοιπόν έτσι ούτε αυθεντική ταξιδιωτική εντύπωση. Στις καλύτερες περιπτώσεις, όταν ο ταξιδιώτης και αφηγητής συμβαίνει να συγκεντρώνει τα γνωρίσματα μιας πλούσιας προσωπικότητας, το κείμενο μετατρέπεται σ' ενδιαφέρον ψυχολογικό δοκίμιο ή σε μελέτη. Παρακολουθούμε σ' αυτό όχι πια το ταξίδι ενός ανθρώπου μέσα στο τοπίο, αλλά, θα έλεγα, ακριβώς το αντίστροφο: Δηλαδή το ταξίδι ενός τοπίου μέσα σ' ένα «δεδομένο», αμετακίνητο άνθρωπο. Ίσως θα πρέπει να θυμούμαστε ότι, με κάποιες εξαιρέσεις, τα παλιά οδοιπορικά, όσα διατηρούν ακόμα επάνω μας μιαν ιστορική μαγεία, δεν είναι γραμμένα από διάσημα ονόματα, αλλ' από ανθρώπους που είχαν απλά το πάθος του ταξιδιού και που φρόντιζαν, χωρίς να βγαίνουν από τη σκιά τους, να καταγράφουν υπομονετικά και ευσυνείδητα τις παρατηρήσεις τους, τα περιστατικά που τους έτυχαν, τις ιστορίες που άκουσαν να τους διηγούνται».

Σε μια απόπειρα να εμβαθύνει την κριτική του σημειώνει: «..... η «Ασπροθάλασσα» καταφέρνει να στέκεται σαν ένα βιβλίο αυθεντικό, καθώς με τις πρώτες του κιόλας σελίδες μας πείθει πως βρίσκεται, εκατό στα εκατό, μέσα στις ικανότητες και την ιδιοσυγκρασία του συγγραφέα. Γιατί είν' ένας άριστος τοπιογράφος ο Σφακιανάκης. Δόθηκε με αυστηρή προσήλωση στο αντικείμενο του. Το είδε, το κέρδισε οπτικά. Δεν το σκέφθηκε και δεν αισθηματολόγησε μαζί του. Οι χαρακτηριστικοί αρχιτεκτονικοί όγκοι και η φυσική διαμόρφωση του κάθε νησιού μας δίδονται, πρώτα απ' όλα, μέσα από μιαν έμπειρη γλωσσική παλέτα, που διαθέτει άφθονους χρωματικούς συνδυασμούς.

Η γλώσσα του Σφακιανάκη δεν φοβάται το επίθετο. Απεναντίας χαίρεται να το ανακαλύπτει. Είναι δημοτική σχεδόν παραδοσιακή, υπαίθρια, που διατηρεί ζηλότυπα τις λαϊκές καταβολές της. Γλώσσα που και αν δεν την είχε έμφυτα μέσα του, όπως φαίνεται να την έχει ο συγγραφέας, θα έπρεπε..... να την εφεύρει, για να δώσει ίσα- ίσα αυτό το βιβλίο ή εκείνο τον Κρητικό «Άρχοντα της Βαθέρνας»- το δυνατότερο, νομίζω, από τα μυθιστορήματά του».

Ο Πλασκοβίτης ολοκληρώνει την κριτική του στο έργο του Σφακιανάκη αναφέροντας: «....Βιβλίο από τα πιο καθαρά στις προθέσεις τους κι από τα πιο συνεπή στην πραγμάτωσή τους» (Πλασκοβίτης, 1963:71-73).

Και σε αυτή την κριτική εμπεριέχεται το κοινωνικό στοιχείο αλλά με ένα διαφορετικό τρόπο από αυτόν που ο ίδιος ο Πλασκοβίτης χρησιμοποιεί. Οι περιοχές που αναφέρονται στο συγκριμένο βιβλίο είναι οι πιο προβεβλημένες τουριστικά περιοχές, οι οποίες όμως έχουν αλλοτριωθεί από την έλευση τουριστών, αφού οι κάτοικοι τους, στη προσπάθειά να τους προσελκύσουν, προσπαθούν να αποδώσουν στον τόπο τους κοσμοπολίτικες διαστάσεις. Ο Σφακιανάκης όμως, κατά τον Πλασκοβίτη, καταφέρνει να κοιτάξει πέρα από τα φαινομενικά και να εστιάσει στα πραγματικά. Έτσι, αποδίδει την πραγματική ζωή που επικρατεί σε αυτά τα μέρη και την αυθεντική εικόνα τους, αναδεικνύοντας το μεγαλείο της φύσης και την ελληνικότητα των περιοχών αυτών.

Εκτός όμως από την πνευματική παραγωγή των Ελλήνων, ο Πλασκοβίτης ασχολήθηκε και με έργα ξένων συγγραφέων, όπως το παρακάτω:

Το Μαύρο Βιβλίο του Λώρενς Ντάρρελ

Εκδ. Αλεξάνδρεια (Μτφ. Μ. Κοκολάκης)

«Είναι η συγκεκριμένη στιγμή όπου η πένα μετεωρίζεται πάνω από το χαρτί, βαστώντας στην αιχμή της την απόλυτη φράση. Τη φράση που δεν πρόκειται να γραφτεί». Κι όμως..... η φράση έχει γραφτεί- μία από τις ωραιότερες, τις τραγικότερες φράσεις που διάβασα τους τελευταίους μήνες! Μιλώ για το Μαύρο Βιβλίο, το πρώτο βιβλίο- μυθιστόρημα (;) του Λώρενς Ντάρρελ. Κυκλοφόρησε το 1938, κι εγώ το κρατώ στα χέρια μου πενήντα τόσα χρόνια αργότερα στην πολύ ωραία, απ' όσο μπορώ να κρίνω, ελληνική απόδοση του Μιχ. Κοκολάκη, (Εκδόσεις «Αλεξάνδρεια» 1991).

Το βιβλίο έχει σκεπαστεί από άλλα γνωστότατα, μεταγενέστερα έργα του βρετανού συγγραφέα, όπως το Αλεξανδρινό Κουαρτέτο, του Κουϊντέτο της Αβινιόν, κλπ. Έτσι δεν μπορώ να ξέρω πόσο έχει διαβαστεί από το ελληνικό κοινό, αφού και στην Αγγλία δεν κυκλοφόρησε παρά μόλις το 1973. Για μένα στάθηκε το βιβλιο-γοητεία του φετινού καλοκαιριού μου στην Κέρκυρα, όπου άλλωστε και γράφτηκε από το συγγραφέα του, φανατικό εραστή του Ιόνιου νησιού.

Τι είναι το Μαύρο Βιβλίο; Και πρώτα- πρώτα, γιατί «Μαύρο»; Ενώ λάμπει πραγματικά, σαν μεθυστικό ποτό σε κρυστάλλινη φιάλη κι είναι αδύνατο να το γευτείς

όπως τις συνηθισμένες συνθέσεις του αλκοόλ.... Αυτό το βιβλίο ενός απελπισμένου ερωτισμού, ενός αγωνιζόμενου πάθους γι' απελευθέρωση, φέρνει τον τίτλο της προέλευσης του από τα βαθιά, απ' όπου αναπήδησε για να πέσει καταμεσής μιας κοινωνίας προορισμένης, δύο χρόνια αργότερα, να φτάσει στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν είναι βιβλίο που μπορεί κανένας να το διαβάσει με την πρόθεση να παρακολουθήσει την εξέλιξη μιας ιστορίας, ούτε κατά συνέπεια μπορεί κανένας να το διηγηθεί. Είναι βιβλίο, θα το έλεγα, «κυκλοθυμικό». Αλλά δεν υπάρχει παράγραφος, δεν υπάρχει γραμμή που να μη σε συναρπάζει η ομορφιά της. Μιά οργιαστική φαντασία μετατρέπει το καθετί σε εικόνα, την κάθε λέξη σχεδόν σε γέφυρα επικοινωνίας με το απίθανο κι όμως ταυτόχρονα υπαρκτό. Η αυτοκρατορία του επιθέτου και το θαύμα της! Πως να δεχτείς στη σημερινή εποχή της λιτότητας, στους καιρούς της μοντέρνας γύμνιας με τη γλώσσα, έναν κόσμο που γεννιέται μέσα από το όργιο του επιθέτου;

Κι όμως το Μαύρο Βιβλίο του 1938 είναι, νομίζω, ένα μάθημα «μοντέρνας» λογοτεχνίας, για όσους τουλάχιστον ενδιαφέρονται να θεωρούνται μοντέρνοι είτε σαν συγγραφείς, είτε σαν αναγνώστες....

Είναι ωραίο ν' ανακαλύπτεις καμιά φορά πόσο καθυστερημένα γνωρίζεις πράγματα που έπρεπε να τα είχες γνωρίσει στον καιρό τους κι ωστόσο φυλάχτηκαν, θαρρείς, για σένα επίτηδες στη σκιά για να μπορούν να σε ξανακάνουν νέο (Πλασκοβίτης, 1992:170-171).

Ο Πλασκοβίτης είχε συγκεκριμένο λόγο που επέλεξε να ασχοληθεί με αυτό το βιβλίο. Το θεωρεί ως υπόδειγμα, για συγκεκριμένους λόγους, οι οποίοι σχετίζονται με την ελληνική λογοτεχνία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό, όπως αναφέρει ο ίδιος, το διάβασε μετά από περισσότερο από πενήντα χρόνια από την εποχή που γράφτηκε. Θεωρητικά τουλάχιστον, αποτελεί ένα παλιό έργο. Για τον Πλασκοβίτη όμως, ο τρόπος που είναι γραμμένο τον ωθεί να το κατατάξει στα σύγχρονα βιβλία και να το συγκρίνει με αυτά. Θεωρεί ότι, παρά την ημερομηνία γραφής του, είναι ένα σύγχρονο έργο και πρότυπο μοντέρνας λογοτεχνίας, από το οποίο πρέπει να διδαχθούν αυτοί που θέλουν να θεωρούνται μοντέρνοι συγγραφείς. Κυρίως, θα πρέπει να διδαχθούν στο θέμα της γλώσσας, γιατί ο Νταρρέλ χρησιμοποιεί μία γλώσσα πολύπλοκη, αντίθετα από τους σύγχρονους συγγραφείς, οι οποίοι χρησιμοποιούν μία γλώσσα εύκολη και χωρίς λογοτεχνικότητα.

Η κριτική του, η οποία ασκείται γενικότερα στα έργα άλλων συγγραφέων, είναι περισσότερο ερευνητική. Προσπαθεί να εντοπίσει στα έργα τους, χωρίς διάθεση να τους κατακρίνει, τα προβλήματα αλλά και τα θετικά στοιχεία τους. Αναδεικνύει επίσης, όχι μόνο τις φανερές αλλά και τις κρυφές τεχνικές που αυτοί χρησιμοποιούν, σε μία προσπάθεια να μυήσει τον αναγνώστη σε αυτές και να τον οδηγήσει στη βαθύτερη κατανόηση κάθε έργου ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

8.1. Η απόδοση της εκτίμησης του συγγραφικού και του συνολικού έργου

8.1.1 Απήχηση του έργου του

Μετάφραση του έργου του Πλασκοβίτη σε άλλες γλώσσες

Αρκετά από τα έργα του Σπύρου Πλασκοβίτη μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες. Όπως χαρακτηριστικά μας πληροφορεί η εφημερίδα Ελευθεροτυπία:

«Καλά τα νέα για τον Σπύρο Πλασκοβίτη, μια και αυτό τον καιρό μεταφράζεται σε τρεις διαφορετικές γλώσσες. “Η κυρία της βιτρίνας” μεταφράστηκε στα γαλλικά από τον Σωκράτη Ζερβό και την Πατρίτσια Περτιέ και θα κυκλοφορήσει αρχές ’92 από τον εκδοτικό οίκο “Γκριγιό”.

Το ίδιο μυθιστόρημα μεταφράζεται από τη Νίκη Αντενάιερ για τον εκδοτικό οίκο «Ρωμοσύνη» της Κολονίας και πρόκειται να κυκλοφορήσει στα μέσα της επόμενης χρονιάς. Το «Φράγμα», που είχε βραβευτεί με κρατικό βραβείο λογοτεχνίας, μεταφράζεται στα ρώσικα και θα εκδοθεί στη Μόσχα, αρχές του ’92. Πώς νιώθει ο Σπύρος Πλασκοβίτης που βλέπει το έργο του να μεταφράζεται σε τόσες γλώσσες; «Είναι μια προσωπική ικανοποίηση, αλλά και μια προβολή της ελληνικής πεζογραφίας, μιας και δεν υπάρχει ενίσχυση από το κράτος», λέει (Ελευθεροτυπία, 19/10/1991).

Την κυκλοφορία των παραπάνω βιβλίων μας επιβεβαιώνει ένα άρθρο της εφημερίδας «Σημερινή». τέσσερα χρόνια αργότερα, το οποίο μας ενημερώνει παράλληλα για την κυκλοφορία νέων μεταφράσεων: «“Η κυρία της Βιτρίνας”, το πολυδιαβασμένο μυθιστόρημα του συμπολίτη μας συγγραφέα Σπύρου Πλασκοβίτη (Πλασκασοβίτη) κυκλοφόρησε σε γερμανική μετάφραση σε μια πολύ ωραία έκδοση από τη «Ρωμοσύνη» της Κολονίας. Μεταφραστής, ο Τζενς Μπόικερ. Και δεν είναι η πρώτη ξενόγλωσση έκδοση του βιβλίου. «Η Κυρία της Βιτρίνας» κυκλοφορεί ήδη εδώ και δύο χρόνια στη Γαλλία (εκδόσεις Γκριγιό) και πρόκειται να εκδοθεί σύντομα και σε αγγλική μετάφραση της κ. Ανι Μιμς από τον «Κέδρο», στη σειρά των αγγλικών του εκδόσεων.

Μια επιλογή επίσης από οκτώ διηγήματα του Σπ. Πλασκοβίτη με τον τίτλο «Το άλογο και το αεροπλάνο» κυκλοφορεί στα ιταλικά από τον εκδοτικό οίκο «Αλετία» με πρόλογο του Κώστα Στεριόπουλου, εικονογράφηση από πίνακες των: Γιάννη Μόραλη, Δημήτρη Μυτάρá και Ν. Χατζηκυριάκου- Γκίκα» (Σημερινή, 26/6/1995).

Τις ίδιες πληροφορίες μας παρέχουν οι εφημερίδες «Ελευθεροτυπία» και «Τα Νέα», ενημερώνοντάς μας παράλληλα ότι το έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη «Η κυρία της βιτρίνας» είχε κάνει 20.000 αντίτυπα (Ελευθεροτυπία, 23/6/1995 & Τα Νέα, 24/4/1995).

Ένα άλλο δημοσίευμα, το οποίο είχε προηγηθεί στο περιοδικό «Ένα», το 1993, μας παρέχει ακριβώς τις ίδιες πληροφορίες (Ένα, 16/4/1993).

Οι μεταφράσεις όμως των έργων του είχαν αρχίσει σχεδόν 20 χρόνια πριν, όπως μας ενημερώνει η εφημερίδα «Μεσημβρινή» το 1965:

«Δύο ακόμη νεώτεροι Έλληνες συγγραφείς της μεταπολεμικής γενεάς γίνονται γνωστοί στο ευρωπαϊκό κοινό. «Το Φράγμα», το γνωστό μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη, που στα 1961 είχε τιμηθεί με το βραβείο πεζογραφίας της «Ομάδος των 12», πρόκειται σύντομα να κυκλοφορήσει στα Γαλλικά από τον διεθνούς κύρους εκδοτικό οίκο «Γκαλιμάρ». Το συμβόλαιο που υπέγραψε ο συγγραφέας προβλέπει την κυκλοφορία του βιβλίου σε μεγάλο αριθμό αντιτύπων» (Μεσημβρινή, 5/3/1965).

Το 1986 η εφημερίδα «Τα Νέα» αναφέρεται σε μία μετάφραση έργου του συγγραφέα στα ρώσικα:

«Στα ρώσικα μαθαίνουμε μεταφράστηκε το «Φράγμα» του Σπύρου Πλασκοβίτη και προδημοσιεύεται σε 6-7 συνέχειες στο λογοτεχνικό περιοδικό «Ζεζμίτ» («Κόσμος») του Κιέβου. Θα ακολουθήσει η πρώτη έκδοση σε ...60.000 (τι αριθμοί κι αυτοί...) αντίτυπα- για την πρώτη έκδοση σημειωτέον» (Τα Νέα, 11/8/1986).

Ένα χρόνο μετά, το 1987, η ίδια εφημερίδα μας κάνει γνωστό ότι η μετάφραση έγινε τελικώς στα ουκρανικά:

«Εξήντα χιλιάδες αντίτυπα για Έλληνα συγγραφέα είναι αριθμός..... απίστευτος.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης όπου το λέει, χαμογελάει σα να μην το πιστεύει. Και όμως. Σε 60.000 αντίτυπα κυκλοφόρησε στο Κίεβο το «Φράγμα» του, μεταφρασμένο στα...ουκρανικά. Και ας σημειωθεί ότι είχε προηγηθεί δημοσίευση σε συνέχειες στην ντόπια λογοτεχνική επιθεώρηση “Κόσμος”!» (Τα Νέα, 11/2/1987).

Την ουκρανική μετάφραση επιβεβαιώνει και η εφημερίδα Ριζοσπάστης, την ίδια χρονιά, με το σχόλιο:

«Σε 60.000 αντίτυπα κυκλοφόρησε βιβλίο του Πλασκοβίτη στα ουκρανικά!»
(Ριζοσπάστης, 12/12/1987).

8.1.2. Μεταφορά του έργου του Πλασκοβίτη στην τηλεόραση

Πριν μεταφερθεί το λογοτέχνημά του «Η πόλη» σε μορφή σειράς στη τηλεόραση, υπήρχαν και προγενέστερες τηλεοπτικές αναφορές στο έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη. Στις 14/11/83 προβλήθηκε η εκπομπή «Κοχλίας», για την οποία μας αναφέρει η εφημερίδα «Το Βήμα»:

«Η εκπομπή της ΕΡΤ-1 ο «Κοχλίας» παρουσιάζει τα διηγήματα του ευρωβουλευτή Σπύρου Πλασκοβίτη, που δημοσιεύτηκαν το 1974 με το γενικό τίτλο «Το συρματοπλεγμα». Στα διηγήματα αυτά ο Πλασκοβίτης καταγράφει τις περιπέτειες και τις εμπειρίες της φυλακής, ζωντανεύει την απάνθρωπη δοκιμασία της ανάκρισης, της απομόνωσης, τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, την αγωνία για τη συντήρηση της ανθρώπινης υπόστασης.....

Στην εκπομπή συμμετέχουν οι ηθοποιοί: Παύλος Κοντογιαννίδης, ο Λεωνίδας Βαρδάρης, ο Αλέκος Μαυρίδης και ο Στέλιος Μάινας. Το σενάριο είναι του Κώστα Γουλιάλμου και η σκηνοθεσία του Δημήτρη Βερνίκου. Η εκπομπή θα μεταδοθεί την Δευτέρα 14/11 στις 7.35 μ. μ». (Βήμα, 13/11/1983).

Έργο του Πλασκοβίτη αποτέλεσε θέμα και μίας άλλης εκπομπής, στις 15 Ιανουαρίου του 1986. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Αυγή»:

«Τέσσερα από τα πιο σημαντικά και τα πιο πολυδιαβασμένα σύγχρονα ελληνικά πεζογραφήματα, συζητούνται και συνεξετάζονται στην εκπομπή «Θέματα και βιβλία», που παρουσιάζεται στις 11.00 από την ΕΡΤ-1. Πρόκειται για το «Φράγμα» του Σπύρου Πλασκοβίτη, «Το λάθος» του Αντώνη Σαμαράκη, το «Λοιμό» του Ανδρέα Φραγκιά και το «Κιβώτιο» του Άρη Αλεξάνδρου. Τη συζήτηση συντονίζει ο πεζογράφος και κριτικός Αλέξανδρος Κοτζιάς. Επιμέλεια –σκηνοθεσία: Άρης Παπαθεοδώρου» (Αυγή, 15/1/1986).

Το Μάιο και τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς, δύο δημοσιεύματα, ένα στην «Απογευματινή» και ένα στα «Νέα», μας πληροφορούν ότι:

«Στις 20 Μαΐου- κατά πάσα πιθανότητα- θ' αρχίσει η προβολή του δεύτερου μέρους της ελληνικής τηλεοπτικής παραγωγής «Μικρογραφίες». Τα μέλη του

Διοικητικού συμβουλίου της ΕΡΤ-1 στην τελευταία τους συνεδρίαση αποφάσισαν να δώσουν και νέα ευκαιρία στην τετραμελή ομάδα δημιουργών, τους ηθοποιούς Σπύρο Δημητρούλη, Νανά Νικολάου, Χρήστο Αυθίνο και Τάκη Χρυσούλη. Η σειρά, όπως είναι γνωστό, βασίζεται σε βιβλία παλιών και νεότερων Ελλήνων συγγραφέων, που δεν γνώρισαν προβολή.

Τον δεύτερο κύκλο των «Μικρογραφιών» απαρτίζουν τα παρακάτω έξι βιβλία:..... «Η χαλασμένη ρίζα» του Σπύρου Πλασκοβίτη, σε σενάριο Χρ. Παπαδημέλη και σκηνοθεσία Τάσου Μπουλμέτη. Είναι μία σάτιρα που αναφέρεται στην περιπέτεια ενός ναυτικού» (Απογευματινή, 7/5/1986 Τ· Τα Νέα, 24/6/1986).

Στις 28-1-90 εντοπίζεται η πρώτη αναφορά για την τηλεοπτική σειρά «Η πόλη», η οποία βασίστηκε στο ομώνυμο έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη. Η εφημερίδα «Ειδήσεις της Κέρκυρας» αναφέρθηκε στη σύμβαση που υπογράφηκε για τη σειρά, ενώ φιλοξένησε επίσης και μία συνέντευξή του. Σύμφωνα με το δημοσίευμα:

«Την τραγική ιστορία της Αγγελίνας με το νονό της παπα – Καρμπόνη μαζί με το πολιτικό και κοινωνικό δράμα της Κέρκυρας στα προπολεμικά χρόνια, όπως περιγράφονται στο κλασσικό πλέον μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη «Η πόλη», θα ξαναζήσει μέσα από την τηλεόραση η Κέρκυρα.

Ήδη υπογράφηκε την περασμένη εβδομάδα η σχετική σύμβαση ανάμεσα στο Γενικό Διευθυντή της ΕΡΤ Α.Ε. και το γνωστό ηθοποιό - παραγωγό Νίκο Βερλέκη, προκειμένου να προβληθεί «η πόλη» σε 12 τηλεοπτικά επεισόδια. Μπορούν λοιπόν οι Κερκυραίοι να περιμένουν μεανυπομονησία τον «παράνομο» ύμνο – αγάπη της Αγγελίνας προς τον παπα- Καρμπόνη..... «Από αρκετό καιρό, τονίζει ο Σπύρος Πλασκοβίτης, είχε αρχίσει η προπαρασκευή του σεναρίου. Ήδη έχει ξεκινήσει μια συνεργασία ανάμεσα σ' εμένα και τους άλλους παράγοντες της τηλεοπτικής μεταφοράς του μυθιστορήματος. Εγώ θα κρατήσω φυσικά τον έλεγχο τελικά του σεναρίου, έχοντας την ελπίδα ότι με καλούς συνεργάτες και με τους ηθοποιούς τους οποίους θα διαλέξει ο σκηνοθέτης και τους οποίους θα ειδώ κι εγώ, ότι θα μπορέσουμε να συνεργαστούμε ώστε να αποδοθεί το έργο όσο το δυνατόν περισσότερο πιστά. Με τον τρόπο βέβαια που μπορεί να δοθεί σήμερα τηλεοπτικά ένα μυθιστόρημα..... Είναι βέβαια πάντοτε ένα πρόβλημα το να πάρεις ένα βιβλίο και να το κάνεις εικόνα στην τηλεόραση. Πρέπει όμως να έχουμε υπόψη μας, πρώτον, ότι το αναγνωστικό κοινό δεν είναι τόσο μεγάλο,

και είναι πολύ μικρότερο σε σύγκριση με την τηλεόραση, δεύτερον, ότι εάν κατορθώσουμε ως ένα βαθμό να μεταδίδουμε χωρίς να προδίδουμε αξιόλογα έργα της λογοτεχνίας μας από την τηλεόραση, τούτο θα είναι μια εκπαιδευτική προσφορά, σημαντική για το κοινό και για το ανέβασμα του αισθητικού επιπέδου του τόπου» (Ειδήσεις Κέρκυρας, 28/1/1990).

Δύο μήνες μετά, το «Κερκυραϊκό Βήμα» κάνει αναφορά στους συντελεστές της τηλεοπτικής σειράς:

«.....Τα εσωτερικά γυρίσματα άρχισαν ήδη στην Αθήνα, ενώ τα εξωτερικά θα ξεκινήσουν τον άλλο μήνα στην Κέρκυρα. Η σκηνοθεσία θα είναι του γνωστού σκηνοθέτη Δημήτρη Παπακωνσταντή και θα πρωταγωνιστούν οι ηθοποιοί Γιάννης Μόρτζος, Νίκος Βερλέκης, Βαγγέλης Καζάν. Θα συμμετέχουν άλλοι πενήντα ηθοποιοί. Το σενάριο είναι της Σούλας Πιερράκου, η οποία είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένη με τον εφτανησιακό χώρο, αφού έχει μεταγράψει σε σενάριο με λαμπρή επιτυχία πολλά από τα έργα του Γρηγ. Ξενόπουλου» (Κερκυραϊκό Βήμα, 10/3/1990).

Τις ίδιες πληροφορίες μας παρέχει και η «Ενημέρωση Κέρκυρας» (Κονιδάρης, Ενημέρωση Κέρκυρας, 21/3/1990).

Δύο μήνες μετά, ο «Ελεύθερος Τύπος» μας ενημερώνει ότι τον ρόλο της Αγγελίνας ενσαρκώνει η Ευαγγελία Βαλσαμά, ενώ του παπα-Καρμπόνη ο Νίκος Βερλέκης, ο οποίος είναι και παραγωγός της σειράς. Ο Νίκος Βερλέκης λέει για τη σειρά:

«Ένα πολύ καλό βιβλίο είναι πάντα πιο σίγουρο από ένα σενάριο. Πέρα όμως απ' αυτό, κανείς σεναριογράφος δεν κάθεται να γράψει ένα ολόκληρο σενάριο χωρίς να είναι σίγουρος ότι θα εγκριθεί από την ΕΡΤ» (Ελεύθερος Τύπος, 18/5/1990).

Ο ηθοποιός αναφέρεται επίσης και στο λόγο που επέλεξε το συγκεκριμένο βιβλίο:

«Ένας λόγος που διάλεξα τώρα την «Πόλη» του Πλασκοβίτη είναι, γιατί όταν το διάβασα πριν από πολλά χρόνια μου άρεσε πάρα πολύ, ήταν το όνειρο μου να το μεταφέρω στην τηλεόραση και πιστεύω ότι θα βγει μια από τις καλύτερες δουλειές μου» (Ραδιοτηλεόραση, 28/9/1990).

Σύμφωνα με το σκηνοθέτη της σειράς Δημήτρη Παπακωνσταντή:

«Είναι μια από τις σημαντικότερες παραγωγές που έχω ετοιμάσει. Πιστεύω ότι είναι μια πολύ προσεγμένη σειρά, βασίζεται σ' ένα ενδιαφέρον βιβλίο και νομίζω θα έχει μεγάλη ακροατικότητα. Έγινε μια πολύ καλή προσαρμογή του μυθιστορήματος και η συνεργασία με το συγγραφέα, τον κ. Πλασκοβίτη, ήταν άριστη» (Θεοδωρίδου, Τηλεθεατής, 4-10/8/1990).

Περιλήψεις των επεισοδίων της σειράς παραθέτουν οι εφημερίδες «Ελευθεροτυπία» (6/10/1990) και «Ριζοσπάστης» (19/10/1990). Το περιοδικό «Εικόνες» στις 17/10/1990 δημοσιεύει μία κριτική για την τηλεοπτική σειρά:

«Είναι μια πρώτη εγγύηση το να βασίζεται ένα σίριαλ στο μυθιστόρημα ενός καλού και άξιου συγγραφέα. Βέβαια, από 'κει και πέρα υπάρχουν κάμποσα άλλα πράγματα που καθορίζουν τελικά τη γενική ποιότητα της παραγωγής: το σενάριο, η σκηνοθεσία, η υποκριτική ερμηνεία.... Και πάντα παραμονεύει η πιθανότητα της παραφθοράς— όπως αποδείχτηκε επανειλημμένα— του λογοτεχνικού έργου από την εικαστική του μεταφορά.

Ποια μορφή μπορούν να πάρουν οι νοηματικές διαστάσεις και η επιλεγμένη ομορφιά της λέξης μέσα στο θέαμα; Γι' αυτό και οι συγγραφείς είναι συνήθως αρκετά επιφυλακτικοί στο να παραδώσουν το κείμενο τους στην τέχνη της κινούμενης εικόνας και, προπαντός, στην τηλεόραση, με τις επιπλέον ανασφάλειες της παραγωγικής λειτουργίας της.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης, ωστόσο, ένας από τους πιο σημαντικούς δημιουργούς της σύγχρονης πεζογραφίας μας, εμπιστεύτηκε την «Πόλη» του (το δεύτερο μυθιστόρημα του, το οποίο κυκλοφόρησε το 1979 κι από τότε έκανε επτά εκδόσεις) στην τηλεορατική του μοίρα. Κι από την αρχή της μετάδοσης του φαίνεται πως η ηλεκτρονική οθόνη δεν το προδίδει.....

«Η πόλη» (ΕΤ-2, Παρασκευή), όπως λέει ο Στ. Σοφινός, είναι μια «ψυχογραφία της παιδικής και νεανικής ηλικίας και μάλιστα, ψυχαναλυτικού χαρακτήρα». Κι ο κριτικός Περ. Παγκράτης: Εδώ «συντίθεται άμεσα μια δεύτερη ιστορία- η ιστορία της πολιτείας- από γεγονότα αυτόνομα και πάντως κατ' αρχήν άσχετα με την προσωπική ιστορία της πρωταγωνίστριας».

Στο ρόλο της πρωταγωνίστριας η Ευαγγελία Βαλσαμά περιγράφει με πολύ λιτά μέσα, συναισθήματα και καταστάσεις. Κι ο Νίκος Βερλέκης παίζει επίσης, με μια

εσωτερικότητα που αληθεύεται. Ο Γιάννης Μόρτζος, ενώ κατά βάση είναι σωστός, αδικείται συχνά από τους υπερβολικούς τόνους, τους θεατρικούς, που μεταχειρίζεται.

Στο σενάριο της «Πόλης», η Σούλα Πιερράκου θέλησε να διατηρήσει την εκφραστική του Πλασκοβίτη και κυρίως την αφηγηματικότητα της. Αν όμως η προσωπική αφήγηση είναι ένας γοητευτικός τρόπος στον πεζό λόγο, στο σενάριο παρουσιάζεται ως στοιχείο αντι-δραματικό, δηλαδή, ως αδυναμία παράστασης της «σκηνικής» δράσης. Το ίδιο θα ‘λεγα και για τους μονολόγους, που προέρχονται από το μυθιστόρημα και παραμένουν.....

Η σκηνοθεσία του Δημ. Παπακωνσταντή έχει τις αρετές της και τα ευρήματα της. Έχει ωραίους ρυθμούς με γρήγορα πλάνα, που εντείνουν τα φλας –μπακ του λόγου και της εικόνας και κυρίως δίνει με αρκετή πιστότητα εκείνο το κλίμα του Μεσοπολέμου στο ιόνιο νησί, για το οποίο ο Κερκυραίος συγγραφέας της «Πόλης» ενδιαφέρεται ιδιαίτερα.....» (Εικόνες, 17/10/1990).

Την είδηση επιβεβαίωσε και ο ίδιος ο συγγραφέας, εκφράζοντας την ελπίδα του ότι θα είναι μια καλή σειρά (Μεσημβρινή, 12/2/1990).

8.1.3. Μεταφορά του έργου του Σπύρου Πλασκοβίτη στον κινηματογράφο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το έργο το «Φράγμα» έγινε κινηματογραφική ταινία, η οποία όμως δεν έλαβε καλές κριτικές.

Πριν ξεκινήσουν τα γυρίσματα της ταινίας ο σκηνοθέτης Δημ. Μακρής τόνιζε, ότι η πρόθεσή του ήταν να δώσει μια ταινία «με σαφή και προσιτή στον καθένα εξέλιξη και δομή. Από εκεί και πέρα εξαρτάται από τη δυνατότητα και θέληση του θεατή να προχωρήσει στο δεύτερο, τρίτο ή και τέταρτο επίπεδο ανάγνωσης του φιλμ- που έτσι κι αλλιώς θα έχει αρκετά στοιχεία συμβολικής αναφοράς» (Το Βήμα, 16/3/1982).

Οι περισσότερες από τις κριτικές, όπως τις παραθέτουμε παρακάτω, εστιάζουν στην πολυπλοκότητα των νοημάτων που ήθελε να αποδώσει ο συγγραφέας και στη λάθος προσέγγιση από την πλευρά του σκηνοθέτη αλλά και του βασικού ηθοποιού, του Νίκου Κούρκουλου:

«Παραμένοντας πιστός στο έργο του Πλασκοβίτη, ο Μακρής, χρησιμοποιεί το μύθο του έργου, για να κάνει ένα σχόλιο πάνω στην ίδια την εξουσία και τους μηχανισμούς της» (Ελευθεροτυπία, 31/8/1982).

«Όλη η ταινία ακροβατεί πάνω σ' ένα επικίνδυνο κλίμα. Από τη μια μεριά η ποίηση με τις συμβολικές προεκτάσεις και την αλληγορία της, από την άλλη η πραγματικότητα. Ο σκηνοθέτης προσπαθεί, χρησιμοποιώντας ακόμα και κινούμενα σχέδια να δώσει όλες τις «εικόνες» του συγγραφέα που μεταφευμένες στην οθόνη απλοποιούνται επικίνδυνα, χωρίς να μπορούν να «δέσουν» με την υπόλοιπη ταινία» (Μεσημβρινή, 8/10/1982).

«Ταλανισμένο διαρκώς ανάμεσα στα δύο, με εμφανές το βάρος των ιδεών που ο σκηνοθέτης θέσει να προωθήσει χωρίς όμως να καταφέρνει να τις μεταπλάσει σε κινηματογραφικές λειτουργίες, στέκεται αμήχανος ανάμεσα στην άρνηση και την υποψία» (Μπράμος, Αυγή, 23/11/1982).

«Είναι περίεργο ότι ο Νίκος Κούρκουλος, ενώ ακόμα είναι τόσο νέος, αντιμετωπίζει την ερμηνεία του με τα οράματα της εποχής που ήταν το πρώτο όνομα του ελληνικού κινηματογράφου. Είναι περίεργο επαναλαμβάνω, ότι με το μεγάλο ταλέντο του και την αίσθηση της σωστής ερμηνείας που διαθέτει δεν κατάλαβε ότι ο ρόλος του μηχανικού (βασικός ήρωας της ταινίας) δεν ερμηνεύεται πια με μόνο εξωτερικά μέσα. Ο ρόλος αυτός περνάει πια μέσα από τις σύγχρονες διαδικασίες των πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων και είναι ουσιαστικά θέση πάλης και αγώνα απέναντι στις κατεστημένες αναχρονιστικές καταστάσεις» (Ελευθεροτυπία, 23/11/1982).

«Δεν είναι απόλυτα επιτυχημένη, κάπου κάτι φταίει, χωρίς να απορρίπτω τα διάφορα στυλ που ο σκηνοθέτης χρησιμοποιεί, και η θέση του δεν γίνεται κατανοητή» (Σώκου, Ακρόπολις, 23/11/1982).

Το 1994 ζητήθηκε από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδας να στηρίξει οικονομικά το σενάριο του μυθιστορήματος «Η κυρία της βιτρίνας», ώστε να γυριστεί ταινία ή τηλεοπτική σειρά με σκηνοθέτη τον βραβευμένο στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης το 1992 Φρέντο Βιανέλλη. Στο Συμβούλιο αποστάλθηκε περίληψη του έργου από την παραγωγή (Προσωπικό αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη, 15/03/1994).

8.1.4. Αναφορές για τον Σπύρο Πλασκοβίτη σε ξένα έντυπα

Σε πολλές χώρες του κόσμου έχουν γίνει αναφορές στον Σπύρο Πλασκοβίτη είτε σαν συγγραφέα, είτε σαν πολιτικό. Οι αναφορές αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. Γαλλία

- Δημοσίευση ενός διηγήματος του με τίτλο *La marche dans la nuit* στην εφημερίδα *La semaine egyptienne* (*La semaine egyptienne*, 7^{ος}/1949).
- Αναφορά στη βράβευση του Πλασκοβίτη στην εφημερίδα *Le messenger d' Athenes* (*Le messenger d' Athenes*, 13/12/1956).
- Άρθρο για τη βράβευση του Πλασκοβίτη στην εφημερίδα *Le messenger d' Athenes* (*Le messenger d' Athenes*, 23/3/1961).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Mercuriale* (LacARRIERE, 7^{ος}/1965).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Bulletin enti que de livre francaise* (*Bulletin enti que de livre francaise*, 5^{ος}/1965).
- Βιογραφία του συγγραφέα στην εφημερίδα *Le monde* (LacARRIERE, 23/11/1968).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Livre et Lietures* (D' AubAREDE, 4^{ος}/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Nouvelles lettres* (VIVES, 20/2/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *La tribune de Grenete* (VUILLEUMIER, 9/4/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Les Lettres Nouvelles* (LacARRIERE, 3^{ος}-4^{ος}/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Les lettres francaises* (GAUGEARD, 19-25/2/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Les lettres francaises* (GAUGEARD, 5/3/1969).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο περιοδικό *Bibliothèque de prof. Pedagogique (G.E.E.N.)* (JOURDAN, 6^{ος}/1969).
- Άρθρο για το *H κυρία της βιτρίνας* στο περιοδικό *L' argus de la presse* (DAMOISEAU, 10^{ος}/1993).

- Άρθρο για το «*Η κυρία της βιτρίνας*» στο περιοδικό *L' argus de la presse* (*L' argus de la presse*, 24/6/1993).

2. Ιταλία

- Αναφορά για τον Πλασκοβίτη γίνεται στο βιβλίο *L' altra Grecia* (Pontani, 1969).
- Επίσης αναφορά στο συγγραφέα γίνεται και στο βιβλίο *Due generazioni di romanzieri Greci 1920-1950* (Vitti, 1970).
- Άρθρο για το *Φράγμα* στο *Il resto del carlino* (*Il resto del carlino*, 31/8/1982).
- Άρθρο για την ταινία το *Φράγμα* στο *La locandina odierna* (*La locandina odierna* χ. χρ.)

3. Γερμανία

- Άρθρο για την *πεζογραφία του ήθους* στο περιοδικό *Hellenika* (*Hellenika*, 1970).
- Απόσπασμα από το «*Η κυρία της βιτρίνας*» στο περιοδικό *Polyptychon* (*Polyptychon*, 8^{ος}/1992).
- Βιογραφικό του Πλασκοβίτη στο περιοδικό *Philia*, (Stavropoulou et al., 1^{ος}/1994).
- Άρθρα για το έργο «*Η κυρία της βιτρίνας*» στα περιοδικά *Der buchtip cradio Bremen kulturell* και *Die Brucke* 88 (Sturm, 8/1/1996, Sturm-Trygonakis, 3^{ος}-4^{ος}/1996).

4. Κύπρος

- Άρθρο για «*Το Φράγμα*» στην Εφημερίδα «*Ελευθερία*» (*Ελευθερία*, 19/2/1961).
- Άρθρο για «*το Φράγμα*» στο περιοδικό «*Κυπριακά Χρονικά*» (Κωνσταντινίδης, *Κυπριακά Χρονικά*, 9^{ος}/1961).

5. Αμερική

- Άρθρο για το έργο «*Η πόλη*», στο φιλολογικό τριμηνιαίο περιοδικό του Πανεπιστημίου της Oklahoma, *World Literature Today* (Raizis, 1980).
- Άρθρο για το έργο «*Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια*» στο φιλολογικό τριμηνιαίο περιοδικό του Πανεπιστημίου της Oklahoma, *World Literature Today* (Raizis, Χειμώνας 1988).
- Βιογραφικό του Πλασκοβίτη στο βιβλίο *Encyclopedia of world literature in the 20th century* (Dixon, 1993).

6. Ρουμανία

- Συνέντευξη του Πλασκοβίτη στην εφημερίδα *Cronica evista de cultura* (*Cronica evista de cultura*, 11/11/1998).

7. Αγγλία

- Άρθρο για το έργο του «*Το συρματόπλεγμα*» στην εφημερίδα *Times Literary Supplement* (Mackridge, 14/11/1975).

8. Βέλγιο

- Συνέντευξη του Πλασκοβίτη στην εφημερίδα *Le journal der le peuple* (*Le journal der le peuple*, 30/4/1984).

8.1.5. Βραβεύσεις και τιμές στο Σπύρο Πλασκοβίτη

Το 1956 ο Πλασκοβίτης συμμετείχε στη διαδικασία του «βραβείου των 12», με το έργο του «*Η θύελλα και το φανάρι*» και παρόλο που δεν κέρδισε το βραβείο έλαβε εύφημη μνεία, γιατί το έργο του «αποτελεί υπόδειγμα καλλιεργημένου ύφους και έχει φανερά ψυχογραφικά και μυθοπλαστικά χαρίσματα, που μαρτυρούν επίσης ένα δυνατό και ώριμο ταλέντο» (Στασινόπουλος, *Νέα Εστία*, 15/3/1956: 411).

Το 1961 ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών τίμησε τον Σπύρο Πλασκοβίτη (Κέρκυρα, 20/5/1961).

Το 1980 ο Σπύρος Πλασκοβίτης πήρε το πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος, για το βιβλίο του «*Η πόλη*» (*Καθημερινή*, 16/12/1980· *Τα Νέα*, 16/12/1980).

8.2. Προσωπικές απόψεις του συγγραφέα

8.2.1. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την λογοτεχνία

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης πίστευε στη στράτευση της τέχνης ακόμα και όταν αυτή δεν προσδιοριζόταν ως τέτοια:

«.....και πότε η τέχνη δεν ήταν στρατευμένη; Γιατί κι όταν λες ότι δεν είναι, στράτευση πάλι κάνει αλλά προς όφελος των αντιδραστικών δυνάμεων που κινούνται με όλη τους την άνεση» (Καθημερινή, 19/2/1975).

Η σύνδεση της λογοτεχνίας με την κοινωνία ήταν ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ιδεολογίας:

«Ας ρωτήσουμε αλήθεια τον εαυτό μας, αν ο άνθρωπος που περπατά δίπλα μας, στο πεζοδρόμιο, δεν μας είναι πιο άγνωστος, πιο παραμυθένιος απ' ότι ένα φανταστικό πρόσωπο μυθιστορήματος. Θέλω να πω ότι ο «μύθος» βρίσκεται μέσα στην ίδια την πραγματική ζωή, αφού κι αυτή δεν την ξέρουμε παρά μόνο στα ορατά, τα εξωτερικά της στοιχεία.

Ο «μύθος» λοιπόν που χρησιμοποιεί ο λογοτέχνης δεν είναι κάτι αυθαίρετο. Είναι αντίθετα μια δοκιμασία, μια μελέτη αυτογνωσίας για λογαριασμό και «εν ονόματι» του λαού του.

Πόση αληθινή Γλώσσα και πόση αυτογνωσία χρειαζόμαστε στη σημερινή Ελλάδα;» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 2/9/1976).

Ο Πλασκοβίτης ήταν ανοιχτός σε όλα τα είδη τέχνης και λογοτεχνίας και δεν είχε επικριτική διάθεση: «Δεν αποδοκιμάζω καμία μορφή τέχνης» (Τριβυζάς, Πόρφυρας, 11^{ος}/1980).

Ο συγγραφέας υποστήριζε, ότι ένα από τα κύρια στοιχεία που πρέπει να έχει ένας λογοτέχνης είναι η «κοινωνικότητα»:

«Προσωπικά εξακολουθώ να δίνω μεγάλη σημασία στην κοινωνικότητα του πεζογράφου κι ελπίζω να μην παρεξηγηθεί «αφελώς» η λέξη που χρησιμοποιώ. Η άνετη επικοινωνία συγγραφέα και αναγνώστη μέσα από τους τρόπους της αφήγησης, το ρεύμα αυτό ενός διαλόγου που δεν πρέπει ούτε στιγμή να διακόπτεται και που περνά μέσα κι από το λογικό κι απ' την ευαισθησία, που διαποτίζει και τα δυο ξυπνώντας τη σκέψη,

αλλά και το όραμα, δεν εμποδίζει σε τίποτα την εκφραστική ανανέωση του δημιουργού, ενώ παράλληλα αποτελεί γι' αυτόν (τον πνευματικό οδηγό) ένα χρέος, ιδιαίτερα κάτω από τις σημερινές κοινωνικές και μορφωτικές συνθήκες όπου ζει ο λαός μας. Επιτέλους, δεν μπορούμε ν' αγνοούμε σε ποιους απευθυνόμαστε και ποιους οφείλουμε όλοι να υπηρετούμε.....» (Πλασκοβίτης, Νέα Πορεία, 4^{οσ}/1981:191).

Θεωρούσε επίσης, ότι το κοινό είχε ενεργή συμβολή στο έργο του συγγραφέα, όταν αυτός του παραδίδει το έργο του:

«.....η αρμοδιότητα ενός συγγραφέα τελειώνει ή φτάνει ως εκεί που έχει παραδώσει το βιβλίο του στο κοινό. Τα σχόλια ανήκουν από κει και πέρα σε τρίτους» (Απογευματινή, 7/1/1981).

Ένα από τα θέματα, για το οποίο ο Σπύρος Πλασκοβίτης διατύπωσε την άποψή του, ήταν και το θέμα της κριτικής και πιο συγκεκριμένα για το πώς ο ίδιος την όριζε:

«Βλέπω έτσι την Κριτική σαν ένα πυρετό διάρκειας, ανησυχίας, αναζήτησης, ψυχικής συμπεριφοράς από το ένα στο άλλο, προσπάθειας να συλληφθεί κάτι που δεν υπάρχει κάτω από το «υπάρχον», με πρωταρχική εκκίνηση τη στάση απορίας μπροστά στη Ζωή, μπροστά σ' αυτήν την αδιάκοπα «κυλιόμενη κλίμακα» που ανεβάζει και κατεβάζει επεισόδια, όψεις πραγμάτων, ξετυλίγει παρελθόντα και υπονοεί κάποια μελλοντικά..... Σίγουρα αυτού του είδους η κριτική συνείδηση, η κριτική λειτουργία, δεν έχει τίποτα να κάνει με τον «καλοκαθισμένο» κριτικό στο θρόνι του - όπως, συχνά κι όχι πάντοτε άδικα, συνηθίσαμε να τον αντικρύζουμε. Και βέβαια μια τέτοια συνείδηση της Κριτικής δεν καταλήγει στον «επιγενόμενο λόγο». Μορφώνει λόγο αυτόνομο, άσχετα, ανεξάρτητα, από τη συγκεκριμένη αφορμή κατά την ίδια νομοτέλεια που οδηγεί έναν πεζογράφο ή ένα ποιητή στο δικό του «αυτόνομο» λόγο, με τα μέσα πια τα δικά του, με τους εκφραστικούς τρόπους της δικιάς του τέχνης.....» (Πλασκοβίτης, Πόρφυρας, 10^{οσ} -11^{οσ} /1986).

Πίστευε επίσης, ότι με την πάροδο του χρόνου τόσο η λογοτεχνία όσο και οι λογοτέχνες εμφάνιζαν σημάδια βελτίωσης, αλλά αυτό δεν καθόριζε την μελλοντική εξέλιξη της λογοτεχνίας:

«Τώρα επικοινωνούμε πολύ λιγότερο οι συγγραφείς μεταξύ μας. Είμαστε πιο απομονωμένοι- ο καθένας ψάχνει (αν ψάχνει) μόνος του, μέσα από τη δουλειά του. Τα βιβλία που γράφονται τώρα στην Ελλάδα, πάντως, είναι πιο υποψιασμένα. Λιγότερη

αυταρέσκεια, ειρωνεία και χιούμορ επιτέλους, μαύρο βέβαιο. Από κει και πέρα, τι γίνεται;» (Σκαμνάκης, Ταχυδρόμος, 5/7/1990).

Σύμφωνα με τον Πλασκοβίτη, η Λογοτεχνία είναι ο τρόπος έκφρασης του ανικανοποίητου ανθρώπου και αυτή η ανάγκη είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία:

«Θα τολμούσα να πω ότι ένας ικανοποιημένος άνθρωπος δε γράφει. Η λογοτεχνία είναι κατά κάποιον τρόπο η έκφραση του ανικανοποίητου, η δίψα για κάποια μορφή του Απόλυτου- έστω και αν στα μάτια του δημιουργού αυτό το «απόλυτο» δεν είναι ξεκαθαρισμένο και, πολύ λιγότερο, δεν ταυτίζεται ανάμεσα στους τεχνίτες του λόγου» (Πλασκοβίτης, Διαβάζω, 5^{ος}/1991).

Το 1992, σε μία έρευνα που έκανε η εφημερίδα «Το Βήμα της Κυριακής» για τα λογοτεχνικά ψευδώνυμα, ο Πλασκοβίτης σημείωνε μία απαξίωση εκ μέρους του κοινού για τους λογοτέχνες, για την οποία όμως ευθύνονται και οι ίδιοι:

«Τώρα όλοι οι συγγραφείς θεωρούν ότι είναι ωραία αυτά που γράφουν. Κι έπειτα, είτε με το όνομα σου γράφεις είτε με ψευδώνυμο, σου λένε «αυτός είσαι, κύριε» και τους νοιάζει όσο και ο χθεσινός αγώνας στην τηλεόραση» (Παπαγιαννίδου, Το Βήμα της Κυριακής, 6/9/1992).

Το 1994 ρωτήθηκε αν πιστεύει στην στρατευμένη λογοτεχνία. Η απάντηση του ήταν:

«Πιστεύω στην κοινωνιστική λογοτεχνία, τη λογοτεχνία των ιδεών. Όχι στη στράτευση. Εκτός αν πρόκειται για την υπεράσπιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» (Χαρτουλάρη, Τα Νέα, 5/1/1994).

8.2.2. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τους πνευματικούς ανθρώπους

Από το 1954 ο Πλασκοβίτης υποστήριζε, ότι ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να ζει μέσα στην κοινωνία:

«Περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο, θεμελιακό ενδιαφέρον έχει η εποχή μας. Το να ζούμε εντατικά, μέρα τη μέρα, στιγμή τη στιγμή, τα φαινόμενα και τα προβλήματα της το νομίζω ένα αυτονόητο καθήκον. Γι' αυτό και νομίζω πως ένα έργο τέχνης, πρέπει πριν απ' όλα, ν' αποτελεί «μαρτυρία της εποχής του»» (Βραδυνή, 24/2/1954).

Το 1965, ο Σπύρος Πλασκοβίτης αναφερόταν στη σχέση των πνευματικών ανθρώπων με την κοινωνία:

«Η θέση του πνευματικού ανθρώπου είναι μέσα και στις κοινωνικές και στις ιδεολογικές διαμάχες. Όμως η έκφραση αυτής της θέσης είναι το άρτιο «Έργο», η καλή δουλειά- όχι η τσίκλα της Χιροσίμας, λόγου χάρη, όταν απουσιάζει το ποίημα» (Εικόνες, 5/11/1965).

Υποστήριζε επίσης, ότι οι Έλληνες λογοτέχνες δεν είναι ενωμένοι μεταξύ τους και αυτό αποτελεί μεγάλο πρόβλημα:

«Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι γίνεται η ενοποίηση των λογοτεχνικών σωματείων-ε, κι έπειτα; Να επαναλάβω κι εγώ κάτι που ειπώθηκε από αξιότερο μου συνάδελφο, εδώ και χρόνια: Ότι στα σωματεία αυτά περιλαμβάνονται και μερικοί συγγραφείς; Η Ελλάδα δεν έχει και δεν μπορεί να έχει πεντακόσιους ή χίλιους – δεν ξέρω - συγγραφείς και ποιητές, όσοι πάνω - κάτω εμφανίζονται στους καταλόγους των σωματείων. Έγινε κακή, πολύ κακή αρχή με τις αλόγιστες εγγραφές μελών και τώρα πια δημιουργήθηκε κατάσταση. Απλοί, συμπαθητικοί καθ' όλα φιλότεχνοι, αποτελούν σήμερα την πλειοψηφία στις συνελεύσεις και μοιραία έτσι υποβιβάζουν στο ελάχιστο το κύρος και τη σημασία των σωματείων αυτών μπροστά στην κοινή γνώμη κι απέναντι στο κράτος.
.....

Ίσως μόνο αν αποφάσιζαν πενήντα-εκατό ζωντανοί άνθρωποι- εννοώ παρόντες στο αναγνωστικό κοινό λογοτέχνες – να πάρουν την πρωτοβουλία και να ενωθούν, απ' οπουδήποτε κι αν προέρχονται, να συγκροτήσουν μια δραστήρια ομάδα πνευματικών εργατών και να προσπαθήσουν να πείσουν μερικούς αξιόλογους κι απομονωμένους να βοηθήσουν, χωρίς προκαταλήψεις, χωρίς ιδεολογικούς φανατισμούς, αλλά με αυστηρά κριτήρια επιλογής και οπωσδήποτε ξεκαθαρισμένη δημοκρατική τοποθέτηση, που να βρίσκει αντίκρισμα στο καταστατικό τους, ίσως θα μπορούσε τότε κάτι να ξεκινήσει- δηλαδή μια σοβαρή εκπροσώπηση, μια ηθική συμπαράσταση και μια αληθινή πνευματική επικοινωνία με τις ξένες οργανώσεις των συγγραφέων.

Όμως προβλέπω κιόλας τις διαμαρτυρίες που θα ξεσηκωθούν, πόση αγανάκτηση! Μακάρι να την είχαν μερικοί κι όταν παραβιάζονταν τα ιερά και τα όσια αυτού του τόπου.....» (Αυγή, 22/6/1975).

Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε ότι υπήρχαν πνευματικοί άνθρωποι, οι οποίοι δεν στάθηκαν αντάξιοι των περιστάσεων, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας:

«Δεν θ' άξιζε τον κόπο να συζητάμε γι' αυτούς. Αλλά δυστυχώς υπήρχε ο μεγάλος αριθμός, ο απαράδεκτα μεγάλος για να 'μαστε ειλικρινείς, που το έβαλαν απλώς στα πόδια, εκείνων που «ένιψαν τας χείρας των» και θεώρησαν πως μπορούσαν να εξακολουθούν να γράφουν βιβλία, να έχουν φιλοδοξίες κοινωνικές, να επιζητούν αξιώματα, συνεντεύξεις με επίσημους κύκλους, ηθικές αμοιβές, βραβεία, σα να μην είχε συμβεί τίποτα σ' αυτόν τον τόπο» (Αυγή, 21/4/1976).

Πίστευε, βέβαια, πως η απάθεια των πνευματικών ανθρώπων, ως ένα βαθμό, οφείλονταν και στην κρατική ανεπάρκεια ακόμα και σε περιόδους κοινωνικής ανόρθωσης, όπως η δεκαετία του 1980:

«Στον τόπο μας δεν έπαψε η κριτική, μετά την άνοδο των σοσιαλιστών στην εξουσία, αλλά η τρανταχτή και εξευτελιστική πτώση της καλλιτεχνικής στάθμης και της πολιτιστικής ποιότητας απογοήτευσε τους πάντες, «ημέτερους» και μη, και δημιούργησε μια νοσηρή απάθεια για τα θέματα της τέχνης γενικά και του θεάτρου ιδιαίτερα, σαν εκφράσεων κρατικής μέριμνας» (Ελεύθερος τύπος, 14/8/1983).

8.2.3. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τα κοινωνικά θέματα

Το 1957 σχολίασε την εξέγερση που είχε γίνει στην Ουγγαρία:

«..Έτσι ήρθε η ώρα της Ουγγαρίας. Φοιτητές κι εργάτες- οι πάντα πεινασμένοι για γνώση, για νειάτα και για ψωμί, οι πάντα γελασμένοι! Κανένας δεν ξέρει ακόμα πως έγινε το ξέσπασμα τους, τι ακριβώς έγινε. Μα, φαίνεται, δεν ήταν αυτό ένα «φιλελεύθερο» κίνημα, δεν χρειάστηκαν τούτη τη φορά οι γνωστοί «αδεολόγοι», τα μανιφέστα, οι ύμνοι, τα σχήματα.... Στην Ουγγαρία η λευτεριά φανερώθηκε ξαφνικά από μέσα, γυμνή σαν ένα μαζικό ένστιχτο ζώης. Ξεκίνησε από κείνους και για κείνους που τη δικαιούνται κι είν' ο λόγος αυτός που έφερε σε αμηχανία τους βιαστές. Έλειψε η φιλολογία της λευτεριάς, δείχτηκε η ουσία της: Πως ο άνθρωπος ξεπέρασε πια την ανάγκη των ειδώλων και μπορεί με το αίμα του να γελοιοποιεί τα σχήματα. Γιατί, στ' αλήθεια, ποια είν' η επανάσταση του προλεταριάτου, όταν οι προλετάριοι κάνουν επανάσταση για να την ανατρέψουν; Ίσως να μην είναι πια πολύ μακριά η μέρα που ένα τέτοιο μαζικό ένστιχτο θα λειτουργεί σαν αυτόματος ρυθμιστής της κοινωνικής ζωής και

τότε δε θα χρειάζονται πια οι «ηγέτες», οι «οικονομολόγοι», τα «συστήματα». Όταν η κοινωνικότητα θα γίνει ένστιχτο, η λευτεριά δεν θα κινδυνεύει από τα εγχειρίδια» (Νέα Εστία, 1/2/1957:191-192).

Τη γνώμη του για το τι είναι κατεστημένο στην Ελλάδα, την εξέφρασε το 1973:

«Το κατεστημένο το βλέπω σαν μια μορφή ολοκληρωτισμού. Με την άποψη ότι αποστρέφεται τη δημοκρατική αρχή των «ίσων ευκαιριών». Σύμφωνα με την αρχή αυτή όχι μόνο παρέχονται σε όλους ίσες δυνατότητες για ν' αναδειχθούν και να επηρεάσουν τους μεταγενέστερους κατά την αξία τους και κατά πλήρη ανοχή της ιδεολογικής τους πίστης και της ιδιαίτερης προσωπικότητας τους, αλλά επί πλέον πρέπει ν' αναζητείται και να επιδιώκεται η πολλαπλότητα. Γιατί μόνο όταν καλλιεργούνται πολλαπλές εκδοχές γύρω από την αντίληψη της ζωής, μόνο όταν οι δρόμοι παραμένουν ανοιχτοί για να περάσουν ακέραιες και χωρίς ακρωτηριασμούς προσωπικότητες στο προσκήνιο, μόνο τότε μπορούμε να μιλάμε για χώρα δημοκρατική και απαλλαγμένη από τη σημασία της μορφής που έχει στην Ελλάδα το «κατεστημένο». Το ελληνικό «κατεστημένο» όμως, είναι ακριβώς η άρνηση αυτής της πολλαπλότητας. Μια άρνηση άλλοτε έμμεση, κρυφή, υποκριτική, άλλοτε άμεση, κυνική ως το βαθμό της βαναυσότητας. Με συνέπεια να απεργάζονται σιγά-σιγά την αποπροσωποποίηση του ελληνικού παραδοσιακού χαρακτήρα, την ηθική και πνευματική υποδούλωση, στο όνομα της κοινωνικής επιτυχίας ή του συμφέροντος» (Ταχυδρόμος, 24/8/1973).

Για τη λέξη «έθνος» πίστευε ότι έχει χάσει την σημασία της, ιδιαίτερα μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο:

«Δεν ήταν ετούτος ούτε καν «πόλεμος εθνών», παρ' όλη την έξαλλη ρατσιστική φρασεολογία του Χιτλερισμού. Ήταν πόλεμος βιομηχανιών, πόλεμος για την απόσπαση ή την διατήρηση παραγωγικών πηγών. Οπωσδήποτε, από το χρονικό αυτό σημείο η λέξη «Εθνος» έπαψε να λειτουργεί με την πρωταρχική σημασία της, με τη νεανική δροσιά της για τους δυναστευόμενους λαούς. Στον πάνοπλο κόσμο μας κυκλοφορεί μογιατισμένη με κάθε λογής βαφές και κορδέλες, σαν επικίνδυνη γριά.....» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 11/12/1975).

Τον έθλιβε ιδιαίτερα το γεγονός ότι μετά την πτώση της δικτατορίας η κάθαρση δεν είχε ακόμα επιτελεστεί σε κανένα τομέα:

«Σε κανένα τομέα κρατικό δεν εκδηλώθηκε αληθινή, τίμια, ανυπόκριτη διάθεση για ηθική κάθαρση...» (Η Χριστιανική, 7/3/1975).

Ένα από τα θέματα που τον απασχόλησαν έντονα, ήταν και το θέμα της δημοκρατίας. Το 1976, με άρθρο του στην εφημερίδα «Τα Νέα», οριοθέτησε τι σημαίνει γι' αυτόν ουσιαστική δημοκρατία:

«Μια ουσιαστική δημοκρατία είναι μια δημοκρατία σε βάθος. Αυτό σημαίνει πως όσοι έχουν το προνόμιο, αλλά και την ευθύνη, να εκφράζουν πολιτιστικά τη χώρα τους και την εποχή τους σε μια ορισμένη φάση της Ιστορίας, δεν αποτελούν κάτι το «δεδομένο», δεν υπάρχουν στατικά, απλά και μόνο επειδή σαν καλλιτέχνες ή επιστήμονες μπόρεσαν να κατακτήσουν τα μυστικά της τέχνης του ή ν' αποκτήσουν μian ανώτερη παιδεία, παρά ενεργούν σαν κύτταρα δυναμικά, σαν δέχτες ενός αδιάκοπου ρεύματος από ευαισθησίες, ιδέες, αιτήματα που διατρέχουν τις κοινωνικές ομάδες εγκαθιστώντας ένα είδος κυκλώματος από κάτω προς τ' άνω κι αντίστροφα. Αντίστροφα.... Δηλαδή, ναι, ο καλλιτέχνης, ο επιστήμονας δεν γίνεται και δε μένει από εκεί και πέρα ο δέχτης, παρά λειτουργεί προπάντων σαν πομπός ή, καλύτερα, πολλαπλασιαστής αυτού του ρεύματος...» (Τα Νέα, 14/8/1976).

Την ίδια χρονιά ασχολήθηκε και με το θέμα της κοινής γνώμης, δείχνοντας ότι τη θεωρεί μία αξιόλογη δύναμη, χωρίς εξαρτήσεις:

«.....η ουσία είναι πως η «κοινή γνώμη» έχει μian ασύλληπτη ικανότητα να ξεφύγει από τα κανάλια, που τα οργανωμένα πολιτικά ή επαγγελματικά συμφέροντα προσπαθούν με τ' άφθονα μέσα τους να την οδηγήσουν. Συχνά, συχνότατα, τη βλέπουμε να στρέφεται εναντίον εκείνων που χρησιμοποιούν τεχνάσματα. Γιατί, η αξία της «κοινής γνώμης» πηγάζει, πρώτα- πρώτα, από την κληρονομική ευφυΐα, την αντίληψη και την παρατηρητικότητα, που διαθέτει από φυσικού του ένας λαός. Όπως κι η ασύγκριτη δύναμη της δημοτικής μας ποίησης, βρίσκεται μέσα στην ανόθευτη συναισθηματικότητα και πνευματική σύστασή του» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 15/7/1976).

Σχετικά με το τι είναι αναγκαίο για τη δημιουργία μίας εθνικής κινητοποίησης, η άποψή του ήταν η εξής:

«Για να φτάσει σε κορύφωση μια εθνική κινητοποίηση, χρειάζονται καθαρά ιδεολογικές θέσεις. Πρέπει γι' αυτό να μην αφεθεί καμιά αμφιβολία σε κανέναν, πως η

Δημοκρατία- η ουσιαστική, η κατά βάθος Δημοκρατία ιδεών και ανθρώπων, απαραίτητα δεμένη με την εθνική μας ανεξαρτησία- είναι το αγαθό για το οποίο στην ανάγκη θα πέσουμε και στη φωτιά, είτε για να το υπερασπιστούμε απέναντι στον Τούρκο στρατοκράτη, είτε απέναντι σε όποια άλλα αφεντικά της χθες ή σε υποψήφια για την αύριο. Αν εμπιστευθούμε, χωρίς όρους, τη λαϊκή ψυχή, η εσωτερική κινητοποίηση θα κάνει θαύματα, το πιστεύω» (Τα Νέα, 24/1/1976).

Κατέκρινε τους λογοτέχνες εκείνους, για τους οποίους πίστευε ότι αντιμετώπιζαν την πνευματική εργασία σαν «δουλίτσα»:

«Το υποκοριστικό «...ίτσα» δεν είναι τυχαίο. Δε σημαίνει μονάχα τη μετατροπή του σκλάβου σε μικρό αφεντικό, που έχει καταφέρει τώρα να εξουσιάσει ό,τι άλλοτε τον εξουσίαζε, έστω και κατά ένα κάποιο ποσοστό. Σημαίνει συχνά, συχνότατα, το χαμήλωμα στα μέτρα μας, την εξοικονόμηση κόπου θυσίας κι ευθύνης, ώστε ν' αποδώσουμε το ελάχιστο, ν' αρκεστούμε στο απαραίτητο. Σημαίνει ακόμα την προσκόλλησή μας με τυφλό, εγωιστικό πάθος στην απόλυτα ατομική μας υπόθεση, τη «δουλίτσα» μας, το ...κόκκαλο μας δηλαδή, που πρέπει να το κρατήσουμε με τα δόντια από τον όποιον άλλο ισχυρό ή ισοδύναμο αντίπαλο....» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 1/1/1976).

Για τα πολιτικά εγκλήματα και για την προστασία των αλλοδαπών, ο Πλασκοβίτης υποστήριζε:

«Μέσα στην κατά καιρούς σύγχυση που καλλιεργείται πάνω στο θέμα αυτό, όπως και σε τόσα άλλα, από τα μεγάλα διεθνή συμφέροντα και την πιεστική τους επιβολή, σωστό θα είναι ίσως, για μια χώρα που πλήρωσε ακριβά την αντιδημοκρατική βία, να βάλει γνώμονα και πυξίδα την ευαισθησία του δικού της λαού, τη δική της ηθική παράδοση και το δικό της Σύνταγμα. Και, σύμφωνα με το Σύνταγμα αυτό, μόνο οι αγώνες για την ελευθερία μας υποχρεώνουν να δεχτούμε και να προστατέψουμε ξένους φυγάδες, οποιοδήποτε χαρακτηριστικό κι αν τους δίνουν οι άλλοι. Δεν θα δώσουμε λοιπόν ποτέ άσυλο σε κανένα Πινοσέτ ή Γκαετάνο. Μ' από κει και πέρα δε χρειάζεται να τσιγκουνευτούμε το νόημα της «ελευθερίας» και να το συνταυτίσουμε απαραίτητα, να το προεξοφλήσουμε για το μέλλον, με το νόημα που της δίνει σήμερα η ευημερία των ισχυρών και των μακαρίων του καιρού μας...» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 14/10/1976).

Ο συγγραφέας αναφέρεται και στην καταπίεση που δέχεται ο Έλληνας δάσκαλος και στο λειτούργημα που αυτός ασκεί:

«Κι όμως σε κανέναν άλλο «ποιητή» δεν ασκήθηκε τόσο επίμονα και καταπιεστικά η «λογοκρισία», όσο στον Έλληνα δάσκαλο!Θελήσαμε να τον κάνουμε σκέτο γραφιά...» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 3/2/1977).

Αγαπούσε και εκτιμούσε ιδιαίτερα το φτωχό και απλό άνθρωπο, θεωρώντας ότι αυτός είναι που στηρίζει την Ελλάδα σε κάθε δύσκολη στιγμή της, όπως συνέβη στην περίοδο της Κατοχής:

«Τα αστικά κόμματα στην κατοχή αδράνησαν τελείως και άφησαν το πεδίο της Αντίστασης ανοικτό. Και φυσικά, το κενό που άφησαν πληρώθηκε τότε από άλλες λαϊκές δυνάμεις και από νέους ανθρώπους, που δεν είχαν καθόλου διάθεση να περιμένουν. Έτσι όταν δημιουργήθηκαν οι πρώτοι πυρήνες του ΕΑΜ, βρήκαν απήχηση στον κόσμο και πολλαπλασιάστηκαν και επεκτάθηκαν. Εκείνοι που πολέμησαν ήταν ο αγροτικός πληθυσμός: το πιο γνήσιο λαϊκό στοιχείο, ο χωριάτης, ο εργάτης, ο άνθρωπος της γειτονιάς, ο μικρέμπορος, ένας αριθμός διανοούμενων, και ένας αριθμός φωτισμένων αστών. Είναι αυτοί, που σηκώνουν πάντα τα βάρη των περιπετειών σ' αυτή τη χώρα, τους αδιάκοπους δυσβάσταχτους αγώνες του τόπου για την κατοχύρωση της Λαϊκής Κυριαρχίας» (Μαθιόπουλος, Το Βήμα, 9/5/1978).

Το 1979 σχολίασε την υποταγή των δημοσίων υπαλλήλων στους διοικητικά ανωτέρους τους, αναφέροντας χαρακτηριστικά:

«Οι δημόσιες υπηρεσίες στην Ελλάδα, είναι αυτό που θέλησε, όπως το θέλησε, η παράταξη που κυβερνά τη χώρα ουσιαστικά από το 1935. Υπάλληλοι και Υπηρεσίες υποταγμένες στα συμφέροντά της, δέκτες και όργανα των επιθυμιών της- προσέξτε, όχι της πολιτικής. Των επιθυμιών του κόμματος που κυβερνά. Το 1911, ο Βενιζέλος καθιέρωσε συνταγματικά τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων. Η προστασία αυτή- ουσιαστική τον καιρό που έγινε ο θεσμός- είναι σήμερα χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Ο σκοπός της μονιμότητας ήταν να καταστεί ο δημόσιος υπάλληλος, όργανο του κράτους, οπλισμένο με αντικειμενικότητα και ανεξαρτησία γνώμης στην εφαρμογή του νόμου. Σήμερα, μόνο αυτή την ανεξαρτησία δεν διαθέτει. Η κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας για να σταθεί στη θέση της, πρέπει να φροντίζει να προσαρμόζεται στις καταστάσεις και να υπηρετεί τον εκάστοτε υπουργό: «Ο υπουργός μου και θεός μου» συνήθιζε να λέει,

κορυφαίο στέλεχος στη δημοσιοϋπαλληλική ιεραρχία. Οι παρακάτω πρέπει να ξέρουν να έχουν εύκαμπτη μέση» (Τα Νέα, 9/7/1979).

Για τον Πλασκοβίτη, η δημοκρατία ισοδυναμούσε με το νόμο και δεν χρειαζόταν κανέναν και τίποτα πέρα από την ισοτιμία στην εφαρμογή του:

«Η Δημοκρατία είναι ο Νόμος, ο δίκαιος Νόμος και η ίση, δίκαιη εφαρμογή του. Δεν έχει ανάγκες από «φύλακες» η Δημοκρατία όταν πείθει, και δεν πείθει παρά μόνο όταν τη χαρακτηρίζει ειλικρίνεια κι ανθρωπιά» (Τα Νέα, 1980).

Τον ενοχλούσε επίσης η δομή του κράτους, για την οποία δεν γινόταν καμία ουσιαστική παρέμβαση για την αλλαγή της:

«Έχουμε κράτος κατεξοχήν γραφειοκρατικό. Και η γραφειοκρατία δεν είναι ένα φαινόμενο που εξορκίζεται μ' εγκυκλίους. Χρειάζεται αλλαγή στις κοινωνικές και πολιτικές δομές!» (Πλασκοβίτης, Τα Νέα, 6/12/1980).

Τα επερχόμενα προβλήματα, τα οποία θα δημιουργούσε η σύγκρουση του καπιταλισμού με τις λαϊκές δυνάμεις, ήταν κάτι που ο Πλασκοβίτης το προέβλεψε σε δηλώσεις του:

«Εκδηλώνεται ακόμη κάποια τάση ν' αποκτηθεί περισσότερη ανεξαρτησία απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Όμως η σύγκρουση των προοδευτικών λαϊκών δυνάμεων με τις δυνάμεις του καπιταλισμού ογκώνεται μέρα τη μέρα και η διάσπαση ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και ομάδες προδικάζουν καταστάσεις που δεν θα είναι καθόλου εύκολο να ελεγχθούν» (Πλασκοβίτης, Ριζοσπάστης, 16/2/1986).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον έδειχνε για το θέμα της νεολαίας, την οποία υποστήριζε με πολύ θερμά λόγια:

«Δεν παύω να είναι αισιόδοξος. Κάποιοι παλμοί εσωτερικοί με καινούργιους ανθρώπους και καινούργιες αντιδράσεις θα δώσουν καινούργια έργα. Υπάρχουν και σήμερα καταστάσεις που μπορούν να δώσουν έμπνευση στους νεώτερους. Παρατηρείται μια εσωστρέφεια και οφείλεται στο γεγονός ότι οι νέοι άνθρωποι δεν έχουν ζήσει τις δραματικές περιόδους που έζησε η προηγούμενη γενιά. Υπάρχει ιδεολογικό αδιέξοδο αλλά για τον άξιο άνθρωπο δεν θα πάνε ποτέ να υπάρχουν τα στοιχεία της έμπνευσης» (Τρύφωνα, Ενημέρωση Κέρκυρας, 19/12/1990).

Το 1991 τον απασχόλησε το θέμα της ελευθερίας του τύπου και πάνω σε αυτό το θέμα δήλωσε τα εξής:

«Η υπόθεση της ελευθερίας του Τύπου είναι τόσο παλιά όσο και η ανακάλυψη της τυπογραφίας. Η υπόθεση της ελευθερίας έκφρασης, της ελευθερίας του στοχασμού είναι ακόμη πιο παλιά απ' όταν υπήρξε κοντύλι, πένα κι επιφάνεια γραφής. Είναι υπόθεση, αλλά και αμφισβήτηση αρχαία. Πάνω στα θέματα αυτά έχουν γραφτεί χιλιάδες σελίδες από νομοδιδάσκλους, πολιτικούς, δημοσιογράφους και βέβαια απροσδιόριστος είναι ο αριθμός των δικαστικών αποφάσεων. Θα ήταν για μένα ασυγχώρητη επιπολαιότητα να επιχειρήσω εδώ μια αναλυτική ανάπτυξη και διαπραγμάτευση του θέματος, με την ευκαιρία μιας κατεπείγουσας πρόσκλησης για τη συμμετοχή μου στην αποψινή συζήτηση - συμμετοχή που τη θεώρησα οπωσδήποτε χρέος μου μπροστά στα θλιβερά (για να μην πω τραγικά) περιστατικά της δίωξης εκδοτών εφημερίδων και δημοσιογράφων, επειδή άσκησαν το λειτούργημά τους με τρόπο που αυτοί πιστεύουν ότι οφείλουν να το ασκούν και όχι κατά τις επιθυμίες της εξουσίας.....

Ο θεμελιώδης και αναντικατάστατος κοινωνικός ρόλος του Τύπου είναι όχι απλώς να πληροφορεί αλλά να αντιστέκεται στη σιωπή. Ο Τύπος δεν είναι και δεν πρέπει να είναι εξουσία. Και αν έχει καθιερωθεί ότι αποτελεί την λεγόμενη τέταρτη, αυτό οφείλεται στη διαστροφή και στον εκφυλισμό του, στην αντικειμενική του δυνατότητα να εκβιάζει την εξουσία και επομένως να την ασκεί καταχρηστικά και υποδόρια, ως κέντρο λήψης ή εκβίασης αφανών αποφάσεων ή ως εστία ανάπτυξης και παγίωσης συμφερόντων.....

Διότι ο ελεύθερος Τύπος είναι προϋπόθεση, ίσως και η μόνη προϋπόθεση για να μπορούν οι νόμοι να ανατρέπονται. Αν όριο της εξουσίας είναι ο νόμος, όριο του Τύπου είναι η εικονοκλαστική δημοκρατική συνείδηση των λειτουργιών του» (Πλασκοβίτης, Ελευθεροτυπία, 18/9/1991).

Το 1993 η εφημερίδα Ελευθεροτυπία έκανε μία έρευνα, ρωτώντας ανθρώπους της τέχνης και του πνεύματος για «το τι θέλουν να φύγει από την Αθήνα». Η απάντηση του Σπύρου Πλασκοβίτη είναι άκρως χιουμοριστική:

«Τι να φύγει από την Αθήνα; Πρώτον όλα τα δένδρα. Κάθε δένδρο από ρίζης. Για να απαλλαγούμε μια και καλή, ελλείψει αντικειμένου, από τον κόπο να τα καίμε. Δεύτερον, να υποχωρήσουν ή να ισοπεδωθούν τα πέριξ βουνά για να διαθέτουμε αρκετά

οικόπεδα για καταπάτηση. Και τώρα η αντίστροφη ερώτηση: Τι να μείνει στην Αθήνα; Μα νομίζω, η Ακρόπολη και ο κ. Κατσιγιάννης. Είναι αρκετά» (Κοντράρου- Ρασσιά, Ελευθεροτυπία, 4/8/1993).

Την ίδια χρονιά, με αφορμή την τρομοκρατική ενέργεια στην πινακοθήκη «Ουφίτσι», προέβη στην παρακάτω δήλωση:

«Γιατί να μας κάνει εντύπωση η βόμβα της Μαφίας μπροστά στην γκαλερί «Ουφίτσι»; Εδώ και 50 χρόνια, ο θεωρητικός του φασισμού διακήρυττε: «Όταν ακούω να μιλούν για πολιτισμό τραβάω το πιστόλι μου».

Μια βόμβα λοιπόν για την γκαλερί «Ουφίτσι» είναι κάτι το πολύ λογικό όταν η πολιτική ηγεσία μιας Δημοκρατίας έχει τιναχτεί ηθικά στον αέρα, όπως τινάχτηκε τον τελευταίο καιρό, στη γειτονική μας χώρα, μετά τα όσα αποκαλύφθηκαν για τις σχέσεις Μαφίας και νόμιμης εξουσίας.

Οι θησαυροί του πολιτισμού είναι ο μόνος αληθινός εχθρός που απομένει στην κάθε λογής τρομοκρατία, όταν η δημοκρατία έχει εξουδετερωθεί. Ας το έχουμε υπόψη μας» (Ελευθεροτυπία, 29/5/1993).

8.2.4. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την πολιτική

Το 1974, μαζί με άλλους ανθρώπους των τεχνών, απάντησε στο ερώτημα, αν πρέπει η όχι να επιστρέψει η μοναρχία στην Ελλάδα:

«Με την ιδιότητα του συγγραφέα ή τουλάχιστον σαν συγγραφέας αλλά και σαν κοινός Έλληνας πολίτης, δικαιούμαι να πω κι εγώ τη γνώμη μου. Ούτε η αξιοπρέπεια μας σαν λαού, ούτε η ιστορία μας δικαιολογεί τον βασιλικό θεσμό. Αυτοί που ξεσηκώθηκαν και χτύπησαν τον Τούρκο το 21, αυτοί που έφτιαξαν τη νεώτερη ελληνική ιστορία, δεν είχαν, σίγουρα, στο νου τους ότι θα έβαζαν αντί για Σουλτάνο, αφέντη στο κεφάλι τους έναν Σκανδιναβό. Δεν το είχαν στο νου τους ούτε όσοι πέρασαν από την Ε.Σ.Α. και τις φυλακές της χούντας, ούτε τα παιδιά του Πολυτεχνείου που κάρφωσαν τις καρδιές τους πάνω στις μπούκες των τανκς για να μπορούν να γίνονται σήμερα δημοψηφίσματα. Αν όλα αυτά κι όλους αυτούς θέλουμε να τους αγνοούμε και να ψηφίζουμε φαντάσματα, ντυμένα με πορφύρα και στολισμένα με λιλιά, καταμεσής του εικοστού αιώνα, θα είμαστε άξιοι της μοίρας μας» (Τα Νέα, 5/12/1974).

Ο Πλασκοβίτης όμως δεν ασχολούνταν μόνο με την πολιτική στην Ελλάδα, αλλά εξέφραζε τη γνώμη του και για την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε σε άλλες χώρες, όπως για τη δικτατορία του Φράνκο στην Ισπανία:

«Το εξοργιστικό κατά τη γνώμη μου που συμβαίνει και με την Ισπανία του Φράνκο, όπως συνέβαινε και με το καθεστώς της δικτατορίας στην Ελλάδα, είναι η φοβερή διάσπαση ανάμεσα στην ευαισθησία της κοινής γνώμης και στην απάθεια που δείχνουν οι κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών, όταν αντιμετωπίζουν προβλήματα ελευθερίας, προβλήματα ηθικά.....

Αν όμως και πάλι η παγκόσμια εκδήλωση αγανάκτησης περιοριστή στο χώρο του κοινού και δεν υλοποιηθή με πράξεις κι άμεσες ενέργειες των κυβερνήσεων, ποιος ξέρει πόσες ακόμα θυσίες θα χρειασθούν από τους νέους φοιτητές και τους εργάτες της Ισπανίας, για ν' αποχτήσουν αυτό που οι Ευρωπαίοι απολαμβάνουν σαν καθημερινό ψωμί- την ασφάλεια της ζωής τους δηλαδή και την ελευθερία της ψυχής τους.

Για την Ελλάδα νομίζω ότι το ζήτημα γίνεται ακόμα πιο αιχμηρό. Δεν είναι ηθικά επιτρεπτό να επικαλούμαστε την ξένη συμπαράσταση ενάντια στους δικτάτορες, όταν βρισκόμαστε εμείς κάτω από το πέλμα τους, και να διστάζουμε να συμπαρασταθούμε στη σκληρή ώρα των άλλων με τον άμεσο τρόπο που επιβάλλει η περίπτωση. Όμως, πέρα από την αντίδραση τη δική μας σαν λαού και σαν επίσημου κράτους, πέρα κι από την αντίδραση των άλλων Ευρωπαίων, το μεγάλο αίνιγμα παραμένει: το μεγάλο, αδικαιολόγητο στήριγμα μιας απαράδεκτης φρανκικής Ισπανίας είναι το ίδιο που ήταν κι εδώ με τους μικρούς μας δικτάτορες. Το θέμα δεν είναι τελικά η απελευθέρωση της Ισπανίας, είναι η απελευθέρωση της Ευρώπης, που εξαναγκάζεται - τριάντα χρόνια ύστερα από τη νίκη των δημοκρατιών - να κρατάει υποσυνείδητα τη δημοκρατία "υπό την αίρεση του ατλαντικού Προστάτη".....» (Πολιτικά θέματα, 4-10/10/1975).

Ερμηνεύοντας το λόγο για τον οποίο πολιτεύτηκε, ανέφερε:

«Την είσοδό μου στη Βουλή τη βλέπω σαν μία φυσική προέκτασι της μέχρι τώρα δραστηριότητός μου στον πνευματικό και αγωνιστικό χώρο, που διαμορφώθηκε έπειτα από την 7χρονη τυραννία..... Οι κρίσιμες ώρες που περνάει ο τόπος μας, η ανάγκη να ακουστή μια άλλη γλώσσα από την γλώσσα που συνήθισε η δεξιά να ακούη έως τώρα, έτσι που τίποτα ουσιαστικά να μην αλλάξω σ' αυτόν τον τόπο, μ' έκανε να δεχθώ

να πάρω μέρος στον αγώνα για την αλλαγή..... Η δικαιοσύνη και τα πολιτιστικά θέματα είναι εκείνα που πιστεύω ότι θα με απασχολήσουν ιδιαίτερα μέσα στην βουλή» (Παπαδάκης, 26/11/1977).

Ανέφερε επίσης, ότι δεν είχε άλλη επιλογή και αναγκάστηκε να πολιτευθεί, λόγω της πολιτικής κατάστασης των πρώτων μεταδικτατορικών χρόνων:

«Ομολογώ ότι edίστασα πολύ ν' αποφασίσω την ανάμιξη μου σε ένα ανοιχτό πολιτικό αγώνα. Μ' όλο που είχα πεισθή ότι δυστυχώς αν πρόκειται να είναι κανείς ωφέλιμος στον τόπο του δεν έμενε άλλος δρόμος, ή καλύτερα δεν άφησε άλλο δρόμο η κυβερνητική πολιτική Ωστόσο η ιδιαίτερη αγάπη και η προσήλωση στη λογοτεχνική, στη συγγραφική δουλειά με έκανε πολύ να διστάζω προκειμένου ν' αναλάβω καινούργιες υποχρεώσεις σ' ένα τομέα στον οποίο κάτω από κανονικές συνθήκες ποτέ δεν θα είχα τη φιλοδοξία ν' αναμιχθώ. Βλέπω τώρα πως η μοίρα, το χρέος των πνευματικών ανθρώπων του καιρού μας δεν του επιτρέπουν να επιλέξει εκείνος τον τρόπο που θα ζήσει και την εργασία που αγαπάει να κάνει. Γιατί πάνω απ' όλα είναι ανάγκη να βοηθήσουμε, να φωτίσουμε αυτό το λαό να σηκώσει κεφάλι και ν' απαλλαγεί από τους μεσσίες και από τις καταστάσεις ουσιαστικής δουλειάς που του δημιουργούν τα τετελεσμένα γεγονότα εις βάρος του και εις βάρος του μέλλοντος των παιδιών του» (Η Πρωινή, 20/11/1977).

Το 1978 εξέφρασε τη γνώμη του, όταν ρωτήθηκε για τις πολιτικές εξελίξεις της περασμένης χρονιάς:

«Το '77 ήταν μια χρονιά ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα. Οι εκλογές του περασμένου Νοέμβρη αποτέλεσαν χωρίς αμφιβολία το αποφασιστικό γεγονός –μπορεί πια κανένας ν' ακροάζεται καθαρά την ηχώ «των πλησιαζόντων βημάτων», όπως θα 'λεγε ο Καβάφης. Ο λαός τίναξε τις αλυσίδες της φοβίας από τα πόδια του και περπατάει. Το Προοδευτικό Κίνημα στη Χώρα μας, που γενιές φωτισμένων Ελλήνων ονειρεύτηκαν, μπήκε νομίζω οριστικά στο δρόμο, που απεγνωσμένα προσπάθησε να του κόψει η χουντική εφταετία και η μεθοδευμένη- όπως αποδείχτηκε- μεταπολίτευση τον Ιούλιο του '74» (Βήμα, 1/1/1978).

Σχετικά με τα πρόσωπα που αναδείχτηκαν μέσα στη συγκυρία του '77, αναφέρει: «Το σοβαρό και δυναμικό πρόσωπο μιας άλλης νεολαίας - ξεπεταγμένης από τη φλόγα του Πολυτεχνείου και συνειδητά ταγμένης στο προχώρημα του αγώνα για ριζικές

αλλαγές στην ελληνική ζωή- είναι το σημαντικότερο πρόσωπο του '77.» (Βήμα, 18/2/1982).

Επιπλέον, σχολιάζει και δύο δυσοίωνα γεγονότα για τον Ελληνισμό και για τον Κόσμο: «Το ένα είναι ο θάνατος του εθνάρχη Μακαρίου σε μια στιγμή μεγάλης κρισιμότητας στην Κύπρο και στη Μέση Ανατολή. Το δεύτερο είναι ένα καινούργιο κατόρθωμα στην τεχνολογία του θανάτου: Η βόμβα νετρονίου. Ανεξάρτητα από το πραγματοποιήσιμο της απειλής που αντιπροσωπεύει η χρήση της, η ηθική και μόνο αποτίμηση του γεγονότος ότι βρέθηκε τρόπος να ζουν απείραχτα τ' άψυχα της γης και να δολοφονείται η ανθρώπινη ζωή είναι κάτι το συντριπτικό για την υπόστασή μας πάνω στον Πλανήτη.....» (Βήμα, 18/2/1982).

Το 1979, ο συγγραφέας, με την ιδιότητα του μέλους της αντίστασης, αντέδρασε έντονα για τον αποκλεισμό των αγωνιστών της εθνικής αντίστασης από τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου:

«..... η Εθνική Αντίσταση 40-44, δεν ήταν έργο των ανθρώπων της και των κατά καιρούς ιδεολογικών οπαδών της δεξιάς. Ήταν κατά συντριπτική πλειοψηφία έργο εκείνων που αντιτάχθηκαν στους Ταγματασφαλίτες και στους λογής-λογής συνεργάτες των κατακτητών. Όμως, οι τελευταίοι αυτοί, καθιερώθηκαν οριστικά στα στελέχη του κράτους της εθνικοφροσύνης, όπου και μετά την δεύτερη αντίσταση εναντίον της εσωτερικής κατοχής, που ήταν η δικτατορία, έγιναν αποδεκτοί οι δοσίλογοι και οι συνεργάτες της χούντας,.....

Γιατί, λοιπόν, να υπάρχει μνήμη, να υπάρχει και να τιμάται η έννοια Αντίσταση, όταν την έννοια αυτή, το κομμάτι αυτό της ζωής μας, είναι αδύνατο να το κάνει δικό του ο κόσμος της δεξιάς;» (Τα Νέα, 17/3/1979).

Στο ίδιο άρθρο, εξέφρασε ρητά την αντίθεσή του με τον εορτασμό «των Δεκεμβριανών»:

«Ποια είναι λοιπόν η λογική του «εορτασμού» των Δεκεμβριανών από την κυβέρνηση της Δεξιάς και τι θα γινόταν αν ανάλογους «εορτασμούς» για τα δικά της θύματα αποφάσιζε να οργανώσει κι η αντίπαλη παράταξη; Ομολογώ ότι δεν καταλαβαίνω ούτε την ηθική, ούτε την πολιτική σκοπιμότητα της υπόμνησης στα σημερινά νέα παιδιά ότι οι γονιοί τους ήξεραν ν' αλληλοσκοτώνονται κατά τον πιο άγριο τρόπο, να παγιδεύονται στο παιχνίδι των αδίσταχτων ξένων και να θάβουν τη νίκη

και τη δόξα της πατρίδας τους, πάνω στην ώρα ίσα- ίσα που ήταν να κερδίσει τους καρπούς του μαρτυρίου της – της Αλβανίας και της Εθνικής Αντίστασης» (Τα Νέα, 17/3/1979).

Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε ότι ο βουλευτής είναι αποκλειστικά και μόνο απεσταλμένος του λαού στο κοινοβούλιο και διαφωνούσε κατηγορηματικά με αυτούς που δήλωναν ανεξαρτητοποίηση:

«Ο βουλευτής που έλαβε μια εντολή από το λαό, για να τον εκπροσωπήσει στο πλαίσιο μιας ιδεολογίας και ενός πολιτικού σχηματισμού, όπου έταξε τον εαυτό του, δεν έχει το δικαίωμα να προδώσει αυτή την εντολή και να μεταπηδήσει σ' άλλα πολιτικά σχήματα..... Το μόνο δικαίωμα που έχει σε περίπτωση μεταβολής των απόψεών του, είναι να παραιτηθεί από την βουλευτική έδρα» (Αυριανή, 16/11/1980).

Παρόλο βέβαια που ο ίδιος ανήκε σε συγκεκριμένο πολιτικό χώρο, δεν απαξίωνε τους πολιτικούς των άλλων χώρων:

«...δεν πιστεύω σε φιλελλητισμούς. Πιστεύω ότι υπάρχουν έντιμοι άνθρωποι σε όλους τους ιδεολογικούς χώρους» (Κοντράρου –Ρασσιά, Έθνος, 6/11/1988).

Παραδεχόταν όμως και ο ίδιος, ότι ουσιαστικά προοδευτική πολιτική δεν υπήρχε και γι' αυτό η νεολαία την απαξίωνε:

«Ελπίσαμε ότι μετά την πτώση της χούντας, πάρα πολλές από τις ιδέες αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν και το στόχαστρο μιας προοδευτικής πολιτικής. Έτσι κι εγώ υπηρέτησα αυτή την ιδέα, η οποία καλλιεργήθηκε μέσα στις φυλακές (για όσους τουλάχιστον βρεθήκαμε στις φυλακές κατά τη διάρκεια της χούντας) και υπήρξα επί τρία χρόνια περίπου ευρωβουλευτής. Δεν μπορώ να πω ότι είδαμε την πραγματοποίηση των ιδανικών εκείνης της εποχής, όπως ρομαντικά το ελπίζαμε. (Και αυτό είναι, ίσως, ένας λόγος που η σημερινή νεολαία βρίσκεται σε μια σχετική αδιαφορία γύρω από τα πρόσωπα της πολιτικής)» (Ελευθεροτυπία, 4/12/1998).

8.2.5. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την Ευρωβουλή

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ανέπτυξε πολύ μεγάλη δραστηριότητα και στην ευρωβουλή.

Το 1982, όταν εξελέγη αντιπρόεδρος της Σοσιαλιστικής ομάδας των ευρωβουλευτών, δήλωσε πως είναι ευτυχής για την τιμή που του έκαναν οι συνάδελφοί

του και ότι θα συνέχιζε με την ίδια αποφασιστικότητα να υπερασπίζεται τα ελληνικά συμφέροντα (Τα Νέα, 18/2/1982).

Την ίδια χρονιά, στη συζήτηση που έγινε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναφορικά με τις δηλώσεις του προέδρου κ. Τορν για το πρόγραμμα της κοινότητας, απάντησε ότι είναι μονομερής η αντιμετώπιση των προβλημάτων της κοινότητας στην έκθεσή του, αφού δεν υπάρχει σωστή μέθοδος αντιμετώπισης της ανεργίας (Βήμα, 18/2/1982).

Το θέμα της Κύπρου ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα τον Πλασκοβίτη, όσο ήταν στην ευρωβουλή. Το 1982 εξέφρασε την απορία του για τη συνέχιση του δράματος των Κυπρίων αγνοούμενων:

«Διερωτώμαι, πώς ο πολιτισμός της Ευρώπης ανέχεται τη συνέχεια του δράματος των αγνοούμενων της Κύπρου; (Εθνος, 22/4/1982).

Λίγα χρόνια αργότερα (1988) και σχετικά με την έκθεση COSTE FLORET στην ευρωβουλή, για το θέμα της Κύπρου, υπογράμμισε τα εξής:

«Νομίζω ότι είναι μια πολύ καλή και αντικειμενική έκθεση. Δεν ζητεί τίποτα περισσότερο από την αποκατάσταση του κράτους δικαίου και της διεθνούς νομιμότητας σε όλο το νησί. Όπως βλέπετε, θεωρεί την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων ως αναγκαίο όρο για την επίτευξη τελικής συμφωνίας στην Κύπρο, πράγμα που αποτελεί και τη σταθερή άποψη της Ελλάδας και της κυβέρνησης της Κύπρου. Ελπίζω ότι η έκθεση θα συγκεντρώσει την πλειοψηφία όλων των πλευρών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δεδομένου μάλιστα ότι ο εισηγητής της έκθεσης, COSTE FLORET, δεν ανήκει στην αριστερή πτέρυγα και ότι στην Πολιτική Επιτροπή η έκθεσή του συγκέντρωσε όλες τις ψήφους των παρισταμένων, με 6 μόνον αποχές» (Λεοντόπουλος, 24 Ώρες, 17/5/1988).

Το 1993, αφού είχε αποχωρήσει από την Ευρωβουλή, προέβαλε ως αιτία της αποχώρησής του την έλλειψη εκείνων των λόγων που τον είχαν ωθήσει να αναμιχθεί στην πολιτική (Ελεύθερος Τύπος, 16/5/1993).

Θεωρούσε εξάλλου ότι προδόθηκαν τα ιδανικά των ανθρώπων, οι οποίοι είχαν αγωνιστεί και υπεύθυνοι γι' αυτό ήταν όλοι όσοι κατείχαν εξουσία.

«Τι να σας πω, ότι άλλα φανταζόμαστε όταν ήμασταν στις φυλακές της χούντας κι άλλα βλέπουμε σήμερα;.....» (Κοντράρου –Ρασσιά, Ελευθεροτυπία, 31/5/1993).

8.2.6. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για το ΠΑΣΟΚ

Το ΠΑΣΟΚ, ο Πλασκοβίτης το θεωρούσε ως ένα λαϊκό και προοδευτικό κίνημα που θα βοηθούσε την Ελλάδα και γι' αυτό δέχτηκε να πολιτευθεί με αυτό:

«Από το ΠΑΣΟΚ, ένα κατ' εξοχήν λαϊκό κίνημα, αυτό τον ενωτικό και οδηγητικό ρόλο της δημοκρατικής πλειοψηφίας, ελπίζω και περιμένω, είναι κατά τη γνώμη μου, η πρώτη προϋπόθεση για ν' απλωθούν και να ριζώσουν μέσα στην ψυχή του λαού όλα όσα το πρόγραμμα του και ο δυναμικός του Πρόεδρος υπόσχονται» (Αγωνιστής, 5/7/1977).

«Προσωπικά, δέχτηκα να περιληφθώ στον κατάλογο των βουλευτών Επικρατείας του ΠΑΣΟΚ, για να βοηθήσω, με τη μικρή μου ιστορία και τις όσες δυνάμεις διαθέτω, το προοδευτικό κίνημα στον τόπο μας, όπως το εκφράζουν σήμερα πιο πειστικά και δυναμικά κατά τη γνώμη μου, αλλά και σύμφωνα με τις ιστορικές συνθήκες οι πολιτικές και κοινωνικές θέσεις του Κινήματος αυτού» (Τα Νέα, 10/11/1977).

Για τους στόχους και τους σκοπούς του ΠΑΣΟΚ, με αφορμή τις εκλογές του 1977, αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Ο αντικειμενικός σκοπός του αγώνα αυτού, από τη σκοπιά του ΠΑΣΟΚ τουλάχιστον, είναι το προχώρημα στην ουσιαστική δημοκρατία και η κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας, όπως την πιστεύει το προοδευτικό κίνημα στη χώρα μας. Το προοδευτικό κίνημα αυτό, πιστεύω ότι έχει ρίζες πολύ παλιές. Ξεκινάει, ίσως, από το 1821 και το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται αυτή την ώρα στη θέση να το κινήσει, να το αναζωπυρώσει αποτελεσματικά. Υπάρχει ένας συνδυασμός εσωτερικού και εξωτερικού προβλήματος. Για το ΠΑΣΟΚ το εσωτερικό πρόβλημα είναι συνάρτηση του εξωτερικού. Πιστεύει, δηλαδή, το ΠΑΣΟΚ ότι ήρθε ο καιρός και η ωρίμανση στον Έλληνα ψηφοφόρο να αποφασίσει και αν θα είναι νοικοκύρης στον τόπο του και να ξέρει ακριβώς και να έχει το δικαίωμα να το ζητήσει και να το μάθει ποια είναι τα προβλήματα αυτά και ποιες είναι οι λύσεις που συγκεκριμένα η ηγεσία του προτείνει, όταν αποφασίζει για το μέλλον του τόπου του. Το ΠΑΣΟΚ δεν πιστεύει ούτε στην ηθική

της μεταπολεμικής κοινωνίας, όπως δημιουργήθηκε από το κράτος της δεξιάς και δεν πιστεύει επίσης καθόλου στην ηθική της εξουσίας.

Επομένως οι εκλογές αυτές, πιστεύει ότι θα είναι εκλογές που θα δώσουν την ευκαιρία να διαφωτιστεί πληρέστερα ο Λαός και να κατοχυρώσει και την εξωτερική του ασφάλεια, κατά τον τρόπο που το ΠΑΣΟΚ νομίζει ότι αποτελεσματικότερα πρέπει να γίνει αυτό, αλλά και την ουσιαστική δημοκρατία μέσα στη χώρα να κατοχυρώσει με τη ψήφο του» (Το Βήμα, 13/11/1977).

Ιδιαίτερη συμπάθεια και εκτίμηση έτρεφε ο Σπύρος Πλασκοβίτης για τον ηγέτη του ΠΑΣΟΚ Ανδρέα Παπανδρέου. Το 1989 έδωσε μία συνέντευξη στην εφημερίδα Απογευματινή. Όταν ο δημοσιογράφος τον ρώτησε σχετικά με τη δικαίωση των αρχών του ΠΑΣΟΚ και πιο συγκεκριμένα για το αν έχει νιώσει προδομένος από τους ανθρώπους του κινήματος και από τον Ανδρέα Παπανδρέου, ο Πλασκοβίτης απάντησε:

«Η ανθρώπινη πείρα με έχει διδάξει ότι ανάμεσα στο όραμα και στην πραγματικότητα η μάχη είναι λίγο ή πολύ χαμένη. Εκείνο που έχει σημασία είναι εσύ ο ίδιος να μην προδώσεις τον εαυτό σου και το όραμα σου και να μην αποφύγεις τη μάχη όποια και αν είναι η έκβαση της. Οι αρχές και τα ιδανικά του ΠΑΣΟΚ είναι αξίες που αντιπροσωπεύουν γενιές νέων, από την εποχή της Αντίστασης στην Κατοχή ως την ώρα του Πολυτεχνείου.

Δεν είναι απαραίτητως δεμένες με ορισμένα πρόσωπα. Για τον Ανδρέα Παπανδρέου θα είχα να πω, έστω και μόνο τούτο: «Ότι στάθηκε ο ηγέτης που αποκατάστησε ηθικά και ανέβασε στην εξουσία, τον κατατρεγμένο τριάντα πέντε χρόνια κόσμο της Αριστεράς και αυτό ας μην το ξεχνούν όσοι τουλάχιστον δεν συνέβη ν' ανήκουν σ' εκείνους που την πολέμησαν» (Δήμητσας, Απογευματινή, 1/1/1989).

Μερικά χρόνια μετά, ο Πλασκοβίτης αποκαλούσε τον Ανδρέα Παπανδρέου «ο τελευταίος ρομαντικός»:

«Εντύπωση μου είχε προκαλέσει η εξαιρετική του τρυφερότητα για την πολύ ηλικιωμένη μητέρα του- το γένος Μινέικο- που κι αυτή έκανε όπως θυμάμαι ιδιαίτερες εξομολογήσεις στη γυναίκα μου, για τον έρωτα της με τον Γεώργιο Παπανδρέου και φύλαγε ακόμη κάποια αποκόμματα εφημερίδων της παλιάς εποχής, σχετικά με την τότε κοινή τους ζωή, ως τα βαθιά τούτα γεράματα της!

Κατά την τετραετία που το ΠΑΣΟΚ αναδείχτηκε αξιωματική αντιπολίτευση, καθώς και τον πρώτο καιρό του 1981, ενώ πλησίαζε η ώρα να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας, χρειάστηκε να τον συνοδεύσω όχι λίγες φορές στις εκλογικές του περιόδους- Κέρκυρα, Θεσσαλονίκη, Έβρο κ.λπ. Με όλο το φοβερό συνωστισμό ανθρώπων και περιστατικών γύρω από τον Ανδρέα, ο ενθουσιασμός δεν του άφηνε περιθώρια να φανεί κουρασμένος. Ήταν ακόμη ο ίδιος γνώριμος μαχητής και φίλος. Τον χαροποιούσε η κάθε καλή είδηση για την απήχηση που είχαν οι λόγοι του στο λαό.

Στο ξενοδοχείο «Ηλέκτρα Παλλάς», έπειτα από την αληθινή εκείνη λαοθάλασσα του 1981 της Θεσσαλονίκης, θυμάμαι ότι με ρώτησε «πώς μου φάνηκε» η συγκέντρωση. Και όταν του απάντησα: «Εγώ έχω μάλλον τρομάξει, Πρόεδρε, από την ευθύνη που αναλαμβάνεις εσύ και το ΠΑΣΟΚ μπροστά σε τόση πίστη και τόσο λαϊκό ενθουσιασμό», δεν λαθεύω αν πω ότι διέκρινα, πρώτη φορά ίσως, κάποιο δάκρυ στα μάτια του και κάποια σπάνια ως την ώρα ταραχή του. Μ' ακούμπησε ελαφρά στον ώμο: «Έχεις δίκιο, Σπύρο», ψιθύρισε- αυτό μόνο. Ήταν μια από τις καλύτερες στιγμές του, τις βαθύτερα ανθρώπινες· η ώρα της συντριπτικής ευθύνης.....

Όσο κι αν αυτό που θα πω μπορεί να φαίνεται παράξενο στους πολλούς, που δοκίμασαν τις πρακτικές μεθόδους του στο κόμμα και στην κυβέρνηση, έχω καταλήξει να πιστεύω ότι ο άνθρωπος και ο δημόσιος άντρας Ανδρέας Παπανδρέου είναι ο τελευταίος μεγάλος ρομαντικός της πολιτικής μας ζωής. Όποιος τον αντικρίσει έτσι, θα εξηγήσει πολλά» (Ελευθεροτυπία, 24/6/1996).

Το 1996 ο Πλασκοβίτης είχε ήδη εγκαταλείψει την πολιτική. Είχε γραφτεί ότι ο λόγος γι' αυτή την παραίτηση ήταν η δυσαρέσκειά του. Ο ίδιος ανέφερε ότι:

«Ελπίζω ότι έφυγα εγκαίρως, έχοντας ζήσει αρκετά χρόνια στο εξωτερικό ως ευρωβουλευτής.

Παρατηρούσα ότι ο ενθουσιασμός δεν υπήρχε πια, το καινούργιο δεν ήρθε. Το ΠΑΣΟΚ είχε εξελιχθεί σε μια κυβέρνηση διαχείρισης της εξουσίας, ασφαλώς κάτω από δημοκρατικές συνθήκες και έχοντας πετύχει στην αρχή κάποια πράγματα.....

Συνειδητοποίησα ότι εμείς οι ευρωβουλευτές στο εξωτερικό δεν κάναμε τίποτα. Η επαφή με τον πρόεδρο γινόταν από το 1986 όλο και αραιότερη. Εκείνη τη χρονιά έστειλα μια επιστολή και ζητούσα να παραιτηθώ. Αισθανόμουν τον Παπανδρέου να φεύγει, όλο και πιο μακριά, μέχρι που είχε γίνει αθέατος. Δεν ξέρω τι περιβάλλοντα είχε,

μάθαινα για διάφορα πρόσωπα που υπήρχαν γύρω του και δεν μπορώ να σας πω ότι έτρεφα εκτίμηση για τους συγκεκριμένους ανθρώπους» (Καρράς, Έθνος, 4/12/1996).

8.2.7. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για το σοσιαλισμό

Για τον πολιτικό Πλασκοβίτη, ο σοσιαλισμός έχει ανάγκη την Τέχνη. Πίστευε ότι ο σοσιαλισμός χρειάζεται την τέχνη, προκειμένου να μπορέσει να λειτουργήσει εποικοδομητικά στην κοινωνία:

«Εκείνο που πρέπει να γίνει αντιληπτό στο χώρο της πνευματικής δημιουργίας είναι τούτο: Η ώρα το επιβάλλει, σαν χρέος στο σοσιαλιστή, να γίνουν οι άνθρωποι της Τέχνης κατά κάποιον τρόπο απόστολοι..... Αυτό δεν είναι μόνο ένα χρέος, είναι ένα όπλο για τον Σοσιαλιστή απέναντι στην καταπιεστική και παραπλανητική κοινωνία της εποχής του (Σταματίου, Τα Νέα, 16/8/1977).

Αναφερόμενος στο σοσιαλιστικό κίνημα και με αφορμή την εκλογή του ως αντιπρόεδρου της Σοσιαλιστικής ομάδας του Ευρωκοινοβουλίου το 1982, υποστηρίζει:

«Ο ρόλος που το σοσιαλιστικό κίνημα παίζει σήμερα μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο των προοδευτικών δυνάμεων αναγνωρίζεται ακόμη μια φορά στους κόλπους των Σοσιαλιστών, που προέρχονται από τις 10 ευρωπαϊκές χώρες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ρόλος αυτός εκτιμάται, όχι μόνο γιατί περιλαμβάνεται στην όλη σοσιαλιστική προσπάθεια, αλλά και γιατί του αναγνωρίζεται, όπως νομίζω, η ιδιαίτερη στάση που τηρεί για την ύφεση και την ειρήνη και για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών του νότου μέσα στην Κοινότητα» (Τα Νέα, 18/2/1982).

Θεωρούσε επίσης πως ο σοσιαλισμός, σαν κίνημα, είχε την ικανότητα να προσαρμόζει τις αρχές του σε όλες τις συνθήκες:

«Ο Σοσιαλισμός δεν είναι άλλο παρά ένας σύγχρονος Ανθρωπισμός..... Σαν ευρύτατο πολιτικό και ανθρωπιστικό Κίνημα, που είναι ο Σοσιαλισμός, πιστεύω ότι δίνει τη δυνατότητα προσαρμογής του στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας, όταν και όπου περνάει στο στάδιο εφαρμογής των αρχών του» (Έθνος, 24/3/1982).

8.2.8. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τη δικτατορία

Το διάστημα που ήταν στη φυλακή, εντυπωσιάστηκε ιδιαίτερα από τη συμπεριφορά των ποινικών κρατουμένων προς τους πολιτικούς:

«Το να «σπάση» ένας ισοβίτης κατάδικος του κοινού δικαίου τα ισόβια, δεν είναι υπόθεση εύκολη..... Πρέπει να κρατήσει σχολαστικά «λευκό» το μητρώο του στις φυλακές. Πρέπει η διαγωγή του σε καμιά περίπτωση να μη κινήσει την υποψία της Αρχής. Πρέπει να δουλεύει και να κερδίζει στα συνεργεία και στα εργαστήρια το ψωμί του, σαν καλός νοικοκύρης. Διαφορετικά δεν έχει ελπίδα να του δοθεί χάρη, μήτε να βγει ζωντανός από τα σίδερα ακόμα και σε είκοσι χρόνια!

Κι όμως..... Πόσοι τέτοιοι «ισοβίτες» δεν τα έπαιζαν συχνά «όλα για όλα» στη διάρκεια της δικτατορίας, με το σκοπό να βοηθήσουν τους πολιτικούς κρατούμενους στον αγώνα τους, στη γενικότερη δηλαδή υπόθεση της ελευθερίας, που οι ίδιοι δύσκολα μπορούσαν να ελπίζουν ότι θα γευθούν! Και πόσοι απ' αυτούς δεν πήραν, μαζί με τους άλλους «δυσμενή μεταγωγή» σε μακρινές κι ανήλιες φυλακές για τιμωρία.....

Ούτε οι κατάδικοι ισοβίτες λοιπόν δεν τους αναγνώριζαν – αυτούς που «θείω Δικαίω» είχαν την εντολή και την εξουσία να μας “σώσουν”!» (Πλασκοβίτης, Τα Νέα, 14/8/1975).

Ο Πλασκοβίτης εξορίστηκε στην Κάσο και περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι φτωχοί κάτοικοι του νησιού φρόντιζαν τους πολιτικούς εξόριστους:

«Και το βαπόρι, το βδομαδιάτικο βαπόρι, είκοσι μέρες τώρα δε φαίνεται, δεν αφήνει ο καιρός. Το «βαπόρι», όνειρο καθημερινό, είναι η πρώτη συζήτηση στην Κάσο..... Οι φτωχότεροι θα πεινάσουν κι ο «εξόριστος» τι θα βρει να ψωνίσει; Βουβά, κρυφά από μονάχοι τους του έχουν..... επιπλώσει στο μεταξύ τη νοικιασμένη του κάμαρα. Άλλος ένα στρώμα, άλλος τραπέζι, καρέκλα, κατσαρόλι να μαγειρέψει η γυναίκα του. Τα φέρνουν οι γείτονες απ' το νοικοκυριό τους- και να μην το πάρει είδηση κι η χωροφυλακή...» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 3/6/1976).

Περιγράφει επίσης και ένα περιστατικό, από την εποχή που ήταν πολιτικός κρατούμενος στην Αίγινα:

«Δεν θέλω να σταθώ σε κανένα από τα «γεγονότα», από τα «βουερά» γεγονότα της εφταετίας. Γράφονται τόσα και περιγράφονται τόσο συχνά σήμερα! Είναι περίεργο

εξάλλου πως τα «γεγονότα» αυτά καταντούν γρήγορα μέσα στο μυαλό μια μάζα. Αντίθετα, ένα «δεύτερο» επεισόδιο, κάτι που μετά βίας θα νόμιζες ότι χωρούσε στα περιθώρια της μνήμης, το βλέπεις έξαφνα να ζωντανεύει εμπρός σου σα χθесινό. Λογουχάρη, εκείνα τα πρώτα χελιδόνια της Αίγινας, κοντά τέτοιες μέρες- Απρίλης του 70.....

Είχαμε ξεχάσει πως υπάρχουν χελιδόνια, πως μπορεί να ξανάρχεται με τους μήνες η άνοιξη. Κι όμως ένα καινούριο ασπρόμαυρο ζευγάρι έπεσε, βολίδα, απ' τον ουρανό, και το πρωί ενωρίς μας ξύπνησαν τα τρελλά του τιτιβίσματα έξω από τους θαλάμους μας. Μέσα στην ίδια μέρα γιόμισαν έπειτα όλες οι παλιές φωλιές στ' ακρόστεγο της φυλακής μας. Το πουλί βασίζεται στο φτερό του, έπαυλη ή φυλακή δεν κάνει διάκριση, σαν πετά ή ερωτεύεται. Κι εμείς, επειδή τα χελιδόνια δεν έκαναν διάκριση, τα παίρναμε για φιλανθρωπία και τους χρωστούσαμε ευγνωμοσύνη. Άντρες, ως εκεί πάνω da όλοι, φορτωμένοι γένια και μουστάκια, που τα είχαμε αφήσει να φυτρώσουν κατά την όρεξη τους· κάμποσοι με το κορμί ακόμα σημαδεμένο απ' την ΕΣΑ και τις Γενικές Ασφάλειες, σέρνοντας πίσω τους..... φοβερές συνομοσίες και «ειδεχθή εγκλήματα» κατά του Κράτους, του Έθνους και του Λαού- ιδού να χαζεύουν όλη μέρα τώρα την ασπρόμαυρη διασταύρωση πάνω απ' το τσιμεντένιο προαύλιο!..... Και, να, που ο ίσκιος της Απειλής δεν άργησε πάλι να μεγαλώσει, ν' απλωθεί στο προαύλιο της Αίγινας πριν καλοζεσταθούν στην ήλιο τα χέρια μας, πριν καλομάθουν με τις χελιδονολαλιές τ' αυτιά μας. Γιατί, με την άνοιξη, ήρθαν κι οι δίκες.....

Τέλη του Μάρτη έκαναν εγκαίνια στο καινούργιο Στρατοδικείο, πλατεία Μεταξουργείου. Οι τριάντα πέντε, κι ο καθηγητής Καράγιωργας, της «Δημοκρατικής Άμυνας...». Για τους άλλους δεν ανησυχούσαμε. Τι δέκα, τι είκοσι, τι εκατόν είκοσι χρόνια φυλακή! Αν δεν πέσει η Χούντα, ποιος γλυτώνει; Όμως για τον Καράγιωργα..... Δαγκωνόμαστε. Πέντε του Απρίλη τελειώνουν οι μάρτυρες, αρχίζουν οι απολογίες. Στις οχτώ, ο γελοίος Τορκουεμάδας, στην αίθουσα του Μεταξουργείου, αγορεύει· ζητάει θάνατο για τον Καράγιωργα. Να τους χρειαζόταν άραγε, πολιτικά, αυτή την ώρα; Θα επιχειρούσαν ό,τι δεν τόλμησαν με τον Παναγούλη; Μουγκαμάρα πέφτει στο προαύλιο..... Προειδοποιούμε: Αν εκδοθεί τέτοια απόφαση, θ' ακολουθήσει απεργία πείνας μέχρι θανάτου.... Περνούν οι ώρες, η πρώτη μέρα, η δεύτερη. Απόγευμα ξαφνικά μιλάει ο Παπαδόπουλος. Τα σκουριασμένα μεγάφωνα στο προαύλιο τρίζουν. Η φωνή

του στριγγλίζει χειρότερα από κάθε προηγούμενο- είναι το ίδιο το χαρακτηριστικό στρίγκλισμα της φωνής του Χίτλερ, μου έχει εντυπωθεί. Απειλεί τους δικαστές πως «δεν κάνουν καλά τη δουλειά τους», που δείχνουν «επιείκειαν απαράδεκτον»- ποια επιείκεια, αναρωτιέσαι, πότε; Ουρλιάζει και φανατίζεται με τα ίδια του τα λόγια. Δεν τον αντέχουμε. Κάποιος πιάνει ένα ποτήρι και το πετάει με δύναμη στο μεγάφωνο. Η αυλή ξεσηκώνεται: «Κόψτε τον τον θα σας τα σπάσουμε!». Τρέχουν οι φύλακες. Μας αμπαρώνουν στους θαλάμους. Ωστε, αυτό είναι; Θέλει τον Καράγιωργα..... Και τα χελιδόνια πάντα χαρούμενα, τρελλά, στους γείσους της κεραμοσκεπής.....

Παραμονή απόψε της μέρας που θα βγάλει απόφαση το Στρατοδικείο- δύο νύχτες τώρα κανένας μας δεν έχει κλείσει μάτι, πώς να ξαναμπείς στο θάλαμο; Ως το τελευταίο λεφτό επιμένουμε να βολτάρουμε στο προαύλιο. Κ' εκεί μπροστά στα μάτια μας, τότε έξαφνα γίνεται το κακό: Ένα από τα.....πιο «γνωστά» μας, ένα από τα πρώτα χελιδόνια περνάει πάλι βολίδα και, λες το 'χει βάνει στόχο, πέφτει ίσα στα δόντια του χειρότερου αγριόγατου της φυλακής! Ριχτήκαμε αμέσως χάμου όλοι να το γλυτώσουμε. Πιαστήκαμε με το γάτο, του σκοτωμού. Αλλά τι ελπίδα να 'χει ένα φτερό, σα βρεθεί στα νύχια του; Ψυχοραγούσε..... Και, μονομιάς, η φρίκη χτυπάει στη ράχη όλους μας: ως τα δάχτυλα νιώσαμε το μερμήγκιασμά της.... «Είναι σημάδι, θα σκοτώσουν τον Καράγιωργα!». Η μαύρη σκέψη ανακατώνεται με το κοκκινόχρυσο φως του δειλινού, λίγο πριν αμπαρώσουν πάλι τους θαλάμους.

Έντεκα του Απρίλη 1972 - αυτό μόνο.....» (Πλασκοβίτης, Το Βήμα, 23/4/1975).

Εκτός από τα φτωχά στρώματα , στον αγώνα εναντίον της δικτατορίας, το παρών έδωσε ιδιαίτερα δυναμικά και η νεολαία:

«Ο, τι δεν κατάφεραν οι αντιδικτατορικές οργανώσεις των μεγάλων να περάσουν αποτελεσματικά στη νεολαία, το κατάφερε η ίδια η Χούντα με τη γλώσσα που χρησιμοποίησε απέναντί της, με την «παιδεία» της και τη συμβιβασμένη κοινωνία, που την «εκπαγή» της εικόνα ζωγράφισε μπροστά στα μάτια των παιδιών καθαρότερα παρά ποτέ. Τους έδωσε έτσι μια πειστικότητα πρόβλεψη ζωής κι έλαβε την απάντηση. Αυτήν που δεν περίμενε, αυτήν που την ετοίμασαν με σιωπή και περίσκεψη, μελετώντας τις δικές τους δυνάμεις τα γυμνασιόπαιδα, τα σχολιαρόπαιδα του 67, τα εργατόπουλα των νυχτερινών φροντιστηρίων – και μαζί τους οι θαρραλέοι κάθε εποχής και κάθε ηλικίας» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 9/12/1976).

Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε, ότι η δικτατορία τον έκανε ν' αλλάξει την οπτική του γωνία, ως συγγραφέα:

«.....πιστεύω στις άμεσες, στις βαθύτερες μεταβολές οπτικής γωνίας που οι ακραίες πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις προκαλούν σ' ένα ζωντανό πνευματικό άνθρωπο. Η τελευταία δικτατορία στην Ελλάδα βοήθησε πολλούς από μας να ιδούμε - ή τουλάχιστον να δούμε καλύτερα - ό, τι δεν είχαμε αρκετά κατανοήσει ενωρίτερα.» (Ελευθεροτυπία, 10/6/1977).

Θεωρούσε επίσης, ότι ο κόσμος πρέπει να συνεχίσει να αντιδρά και να βρίσκεται σε διαρκή αφύπνιση και μετά τη δικτατορία, ώστε αυτή να μην επαναληφθεί:

«Έχω όμως την εντύπωση ότι πρέπει να γίνεται απόλυτα αισθητή κάθε μέρα, με όλα τα νόμιμα μέσα, η αντίδραση του κόσμου αυτού μπροστά σε γεγονότα και παράγοντες, που συνεχίζουν την παράδοση εκείνη που μας έφεραν στη χούντα. Δεν μπορούμε να αφήσουμε να ξαναφτιαχτεί κράτος σαν εκείνο των παραμονών της 21^{ης} Απριλίου» (Νεολαία, 1/4/1977).

Το τέλος της δικτατορίας ήταν για τον Πλασκοβίτη η βάση, ώστε να ξαναγεννηθεί πνευματικά η κοινωνία:

«Μετά την ερημιά της δικτατορίας, ζωντανεύουν τα πνεύματα μας και ζητούν τις αφορμές να γίνουν καλύτερα. Θέλουμε να ενημερωθούμε, για να ξέρουμε που πάει η ζωή μας» (Τα Νέα, 9/3/1977).

Αυτό όμως που τον πλήγωνε περισσότερο απ' όλα, ήταν ότι μετά την πτώση της δικτατορίας οι άνθρωποι που συνεργάστηκαν μαζί της όχι μόνο δεν τιμωρήθηκαν αλλά συνέχισαν να κυβερνούν την Ελλάδα:

«Κι όλα αυτά τη στιγμή που τις περισσότερες «θέσεις –κλειδιά» κατέχουν σήμερα με τις ευλογίες της Πολιτείας, οι κατά τεκμήριον μη έχοντες πίστη στο δημοκρατικό Σύνταγμα ποικιλώνυμοι συνεργάτες της Χούντας στ' όνομα της «εθνικής ενότητας» και πάλι» (Πλασκοβίτης, Ταχυδρόμος, 4/8/1977).

Είχε διαμορφώσει την πεποίθηση, ότι η χούντα είχε καταφέρει να φέρει σε επικοινωνία την τέχνη με την κοινωνία και να διαλύσει την απομόνωσή της:

«Το δεύτερο που κατάφερε η χούντα- θετικό αυτό και αντίθετο με τις επιδιώξεις της- ήταν να καταστήσει για το μέλλον ανυπόληπτη κάθε επιστροφή σε απολιτικές,

απροβλημάτιστες, ναρκισσιστικές μορφές λόγου και τέχνης στο όνομα του παρεξηγημένου δόγματος «η τέχνη για την τέχνη», που τόσο χρήσιμο αποδείχτηκε για όσους ήθελαν να αποκοιμίσουν την υπεύθυνη σκέψη στον τόπο» (Πλασκοβίτης, Εξόρμηση, 21/4/1989).

8.2.9. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την δικαιοσύνη

Το 1974, ο Πλασκοβίτης έστειλε στην εφημερίδα «Το Βήμα» επιστολή αναφορικά με την κάθαρση στον τομέα της δικαιοσύνης, με την ιδιότητα του τέως προέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας:

«Παρακολουθώ κι εγώ τις τελευταίες ημέρες τη σχετική ειδησεογραφία γύρω από το μεγάλο θέμα της Δικαιοσύνης και από την ανάγκη να καταστή, όπως οφείλει να είναι οχυρό της δημοκρατίας, εγγυητής του Συντάγματος και των δικαιωμάτων των πολιτών.

Χωρίς να επιθυμώ να προκαταλάβω τις κυβερνητικές αποφάσεις, νομίζω ότι απηχώ τις απόψεις πολλών διωχθέντων συναδέλφων μου, δηλώνοντας ότι η κοινή γνώμη θα θεωρούσε ηθικά απαράδεκτη την οποιαδήποτε αποκατάστασή τους, αν ταυτόχρονα δεν απομακρυνθούν από το Σώμα, ύστερα από ουσιαστική και αντικειμενική κρίση, όσοι με τη διαγωγή τους απέδειξαν ότι δεν έχουν ούτε φρόνημα, ούτε δικαστικό χαρακτήρα και είτε συνεργάστηκαν ανοιχτά και επώνυμα με την Χούντα είτε προθυμοποιήθηκαν να καλύψουν με το μανδύα της νομιμότητας την αυθαιρεσία και την αθλιότητά της.

Όσοι αγωνίσθηκαν στο τομέα της Δικαιοσύνης, αγωνίσθηκαν για την αξιοπρέπεια του λειτουργήματος και όχι βέβαια για να επιστρέψουν μια μέρα στις δικαστικές τους έδρες παρακαθήμενοι με τους υπολόγους» (Το Βήμα, 6/8/1974).

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει το θέμα της Κύπρου απασχολούσε ιδιαίτερα τον Πλασκοβίτη και ασχολήθηκε έντονα με αυτό, την περίοδο που ήταν ευρωβουλευτής. Τη χρονιά της εισβολής στην Κύπρο έγραψε ένα κείμενο, το οποίο δημοσιεύτηκε ένα χρόνο αργότερα:

«...Είχα τη σκέψη σας, τη σκέψη για όλους τους προδομένους, τους αδικημένους αδερφούς μας στην Κύπρο. Θύματα του διεθνούς κυνισμού και της καταραμένης στρατιωτικής Χούντας της Αθήνας, που, αφού καταβασάνισε τον ελληνικό

λαό, ζήτησε να σκλαβώσει και να βασανίσει τους μόνους ελεύθερους ακόμα Έλληνες στην Κύπρο, με αποτέλεσμα να τους παραδώσει στους Τούρκους! Πληρώσατε κι εσείς τις αμαρτίες μας..... Ο φασισμός δεν έχει Θεό, δεν έχει πατρίδα! Μισεί τυφλά και θανάσιμα την ελευθερία, όπου τη συναντήσει. Πολεμήσαμε με όλα τα μέσα που διαθέταμε, οι άοπλοι εμείς δημοκράτες, για να προλάβουμε το κακό, που βλέπαμε να απειλή την Κύπρο, μέρα την ημέρα χειρότερα. Μας έλεγαν «ανθέλληνες» και μας έριξαν στα μπουντρούμια, γιατί ζητούσαμε την ελευθερία μας και την εθνική μας αξιοπρέπεια, γιατί τους είχαμε καταλάβει τους Αμερικάνους «προστάτες» μας, ότι είχαν επιβάλλει τη σκλαβιά μας για ν' αρπάξουν την Κύπρο, για να φυτέψουν και σ' αυτή τις πολεμικές τους βάσεις.

Σταματάει η μιλιά μου, σταματάει το χέρι μου!

Τι να γράψω μπροστά στην άδικη αυτή συμφορά; Με την πρώτη ευκαιρία θα προσπαθήσω όπως μπορέσω. Δώστε μου λίγον καιρό.....

Η σκέψη μου κι η καρδιά μου μαζί σας» (Δοκιμές, 1^{ος}/1975).

Το 1975 σχολίασε το άρθρο 3 του Συντάγματος, το οποίο θέσπιζε την ισότητα όλων των Ελλήνων πολιτών απέναντι στο νόμο:

«Αν έλθουμε στα «καθ' ημάς», δύσκολα θ' αρνηθούμε ότι ζούμε σε μια κατ' εξοχήν «πολιτεία της υποκρισίας». Γιατί όλοι «είμαστε ίσοι» αλλά κι όλοι έχουμε τη διάθεση να είμαστε «πιο ίσοι» από τους άλλους- κι ο καθένας το προσπαθεί αυτό με τον τρόπο του..... Η έλλειψη εκπαιδευτικής και κοινωνικής οργάνωσης, η βαθειά ριζωμένη πεποίθηση πως δεν υπάρχουν ούτε ίδιες νόμιμες ευκαιρίες για όλους να προχωρήσουν στη ζωή, ούτε ίσες αφετηρίες για το ξεκίνημα των νέων ανθρώπων, καλλιιεργεί, όχι αδικαιολόγητα, στο υποσυνείδητο, την αντίληψη του «αθέμιτου συναγωνισμού» μέσα στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας και τους αδίσταχτους τρόπους που η αντίληψη αυτή επιβάλλει.....» (Παπαδόπουλος, Τα Νέα, 27/1/1975).

Πίστευε απόλυτα στη δικαιοσύνη και στο δικαίωμα, ακόμα και για τον χειρότερο κακούργο, να έχει πρόσβαση σ' αυτήν:

«.....κάθε πολιτισμένη κοινωνία έχει την υποχρέωση να εξασφαλίζει, ακόμα και στον χειρότερο κακούργο, τις συνθήκες εκείνες που θα του επιτρέψουν να κάμει

ελεύθερα την επιλογή του και να σκεφθή σοβαρά, αφού πρώτα συμβουλευθή το δικηγόρο του» (Τσίρος, Καθημερινή, 23/3/1975).

Για τους δικαστές είχε την πεποίθηση ότι δεν πρέπει να συμβιβάζονται, γιατί αποτελούν τη μοναδική ελπίδα και το στήριγμα του λαού:

«Έτσι, όταν ο λαός πέφτει, οφείλει να πέσει μαζί του και ο δικαστής..... Αν και αυτός στην κρίσιμη ώρα μετατραπεί σε όργανο κρατικής επιβολής, σε απειλή και τιμωρία εναντίον εκείνου που διαφωνεί, τότε παύει το λειτούργημα του δικαστή να έχει κάθε ιερότητα και γίνεται η πιο υποκριτική και η πιο αποκρουστική μορφή καταπίεσης.....

Πώς μπορεί να γίνει η Δικαιοσύνη «οχυρό της Δημοκρατίας»; Δεν χρειάζονται πολλά λόγια: Αν φτιάξουμε κάποτε δικαστές με στερεό χαρακτήρα, με καθαρή δημοκρατική αγωγή. Αν ο λαός φτιάξει μια μέρα Βουλή και Κυβέρνηση, που θα φτιάξουν δικαστές. Γιατί η Δικαιοσύνη δεν είναι άλλο παρά Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ –μια ΑΚΕΡΑΙΑ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ βγαλμένη από τη συνείδηση του λαού, κι ας ξέρει και λίγα νομικά...» (Εξόρμηση, 27/10/1977).

Πολλοί είχαν εκπλαγεί, όταν το 1977 υπέβαλε την παραίτησή του από το Συμβούλιο Επικρατείας, ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Στις 26 Φεβρουαρίου απέστειλε μία επιστολή στον υπουργό δικαιοσύνης, η οποία ανέφερε τα κάτωθι:

«Κύριε Υπουργέ,

Επειδή έχω συντατίσει τη μικρή προσωπική μου ιστορία με το πνεύμα και τα ιδανικά που οδήγησαν στην θυσία των νέων του Πολυτεχνείου το Νοέμβρη του 1973, δεν μπορώ να συμβιβαστώ με τη χθεσινή απαλλαγή από το Εφετείο Αθηνών όλων σχεδόν των «ωψηλών» υπευθύνων της τραγικής εκείνης νύχτας και να παραμείνω σύγχρονα ανώτατος δικαστής σε πλήρη διάσταση με τη συνείδηση μου. Υποβάλλω κατά συνέπεια παραίτηση από τη θέση του Συμβούλου Επικρατείας και παρακαλώ να τη δεχθήτε το γρηγορότερο» (Βήμα, 3/3/1977).

Τους λόγους για αυτή την παραίτηση τους εξήγησε ο ίδιος, θεωρώντας ότι είναι και δική του ευθύνη η μη απονομή δικαιοσύνης σε αυτούς που έχασαν τη ζωή τους, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας:

«Εμείς, έτσι κι αλλιώς, οι μεγαλύτεροι, έστω κι εκείνοι που έκαναν το καθήκον τους, ξαναγυρίσαμε στις θέσεις μας. Ο Κομνηνός όμως και άλλα παιδιά δεν θα ξαναγυρίσουν στη ζωή. Και ακούστηκαν, φαίνεται πως ακούστηκαν, λόγοι σαν αυτούς: «Άντε, βρε παλιόπαιδο, που θα μας πεις εμάς φασίστες, τους «γενναίους» που κατεβήκαμε με τα τανκς. Αντί να σου δώσουμε δύο χαστούκια για να σε στείλουμε σπίτι σου, ε, σου ρίξαμε απλώς μια σφαίρα». Σας λέω ειλικρινά, ότι το βράδυ εκείνο δεν μπόρεσα να κοιμηθώ. Για μια στιγμή είχα την αίσθηση ότι ήταν σαν να τα είπαμε όλοι εμείς αυτά τα λόγια. Και όταν, σαν επιστέγασμα, ήρθε η απαλλαγή των στρατηγών που κήρυξαν και εφάρμοσαν τον στρατιωτικό νόμο δίνοντας εντολή να κινηθούν τα τανκς. Αυτό πια το γεγονός καθιστούσε τελείως ασυμβίβαστη για μένα τη διατήρηση του δικαστικού αξιώματος» (Κατσίμης, Καθημερινή, 27/3/1977).

Θεωρούσε δε, ότι η μη απονομή δικαιοσύνης, στην περίπτωση των στρατηγών της δικτατορίας, ήταν μόνο πολιτική και ήταν αρκετές οι βολές του εναντίον του τότε υπουργού Δικαιοσύνης:

«Δεν το θέλησε. Ούτε ο ίδιος, ούτε η κυβέρνηση στην οποία ανήκει. Και δεν το θέλησε, για να μπορεί να προσδοκά κάποιες αποφάσεις δικαστηρίων, σαν αυτές της απαλλαγής των βασανιστών και των «γενναίων» στρατηγών του Πολυτεχνείου, που εμένα υποχρέωσαν τελικά σε παραίτηση από σεβασμό προς τον εαυτό μου και στο δικαστικό λειτούργημα, στον δε κ. Στεφανάκη χάρισαν την ευτυχία να νίπτει τας χείρας του επικαλούμενος την «ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης...» (Το Βήμα, 22/5/1977).

«.....Αυτές είναι αλήθειες, και ο κ. Στεφανάκης πρέπει να γνωρίζει ότι η “πολιτική” δεν τα καταφέρνει πάντα να τα “βολεύει” όλα» (Το Βήμα, 22/5/1977).

...«Ε, όχι κύριε Στεφανάκη, δεν είναι αφελείς οι Έλληνες. Άτυχοι μπορεί να είναι, αλλά μην τους αδικείτε σε τέτοιο βαθμό» (Εξόρμηση, 1/4/1977).

Ο Πλασκοβίτης όμως αντιδρούσε σε θέματα δικαιοσύνης, όχι μόνο όταν αυτά αφορούσαν τον εαυτό του αλλά και άλλους δικαστικούς, όπως στην περίπτωση της κ. Ρούλας Κακλαμανάκη, πρωτοδίκη Αθηνών, στην οποία επιβλήθηκε πειθαρχική ποινή, επειδή εξέφρασε δημόσια την αντίθεσή της στη δίωξη εφετών της Αθήνας, δίωξη που είχε ζητηθεί γιατί είχαν ψηφίσει αρνητικά για την έκδοση του Ρ. Πόλε στις γερμανικές αρχές:

«Το «κατεστημένο» της Δικαιοσύνης..... πληροφορηθήκαμε ότι επέβαλε πειθαρχική ποινή στη θαρραλέα πρωτοδίκη κ. Ρ. Κακλαμανάκη, επειδή τόλμησε να υπερασπιστεί την ανεξαρτησία της δικαστικής συνείδησης και να διαμαρτυρηθεί δημόσια για την απόπειρα του τέως εισαγγελέα του Αρείου Πάγου να ελέγξει πειθαρχικά τους τρεις διακεκριμένους εφέτες, που στην «υπόθεση Πόλε» είχαν αποφασίσει αντίθετα με τις κυβερνητικές επιθυμίες..... Η υπόθεση αυτή, όπως είναι γνωστό, είχε εξεγείρει τότε το νομικό κόσμο και την κοινή συνείδηση. Η δίωξη της νέας πρωτοδίκου τώρα δεν μπορεί να ερμηνευθεί παρά σαν συνέχιση της προσπάθειας εκφοβισμού ή έμμεσου ψυχολογικού επηρεασμού των νεωτέρων ιδιαίτερα δικαστών, που αποτελούν το μέλλον και την ελπίδα μας για μια αληθινά ανεξάρτητη και περήφανη Δικαιοσύνη, και οδηγεί κατευθείαν στον αποπλισμό της Δημοκρατίας.» (Το Βήμα, 23/12/1977).

Για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ο Πλασκοβίτης υποστήριζε ότι:

«Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης δεν σημαίνει καθόλου ανεξαρτησία από κάθε κριτική και έλεγχο, ιδίως από μέρους της κοινής γνώμης και του Τύπου, που εκφράζει το λαϊκό αίσθημα. Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι έννοια ταυτόσημη με τη δημοκρατικότητα της» (Κατσίμης, 3^{ος}-4^{ος}/1977).

Όταν το 1977 αναβίωσε ο Ν. 375/36 περί κατασκοπείας και χρησιμοποιήθηκε για την παραπομπή του «ΑΝΤΙ», ο Σπύρος Πλασκοβίτης δήλωσε:

«Έτσι λοιπόν; Όστε οποιοσδήποτε κρατάει ένα κομμάτι εξουσίας σ' αυτό τον τόπο θα μπορεί να καλύπτει τη νομιμότητα ή και την εντιμότητα της όποιας ενέργειάς του με τον απλό χαρακτηρισμό «απόρρητον» και ν' αποφεύγει έτσι το δημόσιο έλεγχο, βάζοντας μπροστά τον μπαμπούλα της ποινικής καταδίωξης- ακόμα και για κατασκοπεία; Και πώς θα συμβιβαστούν αυτά κύριοι με τη συνταγματική ελευθερία της έκφρασης, που περιλαμβάνει, όπως είναι γνωστό, τόσο την κριτική όσο και την ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας; Αλλά πώς θα συμβιβαστούν, ακόμα περισσότερο, με την ουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος, που αποκλείει το "απόρρητον κράτος";» (ΑΝΤΙ, 17/9/1977).

Για τον Πλασκοβίτη, η απόδοση της δικαιοσύνης με σωστό τρόπο ήταν συνδεδεμένη με τη δημοκρατία, την ανεξαρτησία και το κοινό περί δικαίου αίσθημα:

«Να γιατί λέμε ότι δεν έχουν τόσο μεγάλη σημασία οι νόμοι- ακόμα και οι αυταρχικοί νόμοι- όσο η ερμηνεία τους και οι άνθρωποι που τους ερμηνεύουν. Να γιατί λέμε ότι μια σωστή δημοκρατία πρέπει να διαθέτει πρώτα απ' όλα σωστή Δικαιοσύνη» (ANTI, 17/9/1977).

«Χωρίς ανεξαρτησία δεν υπάρχει Δικαιοσύνη. Και χωρίς ανεξάρτητο δικαστή δεν υπάρχει ανεξάρτητη Δικαιοσύνη» (Αλεξίου, Τα Νέα, 2/6/1978).

«Δεν μπορείς να έχεις Δικαιοσύνη αποκομμένη από το κοινό περί δικαίου αίσθημα και σε απόλυτη διάσταση των αποφάσεων της με την κοινή λογική» (Κατσίμης, 2004:30).

Το 1987 καταφέρθηκε εναντίον του Συμβουλίου Επικρατείας και αμφισβήτησε το δημοκρατικό ήθος συγκεκριμένου Συμβούλου, ο οποίος συμμετείχε σε Επιτροπή του δικτάτορα Παπαδόπουλου:

«Είναι βαθύτατη η λύπη μου, όχι όμως και η έκπληξη μου για την είδηση που πληροφορήθηκα, ότι τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας, στο οποίο υπηρέτησα 25 χρόνια ως σύμβουλος και από το οποίο χρειάστηκε να παραιτηθώ το 1977, έκρινε ότι η συμμετοχή δικαστικού σε επιτροπή εκλαΐκευσης του Συντάγματος του Παπαδόπουλου δεν αποδεικνύει έλλειψη δημοκρατικού ήθους.

Η κρίση αυτή αποτελεί κόλαφο σε βάρος του ήθους και του κύρους του Συμβουλίου της Επικρατείας, είναι όμως πολύ φυσική, αφού μέσα στο σώμα παρέμειναν ατιμώρητοι συνεργάτες της χούντας, πράγμα που με ανάγκασε και μένα να εγκαταλείψω το σώμα μετά το 1977.

Δεν μπορεί κανείς, τίποτα να προσθέσει παραπάνω σ' αυτά» (Πλασκοβίτης, Τα Νέα, 10/10/1987).

Υποστήριζε επίσης ότι ο λόγος που σε κάποιες περιπτώσεις η δικαιοσύνη δεν λειτούργησε με τον τρόπο που έπρεπε, ήταν ότι οι δικαστικοί λειτουργοί είχαν γίνει υπάλληλοι:

«Η υπαλληλοποίηση των δικαστικών λειτουργών ήταν ο βασικός λόγος για τον οποίο σε ώρες τόσο κρίσιμες για τις ελευθερίες του τόπου μας η δικαιοσύνη δεν μπόρεσε να σταθεί στο ύψος της. Από πολλά χρόνια δημιουργήθηκε το αίσθημα μιας

υπαλληλικής εξάρτησης απέναντι σε εκείνους που επιλέγονται κάθε φορά για να είναι επικεφαλής της Δικαιοσύνης» (Τα Νέα, 10/3/1993).

8.3. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τη γλώσσα

Το θέμα της γλώσσας απασχόλησε πολύ νωρίς το Σπύρο Πλασκοβίτη, ο οποίος το 1952 έστειλε μία επιστολή στο περιοδικό «Νέα Εστία» διατυπώνοντας την άποψη, ότι στη δημοτική γλώσσα μπορούν να εμπεριέχονται και εκφράσεις της καθαρεύουσας:

« Αγαπητή «Νέα Εστία»,

Στα όσα σωστά κι αξιοπρόσεχτα σημειώνει ο σεβαστός μου κ. Καρθαίος για την ορθή χρησιμοποίηση της δημοτικής θα ήθελα να μου συγχωρηθή μια παρατήρηση.

Θαρρώ, πως έχει πια αναγνωρισθή ότι η διαμορφωμένη σήμερα στον τόπο μας γλωσσική πραγματικότητα (ανεξάρτητα από ποιες αιτίες) είναι σημαντικά διαφορετική από το αγροτικό πρότυπο που είχαν βασικά υπ' όψη τους οι ορθόδοξοι ψυχαρικοί δημοτικιστές. Η «εισβολή» λέξεων και συνταχτικών τρόπων της καθαρεύουσας στο χώρο της δημοτικής είναι πριν απ' όλα ένα γεγονός και ύστερα... ένα λάθος του λογοτέχνη. Πώς λοιπόν και γιατί οι προσαρμογές των λεκτικών αυτών τρόπων της καθαρεύουσας στο δημοτικό ύφος; Προς Θεού! Δεν θέλω να υποστηρίξω ότι ο λογοτέχνης μπορεί ατιμώρητα να παραβιάσει τη «χρυσή τομή» της παράδοσης του δημοτικισμού. Αλλά νομίζω ότι αρκεί να υπάρξει «αυτί» και «γούστο» για να γίνεται νόμιμη κι όμορφη δημοτική μια «καθαρευούσης καταγωγής» έκφραση. Ο ρυθμός του λόγου σ' ένα κείμενο και το κλίμα που θέλει να δημιουργήσει ο συγγραφέας είναι κι εδώ ο υπέρτατος νόμος και στην τέτοια περίπτωση δεν μπορεί να τον εμποδίσει καμιά συνταχτική ορθοδοξία «ότι ουκ έστιν δούλος μείζων του κυρίου αυτού».

Λοιπόν, απαραίτητο να μαθαίνουμε βέβαια τις δυνατότητες της δημοτικής μας κι είναι σ' αυτό μια θετική προσφορά «Τα Σημειώματα του Παρατηρητή», όχι όμως κι αμάρτημα ο εμπλουτισμός της με νεώτερους λεκτικούς τρόπους που δικαίωμα του κι υποχρέωση του να τους προμηθευτή απ' οπουδήποτε ο άξιος λογοτέχνης» (Πλασκοβίτης, Νέα Εστία, 1/7/1952: 888-889).

Τρεις μήνες μετά επανέρχεται με νέα επιστολή, γιατί ο Καρθαίος με τον οποίο έχει ανοίξει συζήτηση τον θεωρεί οπαδό της καθαρεύουσας και αποσαφηνίζει ότι η παρατήρηση που έκανε περιοριζόταν μόνο στο:

«...θέμα δηλαδή της προσαρμογής από τον λογοτέχνη λεκτικών και συνταχτικών τρόπων της καθαρεύουσας στο δημοτικό λόγο και ιδιαίτερα τον πεζό, θέμα που παρουσιάζει πολλές και σοβαρές δυσκολίες, αλλά και που κρατά σήμερα το πιο ζωνφό ενδιαφέρον, αφού η εξέλιξη της ελληνικής ζωής και η γλωσσική μας πραγματικότητα (και δεν το νομίζω καθόλου σωστό, μήτε και για το καλό της δημοτικής μας να την περιφρονούμε) έχει δημιουργήσει συνθήκες τέτοιες ώστε..... να γίνεται τουλάχιστο ανθυγιεινή η αμετακίνητη εγκατάσταση μας στα ψυχάρικα χαρακώματα του χίλια εννιακόσια.....» (Πλασκοβίτης, Νέα Εστία, 1/10/1952: 1313).

Το 1975 ο Πλασκοβίτης δήλωνε, ότι συνταγματικά και νομοθετικά δεν υπήρχε κανένα εμπόδιο για τους δικαστές να χρησιμοποιούν τη δημοτική στις δικαστικές αποφάσεις και τα δημόσια έγγραφα και ότι παρά τις δυσκολίες αυτό θα πρέπει να γίνει:

«Βέβαια υπάρχουν δυσκολίες. Δεν μιλώ για τις δυσκολίες που προέρχονται από τις γνωστές προκαταλήψεις γνωστών κύκλων, αλλά για τις δυσκολίες που οφείλονται στο ότι στα νομικά, όπως και στις άλλες επιστήμες δεν έχουν γραφτή άφθονα βιβλία και κείμενα στη δημοτική που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για βοηθήματα..... Ωστόσο, πιστεύω ότι αξίζει να κοιτάξουμε όλοι με ψύχραιμη ματιά πώς θα μπορέσουμε να φέρουμε το δίκαιο κοντύτερα στην ψυχή του λαού μας. Να φύγουμε από την μεγαλωσύνη και από το δέος που προκαλεί η απονομή της δικαιοσύνης στον κοινό πολίτη και να του μιλήσουμε απλά, κατανοητά, έτσι που όχι μόνο να δικάζουμε, αλλά και να πείθουμε» (Ελευθεροτυπία, 21/11/1975).

Το γεγονός ότι είχε ταχθεί υπέρ της δημοτικής διαφαίνεται και από τη μεταγλώττιση δύο άρθρων του Συντάγματος που έκανε το 1976 και συγκεκριμένα του άρθρου 6 και του άρθρου 8. Στην εφημερίδα «Καθημερινή» σχολιάζει:

«Ανάγκη να παρατηρηθή ωστόσο, πως το Σύνταγμα του 1975 έχει απλούστερη διατύπωση σχετικά με παλαιότερα συνταγματικά μας κείμενα και γι' αυτό πιστεύω πως με κάποια προσοχή και γνώση μπορεί να μεταφερθή χωρίς σημαντικές διαφορές σε μια δόκιμη δημοτική» (Δουκίδου, Καθημερινή, 22/2/1976).

Στη δημοτική ήταν επίσης και η εισήγηση που έκανε το 1976 στο Συμβούλιο Επικρατείας, κάτι που επισημαίνεται από την εφημερίδα «Το Βήμα», αναφορικά με τη στάση των ακαδημαϊκών δασκάλων στο διάστημα της δικτατορίας (Το Βήμα, 16/3/1976).

Το γεγονός ότι μίλησε το 1976 στη δημοτική γλώσσα για τον Καποδίστρια, στο πλαίσιο του έτους Καποδίστρια, το σημειώνει η εφημερίδα Κέρκυρα (Κέρκυρα, 10/11/1976).

Την ίδια χρονιά σε άρθρο του στο περιοδικό «Ταχυδρόμος», κάνοντας αναφορές στη δημοτική, δήλωνε:

«Μα θα κάνουν λάθη... Και ποιος είπε ότι με την καθαρεύουσα δε γίνονται, δε γράφονται κάθε μέρα, άφθονα, απίθανα, γελοία εκφραστικά λάθη; Κάτι ξέρουμε κι εμείς πάνω σ' αυτό, αναγκασμένοι καθώς είμαστε απ' τη δουλειά μας, να διαβάζουμε ασυνάρτητα δικόγραφα, αγράμματα δημόσια έγγραφα, νόμους πνιγμένους στην καταχνιά της ασάφειας ή και δικαστικές αποφάσεις, όπου συχνά χρειάζεται να κρατάς την αναπνοή σου.... μέχρι πνιγμού, για να φτάσεις στην απόδοση κάποιας πρότασης, έπειτα από μια ολόκερη σελίδα!.....

Για να καταλήξουμε: Η εδραίωση της δημοτικής στη δημόσια ζωή προϋποθέτει, όπως και κάθε άλλο σπουδαίο έργο, εμπιστοσύνη στις δημιουργικές δυνάμεις που σε όλες τις τάξεις και τα επαγγέλματα διαθέτει ο λαός μας. Προϋποθέτει την ελευθέρωση του από τις μαύρες φοβίες και τις προκαταλήψεις μαύρων περασμένων χρόνων. Η γλώσσα είναι σοβαρή υπόθεση αλλά είναι για τώρα κι όχι για «την αύριον». Αν χρειάζεται γι' αυτό μια υπόδειξη «άνωθεν», η υπόδειξη τούτη θα πρέπει να είναι όχι επιφύλαξη, αλλά έμπρακτος ενθουσιασμός» (Ταχυδρόμος, 18/3/1976).

Αναφερόμενος στη σχέση της νομικής επιστήμης με τη δημοτική γλώσσα, σημειώνει:

«Εκείνο που φοβάμαι σαν το κυριότερο εμπόδιο δεν είναι τόσο η έλλειψη πείρας στη δημοτική από τους νομικούς μας, όσο μια κατασταλαγμένη με τους καιρούς τάση..... ν' αποφεύγουμε τα τολμήματα. Κι ακόμα ο δικαιολογημένος στο σημείο τούτο δισταγμός, να καταναλώσει ένας δικαστής ή ένας δικηγόρος πολλαπλάσιο χρόνο στη διατύπωση του νομικού κειμένου, όταν ο μόχθος της τρέχουσας εργασίας του είναι κιόλας καταθλιπτικός. Όμως, πάνω σε τούτο το ζήτημα, ας βάλει ο καθένας το χέρι στη καρδιά του κι ας πράξει όπως τον φωτίσει ο Θεός.....» (Καθημερινή, 14/10/1976).

Πίστευε επίσης, ότι η γλώσσα ήταν συνώνυμη με το έθνος και γι' αυτό το λόγο έπρεπε να εξαπλωθεί όπου υπάρχουν Έλληνες:

«Η νεοελληνική γλώσσα- αυτή η πολύτιμη ρίζα του έθνους μας- χρειάζεται προστασία, αφοσίωση και πάθος για την άρτια διδασκαλία της, το πλάτεμα και τη διάδοση της σε όλες τις γωνιές του τόπου μας, μα και όπου αλλού, στα ξένα, μιλιέται από Έλληνες μετανάστες και παιδιά μεταναστών» (Εξόρμηση, 6/4/1980).

Το 1990 ο συγγραφέας εξέφρασε την άποψη του, στην εφημερίδα «Μεσημβρινή», για το γλωσσικό θέμα και υποστήριξε ότι αυτό αποτελεί έκφραση της αποδιοργάνωσης της κοινωνίας:

«.....Η ευθύνη για τη γλώσσα αφορά πρώτα απ' όλα εκείνους που την χρησιμοποιούν σαν κύριο εργαλείο για τη δουλειά τους, τους δασκάλους, τους δημοσιογράφους, τους νομικούς, τους επιστήμονες γενικότερα και βέβαια πάνω απ' όλα τους λογοτέχνες, αν και η επιρροή τους στο ευρύ κοινό δεν πιστεύω να είναι τόσο σημαντική.

Όπως για τόσα άλλα πράγματα στη ζωή, έτσι και σε σχέση με τη γλώσσα υπάρχει ένα πρόβλημα υπευθυνότητας. Πιάνουμε το εργαλείο αυτό που λέγεται γλώσσα με την συνείδηση κάποια ευθύνης, ή απλώς, μας ενδιαφέρει να πούμε μερικά πράγματα όπως μπορούμε και όπως χειρότερα μπορούμε, μάλιστα.....

Και όταν παρουσιάζεται αυτή η φτώχεια στην έκφραση, τι θα πρέπει να συμπεράνει κανένας για τη φτώχεια που υπάρχει μέσα σ' εκείνον που δεν μπορεί να εκφραστεί.

Βέβαια είναι και ζήτημα παιδείας. Προπαντός ζήτημα παιδείας. Η παιδεία έχει πέσει σε επίπεδα χωρίς προηγούμενο. Νομίζω ότι το πρόβλημα της παιδείας, δεν είμαι υπερβολικός, πρέπει να είναι ο εφιάλτης του καιρού μας στην Ελλάδα σήμερα. Γιατί αν εμείς είμαστε στα χέρια των ανθρώπων, των παιδιών, που υποτίθεται ότι εκπαιδεύουμε σήμερα.... Τι πρέπει να σκεφτόμαστε για την παιδεία που παρέχουμε σ' αυτά τα παιδιά;.....» (Μεσημβρινή, 20/2/1990).

Το 1998, ο Πλασκοβίτης διατύπωσε την άποψη του για τις αντιδράσεις που υπήρχαν για την κυκλοφορία του λεξικού του Μπαμπινιώτη, το οποίο περιείχε τη λέξη «Βούλγαρος»:

«Θεωρώ εξωφρενικό ότι εν πλήρη δημοκρατία απαγορεύεται η κυκλοφορία, έστω και προσωρινά, ενός επιστημονικού βιβλίου, που έχει συντάξει έγκριτος

καθηγητής πανεπιστημίου και το επιτελείο του, για μόνο το λόγο ότι από επιστημονική ενημερότητα αναφέρει ως μία από τις σημασίες που δίδεται στη λέξη «Βούλγαρος» και υβριστική εκδοχή, η οποία έχει εκφωνηθεί σε μια αθλητική ομάδα. Μπορεί κανείς να συμφωνεί ή να μη συμφωνεί προς αυτή την αναφορά, ωστόσο δεν περιέχει καμία κρίση, η οποία να αναφέρεται εις την ορθή ή μη χρησιμοποίηση αυτής της λέξης. Επομένως πρόκειται για υπερβάλλουσα εθνικοπατριωτική ευαισθησία, η οποία, το λιγότερο τουλάχιστον, προξενεί κακό» (Ελευθεροτυπία, 26/5/1998).

8.4. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για την Κέρκυρα

Η Κέρκυρα, η γενέτειρα του συγγραφέα, ήταν η μεγάλη του αγάπη και με κάθε αφορμή αναφέρονταν σε αυτή.

Με αφορμή το μεγάλο ποσοστό που έδωσε το νησί στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. στις εκλογές του 1977, ο Πλασκοβίτης υπογραμμίζει:

«Η Κέρκυρα διαλέχτηκε αργότερα σαν ένα αναπαυτήριο αυτοκρατόρων, πριγκίπων και βασιλιάδων. Ίσως σ' αυτό οφείλεται ότι δημιουργήθηκε ένα τόσο έντονο δημοκρατικό αίσθημα σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, που λειτούργησε και κατά τα δύστυχα χρόνια της κατοχής, μα και του Εμφυλίου, όπου η Κέρκυρα και τα Εφτάνησα έδειξαν αξιόλογη ωριμότητα πολιτική και αυτοσυγκράτηση.

Αυτά σημαίνουν ακριβώς ότι η παράδοση που υπήρχε και υπάρχει στον Κερκυραϊκό Λαό και γενικότερα στο χώρο της Επτανήσου, δούλεψε και μπορεί να «δουλέψει» εποικοδομητικά και αποτελεσματικά για το μέλλον» (Μέμος, Κερκυραϊκό Βήμα, 23/12/1977).

Παράλληλα, διαφωνούσε έντονα με την τουριστική αξιοποίηση της Κέρκυρας:

«Τώρα η Κέρκυρα ζει από τους ξένους, πουλώντας το χόμα της και κατασπαράζοντας τις ακτές της και τις δασωμένες της πλαγιές. Τούτος ο βιασμός της ομορφιάς της ξεπέρασε, στη διάρκεια της δικτατορίας, κάθε προηγούμενο. Θα χρειαζόταν, σίγουρα, ειδικό δικαστήριο και μόνο για να λογοδοτήσουν οι φονιάδες του «Κανονιού» - μιας από τις μαγευτικότερες τοποθεσίες του κόσμου - που το κατάστρεψαν, το ανασκολόπισαν, το θάψανε μέσα στο μπετόν.... Η τουριστική «αξιοποίηση» της Κέρκυρας, όπως έγινε και εξακολουθεί να γίνεται, δεν είναι υπερβολή να την χαρακτηρίσει κανείς σαν τη δεύτερη συμφορά της, έπειτα από την καταστροφή

μεγάλου μέρους της πολιτείας από τους βομβαρδισμούς στη διάρκεια του πολέμου.... Η σημερινή «αξιοποίηση» βομβαρδίζει κάθε σπιθαμή της κερκυραϊκής ακρογιαλιάς, κάθε χρόνο με καινούργιες ποσότητες μπετόν. Πόσο χτίσιμο μπορεί, τάχα, να αντέξει;» (Πλασκοβίτης, Γυναίκα, 20/7/1979).

Το 1980, μαζί με άλλους βουλευτές, κατέθεσε στη Βουλή εισηγητική έκθεση για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα (Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη, 18/12/1980).

Το 1995 περιέγραψε τον παραδοσιακό τρόπο, με τον οποίο γίνονταν οι κηδείες στη Κέρκυρα και ταυτόχρονα δήλωνε ότι ήθελε να γίνει και αυτός ψυχοπομπός:

« Όμως η πιο επίμονη, για κάμποσο καιρό, επιθυμία μου στάθηκε σ' εκείνα τα μικρά, θολά χρόνια να φτάσω σε ένα..... μεγαλοπρεπώς νεκροφιλικό αξίωμα! Γιατί εκείνη την εποχή διατηρούνταν ακόμα στην Κέρκυρα οι παραδοσιακές καρότσες των κηδειών: Διπλά, μαύρα άλογα, μ' ασημένια χάμουρα, μαύρες μάσκες και φτερά στα κεφάλια τους – τα μάτια των αλόγων τρομακτικά μαύρα κι αγριωπά μέσα από τις στρογγυλές τρύπες της μάσκας..... Κι επάνω ψηλά στο βάθρο του ο αμαξιάς, μαυροντυμένος κι εκείνος- άσπρο κολάρο, ψηλό καπέλο «μυραμπώ».

Ο άρχοντας αμαξιάς, ψυχοπομπός! Πόσο έτρεμα και πόσο η καρδιά μου χτυπούσε στο πέραςμα τους!

Κι όμως, με πόση κρυφή ηδονή έλπιζα και ποθούσα ν' αξιωθώ μεγαλώνοντας ν' ανέβω εγώ μια μέρα στη θέση του αμαξιά!

.... Έγινα στο τέλος συγγραφέας- ίσως για να διώξω από μέσα μου έναν παιδικό φόβο» (Πλασκοβίτης, Ελευθεροτυπία, 23/6/1995).

8.4.1. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για άλλες πόλεις

Το 1964 επιστρέφοντας από το Παρίσι, όπου είχε μείνει για ένα χρόνο, έγραψε:

«Πιστεύω στο Παρίσι και στο μέλλον του. Το είδα και το ένοιωσα σαν την παλλόμενη καρδιά της Ευρώπης, πάντα γιομάτο ποίηση και φαντασία, τροφός και αποδέκτης κάθε ξένης ευαισθησίας, αλλά μαζί βαθύτατα προσηλωμένα στη μεγάλη, ανθρωπιστική του παράδοση, στις αξίες που έμαθε ν' αγαπά. Το κατοικεί ένας λαός περήφανος και κάπως πληγωμένος, ωπλισμένος ωστόσο με δυνατή προσωπικότητα και χιούμορ. Το σπουδαιότερο, πρόθυμος πάντα να συζητή. Συζητεί τα πάντα. Και σαν από

ένστικτο έχει διαμορφώσει τους χώρους, όπου κυλάει η καθημερινή του ζωή, σ' ένα απέραντο πεδίο για την επικοινωνία του ανθρώπου με τον άνθρωπο και για την αγάπη του λόγου. Έπειτα το Παρίσι αγαπάει τα νιάτα του, τα χαίρεται. Δεν δυσπιστεί σ' αυτά και δεν ζητάει να τους επιβάλει αλήθειες. Καμμιά πρωτεύουσα δεν με κράτησε και δεν με κρατεί, όπως το Παρίσι» (Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας, 8/11/1964).

Μία από τις πόλεις που γοήτευε ιδιαίτερα τον Πλασκοβίτη, ήταν η Κωνσταντινούπολη.

Το 1986, με αφορμή μία έκθεση που έγινε για την Κωνσταντινούπολη, ο συγγραφέας αναφέρει:

«Παντού, όπου καίει μια φωτιά, υπάρχει και μια πρόσκληση. Νιώθεις, πως κάτι αγρυπνά, κάτι βαθιά ανασαίνει μέσα στη ζωή μας, μέσα στην καθημερινότητα και μας απλώνει το χέρι. Και τότε ξαφνικά το καταλαβαίνεις, πόσο τη χρειάζεσαι αυτή τη ζεστασιά του Νοσταλγού στις ημέρες μας, αλλά και τι σημαίνει το μαστορικό χέρι ενός άξιου τεχνίτη, για να κάνει τη Νοσταλγία εικόνα – κι εγώ, μάλιστα, θα την έλεγα εικόνισμα- όπως με εικονίσματα στ' αλήθεια μοιάζουν οι φωτογραφίες της Πόλης, όπου ένα βράδυ είδα στο σπίτι μου να ξεπροβαίνουν μια μια, μέσα από τους φακούς και τη σιωπηλή προσήλωση του ανθρώπου που τις συνέλαβε» (Μαυροειδή- Λασπά, Αυγή, 1/6/1986).

8.5. Οι απόψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη για τον πολιτισμό

Σε μία γιορτή νεολαίας του ΠΑΣΟΚ το 1977 στη Νέα Σμύρνη, κηρύσσοντας την έναρξη των εκδηλώσεων, δήλωσε μεταξύ άλλων:

«Η παγκόσμια σκέψη, τα ξένα πολιτιστικά στοιχεία, πρέπει να διατηρήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης επικοινωνίας με την σκέψη και τον πολιτισμό μας. Έτσι γονιμοποιείται, ψηλώνει και φέρνει καινούργιους βλαστούς ένας καλός σπόρος. Μα να μην χάνουμε από τα μάτια μας αυτόν τον πολύτιμο σπόρο. Και προπάντων να τον ξαναδώσουμε στην «ομάδα» που τον φύτεψε, στο κοινωνικό σύνολο. Να ξαναδώσουμε το αίσθημα της κοινής καλλιέργειας, της κοινής συμμετοχής στην πολιτιστική χαρά (Ελευθεροτυπία, 10/9/1977).

Το 1982 εννέα άνθρωποι της τέχνης εξέφρασαν την γνώμη τους για τα πολιτιστικά δρώμενα και γενικότερα για τον πολιτισμό της Ελλάδας. Μεταξύ αυτών και ο Πλασκοβίτης, ο οποίος δήλωσε:

«Πολιτισμός δεν είναι μόνο η τέχνη. Είναι αυτό που παράγει ένας λαός σαν σύνολο πνευματικά, ψυχικά, ηθικά. Είναι η εικόνα που συνειδητοποιεί για τον εαυτό του κι αυτή που δημιουργεί στους άλλους. Τις τελευταίες δεκαετίες η ομαδική τέχνη, αντικαταστάθηκε από την προσωπική τέχνη. Ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της αλλαγής για τον Έλληνα; Χωρίς την μεσολάβηση της παιδείας, πού οδηγεί η γνώση της τέχνης από τον ένα στους πολλούς, από πάνω προς τα κάτω;» (Ελευθεροτυπία, 6/4/1982).

8.6. Αυτοβιογραφικές αναφορές

Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε ότι και ο ίδιος, όπως και η υπόλοιπη κοινωνία, φέρει μερίδιο της ευθύνης για τη δημιουργία των συνθηκών που επικρατούσαν:

«Ίσως θα πρέπει μια μέρα να ξαναζήσουμε κοντά στην Ιστορία και τη Φύση, για να ξαναβρούμε την ειρήνη. Με κάποιους θα πρέπει να ξαναμοιράσουμε την ευθύνη μας.....» (Πλασκοβίτης, Ευθύνη, 7^{ος}-9^{ος}/1962).

Θεωρούσε χρέος του - όσο ζει - να πολεμά και να επιτίθεται ενάντια σε αυτούς που έκαναν κακό στη κοινωνία:

«Μόνο ότι όσο ζούμε, έστω και μερικοί, δεν θα πάψουμε να το θυμούμαστε και να το θυμίζουμε στους “μασκοφόρους”» (Πλασκοβίτης, Τα Νέα, 24/7/1975).

Πίστευε ακράδαντα, ότι η λογοτεχνική του δεξιότητα σε συνδυασμό με τις νομικές του γνώσεις είχαν συντελέσει τα μέγιστα στη συγκρότηση της προσωπικότητάς του:

«Πρέπει να πω ότι ανάμεσα στη λογοτεχνία και στα νομικά, από την εποχή εκείνη και ύστερα, δεν έπαψε η διελκυστίνδα. Δεν ξέρω τι πρέπει να πω: ότι χρωστώ στη νομική και στη δικαστική υπηρεσία ή πόση μνησικακία πρέπει να έχει η λογοτεχνική πλευρά του εαυτού μου για όσα εμπόδια μου προκάλεσε ακριβώς αυτή η ιδιότητα στο να δώσω πιο γρήγορα ένα πιο άφθονο πεζογραφικό έργο, αλλά ανασκοπώντας σήμερα τα περασμένα, βλέπω ότι η δικαστική μου υπηρεσία στο Συμβούλιο Επικρατείας έγινε μάλλον αιτία μιας πολύ ευρύτερης εμπειρίας γύρω από τις

κοινωνικές συνθήκες και τον τρόπο που λειτουργεί στην Ελλάδα η εξουσία» (Ελευθεροτυπία, 17/4/1977).

Το χρέος που ένιωσε απέναντι στην κοινωνία, προσπαθούσε να το καλύψει όχι μόνο πνευματικά αλλά και με ουσιαστική συμμετοχή και παρέμβαση:

«Προσπαθώ να κάνω το χρέος μου, μέσα στην εποχή μου και στο λαό που μ' ανάθρεψε, όσο μπορώ κι όπως νομίζω καλύτερα, είτε με το γράψιμο, είτε με την ανοιχτή σύγκρουση ενάντια στον φασισμό, είτε με την κάποια συμβολή μου τέλος στη διαμόρφωση μιας καινούριας πολιτικής πραγματικότητας για τον τόπο μας» (Μεσημβρινή, 21/3/1980).

Η δίψα του για τη ζωή τον είχε διαμορφώσει σαν άνθρωπο και σαν συγγραφέα και γι' αυτό δεν μπορούσε καμία εξουσία να τον υποτάξει:

«Τα γεγονότα συνθέτουν τη ζωή και την ιστορία και ως συγγραφέας αγαπώ τη ζωή και τη σέβομαι συμπληρώνοντας πως είναι το μόνο πράγμα που κρατάμε στα χέρια μας. Γι' αυτό και η σχέση συγγραφέα και εξουσίας δεν είναι δεδομένη» (Αυγή, 22/9/1984).

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του, για το πώς απέφυγε τη σύλληψή του κατά τη διάρκεια της Κατοχής:

«Σαν νέος μετείχα στην Αντίσταση, σαν μέλος της ΠΕΑΝ. Κρατάω στο μυαλό μου έντονα την εικόνα του Κώστα Παροίκου με κατεβασμένο καπέλο κι ανοιχτή καμπαρντίνα, στο σπίτι της οδού Αμοργού. Εκείνη την ημέρα μου είχε πει να πάω τρόφιμα σε κάτι σακιά στην Καλλιθέα, σ' ένα σπίτι που ήταν μαζεμένοι οι δικοί μας. Επειδή τότε ήταν πρόσφατος ο χαμός του αδερφού μου είπα πως δεν μπορώ να πάω, γιατί πρέπει να γυρίσω στη μητέρα μου νωρίς. Έτσι κι έγινε. Κι εκείνο το βράδυ πιάσαν όλη την ομάδα στο σπίτι της Καλλιθέας, γιατί κάποιος ανάμεσα τους ήταν καταδότης» (Ενα, 29/10/1987).

Παραδεχόταν την ύπαρξη κοινωνικού στοιχείου στο έργο του, αλλά τον προβλημάτιζε ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο το εκλαμβάνει ο αναγνώστης:

«Ένας συγγραφέας είναι πάντα πολύ δύσκολο να μιλήσει για το περιεχόμενο των βιβλίων του. Ο συγγραφέας γράφει το βιβλίο του, αλλά το τι διαβάσει ο αναγνώστης,

αυτό δεν το γνωρίζει. Φυσικά υπάρχει το κοινωνικό στοιχείο στα βιβλία μου, αλλά το ζήτημα δεν είναι αν υπάρχει, αλλά πως προβάλλεται» (Ζηνιάτης, Τα Νέα, 17/12/1988).

Για την μοναξιά που βίωσε, παρά τις πολλαπλές του δραστηριότητες, μίλησε το 1988:

«Εγώ προσωπικά κατάφερα πάντα στην ζωή να είμαι μόνος ακόμα κι όταν έβλεπα και άκουγα γύρω μου πολύ θόρυβο και νομίζω πως αυτό προσπάθησα και μπόρεσα να το κρατήσω έτσι. Πριν αναμειχθώ στην πολιτική δεν το είχα σκεφθεί ποτέ. Όμως ήρθε σαν συνέπεια της ανάμιξης μου στην αντίσταση κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Επί είκοσι πέντε χρόνια δούλεψα στο Συμβούλιο της Επικρατείας σαν δικαστής. Είχα όγκους από δικογραφίες και τουλάχιστον τα τρία τέταρτα από το συγγραφικό μου έργο εβγήκε κατά την εποχή κατά την οποία αγωνιζόμουν και πολεμούσα με όλες αυτές τις δικογραφίες. Ε, υπήρχαν ακροατήρια, υπήρχαν δικηγόροι, διαφωνίες, διασκέψεις που δεν τελείωναν ποτέ και ωστόσο μπόρεσα να βρω τη δύναμη και την μοναξιά που λέτε για να φτιάξω αυτό που έφτιαξα. Δεν την εγκαταλείπω και τώρα, βέβαια το χρέος έχει γίνει βαρύτερο και μαζί με τα χρόνια κιόλας δεν αφήνουν τόση άνεση ή κάποια άνεση, γιατί ποτέ δεν είχα την ανάλογη που χρειάζεται κανείς, για να ασχοληθώ με τη λογοτεχνία» (Τζανακάρης, ΓΙΑΤΙ, 4^{ος}/1988).

Το 1988, κάνει άλλη μία αναφορά στις πολλαπλές ιδιότητές του:

«Για τον πεζογράφο, στην εποχή μας, οι προσωπικές εμπειρίες μόνο αν δημιουργούν αυτόνομες προσωπικότητες, μόνο αυτές με τα πάθη τους, τις αφηγήσεις τους και με την ιστορία τους, έχει σημασία. Το άλλο, το καθαρά αυτοβιογραφικό, θα μπορούσε κανείς να πει, ότι είναι περισσότερο μια ποιητική αντίληψη της ζωής. Όπως ο ηθοποιός, έτσι κι ο πεζογράφος δεν είναι ένας. Έχει πολλούς ανθρώπους μέσα του.

Εμένα με είπανε πολλές φορές μοιρασμένο άνθρωπο. Ίσως κι όλη μου η ζωή ήταν μοιρασμένη, τουλάχιστον επαγγελματικά. Νομίζω ότι είναι ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πεζογράφου. Αν δεν μπορείς να κρύβεις μέσα σου περισσότερους από αυτό που είσαι, χωρίς να πάψεις συγχρόνως να είσαι ο ίδιος, φοβάμαι ότι δεν μπορείς να δουλέψεις αποτελεσματικά στην πεζογραφία» (Κοντράου-Ρασσιά, Έθνος, 6/11/1988).

Παρόλο που ανήκε σε διαφορετικό πολιτικό χώρο, ο Πλασκοβίτης θεωρούσε τον εαυτό του μέλος της Αριστεράς, υπό την έννοια μίας ευρύτερης προσπάθειας αγρύπνιας,

για να διατηρηθεί η ταυτότητα και να μην υπάρχουν κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα:

«Αλλά το χρέος μας είναι να είμαστε σώφρονες και άγρυπνοι, έτσι που να μη χάσουμε την ταυτότητα μας» (Κακοφεγγίτου, Ελλάδα- ΕΟΚ, 1⁰⁵/1989).

«Εγώ ήμουν πάντοτε μέσα στο χώρο της Αριστεράς και με ενδιαφέρει ο Αριστερός προοδευτικός χώρος. Οποιαδήποτε σύμπραξη ανάμεσα σε δυνάμεις της Αριστεράς γίνεται, για μένα είναι ευχής έργον.

Το μόνο που θέλω να τονίσω, είναι ότι για τον τόπο μας και για τους αγώνες που έγιναν, η Αριστερά θα έπρεπε να είναι συνασπισμένη απέναντι στη Συντήρηση» (Καρανάσιος, Νίκη, 11/3/1990).

Ο ίδιος ο συγγραφέας, όχι μόνο αποδεχόταν τις επιρροές στο έργο του αλλά τις αποζητούσε, γιατί τις θεωρούσε σημαντικές.

«Οι επιρροές είναι ακριβώς το απαραίτητο λίπασμα για να φυτρώνουν καινούργια φυτά. Μ' επηρέασε σημαντικά η γαλλική παραγωγή μαζί με τη ρωσική πεζογραφία» (Πλασκοβίτης, Βιβλίο και media, 4⁰⁵/1991).

Το 1991 δημοσίευσε τις απόψεις του για τους πολέμους που είχε βιώσει:

«Έζησα τρεις μεγάλους και φοβερούς πολέμους. Παιδί τον Α΄ Παγκόσμιο μέσα από τις διηγήσεις του πατέρα μου.

Ο πατέρας μου ήταν αξιωματικός του ελληνικού στρατού, πήρε μέρος σε όλες τις μάχες από το Σαραντάπορο και το Κιλκίς και το μακεδονικό μέτωπο έως στο Εσκή Σεχίρ και το Αφιόν Καραχισάρ στη Μικρασία του 1919-1922.

Ήταν ένας θαυμάσιος αφηγητής και διατηρούσε πάντα καταπληκτική μνήμη. Ο πόλεμός του ήταν σαν ένα παραμύθι, φαντασία και φόβος, αλλά και θλίψη πολλή.

Τον Β΄ Παγκόσμιο, την Αλβανία, την κατοχή, αυτά τα έζησα πια έφηβος και σφράγισαν την ψυχή μου ανεξίτηλα ίσα με τούτες τις μέρες.

Για την Ελλάδα ήταν να' ρθει και ο τρίτος πόλεμος, ο φρικτότερος, ο εμφύλιος. Τον έζησα κι αυτόν από το 45 έως το 50 με όλες τις τραγικές του συνέπειες και με την κατάληξη του τη δικτατορία των χουντικών το 67.

Τώρα στέκομαι θεατής τα βράδια μπροστά στη τηλεόραση. Μου φέρνουν στο πιάτο, σαν επιδόρπιο, τις οχτώ χιλιάδες επιδρομές των αμερικανικών αεροπλάνων στη Βαγδάτη, τους ιρακινούς πυραύλους, τα τροχοδεικτικά βλήματα σαν ουράνια φωταψία γιορτής, την αξιοπερίεργη ακρίβεια καταστροφής με τις ακτίνες λέιζερ και τα κομπιούτερ, και ακόμα κάποια παραμορφωμένα πρόσωπα αιχμαλώτων.

Και εγώ..... εγώ κάθομαι στην πολυθρόνα μου μαζί με εκατομμύρια άλλους έκπληκτους θεατές, μαζί με τη συντριπτική πλειοψηφία των θεατών της γης. Και υποτίθεται πως υπάρχω!

Είμαστε όλοι λοιπόν άχρηστοι;» (Ελευθεροτυπία, 26/1/1991).

Το 1993 διακήρυξε για άλλη μια φορά την πίστη του στην Αριστερά, προκειμένου η Ελλάδα να βγει από το τέλμα που είχε υποπέσει:

«Χρειαζόμαστε γενναία ιδεολογική αντίδραση και πολιτική πράξη. Δεν περιμένω θαύματα και θαυματοποιούς. Θέλω να ελπίζω πάντοτε στις δυνάμεις του ευρύτερου αριστερού χώρου. Όχι μονάχα επειδή υπήρξαν δυνάμεις αγωνιστικές στις κρίσιμες ώρες του τόπου, μα και επειδή πιστεύω ότι η ουσιαστική δημοκρατία, η απελευθέρωσή μας από τη χαμερπή συμφεροντολογία, από τη θεοποίηση του χρήματος, από τον «εξυπνακισμό» και την πρακτική «του κτυπήματος κάτω από τη μέση», που ευρύτατα εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια, δεν μπορούν να προέλθουν παρά μέσα από έναν ανανεωμένο και τολμηρό σοσιαλισμό, και από καρδιές θρεμμένες στην ανθρωπιστική παράδοση της μαρξιστικής θεωρίας» (Πλασκοβίτης, Ελευθεροτυπία, 28/6/1993).

8.7. Αντιδράσεις του Πλασκοβίτη σε αναφορές για το πρόσωπό του

Το 1966, στο περιοδικό Επιθεώρηση Τέχνης, η κ. Βεατρίκη Σπηλιάδη συμπεριέλαβε το Σπύρο Πλασκοβίτη σε μία λίστα συγγραφέων που χαρακτηρίζονταν ως αρνητές της Αντίστασης. Η αντίδραση του Πλασκοβίτη ήταν άμεση μέσω μιας επιστολής:

«Φίλη Επιθεώρηση Τέχνης,

Στα σχόλια της για το βιβλίο του κ. Απ. Σαχίνη «Νέοι Πεζογράφοι», η κ. Βεατρ. Σπηλιάδη θεώρησε σωστό να περιλάβει το όνομα μου ανάμεσα στους συγγραφείς που χαρακτηρίζει «αρνητές της αντίστασης». Για να τη βοηθήσω να ελέγξει την ακρίβεια του χαρακτηρισμού της, την πληροφορώ ότι διηγήματά μου με θέματα από την κατοχική

περίοδο και την αντίσταση δεν υπάρχουν άλλα εκτός από τα εξής: «Τα σπερνά», «ο Άνθρωπος και το Λιοντάρι», «Συντροφιά με τον Αντρέα Φόρτη», κάποιες σελίδες ακόμα της «Κληματόβεργας». Βρίσκονται όλα δημοσιευμένα στα δύο πρώτα βιβλία μου, «το Γυμνό Δέντρο» 1952 και η «Θύελλα και το Φανάρι» 1955.

Παρακαλώ λοιπόν την καλοπροαίρετη κριτικό να μου πει σε ποιο απ' αυτά μου τα διηγήματα, κατά την άποψή της, «αρνιέμαι την αντίσταση». Αν δεν το κάμει, θα έχει μόνη της παραιτηθεί από τον τίτλο που της έδωσα. Ευχαριστώ για τη φιλοξενία.....»

Το περιοδικό απάντησε, ότι η τοποθέτηση του Πλασκοβίτη στη λίστα με τους αρνητές της Αντίστασης έγινε κατά λάθος, ζητώντας συγνώμη από τον συγγραφέα αλλά και από την κριτικό (Επιθεώρηση Τέχνης, 4^{ος}/1966).

Το 1981, η εφημερίδα Ακρόπολη σε ένα δημοσίευμα της χαρακτήριζε τον Πλασκοβίτη και άλλους δύο πολιτικούς, ως μασόνους. Και σε αυτή την περίπτωση, ο Πλασκοβίτης απάντησε μέσω επιστολής:

«Επειδή προσωπικά καμιά σχέση και συμμετοχή έχω σε τεκτονική οργάνωση, πέρα από μια πρώτη επαφή πριν από τριάντα περίπου χρόνια χωρίς συνέχεια έως σήμερα και δεδομένου ότι το σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας «Ακρόπολις» έγινε για πρόδηλα διαφημιστικούς σκοπούς, σας γνωρίζω ότι επιστρέφοντας στην Ελλάδα απ' όπου ανεχώρησα το Σάββατο μεσημέρι, θα σας υποβάλλω μήνυση για συκοφαντική δυσφήμιση» (Ακρόπολη, 17/6/1981).

Το 1985, στο έντυπο «Ελληνικός Κόσμος» εμφανίστηκε ένα δημοσίευμα ανυπόγραφο, το οποίο αμφισβητούσε την αντίσταση του Πλασκοβίτη, με τίτλο «Ο πολύς Πλασκοβίτης και η αντίστασή του»:

«Με την ευκαιρία της συζητήσεως των θεμάτων της Δικαιοσύνης, εμφανίστηκε από τις στήλες δημοκρατικής βέβαια εφημερίδος, ένας από τους σύγχρονους «ήρωες» της Δημοκρατίας, ο οποίος δεν παύει να μας υπενθυμίζει τους άθλους του. Είπε λοιπόν από τα «Νέα», ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης ή Πλασκασοβίτης, ευρωβουλευτής τώρα του ΠΑΣΟΚ, ότι παραιτήθηκε από σύμβουλος της Επικρατείας που ήταν κατά το έτος 1978, όταν άρχισε την πολιτική του σταδιοδρομία, όχι για τίποτα άλλο, αλλά για να μην συμπαρακάθεται με συναφέλφους του χουντικούς δικαστές. Και έτσι προτίμησε να συμπαρακάθεται με κομμουνιστές βουλευτές.

Αλλά για ποιους χουντικούς μας μιλά ο κ. Πλασκοβίτης, όταν είναι γνωστά τα δικά του περιστατικά, τα οποία φαίνεται ηρωικότατα λησμονεί; Πρέπει λοιπόν με την ευκαιρία αυτή να τα υπενθυμίσουμε εδώ για να γνωρίζη ο κόσμος την αλήθεια:

Ανεψιός του Νικολάου Κρανιωτάκη, ενός δεξιού δημοσιογράφου και υπουργού του Κονδύλη κατά το 1935, ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης διορίστηκε από τον θείο του γραφέας του υπουργείου Συγκοινωνιών την 15.11.1935, επί κυβερνήσεως Γεωργίου Κονδύλη. Ο θείος του Ν. Κρανιωτάκης ήταν τότε υφυπουργός Συγκοινωνιών και τον διόρισε, μολονότι ήταν ανήλικος, δεν είχε εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις και χωρίς διαγωνισμό, δηλαδή παράνομα. Με τη θέση αυτή που πήρε τότε, απέκτησε τα τυπικά προσόντα για να λάβη μέρος στο διαγωνισμό του Συμβουλίου Επικρατείας του 1951 και να γίνει εισηγητής. Η 21^η Απριλίου 1967 τον βρήκε με τον βαθμό του παρέδρου. Μέχρι τότε δεν είχε δώσει δείγματα αριστερής ιδεολογίας, απεναντίας μάλιστα.....

Μετά την 21^η Απριλίου δεν σταμάτησε να εργάζεται στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Με το πρακτικό του Συμβουλίου της Επικρατείας, υπ' αριθμόν 460 της 17^{ης} Αυγούστου 1967, εγκρίθηκε ομοφώνως το Β. διάταγμα «περί εκδόσεως σειράς αναμνηστικών γραμματοσήμων της εθνικής επαναστάσεως της 21^{ης} Απριλίου». Στην σύνθεση του Συμβουλίου που έβγαλε αυτό το πρακτικό συμμετείχε και ο κ. Πλασκοβίτης, ο οποίος επομένως αναγνώρισε την 21^η Απριλίου σαν εθνική επανάσταση και ενέκρινε τα αναμνηστικά γραμματόσημα, τα οποία εκδίδονται για να τιμήσουν εθνικές επετείους.

Όταν κατελήφθη να μεταφέρει με το αυτοκίνητο του πακέτο που περιείχε προκηρύξεις αντικυβερνητικού περιεχομένου, είπε στην κατάθεση του την 27^η Σεπτεμβρίου 1968 στον ανακριτή Χρ. Γιαννακούρο: «...Επιθυμώ να προσθέσω ότι πάντα τα γεγονότα, τα οποία ανέφερον, έλαβον χώραν υπό την ψυχολογίαν, η οποία επεκράτει προ της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967 και η οποία μετεβλήθη ουσιαστικώς εν συνεχεία εις πάντα σοβαρόν άνθρωπον, ενδιαφερόμενον διά το καλόν της Πατρίδος».

Επομένως, μετά την χρονολογία εκείνη ο κ. Πλασκασοβίτης εδήλωνε ότι δεν είχε τίποτα εναντίον της κυβερνήσεως!

Αυτή λοιπόν ήταν η ηρωική αντίσταση του κ. Πλασκοβίτη» (Ελληνικός Κόσμος, 6/1/1985).

Συγγνώμη αναγκάστηκε να ζητήσει το 1985 από τον Πλασκοβίτη ο Γρ. Μιχαλόπουλος, σύμφωνα με δημοσίευμα της Ελευθεροτυπίας, μετά την μήνυση που κατέθεσε εις βάρος του ο ευρωβουλευτής:

«Ανακάλεσε ο υπεύθυνος του έντυπου «Νέοι Άνθρωποι» Γρ. Μιχαλόπουλος-εκδότης της «Ελεύθερης Γνώμης» - τα όσα είχε γράψει για τον ευρωβουλευτή του ΠΑΣΟΚ Σπύρο Πλασκοβίτη. Δήλωσε ότι είχε κάνει λάθος, εξέφρασε τη λύπη του και πρόσθεσε ότι ποτέ δεν αμφισβήτησε τις διώξεις που υπέστη ο κ. Πλασκοβίτης κατά την επταετία και τη συνέπεια στις απόψεις του.

Μετά από αυτά ο κ. Πλασκοβίτης απέσυρε τη μήνυσή του και το δικαστήριο επέβαλε στον κ. Μιχαλόπουλο τη δημοσίευση της αιτήσεως συγγνώμης.

Η δίκη έγινε, γιατί το έντυπο δημοσίευσε, στις 23 Ιουνίου 1984, φωτογραφία του Φ. Γκιζίκη μαζί με τον κ. Πλασκοβίτη, την οποία συνόδευε σχόλιο με το οποίο αμφισβητούσε την αντιδικτατορική συνέπεια του Ευρωβουλευτή του ΠΑΣΟΚ. Η φωτογραφία όμως, δεν είχε ληφθεί κατά την δικτατορία όπως θέλησε να δείξει το έντυπο, αλλά από την ορκωμοσία του κ. Πλασκοβίτη ως συμβούλου της Επικρατείας, ύστερα βέβαια από την μεταπολίτευση. Στην ορκωμοσία ήταν παρόντες ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης Οικονομόπουλος, ο αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ και ο Φ. Γκιζίκης, ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Ανάμεσα στους μάρτυρες που προσήλθαν για να καταθέσουν υπέρ του κ. Πλασκοβίτη ήταν η Αμαλία Φλέμιγκ και ο Λεωνίδας Κύρκος» (Ελευθεροτυπία, 7/2/1985).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΑΛΛΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ

9.1. Για τον πολιτικό

Τα πρώτα χρόνια μετά την πτώση της δικτατορίας, πολλές από τις αναφορές που καταγράφονται για το Σπύρο Πλασκοβίτη αναφέρονται στη δράση του εναντίον όσων συνεργάστηκαν με τη δικτατορία. Ως βουλευτής επικρατείας, κατήγγειλε στη βουλή την προαγωγή στο δημόσιο ανθρώπων, οι οποίοι υπήρξαν συνεργάτες της χούντας:

« Άνθρωποι της χούντας προάγονται καθημερινά σε διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής, χάρη στα διάφορα Υπηρεσιακά Συμβούλια που λειτουργούν, κατάγγειλε χθες στη Βουλή, ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ κ. Σπ. Πλασκοβίτης, μιλώντας σε επερώτηση του για την άρνηση του υπουργού Εξωτερικών να καταθέσει τον υπηρεσιακό φάκελο του διπλωματικού υπάλληλου Πετρουνάκου.

Ο υφυπουργός κ. Ζαΐμης δήλωσε τελικά, ότι από προχθές (χθες) ο φάκελος είναι στη διάθεση των επερωτώντων, αλλά διατύπωσε και αμφιβολίες κατά πόσο η Βουλή έχει το δικαίωμα να ελέγχει τις αποφάσεις των υπηρεσιακών συμβουλίων.

Στον καινοφανή αυτό ισχυρισμό, ο κ. Πλασκοβίτης απάντησε, ότι μειώνεται το κύρος του Κοινοβουλίου, όταν δεν έχει η αντιπολίτευση την δυνατότητα να ελέγχει τις πράξεις της κυβέρνησης». (Τα Νέα, 5/4/1978).

Ανάμεσα στα άλλα που δημοσιεύονται για το Σπύρο Πλασκοβίτη είναι και τα περιουσιακά του στοιχεία, την περίοδο που ήταν υποψήφιος βουλευτής επικρατείας:

«Ένα δυάρι διαμέρισμα αγοράς του 1975, στο προάστιο Ανάληψη Κέρκυρας και το ήμισι οικοπέδου συνολικής εκτάσεως 500 τ. μ. στη Ραφήνα (αγοράς 1979) είναι όλα κι όλα τα ατομικά περιουσιακά στοιχεία του συγγραφέα και τέως Συμβούλου Επικρατείας κ. Πλασκοβίτη.

Στο όνομα της συζύγου του κ. Ευφροσύνης Γαγάρα υπάρχουν από αντιπαροχή του παλαιού μονώροφου ακινήτου στην οδό Αώου 6, τρία διαμερίσματα: ένα τεσσάρι (ιδιοκατοικούμενο), ένα τριάρι και ένα δυάρι, κι ακόμα ένα δυάρι διαμέρισμα στην οδό Κηφισίας 18.

Δύο επιβατικά αυτοκίνητα ανήκουν στην οικογένεια του κ. Πλασκοβίτη («Σίμκα» του 1973 και «Ωτομπιάνκι»), και δεν έχει συμμετοχές σε επιχειρήσεις, μετοχές, καταθέσεις, χρεώγραφα κλπ.

Περσινό εισόδημα του ίδιου και της συζύγου του, πέρα από τη βουλευτική αποζημίωση, ήταν δραχμές 1.100.000» (Βήμα, 29/11/1979).

9.2 Για τον ευρωβουλευτή

Ο Ανδ. Αλεξανδρόπουλος θεωρεί σχεδόν σίγουρη τη συμμετοχή του Σπύρου Πλασκοβίτη στο ευρωψηφοδέλτιο του ΠΑ.ΣΟ.Κ. (Αλεξανδρόπουλος, Εμπρός, 22/6/1979).

Το 1982 ήταν μία χρονιά, κατά την οποία ο Πλασκοβίτης έκανε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μία σειρά παρεμβάσεων για θέματα, όπως το Παλαιστινιακό (Καθημερινή, 28/9/1982).

Για κάποια περίοδο, ήταν επικεφαλής των Ελλήνων ευρωβουλευτών (Ενα, 30/6/1983).

Τον τρόπο που λειτουργούσε, ως αντιπρόεδρος του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, σχολίασε η εφημερίδα «Το Βήμα» το 1984:

«Δεν είναι μόνον η εκλογή του στην τιμητική θέση του αντιπροέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που όπως και να το κάνουμε αποτελεί μια «πολιτική νίκη» του ΠΑΣΟΚ και των ευρωπαϊών σοσιαλιστών, αλλά η αναφορά, εδώ, στον Σπύρο Πλασκοβίτη γίνεται για να υπογραμμισθεί ένας άλλος ρόλος του, καθ' όλα ανθρώπινος, που έχει αναλάβει. Πρόκειται για τον ρόλο του «ξεναγού», μιας και είναι ο αρχαιότερος από τους έλληνες ευρωβουλευτές, και οι νέοι δεν έχουν ακόμα συνηθίσει στο νέο κλίμα και τις μικροδυσκολίες που αντιμετωπίζουν για να κινηθούν από το ένα σημείο του Ευρωκοινοβουλίου στο άλλο. Καλά- καλά δεν ήξεραν στην αρχή από πού πάνε στα εστιατόρια. Δεν ήξεραν που βρίσκονται τα τηλέφωνα· δεν ήξεραν, πολύ περισσότερο, τους κανονισμούς λειτουργίας του Ευρωκοινοβουλίου. Κι εδώ, όλοι, είχαν έναν σίγουρο, σταθερό σύμμαχο: τον Σπύρο Πλασκοβίτη. Που όλοι οι παλιότεροι, ευρωπαίοι συνάδελφοι του, τον ξέρουν και τον φωνάζουν με το μικρό του όνομα.....» (Το Βήμα, 29/7/1984).

Δεν ήταν όμως όλες οι αναφορές για τον ευρωβουλευτή θετικές. Το 1984, η εφημερίδα «Απογευματινή» κατέκρινε τον Πλασκοβίτη για την άρνησή του να καταδικάσει τη δολοφονία του Πολωνού κληρικού Ποπιελούτσκο, σε άρθρο με τίτλο: «Οι ευρωβουλευτές του ΠΑΣΟΚ υπέρ των δολοφόνων του ιερέα. Ο κ. Πλασκοβίτης αρνήθηκε να καταδικάσει την εκτέλεση»:

«Η κυβέρνηση θορυβημένη, από τις αντιδράσεις, εδώ και στο εξωτερικό, για το ταξίδι του πρωθυπουργού στην Πολωνία και τη θερμή συνηγορία του υπέρ του καθεστώτος Γιαρουζέλσκι, περιήλθε σε πλήρη αμηχανία μετά την τραγική κατάληξη της απαγωγής του Πολωνού ιερέα. Την αμηχανία αυτή επέτεινε η στάση που τήρησε ο επικεφαλής των ευρωβουλευτών της, δικαστής κ. Σπ. Πλασκοβίτης, που ξάφνιασε δυσάρεστα το Ευρωκοινοβούλιο.

Όπως είναι γνωστό, ο κ. Πλασκοβίτης αρνήθηκε να καταδικάσει τη δολοφονία του άτυχου κληρικού Ποπιελούτσκο, για να μη δυσαρεστήσει τον Γιαρουζέλσκι, αλλά φάνηκε σε τούτο «βασιλικότερος του βασιλέως», αφού η κυβέρνηση του στρατηγού με τα «μαύρα γυαλιά» καταδίκασε, εξ ανάγκης έστω, την αποτρόπαιη δολοφονία» (Απογευματινή, 1/11/1984).

Την στάση του κ. Πλασκοβίτη σε αυτή την υπόθεση, σχολίασε και η εφημερίδα «Ακρόπολη»:

«Ο εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ κ. Πλασκοβίτης, προς γενική κατάπληξη, εμφανίστηκε ως «εκπρόσωπος όλων των Ελλήνων» και δήλωσε ότι είναι γνωστή η ελληνική θέση, ιδιαίτερα μετά την επίσκεψη του πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου στη Βαρσοβία, από την οποία διαπιστώθηκε ότι η πολωνική κυβέρνηση κάνει βήματα για ομαλοποίηση της καταστάσεως στη χώρα.

Ακόμη, ο κ. Πλασκοβίτης εμφανίστηκε παρομοιάζοντας το δημοκρατικό καθεστώς της Ελλάδος με τη δικτατορία του στρατηγού Γιαρουζέλσκι, αναφερόμενος σε «παρόμοια γεγονότα του παρελθόντος στην Ελλάδα», όπου η κυβέρνηση δεν κατηγορήθηκε για ανάμιξη, χωρίς να προχωρήσει σε διευκρινίσεις για ποια γεγονότα και κάτω από ποιο καθεστώς.

Με την δήλωση αυτή, ο εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ άφησε να εννοηθεί ότι εξισώνει το ελληνικό με το πολωνικό καθεστώς» (Ακρόπολη, 3/10/1984).

9.3. Για τον αγωνιστή

Το όνομα του Κερκυραίου συγγραφέα αναφέρεται σε μία λίστα με ονόματα ανθρώπων, οι οποίοι συνελήφθησαν από τη δικτατορία και πιο συγκεκριμένα το έτος 1968 (Ταχυδρόμος, 12/10/1973).

Η Σούλα Αλεξανδροπούλου (1974) αναφέρθηκε στη σύλληψη του Πλασκοβίτη κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, λίγο μόνο καιρό μετά την πτώση της, σε ένα αφιέρωμα που έκανε για τους λογοτέχνες που φυλακίστηκαν:

«Ο Πάρεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας, συλλαμβάνεται το καλοκαίρι του 1968 και δικάζεται ως μέλος της «Δημοκρατικής Άμυνας». Φυλακίζεται και εκτοπίζεται κι από τον τόπο της εξορίας του, στέλνει το διήγημα που δημοσιεύεται στα «Νέα κείμενα», Φθινόπωρο του 1971, με τίτλο «Τα χρυσόψαρα», αυθεντική κραυγή ενός ανθρώπου που γνώρισε τι σημαίνει στέρηση ελευθερίας, σ' όλη της την έκταση..... (Αλεξανδροπούλου, Βραδυνή, 20/8/1974).

Η εφημερίδα «Τα Νέα», το 1976, αναφέρθηκε στο πώς τα μέλη της οργάνωσης «Δημοκρατική Άμυνα» πολέμησαν τη δικτατορία από το 1968 μέχρι και το 1971 και πώς ο Σπύρος Πλασκοβίτης συνελήφθη το 1968, εξορίστηκε και δικάστηκε» (Τα Νέα, 18/3/1976).

Στις 5 Ιουλίου 1968 είχε συλληφθεί για αντικυβερνητική δράση από όργανα της γενικής ασφάλειας ο τότε πάρεδρος (ισόβαθμος με εφέτη) του Συμβουλίου της Επικρατείας και λογοτέχνης κ. Σπύρος Πλασκοβίτης. Αφού κρατήθηκε σε απομόνωση επί 3 περίπου μήνες παραπέμφθηκε στον εισηγητή του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών, ο οποίος, μη έχοντας αρκετά στοιχεία σε βάρος του, τον έκρινε προσωρινά απολυτέο.

Για να ματαιώσει την απελευθέρωση του κρατούμενου ανώτερου δικαστή, το στρατιωτικό καθεστώς τον εκτόπισε τότε στην Κάσο. Στο μεταξύ, προσπαθούσε να συγκεντρώσει στοιχεία, για την παραπομπή του στο Στρατοδικείο (Αλεξίου, Το Βήμα, 9/8/1977).

Το 1982 η εφημερίδα «Αυριανή» εξέφρασε την απορία της, για το πώς αντιμετώπιστηκε ο Πλασκοβίτης από τη δικτατορία:

«Αυτόν τον σεμνό και τίμιο άνθρωπο, Δικαστές της τακτικής Δικαιοσύνης τον είχαν βγάλει«επικίνδυνο για την Δημόσια Τάξη και ασφάλεια». Τι να τους πεις.....» (Αυριανή, 9/7/1982).

Ως επικίνδυνο είχε χαρακτηρίσει τον Πλασκοβίτη ο Γ. Λαμπίρης, ο οποίος το 1992 επιλέχθηκε από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο ως νέος αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου. Η εφημερίδα «Έθνος», σημείωνε εκείνη την εποχή, για τη δράση του Γ. Λαμπίρη εναντίον του Πλασκοβίτη:

«Το 1968 ο Σπ. Πλασκοβίτης, δικαστής του Συμβουλίου της Επικρατείας, συνελήφθη ως ιδιαιτέρως επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και επρόκειτο να δικαστεί για μεταφορά αντιστασιακού υλικού στη Θεσσαλονίκη, πριν από το αντικίνημα του «τέως». Το δικτατορικό καθεστώς αμνήστευσε όσους μετείχαν στην πρώτη αντιστασιακή εκδήλωση, εξαιρώντας όσους θα χαρακτηρίζονταν ιδιαιτέρως επικίνδυνοι για τη δημόσια τάξη.

Σ' αυτούς συμπεριλήφθηκε, με διάταξη του σημερινού αντεισαγγελέα ΑΠ, που εστάλη στην Κάσο, κι ο Σπ. Πλασκοβίτης, που εξαιρέθηκε από τα μέτρα επιεικείας, για να δικαστεί.

Η προσφυγή, που άσκησε εναντίον αυτής της διάταξης ο αείμνηστος Γ.Β. Μαγκάκης, συνάντησε την αντίδραση του Εισαγγελέα Γ. Λαμπίρη, που πρότεινε την απόρριψή της, χαρακτηρίζοντας τον Πλασκοβίτη ιδιαιτέρως επικίνδυνο, επιμηκύνοντας την εξορία του και οδηγώντας τον στο εδώλιο του κατηγορούμενου, με αποτέλεσμα την καταδίκη του, από έκτακτο στρατοδικείο» (Έθνος, 28/12/1992).

9.4. Για το δικαστικό και νομικό

Μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974, ο Σπύρος Πλασκοβίτης διορίστηκε και πάλι δικηγόρος:

«Διωρίστηκε με προεδρικό διάταγμα δικηγόρος στο Πρωτοδικείο και στο Εφετείο Αθηνών καθώς και στον Άρειο Πάγο, ο άλλοτε πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και συγγραφέας κ. Σπύρος Πλασκοβίτης. Με το ίδιο διάταγμα διωρίστηκε δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Αθηνών ο άλλοτε πρωτοδίκης κ. Αντώνιος Μιχαλακιάς.

Και οι δύο πρώην δικαστικοί λειτουργοί απομακρύνθηκαν από την υπηρεσία επί δικτατορίας λόγω της δράσεως τους κατά του στρατιωτικού καθεστώτος και ύστερα από καταδίκη τους από το Έκτακτο Στρατοδικείο Αθηνών.

Αίτησή τους να διορισθούν δικηγόροι, μετά την αποφυλάκισή τους, δεν είχε γίνει έως τώρα δεκτή, παρά την αμνήστευση, από πέρυσι τον Αύγουστο, των αδικημάτων για τα οποία είχαν καταδικασθή.

Την παράλειψη αυτή της Διοικήσεως έχουν προσβάλει με αίτηση ακυρώσεως στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

Στο μεταξύ, μετά την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας, προκύπτει τόσο για τον κ. Σ. Πλασκοβίτη, όσο και για τον κ. Α. Μιχαλακέα, ζήτημα επανόδου των και στη δικαστική υπηρεσία» (Βήμα, 28/8/1974).

Για το διορισμό αυτό φαίνεται ότι ο Πλασκοβίτης έδωσε μεγάλο αγώνα, αφού δεν υπήρχε προθυμία εκ μέρους του Υπουργού Δικαιοσύνης:

«Αίτησιν ακυρώσεως κατέθεσεν εις το Συμβούλιον της Επικρατείας ο άλλοτε πάρεδρος αυτού κ. Σπύρος Πλασκοβίτης, πρώην πολιτικός κρατούμενος, κατά της σιωπηράς αρνήσεως του υπουργού της Δικαιοσύνης να προβή εις τον διορισμόν του ως δικηγόρου παρ' Αρείω Πάγω. Ο αιτών προβάλλει, ότι μετά την αμνήστευσιν του πολιτικού αδικήματος διά το οποίον είχε καταδικασθή υπό του Εκτάκτου Στρατοδικείου Αθηνών το 1969, ήρθησαν όλαι αι στερήσεις δικαιωμάτων που του είχαν επιβληθή (συμφώνως και προς πρόσφατον γνωμοδότησιν του εισαγγελέως του Αρείου Πάγου). Ήτο συνεπώς υποχρεωμένος ο υπουργός της Δικαιοσύνης να δεχθή την αίτησιν του περι διορισμού του ως δικηγόρου όπως προβλέπουν αι διατάξεις του δικηγορικού κώδικος δι' όλους τους αποχωρούντας εκ της υπηρεσίας δικαστικούς λειτουργούς. Η αίτησις ακυρώσεως του κ. Σπύρου Πλασκοβίτη θα συζητηθή ενώπιον του τρίτου τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας εις προσεχή του δικάσιμον» (Βήμα, 9/5/1974).

Ο Πλασκοβίτης αγωνίστηκε εναντίον της δικτατορίας και όσων συνέργησαν με αυτήν και με την ιδιότητα του ως δικαστικού. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η εφημερίδα «Τα Νέα» το 1975, ο Πλασκοβίτης, χωρίς να αναφέρεται το όνομά του, μαζί με μία σειρά πολιτικών και προσώπων του νομικού κόσμου, οι οποίοι ζητούσαν κάθαρση της δικαιοσύνης, βοήθησε σε αυτή την προσπάθεια:

«Ανώτατος δικαστικός εν ενεργεία που διώχθηκε και φυλακίσθηκε από την χούντα κατέθεσε ενυπογράφως στοιχεία σε βάρος των εφετών κ.κ. Μωραΐτη και Μέκαλη, του προέδρου Πρωτοδικών κ. Σ. Σπύρου και του εισαγγελέως Πλημμελειοδικών κ. Λαμπίρη» (Τα Νέα, 19/6/1975).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μία από τις πράξεις του που έμειναν αξιομνημόνευτες, ήταν η παραίτησή του από το Συμβούλιο Επικρατείας, λόγω της αθώωσης των δικαστών που συμμετείχαν στη δίκη του Πολυτεχνείου στο Εφετείο Αθηνών. Η εφημερίδα «Καθημερινή» ανέφερε σχετικά με αυτό το θέμα και τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν:

«Επιβεβαιώθηκε η πληροφορία για την παραίτηση του Συμβούλου Επικρατείας και γνωστού συγγραφέα, κ. Σπύρου Πλασκοβίτη. Η παραίτηση του κ. Πλασκοβίτη διαβιβάστηκε χθες το πρωί στον υπουργό Δικαιοσύνης κ. Κ. Στεφανάκη, ο οποίος απέφυγε να προβή σε οποιοδήποτε σχόλιο.

Πάντως, σύμφωνα με πληροφορίες, η παραίτηση θα γίνει δεκτή. Εξάλλου και ο ίδιος ο κ. Πλασκοβίτης εμμένει στην παραίτησή του, ενώ η αίσθηση, που έχει προκληθεί στο νομικό κόσμο της χώρας είναι πολύ μεγάλη. Ωστόσο, επώνυμες δηλώσεις για το θέμα αυτό δεν υπήρξαν από καμία πλευρά, ούτε φυσικά από τον ίδιο τον παραιτηθέντα που εξακολουθεί να είναι εν ενεργεία, μέχρι της οριστικής αποδοχής της παραιτήσεώς του.

Ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης, που παραιτήθηκε, όπως είναι γνωστό, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αθωωτική απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών για την σφαγή του Πολυτεχνείου, έχει γεννηθεί το 1917. Στο Συμβούλιο της Επικρατείας εισήχθη, ως εισηγητής, το 1951. Στον βαθμό του Συμβούλου της Επικρατείας προήχθη το 1974.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιώς, με τηλεγράφημά του, προς τον υπουργό Δικαιοσύνης και τον πρόεδρο και τον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, εκφράζει την ανησυχία του για την αθωωτική απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου. Επίσης διαπιστώνει το κενό που προκλήθηκε από αυτήν στην συνείδηση του ελληνικού λαού, που «περιμένει διευκρινίσεις από κάθε αρμόδιο».

Η ΣΝΕ έστειλε το ακόλουθο τηλεγράφημα στον κ. Σπύρο Πλασκοβίτη: «Εμείς οι νέοι της Σοσιαλιστικής Νεολαίας Ελλάδας νοιώθουμε βαθιά την ανάγκη να σας

συγχαρούμε για την θαρραλέα και έντιμη πράξη σας. Τιμάτε τη Δικαιοσύνη, τιμάτε τον τόπο, τιμάτε τους αγώνες της νεολαίας» (Καθημερινή, 2/3/1977).

Με το θέμα της παραίτησής του ασχολείται την ίδια ημέρα με την «Καθημερινή» (2/3/77) και η εφημερίδα «Αυγή», παίρνοντας ξεκάθαρα το μέρος του Πλασκοβίτη και αποδίδοντας και πολιτικές διαστάσεις στη συγκεκριμένη πράξη:

«Μετά τη θύελλα διαμαρτυριών που προκάλεσε στα κόμματα, στις οργανώσεις της Νεολαίας και σ' όλο το λαό η απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου για την αθώωση των σφαγέων του Πολυτεχνείου, η παραίτησή του Συμβούλου Επικρατείας κ. Σπ. Πλασκοβίτη σε ένδειξη έντονης διαμαρτυρίας για την απόφαση αυτή, δίνει μια νέα διάσταση στο πρωτοφανές αυτό σκάνδαλο και οξύνει το μέγα ηθικό πρόβλημα που δημιούργησε και κρατάει ανάστατη την κοινή γνώμη. Γιατί εδώ δεν υπάρχει ούτε καν μια τυπική κάλυψη για την πλήρη ανατροπή των αξιών που έχουν καταξιωθεί στη συνείδηση του έθνους, για την πρόκληση προς τα πιο ιερά αισθήματα του λαού για ελευθερία και δικαιοσύνη. Έχουμε την απόφαση ενός δικαστηρίου που είναι ριζικά αντίθετη προς μιαν άλλη απόφαση ομοιόβαθμου δικαστηρίου για την ίδια υπόθεση που είχε επιβάλλει ποινές ισοβίων δεσμών, είκοσι πέντε και είκοσι χρόνων φυλακής. Ποια από τις δύο είναι εσφαλμένη; Και με ποιο κύρος η τελευταία απόφαση, που έρχεται μάλιστα σε πλήρη αντίθεση προς το λαϊκό αίσθημα, μπορεί να διεκδικεί την ορθότητα μιας τελεσιδικής κρίσης;..... Η παραίτηση του κ. Πλασκοβίτη αποτελεί ακριβώς υπογράμμιση αυτής της πραγματικότητας και επίσης θαρραλέα διαμαρτυρία για το ηθικό και πολιτικό πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί. Και θέτει ακόμα πιο έντονα την κυβέρνηση και ιδιαίτερα τον υπουργό Δικαιοσύνης μπροστά στις ευθύνες τους» (Αυγή, 2/3/1977).

Ο Γιάννης Ιωάννου σχολιάζει γι' αυτό το θέμα στην εφημερίδα «Το Βήμα»:

«Δεν έχει ανάγκη εξάρσεως η ηθική διάσταση της παραίτησεως του Σπύρου Πλασκοβίτη απ' το αξίωμα του Συμβούλου της Επικρατείας. Η πράξη του είναι γεμάτη από τόση αυτόδηλη αρετή, ώστε φοβάται κανείς μήπως αγγίζοντάς την για να την παινέσει, τη μαράνει.....

Εκτός απ' το μήνυμα αρετής ωστόσο που εκπέμπει η παραίτηση, είναι ταυτόχρονα κι αφετηρία προβληματισμού. Θα εγκατέλειπε την έπαλξη του και θα παρητείτο ο Πλασκοβίτης, ένας άνθρωπος με τέτοια ιστορία προσωπικής γενναιότητας,

αγωνιστικότητα κι αυτοθυσίας, αν δεν είχε βαθύτατα πεισθεί- άσχετα αν η εκτίμηση είναι αντικειμενικά σωστή ή όχι- πως είναι πια χωρίς σημασία ένας Πλασκοβίτης περισσότερος, ένας λιγότερος;

Όσοι τον γνώρισαν το 1968, ανώτατο δικαστή τότε (ναι Δικαστή) στον παράνομο αγώνα (ναι, στον πιο νόμιμο του κόσμου παράνομο αγώνα-κι ας αποστρέφουν μ' υποκριτικό αποτροπιασμό το βλέμμα μερικοί γλοιώδεις εξ επαγγέλματος στιλβωτές των υποδημάτων κάθε βρωμερής νομιμότητας), όσοι τον έζησαν στην εξορία, τον καμάρωσαν στο εδώλιο του εκτάκτου στρατοδικείου, τρία μέτρα ψηλότερο απ' τους κατηγορούς και τους κριτές του, κι έπειτα στ' ατέλειωτα χρόνια της φυλακής, όλοι αυτοί ξέρουν καλά πως ο Πλασκοβίτης δεν λιποψύχησε.

Η τραγική πεποίθηση λοιπόν του Δικαστή πως το πρόβλημα της δικαιοσύνης έχει φτάσει μεταδικτατορικά σε πλήρες αδιέξοδο κι η λύση του δεν περιορίζεται πια στο να κάνουν απλώς το καθήκον τους οι καλοί δικαστές, αποτελεί το δεύτερο, ύψιστης πρακτικής και πολιτικής σημασίας, μήνυμα της παραιτήσεως» (Ιωάννου, Το Βήμα, 3/3/1977).

Στο πλευρό του Πλασκοβίτη, με αφορμή το θέμα της παραίτησής του, τάχθηκε ο πνευματικός κόσμος και η εταιρία Ελλήνων λογοτεχνών:

«Χαιρετίζουμε τη χειρονομία του Συμβούλου της Επικρατείας και εκλεκτού συγγραφέα, Σπύρου Πλασκοβίτη, που παραιτήθηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αθώωση των υπευθύνων της σφαγής του Πολυτεχνείου. Είμαστε αλληλέγγυοί του, γιατί η πράξη του φανερώνει υψηλό ήθος, συνέπεια αγωνιστική και αποτελεί υπόδειγμα εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του πολίτη των πνευματικών ανθρώπων και κυρίως των φορέων της δικαιοσύνης... (Παράρτημα 3).

Σε ανακοίνωση του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρίας Λογοτεχνών τονίζονται τα παρακάτω:

«Σαν λογοτέχνες είμαστε υπερήφανοι πως μέσα από τις τάξεις μας ένας εξάίρετος συνάδελφος μας, ο Σύμβουλος της Επικρατείας Σπύρος Πλασκοβίτης με τη χειρονομία του να παραιτηθεί έσωσε την έννοια της Δικαιοσύνης στον τόπο μας. Η πράξη του αυτή τον τοποθετεί αυτόματα δίπλα στον Πολυζώιδη και τον Τερτσέτη» (Αυγή, 6/3/1977).

Για την παραίτηση του Πλασκοβίτη ο επίτιμος εισαγγελέας εφετών κ. Γ. Ξενάκης έκανε την κάτωθι δήλωση:

«Η θυσία του θαρραλέου αγωνιστή και διακεκριμένου συγγραφέα, σύμβουλου της Επικρατείας Σπύρου Πλασκοβίτη, είναι μια εύγλωττη κραυγή που εκφράζει την πανελλήνια αγανάκτηση για τα δικαστικά «χαϊδολογήματα» των βασανιστών, των δολοφόνων και των τυράννων της 7ετίας.

Περιμένουμε το παράδειγμά του να μιμηθούν όλοι εκείνοι οι δικαστές που αποδοκιμάζουν τα γεγονότα.

Αν υπήρχαν πολλοί Πλασκοβίτες, η τυραννία ούτε θα στεκότανε ούτε θα μπορούσε να ξανάρθει» (Ελευθεροτυπία, 3/3/1977).

Στην παραίτησή του αναφέρεται και η εφημερίδα «Το Βήμα» σημειώνοντας ότι γι' αυτό το θέμα, δύο βουλευτές, ο Λ. Κύρκος και ο Χ. Δρακόπουλος έκαναν επερώτηση στην βουλή (Βήμα, 1/3/1977).

Συγχαρητήρια για την πράξη του δίνει και το περιοδικό «Δικηγορική»:

«Ο σεμνός αγωνιστής, ο τίμιος δικαστής, ο πνευματικός άνθρωπος, ο Σύμβουλος της Επικρατείας κ. Σπύρος Πλασκοβίτης, παραιτήθηκε σ' ένδειξη διαμαρτυρίας για την αθώωση των επτά κατηγορουμένων για την σφαγή του Πολυτεχνείου.

«Η συνειδήσή μου δήλωσε, δεν μπορεί να δεχθεί βολές σαν κι αυτή κατά του έπους του Πολυτεχνείου, βολές κατά της λαϊκής ψυχής, που αποτελούν φοβερές προειδοποιήσεις κι όχι θέματα για συγκαλύψεις. Όταν όλα εκείνα στα οποία προσβλέπει ο Λαός ή ζεσταίνει στην καρδιά του φθαρούν και παγώσουν, τα τανκς θα είναι έτοιμα να κατέβουν και πάλι».

«Όχι κ. Σύμβουλε. Όχι τίμια δικαστή. Όσο κι αν το προσπαθούν, δεν θα το κατορθώσουν. Όσο υπάρχουν τίμιοι άνθρωποι. Όσο υπάρχει η νεολαία του Πολυτεχνείου και εκείνοι που πήραν τη σκυτάλη από τους ηρωικούς υπερασπιστές του!» (Δικηγορική, 2^{ος}/1977).

Τα «Νέα» με την σειρά τους σημειώνουν, ότι είναι πρώτη φορά που γίνεται κάτι τέτοιο από ανώτατο δικαστικό:

«Η παραίτηση του κ. Σ. Πλασκοβίτη –σαν διαμαρτυρία για την απαλλαγή των κατηγορουμένων για την σφαγή του Πολυτεχνείου, προβλέπεται ότι θα προκαλέσει ευρύτερο θέμα που μάλλον θα φθάσει και στην Βουλή- είναι η πρώτη έμπρακτη διαμαρτυρία ανώτατου δικαστικού για την απόφαση του Εφετείου, ίσως και γενικότερα για την κατάσταση, η οποία υπάρχει σήμερα στον χώρο της Δικαιοσύνης» (Τα Νέα, 1/3/1977).

Επιστολή στον ίδιο τον Πλασκοβίτη έστειλε και η «Μαθητική Λέσχη», εκφράζοντας τον θαυμασμό της:

«Η πρόσφατη παραίτησή σας, χειρονομία θαρραλέα κι ευσυνείδητη, ανατάραξε τα λιμνασμένα νερά του κατεστημένου στη δικαιοσύνη μας κι αποτέλεσε έντονη φωνή διαμαρτυρίας για τον επικίνδυνα αντιδημοκρατικό εκτραχηλισμό της.

Εμείς οι νέοι, σαν κοινωνικά ενεργά άτομα κι υπεύθυνοι πολίτες, βρισκόμαστε τούτες τις στιγμές στο πλευρό σας. Κι είμαστε, στ' αληθινά, περήφανοι που ανάμεσα στην πνευματική μας ηγεσία συγκαταλέγονται άνθρωποι με το δικό σας ηθικό ανάστημα.

Είμαστε ακόμα βέβαιοι, πως με την ανυποχώρητη προσήλωση όλων μας στα ιδανικά της Δημοκρατίας η επιβουλή των αντιδραστικών κύκλων ενάντια στις λαϊκές ελευθερίες θ' αποτύχει.

Για την έντιμη στάση σας δεχθήτε παρακαλούμε τον πιο ειλικρινή θαυμασμό μας» (Προσωπικό αρχείο, 9/3/1977).

Ο Βάγιας Τσούλας – συγγραφέας- απέστειλε επιστολή στον Πλασκοβίτη, για να του εκφράσει τη συγκίνησή του και το σεβασμό του:

«Αξιότιμε κύριε Πλασκοβίτη,

Όπως μια Ηλιαχτίδα μέσα στη μαύρη μπόρα, ενθαρρύνει τους αφανείς Ήρωες που παλεύουν με την αγριεμένη θάλασσα.

Όπως μια αστραπή φωτίζει για μια στιγμή, το βαθύ σκοτάδι της σκοτεινής νύχτας.

Το ίδιο και η απaráμιλλη ενέργειά σας, έκανε όσους έχουν στοιχειώδη ΑΝΘΡΩΠΙΑ να δακρύσουν, κι έφερε στους αμούστακους ΗΡΩΕΣ του Πολυτεχνείου το

μήνυμα, ότι το αίμα τους και όλων των άλλων που προηγήθηκαν απ' αυτούς, δεν πήγε στα χαμένα.

Προχωρήστε! Ημείς ο λαός, έχουμε ανάγκη από ΦΩΣ κι αυτό, εκπέμπεται, μόνον από ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ και τρομάζει τη σκουριά που εκφράζεται, με τα γεμάτα χρηματοκιβώτια των μονοπωλίων, τα πλοκάμια των οποίων δυστυχώς, βρήκαν και στον τόπο μας Γην και ύδωρ. Ευτυχώς όμως που έχουν μέσα τους, το σπέρμα της καταστροφής τους, όπως συμβαίνει με τους καρπούς των φυτών, που έχουν μέσα τους το σκουλίκι. Έτσι αργά ή γρήγορα- όσα Πολυτεχνεία κι αν χρειασθούν- δεν θα γλυτώσουν την καταστροφή, για να ζήσει ο κόσμος λεύτερος, ήσυχος, αγαπημένος, και να δακρύζει μόνο από ΧΑΡΑ!

Σας ευχαριστώ που με κάνατε να δακρύσω» (Προσωπικό Αρχείο, 8/3/1977).

Ο Δημήτρης Τσάτσος σημειώνει σχετικά με την παραίτηση Πλασκοβίτη:

«Υπάρχει και στο ήθος υπάρχει και στη λογική, δηλαδή υπάρχει και στον κόσμο του δικαίου η έννοια του αδιαχώρητου. Μέσα στον ίδιο πολιτιστικό χώρο, στον ίδιο ιστορικό τόπο και χρόνο δεν χωράει και το μαύρο και το άσπρο, και το ναι και το όχι..... Δεν υπάρχει ταυτόχρονα και ναι και όχι στο Πολυτεχνείο.

Το Εφετείο Αθηνών δίκασε δυο φορές. Τη μια φορά είπε ναι και την άλλη όχι, στο Πολυτεχνείο. Έτσι η ελληνική δικαιοσύνη πραγμάτωσε την έννοια του αδιαχώρητου. Την πραγμάτωσε λογικά, την πραγμάτωσε ηθικά, την πραγμάτωσε επομένως πολιτειακά. Δημιούργησε έτσι το κορυφαίο πρόβλημα που μπορεί να γεννηθεί μέσα στην κοινωνία: την κρίση ολόκληρου του κοινωνικοπολιτικού συστήματος.

Οι δικαστές είναι ανεξάρτητοι. Η μελέτη της Ιστορίας των θεσμών δείχνει, πως η ανεξαρτησία τους δόθηκε για να μπορούν ελεύθεροι από κρατικές ή ιδιωτικές επεμβάσεις να πραγματώνουν την ιδέα του δικαίου. Αυτή την ιδέα δεν καλούνται να την εφεύρουν. Είναι στοιχειοθετημένη απ' τους αγώνες και το αίμα ανθρώπων. Είναι καθορισμένη από την ιστορία. Θεμέλιο του δικαίου είναι η ελευθερία του ανθρώπου που σημαίνει άρνηση της βίας, δηλαδή κάθε κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο.

Δικαστικές αποφάσεις που βρίσκονται έξω από αυτή την πρωταρχική αρχή είναι αποφάσεις, που χωρίς να σώζονται από τον οποιοδήποτε απελπισμένο και υποκριτικό νομικισμό, παραβιάζουν το νόημα μιας δίκαιης πολιτείας. Είναι βαθύτατα παράνομες.

Δεν έχουν κύρος. Αποτελούν ηθικά και πολιτικά πραξικοπήματα. Η δεύτερη απόφαση του Εφετείου ήταν ένα τέτοιο ηθικό και πολιτικό πραξικόπημα.

Η ανεξάρτητη δικαιοσύνη προϋποθέτει αληθινούς δικαστές. Ο Δικαστής δεν είναι μόνο αξίωμα, δεν είναι μόνο λειτούργημα. Είναι και έμπνευση. Η πραγμάτωση του δικαίου δεν προϋποθέτει μόνο σωστούς νόμους, προϋποθέτει την ψυχική αντοχή του Δικαστή, να κρατηθεί όρθιος ενάντια στις δυνάμεις του ελοχεύοντα φασισμού. Να μπορεί, απονέμοντας δικαιοσύνη, να εκφράζει το ήθος της πολιτείας, που σημαίνει τη θέληση ενός λαού.

Η Ελλάδα είχε και έχει τέτοιους δικαστές. Δεν παραθέτω παραδείγματα για να μην υπάρξουν άδικες παραλείψεις.

Προχθές παραιτήθηκε ένας Δικαστής. Έδωσε νοηματική έκφραση στο αδιέξοδο. Λειτούργησε η μεγάλη έμπνευση. Έδειξε, πως ο τόπος μπορεί ακόμα να ελπίζει. Κι έτσι ο Δικαστής έγινε Πλασκοβίτης» (Τσάτσος, Το Βήμα, 4/3/1977).

Η εφημερίδα «Ελεύθερη Φωνή», απαντά σε μία επιστολή που της απέστειλε ο Πλασκοβίτης, ευχαριστώντας τους για όσα τιμητικά έγγραψαν γι' αυτόν, λόγω της παραίτησής του:

«Τα παραπάνω λόγια του κ. Σπύρου Πλασκοβίτη, του νέου Αυτού «Τερτσέτη», μας συγκλόνισαν σε τέτοιο βαθμό που μείναμε γι αρκετά λεφτά της ώρας άναυδοι!

Ομολογούμε πως τέτοιο κείμενο με τόσες τρομερές αλήθειες, για πρώτη φορά πέφτει στα χέρια μας.

Μέσα στις λακωνικές, πλην όμως γεμάτες εθνικό παλμό και ψυχικό μεγαλείο φράσεις του, βρίσκει κανείς έστω και για λίγο, ψυχική ξεκούραση.

Μοιάζει θα λέγαμε με ΟΑΣΗ μέσα στην έρημο.

Αλλ' όσα και να πούμε μεις, δε πρόκειται να πούμε τίποτα περισσότερο απ' όσα μας λέει ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης με το παραπάνω γράμμα του. Το μόνο που θα μπορούσαμε να επαναλάβουμε, για μια ακόμη φορά είναι, αυτό που επιγραμματικά είπαμε στο υπ' αριθ. 119}12.3.77 φύλλο της «Ε.Φ.»:

“ΕΛΠΙΔΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ Τ' ΑΠΑΡΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΦΡΟΥΡΙΑ”»
(Ελεύθερη Φωνή, 2/4/1977).

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης το 1979, όντας βουλευτής επικρατείας, εξέφρασε την γνώμη του, μαζί με άλλους νομικούς, για την αθώωση του Γιάννη Σερίφη:

«Η απόφαση του Κακουργιοδικείου Πειραιά, που αθώωσε τον Γιάννη Σερίφη ύστερα από μια μακριά, αλλά και άψογη διαδικασία, για την οποία κάθε τιμή οφείλεται προπάντων στον πρόεδρο του Δικαστηρίου κ. Κανέλλο, νομίζω πως δημιουργεί στον κοινό άνθρωπο αισθήματα αντιφατικά.

Μεγάλη, φυσικά, η ικανοποίηση ότι τελικά άστραψε η αλήθεια και το φως της οδήγησε τις συνειδήσεις των δικαστών μας στο μόνο σωστό δρόμο. Αυτόν, που φάνηκε εξ αρχής πως ήταν ο σωστός, για όσους αναλάβανε την υπεράσπιση του Σερίφη, μα και για εκείνους που τους δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσουν ενωρίτερα τα συγκεντρωμένα σε βάρος του στοιχεία της δικογραφίας, να διαπιστώσουν πόσο τραγικά πρόχειρα ήταν, πόσο εξοργιστικά αόριστα κι αντίθετα στον κοινό νου ελέγχονταν, χωρίς να χρειάζονται και πολλή σκέψη.

Όμως, η ικανοποίησή μας για την απαλλαγή ενός αθώου από τις συνέπειες μιας συντριπτικής σε βάρος του ίδιου και της οικογένειάς του ποινής- συνέπειες που μας κάνουν κυριολεκτικά ν' ανατριχιάζουμε- δεν είναι αρκετή για να μας επιτρέψει να λησμονήσουμε τον τρομακτικό κίνδυνο που πέρασε ο φτωχός συνδικαλιστής εργάτης και που μπορεί – αποδεικνύεται άλλη μια φορά πως μπορεί, και σήμερα ακόμα όπως και χθες με τη δικτατορία- ν' απειλήσει τον κάθε πολίτη. Προπάντων εκείνον που στερείται από κοινωνική ή οικονομική κάλυψη.....» (Τα Νέα, 5/1/1979).

9.5. Για τη συνδικαλιστική του δράση

Το 1994 ο Σπύρος Πλασκοβίτης εκλέχθηκε στο διοικητικό συμβούλιο της Εταιρίας Ελλήνων Συγγραφέων, λαμβάνοντας τις περισσότερες ψήφους (54) (Ελευθεροτυπία, 5/4/1994).

Οι στόχοι και τα σχέδιά του για την Εταιρία ήταν μεγάλα. Πίστευε ότι η προσπάθειά της έπρεπε να επικεντρωθεί στη στενότερη συνεργασία με τις ξένες λογοτεχνικές οργανώσεις και στην κατοχύρωση και το σεβασμό της ιδιότητας του πραγματικού λογοτέχνη στην Ελλάδα (Τα Νέα, 20/4/1994).

Το 1997, χωρίς να είναι πλέον πρόεδρος, είχε στεναχωρηθεί ιδιαίτερα από τη διάσπαση που επήλθε στο εσωτερικό της Εταιρίας:

«Θεωρώ απαράδεκτο το γεγονός ότι πνευματικοί άνθρωποι προσπάθησαν με κάθε τρόπο να διασύρουν συναδέλφους τους για ασήμαντα θέματα, ενώ βεβαίως είχαν το δικαίωμα να διαφωνούν ή να παραιτούνται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιτρεπόταν να τριγυρίζουν σε διαδρόμους εκτός Εταιρίας, προσπαθώντας να προκαλέσουν θόρυβο για το όνομα τους εις βάρος συναδέλφων που συνεργάζονταν μέχρι χθες. Τέτοια εμπάθεια δεν την περίμενα από εργάτες του πνεύματος» (Ελευθεροτυπία, 8/5/1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

10.1. Η άλλη καρδιά

Η Ευγενία Ζωγράφου θεωρεί ότι το είδος, στο οποίο ανήκει το συγκεκριμένο βιβλίο, είναι μία προσωπική ανακάλυψη του Σπύρου Πλασκοβίτη, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στη δομή του, όπου το κάθε κεφάλαιο είναι αφιερωμένο σε ένα πρόσωπο. Αποσαφηνίζει επίσης το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίζεται ο μύθος:

«Σπύρος Πλασκοβίτης: «Η άλλη καρδιά»

Θεατρικό ή σενάριο; Αστυνομικό ή επιστημονικής φαντασίας; Ούτε το ένα, ούτε το άλλο ακριβώς. Συνδυασμός περισσότερο όλων αυτών. Μια προσωπική εφεύρεση, όπου εμφανίζεται σε κάθε κεφάλαιο από ένα πρόσωπο, καθορισμένο από την αρχή, όπως στα θεατρικά έργα, και, μέσα από την αφήγησή του, προχωράει κάθε τόσο λίγο παραπέρα η υπόθεση. Τα χρονικά του όρια: η δεκαετία του '70» (Ζωγράφου, Ριζοσπάστης, 29/2/1996).

Συνεχίζοντας, παραθέτει μία σύντομη περίληψη της υπόθεσης και αποκαλύπτει τον κύριο άξονα του έργου, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα κύρια πλεονεκτήματά του είναι ο καλός χειρισμός της γλώσσας εκ μέρους του συγγραφέα καθώς και η ικανότητά του να μην αναλώνεται σε περιττά στοιχεία και κλείνει αναφέροντας:

«Διαβάζεται πολύ γρήγορα κι εύκολα αυτό το βιβλίο, με κύριο προσόν του τον καλό χειρισμό της γλώσσας και παράλληλα τη γνώση του ν' αποφεύγεται κάθε τι περιττό. Δείγμα της επιδεξιότητας του συγγραφέα, που δίνει στόχους από την αρχή και γνωρίζει να τους φέρνει στο επιθυμητό τέλος» (Ζωγράφου, Ριζοσπάστης, 29/2/1996).

Η κριτική του Τσατσούλη εστιάζει στο θέμα της μεταμόσχευσης οργάνων, θίγοντας και τις κοινωνικές προεκτάσεις της, ενώ παράλληλα επισημαίνει ότι το χρονικό πλαίσιο που επέλεξε ο συγγραφέας δεν είναι τυχαίο, γιατί τότε μία τέτοια επέμβαση θεωρούνταν ιδιαίτερη δύσκολη στην Ελλάδα και δημιουργούσε πολλές επιφυλάξεις:

«Ζωή χάρισμα.....

Το τελευταίο μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη αγγίζει ένα ιδιαίτερα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, από αυτά που δημιουργούνται με την αλματώδη ανάπτυξη της ιατρικής και της χειρουργικής. Πρόκειται για τη μεταμόσχευση οργάνων, που όσο κι αν έχει σήμερα θεωρηθεί δεδομένη εξέλιξη για την παράταση της ζωής και γι' αυτό καλοδεχούμενη, δεν παύει να αίρει και σοβαρά ηθικά προβλήματα πολυδιάστατου χαρακτήρα.

Στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα πρόκειται για μεταμόσχευση καρδιάς, που εύστοχα ο συγγραφέας τοποθετεί κάπως παλιότερα, στη δεκαετία του '70, όταν για την Ελλάδα κάτι τέτοιο αποτελούσε πρωτοποριακό εγχείρημα δημιουργώντας όχι μόνον αβειαιότητες επιτυχίας αλλά και πλείστες όσες αντιδράσεις από ηθική άποψη» (Τσατσούλης, ANTI, 24/5/1996).

Συνεχίζοντας, ο κριτικός αναφέρεται στην περίπλοκη ιστορία που έχει δημιουργήσει ο συγγραφέας, κάτι που υπονοεί ότι ως ένα βαθμό είναι λογικό, λόγω των πολλών διαστάσεων που περιπλέκονται μεταξύ τους. Με τη σειρά του και αυτός θέτει κάποια βασικά ερωτήματα για το θέμα της μεταμόσχευσης, παραθέτοντας μία σύντομη περίληψη του έργου.

Αναδεικνύει επίσης την τεχνική του συγγραφέα να παρουσιάζει ένα διαφορετικό πρόσωπο σε κάθε κεφάλαιο και επικροτεί αυτή την κίνηση, διότι θεωρεί ότι με αυτό τον τρόπο προβάλλονται όλες οι οπτικές για το θέμα, διαμέσου των προσώπων. Σημειώνει επίσης, ότι η ερωτική ιστορία του έργου αποτελεί απλώς τη βάση για το συγγραφέα, προκειμένου να παραθέσει τον προβληματισμό του για το θέμα της ζωής και του θανάτου, καθώς και τις κοινωνικές διαστάσεις τους:

«Το μυθιστόρημα, επιδιώκοντας να δώσει όχι μόνο τις διαφορετικές ψυχολογικές διακυμάνσεις και μύχιες σκέψεις των ηρώων του αλλά και να περάσει τις διαφορετικές τους ιδεολογίες πάνω στο θέμα των μεταμοσχεύσεων, δεν θα ακολουθήσει μια παραδοσιακή μορφή αφήγησης αλλά εκείνη των διαφορετικών φωνών των ηρώων του.....

Οι διαφορετικές αυτές οκτώ αφηγηματικές φωνές, όπως είναι φυσικό, ακολουθούν και διαφορετικές οπτικές, χωρίς αυτό να παρεμποδίζει, ταυτόχρονα, και την εξέλιξη της ιστορίας. Έτσι, το μυθιστόρημα διεκπεραιώνεται μέσα από μια «μεταβλητή» εσωτερική εστίαση, η οποία συχνά μετατρέπεται και σε «πολλαπλή», όταν ακριβώς

δίνεται από τα πρόσωπα διαφορετική εκδοχή των πεπραγμένων, σύμφωνα με τους τύπους εστίασης του Genette. Η εναλλαγή των προσώπων που αφηγούνται είναι σύμφωνες με την εξέλιξη της διήγησης και ταυτόχρονα είναι διαδοχική, ακολουθώντας τη σειρά της μεταβλητής εστίασης (Μπενάτσης, 2010: 234). Με αυτό τον τρόπο οι αφηγητές αναπτύσσουν την πλοκή αλλά αναλαμβάνουν και άλλους ρόλους, ως εμπλεκόμενοι και οι ίδιοι σε αυτή. Στην ουσία εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα για τη στάση του καθενός σε αυτό το ζήτημα. Αυτό προκύπτει από τον τρόπο παράθεσης των γεγονότων και ως εκ τούτου μπορεί να χαρακτηριστεί η λειτουργία τους ως «ιδεολογική», σύμφωνα με την απόδοση του Καψωμένου, την οποία παραθέτει ο Μπενάτσης (2010:236). Δηλαδή, μέσω των διαφορετικών αφηγήσεων, ο Πλασκοβίτης μεταφέρει τη γνώμη του και τα αξιολογικά του κριτήρια τόσο για την κατάσταση όσο και για τη στάση του καθενός από αυτούς.

Η παραπάνω τεχνική αφενός σημαίνει την έλλειψη ενός παντογνώστη αφηγητή με προεπιλεγμένες τοποθετήσεις πάνω στα θιγόμενα ζητήματα και αφετέρου επιτρέπει μια διάχυση της αλήθειας στις πολλαπλές όψεις της, προτρέποντας τον αναγνώστη να επιλέξει την αλήθεια που προτιμά. Δημιουργεί, επιπλέον, μια αγωνία για την ανακάλυψη αυτής της αλήθειας, ανάλογη εκείνης του αστυνομικού μυθιστορήματος με τις μαρτυρίες πολλών μαρτύρων. Μια τεχνική δοκιμασμένη σήμερα σε πλείστα λογοτεχνικά έργα που υπακούει στις ανάγκες ενός συγκεκριμένου περιεχομένου.

Είναι προφανές πως ο συγγραφέας, δημιουργώντας ανολοκλήρωτους ως προς τις πρακτικές και τις προθέσεις τους χαρακτήρες, χρησιμοποιεί μια σχηματοποιημένη ερωτική ιστορία, ως υπόβαθρο, για να παραθέσει τον κοινωνικό αλλά και μεταφυσικό του προβληματισμό πάνω στο θέμα της ζωής και του θανάτου.....» (Γσατσούλης, ANTI, 24/5/1996).

Η εφημερίδα Αυγή χαρακτηρίζει το έργο αλληγορικό και κοινωνικό, τονίζοντας τα έντονα θεατρικά του στοιχεία:

«Μια αλληγορία πάνω στην ανθρώπινη ευτυχία, αλλά και τα όρια της επέμβασης στην ανθρώπινη φύση διηγείται με το τελευταίο του έργο με τίτλο «Η άλλη καρδιά» ο Σπύρος Πλασκοβίτης.....»

Όπως και τα προηγούμενα έργα του Σπύρου Πλασκοβίτη, «Η άλλη καρδιά» είναι ένα κοινωνικό έργο με έντονα συμβολικά στοιχεία που βγαίνουν ωστόσο από γεγονότα

που γίνονται στο ρεαλιστικό πεδίο. Ο λόγος του είναι θεατρικός και ο κάθε ήρωας μιλάει διαδοχικά σε πρώτο πρόσωπο, διατηρώντας την αφήγηση του μύθου ως το τέλος του βιβλίου.....

Στο συγκεκριμένο έργο ο Σπύρος Πλασκοβίτης δίνει την πολυτέλεια της επιλογής στον αναγνώστη να το διαβάσει ως ένα απλό διήγημα ή να διεισδύσει στο κείμενο και να αναζητήσει ερμηνείες και απαντήσεις σε καίρια και επίκαιρα ερωτήματα» (Αυγή, 23/11/1995).

Ο ίδιος ο Πλασκοβίτης ανέφερε στην εφημερίδα Έθνος, όταν ακόμα έγραφε το μυθιστόρημα, ότι η μεταμόσχευση είναι ένα καίριο κοινωνικό θέμα, το οποίο συνδέεται και με άλλα ζητήματα:

«Η μεταμόσχευση και τα περί αυτής μου δίνουν την αφορμή για να αγγίξω διάφορα θέματα, όπως ο κοινωνικός ανταγωνισμός, όπου παρεμβαίνουν ηθικοί δισταγμοί ή μια συνείδηση παλαιότερη παίρνει στοιχεία από τη σύγχρονη πραγματικότητα» (Έθνος, 11/2/1995).

Η Μικέλα Χαρτουλάρη στην εφημερίδα Έθνος αποσαφηνίζει, ότι η επικαιρότητα είναι βασικό στοιχείο στα έργα του Πλασκοβίτη και οδηγεί σε κοινωνικό προβληματισμό:

«Αφετηρία αυτού του βιβλίου- όπως και όλων των έργων του Πλασκοβίτη- είναι ο προβληματισμός του πάνω στα γεγονότα που γράφουν την ιστορία αυτού του τόπου. Χωρίς να κάνει στρατευμένη τέχνη, χωρίς να γράφει πολιτικά βιβλία, παρ' ότι θήτευσε στην πολιτική, ο Πλασκοβίτης – που πιστεύει στον παρεμβατικό ρόλο και στην ευθύνη των εργατών του πνεύματος για την πολιτιστική άνοδο του λαού- παίρνει τις αφορμές του από την επικαιρότητα» (Χαρτουλάρη, Τα Νέα, 13/11/1995).

Η Ελένη Γκίκα στην εφημερίδα Έθνος, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου, παίρνει μία συνέντευξη από τον συγγραφέα, ρωτώντας τον τι ακριβώς είναι το μυθιστόρημα του, για να λάβει από αυτόν την εξής απάντηση:

«Το λέω μυθιστόρημα αντιεπιστημονικής φαντασίας. Είναι, δηλαδή, μία σύλληψη ιατρομεταφυσική μαζί. Και εάν έχει κάποια σκοπιμότητα είναι να έχει μια ανθρώπινη και κοινωνική διάσταση. Βέβαια, ολ' αυτά συμπλέκονται με το ερωτικό στοιχείο που υπάρχει σε όλα μου τα βιβλία. Και το οποίο είναι ένας δρόμος ελευθερίας,

αλλά και συγχρόνως ένας δρόμος σύγκρουσης. Ίσως επειδή όλα διαμορφώνονται σήμερα κατά έναν τρόπο απρόβλεπτο, αυθαίρετο και παρακινδυνευμένο» (Γκίκα, Έθνος, 7/1/1996).

Στην εφημερίδα Έθνος αναφέρεται επίσης, ότι το πιο σημαντικό στοιχείο του βιβλίου είναι οι διαφορετικές αφηγήσεις:

«Όμως αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι ότι ο συγγραφέας αποπειράται μια διαφορετική αφήγηση. Σε κάθε κομμάτι του βιβλίου μιλούν διαδοχικά σε πρώτο πρόσωπο όλοι οι ήρωες, στο δικό του ύφος και στη δική του γλώσσα ο καθένας» (Έθνος, 23/11/1995).

Η Νένα Κοκκινάκη στην εφημερίδα Καθημερινή, εστιάζει ιδιαίτερα στο θέμα του θανάτου αλλά και τον τρόπο που ο συγγραφέας καταφέρνει να συνδυάσει αντίθετα θέματα μεταξύ τους:

«Δύο χρόνια και κάτι χρειάστηκαν στο Σπύρο Πλασκοβίτη να συνθέσει την «Άλλη καρδιά», μυθιστόρημα αντιεπιστημονικής φαντασίας, που υπόσχεται μian άλλη εκδοχή του καθιερωμένου συγγραφέα για την αφήγηση. Τριάντα πέντε χρόνια μετά το «Φράγμα», ο Πλασκοβίτης αισθάνεται πια την ανάγκη να προσδιορίσει κριτικά αναπάντητους ανθρώπινους προβληματισμούς και να αναθεωρήσει ίσως μερικά σημεία τους.

Ο θάνατος, ο «πιο αρχαίος από τους φόβους μας», για τον οποίο μιλούσε το 1960, έχει κι αυτός παλιώσει «σαν τον αέρα που αναπνέουμε». Σήμερα μπορείς να τον αναβάλεις, να τον προσπεράσεις ή να τον παραμερίσεις. Ακόμη και να τον υποχρεώσεις να σε περιμένει μπορείς. Το κόστος όμως δεν θα είναι μικρή υπόθεση. Όσο κι αν όλα σε βεβαιώνουν για τη νίκη σου πάνω στο θάνατο φορώντας την «άλλη» καρδιά, του άλλου ανθρώπου δηλαδή, που η φυγή του από τη ζωή προετοιμάστηκε από τρίτους.....

Η αντιπαλότητα και η αλληλοσυμπλήρωση ζωής και θανάτου που συντελούν στην εξελικτική διαδικασία της ανθρώπινης ύπαρξης, οδοιπορεί από ένα σύστημα σκότους σ' ένα σύστημα φωτός, που συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις δυνάμεως και αδυναμίας, φαντασίας και πραγματικότητας. Ο συγγραφέας εδώ λειτουργεί ως εξισορροπιστής των αντιθέσεων, επιβάλλοντας στα πρόσωπα του ν' ακολουθούν τα νήματα που κινεί η ίδια η ζωή, να ανέρχονται σε όλες τις ψυχολογικές βαθμίδες,

ανατρέποντας ή συμπληρώνοντας το ένα το άλλο. Η οπτική που προσφέρεται τώρα στον Πλασκοβίτη να ερευνήσει τη βαθύτερη προβληματική του εσωτερικού ανθρώπου είναι εντελώς διαφορετική. Και δίνεται με καθαρά θεατρικό τρόπο» (Κοκκινάκη, Καθημερινή, 20/2/1996).

Στον Τύπο της Κυριακής υπογραμμίζεται ότι το έργο έχει μία αίσθηση παρωδίας, λόγω της αφηγηματικής ικανότητας του συγγραφέα:

«.....Ωστόσο, ο Πλασκοβίτης δεν θέλει να αναπαραστήσει νατουραλιστικά ένα ατομικό δράμα ή να καταγγείλει χρονογραφικά μια ευρύτερη παθολογία.

Ο δημιουργός του «Φράγματος» λογοτεχνία κάνει, γι' αυτό παίζει (εμπαίζοντας ταυτόχρονα τον αναγνώστη) με όλες τις παραμέτρους που εκπορεύονται από το πυρηνικό σύμβολο της πλοκής του: την καρδιά. Πρόκειται για ένα πεδίο της ιατρικής έρευνας; Της ερωτικής επιθυμίας; Της μεταφυσικής μέρμνας; Ή, μήπως, της αστυνομικής δικαιοδοσίας;

Και αυτή η αίσθηση της παρωδίας διατρέχει όλο το βιβλίο. Καθώς ο Πλασκοβίτης- κατά την πάγια τακτική του- θέτει ερωτήματα γύρω από τις αλήθειες της ανθρώπινης κατάστασης αφήνοντας την απάντηση στη διακριτική ευχέρεια του αναγνώστη. Και αυτό προφανώς δεν το κάνει από τακτ, αλλά από αφηγηματική στρατηγική. Καθώς μας θέλει συμμετόχους (μήπως και συνένοχους;) στην προσωπική πνευματική και λογοτεχνική του διαδρομή» (Τύπος της Κυριακής, 25/2/1996).

Ο Χατζηβασιλείου στην Ελευθεροτυπία σχολιάζει το είδος της αφήγησης, το οποίο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, θεωρώντας ότι αυτό συμβάλλει στη δράση:

«.....Το νέο μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη δεν στηρίζεται σε ενιαίο αφηγητή και δεν έχει ευθύγραμμη αναπτυσσόμενη πλοκή. Η ιστορία του Βαλάντη και των συν αυτώ αποκτά σιγά-σιγά και επί τη βάση πυκνών προεξαγγελιών ή παρεκβάσεων το νόημα και την ενότητά της, ενώ τα μέρη που τη συναποτελούν συνδέονται μεταξύ τους μέσω μιας σειράς εναλλασσομένων αφηγητών, οι οποίοι τροφοδοτούν συνεχώς με καινούργια στοιχεία τη δράση, για να ολοκληρώσουν την έκβασή της κυριολεκτικά το τελευταίο λεπτό και να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη σε όλη τη διάρκεια της εξέλιξης του μύθου» (Χατζηβασιλείου, Ελευθεροτυπία, 10/1/1996).

Με το ίδιο θέμα ασχολείται και ο Τάκης Μενδράκος στην Αυγή:

«.....Για πρώτη φορά ο πεζογράφος εγκαταλείπει τη μορφή της μυθιστορηματικής δομής που είχε χρησιμοποιήσει ως τώρα. Ο αναγνώστης, αντί να παρακολουθήσει τα δρώμενα μέσα από μια αδιάκοπη αφηγηματική ροή, βρίσκεται μπροστά σε ένα θεατρικό λόγο, που συνθέτουν εναλλασσόμενοι πρωτοπρόσωποι μονόλογοι. Με τη μέθοδο αυτή όχι μόνο σχηματίζονται και παρουσιάζονται ένα ένα τα πρόσωπα, αλλά ξετυλίγεται και το νήμα του μύθου. Πιστοποιητικό αξιοπιστίας αποκτούν οι μονόλογοι με την ευκολία γλωσσικής προσαρμογής του συγγραφέα για το κάθε πρόσωπο και με τη γνώση του πάνω σε κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επαγγελματικής τους ιδιότητας» (Μενδράκος, Αυγή, 18/2/1996).

Το θέμα των μονολόγων σχολιάζει και ο Δημήτρης Κονιδάρης στην εφημερίδα «Ενημέρωση» Κέρκυρας:

«.....Θα παρατηρήσουμε ακόμη σ' αυτό το μυθιστόρημα δύο στοιχεία μορφής: το πρώτο, την εισαγωγική παράθεση ενός πίνακα με τα πρόσωπα του έργου (όπως το έχουμε συνηθίσει στα θεατρικά έργα) και το δεύτερο, αναγωγικό στο πρώτο, ότι τα πρόσωπα αφηγούνται σε πρώτο πρόσωπο - με τη σειρά και κατά τις ανάγκες της ροής του μυθιστορήματος - προβάλλοντας το καθένα τη δική του εκδοχή κατά τις διάφορες φάσεις της ιστορίας» (Κονιδάρης, Ενημέρωση Κέρκυρας, 29/2/1996).

Ο Δημήτρης Δασκαλόπουλος, στην εφημερίδα Τα Νέα, υποστηρίζει ότι αυτοί οι μονόλογοι είναι επιζήμιοι για το βιβλίο:

«.....Οι θεατρογενείς αυτοί μονόλογοι στερούν από το βιβλίο τη συνθετική ομοιογένεια και πυκνότητα. Παράλληλα, δεν ατιολογούν επαρκώς τις βαθιές ψυχολογικές αλλαγές και μεταπτώσεις των πρωταγωνιστών.

Ο Πλασκοβίτης προσπαθεί να περάσει από τα εξωτερικά γεγονότα στον ενδότερο ψυχικό χώρο των ηρώων του, αλλά η όλη αφήγηση παραμένει μονοδιάστατη και χωρίς βάθος» (Δασκαλόπουλος, Τα Νέα, 5/12/1995).

Και ο Γ.Δ. Παγανός όμως, προβληματίζεται έντονα για τον τρόπο αφήγησης που χρησιμοποιεί ο Πλασκοβίτης, εντοπίζοντας τους κινδύνους που πιθανόν εμφανίζονται:

«.....Ο τρόπος αυτός της αφήγησης απαιτεί από τη μεριά του αναγνώστη εγρήγορση και ενεργότερη συμμετοχή και για την ερμηνεία αλλά και για την

ανα σύνθεση των αφηγηματικών μερών σε ένα ενιαίο σύνολο. Υπάρχει όμως εδώ ο κίνδυνος της υπερερμηνείας. Η αποσπασματικότητα και η απουσία σκηνών δυσχεραίνουν την ερμηνεία. Στις σκηνές, λόγου χάρη, μπορεί ο αναγνώστης να παρατηρήσει στάσεις, διαφορές και συγκρούσεις των προσώπων. Στους μονολόγους έχει μόνο τις προσωπικές καταθέσεις.

Η αποσπασματικότητα όμως παρέχει και την ψευδαίσθηση μιας διαλεκτικής πορείας, ενός διαλόγου στον οποίο συμμετέχουν πρόσωπα με διαφορετική ιδεολογία, νοοτροπία, συμπεριφορά. Η στάση τους προσδιορίζεται καθοριστικά από το περιβάλλον προελεύσεώς τους - κοινωνικό, επαγγελματικό, μορφωτικό. Κάθε πρόσωπο είναι διαφορετικό· Ο δημιουργός τους τα απεικονίζει ψυχρά να πέφτουν μοιραία στις στημένες ξόβεργες. Δε φαίνεται να διακατέχεται από κάποια συγκίνηση για τις τύχες των πλασμάτων της φαντασίας του. Το μυθιστόρημα αυτό, παρά τις συγγένειες με τα άλλα μυθιστορήματα του Πλασκοβίτη, έχει και μια ουσιαστική διαφορά. Είναι γραμμένο με έναν τόνο ανάλαφρο, σχεδόν παιγνιώδη. Σαν να μην εναρμονίζεται ο γενικός του τόνος με την κατήφεια του περιεχομένου του. Να φταίει άραγε η πειραματική αφηγηματική του μέθοδος; Το πράγμα οπωσδήποτε αφήνει απορίες και ερωτηματικά» (Παγανός, Θέματα Λογοτεχνίας, 11^{ος}/1996-2^{ος} 1997).

Η Ελισάβετ Κοτζιά θεωρεί, ότι με το συγκεκριμένο έργο του ο Πλασκοβίτης κατορθώνει να ψηλαφήσει ταυτόχρονα πολλά επίπεδα, γιατί έτσι είναι και οι σχέσεις των ανθρώπων:

«.....το νέο μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη κατορθώνει να καταγράψει με ενάργεια την πολυπλοκότητα και δραματικότητα των ανθρωπίνων σχέσεων: Πού βρίσκονται τα όρια του εγώ και του άλλου, σε τι συνίσταται η έλξη και ο θαυμασμός και τι ακριβώς σημαίνει επιτυχία; Πού βρίσκονται τα όρια του καλού και του κακού και πως ελέγχεται το αγαθόν ή μη των προθέσεών μας; Πώς να συλλάβει ο ανθρώπινος νους το ρόλο του αναπάντεχου και πώς να αποδεχθεί τη δαιμονική ενέργεια της σύμπτωσης μέσα στη ζωή μας;» (Κοτζιά, Καθημερινή, 16/6/1996).

Ο Αθανασόπουλος, στο περιοδικό Η Λέξη, σημειώνει ότι στο βιβλίο εμπεριέχονται τρεις θεματικοί άξονες:

«Οι τρεις θεματικοί άξονες, κατά σειρά σπουδαιότητας ως προς τη συμβολή τους στην οργάνωση της πλοκής, είναι οι εξής: (1) Η αντιπαράθεση και

αναμέτρηση ανάμεσα στο αρσενικό και στο θηλυκό ή, πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα στην ανδρική και στη γυναικεία κυριαρχία. (2) Οι απρόβλεπτες τροπές της αγάπης και του έρωτα, που αφηγηματοποιούνται χάρη στην επιτυχημένη επινόηση του θέματος, της μεταμόσχευσης μιας καρδιάς, και (3) Οι ποικίλες εκδοχές και συνέπειες της δωρεάς οργάνων» (Αθανασόπουλος, Η Λέξη, 7^{ος} -8^{ος}/1996).

10.2. Η πόλη

Η Χουζούρη αναφέρει, ότι το έργο του Πλασκοβίτη έχει ως κύριο θέμα του την Κέρκυρα της δεκαετίας του '30 και τα κοινωνικά και ηθικά φρονήματα που επικρατούσαν εκείνη την εποχή, καθώς επίσης και τις αλλαγές που προκαλούν οι νέες κοινωνικές δομές της πόλης:

«Το 5^ο βιβλίο του Σπ. Πλασκοβίτη, « Η πόλη»

Με την «Πόλη», που έρχεται να προστεθεί στα πέντε βιβλία που αποτελούν το μέχρι σήμερα έργο του, ο Σπύρος Πλασκοβίτης επιχειρεί μια πολυεπίπεδη βιοψία στο κορμί μιας χαρακτηριστικής ελληνικής επαρχίας του Ιονίου, παρακολουθώντας την αργόσυρτη, επίπονη και ελικοειδή μεταπρατική της ενηλικίωση, που συντελείται στη δεκαετία του '30.

Ο συγγραφέας οικοδομεί το υλικό του χρησιμοποιώντας σαν υπόβαθρο τις ανθρώπινες σχέσεις, δημιουργήματα δομών προμεταπρατικών, που σταδιακά φθίνουν και αλλοτριώνονται όσο προχωρεί η μεταπρατική ενηλικίωση της πόλης. Τότε δηλαδή που η λαϊκή αίσθηση βιώνεται μέσα και γύρω από την λαϊκή Ορθοδοξία, ομφάλιο λώρο της εθνικής μας αυτογνωσίας στα προεπαναστατικά αλλά και μέχρι τις αρχές του αιώνα μας χρόνια. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης φέρει αυτή τη λαϊκή αίσθηση τη σύμφυτη με τη μεταφυσική αγνότητα, την ηθικότητα και την ιδέα της υπερβατικής τελικής Κάθαρσης, αντιμέτωπη με την καινούργια αίσθηση που γεννούν οι νέες δομές της Πόλης» (Χουζούρη, Ριζοσπάστης, 12/12/1980).

Ο έρωτας της ηρωίδας για το νονό της δεν είναι παρά η σύγκρουση συμβόλων, αφού αυτή εκπροσωπεί τις συγκρούσεις που συμβαίνουν στην πόλη λόγω των κοινωνικών αλλαγών, ενώ ο νονός της αντιπροσωπεύει το λαϊκό θρησκευτικό αίσθημα:

«Έτσι, χρησιμοποιώντας ένα είδος παραβολής, παρακολουθεί την ενηλικίωση της Πόλης μέσα από την αντίστοιχη της ηρωίδας του, Αγγελίνας, και την υποχώρηση

μέχρι την τελική καταστροφή της παλιάς λαϊκής αίσθησης, μέσα από τον θετό πατέρα της, τον εκπρόσωπο της λαϊκής Ορθοδοξίας, τον Παπά- Καρμπόνη. Η Αγγελίνα, είναι η συμπύκνωση των συγκρούσεων που γεννά η αργόσυρτη και επώδυνη πορεία της μεταπρατικής εξέλιξης της Πόλης. Είναι η αντανάκλαση των νέων δομών μιας εποχής χαρακτηριστικής για ολόκληρη την μετέπειτα πορεία του ελλαδικού χώρου. Η Αγγελίνα δεν είναι δυνατόν να μείνει ηθική και αγνή, έτσι όπως θα το 'θελε ο παπά-Καρμπόνης, γιατί η ίδια η Πόλη της το επιβάλλει, μη όντας πια η ίδια αγνή και ηθική, αφού φτάνει στο σημείο να κακουργήσει και να υποθάλψει τους κακούργους.....

Ο συγγραφέας θεωρεί σαν οριακό σημείο της μεταπρατικής ενηλικίωσης της Πόλης την 4^η Αυγούστου, ενώ στην τελευταία παράγραφο του βιβλίου πραγματοποιεί μια μεγάλη χρονολογική καμπύλη ανάμεσα στο τότε και το σήμερα, συμπυκνώνοντας ό,τι αφαίρεσε, και παρουσιάζοντας την Αγγελίνα μεσήλικη πια, να μην είναι παρά ένα ακόμη τουριστικό είδος μέσα στην αλλοτριωμένη τουριστικοποιημένη σύγχρονη Πόλη.

Η γλώσσα του Σπ. Πλασκοβίτη είναι μεστή, ρέουσα, άμεση και καλοδουλεμένη, ενώ οι εικόνες του είναι δυνατές και δημιουργούν την ατμόσφαιρα μιας εποχής. Ένα ακόμη δείγμα της ωριμότητας του συγγραφέα» (Χουζούρη, Ριζοσπάστης, 12/12/1980).

Και για το Χατζηβασιλείου η ερωτική ιστορία του έργου είναι η αφορμή, για να εκφράσει ο συγγραφέας την πολιτική και κοινωνική του σκέψη:

«..... Η «Πόλη» είναι ανατομία μιας προπολεμικής επτανησιακής κοινωνίας που συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά του ιστορικού της χρόνου: Από τον τσαλαπατημένο πληθυσμό της Μικρασίας ως τις ανταγωνιστικές περιόδους του Βενιζέλου με τον Κωνσταντίνο. Μόνο που όλα αυτά τα πολιτικά και πολιτιστικά γενόμενα φτάνουν στον ακροατή της αφήγησης (Η «Πόλη» είναι αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο από την Αγγελίνα) φιλτραρισμένα από την εδαφικήν απόσταση και από τον ιδιόρρυθμο τρόπο που αποτυπώνονται σ' ένα παιδικό μυαλό στην αρχή και σε μια γυναίκα αργότερα, που σχεδόν απεχθάνεται αυτό που άλλοι ονόμασαν κοινή γνώμη» (Χατζηβασιλείου, Τομές, 6^{ος} /1980: 45-46).

Οι άξονες στους οποίους βασίζεται ο Πλασκοβίτης είναι τρεις, εμπλεκόμενοι μεταξύ τους: η αθωότητα, η πόλη και το έγκλημα. Η ζωή της Αγγελίνας είναι στην ουσία η ζωή της πόλης, την οποία η ηρωίδα συμβολίζει. Χάνοντας την αθωότητά της τη

χάνει και η πόλη και πλέον όλοι εμπλέκονται στο «έγκλημα», χωρίς να είναι κανένας στην ουσία αθώος για αυτά που συμβαίνουν:

«Το μυθιστόρημα του Σπ. Πλασκοβίτη έχει τριγωνική διάρθρωση ως προς τους «τόπους» στους οποίους στηρίζεται μα και επιδιώκει να καταδείξει. Οι τρεις πλευρές του τριγώνου αντιπροσωπεύονται από τρεις αντίστοιχες λέξεις- νοήματα: Αθωότητα, Πόλη, Έγκλημα..... Ο μίτος θα ξετυλιχτεί σχεδόν αναπότρεπτα στους παράλληλους βίους της Πόλης και της Αγγελίνας. Ο σύγχρονος φορέας εκείνου του πρώτου εγκλήματος που τόσο αιφνιδίασε τη νοχέλια των αθών μεγαλώνει μέσα στο προπύργιο τους, στο σπίτι του ποιμένα τους, του παπά- Καρμπόνη. Η Αγγελίνα ερωτεύεται τον προσωρινό κηδεμόνα της , το «νόνο» της· για να παρατείνει την παρουσία της- έστω ανενεργή- κοντά του, προβάλλει σαν εραστή της ένα αγόρι της ηλικίας της που αργότερα θα ενσαρκώσει το ρόλο του υποκατάστατου στην απραγματοποίητη σχέση που εκείνη επιθυμούσε. Τα γεγονότα από εδώ κι ύστερα κατακυλούν: Η αρπαγή της Αγγελίνας, οι ταραγμένες εκλογές στην Πόλη, η απομόνωση του ζευγαριού σ' ένα μικρό δωμάτιο κι η κατάπτυσή του από τον κόσμο, ακόμη κι αυτόν της φτωχογειτονιάς που μένουν, η εντελώς προσωρινή κι εφήμερη εκλογική νίκη των βασιλικών, η καταδίκη του παπα- Καρμπόνη που μοιάζει υπεύθυνος για τη «χαλασμένη» Αγγελίνα, η καταστροφή των χωρικών με τις απάτες της τοπικής τράπεζας και η αυτοκτονία του παπα- Καρμπόνη. Η νέα εποχή μπαίνει σχεδόν πανηγυρικά. Τη σημαδεύουν το «κοινωνικό» φονικό και η αμαρτία της Αγγελίνας. Η ατμόσφαιρα χρωματίζεται βαριά κι οι πύλες ενός άλλου κόσμου ανοίγουν με κρότους και κραυγές. Το μόνο που μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα είναι: Κανείς αθώος» (Χατζηβασιλείου, Τομές, 6^{ος} /1980: 45).

Ο Χατζηβασιλείου αναγνωρίζει επίσης σε αυτό το έργο ένα από τα βασικά στοιχεία του ύφους του συγγραφέα, δηλαδή την παράθεση των γεγονότων και των καταστάσεων στη πραγματική τους διάσταση, χωρίς τίποτα να δραματοποιείται αλλά και τίποτα να ωραιοποιείται παράλληλα. Ο συγγραφέας παραθέτει τις κοινωνικές και πολιτικές διστάσεις της αλλαγής της πόλης αυτούσιες, αφήνοντας στον αναγνώστη το περιθώριο να προβληματιστεί και να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα για το ποιος είναι ο θύτης και ποιο το θύμα. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Ο Σπ. Πλασκοβίτης σμίλεψε τις αποχρώσεις της πόλης (όλον) και της προσωπικής ζωής (επί μέρους) πάνω στην ίδια πέτρα. Με κοινό καμβά διέγραψε τις δυσδιάκριτες και οδυνηρές τους σχέσεις και υπαινίχθηκε την αμφιδρομία τους και τη συμπληρωματικότητά τους. Κι είναι τόσο λεπτά τα νήματα των συνδέσεων που κοντά βρίσκεται ο κίνδυνος να ιδωθούν σαν ανεξάρτητες, σαν ευρήματα απλώς που εξυπηρετούν μια τεχνική ανάγκη. Γι' αυτό, το έργο του Σπ. Πλασκοβίτη προϋποθέτει συνειδητή προσέγγιση. Η «Πόλη», σπουδή και ανασύνθεση μιας εποχής, ανακαλύπτει ξανά το βάθος στο συγγραφέα του «Φράγματος» θεμελιώνοντας τις μυθιστοριογραφικές του επιδόσεις δίπλα στις τόσο δοκιμασμένες διηγηματογραφικές» (Χατζηβασιλείου, Τομές, 6^{ος} /1980:46).

Το γεγονός ότι η πόλη και όχι η ηρωίδα είναι το πραγματικό θέμα του έργου, σημειώνεται στις κριτικές του Βήματος και της Καθημερινής:

«Ένα τραγικό ερωτικό επεισόδιο, δεμένο με την πολιτική ζωή, την ειδυλλιακή φύση και τις κοινωνικές συνθήκες μιας πολιτείας στο Ιόνιο, κατά τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, δίνει στο καινούργιο μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη την ευκαιρία να ιστορηθεί ένας κόσμος καταπιεσμένος από ένοχα αισθήματα κι ανταγωνιστικά συμφέροντα, που προμηνούν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στα πλαίσια μιας αμετακίνητης ακόμα επαρχιακής ζωής. Η «Πόλη» γίνεται έτσι ο πραγματικός πρωταγωνιστής, ο κυριότερος ήρωας σε τούτη την αφήγηση, όπου το ομαδικό στοιχείο συμπλέκεται ολοένα με τον ψυχισμό και τα ηθικά προβλήματα κάποιων χαρακτηριστικών ανθρώπων της. Το τέλος των αθώων σημαδεύει την είσοδο της νέας εποχής- μια «άλλη πόλη»... Ο συγγραφέας του «Φράγματος» επιχειρεί κι εδώ να καταγράψει, από διαφορετική γωνία, τη βαθύτερη αλήθεια του καιρού και του τόπου του, με τη βοήθεια πάντοτε του συνειδητού αναγνώστη. Το μυθιστόρημα «Η Πόλη» είναι μια ιστορία φανταστική, που συμβαίνει κάποτε ν' ακουμπά σε πραγματικά περιστατικά, μα που δεν είναι καθόλου πρόθεση του συγγραφέα να την ταυτίσει με συγκεκριμένα πρόσωπα» (Βήμα, 19/12/1979 · Καθημερινή, 23/12/1979).

Εντούτοις, η διήγηση του συγγραφέα στο συγκεκριμένο έργο θυμίζει ιστορική αφήγηση, καταδεικνύοντας την ικανότητά του να δημιουργεί μεν ψευδοχρόνο, μέσω της αφήγησης, αλλά με τέτοιο τρόπο που αυτός δεν είναι ορατός από τον αναγνώστη, ο οποίος παράλληλα με την ιστορία της ηρωίδας διαβάσει και την ιστορική εξέλιξη της

πόλης (Τριάντου, 1997: 12). Επιπλέον, ο τρόπος που ο συγγραφέας διαπλέκει την ιστορία με την αφήγηση, δεν καθιστά ευδιάκριτο το διαχωρισμό ανάμεσά τους (Τριάντου, 1997:11). Στο έργο δεν παρουσιάζονται αναχρονίες, δημιουργώντας τη σχέση αιτίου και αιτιατού μέσα από τη σχέση χρόνου και αιτιότητας (Καψωμένος, 2008:146). Το χρονικό πλαίσιο και οι συνθήκες που αυτό περιλαμβάνει, είναι τα στοιχεία που δρομολογούν τις συγκεκριμένες εξελίξεις και τις πράξεις των ηρώων.

Ο Φραγκόπουλος, στο περιοδικό «Διαβάζω», στέκεται στον τρόπο με τον οποίο ο Πλασκοβίτης επιχειρεί την ανάπλαση της Κέρκυρας του μεσοπολέμου:

« Η ανάπλαση ενός κόσμου στα χρόνια του μεσοπολέμου, που κατάγεται από κείνον που δημιουργήθηκε μετά τη φυγή από το νησί και των έσχατων εστεμμένων θαυμαστών του –Κέρκυρα, η Βανδέα της ελληνικής μοναρχίας, η τιμωρία σου θα ‘ναι ακόμα μεγαλύτερος οικονομικός εκπεσμός!- επιχειρείται μέσα από την πρώτη σε πρώτο πρόσωπο αφήγηση του βιβλίου. Και επιχειρείται άνετα, όσο και λαμπρά» (Φραγκόπουλος, Διαβάζω, 1980:72).

Ο Σοφιανός έκανε μία σύγκριση του βιβλίου με το έργο «Σκλάβοι στα δεσμά τους» του Κ. Θεοτόκη. Από αυτό συμπεραίνει, μεταξύ άλλων, τα κάτωθι:

«..... Ένας χαρακτηρισμός, λοιπόν, των «Σκλάβων στα δεσμά τους» σαν «κοινωνιστικού», όπως δίκαια ονομάστηκε, και της «Πόλης» σαν «ψυχογραφικού», θα ‘ταν κατά τη γνώμη μου δίκαιος» (Σοφιανός, Πόρφυρας, 12^{ος}/ 1981).

Ο ηθοποιός Στέφανος Ληναίος αναφέρεται στην «Πόλη», σαν ένα βιβλίο που διάβασε και το οποίο ξεχώρισε:

«..... Ο Σπύρος Πλασκοβίτης με την «Πόλη» και ο Τάκης Χατζηαναγνώστου με τη «Ζωή» με έκαναν να ζήσω έντονα τις προσωπικές τους μνήμες για μια χαμένη ζωή και το σπαραγμό αλλά και το κέφι και την αισιοδοξία του ανθρώπου που παλεύει, που δίνει την ίδια του τη ζωή για τους συνανθρώπους του» (Ληναίος, Το Βήμα, 21/12/1980).

Ο Κ.Ι. Τσαούσης θέτει ένα ερώτημα για το χρόνο των περιστατικών του έργου:

«.....Όλα τα περιστατικά που περιλαμβάνονται στον καμβά του έργου, στοιχειοθετούν ένα «παράρτημα κοινωνίας», σημαδιακό της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης εκείνου του καιρού- γιατί όχι και του καιρού μας;» (Τσαούσης, Ελευθεροτυπία, 24/1/1980).

Ο Νίκος Σωτηρίου εντόπισε λυρισμό και αμεσότητα στο έργο:

«.....Θαυμάσια λυρικά κομμάτια, που ξανοίγουν τη διήγηση μέσα από το συγκεκριμένο, αμεσότητα στην απόδοση εντελώς προσωπικών καταστάσεων, ονειρικό κλίμα που έρχεται σε ισχυρότατη αντίθεση με ό, τι σκληρό και αποφασιστικά πραγματικό κρύβεται στα έγκατα της αφήγησης, θαυμάσιες περιγραφές του εσωτερικού χώρου της διήγησης: αυτά και άλλα περισσότερα ολοκληρώνουν το πρόσωπο της μυθιστορηματικής “Πόλης”» (Σωτηρίου, Ταχυδρόμος, 20/6/1980).

Αναφορές στο έργο κάνουν επίσης οι εφημερίδες: Απογευματινή (8/3/1980), Μακεδονία (23/12/1979), Τα Νέα (29/12/1979, 20/12/1980), Ριζοσπάστης (Ζωγράφου, 30/1/1980) και τα περιοδικά Δημοκρατική Φωνή (2^{ος}/1980) και Επίκαιρα (13/8/1981).

10.3. Το συρματοπλέγμα

Σε αυτή την κριτική τονίζεται ιδιαίτερα το γεγονός, ότι τα συγκεκριμένα διηγήματα γράφτηκαν όταν ο ίδιος ο συγγραφέας ήταν πολιτικός κρατούμενος. Τα διηγήματα αυτά μεταφέρουν την ψυχολογική καταπόνηση και την ιδεολογική εγρήγορση, στην οποία βρίσκονται οι κρατούμενοι αλλά και την ελπίδα που διατηρούν ακόμα για την ελευθερία:

«Σπύρου Πλασκοβίτη, Το συρματοπλέγμα»

Σε τέταρτη έκδοση κυκλοφόρησε το γνωστό «Συρματοπλέγμα», η συλλογή διηγημάτων, που είχε γραφεί στις φυλακές της Χούντας, όταν ο Σπύρος Πλασκοβίτης ήταν κρατούμενος. Μέσα από τις σελίδες των διηγημάτων αυτών, μεταδίδεται η δραματική ατμόσφαιρα που έζησαν οι πολιτικοί κρατούμενοι τα τελευταία πριν από το '74 χρόνια, μαζί με καταδίκους του κοινού ποινικού δικαίου.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι το επικαιρικό στοιχείο λειτουργεί κι εδώ μόνο σαν αφορμή για ν' αναδειχθεί το κυρίαρχο θέμα του ανθρώπινου πόνου και της ελπίδας, το αιώνιο μήνυμα της λευτεριάς, που ξεπηδά απ' όλους τους βασανισμένους και τους ταπεινούς με την αδούλωτη ψυχή, τέτοιους καθώς μας τους περιγράφει ο ζωντανός λόγος του συγγραφέα και η ψυχογραφική του δύναμη» (Βήμα, 4/1/1980).

Την κατάσταση, στην οποία βρισκόταν ο συγγραφέας όταν έγραφε αυτά τα διηγήματα σημειώνει και η επόμενη κριτική, η οποία δεν εστιάζει στη λογοτεχνική αξία

του έργου αλλά στην πολιτική και ιδεολογική υποχρέωση που είχε ο συγγραφέας να τα εκδώσει:

«Την τέταρτη έκδοση πραγματοποίησαν φέτος τα καταξιωμένα πια στο χώρο της νέας ελληνικής λογοτεχνίας διηγήματα του Σπύρου Πλασκοβίτη με το γενικό τίτλο «Το συρματοπλέγμα». Τα διηγήματα αυτά γράφτηκαν όλα μέσα στη φυλακή, από το 1969 ως τις αρχές του 1972 και εκδόθηκαν για πρώτη φορά το 1974. Σήμερα ίσως να μην θεωρούνται και τόσο επίκαιρα, πέντε χρόνια μετά την πρώτη τους έκδοση. Αλλά όπως η πρώτη, έτσι και οι επόμενες εκδόσεις είναι για τον συγγραφέα ένα χρέος απέναντι «σ' εκείνους που τους έδωσαν πρόσωπο, που τα διάβασαν κρυφά σε χειρόγραφο: Στους παλιούς φυλακισμένους του Αβέρωφ, της Αίγινας και του Κορυδαλλού»» (Καθημερινή, 23/12/1979).

Ο Κ. Γαλάτης, στην εφημερίδα «Καθημερινή», θεωρεί ότι ο συγγραφέας περιγράφει τη ζωή στη φυλακή αλλά παράλληλα και τον παραλογισμό που επικρατεί στην Ελλάδα:

«.....Ακριβοζυγιασμένες πινελιές από τη μουντή ζωή της φυλακής και από τη συμπεριφορά των εκτός φυλακής κρατούντων δημιουργούν την «περιρρέουσα ατμόσφαιρα», όπου αντιλαμβάνεσαι γιατί θάλλει ο παραλογισμός ως φυσική κατάσταση στο ρωμέικο· ή μήπως και όχι μόνο στο ρωμέικο; Τελειώνοντας σου απομένει σαν πικρό κατακάθι αυτή η γενικότερη υποψία» (Γαλάτης, Καθημερινή, 20/4/1975).

Η εφημερίδα «Το Βήμα» αναφέρει, ότι πέρα από επίκαιρα, τα διηγήματα του βιβλίου είναι και ρεαλιστική απεικόνιση της κοινωνίας και των προβλημάτων της:

«.....τα διηγήματα της συλλογής αυτής δεν είναι μόνο δραματικά επίκαιρα. Από τις σελίδες του βιβλίου ζωντανεύουν ανθρώπινοι χαρακτήρες του καιρού μας, ένοχοι και μάρτυρες. Αναβλύζουν, σαν κυρίαρχα θέματα, ο κατατρεγμός, η πολιτική βαρβαρότητα, ο πόνος και η ελπίδα για μια πιο δίκαιη ζωή- θέματα με παντοτινή διάρκεια» (Το Βήμα, 16/3/1975).

Η Κορακιανίτου, στο περιοδικό «Βιβλιογραφική Επιθεώρηση» αναφέρει, ότι μέσα από το βιβλίο παρουσιάζεται η αλήθεια, όσο πικρή κι αν είναι:

«.....Μέσα από τις γραμμές του βιβλίου ανασύρονται αλήθειες αποστομωτικές και φράσεις επιγραμματικές, λένε δυναμικά πικρές αλήθειες.

Όλο το βιβλίο είναι διανθισμένο με λεπτό χιούμορ που γίνεται συχνά διάφανη ειρωνεία. Και καθώς εναλλάσσεται ανεπαίσθητα με το τραγικό, καταλύει κάθε νόθα κατάσταση και κάνει σκόνη τη στυγνή βία και την υπάνθρωπη δύναμη» (Κορακιανίτου, Βιβλιογραφική Επιθεώρηση, 12^{ος} /1974).

Το περιοδικό ANTI δίνει ένα περίγραμμα σχετικά με το πού γράφτηκαν τα διηγήματα και για ποιους:

«Τα διηγήματα αυτού του τόμου γεννήθηκαν στη φυλακή από το 1969 ως τις αρχές του 1972. Με συγκλονιστική αμεσότητα κι ευαισθησία ιδιαίτερη αποκαλύπτουν το κείμενο για πρόσωπα, καταστάσεις και πράγματα, για συναισθήματα ανθρώπινα μεσ' από το χώρο που γράφτηκαν» (ANTI, 8/2/1975).

Η εφημερίδα «Το Βήμα» διαφημίζει το βιβλίο ως εξής:

«Το πλέγμα, η καταπίεση και η επιβολή τους.

Το παράλογο, ο αντι- άνθρωπος και η εξάρτησή τους.

Το σπονδυλωτό βιβλίο του Πλασκοβίτη.

Το βιβλίο «ΣΟΚ» της ελληνικής πεζογραφίας» (Το Βήμα, 24/1/1975).

Η εφημερίδα «Τα Νέα» αναφέρει, ότι η δύναμη και ο λόγος του συγγραφέα μπορεί να περιγράψει με ρεαλισμό συναισθήματα και συμπεριφορές τολμηρές και θαρραλέες:

«.....Μέσα από τις σελίδες των διηγημάτων αυτών, ο συγγραφέας μεταδίδει τη δραματική ατμόσφαιρα που έζησαν οι πολιτικοί κρατούμενοι τα τελευταία πριν από το 1974 χρόνια, μαζί με καταδίκους του κοινού ποινικού νόμου ή μέσα σε ανήλια απομονωτήρια. Είναι χαρακτηριστικό της τέχνης του Σπύρου Πλασκοβίτη, ότι το επικουρικό στοιχείο λειτουργεί κι εδώ μόνο σαν αφορμή για ν' αναδειχθεί το κυρίαρχο θέμα του ανθρώπινου πόνου και της ελπίδας, το αιώνιο μήνυμα της λευτεριάς, που ξεπηδά απ' όλους τους βασανισμένους και τους ταπεινούς με την αδούλωτη ψυχή, τέτοιους καθώς μας τους περιγράφει ο ζωντανός λόγος του συγγραφέα κι η ψυχογραφική του δύναμη» (Τα Νέα, 22/12/1979).

Ο συγγραφέας, σε αυτά τα διηγήματα, δημιουργεί έναν αφηγητή «φωτεινό παντογνώστη» και, παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται στον εαυτό του, ο λόγος του

είναι αυτοδιηγητικός (Καψωμένος, 2008:138). Δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς, γιατί αποτελούν περιστατικά και γεγονότα της ίδιας του της ζωής, βιώματα δικά του που τα παρουσιάζει μεν αφηγηματοποιημένα αλλά απολύτως ρεαλιστικά.

Η Ζωγράφου, στο «Ριζοσπάστη», θεωρεί ότι τα διηγήματα του βιβλίου αποτελούν παραδείγματα και τρόπο για λύτρωση:

«.....Η λύτρωση όμως έρχεται μέσα από όλα τα διηγήματα, μέσα από την τιμιότητα και την πραγματική αξιοπρέπεια του ίδιου του συγγραφέα στην προσωπική του αναμέτρηση με τη βία και τα βασανιστήρια. Μας χρειάζονται τέτοια παραδείγματα για να κρατάμε συνεχώς ψηλά το κεφάλι, παλεύοντας για τα μεγάλα μας ιδανικά: για τη λευτεριά και την πρόοδο» (Ζωγράφου, Ριζοσπάστης, 23/5/1975).

Ο Φράϊερ σημειώνει, ότι παρόλο που και άλλοι έχουν αναφερθεί στη ζωή των πολιτικών κρατουμένων, κανένας δεν το καταφέρνει τόσο καλά όσο ο Πλασκοβίτης:

«...Πολλοί έχουν γράψει για τη θλιβερή μοίρα των κατατρεγμένων και φυλακισμένων από τυραννικά καθεστώτα, λίγοι όμως με τέτοιο φλογερό πόνο και σοβαρότητα, όπως ο Πλασκοβίτης στο Συρματοπλεγμά του. Ο πόνος και η σοβαρότητα αυξάνουν από τον ειρωνικό, συχνά σαρκαστικό τόνο πολλών σκηνών. Είναι το «μαύρο χιούμορ» που αναπτύσσεται στις φυλακές σαν αντίδοτο εναντίον της απελπισίας και της ανίας» (Φράϊερ, Τα Νέα, 4/9/1975).

Η εφημερίδα «Θεσσαλία Βόλου» παραπέμπει στο περιοδικό «Times Literary Supplement» του Λονδίνου, όπου ο Πίτερ Μακρίτζ έγραψε κριτική για το βιβλίο και μεταξύ άλλων σημειώνει:

«.....Παρά την αφοσίωσή του στην Ελευθερία, ο Πλασκοβίτης μέσα σ' αυτά τα διηγήματα δείχνει πως ξέρει να συνειδητοποιή τα πολύτιμα μαθήματα ανθρωπιάς που διδάσκει η φυλακή» (Θεσσαλία Βόλου, 4/1/1976).

Ο Ψυρράκης αναφέρει, ότι τα διηγήματα αυτά είναι εφιαλτικά αλλά και μεγαλειώδη ταυτόχρονα:

«....Τα διηγήματα αυτά, είναι καρπός της οδυνηρής εμπειρίας του εκλεκτού συγγραφέα από τις φυλακές της τυραννικής επταετίας, όπου κλείσθηκε επί πολλά χρόνια για την αντιστασιακή του δράση. Και αποτελούν εφιαλτική, αλλά και μεγαλειώδη συγχρόνως πινακοθήκη, από την μια μεριά των υπανθρώπων που ενεσάρκωσαν τον

απριλιανό φασισμό και από την άλλη των σεμνών ηρώων που θυσιάστηκαν για να ξαναβρούμε την ελευθερία μας» (Ψυρράκης, Απογευματινή, 31/12/1974).

Αναφορές επίσης στο βιβλίο έκαναν οι εφημερίδες Αυγή (25/12/1974), Ριζοσπάστης (Χρήστου, 11/5/1978), Το Βήμα (1/1/1975) και το περιοδικό Νέα Πορεία (5^{ος} -6^{ος} /1975).

10.4. Το τρελό επεισόδιο

Παρόλο που αναγνωρίζονται και άλλα στοιχεία στο συγκεκριμένο έργο του Πλασκοβίτη, όπως ο έντονος συναισθηματισμός, εντούτοις και σε αυτή την περίπτωση διακρίνεται ο κοινωνικός προβληματισμός του:

«Σπύρου Πλασκοβίτη, «Το τρελό επεισόδιο»

Είναι το έβδομο βιβλίο του Σπύρου Πλασκοβίτη, στο οποίο συγκεντρώνονται οκτώ διηγήματα, γραμμένα τα περισσότερα σε πρώτο πρόσωπο. Ο εξομολογητικός τους τόνος δεν τα εμποδίζει να περιέχουν τον γενικότερο κοινωνικό προβληματισμό του καιρού μας, όπως αυτός εκφράσθηκε και στα παλαιότερα βιβλία του «Το φράγμα» και «Η πόλη». Γραμμένα με τρόπο χαλαρό, ώστε να υποχρεώνουν τον αναγνώστη να συμμετέχει στη διαμόρφωση του μύθου, εκφράζουν έντονες συγκινήσεις, παραθέτουν πρόσωπα και καταστάσεις που αναδείχθηκαν μέσα από τις αναμνήσεις και τις εμπειρίες του συγγραφέα και διαπνέονται από μια ερωτική ατμόσφαιρα που πλαισιώνει τα πρόσωπα του βιβλίου» (Βήμα, 3/3/1985).

Το πρώτο σημείο, όπως υπογραμμίζει ο Τσακνιάς, είναι η πορεία του συγγραφέα και ο συνεχόμενος προβληματισμός που αναδεικνύει την κοινωνική ευθύνη από την οποία διακρίνονται οι πνευματικοί άνθρωποι:

«Το τρελό επεισόδιο είναι ο πέμπτος τόμος διηγημάτων που δημοσιεύει ο συγγραφέας και το έβδομο βιβλίο του, αν συναριθμηθούν και τα μυθιστορήματα Το φράγμα (1961) και Η πόλη (1980). Ο χώρος που διέγραψε ο Σπύρος Πλασκοβίτης μέσα στη μεταπολεμική πεζογραφία μας είναι ευδιάκριτος και αδιαμφισβήτητος. Κύριο γνώρισμά του μια ευέλικτη ισορροπία ανάμεσα στον ρεαλισμό και τον συμβολισμό. Για την ακρίβεια, μια έντεχνη αναγωγή του ατομικού στο καθολικό ή μια προέκταση του συγκεκριμένου στο αφηρημένο και συνάμα μια συνεχής επαγρύπνηση για την έγκαιρη προσεδάφιση του ονειρικού στο πραγματικό. Αυτή η παλίνδρομη κίνηση που, κατά

κανόνα, πειθαρχεί στην καλλιτεχνική βούληση του έμπειρου τεχνίτη, αποτελεί το μυστικό της γοητείας των καλύτερων κειμένων του.

Εξίσου καίριο γνώρισμά του αποτελεί η συνεχής διεύρυνση της προβληματικής του, η εν εγρηγόρσει πάντα συνείδηση του πνευματικού ανθρώπου που ζει την εποχή του με συναίσθηση ευθύνης. Η εποχή δεν αντανακλάται αυτόματα στο έργο του, αλλά διηθείται μέσα από μια οργανωμένη συνείδηση, η οποία πασκίζει να την κατανοήσει. Ωστόσο, στις καλύτερες στιγμές του, το καλλιτεχνικό αισθητήριο ελέγχει αυστηρά τη συνειδητή πρόθεση και αποδεσμεύει μόνο το εικονικό της αντίκρισμα. Έτσι, οι κοινωνικοί, ηθικοί και πολιτικοί προβληματισμοί του συγγραφέα δεν πλήττουν τον αναγνώστη ως αμετουσίωτα νοηματικά σχήματα, αδρανή αισθητικώς, αλλά προσπίπτουν στην ευαισθησία του ως δραστικές εικόνες ανθρώπων και πραγμάτων, παρά τις ηθελημένες συμβολικές προεκτάσεις τους. Το Φράγμα, κορυφαίο επίτευγμα του συγγραφέα, κι ένα από τα σημαντικότερα έργα της μεταπολεμικής πεζογραφίας μας, εξεικονίζει και επιμαρτυρεί τους πιο πάνω ισχυρισμούς». Ο ίδιος κριτικός παρατηρεί, ότι η αφήγηση του Πλασκοβίτη παρουσιάζει μία σημαντική αδυναμία σε κάποια διηγήματα και πιο συγκεκριμένα σε κάποιες περιπτώσεις η αφήγηση του είναι πολύ αργή, με αποτέλεσμα να απεικονίζεται η μεγάλη ζωντάνια του θέματος, υπογραμμίζοντας όμως τελικά τις εξαιρετικές συγγραφικές ικανότητες του Πλασκοβίτη (Τσακνιάς, 1990: 153-156).

Το προβληματισμό της εποχής ξεχωρίζει και η Κουνενάκη στην κριτική της για το ίδιο έργο:

«Τα διηγήματα αυτά, γραμμένα στη πλειοψηφία τους σε πρώτο πρόσωπο, έχουν έναν τόνο εξομολογητικό, χωρίς να ξεφεύγουν ωστόσο από τους νόμους της κοινωνικής πεζογραφίας και τον γενικότερο προβληματισμό του καιρού μας.

Έντονες συγκινήσεις, πρόσωπα και καταστάσεις που αναδείχτηκαν μέσα από την ανάμνηση, αλλά και τις πρόσφατες εμπειρίες του συγγραφέα, διαχέονται σ' έναν ερωτικό λόγο, που φωτίζει την αφήγηση και πλαισιώνει τις περιπέτειες όλων των προσώπων αυτού του βιβλίου» (Κουνενάκη, Ταχυδρόμος, 31/1/1985).

Ο Κουτσούκος, με τη σειρά του, εξυμνεί τον κοινωνικό προβληματισμό του συγγραφέα αλλά παράλληλα και την τεχνική που διαθέτει, η οποία του επιτρέπει να

παραθέτει τις καταστάσεις, χωρίς να παίρνει ο ίδιος θέση, δίνοντας στον αναγνώστη τη δυνατότητα να διαμορφώσει δική του γνώμη και προβληματισμό:

«Με αγωνία και περιέργεια συγχρόνως περίμενα το τελευταίο βιβλίο του Σπύρου Πλασκοβίτη. Κι αυτό για τον παρακάτω λόγο: ένας συγγραφέας που ταραίζει την δεκαετία του '60 με το έργο του «Το φράγμα» και μετά έντονη γίνεται η συμμετοχή του στην πολιτική, θα περίμενε κάποιος, να έχει «στερέψει» μέσα στις τόσες του υποχρεώσεις, που ιδιαίτερα την τελευταία τετραετία είναι αυξημένες.

Με χαρά λοιπόν διάβασα «Το τρελό επεισόδιο». Ο Σπύρος Πλασκοβίτης αποδεικνύει για μια ακόμα φορά τη μεγάλη ωριμότητα που διακρίνει τον συγγραφέα που κρατά καθαρό το προσωπικό πάθος και ύφος, άσχετα με όσα διαδραματίζονται γύρω και παρά τον ενεργό ρόλο του σ' όλα αυτά. «Το τρελό επεισόδιο» είναι μια σειρά οκτώ διηγημάτων με ποικίλες καταστάσεις.....

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης δεν είναι σίγουρα συνηθισμένη περίπτωση των γραμμάτων. Πέρα απ' τη βαρύτητα του λόγου του που καθιέρωσε το «Φράγμα» στη δεκαετία του '60, η περίπτωσή του είναι καθαρά πεζογραφία ήθους. Οι ήρωες των διηγημάτων του κάπου μας είναι γνώριμοι και μπορούν θαυμάσια να υπήρχαν, να κινούνται τώρα γύρω μας ή να 'ρθουν αργότερα. Σημασία όμως στη γραφή του δεν έχουν τα άτομα όσο η γενική κατάσταση που τα κινεί.

Ο κ. Πλασκοβίτης έχει μια σαφέστατη απόσταση γνώμης που δεν καθορίζεται από το γεωγραφικό μήκος και πλάτος των γεγονότων που γίνονται ιστορίες, διηγήματα, τέλος πεζός λόγος. Στα διηγήματά του υπάρχουν σύμβολα και κλειδί. Υπάρχουν έντονες στιγμές «κωδικών» μηνυμάτων: «η ζωή μας μπορεί να μην άλλο παρά μια νόμιμη πειρατεία· προσπαθούμε ν' αρπάξουμε τα φορτία ενός άλλου προορισμού.... Θεέ μου, πόσο καλά ξέρουν να μας χρησιμοποιούν!». Για τον Σπύρο Πλασκοβίτη κάθε ήρωας είναι ένα σύμβολο διαφορετικό αλλά ταυτόχρονα ανθρώπινο, ένα κινούμενο δράμα που έρχεται σε συμβιβασμούς, σε ρήξεις ή σε αδιαφορία με την όλη του ιστορία ή τα σενάρια της. Οι «ήρωες» του Σπύρου Πλασκοβίτη είναι - περίεργο βέβαια - επίπεδοι και πολυεδρικοί! Οι συμβολισμοί στους ρόλους έχουν μια Καφκική προέλευση και δημιουργούν εντυπώσεις μαγείας.

Πέρα από όλα αυτά όμως, που προϋποθέτουν μια βαθιά γνώση της ανθρώπινης υπόστασης, ο Σπύρος Πλασκοβίτης δίνει στον αναγνώστη την ασφαλή υπόσταση που

χρειάζεται ώστε οι παρατηρήσεις του να είναι ψύχραιμες και να στηρίζονται σ' ένα μίνιμουμ λογικής. Αυτό είναι ένα από τα σημαντικότερα ατού του συγγραφέα. «Το τρελό επεισόδιο» του Σπύρου Πλασκοβίτη τελικά είναι ένα επιστέγασμα της ώριμης πλέον ελληνικής πεζογραφίας» (Κουτσούκος, Θεσσαλονίκη, 8/2/1985).

Η κοινωνική διάσταση του έργου τονίζεται και από τον Ματζουράνη:

«Πέντε τόμοι διηγηματογραφικού έργου συμπληρώνονται με το Τρελό Επεισόδιο στην πνευματική προσφορά του Σπύρου Πλασκοβίτη. Διηγήματα όπως η «Η θύελλα και το φανάρι» του 1955 σηματοδοτούν μια πορεία σταθερών ολοκληρώσεων που στη διάρκεια της τριανταετίας έδωσαν μερικά από τα σημαντικότερα υποδείγματα της σύγχρονης διηγηματογραφίας.

Τα οκτώ διηγήματα του «Τρελού επεισοδίου» είναι γραμμένα τα περισσότερα σε πρώτο πρόσωπο, διαπνέονται από ένα εξομολογητικό τόνο, χωρίς ωστόσο να ξεφεύγουν από τους νόμους της κοινωνικής πεζογραφίας και από το γενικότερο προβληματισμό του καιρού μας. Έντονες συγκινήσεις, πρόσωπα και καταστάσεις που αναδείχθηκαν μέσα από τις αναμνήσεις και τις πρόσφατες εμπειρίες του συγγραφέα, διαχέονται στην αχλύ ενός ερωτικού λόγου, που φωτίζει την αφήγηση και πλαισιώνει τις περιπέτειες των προσώπων αυτού του βιβλίου. Η ανησυχία της πνευματικής δημιουργίας δεν παραμερίζεται στο Σπ. Πλασκοβίτη ούτε όταν βαραίνουν σημαντικότερες πολιτικές υποχρεώσεις. Και αυτό είναι το μέγιστο κέρδος και για τους αναγνώστες του και για τη λογοτεχνία μας» (Ματζουράνης, Αυγή, 27/1/1985).

Σε αυτά τα διηγήματα ο συγγραφέας καταφέρνει να αποδώσει μία «επικοινωνιακή» διάσταση στον αφηγητή (Μπενάτσης, 2010:236). Ο εξομολογητικός τόνος εξασφαλίζει την επικοινωνία ανάμεσα στον αφηγητή και στον αναγνώστη, μετατρέποντας τον πρώτο σε πομπό και το δεύτερο σε δέκτη (Μπενάτσης, 2010:236). Ο αφηγητής εξομολογείται, απευθυνόμενος στον αναγνώστη. Η εξομολόγηση αυτή γίνεται με σκοπό να τον προσέξει και να του αποδώσει την πρέπουσα σημασία, γιατί αυτός είναι ο στόχος της αφήγησης. Αν η επικοινωνία ανάμεσα στον αφηγητή και στον αναγνώστη δεν υφίσταται, τότε δεν θα υπάρξει και ο κοινωνικός προβληματισμός, τον οποίο ο συγγραφέας επιδιώκει.

Το περιοδικό «Ένα» αναφέρει, ότι το βιβλίο εκδόθηκε την ίδια περίοδο που ο Σπύρος Πλασκοβίτης, ως ευρωβουλευτής, δικαιώθηκε σε μία διαμάχη που είχε με εφημερίδα και γράφει χαρακτηριστικά για το βιβλίο:

«.....Κατά κάποιο τρόπο, αντιπροσωπεύει τους νέους ευρωπροσανατολισμούς του Σπύρου Πλασκοβίτη!» (Ένα, 14/2/1985).

Ο Σταματίου στην εφημερίδα «Τα Νέα» εξυμνεί τον Πλασκοβίτη για το βιβλίο, σημειώνοντας παράλληλα και μία μικρή διόρθωση:

«.....όλες οι ιστορίες έχουν δομηθεί με ακρίβεια, με νεύρο, με «σασπένς». Το ξαναλέω: ο Πλασκοβίτης είναι μάστορης. (Παράκληση: το σωστό ιταλικά είναι «Τρατορία», στο ιώτα ο τονισμός, και όχι «Τρατόρια». Ας διορθωθεί στη σελ.24)» (Σταματίου, Τα Νέα, 2/2/1985).

Το περιοδικό «Εικόνες», θεωρεί ότι η προσέγγιση των κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων αντιμετωπίζεται επιφανειακά και τυπικά από τον Πλασκοβίτη και όχι ουσιαστικά:

«...Τα διηγήματα αυτού του τόμου, αποκαλύπτουν έναν άνθρωπο που αντικρίζει τη ζωή από τη θέση του εξωτερικού, του απομονωμένου παρατηρητή. Η εικόνα του κόσμου που μας δίνει ο Πλασκοβίτης είναι ένα άθροισμα ασύνδετων επεισοδίων, τρελών και παράλογων, ανεξήγητων και συμπτωματικών. Αλλά η ζωή φαίνεται χαώδης, «ταξίδι με το ασανσέρ», ή «τρελό επεισόδιο» όταν στέκεσαι στο κενό μετέωρος, δηλαδή δίχως ιστορική πυξίδα, δίχως πίστη και σκοπό. Έτσι στέκεται ο Πλασκοβίτης, απέναντι στη ζωή. Γι' αυτό και η καλλιτεχνική του ματιά περιορίζεται στον επεισοδιακό χαρακτήρα της ζωής, σε θέματα διανοητικής ρουτίνας, σε ασήμαντες λεπτομέρειες και σε αυθαίρετα ψυχολογικά μωσαϊκά.

Ο Πλασκοβίτης αντικρίζει τα πράγματα με έναν τρόπο στατικό και στην απομόνωσή τους. Τα διηγήματα του αγγίζουν απλά τυπικές αλήθειες και όχι το βάθος των πραγμάτων και τη δυναμική της ζωής, ικανοποιούν τη διανοητική οκνηρία και όχι τη μαχητική διάθεση και πνευματική φρεσκάδα. Δεν κοιτάζουν πιο πέρα από τη μύτη των παπουτσιών μας, γι' αυτό είναι και καταφαγωμένα από το σκεπτικισμό και επεισοδιακά» (Εικόνες, 30/1/1985).

Στο διήγημα Τρελό Επεισόδιο αναφέρεται ο Κονιδάρης, θεωρώντας ότι αυτό δείχνει τις μελλοντικές λογοτεχνικές προθέσεις του συγγραφέα:

«.....Το διήγημα αυτό, γραμμένο με κέφι και προφανώς έξω από τις αυστηρές νοηματικές αλληλουχίες του Σπ. Πλασκοβίτη, πολύσημο σίγουρα κείμενο, χαρακτηρίζει ως μορφή και ως περιεχόμενο τη νέα τάση του πεζογράφου- τάση για ιστορίες που θα κινηθούν στο χώρο του παραλόγου» (Κονιδάρης, Πάροδος Λαμίας, 1^{ος}/1986).

Ο Τσακνιάς με τη σειρά του, θεωρεί ότι αυτό το βιβλίο δεν έχει την ίδια ένταση με τα προηγούμενα του συγγραφέα:

«.....Στο «Τρελό επεισόδιο», ο Σπύρος Πλασκοβίτης δεν απομακρύνεται ουσιωδώς από την κατεκτημένη εκφραστική του μέθοδο, μολονότι και ανανέωση της προβληματικής του αποπειράται, και διεύρυνση της θεματογραφίας του επιχειρεί, και εκχωρήσεις στην περιοχή του παράλογου αποτολμά. Εντούτοις, μια αδυναμία υπέρβασης της έντασης που υφίσταται ανάμεσα στην τολμηρά, κάποτε, εκσυγχρονισμένη προβληματική του και στην διστακτικά ανανεούμενη εκφορά της, ένα στοιχείο αναντιστοιχίας μεταξύ ενός ζέοντος υλικού και ενός ήρεμου και συγκρατημένου αφηγηματικού ρυθμού, έχει ως αποτέλεσμα μίαν άψογη δομικά και γλωσσικά διήγηση, η οποία, φοβούμαι, δεν κατορθώνει να ανεβάσει τη συγκινησιακή θερμοκρασία στο βαθμό που επιβάλλουν τα θέματά της» (Τσακνιάς, Η Λέξη, 5^{ος}/1985).

Ο Παπαγεωργίου θεωρεί, ότι το συγκεκριμένο βιβλίο είναι ιδιαίτερα προσωπικό για το συγγραφέα:

«.....Το «Τρελό επεισόδιο» είναι ίσως το μόνο τόσο προσωπικό έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη. Σε κανένα όμως σημείο του δεν διαφαίνεται, έστω και για μια στιγμή, κάποια «συνθηκολόγηση» του συγγραφέα με το υλικό του. Όλα λειτουργούν κάτω από μια ατμόσφαιρα προϊδεασμένη από τον ίδιο. Μέσα απ' τη θεαματική του αυτή ολοκλήρωση, προοιωνίζεται μια καινούρια εποχή, που δεν θ' αργήσει κι αυτή ν' αναπτυχθεί» (Παπαγεωργίου, Διαβάζω, 17/7/1985).

Για τον Σουέρεφ, το βιβλίο αυτό έχει ως επίκεντρο τον αστό και τη ζωή του:

«.....Ο Σπύρος Πλασκοβίτης με τον τίτλο αυτό του βιβλίου του εννοεί τη ζωή του σύγχρονου αστού, εκείνου με την ολοένα φθαρμένη ταυτότητα από τις κάθε είδους

(οικονομικές, τεχνολογικές) ταχύτητες, που ανισορροπεί και γκρεμίζεται σε επιφανειακές ρουτίνες» (Σουέρεφ, Πόρφυρας, 8^{ος}/1985).

Αναφορές επίσης στο βιβλίο έγιναν από την εφημερίδα Τα Νέα (13/1/1985), το ANTI (1/2/1985) και το περιοδικό Γυναίκα (Παπά, 20/3/1985).

10.5. Το φράγμα

Ο Μαλάνος τονίζει στην κριτική του, ότι ο Πλασκοβίτης είναι σε θέση να παραθέσει τους σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς, γιατί και ο ίδιος συμμετέχει στα δρώμενα και αναζητά διεξόδους:

««Ένα μυθιστόρημα – μήνυμα»

Ο ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ μυθιστορημάτων είναι αδιόρθωτος, έγραφε κάποιος τελευταία. Διαβάζει, γιατί αναζητεί τον εαυτό του, διαβάζει, για να συναντήσει τον εαυτό του. Αναζητεί άτομα, μαρτυρίες της ίδιας του της ύπαρξης, της ύπαρξης των άλλων, της ύπαρξης του κόσμου.

Αυτές τις νόμιμες απαιτήσεις του σύγχρονου, ιδίως, αναγνώστη, και εννοώ τον αναγνώστη μιας κάποιας πνευματικής στάθμης, σε μας τουλάχιστο, καθόλου δεν τις αγνόησε, γράφοντας το «Φράγμα» του, ο κ. Πλασκοβίτης. Και δεν μπορούσε να τις αγνοήσει· γιατί και ο ίδιος, το αντιλαμβανόμαστε, τον εαυτό του είχε προηγουμένως επίμονα αναζητήσει μέσα στην εποχή μας, και εικόνα της συνάντησης και των συνομιλιών που είχε μόνος προς μόνον με εκείνον, θα πρέπει, ως ένα σημείο, να θεωρηθεί και το μυθιστόρημά του. Γι' αυτό και ο αναγνώστης βρίσκει σ' αυτό μέσα ερωτήματα, που μοιάζουν με τα δικά του, γι' αυτό και η προσωπική του ανησυχία, για την αστάθεια και την ανασφάλεια της σημερινής ζωής, ενστερνίζεται του συγγραφέα το συμβολικό όραμα» (Μαλάνος, 1962:193-197).

Συνεχίζει, σημειώνοντας ότι το φράγμα είναι ένα σύμβολο, το οποίο όμως ο συγγραφέας το ορίζει ρητά χωρίς να επιτρέπει στον αναγνώστη να το συλλάβει μόνο, αποφεύγοντας όμως με αυτό τον τρόπο τυχόν παρερμηνείες:

«Τι είναι το φράγμα; Ένα έργο σεβάσμιας ιστορικότητας, που ρυθμίζει την ύπαρξη μιας μικρής πολιτείας. Και όμως, αυτή η τεράστια σωρευμένη ύλη από πέτρα, σίδηρο και τσιμέντο, ταγμένη για ν' αντιστέκεται στο νερό, βρίσκεται τώρα, σύμφωνα με μian ανώτερη θέληση, εκτεθειμένη σε αμφιβολίες. Λιγιστές στην αρχή, πολύ πιο

πυκνές υστερότερα. Έτσι, μια μέρα, το αίσθημα της ασφάλειας του κόσμου της Γκρίζας - είναι το όνομα της φανταστικής πολιτείας, που προστατεύεται απ' το θεόρατο τείχος-στη σκέψη, ότι πρώτη εκείνη θα δεχόταν κατάστηθα το νερό, αν τύχαινε και έσπαζε το φράγμα, δεν αργεί να μετατραπεί σε πανικό. Σ' αυτό, βέβαια, πολύ συνέτειναν τα επίμονα και άκαρπα ψαχουλέματα, καθώς και η αμφίβολη εν γένει στάση του Υδρολόγου μηχανικού Βαλέρη, ενός δόχτορα της επιστήμης, που είχε σταλεί επίτηδες απ' το Κέντρο για να μελετήσει την κατάσταση και να ετοιμάσει, οπωσδήποτε, μια καθησυχαστική έκθεση. Ο Βαλέρης, όμως, δεν είναι καμωμένος για να ετοιμάζει καθησυχαστικές εκθέσεις επί παραγγελία. Ο ρόλος του στυλοβάτη 9ης κατάστασης δεν του ταιριάζει. Μήτε και οι πλάγιες, εκβιαστικές απειλές τον πτοούν. Είναι μια συνείδηση ελεύθερη. Περισσότερο κι απ' την κοινωνική του φήμη, που η τύχη της παίζεται στου Υπουργού τα χέρια, τον ενδιαφέρουν οι αμφιβολίες του. Άλλωστε, ο Βαλέρης δεν είναι από εκείνους που πίστεψαν στην τεχνική αρτιότητα του έργου αυτού. Περισσότερο πιστεύει στην προσωπική του διαίσθηση. Και η προσωπική του διαίσθηση του λέγει ότι, παρ' όλη την αντοχή που επέδειξε το φράγμα, στην τελευταία δραματική πάλη του με την αντίθεση και απειλητική ορμή του νερού, ξαναδίνοντας, έτσι, στον πανικόβλητο κόσμο της Γκρίζας, τη χαμένη, για μια στιγμή, εμπιστοσύνη του, αυτό δεν σημαίνει κιόλας, ότι ένα κάποιο ρήγμα δεν υπάρχει στο φράγμα. -«Όχι», μουρμούρισε· «το ρήγμα υπάρχει! Υπάρχει και κρύβεται! Τι δικαιολογία θα είχαν άνθρωποι σαν εμένα, αν δεν υπάρχει κάπου;»

Έτσι, το φράγμα καταλήγει να γίνει ένα σύμβολο. Τι ακριβώς συμβολίζει; Ελάχιστοι από τους αναγνώστες, νομίζω, θα διερωτηθούν. Γι' αυτόν και τον σύντομο πρόλογο, που προτάσσει στο μυθιστόρημα του ο κ. Πλασκοβίτης, εγώ τον θεωρώ περιττό κάπως. Περιττό, όχι επειδή αφαιρεί από τον αναγνώστη την ευχαρίστηση να συλλάβει ο ίδιος το νόημά του, αλλ' επειδή ο συγγραφέας, μεταχειριζόμενος τον συμβολισμό ενός ρεαλιστή, μας κατατοπίζει επαρκώς. Ο ορισμός εξάλλου, που σε μια στιγμή δίνει στο δόχτορα ο ίδιος ο Υπουργός, όταν τον καλεί στο γραφείο του για να του αναθέσει την αποστολή, είναι, νομίζω, σαφής. - «Θεωρώ περιττό, συνέχισε αργά, να τονίσω τη σημασία του. Το φράγμα δεν είναι μόνον ένα ιστορικής αξίας τεχνικόν έργον· είναι κάτι πολύ περισσότερο: Μία κα- τά- στα- σις, είπε προφέροντας χωριστά κάθε συλλαβή. Μία κατάσταση, που μετ' αυτήν, εγώ τουλάχιστον αδυνατώ να φανταστώ την συνέχειαν!». Αλλά πιο σαφής ακόμη, κι απ' την περιγραφόμενη πάλη του επιβλητικού

αυτού κτίσματος με το στοιχείο του νερού, είναι οι τελικές, προτρεπτικές δηλώσεις του Αμλετικού δόχτορα στους δημοσιογράφους. Και ονομάζω Αμλετικό τον Βαλέρη, όχι μόνον επειδή και αυτός, όπως κι ο Άμλετ, βρίσκεται σε διάσταση με το περιβάλλον του, ούτε επειδή ως άλλος Μάρκελος, θα μπορούσε και αυτός να επαναλάβει το περίφημο εκείνο:

Κάτι είναι σάπιο στο Βασίλειο της Δανίας,

αλλά κυρίως γιατί αμφιβάλλει και σκέπτεται, και με το να σκέπτεται τόσο πολύ, ενεργεί τόσο λίγο. Εχθρός, κατά βάθος, όλων των προσαρμοσμένων, ο Βαλέρης είναι ο αιώνιος διανοούμενος, που μοιραία θα έρχεται πάντα σε ρήξη με κάθε κατάσταση, που καταλήγει, κάποτε, να γίνει ταμπού. Και θα έρχεται σε ρήξη όχι μόνο επειδή θα διαισθάνεται στα εκάστοτε φράγματα την ύπαρξη κρυμμένων ρηγμάτων, αλλά, κυρίως, γιατί, αδιαφορώντας για τις συνέπειες, θα διακηρύττει την ύπαρξή τους» (Μαλάνος, 1962:193-197).

Το κύριο στοιχείο για το Μαλάνο, το οποίο κάνει το συγκεκριμένο έργο σημαντικό, είναι ότι είναι αληθινό. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την τεχνική γλώσσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, καθώς η γραφή του υποτάσσεται σε αυτή την αλήθεια και όχι αντίστροφα. Και καταλήγει :

«Πάντως ο κ. Σπ. Πλασκοβίτης έγραψε ένα μυθιστόρημα που ξαναδιαβάζεται. Και μάλιστα με το ίδιο πάντοτε ενδιαφέρον. Αλλ' αυτό ακριβώς δεν είναι κάτι που θα έπρεπε να θεωρηθεί σα μια άλλη ακόμη απόδειξη της αξίας του, που, βασικά, οφείλεται στην ποιότητα του γραψίματος, στη ζωντάνια των τύπων και των επεισοδίων του, και, ιδίως, στην ψυχική παρουσία του ίδιου του συγγραφέα στον κόσμο, που, μ' εξαιρετική τέχνη, εδημιούργησε; Κι ακόμη, δεν θα έπρεπε, τελειώνοντας το άρθρο μου, να προσθέσω ότι ο κ. Πλασκοβίτης, με το «Φράγμα» του, προσφέρει στα γράμματά μας, ένα βιβλίο αξιομετάφραστο;» (Μαλάνος, 1962:193-197, Καθημερινή, 26/6/1961, Ταχυδρόμος Αιγύπτου, 25/6/1961).

Ο Άλκης Θρύλος θεωρεί το βιβλίο ξεχωριστό:

«Ξεχωριστή ποιότητα διακρίνω στο «Φράγμα» του κ. Πλασκοβίτη, ένα μυθιστόρημα κάπως πολύ εγκεφαλικό, αλληγορικό και έτσι αναγκαστικά αιχμηρό, αλλά που σε όποιον ξεπεράσει τα προσκόμματα τα οποία ορθώνονταν άμα απουσιάζουν τα στοιχεία της μαγείας, επιβάλλεται. Επιβάλλεται η άσφαλτη ποιότητα του λόγου, η

αρμονικά ισορροπημένη δομή της σύνθεσης· το «Φράγμα» επιβάλλεται επίσης και προπάντων γιατί ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται, ότι ο συγγραφέας έχει διαμορφώσει έναν κόσμο, έχει πνευματικότητα, έχει στοχαστικότητα» (Θρύλος, Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1962).

Ο Κ. Πορφύρης βρίσκει μειονεκτήματα στον τρόπο που ο Πλασκοβίτης περιγράφει τους ανθρώπους:

«.....Δυστυχώς, οι άνθρωποι του Σπύρου Πλασκοβίτη, όταν δεν είναι ψεύτικοι (όπως π.χ. ο Μπεναρδής) είναι άτονοι, θολοί, χωρίς καθαρά περιγράμματα (όπως ο Βαλέρης, ο Φλωριάς, κ.α.). Ο βασικός λόγος που ο Σπύρος Πλασκοβίτης μ' όλο το αναμφισβήτητο ταλέντο του, δεν μπορεί να δώσει αληθινούς και καθαρούς ανθρώπους, είναι η συνεχής επέμβασή του σ' αυτούς, μα κυρίως το ότι έχει πέσει θύμα μιας πραγματικής φιλολογικής υστερίας: πιο πολύ ενδιαφέρεται να βάλει στο στόμα των ηρώων του ωραιόλογες κουβέντες, παρά να τους δώσει αληθινή σάρκα» (Πορφύρης, Αυγή, 6/5/1961).

Ο Απ. Σαχίνης κάνει μια πολύ ενδιαφέρουσα παρατήρηση για τις ικανότητες του Σπύρου Πλασκοβίτη:

«.....Αλλά θα ήθελα να προσθέσω μια παρατήρηση. Με το Σπύρο Πλασκοβίτη, στο «Φράγμα», συμβαίνει κάτι παράξενο: πετυχαίνει δηλαδή περισσότερο στα δύσκολα και λιγώτερο στα εύκολα έργα ενός πεζογράφου. Ό,τι έχει σχέση με το γενικό, το συνολικό και το απρόσωπο, ό,τι αποδίδεται με το τρίτο πρόσωπο του πληθυντικού μέσα στο μυθιστόρημα, είναι υποβλητικό, πειστικό και κερδίζει ανεπιφύλακτα τον αναγνώστη. Αντίθετα, ό,τι έχει σχέση με τα πρόσωπα, με τα άτομα και με τις ειδικές, ιδιωτικές σχέσεις ανάμεσά τους, παρουσιάζει αδυναμίες και γεννά επιφυλάξεις. Ο επικός δηλαδή τρόπος προσφέρεται περισσότερο στο Σπύρο Πλασκοβίτη ως πεζογράφο, παρά ο ρεαλιστικός» (Σαχίνης, Έθνος, 11/3/1961).

Ο Στρατάκης σημειώνει για το συγγραφέα και το βιβλίο του:

«.....Μας έδωσε ένα μυθιστόρημα που τα προσόντα του πρέπει ν' αναζητηθούν στην προσπάθειά τους να ελευθερωθεί η τέχνη από την υποδούλωση στον συγκεκριμένο κόσμο της αισθησιακής εποπτείας. Να δοθεί έμφαση όχι στο συγκεκριμένο αισθησιακό περιεχόμενο, αλλά στο αφαιρετικώς θεωρούμενο αντίτιμό του. Να είναι για το θεωρητή πηγή μακαριότητας και ευδαιμονίσεως- θέλησε να δώσει στο δημιούργημα του

ανειδωλικό χαρακτήρα και να το υψώσει επέκεινα της αισθητικής αντικειμενικότητας στη σφαίρα των ιδεωδών σχημάτων» (Στρατάκης, Έρευνα, 8^{ος} /1961).

Ο Θεοτοκάς εκφράζει πολύ θετική γνώμη για το έργο και θεωρεί ότι προορίζεται για ανθρώπους που σκέπτονται:

«.....Συνολικά, ένα στερεό, καλογραμμένο μυθιστόρημα του καιρού μας, με ανήσυχη πνευματικότητα και με προεκτάσεις, ένα βιβλίο για ανθρώπους που δεν φοβούνται να βάλουν το κεφάλι τους να δουλέψει λιγάκι. Και ένας νέος συγγραφέας σοβαρός, που έχει κοπιάσει και σκεφθεί πολύ και που έχει κάτι να πει και που ξέρει να το πει. Όπως τους χρειαζόμαστε τους νέους συγγραφείς» (Θεοτοκάς, Το Βήμα, 1/1/1961, Εθνικόν Βήμα, 1/2/1961).

Ο Κ. Δάφνης δεν πιστεύει ότι ο Πλασκοβίτης δίνει απαντήσεις αλλά ότι προβάλλει τα θέματα με τέτοιο τρόπο, ώστε η απάντηση να δοθεί από τον ίδιο τον αναγνώστη:

«.....Πού οδηγεί τον άνθρωπο η τεχνική; Στο βασανιστικό, στο αγωνιώδες αυτό ερώτημα, δεν δίνει απάντηση ο Πλασκοβίτης στο «Φράγμα». Προβάλλει όμως το θέμα με μια ενάργεια, που αξίζει περισσότερο από μια συμβατική κατάφαση. Γιατί δίνει την ευκαιρία στον αναγνώστη να βασανίσει την άποψή του και να δώσει ο ίδιος την απάντηση, όταν κλείσει το βιβλίο» (Δάφνης, Κερκυραϊκά Νέα, 26/6/1961).

Ο Λεβαντάς αναφέρεται θετικά και στο βιβλίο αλλά και στο συγγραφέα:

«.....Ανεξάρτητα από την ιδεαλιστική θεώρηση του μύθου, το μυθιστόρημα, ετούτο, είναι από τα καλλίτερα αποχτήματα της πεζογραφίας μας. Έχει ευρύτατη και στέρεη σύνθεση, πλήρη εσωτερική ισορρόπηση, αρτιωμένη ρεαλιστική εκφραστικότητα και άσπογη πρόζα. Γενικά είναι πολύ αξιόλογο βιβλίο, που δεν αφήνει αμφιβολία για την ρωμαλεότητα της πνοής του συγγραφέα» (Λεβαντάς, Το Αύριο, 1^{ος} -2^{ος} /1961).

Ο Γιαλουράκης συγκρίνει το έργο με μεγάλα έργα της διεθνούς λογοτεχνίας:

«...Το βιβλίο τούτο που κινείται στο κλίμα των Καβαφικών «Βαρβάρων» και που θυμίζει κάποτες Ιψενικής υφής κοινωνικά έργα, έχει το ακαταμάχητο προσόν να μπορεί να προσφερθεί σ' οποιαδήποτε γλώσσα, χωρίς εθνικοί και γενικά φυλετικοί και τοπικοί παράγοντες, να μειώνουν το ενδιαφέρον του: Γιατί το «Φράγμα», παρά την ελληνικότητα των ηρώων του, ουσιαστικά κινείται σε πανεθνικό κλίμα κι ο βαθύτατος

συμβολισμός του θίγει καταστάσεις που τις ζει σήμερα ο κάθε σκεπτόμενος άνθρωπος» (Γιαλουράκης, Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας, 5/3/1961).

Αναφορές και σχολιασμό του βιβλίου περιέχουν επίσης οι εφημερίδες Απογευματινή (Φουριώτης, 14/12/1960), Το Βήμα (4/12/1977), Αυγή (Νοταράς, 24/4/1977, 8/12/1977), Η Βραδυνή (Κλάρας, 16/1/1961, 11/10/1973), Εφημερίς των Ειδήσεων (Δούης, 24/1/1961, 25/1/1961, 26/1/1961, 27/1/1961, 28/1/1961), Το Βήμα (18/12/1977), Ανεξάρτητος Τύπος (22/7/1961), Τα Νέα (19/1/1978, 10/12/1977), Τηλέγραφος Κέρκυρας (Δούης, 21/12/61), Ακρόπολη (24/3/1961), Καθημερινή (Χουρμούζιος, 13/4/1961), Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας (Ζορμπαλάς, 19/2/1961), τα περιοδικά Επιθεώρηση Τέχνης (Ραυτόπουλος, 6^{ος} /1961), Νέα Εστία (Χατζίνης, 15/2/1961), Ελληνικά Θέματα (Κλάρας, 3^{ος}/1961, Δόξας, 7^{ος}/1961), Νέα Πορεία Θεσσαλονίκης (Αντύπας, 5^{ος}/1961), Σχολείο και Ζωή (Ζαφειρίδης, 5^{ος}/1961), 21^{ος} Αιών (3^{ος}/1961), Προοπτική (5^{ος}/1961), Σκαπάνη (5^{ος} /1961), Νέα Βιβλία (2^{ος}/1971), Βιβλιοφιλική (Τσακνιάς, 9^{ος}/1999), Ηώς (Καραντώνης, 4^{ος}/1961) και η ραδιοφωνική εκπομπή Εθνικόν Πρόγραμμα (Καραντώνης, 6/3/1961).

10.6. Το γυμνό δέντρο

Ο Χάρης σημειώνει, ότι ο Πλασκοβίτης δεν χρησιμοποιεί περιττά στοιχεία στο έργο του, γιατί ο συγγραφέας έχει συνείδηση της τέχνης και δεν προσπαθεί να εξαπατήσει τον αναγνώστη με συγκινησιακά και ενθουσιώδη στοιχεία. Αυτός είναι και ο λόγος που τα διηγήματά του παρουσιάζουν μία αξιοσημείωτη ηρεμία σε σχέση με τις θεματικές του, στοιχείο που μπορεί να κουράζει ως ένα βαθμό σταδιακά, αλλά δεν αφαιρεί τίποτα από την αξία του έργου:

«Σπύρου Πλασκοβίτη: «Το γυμνό δέντρο»

«Μου είχε κάμει εντύπωση από την αρχή, από τις πρώτες εμφανίσεις του κ. Πλασκοβίτη, η γαλήνη ψυχής που δίνει έναν ήμερο τόνο στην αφήγησή του. Και μ' αυτή τη γαλήνη και μ' αυτόν τον τόνο υποδέχεται τον αναγνώστη το «Γυμνό δέντρο». Στο «Λυχνάρι», το πρώτο διήγημα της συλλογής, μεγάλος είναι ο θρίαμβος της αγαθότητας και της χριστιανικής καλωσύνης. Καλά όμως αρμοσμένος κι ο λόγος στη γενική διάθεση. Αυτός ο προδομένος αδελφός, - ο ίδιος του ο αδελφός του πήρε τη γυναίκα του, - αυτός ο βαθύτατα απογοητευμένος άνθρωπος που τ' αφήνει όλα, δικαιώματα σε τσιφλίκι, περιουσία, νιάτα, απολαύσεις, που δεν είπε ούτε μια βαριά λέξη

στον άρπαγα κ' έγινε αναχωρητής, δεν είναι εύκολο να στηθεί όρθιος, πλάσμα αληθινό και αισθητό. Με μιαν αδέξια εκδήλωση μπορεί να περάσει έξω από τον κόσμο τούτον και να παρασύρει τον αφηγητή σε σειρά από παγίδες. Ωστόσο, όχι μόνο πείθει, όχι μόνο μας κρατάει κοντά του, αλλά και γίνεται στο τσιφλίκι η εναγώνια αναμονή.

Η ίδια ηρεμία ψυχής, ο ίδιος τόνος, και στο αμέσως επόμενο διήγημα που έχει τον τίτλο «Τάβλι στο γέρμα του ήλιου». Κ' η ίδια συγκρατημένη λυρική διάθεση, ούτε περισσότερη απ' όση σηκώνει ο σωστός πεζός λόγος, ούτε λιγότερη από εκείνην που χρειάζεται το είδος του διηγήματος που καλλιεργεί ο κ. Πλασκοβίτης..... Είναι ο συγγραφέας του «Γυμνού δέντρου» λυρικός πεζογράφος ως ένα σημείο, προπάντων όμως πεζογράφος. Ξέρει να συγκροτήσει το μύθο του χωρίς να δείχνει ότι στηρίζεται πολύ σ' αυτόν, αφηγείται με άνεση, κατορθώνει συχνά να δίνει με μια περίπτωση κάτι γενικότερο και διαρκέστερο, και αποφεύγει τις νόθες εκείνες καταστάσεις που είναι ό,τι ονομάζουμε «τριλογία».....

Δεν έχει φτάσει ο κ. Πλασκοβίτης στο ίδιο αποτέλεσμα με όλες τις σελίδες του βιβλίου του. Στο «Γυμνό δέντρο», λ.χ., το τελευταίο κ' εκτενέστερο διήγημα της συλλογής, ο αφηγητής είναι κάπως κουρασμένος. Συχνά πλατειάζει, κάποτε πέφτει και στην κοινοτοπία. Μα έχει ήδη προσφέρει αρκετά. Ό,τι προηγήθηκε είναι αξιόλογος πεζός λόγος. Και δεν πρέπει να ξεχνάμε και τούτο: ότι το «Γυμνό δέντρο» είναι το πρώτο βιβλίο ενός νέου πεζογράφου» (Χάρης, 1985: 266-268).

Ο Δόξας με τη σειρά του, θεωρεί ότι τα διηγήματα είναι ηθογραφικά και αυτό από επιλογή του συγγραφέα, ο οποίος μεταφέρει τα προβλήματα του καιρού στον αναγνώστη, κάνοντας τον να τα οικειοποιηθεί. Σημειώνει επίσης, ότι το δραματικό στοιχείο είναι έντονο στο έργο του Πλασκοβίτη αλλά με ένα αξιοπρεπή τρόπο, ώστε δεν προσπαθεί να εκβιάσει το συναίσθημα του αναγνώστη:

«Ιστορικός πεζογράφος, νατουραλιστής και ταυτόχρονα ψυχογραφικός, που θυμίζει με τα θέματα και τις περιγραφές του έντονα μα χωρίς να έχει καν επηρεαστεί από τον Καρκαβίτσα είναι ο Σπύρος Πλασκοβίτης στη νουβέλα και τα διηγήματα του «Το Γυμνό δέντρο». Η πεζογραφία του με το αθρόο ελληνικό χρώμα της στεριάς και της θάλασσας, με τους ανθρώπους που άλλοτε είναι σύμβολα μιας εποχής κι άλλοτε τρεχούμενοι τύποι της ζωής με προσωπικότητα όμως και ατομικό δράμα, μας γυρίζει νοσταλγικά στα χρόνια που η λογοτεχνία μας περπατούσε το δρόμο της ηθογραφίας.

Δε βρίσκω πως ο κ. Πλασκοβίτης παρουσιάζεται από αδυναμία ηθογράφος. Και στα διηγήματα της συλλογής του και σε άλλα του που έχω διαβάσει σε περιοδικά, εμφανίζει συνδεδεμένες ικανότητες στο μύθο και την αφήγηση που ευρύνουν τα δημιουργικά του όρια. Οι εξιστορήσεις όμως του «Γυμνού Δέντρου» είναι προσωπικές αναμνήσεις από θέματα που τον βαραίνουν και θέλει να ξεπληρώσει το χρέος του απέναντί τους..... Ο συγγραφέας υποβάλλει με τη σκηνοθεσία του και τα χρώματα που περνούν οι ψυχικές διακυμάνσεις των ηρώων του. Ρομαντισμός; ίσως. Κι όμως, όταν και την πιο τρυφερή περιπέτεια ξέρει ο πεζογράφος να την πλαισιώσει σ' ένα ντεκόρ από τρυφερές πινελιές, σου εμπνέει την άνεση και την αντοχή να συνυποφέρεις και συ με τον ήρωά του.

Το δραματικό στοιχείο εξάλλου αποτελεί ένα από τα βασικότερα του βιβλίου και δεν εμφανίζεται με οξύτητες και εκρήξεις. Δημιουργείται με μια αξιοπρέπεια και ομαλότητα, με μια αδιάκοπη διαμάχη και σύγκρουση με τη μοίρα που κυρίως ο συγγραφέας τοποθετεί αντιμέτωπους τους ανθρώπους του, σ' ένα τρομερό αγώνα για την καθημερινή χαρά, για την ερωτική τους απόλαυση, για την κοινωνική αποκατάσταση κάτω από δυσκολίες και δυσάρεστες συνθήκες.....

Και ο Πλασκοβίτης έχει τη δεξιότητα το πρόβλημα να το κάνει δικό μας» (Δόξας, Αυγή Πύργου, 2/3/1953).

Ο Αιμ. Χουρμούζιος κάνει κάποιες γενικές παρατηρήσεις για το έργο του Πλασκοβίτη:

«...Διαθέτει, εν πρώτοις, ο νέος πεζογράφος μια αναμφισβήτητη δεξιότητα στην παρουσίαση των προσώπων του. Λέγω «παρουσίαση» και όχι «διαγραφή», γιατί η προσωπικότητα των ηρώων του συντίθεται από την επαφή τους με τις καταστάσεις, ψυχολογικές ή άλλες, και τις καταστάσεις αυτές ο κ. Πλασκοβίτης έχει το χάρισμα να τις δημιουργεί με άνεση. Θα μπορούσε να του καταλογιστεί ως μειονέκτημα το γεγονός ότι δεν επιμένει πολλές φορές όσο θα έπρεπε σε μερικά περιστατικά, που γίνονται η σπονδυλική στήλη των αφηγήσεών του ή που βοηθούν για να αρτιωθή το πρόπλασμα των τύπων του. Κάποτε, τούτο είναι προτέρημα, γιατί αφήνονται στον αναγνώστη περιθώρια συμπληρώσεων και προικίζεται η αφήγηση με κάποιαν αλαφράδα, που καθώς περνά από τώνα στ' άλλο γοητεύει και παρασύρει» (Χουρμούζιος, Καθημερινή, 26/2/1953).

Ο Βαρίκας θεωρεί εντελώς διαφορετικό τον κόσμο του Πλασκοβίτη από τον πραγματικό:

«.....Ο κόσμος του νέου διηγηματογράφου δεν έχει τίποτε το κοινό με αυτόν που ζούμε καθημερινά. Εδώ οι μυστικές δυνάμεις, που θα κυβερνούν, εν τούτοις, πάντα την ανθρώπινη ζωή, παραμερίζουν το κοινωνικό επίστρωμα και παραμένουν κυρίαρχες. Γι' αυτό στο κόσμο του δεν υπάρχει καμιά διέξοδος. Κανένα φως, έστω και αμυδρό δεν έρχεται να προσφέρει το ελπιδοφόρο μήνυμα μιας απολύτρωσης. Ο άνθρωπος αγωνίζεται τον άνισο αγώνα με τη μοίρα του, βέβαιος ότι θα συντριβή τελικά. Αυτός όμως ο ίδιος αγώνας είναι κείνος που τον εξυψώνει στη συνείδησή μας και αποτελεί την ίδια του τη δικαίωση» (Βαρίκας, Τα Νέα, 11/2/1953).

Ο Νικηφόρος Βρεττάκος, με αφορμή το συγκεκριμένο βιβλίο, κάνει μια γενική παρατήρηση:

«.....Και μια παρατήρηση. Μια προσπάθεια δημιουργίας ενός περισσότερο άνετου ύφους θα διευκόλυνε τον κοινό αναγνώστη του να τον παρακολουθήσει καλλίτερα. Γενικά έχω να ειπώ ότι το 1952 παρουσιάζει στα ελληνικά γράμματα έναν αναμφισβήτητης αξίας συγγραφέα. Κι' ακόμα πιστεύω πως ο συγγραφέας αυτός δεν θα τύχη της κατανόησης που του αξίζει, γιατί ξεφεύγει από την πεπατημένη και δεν είμαστε εξοικειωμένοι να συλλαβαίνουμε αμέσως το πραγματικά νέο, το πραγματικά αληθινό και το πραγματικά άξιο» (Βρεττάκος, Ελληνικά Χρονικά, 8/2/1953).

Ο Ψυρράκης πιστεύει ότι ο έρωτας παίζει κυρίαρχο ρόλο στο βιβλίο:

«.....Ντέρτια και μαράζια, παιδεμα και ταπείνωση, απιστίες και ενοχές βασανίζουν τους ήρωες αυτής της νουβέλας και των διηγημάτων που συμπληρώνουν το βιβλίο, όπου ο έρωτας παίζει δεσπόζοντα ρόλο, κάτω από τον ελληνικό ήλιο, «αρχαία δύναμη, που λες δεν έχει άλλη αλήθεια μήτε ιστορία ο κόσμος». Ένα συναρπαστικό βιβλίο» (Ψυρράκης, Ελεύθερος Τύπος, 28/5/1953).

Ο Κουλούρης εξυμνεί ιδιαίτερα το λόγο του συγγραφέα:

«.....Ο λόγος του κ. Πλασκοβίτη έχει μια γραφικότητα, είναι προσωπικός και τα στοιχεία που τον αποτελούν δεν είναι ελαφρά, είναι προικισμένα με προτερήματα και δεξιοσύνη. Ανασυνθέτει καταστάσεις κ' οι σπόνδυλοι των αφηγήσεων του δεν αφήνουν πουθενά περιθώρια για να εισχωρήσει η περιπέτεια της αδυναμίας. Αθέλτητα

ίσως γίνεται διερμηνεία κάποιας επιστροφής προς τις ξεχασμένες ηθικές αξίες της ζωής. Και η θρησκευτική όμως έκσταση δεν εναντιώνει αλλά συναρπάζει και στις φλέβες της κυλάει ένας υπέροχος στοχασμός που κάνει το κείμενο ποιητικώτατο. Αποκαλύπτεται αργά αλλά σταθερά, ο κύριος προσανατολισμός, ένας μυστικός πομπός εκπέμπει διαρκώς και σε κάθε φράση, πως υπάρχει μέσα δω η αξία ενός δόκιμου πλέον συγγραφέα» (Κουλούρης, Η φωνή του Μοσχάτου, 10^{ος} /1953).

Στο συγκεκριμένο έργο ο συγγραφέας - αφηγητής διατηρεί μία καλυμμένη θέση (Τριάντου, 1997:11). Με τη χρήση αφηγημένου λόγου, διηγείται τις ιστορίες αποστασιοποιημένα, χωρίς να εμπλέκεται ο ίδιος, απομακρυσμένος από τους ήρωες (Μπενάτσης, 2010:233). Με αυτό τον τρόπο ο συγγραφέας καταφέρνει να παραθέτει το γεγονός, επιτρέποντας ταυτόχρονα στον αναγνώστη να δημιουργήσει μόνος του εντυπώσεις και απόψεις για τους ήρωες.

Ο Κουτσοχέρας αναφέρει για το ίδιο έργο:

«.....Ο Πλασκοβίτης διαγράφει με αδρές γραμμές και πλούσιο στοχασμό (πολλές φορές περισσότερο του δέοντος) χαρακτήρες και ζωντανεύει με την εμπειρία της τέχνης του έναν κόσμο που κινείται «από την επανάληψη της ηδονής ως το θάνατό της κι από τον ετοιμοθάνατο σπόρο ως που ξεπετιέται η καινούργια ζωή....» (Κουτσοχέρας, Πνευματική Ζωή, 1^{ος} /1953).

Αναφορά επίσης για το βιβλίο έκαναν οι εφημερίδες Εθνικός Κήρυξ (9/12/1952), Αλλαγή (24/2/1953), Ο Ανεξάρτητος (13/6/1983), Αυγή (5/6/1983), Προοδευτικός Φιλελεύθερος (Σαμαρόπουλος, 8/1/1953) και το περιοδικό Ελληνική Δημιουργία (Φουριώτης, 15/3/1953).

10.7. Η θύελλα και το φανάρι

Ο Χάρης σημειώνει, ότι το επίκεντρο του έργου του Πλασκοβίτη είναι ο άνθρωπος. Δίνει στον αναγνώστη όλες τις δραματικές στιγμές της ζωής του, χωρίς όμως να δείχνει οίκτο αλλά συμπάσχει μαζί του για τη μοίρα του. Καταφέρνει όμως να μην παίρνει ο ίδιος θέση αλλά να αποδίδει τις δραματικές στιγμές του ανθρώπου με συμπάθεια αλλά αποστασιοποιημένα:

«Σπύρου Πλασκοβίτη: «Η θύελλα και το φανάρι»

Η «Θύελλα και το φανάρι» είναι το δεύτερο βιβλίο, που μας πείθει ότι ο συγγραφέας του, ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης, δεν έκαμε πριν από λίγα χρόνια μίαν απλή εμφάνιση στην πεζογραφία μας, αλλ' ό,τι ανήκει στους νέους συγγραφείς μας, που με πίστη θα την υπηρετήσουν και πολλά θα της προσφέρουν..... Με τη «Θύελλα και το φανάρι» έχουμε πια τον πεζογράφο, που δίνει σελίδες πιο κατασταλαγμένες και πιο οριστικές, που δε διστάζει να ιστορήσει γεγονότα χτεσινά ακόμα και προχωρεί προς το άμορφο και επικίνδυνο υλικό μ' εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του.

Πόσοι από τους νέους πεζογράφους μας μπορούν να μας παρουσιάσουν μίαν ανασύνθεση του εμφύλιου πολέμου με τον τρόπο που την επιχειρεί και την κατορθώνει ο κ. Πλασκοβίτης στην «Κληματόβεργα», το πρώτο και εκτενέστερο αφήγημα του βιβλίου του; Καυτή ακόμα ύλη τα γεγονότα που αποτελούν το μύθο της «Κληματόβεργας», και όμως ο συγγραφέας της απλώνει τα χέρια του σ' αυτή την ύλη κι όχι μόνο δεν καίγεται, όχι μόνο δεν αποτραβιέται, αλλά καταφέρνει να την υποτάξει, να την πλάσει και να την προβάλει με μορφή καλά οργανωμένη, ικανή να δώσει το χρονικό μιας εποχής και μαζί τον άνθρωπο με ότι καθολικότερο και διαρκέστερο έχει μέσα του. Φτάνει μάλιστα ο κ. Πλασκοβίτης ως ένα τόλμημα που μπορούσε πολύ ακριβά να το πληρώσει: δε διστάζει να μας δείξει τις ολέθριες συνέπειες εκείνου του πολέμου σε μια χωριάτικη οικογένεια και να στήσει τα δυο παιδιά της αντιμέτωπα, σε μίαν εξοντωτική πάλη. Εδώ, εκείνος που διαβάσει δέχεται σαν αναπότρεπτα τα γεγονότα και μαζί με τα δύο αδέρφια βλέπει και τους δύο κόσμους που έζησαν τη σκοτεινή εκείνη ώρα της ζωής μας· εκείνος όμως που διαβάσει και ελέγχει, που διαβάσει και χαίρεται το στέριο γράψιμο, τρέμει μήπως περιμένει τον νέο πεζογράφο καμιά φοβερή παγίδα, και του ρουφήξει, του σκορπίσει τις δυνάμεις. Ωστόσο, ο κ. Πλασκοβίτης κάνει με πολλή προσοχή τα βήματά του προς το δραματικό τέλος, δεν παρασύρεται σε κήρυγμα, δε φανατίζεται, δεν κατηγορεί. Θλίβεται μόνο πολύ. Και θρηνεί τον άνθρωπο, που υποχρεώνεται από τη Μοίρα να περάσει από τέτοια δοκιμασία.

Πολύ ανθρώπινος ο τόνος και στο δεύτερο διήγημα της συλλογής, που δίνει μια πολύ σκοτεινή σελίδα της Κατοχής, και ζωντανός ο λόγος στο διήγημα που ακολουθεί: «Ο άνθρωπος και το λιοντάρι». Το τσίρκο, τ' αγρίμια του, ο θηριοδαμαστής, έτσι όπως παρουσιάζονται από τον κ. Πλασκοβίτη, ξεφεύγουν από την κοινοτοπία, κεντρίζουν την αναπνοή μας.

Αξιόλογες σελίδες ξεχωρίσαμε και στο «Πίφερο», ενώ αισθανθήκαμε χαλαρότερη την επαφή μας με τον αφηγητή στα άλλα διηγήματα της συλλογής και προπάντων στο «Συντροφιά με τον Αντρέα Φόρτη», που είναι και πολυσέλιδο. Ωστόσο, η γενική εντύπωση δεν αλλάζει. Η «Θύελλα και το φανάρι» είναι το δεύτερο βιβλίο, που τοποθετεί οριστικά τον κ. Πλασκοβίτη στην πεζογραφία μας» (Χάρης, 1985: 370-371).

Ο Ανδρέας Καραντώνης αναφέρει για το βιβλίο:

«.....Ο συγγραφέας, βαθύς γνώστης της λαϊκής ελληνικής ζωής, και της αγροτικής και της αστικής, πριν απ' όλα, σκύβει απάνω από τη μοίρα του ανθρώπου, του απλού και αδύναμου ανθρώπου που σχεδόν δε μπορεί να παλαίψη μαζί της, γιατί καλά-καλά δεν ξέρει από του του 'ρχονται τα χτυπήματα» (Καραντώνης, Ραδιοπρόγραμμα, 22/4/1956).

Ο ίδιος κριτικός είκοσι δύο χρόνια αργότερα, εστιάζει κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας αποτυπώνει την εξωτερική πραγματικότητα και την ατμόσφαιρα που κατορθώνει να δημιουργεί:

«Κάθε του διήγημα από τα υπόλοιπα πέντε της συλλογής [Η θύελλα και το φανάρι] ξετυλίγει κι ένα ξεχωριστό «θέμα-επεισόδιο», με διαφορετικό και αυτόνομο νόημα, όμως με κοινό υπόβαθρο την «αίσθηση της άμεσα αναβρυστικής ζωής» και μια προσπάθεια να ανευρεθούν και να τονιστούν, τα δραματικά, κάθε φορά, στοιχεία της, συνταιριασμένα πάντα με το περιβάλλον τους το συγκεκριμένο. Κύρια ικανότητα του Πλασκοβίτη είναι αυτή η απόδοση της «εκάστοτε ατμόσφαιρας». Κι αυτή η ατμόσφαιρα είναι που μας εντυπωσιάζει περισσότερο και μένει μέσα μας χαραγμένη πιο έντονα, από την ίδια την ιστορία με τους ήρωες της. Έτσι, στο τρίτο διήγημα, τον «Άνθρωπο και το λιοντάρι», εξιστορώντας τη θολή ζωή ενός ξεπεσμένου θηριοδαμαστή, που μέσα στον ξεπεσμό του εξακολουθούσε να πιστεύει πως είναι αυτό που ήταν κάποτε (εδώ βρίσκεται το δραματικό στοιχείο), μας κάνει να ενδιαφερόμαστε λιγότερο για το κύριο θέμα του και περισσότερο για το τσίρκο. Το ζωντανεύει με όλη την ιδιότυπη διάρθρωση και ζωή του, σα να είχε δουλέψει ο ίδιος πολλά χρόνια σε τσίρκο! Και, διαβάζοντας το διήγημα «Ευδαιμονία», αναρωτιόμαστε, «μα είχε κάνει ποτέ ο Πλασκοβίτης φούρναρης;». Μόνο ένας έμπειρος ψωμάς, που θα ήξερε να γράφει, θα μας μιλούσε τόσο λεπτομερειακά για τους φούρνους και τη φουρνάρικη τέχνη» (Καραντώνης, 1978: 190-191).

Την πολυπραγμοσύνη του συγγραφέα επισημαίνει και ο Δημήτρης Γιάκος στην κριτική του:

«.....Παράλληλα, σε μένα τουλάχιστον, έχει κάμει ζοηρήν εντύπωση η παρατηρητικότητα κι η πολυγνωσία του συγγραφέα, έτσι καθώς πραγματώνονται σε μερικές λεπτομέρειες του τσίρκου π.χ. (στο διήγημα «Ο άνθρωπος και το λιοντάρι») κι αλλού. Αυτά όλα, μαζί με την αναμφισβήτητην ανθρωπιά, που σαν παρήγορο υγρό διαποτίζει όλες ανεξαιρέτα τις σελίδες του Πλασκοβίτη, συντελούν στην αρτίωση μιας πνευματικής προσφοράς, από τις σημαντικότερες του καιρού μας» (Γιάκος, Νέα Εποχή Αργινίου, 15/4/1956).

Ο Μ. Γιαλουράκης εξηγεί, ότι ξεκίνησε να διαβάσει το βιβλίο με επιφυλάξεις:

«Η εκδοτική μανία των νεοελλήνων, αυτή που πλημμύρισε τα βιβλιοπωλεία μας με ποιητικές κυρίως συλλογές, δημιούργησε σαν αντίβαρο μια δικαιολογημένη δυσπιστία του κοινού, δυσπιστία που κυρίως έθιξε τους νέους που έχουνε μια κάποια αξία. Με τη δυσπιστία αυτή, άρχισα να διαβάζω τη «Θύελλα και το φανάρι» του κ. Σπ. Πλασκοβίτη, όσο κι αν η θητεία του στα Γράμματα χρονολογείται από το 1952, που τύπωσε το «Γυμνό δέντρο». Ομολογώ ότι από τις πρώτες κιόλας σελίδες, διαισθάνθηκα το μήνυμα, μήνυμα ενός λογοτέχνη με αναμφισβήτητα προσόντα, που ξέρει ποιο ακριβώς είναι το υλικό του διηγήματος και πώς να το μεταχειριστεί..... Υπάρχουνε στη συλλογή, σελίδες ποιοτικά άνισες, ωρισμένα διηγήματα υστερούνε σε σύγκριση με τα πρώτα, ο συγγραφέας που έχει έμφυτη την τάση προς κάποια αδιόρατη προσπάθεια για σάτυρα, παρασύρεται σε πειραματισμούς που προς το παρόν τουλάχιστο είναι αποτυχημένοι.....» (Γιαλουράκης, Αίγυπτος, 13/2/1956).

Ο Χατζίνης υποστηρίζει, ότι η δουλειά του Πλασκοβίτη παρουσιάζει μειονεκτήματα, αλλά παρόλα αυτά είναι αυθεντική και χαρισματική:

«..... Έχουμε μπροστά μας, χωρίς αμφιβολία, ένα γνήσιο πεζογράφο, για τον οποίο το θέαμα της φύσης και το άγγιγμα της ζωής αποτελούν αφορμές επικοινωνίας με το μυστήριο του κόσμου. Η φωνή του στερείται ίσως από τη διείσδυση που χρειάζεται, για να κατορθώσουν οι συλλήψεις του να εγγίσουν το βάθος αυτού του μυστηρίου. Δουλειά του όμως δεν είναι τόσο να μας αποκαλύψει, όσο να μας ζωγραφίσει. Να δώσει μιαν αυθεντική έκφραση στην ίδια τη ζωή, να μας κάμει πιο αισθητή την ανθρώπινη παρουσία» (Χατζίνης, Νέα Εστία, 1/2/1956).

Ο Αστέρης Κοββατζής, με αφορμή αυτό το βιβλίο, αποκαλεί το Σπύρο Πλασκοβίτη ως τον πιο γνήσιο πεζογράφο της γενιάς του:

«.....Τα κείμενα του Πλασκοβίτη δεν σε ξεγελούν, ποτέ δεν αναρωτιέσαι αν αυτό που διαβάζεις είναι ποίηση ή πεζογραφία. Πρόκειται, για μια κλασική πεζογραφία «ανανεωμένη», ενισχυμένη με όλα τα στοιχεία, που η σύγχρονη ευαισθησία τα θεωρεί απαραίτητα, για να θεωρήσει ένα πεζογράφημα αξιανάγνωστο. Νομίζω, ότι αν ο Μ. Μαραγάτσης θεωρείται, δίκαια, σαν ο πιο γνήσιος πεζογράφος της γενιάς του 1930, ο Σπ. Πλασκοβίτης πρέπει να θεωρηθεί σαν ο πιο γνήσιος πεζογράφος της νεώτερης γενιάς. Κι αυτό, γιατί η «νοθεία» της πεζογραφίας του με «εξωπεζογραφικά» στοιχεία είναι όσο παίρνει περιορισμένη..» (Κοβατζής, Απογευματινή, 6/1/1956).

Σύμφωνα με τον Τάκη Δόξα, ο Πλασκοβίτης έχει την ικανότητα να φέρνει τα γεγονότα κοντά στον αναγνώστη:

«Ορθόδοξη διηγηματογραφία με πολλά ηθογραφικά στοιχεία κι απροσποίητο ρεαλισμό, κάνει στη συλλογή του «Η θύελλα και το φανάρι» ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης. Η προσπάθειά του είναι να δώσει, και δίνει παντού, ένα ζωντανό μύθο μ' έναν τρόπο προσγειωμένο στην ωμή έκφραση που φέρνει πολύ κοντά μας τα πρόσωπα και τα γεγονότα» (Δόξας, Αυγή Πύργου, 16/1/1956).

Ο Άλκης Θρύλος αναφέρεται στα πλεονεκτήματα του έργου, εντοπίζοντας παράλληλα και κάποια μειονεκτήματα:

«.....Εντελώς ιδιαίτερος λόγος πρέπει να γίνει για την «Θύελλα και το φανάρι» του κ. Σπ. Πλασκοβίτη. Είναι μια σειρά διηγημάτων, ίσως λίγο ξερών, που μας αφήνουν να διακρίνουμε ότι είναι περισσότερο απαυγάσματα εγκεφαλικά παρά ποιητικού οίστρου, αλλά που τις όποιες τους ελλείψεις τις αναπληρώνουν με τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας αξιοποιεί τις ικανότητες και δυνατότητές του» (Θρύλος, Τόλμη, 2/6/1956).

Ο Μπάμπης Κλάρας τονίζει τον προβληματισμό και τη σκέψη που έχει αποτυπώσει ο συγγραφέας στο έργο του:

«.....Τις ανησυχίες του νεοέλληνα μέσα στη «Θύελλα» της μεταπολεμικής εποχής και την προσπάθειά του με «το φανάρι» της λογικής να διαλύσει τα συσσωρευμένα σκοτάδια. Αλληγορία, συμβολικότητα και στοχασμός, είναι τα κύρια

γνωρίσματα. Υπάρχει πολλή σκέψη σ' όλα αυτά τα διηγήματα. Τόση, ώστε συχνά δημιουργεί κάποια εντύπωση πραγματείας που ισοφαρίζεται όμως και ξεπερνιέται, από την τεχνική αφηγηματική επεξεργασία. Όλα όσα θέλει να πει ο κ. Πλασκοβίτης, κατορθώνει και τα αφηγείται. Με διπλό για τον ίδιο και για τον αναγνώστη κέρδος: το ζωνρό ενδιαφέρον και το κάλεσμα σε σκέψεις» (Κλάρας, Βραδυνή, 14/12/1955).

Στο συγκεκριμένο έργο, ο συγγραφέας καταφέρνει να συνδυάσει ιδανικά την αφήγηση με την ιστορία. Μέσα στο ψευδοχρόνο του μεταφέρει ιστορικά γεγονότα, καθώς και το κλίμα μίας εποχής, με τέτοιο τρόπο που είναι σαν να αναπαριστάται πρωτογενώς η ιστορία, της οποίας οι ήρωες είναι «θύματα» και βρίσκονται σε δεύτερο πλάνο. Ανάμεσα στα διαφορετικά διηγήματα δεν παρατηρείται φυσική διαδοχή των γεγονότων, ωστόσο εμφανίζεται σε καθένα από αυτά ξεχωριστά ή τουλάχιστον ο συγγραφέας δίνει στον αναγνώστη την εντύπωση ότι υφίσταται (Τριάντου, 1997:12).

Στο βιβλίο αναφέρθηκαν επίσης οι εφημερίδες Κερκυραϊκά Νέα (10/1/1956), Ελευθερία (Χάρης, 22/1/1956), Εθνικός Πυρσός (Φουριώτης, 1/1/1956), Εθνικός Κήρυκας (Παράσχος, 16/12/1955) και Το Βήμα (Βαρίκας, 11/1/1956).

10.8. Οι γονατισμένοι

Ο Βαρίκας σημειώνει, ότι ο άνθρωπος αποτελεί το κύριο θέμα του έργου και πιο συγκεκριμένα οι άνθρωποι, οι οποίοι δεν εντάσσονται στη κοινωνία και οι σχέσεις που αναπτύσσουν με αυτή, σχέσεις που για την κοινωνία παίρνουν τη μορφή απόρριψης. Εντούτοις, ο Πλασκοβίτης δεν παίρνει το μέρος των ηρώων του και δεν χρειάζεται να το κάνει. Είναι περιττό, γιατί οι ήρωες του περιγράφονται με τόσο ζωντανό τρόπο μέσω της αφήγησής του, που ο αναγνώστης είναι σε θέση να τους κατανοήσει αλλά και να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά τους:

«Η ωριμότητα ενός πεζογράφου, Σπύρου Πλασκοβίτη: «Οι γονατισμένοι»

Τα πεζογραφήματα, που συγκεντρώνει στο νέο του βιβλίο «Οι γονατισμένοι», που κυκλοφόρησε προ καιρού ο «Φέξης», διατηρούν στα βασικά καθέκαστά τους, τουλάχιστο, την κλασική μορφή του διηγήματος. Καθαρό και σταθερό περίγραμμα, οργανική ανέλιξη του μύθου, συγκεκριμένος στόχος, συγκέντρωση της προσοχής σ' ένα συνήθως «επεισόδιο» και σε περιορισμένο αριθμό προσώπων. Το διήγημα από την ίδια του τη φύση δεν ανέχεται τις περιπλοκές. Παραμένει στην ουσία του μια

προσωπογραφία. Θα έλεγες μάλιστα ότι ο συγγραφέας του «Φράγματος» έχει επιτελέσει σημαντικές προόδους στην τεχνική του είδους.....

Ένα καταστάλαγμα, ένα είδος ωριμότητας, που τερματίζει κατά κάποιο τρόπο την περίοδο των αναζητήσεων, μοιάζει να επισημαίνουν οι «Γονατισμένοι» για τον συγγραφέα τους. Που εκδηλώνεται ωστόσο περισσότερο στα τεχνικά καθέκαστα. Στη δομή, τη ζωνρότητα και τη σαφήνεια της αφήγησης, την αδρότητα και το προσωπικό του ύφος.

Διαφορετικά τα διηγήματα του τόμου, ως προβληματισμός και ως έκφραση ζωής, τα περισσότερα τουλάχιστο υπολείπονται αισθητά από την προηγούμενη προσφορά του κ. Πλασκοβίτη. Βέβαια, στην συλλογή συναντάμε διηγήματα θαυμαστής πληρότητας, όπως ο «Παροξυσμός», η «Δικαίωση», το «Πηλήκιο», το «Άλογο και το αεροπλάνο». Υπάρχουν όμως και άλλα μάλλον μέτρια, όπως π.χ. το «Σημάδι», που αφήνει να υπονοηθεί ότι περισσότερο από το συμβολικό, το στέρεο έδαφος του πραγματικού προσιδιάζει στην τέχνη του συγγραφέα. Στο οποίο κατορθώνει να δίνει προεκτάσεις που δεν τις συναντάμε, όπου το σύμβολο μεταβάλλεται σε σκοπό αυτό καθαυτό.

Ο κ. Πλασκοβίτης, ωστόσο, και στις πτώσεις του, που δεν σημειώνουν πάντως απότομες κάμψεις, παραμένει ένας αξιανάγνωστος πεζογράφος. Διατηρεί πάντα την προσφορά του σε κάποιο επίπεδο. Είναι από τους πιο αξιόλογους, τους πιο προσωπικούς πεζογράφους της γενιάς του» (Βαρίκας, 1975: 262-265).

Στην εστίαση του Πλασκοβίτη στον άνθρωπο αναφέρεται και η Ζωγράφου, η οποία σημειώνει ότι ο Πλασκοβίτης είναι ένας άνθρωπος με μεγάλο πολιτικό παρελθόν που όμως δεν έχει εμμονές αλλά καταφέρνει να προσαρμόζεται στην εποχή του και τα προβλήματά της, γιατί δεν ασχολείται με τον εαυτό του αλλά με τους ανθρώπους:

«Ο Σπύρος Πλασκοβίτης κυκλοφόρησε το 1965 μια συλλογή από διηγήματα με τίτλο: «Οι γονατισμένοι». Λίγο μετά την έκδοση τους πέφτουμε στην πηχτή τρομοκρατία της δικτατορίας. Ο συγγραφέας την περίοδο εκείνη χαρακωμένος αγιάτρευτα από προσωπικές εμπειρίες γράφει το μυθιστόρημα: «Το συρματοπλεγμα», ζωντανή μαρτυρία της εποχής και το διήγημα «Το ραντάρ». Γόνιμος πνευματικός δημιουργός, με σοβαρή παρουσία κυρίως στην πεζογραφία, υπήρξε συνειδητός αντιφασίστας μαχητής στις δύσκολες εκείνες ώρες, μετέχοντας δραστήρια στα

«Δεκαοχτώ Κείμενα» και μετά στα «Νέα Κείμενα», αν και έστειλε τις συνεργασίες του από τις φυλακές!

Φέτος, αποτινάζοντας αποφασιστικά τον εφιάλτη των παρανοϊκών τεράτων, γυρίζει στην καθημερινή πραγματικότητα που 'ναι αδιάρρηχτα δεμένη με τη μαρτυρική γη μας, το στυφό άρωμά της, το αρμυρό χνώτο της και ξανακυκλοφορεί τους «Γονατισμένους», μαζί με το «Ραντάρ». Η συνέχεια της ανθρώπινης παρουσίας μέσα στο χώρο μας, σ' όλα τα κοινωνικά επίπεδά της, φαίνεται αδιατάραχτη σε μια πορεία που κοχλάζει από τις ψυχικές εκρήξεις και τη φοβερή θύελλα του εσωτερικού κόσμου.

Ο οξυδερκής παρατηρητής της γύρω του ταξικής ζωής και με πολύ δυνατή όσφρηση, δεν της αποκρύβει κανένα ελάττωμα, δεν παραλείπει όμως και τα σημεία που το μόλεμα δεν έχει θίξει.....

Το πυκνό γράψιμο, η ποιοτική τελειότητα της έκφρασης, οι βαθιές ψυχολογικές προεκτάσεις, η λεπτόλογη ανατομία των χαρακτήρων, η ποικιλία των ανθρώπινων τύπων και η πλούσια διαβάθμιση των παρορμήσεών τους, ανεβάζουν το πνευματικό επίπεδο του αναγνώστη και του μεταδίνουν την άσφαλτη βεβαιότητα για την ωριμότητα, την ολοκληρωμένη και βαθιά καλλιεργημένη προσωπικότητα του συγγραφέα» (Ζωγράφου, Ριζοσπάστης, 14/7/1976).

Η Σαμαράκη με τη σειρά της σημειώνει, ότι ο συγγραφέας καταφέρνει να αποδώσει την αλήθεια αυτών των ανθρώπων και την περηφάνια που αυτοί κουβαλούν, αποκλεισμένοι μεν από τη κοινωνία, αλλά νικητές γιατί ακολουθούν την πραγματική ζωή και όχι την κοινωνική λογική:

«Μα όχι νικημένοι. Μπορεί να τους γονατίζουν ο ρυθμός κι οι αναγκαιότητες της ζωής τους ήρωες της νέας συλλογής διηγημάτων του Σπύρου Πλασκοβίτη (εκδόσεις Φέξη), αλλά δεν καταφέρνουν να διαπεράσουν τους στεγανούς χώρους της δικής τους αλήθειας, που είναι κι είναι η πηγή της αγωνίας τους. Γιατί οι ίδιοι, έτσι όπως είναι φτιαγμένοι, αποτελούν μια νίκη ενάντια στη στυγνή λογική, στα σβησμένα πάθη, στην προκαθορισμένη και δίχως εσωτερική φωτιά πορεία των γεγονότων και των ανθρώπων. Σ' όλα αυτά στέκονταν σαν μια πρόκληση οι ήρωες και τα πάθη των διηγημάτων του Πλασκοβίτη.....

...Ιστορίες της καθημερινής ζωής, όλες τους με τη σφραγίδα της ανθρώπινης περηφάνειας, αλλοιώτικης για τον καθένα ήρωα κι ολότελα δικής του, Ιστορίες που

δίνουν με πλούσια και δυνατή γλώσσα, την αίσθηση της αληθινής και σωστής ζωής, στα εννέα αυτά θαυμάσια διηγήματα» (Σαμαράκη, Γυναίκα, 7-20/4/1965).

Ο Δούης, στην «Ελευθερία της Κέρκυρας», παρουσιάζει το βιβλίο και συγκεντρώνει μία σειρά κριτικές γι' αυτό (Δούης, Ελευθερία, 7/5/1965).

Ο Φραγκόπουλος, στο περιοδικό «Νέα Δομή», θεωρεί ότι οι ήρωες του βιβλίου ανάγονται σε πρότυπα ζωής:

«.....Κοινό σημείο όλων των ηρώων του συγγραφέα είναι η πεισματική άρνηση της παραδοχής ενός αρχικού σφάλματος (λογικής, συμπεριφοράς, πάθους) που τους αλλοιώνει τη ζωή και τους συντρίβει ολοκληρωτικά.

Και αυτή η άρνηση, σε τελευταία ανάλυση, αυτό το πείσμα της σιωπής, είναι εκείνο που κάνει την ευγένεια, την αρχοντιά των ανθρώπινων τύπων του, και τους καταξιώνει όχι μόνο σαν σύμβολα ζωής, αλλά και σαν ζηλευτά, στο τέλος –τέλος, πρότυπα βίου» (Φραγκόπουλος, Νέα Δομή, 1/10/1976).

Ο Γιάννης Χατζίνης αναφέρεται στη μεγάλη δεξιοτεχνία του συγγραφέα:

«.....ο Σπύρος Πλασκοβίτης αναδείχεται ένας εξαιρετικός, λεπτότατος τεχνίτης, που ξέρει να αξιοποιεί τις εμπειρίες του, καθώς φέρνει στο φως κάποια δράματα, που στη ζωή μπορεί να περνούν απαρατήρητα» (Χατζίνης, Νέα Εστία, 1/5/1965).

Ο Ανδρέας Καραντώνης συμφωνεί και αυτός, ότι ο Πλασκοβίτης είναι ένας ικανός άνθρωπος λογοτεχνικά και πνευματικά:

«.....Αδέσμευτος πνευματικός άνθρωπος και συγγραφέας ο Πλασκοβίτης, έχει όλες τις δυνατότητες εκλογής δρόμων και απόψεων, πράγμα άλλωστε που συμφωνεί με το αυθόρμητό του ταλέντου του, τόσο αισθητό άλλωστε και στη ζέστα, την περιεκτικότητα και τη λιγεράδα της φράσης του και της γλώσσας του» (Καραντώνης, Η Ημέρα, 5/5/1965).

Και η εφημερίδα Αυγή όμως, με αφορμή το βιβλίο, επαινεί το συγγραφέα:

«.....Ο Πλασκοβίτης είναι μια δύναμη της πεζογραφίας μας κι ένας μάστορας στο διήγημα, το θαυμαστό αυτό είδος της τέχνης του λόγου, που μοιάζει σαν ένα

θαλασσινό κοχύλι και ακουμπώντας το στο αυτί σου, ακούς ακέρια τη μαγική βουή του κόσμου» (Αυγή, 20/5/1976).

Ο Ψυρράκης βλέπει τους ήρωες του βιβλίου ως φανατικούς:

«..... Άνθρωποι φανατικοί στη δική τους αλήθεια, ασυμβίβαστοι με τη μοίρα της ζωής τους, φτασμένοι κάποτε στα σύνορα της τρέλας, είν' όλοι αυτοί, που χωρίς να πάνουν εξωτερικά πολύ τόπο, αντιστέκονται καθημερινά προσπαθώντας να ξεφύγουν από το σιδερένιο χέρι της αναγκαιότητας» (Ψυρράκης, Απογευματινή, 6/12/1980).

Ο Γαλάτης από την άλλη, θεωρεί τον κόσμο των ηρώων πνευματικό:

«.....Όλος αυτός ο πλούσιος σε πνευματικούς ανθρώπους κόσμος, διοχετεύεται στον αναγνώστη με μια θαυμαστή λιτότητα, μια λιτότητα, που μαζί με την γλωσσική ευθυβολία, είναι η τελευταία κατάκτηση του διηγηματογράφου Πλασκοβίτη» (Γαλάτης, Ελευθεροτυπία, 2^{ος} 1965).

Ο Αλ. Κοτζιάς τονίζει, ότι μέσα από το βιβλίο διαφαίνεται ο σεβασμός που διακατέχει το συγγραφέα για τον άνθρωπο και την αξιοπρεπή του υπόσταση:

«.....Βιβλίο πλουσιώτατο σε εικόνες ζωής, μεστό σε καίρια ερωτήματα. Και δεν είναι βέβαια δυνατόν να συμπυκνωθή σ' ένα σύντομο πληροφοριακό σημείωμα. Ωστόσο, θα ήταν βασική παράλειψη αν δεν υπογραμμίζονταν δύο έντονες παρουσίες: Της Ελλάδος πρώτα, που χρωματίζει τις σελίδες του με ολοζώντανες πινελιές, χώρου, ατμόσφαιρας, ώρας. Του ανθρώπου έπειτα, γενικώτερα. Και τούτο το τελευταίο αποκαλύπτει τη βαθειά πνευματική ευθύνη του συγγραφέα. Γιατί, μπορεί να γονατίζουν οι ήρωες του κάτω από το βάρος της αδυσώπητης μοίρας, αλλά εντέλει δεν χάνουν την ιερότητα της ψυχή τους, όση και αν είναι η μοναξιά τους, ο τρόμος τους, ο δαιμονισμός τους, η φρίκη τους, ή η αμαρτία τους. Ο σεβασμός για τον άνθρωπο δεν είναι από τα μικρότερα κεφάλαια του εξαιρετου αυτού βιβλίου» (Κοτζιάς, Μεσημβρινή, 5/2/1965).

Ο Γιαλουράκης εξυμνεί τη λιτότητα του συγγραφέα:

«Υπάρχει στους «Γονατισμένους», μια δωρική λιτότητα ύφους, μια διαύγεια εκφραστικών μέσων, ένας τόνος πολιτισμού, που σπάνια συναντούμε σε ανάλογα κείμενα. Ο κ. Πλασκοβίτης, είναι καλλιτέχνης με απόλυτη αίσθηση του περιττού, λογοτέχνης που γνωρίζει καλά την αναγκαιότητα της μορφής, εφ' όσον θέλουμε να σωθεί το περιεχόμενο» (Γιαλουράκης, Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας, 7/3/1965).

Μέσω της λιτότητας του αφηγητή, ο συγγραφέας αναμεταδίδει απλώς μία ιστορία, χωρίς υπερβολές και πρόσθετα στοιχεία (Μπενάτσης, 2010: 236). Δεν χρειάζεται εξάλλου κάτι παραπάνω. Η αφήγηση είναι σκόπιμα δομημένη με αυτό τον τρόπο. Η παράθεση των γεγονότων γίνεται καθαρά και με σαφήνεια. Το στοιχείο αυτό είναι τόσο ισχυρό που οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση στη μορφή θα αλλοίωνε το αξιόλογο περιεχόμενο και τη μεγάλη σημασία τους.

Αναφορά και σχολιασμός του βιβλίου υπήρχε και στις εφημερίδες Εσπερινή (Τόμπρος, 10/5/1965), Ακρόπολη (Κωστελένος, 3/6/1965), Έθνος (Σαχίνης, 12/7/1965), Ελευθερία (Χάρης, 29/8/1965), Τα Νέα (1/4/1976, 9/4/1976), Απογευματινή (Φουριώτης, 19/4/1965), Ελευθεροτυπία (Σταμέλος, 8/7/1976), Καθημερινή (20/11/1980) και το περιοδικό Εποχές (Σαχίνης, 5^{ος} 1965).

10.9. Το πουκάμισο του καθηγητή και άλλα διηγήματα

Ο Τσατσούλης τονίζει, για άλλη μία φορά, τη μεγάλη ικανότητα του Πλασκοβίτη να μην ασκεί κριτική για τα κακώς κοινωνικά κείμενα αλλά αντίθετα να αποστασιοποιείται, παρουσιάζοντάς τα όμως με ακρίβεια. Ο συγγραφέας καταφέρνει να αποδώσει καταστάσεις ρεαλιστικές αλλά καθημερινές και μικρές, οι οποίες όμως εντάσσονται στην ιστορία, αφού τα μικρά και καθημερινά την συνθέτουν. Ακόμα και στις περιπτώσεις που οι ήρωές του ηττώνται τραγικά, αυτό γίνεται με τρόπο που δεν αφαιρεί τίποτα από την σπουδαιότητά τους:

«Η πορεία του Σπύρου Πλασκοβίτη στην πεζογραφία έχει από νωρίς χαρακτηριστεί από μια έντονα κοινωνική και πολιτική θεματική που συνιστά μια κριτική καταγραφή του πραγματικού, μια σύζευξη του ιστορικού και του μυθοπλαστικού, που παράγει συχνά μια λογοτεχνία έμμεσης καταγγελίας.

Στο τελευταίο του βιβλίο, η νουβέλα που δίνει και το γενικό τίτλο, κινείται σε κάποιον παραπλήσιο χώρο..... Παρά την καυστικότητα, η νουβέλα δεν ασκεί μια κοινωνική κριτική ηθών και ήθους με στόχο την καταδίκη του ήρωα. Αντίθετα, ο αφηγητής περιγράφει τις καταστάσεις, σκιαγραφεί το κεντρικό πρόσωπο όσο και εκείνα που το περιβάλλουν με μια «επαγγελματική» θα έλεγε κανείς συνέπεια, κατορθώνοντας να τηρήσει μια εξισορροπητική, απέναντι στη διάχυτη μεν αλλά λεπτή ειρωνεία του λόγου του, αποστασιοποίηση.....

Η νουβέλα του Σπύρου Πλασκοβίτη, παρά τη φαινομενική της απλότητα και αμεσότητα στο λόγο, διαθέτει πολλαπλά επίπεδα ανάγνωσης που την κάνουν απολαυστική.

Το βιβλίο συμπληρώνουν δέκα ακόμη διηγήματα, κάποια από τα οποία αποτελούν παραδειγματικά δοκίμια εκφραστικής πληρότητας, οικονομίας και έντασης της αφήγησης, χαρακτηριστικά που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του διηγηματικού είδους. Εδώ ο συγγραφέας εγκαταλείπεται συχνά σε ερωτικές σελίδες ιδιαίτερης ομορφιάς, ενώ άλλοτε αγγίζει προσωπικές καταστάσεις που θα οδηγήσουν μοιραία σε ψυχογραφικές τομές. Οι καλύτερες όμως στιγμές βρίσκονται νομίζω σε εκείνα από τα διηγήματα, όπου το αφηγηματικό τέχνασμα έγκειται στην έκθεση μιας ιστορίας, της οποίας η έκβαση ανατρέπει όχι μόνο τη λογική του κειμένου αλλά και τον μέχρι στιγμής διαμορφωμένο ορίζοντα αναμονής του αναγνώστη..... Στα υπόλοιπα διηγήματα οι υποκειμενικές καταστάσεις ανάγονται συχνά σε μια ιδιάζουσα τραγικότητα, άσχετα με το ευτυχές ή μη τέλος τους, που μόνο μια υποβόσκουσα ειρωνεία του αφηγητή τους μπορεί να ελαφρύνει. Εδώ πρόκειται για την αίσθηση μιας ολοκληρωτικής και μη-αντιστρέψιμης ήττας. «Η Καραμπίνα», «Το Κασόνι», «Ένα χαμένο Πορτοφόλι» και κυρίως «Η Βαλίτσα» αποτελούν δείγματα μιας ανεξέλεγκτης κυκλικής ροής του χρόνου, όπου τα περιθώρια επιλογής έχουν για πάντα εκλείψει.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης, με το βιβλίο του αυτό, αναδεικνύεται, για άλλη μια φορά, σε άξιο εκφραστή του διηγήματος, ενός είδους απαιτητικού σε ρυθμό, οργάνωση και ένταση και του οποίου η επιτυχία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην έκπληξη που επιφυλάσσει στον αναγνώστη του» (Τσατσούλης, 2001: 113-115· ANTI, 3^{ος} /1995: 64-65).

Η οπτική γωνία, την οποία ο συγγραφέας υιοθετεί σε αυτό το έργο, είναι αυτή της εξωτερικής εστίασης, αφού ο αφηγητής κρατάει σε απόσταση τους ήρωες του (Καψωμένος, 2008:140). Λειτουργεί δηλαδή, ως ένα εξωτερικό πρόσωπο, παραθέτοντας τις πληροφορίες των γεγονότων που είναι απαραίτητες και τίποτα άλλο. Δεν επιτρέπει να φανεί πως νιώθει ο ίδιος αλλά απλώς περιγράφει, αφήνοντας τον αναγνώστη να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα, μία προσφιλή τακτική του συγκεκριμένου συγγραφέα. Τα πιο τραγικά εξάλλου δεν είναι αυτά που στολίζονται με

δραματική τόνο αλλά αυτά που η λιτή αφήγηση αφήνει γυμνά, να φανούν ολοκληρωτικά.

Ο Τσαούσης θεωρεί, ότι αυτά που αφηγείται ο Πλασκοβίτης είναι καθημερινά, λόγω του τρόπου που έχει διαμορφωθεί η κοινωνία και που το ξεπούλημα της ηθικής είναι απαραίτητο για την κοινωνική καταξίωση. Εντούτοις και αυτά αποτελούν μέρος της ιστορίας, γιατί από αυτά συντίθεται και παράλληλη απεικόνιση της πραγματικότητας, η οποία αναγκάζει τους ήρωες να απολέσουν την ηθική τους, για να επιβιώσουν ή να ανελιχθούν:

«Το ξεπούλημα της ηθικής»

..... Η ιστορία που αφηγείται στο πρώτο, ομότιτλο της συλλογής, διήγημά του, ο καταξιωμένος πεζογράφος μας Σπύρος Πλασκοβίτης, εξελίσσεται από το 1964 ως και τα χρόνια της Χούντας.

Μια απλή ιστορία, από τις πολλές που συμβαίνουν, και βέβαια δεν έρχονται στη δημοσιότητα, όπου η πρεμούρα για ανάδειξη, επιστημονική, οικονομική, κοινωνική, κάνει τον καταφλεγόμενο από την πρεμούρα της ανάδειξης να ξεπουλάει κάθε ηθικό έρεισμά του.

Συνηθισμένα πράγματα, ίσως πείτε. Ναι, αλλά έλα που από αυτά τα συνηθισμένα φτιάχνεται ο βίος μας – οι βασανισμοί μας δηλαδή και το ξεπούλημα του μέλλοντός μας.

Γιατί η ακαδημαϊκή εξέλιξη του Παπαρόδη περνάει από τις Συμπληγάδες του Ναι και του Όχι, εκείνων των Μεγάλων του αξεπέραστου Καβάφη - και είναι τόσο λίγοι εκείνοι που λένε το Όχι!.....

Είναι ένα διήγημα- γροθιά στη σαπισμένη κοιλιά του κοινωνικού, ιδιαίτερα του ακαδημαϊκού κατεστημένου, γραμμένο με τη γνωστή συναρπαστική αφηγηματικότητα που διακρίνει τον Πλασκοβίτη (τον συγγραφέα που ξέρει να μιλάει στο κοινό με θαρραλέο ρεαλισμό).

Τα άλλα δέκα πολύ συντομότερα διηγήματα της συλλογής, που μερικά φτάνουν στο ύψος του πρώτου (όπως «Η καραμπίνα», «Η καρέκλα», «Ένα χαμένο πορτοφόλι»), πρωταγωνιστές τους έχουν το σημερινό καθημερινό άνθρωπο που δέρνεται γυμνός από ποικίλες καταιγίδες στην βιοτική του πορεία και που, το χειρότερο, οι ηθικές

αντιστάσεις του είναι εξασθενημένες έως ανύπαρκτες- γιατί δεν φροντίζει παρά μόνο για το στομάχι του και το αυτοκίνητο του» (Τσαούσης, Έθνος, 26/4/1993).

Η εφημερίδα «Τα Νέα» ρώτησε το Σπύρο Πλασκοβίτη, αν μέσα από το σχολιασμό της περιόδου 64-65 και της επταετίας, στην ουσία σχολιάζει το σήμερα, λαμβάνοντας την εξής απάντηση:

«Ναι, η εποχή αυτή της νουβέλας απ' όπου ξεκινά το καινούργιο βιβλίο μου, ήταν για μένα το «Αυγό του φιδιού». Έσπασε τότε το τσόφλι του, ξεπετάχτηκαν τα κεφάλια του- η σημερινή αδίστακτη κοινωνία, οι αδίστακτοι άνθρωποί της» (Τα Νέα, 5/4/1993).

Και στην εφημερίδα «Ημέρα Πατρών», ο Πλασκοβίτης παραδέχεται ότι ο καθηγητής της ιστορίας του είναι υπαρκτό πρόσωπο:

«Ο Χάρης Παπαρόδης ως ένα σημείο είναι ένα πραγματικό πρόσωπο. Έχει περάσει βέβαια μέσα από τη φαντασία που πρέπει να έχει ο συγγραφέας, μεταβάλλοντας περιστατικά και χαρακτηριστικά» (Ημέρα Πατρών, 4/8/1993).

Στη νουβέλα που έδωσε τον τίτλο της στο βιβλίο εστιάζει και ο Νίκος Αλεξίου, στην εφημερίδα «Τα Νέα»:

«Μια νουβέλα και δέκα διηγήματα δίνει ο Πλασκοβίτης με το νέο βιβλίο του, δυο χρόνια μετά το μυθιστόρημα του «Η Κυρία της βιτρίνας», που μεταφράζεται ήδη στα γαλλικά, αγγλικά και γερμανικά.

Κεντρικό πρόσωπο της νουβέλας ο υφηγητής του Συνταγματικού Δικαίου στο «Αθήνησι» Χάρης Παπαρόδης, ένας κομψευόμενος των σαλονιών. Η ιστορία του ξεκινάει στη σημαδιακή διετία 1964-65, για να καταλήξει στα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Ο υφηγητής πετυχαίνει το σκοπό του. Εκλέγεται καθηγητής. Στο μεταξύ όμως, χρειάστηκε να τροποποιεί εκάστοτε, μαζί με τις ...ιδέες του, και το βασικό του σύγγραμμα- αυτό που του έδωσε το εισιτήριο για την πανεπιστημιακή έδρα, σύμφωνα με τις πολιτικές μεταβολές της πολυτάραχης εποχής.

Μαζί του, γύρω του, ένας αδίστακτος κόσμος χορεύει τον τραγικό και κωμικό χορό της κοινωνικής επικρατήσεως. Μετά τα Ιουλιανά του 1965 όλα πια επιτρέπονται....

Τη νουβέλα συνοδεύουν δέκα διηγήματα, όπου ο αναγνώστης συναντάει επίσης επιδέξια περιγραφή ανθρωπίνων τύπων και καταστάσεων, δοσμένων με τη γραφίδα ενός από τους κατ' εξοχήν «κοινωνικούς» μεταπολεμικούς πεζογράφους μας.

Ρεαλιστής αλλά και λυρικός, ο συγγραφέας του «Φράγματος» και της «Πόλης» δίνει ένα ακόμη δείγμα πλούσιας φαντασίας και γραφής» (Αλεξίου, Τα Νέα, 13/4/1993).

Ο Γ.Δ. Παγανός σημειώνει, ότι υπάρχει ανομοιογένεια ανάμεσα στα διηγήματα του βιβλίου:

«Σε όλα τα διηγήματα της συλλογής η επιφάνεια και το βάθος παρουσιάζονται συγχωνευμένα. Δεν έχουν όμως την ίδια εμβέλεια όλα. Με ελάχιστες εξαιρέσεις η δύναμη των πραγμάτων εξασθενίζει την ισχύ των συμβόλων. Υπάρχουν κείμενα που μπορούν να αναχθούν σε φιλοσοφικά δοκίμια «μελέτης θανάτου». Δε δραματοποιούνται οι καταστάσεις. Όμως ο αναγνώστης πίσω από τη φαινομενική εξωτερική ηρεμία διαισθάνεται την ταραχή της συνειδησιακής και υπαρξιακής αγωνίας του ανθρώπου της εποχής μας» (Παγανός, Γράμματα και Τέχνες, 1994:9).

Ο Νίκος Ντόκας αναφέρει ως πολύ έξυπνο και αποτελεσματικό το εύρημα της αφήγησης, το οποίο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας:

«Στη νουβέλα του ο Σπ. Πλασκοβίτης χρησιμοποιεί διπλή γραφή. Σε τρίτο πρόσωπο έχουμε την περιγραφή του βίου και της πολιτείας του καθηγητή Παπαρόδη - ένας πανόπτης παρατηρητής καταγράφει τα συμβαίνοντα. Σε πρώτο πρόσωπο όμως υπάρχει ένας αφηγητής. Ο λόγος του περιβάλλεται από αγκύλες. Και αυτός ο αφηγητής είναι που είχε αναλάβει την υπόθεση Παπαρόδη, από μέρους του διαφημιστικού γραφείου. Έτσι, όταν η περιγραφή δεν επαρκεί για να δοθεί η πολυπλοκότητα των πραγμάτων, επεμβαίνει η αφήγηση για να φωτίσει σημεία σκιερά. Ένα αρκετά έξυπνο και αποτελεσματικό εύρημα» (Ντόκας, Ελευθεροτυπία, 30/5/1993).

10.10. Η κυρία της βιτρίνας

Ο Ντεγιάννης εκφράζει το θαυμασμό του για τον Πλασκοβίτη, σημειώνοντας, ότι παρά την πολιτική του ιδιότητα, καταφέρνει να διατηρεί και τη λογοτεχνική του υπόσταση:

«.....Στην πεζογραφία ξεχώρισα την «Κυρία της βιτρίνας» του Σπύρου Πλασκοβίτη- ευκαιρία να θυμηθούμε πως το λογοτεχνικό ταλέντο δεν είναι ασυμβίβαστο με ορισμένα επαγγέλματα» (Ντεγιάννης, Τα Νέα, 13/12/1991).

Ο Τάκης Μενδράκος σχολιάζει την ψυχογραφική δύναμη του συγγραφέα:

«.....Εκείνο που ιδιαίτερα εντυπωσιάζει στην πεζογραφία του Σπ. Πλασκοβίτη, είναι ότι επιβάλλει στον αναγνώστη να παρακολουθεί τη δράση των ηρώων του πολύ περισσότερο μέσα από την εσωτερική διαδρομή τους παρά από την πορεία των γεγονότων. Είναι τέτοια η ψυχογραφική του δύναμη, ώστε να συγκεντρώνει εκεί την προσοχή του κοινού, με αποτέλεσμα η δράση ή κάποια πράξη να φαίνεται ασθενέστερη από τις εσωτερικές επιπτώσεις που δημιουργεί, όπως και οποιαδήποτε δραστηριότητα ή πράξη να φαίνεται σαν απόρροια κάποιων γενικότερων καταστάσεων. Έτσι, στην «Κυρία της βιτρίνας», ο μύθος ακουμπάει στο κλίμα της Ελλάδας του μεταπολέμου, όπου Σαουδάραβες επιχειρηματίες και Ιταλοί μαφιόζοι καταστρέφουν τον παραδοσιακό χώρο, Έλληνες μεσάζοντες προσεταιρίζονται τη μικροπολιτική για να αποκατασταθούν, ενώ μια αριστερά καταπονημένη από την ήττα προσπαθεί σπασμωδικά να βρει τα βήματά της..» (Μενδράκος, Πόρφυρας, 11^{ος} -12^{ος}/1991).

Στο επιμύθιο του βιβλίου αναφέρεται ο Τσακνιάς:

«...Το επιμύθιο της Κυρίας της βιτρίνας είναι πικρό και άκρως διδακτικό: Όποιος μπαίνει στο παιχνίδι της εξουσίας, καλά θα κάνει να αφήνει στον προθάλαμο τις ιδεαλιστικές του αυταπάτες. Ή, αντιστρόφως, όποιος δεν μπορεί να απαρνηθεί τις ακριβές του αυταπάτες, καλά θα κάνει να αφήνει κατά μέρος τις πολιτικές φιλοδοξίες του» (Τσακνιάς, Η Λέξη, 9^{ος} -10^{ος} /1991· Τσακνιάς, 2000:216).

Ο Κούρτοβικ υποστηρίζει, ότι ο Πλασκοβίτης με το έργο του περιγράφει ιδανικά αλλά και πρωτόγνωρα την Ελλάδα:

«.....Το τελευταίο του βιβλίο δίνει μια εικόνα της σημερινής Ελλάδας πιο πολύμορφη και πιο εξειδικευμένα σύγχρονη από αυτή που παρατηρούμε σε άλλα, πιο πολυδιαβασμένα και πολυσυζητημένα ελληνικά μυθιστορήματα της πρόσφατης παραγωγής. Μερικά στοιχεία της είναι πραγματικά πρωτότυπα στη θεματολογία της ελληνικής πεζογραφίας: η συνειδησιακή ρευστότητα ενός μεσήλικα αριστερού ριζοσπάστη που κλείνει σιγά σιγά ειρήνη με τη ζωή και σχετικοποιεί τις αξίες του, η απόστασή του από το γιο του, οι συναλλαγές ανάμεσα σε πολιτικούς ιθύνοντες και

ισχυρούς παράγοντες της οικονομικής ζωής, το ξεπούλημα της παράδοσης και της γης σ' ένα κοσμοπολίτικο τουριστικό κέντρο κ.λπ.» (Κούρτοβικ, Ελευθεροτυπία, 20/2/1991).

Ο Χατζηβασιλείου αναφέρεται στην πειστικότητα του έργου:

«.....Αν εξαιρέσουμε την κάπως φωτογραφική απεικόνιση της σύγχρονης πολιτικής πραγματικότητας (από την οποία δεν εξαιρείται και η μυθιστορηματική προσωπικότητα του Χαιρέτη), ο τόπος της δράσης στο τελευταίο βιβλίο του Σπ. Πλασκοβίτη είναι αληθινά – και το κυριότερο: πειστικά ζοφερός. Πιο πειστικοί, ωστόσο, είναι οι άνθρωποί του: πάνω απ' όλους η ίδια η Αγγελίνα- συμπτκνωμένη ουσία πείρας και δύναμης· ακόμη ο σκοτεινός Νικίας Ζαβόλης· τέλος, η δραματική-ευτυχώς χωρίς έντονα χρώματα σκιαγραφημένη- Πωλέτα, στον ρόλο της μιγάδος «πεταλουδίτσας». Δεν είναι και λίγα» (Χατζηβασιλείου, ANTI, 13/12/1991).

Στο συγκεκριμένο έργο εντοπίζεται μία αναχρονία, σε σύγκριση με τα άλλα. Εδώ παρατηρείται μια επιβράδυνση, αφού το κείμενο εκτείνεται σε μία μεγάλη περίοδο, ενώ η ιστορία περιγράφεται σε πολύ μικρότερο χρόνο (Μπενάτσης, 2010). Εξάλλου, το πολιτικό πλαίσιο του διηγήματος γίνεται πολύ γρήγορα αντιληπτό, επειδή δεν ανήκει στο μακρινό ιστορικό παρελθόν και, έτσι, ο αναγνώστης μπορεί να χρησιμοποιήσει την εμπειρία του για να το κατανοήσει. Επιλέγει λοιπόν να εστιάσει στους χαρακτήρες και στα ψυχογραφήματά τους, ώστε να προσδώσει τον αντίκτυπο της ιστορίας και της κοινωνίας, στους ήρωες και στις συμπεριφορές τους.

Ο Χρήστος Παπαγεωργίου, ελπίζει ότι αυτό το έργο δεν θα μεταφερθεί στην τηλεόραση, με τον τρόπο που μεταφέρθηκε «Η πόλη»:

«...Έτσι το τελευταίο του πόνημα, που ας ελπίσουμε ότι δεν θα γίνει «θέμα» για την τηλεόραση, όπου τα πάντα ισοπεδώνονται υπό τη διάχυτη ανάγκη της ακροαματικότητας και προκειμένου να διατηρήσει όλες του τις αρετές, πρέπει να διαβαστεί –αφού είναι- σαν συνέχεια της «Πόλης» αρχικά και μετά της μεγάλης αξίας που έχει από άποψη λογοτεχνικής γραφής, πλέον, κύριο γνώρισμα μαζί με τη διέπουσα σοβαρότητα και εντιμότητα που διακρίνουν στον αναγνωστικό στίβο της πεζογραφίας στον τόπο μας, τον ίδιο το συγγραφέα» (Παπαγεωργίου, Κερκυραϊκό Βήμα, 30/11/1991).

Ο Μερακλής θεωρεί, ότι το συγκεκριμένο έργο είναι αυτοβιογραφικό:

«.....Από καιρό τώρα θέλω να μιλήσω για το τελευταίο μυθιστόρημα του Σπύρου Πλασκοβίτη, «Η κυρία της βιτρίνας», βιβλίο έξοχο, συνθεμένο από (πολλά) αυτοβιογραφικά και αμιγέστερα μυθιστορηματικά στοιχεία.

Το κεντρικό πρόσωπο είναι ο Ντίνος Χαιρέτης, νομικός, με αντιστασιακή δράση στα χρόνια της δικτατορίας, ευρωβουλευτής μετά τη μεταπολίτευση, που τώρα βρίσκεται στη φάση ενός εσώτερου κλονισμού. Θυμίζω πως ο κ. Π. εξελέγη τρεις φορές βουλευτής και ευρωβουλευτής του ΠΑΣΟΚ (1977-1989), ώσπου παραιτήθηκε από την τυπικά ενεργό πολιτική. Στο βιβλίο δίνονται, ενταγμένοι στην καλλιτεχνική οικονομία του μυθιστορήματος, οι λόγοι αυτής της παραίτησης. Εκφράζεται έτσι ένα διόλου σπάνιο συνειδησιακό, εσωτερικό δράμα πολλών σύγχρονων προοδευτικών διανοούμενων» (Μερακλής, Ριζοσπάστης, 24/5/1992).

Ο Μένης Κουμανταρέας απέστειλε μία επιστολή στο Σπύρο Πλασκοβίτη μαζί με ένα κείμενό του, με το οποίο του ζητά να του εκφράσει την ειλικρινή του γνώμη και τα σχόλιά του και να σημειώνει τυχόν προβλήματα του έργου, καταλήγοντας:

«.....Θα είχα ακόμα πολλά, πάμπολλα, να πω για την «Πόλη» σου. Είναι ένα βιβλίο που ερεθίζει. Και πιστεύω ότι με αυτό σου το κείμενο ξεπερνάς το «Φράγμα» σαν μυθιστοριογράφος και είσαι έτοιμος πια για ένα άλμα ακόμα μεγαλύτερο και απαλλαγμένο από τα κουσουράκια, αυτά που τολμώ έτσι αδιάκριτα να σου προσάπτω. Αισθάνομαι, μάλιστα, ότι μίλησα περισσότερο γι' αυτά, παρά για τις κατάφορες αρετές του βιβλίου, αλλά νομίζω πως μεταξύ μας θα πρέπει να υπάρχει αυξημένη ευθύνη και κατανόηση σε ότι αφορά τις δόσεις που πετυχαίνουμε και στα μυστικά του μαγειρέματος» (Κουμανταρέας, Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη, 23/2/1980).

Ο Δημήτρης Σταμέλος ξεχωρίζει στο έργο, την ικανότητα του συγγραφέα να προσεγγίζει τις ανθρώπινες επιθυμίες και καταστάσεις:

«.....Κι εκείνο που δίνει στο μυθιστόρημα την ιδιαιτερότητά του είναι ο τρόπος προσπέλασης στις ανθρώπινες επιθυμίες και καταστάσεις. Μέσα από μια στερεή γραφή, από διαλόγους και εξομολογήσεις, από αντιδράσεις και προβληματισμούς, οι ήρωες φτάνουν ως την έσχατη αποκάλυψή τους. Κι αυτό γίνεται χωρίς να χαλαρώνει η αφηγηματική ενότητα του κειμένου» (Σταμέλος, Ελευθεροτυπία, 13/2/1991).

Ο Φραγκόπουλος θεωρεί, ότι αυτό το έργο υπερτερεί υφολογικά και εκφραστικά:

«...Ίσως, το βασικότερο προτέρημα αυτού του βιβλίου, είναι η σε σύγκριση με τα προγενέστερα πεζογραφήματα του Πλασκοβίτη η διαύγεια και η πυκνότητα του ύφους του, η κάποια έλλειψη άγχους εκφραστικού που χαρακτήριζε, π.χ. το «Φράγμα». Αυτό πετυχαίνεται με δυο τρόπους: το αβίαστο της αφήγησης, με το στρωτό της γράψιμο (το βιβλίο είναι, πράγματι, πολύ καλογραμμένο) και η φυσική χάρις στην διαδοχική μετεξέλιξη του μύθου που γίνεται χωρίς χάσματα ή σκουντηξιές» (Φραγκόπουλος, Νέα Εστία, 15/3/1991).

Αναφορά στο βιβλίο έκαναν επίσης οι εφημερίδες Μακεδονία (14/11/1990), Ελευθερία Λάρισας (2/12/1990), Ελευθεροτυπία (19/11/1990, 13/10/1990), Καθημερινή (Κοτζιά, 3/12/1991), τα περιοδικά Ένα (30/10/1990), Εικόνες (24/10/1990) και η ραδιοφωνία Πτολεμαΐδας (Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη, 25/2/1991). Η εφημερίδα Το Βήμα (16/9/1990) και το περιοδικό Βιβλίο και media (1^{ος} /1990) δημοσίευσαν αποσπάσματα του βιβλίου. Με αφορμή το βιβλίο, οι εφημερίδες Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία (Βιδάλης, 25/11/1990), Ειδήσεις της Κέρκυρας (3/12/1989), Ριζοσπάστης (Κώττη, 25/11/1990), Κερκυραϊκό Βήμα (Ζηνιάτης, 14/12/1990), Ενημέρωση (Κονιδάρης, 5/12/1990) και το περιοδικό Πάνθεον (Πιπιλή, 30/10/1990) δημοσίευσαν συνεντεύξεις του συγγραφέα.

10.11. Το μοντέλο

Ο Χατζηβασιλείου σημειώνει, ότι και σε αυτό το έργο ο Πλασκοβίτης ασχολείται με ένα κοινωνικό θέμα, καθημερινό, σαν αυτά που ο καθένας μας μπορεί να διαβάσει στον τύπο. Η κριτική του είναι διχασμένη, γιατί αναγνωρίζει μεν σημαντικά λογοτεχνικά πλεονεκτήματα στο έργο αλλά παράλληλα και κάποιες αδυναμίες, με σημαντικότερη την αμηχανία των ηρώων:

"Πεζογράφος που δεν έπαψε ποτέ να οργανώνει την αφήγησή του γύρω από κρίσιμα συλλογικά φαινόμενα (από τον έντονο πολιτικό συμβολισμό του «Φράγματος» ως τις εύλογες ιστορικές και κοινωνικές συμπαραδηλώσεις της «Πόλης»), ο Σπύρος Πλασκοβίτης κοιτάζει και στο καινούργιο βιβλίο του προς το δημόσιο χώρο - με ένα, ωστόσο, πολύ ιδιωτικό βλέμμα αυτή τη φορά.

Πρωταγωνιστής στο "Μοντέλο" είναι ένας σαρανταπεντάρης κοσμηματοπώλης που ερωτεύεται απεγνωσμένα ένα από τα αιθέρια εκείνα πλάσματα, τα οποία όλο και

συχνότερα καταλαμβάνουν στις ημέρες μας τις σελίδες περιοδικών και εφημερίδων, αλλά και τους δέκτες (πρωτίστως αυτούς) της τηλεοπτικής οθόνης.....

Αντλώντας το υλικό του από την πυκνή κοινωνική ειδησεογραφία των τελευταίων ετών, ο Πλασκοβίτης στήνει μιαν ιστορία με πολλή δράση και αρκετές ανατροπές, αλλά τα πρωταγωνιστικά του πρόσωπα σαλεύουν κάπως αδύναμα στο εσωτερικό της, με χαλαρά ψυχολογικά χαρακτηριστικά και μάλλον μηχανικές αντιδράσεις.

Μένουν, παρ' όλα αυτά, η ισορροπημένη έκβαση της αφήγησης, με μια πειστική λύση των ενδιάμεσων περιπλοκών της, και η φυσιογνωμία του Γιαννάκη Στεπάν, που κρατημένη στο ημίφως διαθέτει κάποια στοιχεία υποβολής» (Χατζηβασιλείου, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7/11/1999).

Η εφημερίδα το Βήμα προβάλλει πολύ συνοπτικά το βιβλίο, αναφέροντας:

«Η ζωή, οι έρωτες, το κυνήγι της επιτυχίας της νεαρής Ράνιας, παράλληλα με το πάθος, που εμπνέει η καλλονή της στο γόνο μιας παλιάς οικογένειας κοσμηματοπωλών και εμπόρων, συνθέτουν ένα συναρπαστικό σκηνικό βασισμένο σε γεγονότα, γνωστά και άγνωστα, της κοσμικής κοινωνίας μας» (Το Βήμα, 3/10/1999).

Ο Αλέξης Ζήρας, στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία, κάνει μία εκτενή αναφορά στο βιβλίο, στο αφηγηματικό του είδος, στην αφηγηματική γλώσσα αλλά και στην βιοθεωρία και την εξέλιξη του συγγραφέα:

«Το μοντέλο δεν είναι η πρώτη ούτε η μοναδική νουβέλα που δημοσίευσε ο Σπύρος Πλασκοβίτης. Είναι ένα αφηγηματικό είδος στο οποίο έδειξε την προτίμησή του απ' αρχής, από Το γυμνό δέντρο που συμπεριέλαβε στην πρώτη, ομότιτλη συλλογή πεζών του 1952. Βέβαια, ανάμεσα σ' εκείνη τη νουβέλα και σ' αυτή την τελευταία υπάρχουν σημαντικές και σημαδιακές διαφοροποιήσεις. Περίπου από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και έπειτα φαίνεται ότι ο Πλασκοβίτης θέλησε να αποδεσμευθεί από τα συμβολιστικά στοιχεία (που εντούτοις ως τότε είχαν αποτελέσει ένα συστατικό μέρος του λογοτεχνικού του στίγματος) και να μεταβάλει σε σημαντικό βαθμό την τεχνική του, τείνοντας ολοένα και περισσότερο σε «καθημερινές ιστορίες αφηγημένες απλά».

Η αποδέσμευση ή, για άλλους, η ανατροπή αυτή ενείχε αρκετούς κινδύνους. Αφ' ενός γιατί ο συγγραφέας αφήνει πίσω του μια κατακτημένη τεχνική, αφ' ετέρου γιατί

μέσω αυτής της τεχνικής είχε ήδη αξιολογηθεί από τη λογοτεχνική κριτική και επισημανθεί η συνεισφορά του στα μεταπολεμικά μας γράμματα.....

Η μετακίνηση αυτή του Πλασκοβίτη, που ενδεχομένως βασίζεται σ' ένα διαρκή προβληματισμό του ως προς τα όρια και τις δυνατότητες της λογοτεχνίας, δεν σημαίνει την πλήρη υποχώρησή του ως τεχνίτη ή ως συγγραφέα που τον ενδιέφερε πάντοτε η εξεικόνιση του ανθρώπου σε καταστάσεις κρίσεως. Λόγου χάριν, η προτίμησή του να χρησιμοποιεί περιγραφές σύντομων κινήσεων του προσώπου για να τονίσει την ψυχική του κατάσταση παρέμεινε ως είχε, όπως και η προτίμησή του να εναλλάσσει διαρκώς τον ευθύ λόγο του προσώπου με τον πλάγιο λόγο του ανώνυμου αφηγητή, ώστε να συμπαρασύρει τον αναγνώστη στην πλοκή της ιστορίας. Όλα αυτά υπάρχουν και στο Μοντέλο.....

Οι γρήγορες και ενδιαφέρουσες αυτές μεταλλάξεις (που είναι βέβαιο ότι χρειάζονταν μεγαλύτερη ανάπτυξη μέσα στη νουβέλα του Πλασκοβίτη) του δίνουν πάντως την ευκαιρία να αναπτύξει και πάλι ορισμένα από τα βασικά σημεία της βιοθεωρίας του: την αντίθεσή του στην αγοραία οργάνωση της κοινωνικής παραγωγής, τις αρνητικές επιπτώσεις από την άνιση και αυτόνομη ανάπτυξη της τεχνολογίας, τη θεμελιώδη σημασία των καταπιεσμένων ενστίκτων σ' έναν υποτίθεται αυτορυθμιζόμενο κόσμο. Αλλά και να αναδείξει τις συμπεριφορές που αναπτύσσονται πάνω σ' αυτές τις θεμελιώδεις αντιφάσεις.

Έτσι, η αφήγηση, τουλάχιστον από τη μέση της νουβέλας κι έπειτα, κινείται σε δύο ή και περισσότερα αλληλένδετα επίπεδα, κάτι που ενώ σε παλαιότερα πεζά του συγγραφέα (στην Πόλη, π.χ. ή στο Φράγμα) διαγραφόταν ευκρινέστερα, εδώ εισάγεται μόνο υβριδικά: ο κόσμος του απροσδιόριστου φανταστικού, ο κόσμος των ανθρώπινων σχέσεων και ο επίσης απροσδιόριστος στις εσωτερικές του λειτουργίες κόσμος της εξουσίας. Όλα αυτά συγκροτούν κάθε φορά στα έργα του Σπύρου Πλασκοβίτη την τοιχογραφία μιας εποχής και σ' αυτό το ασύλληπτο στην ολότητα του σύστημα αρκεί πάντοτε ένα περιστατικό, ένα πρόσωπο, μια πράξη να ανατρέψουν (τυχαία;) τα πάντα, ανοίγοντας το δρόμο σε μια δύναμη τιμωρό που πιέζει προς την κάθαρση του δράματος» (Ζήρας, Ελευθεροτυπία, 22/10/1999).

Σε αυτό το έργο η αφήγηση είναι διαφορετική, αφού είναι μεταβλητή, μεταφέροντας τον λόγο όχι διαδοχικά, από το ένα πρόσωπο στο άλλο, αλλά μεταξύ των

ηρώων και του αφηγητή (Μπενάτσης, 2010:234). Αποτελεί μία νέα προσέγγιση, με την οποία ο συγγραφέας πιθανώς επιδιώκει να καταδείξει και τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ήρωες και στον αφηγητή. Ο ίδιος φαίνεται αποστασιοποιημένος ή καλύτερα εξωδιηγητικός, αφού περιγράφει μία ιστορία στην οποία δεν συμμετέχει (Μπενάτσης, 2010:235). Ο αφηγητής έχει λοιπόν την ευχέρεια να μπορεί να χρησιμοποιεί πλάγιο λόγο. Οι ήρωες του, αν και εμπλέκονται σε μία ιστορία με σημαντικές επιπτώσεις, δεν έχουν τίποτα πλέον να χάσουν, μιλώντας καθαρά για τον ρόλο και τη δράση τους.

Η Δήμητρα Ρούμπουλα, στην εφημερίδα Έθνος, περιγράφει την ιστορία πάνω στην οποία κινείται το βιβλίο, προσθέτοντας ότι ο Πλασκοβίτης με το θέμα αυτό παραμένει πιστός στην άντληση θεμάτων από την κοινωνική επικαιρότητα της εποχής:

«Το κυνήγι της επιτυχίας με κάθε μέσο, η θεοποίηση του χρήματος και οι κρυφοί μηχανισμοί τους, είναι από τα θέματα στα οποία στρέφει την προσοχή του ο συγγραφέας, που δεν έπαυε ποτέ να ενδιαφέρεται για τα γενικότερα φαινόμενα του καιρού του και να αντλεί υλικό από την επίκαιρη κοινωνική ειδησεογραφία. Άλλωστε, με αφορμή το «Μοντέλο» έχει πει:

«Θέλησαν πάντα η τέχνη να είναι ο καθρέπτης της εποχής της..... Είναι μοιραίος ο κόσμος μας, αλλά είναι ερεθιστικό να παρακολουθεί κάποιος την πορεία του»» (Ρούμπουλα, Έθνος, 20/11/1999).

Την ιστορία περιγράφει και ο Ντίνος Σιώτης στο Βήμα, υποστηρίζοντας πως το έργο είναι μεν καλογραμμμένο και σύγχρονο αλλά δεν θυμίζει τα έργα του παρελθόντος του συγγραφέα:

«Το μοντέλο του Πλασκοβίτη είναι η σύντομη σχέση ενός αταίριαστου σύγχρονου αθηναϊκού ζευγαριού που παίρνει τη μορφή τριγώνου με απρόβλεπτες συνέπειες. Μόλις ολοκληρωθεί η σχέση, κατακάθεται η σκόνη του ερωτικού δοσίματος, το τοπίο της σχέσης ξεκαθαρίζει αποκαλύπτοντας μια κενή ψυχρότητα. Θεός είναι το χρήμα που τα ρυθμίζει όλα. Πρόκειται για μία καλογραμμένη αλλά άτονη νουβέλα, που θυμίζει ελάχιστα τον πολύ καλό και βραβευμένο συγγραφέα Του φράγματος και της Πόλης» (Σιώτης, Βήμα, 13/2/2000).

10.12. Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια

Το Νοέμβριο του 1986, με αφορμή τη δημοσίευση του βιβλίου του Σπύρου Πλασκοβίτη «Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια», η εφημερίδα Αυγή δημοσίευσε μία ανασκόπηση της δομής του βιβλίου, καθώς και την κοινωνική διάσταση της οπτικής του συγγραφέα:

«...Στα άλλα δοκίμια που φιλοξενούνται στον ίδιο τόμο, ο Σπ. Πλασκοβίτης εξετάζει τη νεοελληνική πεζογραφική παράδοση σε σχέση με την εθνική ποιητική παραγωγή..... Το βιβλίο του Σπ. Πλασκοβίτη προσφέρει στον αναγνώστη τη δυνατότητα όχι μόνο να εντυπώσει στα θέματα του δοκιμιογράφου, αλλά και να διακρίνει με ποιον τρόπο ένας πεζογράφος αντιλαμβάνεται τη λογοτεχνία του καιρού του. Και μόνο απ' αυτή την άποψη η πρόκληση είναι ερεθιστική και το αποτέλεσμα ενδιαφέρον» (Αυγή, 2/11/1986).

Αναφορά στο βιβλίο κάνει και η εφημερίδα Το Βήμα:

«Πρώτος τόμος μιας ευρύτερης συλλογής από δοκιμακά δημοσιεύματα, στον οποίο περιλαμβάνονται ένδεκα κείμενα της περιόδου 1961-1982, ως επί το πλείστον με μεταγενέστερες τροποποιήσεις. Το πρώτο δοκίμιο, το οποίο έδωσε και τον τίτλο στη συλλογή, ακούστηκε το φθινόπωρο του 1961 ως διάλεξη στην αίθουσα του «Παρνασσού» και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Νέα Εστία» τον Μάρτιο του 1962» (Βήμα, 9/11/1986).

Ο Δημήτρης Σταμέλος, στην Ελευθεροτυπία, σημειώνει ότι το βιβλίο έχει πνευματικές αλλά και κοινωνικές προεκτάσεις:

«Το βιβλίο του Σπύρου Πλασκοβίτη «Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια», αποτελεί μια πρόσβαση κι εμβάθυνση σε μορφές και θέματα που ξεχωριστά τον προβληματίσαν και που η ιστορική τους παρουσία συνδέεται με γενικότερες πνευματικές προεκτάσεις, αλλά και κοινωνικούς προβληματισμούς, μια που ο συγγραφέας, σωστά, τοποθετείται απέναντι σε συγκεκριμένες μορφές ή θέματα με την προοπτική της μελλοντικής εξέλιξης των κοινωνικών αγώνων, της ελληνικής αυτογνωσίας και συνείδησης, της πνευματικής ευαισθησίας, την αναμονή μιας καινούργιας βλάστησης, ανανεωτικής και χρήσιμης, της εθνικής μας παράδοσης. Αυτή η καινούργια άνοιξη συνδέεται άμεσα και με τους προσανατολισμούς της πεζογραφίας μας. Οι θέσεις και απόψεις που διατυπώνει είναι καίριες και ουσιαστικές,

επισημαίνοντας και τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία στη διαδρομή της πεζογραφίας μας, τη σημασία της Παιδείας στη διαμόρφωσή της συχνά, το λυρισμό και την αναδρομική της εμπειρία. Ωστόσο επιμένει στην ανάγκη της αγρύπνιας, στην καταγραφή της ελληνικής πραγματικότητας και υποστηρίζει εύλογα τη συνάρτηση ιδεοκρατικών και αισθητικών στοιχείων.....» (Σταμέλος, Ελευθεροτυπία, 13/11/1986).

10.13. Γραφές και συναντήσεις

Με την ευκαιρία της επικείμενης κυκλοφορίας του βιβλίου, η Δήμητρα Ρούμπουλα, στην εφημερίδα Έθνος, αναλύει τα δοκίμια ξεχωριστά και καταγράφει την πορεία τους στον χρόνο:

«Πριν από τριάντα σχεδόν χρόνια, στο σπίτι της Τατιάνας Ροζέ Μιλλιέξ είχε συγκεντρωθεί μια παράνομη παρέα, αποτελούμενη από τους Στρατή Τσίρκα, Σπύρο Πλασκοβίτη, Θέμο Κορνάρο, Αλέξανδρο Κοτζιά, Κώστα Στεργιόπουλο, Ρόδη Ρούφο κ.α.

Σκοπός της συνάντησής τους ήταν πώς θα αντισταθούν κατά της χούντας. Είτε γράφοντας καλυμμένα εναντίον της (κάτι σαν τα περίφημα «Δεκαοχτώ κείμενα») είτε κατεβάζοντας τις πένες για όσο διάστημα υπήρχε λογοκρισία.

Το περιστατικό αφηγείται ο Σπύρος Πλασκοβίτης σ' ένα κείμενό του, στο οποίο μιλάει για τις απόπειρες αντίστασης ορισμένων συγγραφέων κατά της δικτατορίας αλλά και για τις αντιδράσεις που συνάντησαν.

Το κείμενο αυτό, με τίτλο «Χρόνια μνήμης και αμνημοσύνης», περιλαμβάνεται στο βιβλίο του Σπύρου Πλασκοβίτη «Γραφές και Συναντήσεις», που θα κυκλοφορήσει σύντομα από τις εκδόσεις «Καστανιώτης».....

Πρόκειται για μια συλλογή κειμένων που πλαισιώνουν σε μια διάρκεια πολλών ετών τη λογοτεχνική δουλειά του προέδρου του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου.....

Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει διάφορα δοκίμια και άρθρα, «σε ελεύθερη γραφή, κοινωνικά και πολιτικά, πάντοτε με την προοπτική των ενδιαφερόντων της λογοτεχνίας και της τέχνης».

Για παράδειγμα, το «Ένας συγγραφέας στη δεκαετία του '90» αναφέρεται στα προβλήματα που παρουσιάζονται στη λογοτεχνική δημιουργία σε μια Αθήνα χωρίς εκείνα τα χαρακτηριστικά που διευκολύνουν και ενισχύουν τη δουλειά ενός συγγραφέα.....» (Ρούμπουλα, Έθνος, 6/5/1998).

Στο βιβλίο αναφέρεται και η εφημερίδα Μακεδονία, αναπαράγοντας τον πρόλογο του συγγραφέα:

«Το βιβλίο «Γραφές και συναντήσεις» είναι το δωδέκατο στη σειρά του Σπύρου Πλασκοβίτη, το δεύτερο που αναφέρεται σε γενικότερα πνευματικά και κοινωνικά θέματα, μετά την «πεζογραφία του ήθους» (1986, δοκίμια). Όπως σημειώνει ο ίδιος στον πρόλόγο του, πρόκειται για ελεύθερα κείμενα δοκιμιακής μορφής χωρισμένα σε δύο μέρη, απαλλαγμένα, ωστόσο από κάθε κουραστική πολυγνωσία και φιλολογικότητα. Πλαισιώνουν το ως τώρα αφηγηματικό έργο του γνωστού πεζογράφου, διαγράφοντας σαφέστερα τα όρια της φιλοσοφίας της ζωής και της τέχνης του. Η ποικιλία των ενδιαφερόντων και των εμπειριών, τα ερωτηματικά που θέτει ο συγγραφέας και οι κάποιες απαντήσεις του πάνω σε καθημερινά προβλήματα του τόπου μας και της εποχής μας, αλλά και γύρω από την δημιουργία κορυφαίων συντελεστών της πολιτισμικής παράδοσης του νεώτερου ελληνισμού, επιζητούν το διάλογο με τον αναγνώστη και θερμαίνουν την ατμόσφαιρα για μια απλή και φιλική συζήτηση μαζί του» (Μακεδονία, 5/6/1998).

Τον ίδιο ακριβώς σχολιασμό αναπαρήγαγε και η εφημερίδα Αδέσμευτος Τύπος (17/6/1998).

Με αφορμή το βιβλίο, ο Μάκης Δεληπέτρος ζήτησε τη γνώμη του ίδιου του Πλασκοβίτη:

«Είναι μια συγκέντρωση κατά το πλείστον, απόψεων τις οποίες μου δημιούργησαν κοινωνικά θέματα και προβλήματα καθημερινά, διότι ένας συγγραφέας αντιμετωπίζει και τα ζητήματα που θέτει ο Τύπος και η τηλεόραση και εμπνέεται ή τουλάχιστον του γεννιούνται σκέψεις. Και όλα αυτά μαζί με τα όσα μου ενέπνευσαν μεγάλες μορφές της πεζογραφίας και της ποίησης, όπως και προσωπικές γνωριμίες με λογοτέχνες.....»

Ο συγγραφέας έχει πρωτίστως την υποχρέωση να αποδώσει την εποχή του.....
Αν τώρα μέσα από την εποχή, μπορούν να προκύψουν σταθερά κριτήρια και αξίες που

μπορούν να μιλήσουν στον άνθρωπο, τότε φυσικά έχουμε να κάνουμε με ένα σημάδι ανώτερης συγγραφικής επίδοσης και ίσως και εμφάνισης μιας πιθανής μεγαλοφυΐας..... Όμως πιστεύω ότι ο συγγραφέας, και μάλιστα ο συγγραφέας της εποχής μας, οφείλει να δώσει από τις εμπειρίες του, από τα όσα έζησε ο ίδιος, από τον κόσμο τον οποίο εδοκίμασε και δοκιμάστηκε όσα μπόρεσε να εκφράσει τελικά..... Γιατί σε κάθε περίπτωση αυτά που εκφράζουμε είναι πολύ λιγότερα από αυτά που έχουμε μέσα μας και θέλουμε να μεταβιβάσουμε ως εμπειρίες στη συνάντηση με τον αναγνώστη» (Δεληπέτρος, Απογευματινή, 25/6/1998).

Η εφημερίδα Ελευθεροτυπία αναφέρεται στο ότι ο Πλασκοβίτης δίνει στους νεότερους αναγνώστες την ευκαιρία να θυμηθούν το δοκίμιο και να αναγνωρίσουν την αξία του:

«Εμείς, οι κάπως νεότεροι, καλό είναι να θυμόμαστε κάπου κάπου τη χρησιμότητα και την αισθητική αξία του δοκιμίου, ενός λογοτεχνικού είδους που πολλές φορές συγχέεται με τις φιλολογικές μελέτες. Οι «Γραφές και συναντήσεις» του Σπύρου Πλασκοβίτη προσφέρουν αυτή τη δυνατότητα, αφού τόσο στα γενικής θεματογραφίας κείμενά του (ας πούμε τα πιο ελεύθερης διαπραγμάτευσης) όσο και στα ειδικότερης (σ' εκείνα που αναφέρονται σε μείζονες ή σημαντικούς ποιητές και πεζογράφους μας) υπάρχει μια προσωπική ματιά πίσω από την οργάνωση της γραφής. Και επιπλέον, υπάρχει μια ευδιάκριτη ηθική στάση, μέσω της οποίας επικοινωνεί ο λόγος του συγγραφέα με τον πολύμορφο λόγο της Ιστορίας, όπως και με το λόγο που υφοποιείται χωριστά σε κάθε έργο: από τον Σολωμό, τον Κάλβο και τον Σεφέρη, έως τον Κ. Θεοτόκη, τον Βιζυηνό, τον Τσίρκα και τον Κουμανταρέα.....

Έτσι, ίσως να μην είναι χωρίς σημασία ότι τα δοκίμια του Πλασκοβίτη που ξεχωρίζουν στις «Γραφές και συναντήσεις» είναι αυτά όπου συγκλίνουν η αισθησιακή διάχυση και η συγκινημένη ματιά ενός συγγραφέα που «συμπάσχει» και απελευθερώνεται μέσα από το πάθος ζωής: λ.χ. του Κ. Θεοτόκη, του Α. Φραγκιά, του Π. Παπασιώπη, και απροσδόκητα ίσως, της Ζωής Καρέλλη» (Ελευθεροτυπία, 3/7/1998).

Αναφορά στο βιβλίο κάνουν και οι εφημερίδες Ελεύθερη Ωρα (6/8/1998), Ελευθεροτυπία (10/7/1998), Καθημερινή (4/8/1998), Αυγή (20/9/1998), Τα Νέα (10/10/1998), Καθημερινή (31/1/1999) και το περιοδικό ANTI (9/10/1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

11.1. Ευρήματα της έρευνας

Το υλικό, το οποίο προέκυψε από την έρευνά μας, ανέδειξε σημαντικά ευρήματα για όλες τις διαστάσεις του έργου, της ιδεολογίας αλλά και της ζωής του Σπύρου Πλασκοβίτη. Η μελέτη μας βασίστηκε τόσο στα κείμενα που άλλοι συνέγραψαν γι' αυτόν όσο και στις ίδιες τις απόψεις του συγγραφέα.

Το πρώτο εύρημα αφορά την απήχηση του έργου του. Τα έργα του μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες σε διάφορες χώρες, από την Ιταλία και τη Γαλλία μέχρι και την Ουκρανία. Οι μεταφράσεις των βιβλίων του Πλασκοβίτη καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1965 και συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια. Αξιοσημείωτο είναι επίσης, ότι τα μεταφρασμένα έργα του πούλησαν αρκετές χιλιάδες αντίτυπα, καταδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο ότι το έργο του ήταν αρεστό στους αναγνώστες όλων αυτών των χωρών. Πολλές αναφορές σε έντυπα του εξωτερικού υπάρχουν και για τον ίδιο το Σπύρο Πλασκοβίτη. Οι αναφορές αυτές αφορούν τόσο το συγγραφικό του έργο όσο και την πολιτική του δραστηριότητα.

Στην Ελλάδα, εκτός από τις πωλήσεις χιλιάδων αντιτύπων, κάποια από τα έργα του έγιναν κινηματογραφικές ταινίες, ενώ κάποια άλλα μεταφέρθηκαν στην τηλεόραση είτε σε εκπομπές είτε με τη μορφή σίριαλ, με μεγάλη επιτυχία.

Παρά τη μακρόχρονη πορεία του στα ελληνικά γράμματα, οι βραβεύσεις και οι τιμές που του αποδόθηκαν ήταν δυσανάλογες, σε σχέση με το εύρος του έργου του, αφού η ελληνική πολιτεία τον βράβευσε μόνο μία φορά, το 1980.

Ο Πλασκοβίτης εξέφρασε τις απόψεις του για μία σειρά θεμάτων. Θεωρούσε ότι η λογοτεχνία πρέπει να έχει κοινωνική διάσταση και ότι ο λογοτέχνης, για να δημιουργήσει, έπρεπε να βρίσκεται σε συνάρτηση με την κοινωνία και τα δρώμενά της. Πίστευε ότι είναι χρέος των πνευματικών ανθρώπων να συμπορεύονται με την κοινωνία και να καταγράφουν ως μαρτυρία αυτά που συμβαίνουν, όχι ως παρατηρητές αλλά ως συμμετέχοντες, παλεύοντας ιδεολογικά και κοινωνικά.

Ακολουθώντας και ο ίδιος τις πεποιθήσεις που εξέφραζε, δήλωνε την άποψή του για διάφορα κοινωνικά ζητήματα εντός και εκτός Ελλάδας. Το έντονο κοινωνικό του ενδιαφέρον ήταν αυτό που τον οδήγησε και στην πολιτική, για την οποία είχε σαφή

άποψη και στάση και εξέφραζε την αταλάντευτη αντίθεσή του σε κάθε μορφή αυταρχικού καθεστώτος. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου, ότι η αποχώρηση του από την ευρωβουλή, όπου αγωνίστηκε όχι μόνο για τα ελληνικά θέματα αλλά και για την Κύπρο, έγινε γιατί θεώρησε ότι δεν υφίσταντο πλέον οι λόγοι που τον είχαν οδηγήσει αρχικώς στην πολιτική.

Η πολιτική του ενασχόληση συνδέεται με συγκεκριμένο κόμμα, λόγω των προσωπικών σχέσεών του με τον ηγέτη του, τον Ανδρέα Παπανδρέου, αλλά και επειδή πίστευε τις ιδέες του σοσιαλισμού. Δε δίστασε όμως στιγμή να αποχωρήσει όχι μόνο από το κόμμα αλλά και από την πολιτική, όταν θεώρησε ότι δεν μπορούσε πλέον να εκφραστεί ιδεολογικά.

Εκτός όμως από λογοτέχνης και πολιτικός, ο Σπύρος Πλασκοβίτης ήταν και έγκριτος νομικός. Οραματιζόταν τη λειτουργία της δικαιοσύνης με βάση της αρχές της ισονομίας και της διαφάνειας, γι' αυτό και δε δίσταζε να εναντιωθεί σε αποφάσεις που θεωρούσε ότι δεν υπηρετούσαν τις παραπάνω αρχές, καταβάλλοντας προσωπικό κόστος. Τη μεγαλύτερη αντίδραση εκ μέρους του, προκάλεσαν οι δικαστικές αποφάσεις που σχετιζόνταν με τη δικτατορία και οι οποίες θεωρούσε ότι δεν τιμωρούσαν τους υπαίτιους, όπως τους άρμοζε. Εξάλλου και ο ίδιος είχε φυλακιστεί και εξοριστεί κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και γνώριζε προσωπικά πόσο σκληρά, άδικα και παράνομα είχαν φερθεί οι δικτάτορες σε αυτούς που δε συμβιβάζονταν.

Η μεγάλη αγάπη του ήταν η γενέτειρά του, η Κέρκυρα, η οποία αποτέλεσε και πηγή έμπνευσης για το έργο του. Την Κέρκυρα την απεικόνιζε, την περιέγραφε, την υμνούσε αλλά και της ασκούσε κριτική, όταν έβλεπε ότι υπήρχε πιθανότητα παρακμής ή αλλοτρίωσής της, όπως με την περίπτωση του της στρεβλής τουριστικής ανάπτυξης.

Η πλειονότητα των δημοσιευμάτων, για μία περίοδο που καλύπτει πάνω από μισό αιώνα, αναφέρονται θετικά στο πρόσωπο του Σπύρου Πλασκοβίτη και τη δράση του σε όλους τους τομείς ενασχόλησής του. Το λογοτεχνικό, πολιτικό και νομικό του έργο έχαιρε εκτίμησης αλλά και αναγνώρισης στους αντίστοιχους κύκλους. Οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στη λογοτεχνική και στις άλλες του ιδιότητες, δεν ήταν ευκρινείς. Σαν λογοτέχνης εκφραζόταν πολιτικά και κοινωνικά. Το ίδιο όμως έκανε και ως πολιτικός και νομικός. Η αντίληψή του για τη δικαιοσύνη διακρίνεται για την κοινωνική αλλά και την ηθική της διάσταση.

11.2. Συσχετισμός ευρημάτων και υποθέσεων εργασίας

Οι υποθέσεις εργασίας, οι οποίες διατυπώθηκαν στο θεωρητικό μέρος της μελέτης μας, επιβεβαιώθηκαν απόλυτα από τα ερευνητικά μας δεδομένα.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης, ως άνθρωπος του πνεύματος αλλά και ως πολιτική οντότητα, έδειχνε έντονο ενδιαφέρον για τα κοινωνικά προβλήματα. Ασχολούνταν με μεγάλα και διαχρονικά θέματα, αλλά ταυτόχρονα δεν ήταν αποστασιοποιημένος από τα καθημερινά ζητήματα που απασχολούν τους ανθρώπους. Η ενασχόλησή του επεκτείνονταν σε όποιο τομέα εντόπιζε ότι υπάρχει αναταραχή, δυσλειτουργία ή αδικία. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο ασχολήθηκε με μια ευρύτατη γκάμα θεμάτων: από το μεγάλο εθνικό ζήτημα του Κυπριακού μέχρι τη χειραγώγηση των εκπαιδευτικών, των οποίων δεν τους επιτρεπόταν να ασκούν αποτελεσματικά το παιδαγωγικό τους έργο, αλλά και με θέματα όπως η αστικοποίηση της Αθήνας και η έλλειψη πρασίνου.

Αντιμετώπιζε όλα τα θέματα ως προσωπικά του ζητήματα. Επενέβαινε και εξέφραζε δημόσια τη γνώμη του όχι από ματαιοδοξία ή επειδή νόμιζε ότι ήταν γνώστης των πάντων, αλλά γιατί ήθελε να συμβάλλει ουσιαστικά στην επίλυσή τους. Η ανάμειξή του δεν ήταν επιδερμική αλλά ουσιαστική. Θεωρούσε ότι ήταν δικαίωμα αλλά και ευθύνη του να εκφράζεται σε δύσκολες στιγμές για το Έθνος και για σημαντικά κοινωνικά θέματα. Αυτή ήταν η θεώρησή του για τη δημοκρατία, δηλαδή ο καθένας να λειτουργεί σαν ενεργό κύτταρο της κοινωνίας και να αφουγκράζεται τις αλλαγές, τις ιδέες και τα αιτήματα που αναδεικνύει η ιστορική συγκυρία. Θεωρούσε ότι ο πνευματικός άνθρωπος έπρεπε να είναι ο δέκτης και παράλληλα ο εκφραστής των δρώμενων και των τάσεων της κοινωνίας.

Ο λόγος που ο Πλασκοβίτης ήταν τόσο ευαίσθητος στα ερεθίσματα που δεχόταν από την κοινωνία ήταν η οργανική διασύνδεσή του με αυτή. Δε θεωρούσε τον εαυτό του ως σωτήρα ή καθοδηγητή της, αλλά αντίθετα ως έναν απλό μεσολαβητή, ο οποίος αναδεικνύει μέσα από το έργο του τις κακουχίες και τα βάσανα των Ελλήνων και παράλληλα την ευφυΐα, την αντίληψη, την αξιοσημείωτη δύναμη και αγωνιστικότητα του λαού μας.

Αγαπούσε τον Έλληνα και τον κατανοούσε. Παρουσίαζε τη δύσκολη πλευρά και τα προβλήματα της ζωής, για να μεταφέρει στον αναγνώστη την πολύπλοκη ψυχοσύνθεση των ηρώων του. Ο εκάστοτε ήρωάς του δεν ήταν παράγωγο μόνο της

συγγραφικής του δεξιοτεχνίας, αλλά και της κοινωνικής του παρατηρητικότητας και οξυδέρκειας. Ο τρόπος που τους παρουσίαζε είχε τόση ακρίβεια, που θύμιζε σε μεγάλο βαθμό κλινικές μελέτες. Τους παρέδιδε στο κοινό με τον ίδιο τρόπο που ο ίδιος ανέλυε τους ανθρώπους. Εξέταζε τη φύση τους, την προσωπικότητά τους, το κοινωνικό τους περιβάλλον, τις αλληλεπιδράσεις που δεχόταν, τις συγκυρίες και τις συνθήκες που τους επηρέαζαν, άλλοτε γιατί εμπλέκονταν σε αυτές και άλλοτε ερήμην τους. Εξέφραζε δηλαδή όλο το πλέγμα των προβληματισμών και των συγκρούσεων των ηρώων του.

Τη δυνατότητα αυτή μπορεί να διαθέτει μόνο ένας άνθρωπος, ο οποίος βιώνει τις ίδιες συγκρούσεις και τους ίδιους προβληματισμούς. Μόνο αυτός μπορεί να γνωρίζει με τόση ακρίβεια τι οδηγεί έναν άνθρωπο σε συγκεκριμένες πράξεις και συμπεριφορές. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι ο Πλασκοβίτης δρούσε και συμπεριφερόταν όπως οι ήρωές του. Είχε όμως και ο ίδιος έντονη προσωπικότητα και προβληματισμούς που απεικονίζονταν σε αυτούς. Οι αρχές που αυτοί εξέφραζαν, ήταν ηθικά και συνειδησιακά ταυτόσημες με τις δικές του και οι πρωταγωνιστές των έργων του ακροβατούσαν ανάμεσα σε αυτές τις αρχές και τις παρορμήσεις τους, καθώς και σε αυτά που η κοινωνία ήθελε να τους επιβάλλει.

Αυτός είναι ο λόγος που τα θέματά του ήταν πάντα επίκαιρα. Η ανθρώπινη πάλη δεν άλλαζε, αλλά απλώς εκφραζόταν με διαφορετικό τρόπο. Τον Πλασκοβίτη, σαν σύγχρονο άνθρωπο αλλά και σαν μαχητικό ιδεολόγο, τον ενδιέφεραν όλα τα ζητήματα που μπορούσαν να εγκλωβίσουν τον άνθρωπο και γι' αυτό παρουσιάζουν τόσο μεγάλη ποικιλία, αφού τον απασχολούν διαχρονικά προβλήματα, τα οποία αλλοτριώνουν τον άνθρωπο, όπως ο πλούτος. Παράλληλα προσεγγίζει με ιδιαίτερη ευαισθησία σύγχρονα θέματα, όπως οι μεταμοσχεύσεις καρδιάς.

Ένα στοιχείο, το οποίο προκύπτει από την έρευνα για το έργο και την προσωπικότητα του Πλασκοβίτη, είναι ότι αγαπούσε βαθιά τον άνθρωπο. Οι άσχημες καταστάσεις μέσα στις οποίες συχνά τον παρουσίαζε, δεν ήταν για να τον υποτιμήσει, αλλά για να τον κάνει να διαλογιστεί και να κατανοήσει τις παγίδες που κρύβει η κοινωνική πολυπλοκότητα και το πώς μπορεί κάποιος να τις αποφύγει, δρώντας με οδηγό τη συνείδησή του, με σκοπό να γίνει καλύτερος. Για τον Πλασκοβίτη καλύτερος άνθρωπος σημαίνει και καλύτερη κοινωνία και ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η ανάδειξη του ήθους, το οποίο υποστήριζε με όποιο τρόπο μπορούσε.

Ένας τρόπος με τον οποίο προσπάθησε να αναδείξει το προσωπικό του ήθος, ήταν και η ενασχόλησή του με την πολιτική. Δεν ασχολήθηκε με την πολιτική για το συνηθισμένο λόγο που το κάνουν οι περισσότεροι σύγχρονοι πολιτικοί στην Ελλάδα, δηλαδή για να προβάλλει το Εγώ του. Αυτό διαφαίνεται από τη σεμνότητα με την οποία λειτούργησε όσο καιρό ήταν πολιτικός, κάτι που παραδέχονται και οι συνάδελφοί του. Εξάλλου, ήταν τόσο αναγνωρισμένος συγγραφέας, που η ενασχόλησή του με την πολιτική δε θα μπορούσε να υποκρύπτει κανενός είδους ιδιοτέλεια.

Σε μία χώρα, στην οποία οι άνθρωποι και κυρίως οι πολιτικοί λειτουργούν υποκειμενικά και ωφελμιστικά στη πλειοψηφία τους, είναι λογικό να προκύπτει το ερώτημα: " για ποιο λόγο ο Πλασκοβίτης ασχολήθηκε με την πολιτική; ". Σίγουρα οι λόγοι δεν ήταν κομματικοί, γιατί μπορεί να πολιτεύθηκε με συγκεκριμένο κόμμα, αλλά δεν δίστασε να το εγκαταλείψει, όταν θεώρησε ότι η ιδεολογική εξέλιξη του συγκεκριμένου πολιτικού φορέα δεν ευθυγραμμίζοταν πλέον με αυτά που ο ίδιος πίστευε.

Ο Πλασκοβίτης δεν ήταν επαγγελματίας πολιτικός. Η στάση του, η δράση του και η ενασχόλησή του με την πολιτική ήταν μονόδρομος γι' αυτόν. Ήταν από τις ελάχιστες περιπτώσεις πολιτικών που πραγματοποίησε αυτό που οι περισσότεροι απλώς ισχυρίζονται, δηλαδή ότι εργάζονται για το καλό του λαού. Η πολιτική ήταν ένα μέσο, για να προωθήσει και να αναδείξει το ανθρώπινο ήθος σε έναν πολιτικό περιβάλλον, το οποίο θεωρούσε και θεωρεί τους Έλληνες κατάλληλους μόνο για χειραγώγηση. Υπό αυτή την έννοια, δεν μπορεί να τεκμηριωθεί ότι ο Πλασκοβίτης ήταν «καλός» πολιτικός, αλλά σίγουρα μπορεί να υποστηριχτεί ότι αποτελούσε μία φωτεινή εξαίρεση ανάμεσα στους Έλληνες πολιτικούς.

Τόσο στην πολιτική όσο και στην προσωπική του ζωή ήταν ένας άνθρωπος ελεύθερος, με κάθε διάσταση που μπορεί να περιέχει αυτή η έννοια. Αυτό διαφαίνεται από τις πολιτικές του επιλογές και από κινήσεις που έκανε, παρ' ότι γνώριζε πολύ καλά, λόγω της οξυδέρκειάς του, ότι θα προκαλέσουν αντιδράσεις και θα έχουν προσωπικό κόστος. Εντούτοις, δεν δίστασε να εγκαταλείψει θέσεις και αξιώματα, όταν θεώρησε ότι αυτά ήταν αντίθετα με τις αρχές και τις αξίες του. Αυτό καθίσταται ακόμα πιο σημαντικό, όταν συνυπολογίσει κανείς και τη νομική του ιδιότητα. Οι νομικοί, λόγω της μόρφωσης και της παιδείας που διαθέτουν, είναι πολύ αυστηροί με την τήρηση του

νόμου. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες οι νόμοι περιορίζουν την κοινωνική ελευθερία και αμφισβητούν τα ατομικά δικαιώματα.

Ο Πλασκοβίτης επένδυε περισσότερο στην ισχύ του κοινωνικού νόμου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπολόγιζε και το "γράμμα" του νόμου. Ήταν πιο θερμός υποστηρικτής, σε σχέση με εκείνους οι οποίοι τηρούν το νόμο μόνο θεωρητικά και τυπικά.

Η στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και η παραίτησή του από το δικαστικό αξίωμα, αναδεικνύει τη βαθιά και ουσιαστική σχέση του με την έννοια και την αξία της ελευθερίας. Μια σχέση που σφυρηλατήθηκε μέσα από μια δύσκολη διαδρομή, η οποία απαιτούσε συνέπεια, προσωπικές και οικογενειακές θυσίες.

11.3. Συσχετισμός ευρημάτων και ερευνητικών ερωτημάτων

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ήταν ένας άνθρωπος με σπάνιο ήθος. Ο ίδιος ανήκε σε μία κοινωνικά ανώτερη τάξη από τους περισσότερους ήρωές του και, λόγω του επαγγέλματός του, θεωρείται δεδομένο ότι δεν αντιμετώπιζε προβλήματα βιοπορισμού. Θα μπορούσε να ειπωθεί λοιπόν, ότι ο ίδιος δεν ήταν ένας άνθρωπος κοινωνικά αδικημένος, υπό την έννοια ότι δεν είχε να αντιμετωπίσει τη φτώχεια ή άλλα κοινωνικά προβλήματα.

Παρόλα αυτά συμμετείχε στην κοινωνική και ταξική διαμάχη και είναι δεδομένο ότι αυτό δεν το έκανε για τον εαυτό του. Ήταν μία μάχη πανανθρώπινη και παράλληλα μια σύγκρουση ενάντια στην εξουσία και την καταπίεση που αυτή ασκεί.

Τη μάχη αυτή την έδινε τόσο μέσα από την προσωπική του ζωή όσο και μέσα από τη λογοτεχνία. Τα έργα του ήταν καταγγελία απέναντι στην εξουσία και στον τρόπο που αυτή επιβάλλεται στους ανθρώπους.

Σεβόταν πολύ τους ανθρώπους και θεωρούσε υποχρέωσή του να υπερασπίζεται τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα του κάθε πολίτη. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο οι καταγγελίες του παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποτελούν κίνητρο αναζήτησης και προβληματισμού. Ο Πλασκοβίτης δεν πρόσφερε έτοιμες πεποιθήσεις στον αναγνώστη, ώστε αυτός να τις ακολουθήσει πιστά, σαν οπαδός. Αντίθετα, του πρόσφερε τα ίδια ερεθίσματα που προκαλούσαν προβληματισμό στον ίδιο, με τρόπο που

να μεταδίδει στον αναγνώστη την ανάγκη να δώσει το δικό του αγώνα, αφού είχε διαμορφώσει τις δικές του πεποιθήσεις.

Αυτός ήταν ο λόγος που χρησιμοποιούσε τόσο έντονα τα σύμβολα στο έργο του. Τα σύμβολα ήταν ένας τρόπος να μεταφέρει τη δική του ανησυχία και την αγωνία του στο αναγνωστικό κοινό, προσφέροντας στον καθένα την δυνατότητα να τα αποκωδικοποιεί.

Τα στοιχεία της καθημερινότητας, στοιχεία ιδιαίτερα οικεία στους αναγνώστες, αποτελούσαν το μέσο μεταφοράς αυτών των συμβόλων στο ευρύ λογοτεχνικό κοινό. Όποιος παρέμενε στην περιγραφή, δεν αναγνώριζε τα σύμβολα και δεν μπορούσε να κατανοήσει τον καταγγελτικό χαρακτήρα των έργων του συγγραφέα.

Στο συγγραφικό του έργο δεν εντοπίζονται έντονες αλλαγές και ιδεολογικές διαφοροποιήσεις, με το πέρασμα του χρόνου. Μπορεί η θεματολογία, η οποία τον απασχολεί, να είναι λίγο διαφορετική λόγω των κοινωνικών αλλαγών που είχαν επέλθει, αλλά παρόλα αυτά ο τρόπος που χειριζόταν τους ήρωες και τα αδιέξοδά τους δεν άλλαξε.

Η έντονη κοινωνική και πολιτική διάσταση του έργου του διαφαίνεται και από την κριτική, η οποία του ασκήθηκε. Στις περισσότερες κριτικές δεν αξιολογούνται μόνο οι λογοτεχνικές του ικανότητες, αλλά σχολιάζονται και οι ιδεολογικές του απόψεις, σε συνάρτηση με τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Ο λόγος που η κριτική στο έργο του δεν ασκήθηκε μόνο με συγγραφικά κριτήρια αλλά και με κοινωνικοπολιτικά, ήταν ότι κατά κάποιο τρόπο επέβαλλε ο ίδιος μία τέτοια αντιμετώπιση, με βάση τη συγγραφική του πορεία και την πολιτική δράση του.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, ως συγγραφέας και ως προσωπικότητα, δεν θεωρήθηκε από τους σύγχρονους κριτικούς ότι είναι συντηρητικός ή άνθρωπος με προσκολλησεις σε παλιές αξίες και ιδανικά. Τα ίδια στοιχεία, τα οποία εντόπιζαν στα έργα του τη δεκαετία του 1960, εμφανίζονται και δύο ή τρεις δεκαετίες αργότερα, με παραπομπές βέβαια σε κοινωνικά γεγονότα της κάθε εποχής. Ο ίδιος επεδείκνυε μία προσαρμοστικότητα στις αλλαγές της κοινωνίας όχι όμως και στις απόψεις του.

Μπορεί να υποστηριχτεί, ότι ως συγγραφέας είχε «εμμονές» με κάποια θέματα. Αυτές, όμως, εντοπίζονται κυρίως στις αξίες και στα ιδεώδη και όχι στο περιεχόμενο των θεμάτων του. Τα θέματα ήταν κοινωνικά, αλλά πάντα συμβάδιζαν με το πνεύμα της

εποχής. Πραγματευόταν ζητήματα σύγχρονα, αναζητώντας διαχρονικά ιδανικά, όπως η ελευθερία και ο έρωτας.

Ο Πλασκοβίτης αποτελεί αξιοσημείωτη περίπτωση, γιατί επί μισό αιώνα σχεδόν, υπηρέτησε τη λογοτεχνία με συνέπεια, αψηφώντας όλα τα εμπόδια. Έγραφε ελεύθερος, υπηρετώντας πάντοτε το αίσθημα δικαιοσύνης, έγραφε φυλακισμένος, έγραφε ακόμα και μέσα στα αεροπλάνα που τον πήγαιναν στην Ευρωβουλή.

Έτσι εξηγείται η μεγάλη ενασχόληση των ΜΜΕ με το πρόσωπό του. Για δεκαετίες ασχολούνταν μαζί του όχι από συμπάθεια ή γιατί εξυπηρετούσαν κάποιους σκοπούς, αλλά γιατί τους το επέβαλλε ο ίδιος με τη συνεχόμενη και ενεργή παρουσία του. Παρήγαγε συνεχώς λογοτεχνικό έργο και έδινε διαρκώς μάχες, οι οποίες δεν ήταν προσωπικές, αλλά αφορούσαν το δημόσιο γίνεσθαι και γι' αυτό το λόγο παρέμενε πάντα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης.

11.4. Τελικά συμπεράσματα

Ο Πλασκοβίτης ήταν μια πολυσύνθετη προσωπικότητα, χαρακτηριστικό της οποίας ήταν οι ευαίσθητες κεραιές της ψυχής του, οι οποίες ήταν μόνιμα στραμμένες σε όλα όσα συνέβαιναν στην κοινωνία. Μπορούσε πολύ εύκολα να κατανοήσει τι βίωνε ο σύγχρονος άνθρωπος, να το απεικονίσει αλλά και να το ανάγει σε ιδεώδες.

Αυτός είναι ένας από τους λόγους, για τους οποίους το έργο του είχε μεγάλη απήχηση όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό. Αρκετά από τα έργα του μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες και έκαναν χιλιάδες πωλήσεις σε αρκετές χώρες.

Κάποια από τα έργα του μεταφέρθηκαν στην τηλεόραση και στον κινηματογράφο. Στην τηλεόραση, εκτός από την παρουσία του ίδιου του συγγραφέα σε διάφορες εκπομπές, το έργο του «Η πόλη» έγινε σίριαλ, το οποίο προβλήθηκε από την ΕΡΤ. Στη συγκεκριμένη σειρά, το ρόλο του παπά- Καρμπόνη έπαιξε ο ηθοποιός Νίκος Βερλέκης, ενώ το ρόλο της Αγγελίνας η Ευαγγελία Βαλσαμά. Αυτή η τηλεοπτική διασκευή βρέθηκε στο επίκεντρο όλων σχεδόν των εφημερίδων της εποχής, καθώς και πολλών τηλεοπτικών περιοδικών. Σύμφωνα με τις κριτικές, η τηλεοπτική μεταφορά δεν «πρόδιδε» το ύφος και το περιεχόμενο του βιβλίου και άφησε πολύ καλές εντυπώσεις στο τηλεοπτικό κοινό. Αυτό συνέβη, επειδή τη γενικότερη επίβλεψη του σεναρίου την

είχε ο ίδιος ο Πλασκοβίτης, αλλά και γιατί η Σούλα Πιερράκου, η οποία έγραψε το σενάριο, θέλησε να διατηρήσει την αφηγηματικότητα του συγγραφέα.

Το έργο που μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο ήταν το «Φράγμα». Σκηνοθέτης της ταινίας ήταν ο Δημήτρης Μακρής και πρωταγωνιστής ο Νίκος Κούρκουλος. Οι κριτικοί του κινηματογράφου υποδέχτηκαν επιφυλακτικά την ταινία, εξαιτίας κυρίως της σκηνοθεσίας, η οποία δεν μπόρεσε να μεταφέρει με ικανοποιητικό τρόπο τους συμβολισμούς του έργου και να αποδώσει σωστά τη γλώσσα του Πλασκοβίτη.

Το λογοτεχνικό ταλέντο του διαφάνηκε αρκετά νωρίς, αφού το 1956 ήταν υποψήφιος για το "Βραβείο των Δώδεκα". Παρόλο που δεν το κέρδισε, αποκόμισε εύφημη μνεία. Η πρώτη κρατική βράβευση ήρθε σχεδόν 25 χρόνια αργότερα, το 1980, τη χρονιά που πήρε το πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος για το έργο «Η Πόλη».

Οι πεποιθήσεις του, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είχαν κοινωνική βάση και παρουσίαζαν μια διαχρονική σταθερότητα. Οι όποιες μετατοπίσεις εμφανίζονται, είναι ανεπαίσθητες και δεν προέρχονται από μεταβολές στη σκέψη του συγγραφέα αλλά από αλλαγές που διενεργούνται στη κοινωνία. Για παράδειγμα, το 1975, αναφερόταν στην ανάγκη στράτευσης στη λογοτεχνία, ενώ το 1994, σχεδόν είκοσι χρόνια μετά, υποστήριζε την κοινωνιστική λογοτεχνία, χωρίς όμως να απορρίπτει τη στράτευση.

Σχεδόν όλες οι απόψεις που εξέφραζε είχαν κοινωνική διάσταση. Πίστευε ότι υπάρχει οργανική σύνδεση ανάμεσα στην κοινωνία και τη λογοτεχνία και αυτή τη σχέση την εντόπιζε γενικότερα στην τέχνη, στον ίδιο το λογοτέχνη, στην κριτική και σε άλλα, επιμέρους θέματα. Υποστήριζε με χαρακτηριστικό τρόπο την άποψη, ότι «ο ίδιος ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να ζει μέσα στην κοινωνία και την εποχή του και το έργο του να αποτελεί μαρτυρία της».

Παρακινούσε και στήριζε τη δράση των πραγματικά πνευματικών ανθρώπων. Αδιαφορούσε επιδεικτικά για όλους εκείνους που συμμετείχαν σε διάφορα σωματεία και οι οποίοι λόγω της αριθμητικής τους υπεροχής, απέκλειαν από τη δράση τους πραγματικούς δημιουργούς. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο Πλασκοβίτης πίστευε ότι όλοι οι πνευματικοί άνθρωποι στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων στις δύσκολες στιγμές που έζησε η Ελλάδα και ειδικά την περίοδο της δικτατορίας. Πολλοί από αυτούς έμειναν απαθείς όχι μόνο τότε, αλλά και την περίοδο της μεταπολίτευσης, όταν το κλίμα είχε ήδη αλλάξει.

Το ενδιαφέρον του για τα κοινωνικά θέματα ήταν ιδιαίτερα έντονο και αυτό διαφαίνεται από το εύρος των ζητημάτων που τον απασχολούσαν. Το 1957 αναφέρεται στην εξέγερση της Ουγγαρίας και καυτηριάζει την έλλειψη χειραφέτησης του λαού της, ενώ το 1973 χαρακτηρίζει το κατεστημένο στην Ελλάδα, ως ολοκληρωτισμό που αρνείται την έκφραση των πολλαπλών εκδοχών και αντιλήψεων για τη ζωή.

Σε όλα τα κοινωνικά θέματα, στα οποία εστίαζε, εντόπιζε πάντα την επίδραση της εξουσίας στους ανθρώπους. Δεν ασχολούνταν μόνο με ζητήματα που απασχολούσαν το δικό του κλάδο, αλλά προσέγγιζε και κατηγορίες εργαζομένων, όπως οι δάσκαλοι και οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι οποίοι όχι μόνο λογοκρίνονται και χειραγωγούνται από την εξουσία αλλά αναγκάζονται να υποτάσσονται στους διοικητικά ανώτερους.

Ο Πλασκοβίτης εξέφραζε απεριόριστα το θαυμασμό του για το φτωχό, τον καθημερινό άνθρωπο. Στο πρόσωπο των απλών ανθρώπων αντίκριζε όλους εκείνους που αντιμετώπισαν δύσκολες καταστάσεις και πολέμησαν για τον τόπο και για το καλό του λαού.

Ως κοινωνικός αγωνιστής και κυρίως ως ακέραιος χαρακτήρας, προασπίστηκε τις αρχές της δημοκρατίας, της ισονομίας, της ισοτιμίας και της ελευθερίας, κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Όσο αφορά την πολιτική, εξέφραζε συγκεκριμένες απόψεις απορρίπτοντας μορφές εξουσίας, όπως η βασιλεία και η δικτατορία είτε αυτό αφορούσε την Ελλάδα είτε άλλες χώρες.

Ο ίδιος έβλεπε την είσοδό του στην πολιτική ως φυσική προέκταση της πνευματικής και αγωνιστικής του δραστηριότητας, κατά την περίοδο της δικτατορίας. Η επιλογή του αυτή δεν έγινε επιπόλαια, αλλά μετά από πολλούς δισταγμούς και μεγάλη σκέψη. Αξιολογώντας την κυβερνητική πολιτική και τον τρόπο που την ασκούσε η συντηρητική παράταξη, με την έναρξη της μεταπολιτευτικής περιόδου, θεώρησε χρέος του να διεξάγει ευθύ πολιτικό αγώνα εναντίον της.

Αυτός ήταν ένας από τους λόγους που επέλεξε να πολιτευθεί με το Σοσιαλιστικό Κίνημα. Ένας άλλος λόγος ήταν ότι εκτιμούσε τον ιδρυτή της παράταξης Ανδρέα Παπανδρέου, ως κορυφαία φυσιογνωμία και ήθελε να υποστηρίξει τον αγώνα του. Όντας ο ίδιος τίμιος άνθρωπος δεν απαξίωνε τους πολιτικούς του αντιπάλους, αναγνωρίζοντας ότι υπάρχουν έντιμοι άνθρωποι και στους άλλους ιδεολογικούς χώρους.

Επιπλέον ο Πλασκοβίτης πίστευε ότι το συγκεκριμένο κόμμα ήταν λαϊκό και προοδευτικό και μπορούσε να βοηθήσει την Ελλάδα σε μία δύσκολη ιστορική συγκυρία, όπως ήταν τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης.

Κατά τη διάρκεια της πολιτικής του διαδρομής, εξελέγη ευρωβουλευτής. Ένα από τα θέματα που τον απασχόλησαν έντονα εκείνη την περίοδο, ήταν αυτό της Κύπρου. Σε κάθε ευκαιρία πίεζε, ώστε να δοθεί λύση στο θέμα των αγνοούμενων του νησιού και παράλληλα απαιτούσε την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων.

Είχε καταφέρει να μην αλλοτριωθεί από το πολιτικό σύστημα, παρόλο που συμμετείχε σε αυτό ενεργά. Ασχολήθηκε με την πολιτική, όσο διάστημα θεωρούσε πως μπορούσε να εκφράσει και να υπηρετήσει τα ιδεώδη, τα οποία ο ίδιος πρέσβευε. Όταν αντιλήφθηκε πως κάτι τέτοιο είχε σταματήσει να ισχύει, αποχώρησε από την πολιτική, για να μην προδώσει τα ιδανικά των ανθρώπων που είχαν αγωνιστεί για δικαιοσύνη και δημοκρατία. Ο ίδιος παραδεχόταν, ότι η πολιτική είχε εξελιχτεί διαφορετικά σε σχέση με τις δικές του προσδοκίες και γι' αυτό καταλάβαινε τους νέους ανθρώπους, οι οποίοι άρχιζαν να απαξιώνουν το πολιτικό σύστημα. Με την πάροδο του χρόνου διαπίστωνε ότι το κόμμα, το οποίο είχε θεωρήσει ως προοδευτικό, είχε ενσωματωθεί στα γρανάζια της εξουσίας και της γραφειοκρατίας. Την ευθύνη γι' αυτή την αλλαγή την απέδιδε σε συγκεκριμένα άτομα μέσα στο κόμμα, τα οποία υπήρχαν στο περιβάλλον του ηγέτη του, για τον οποίο πίστευε ότι ήταν ο τελευταίος ρομαντικός της πολιτικής.

Η δικτατορία ήταν εκείνη η περίοδος, η οποία φαίνεται ότι στιγμάτισε την προσωπικότητα και επηρέασε τη δράση του. Ο ίδιος φυλακίστηκε τότε, χωρίς όμως να θεωρεί ότι κάνει κάτι ξεχωριστό. Ένας άνθρωπος του νόμου, ένας δικαστικός, ο οποίος εκείνη την εποχή ήταν Πρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας, βρέθηκε μαζί με ποινικούς κρατούμενους, αναγνωρίζοντας τη γενναιότητα και το ήθος που αυτοί επέδειξαν σε δύσκολες εποχές. Με τέτοιες εμπειρίες ζωής είναι κατανοητό το πώς διαμορφώθηκε μία τέτοια ιδιαίτερη προσωπικότητα.

Μία από τις μεγαλύτερες εσωτερικές συγκρούσεις που βίωσε, ήταν η διαχείριση των ζητημάτων της δικαιοσύνης, αμέσως με την έναρξη της μεταπολιτευτικής περιόδου. Μετά την πτώση της δικτατορίας είδε συναδέλφους του, οι οποίοι συνεργάστηκαν με το καθεστώς, να μην τιμωρούνται. Αυτό το θεώρησε ασέβεια ως προς αυτούς που

αγωνίστηκαν εναντίον της δικτατορίας και εξέφρασε την οργή του και την αντίθεσή του με τον τρόπο λειτουργίας της δικαιοσύνης, σε αυτή την περίπτωση.

Για χρόνια πολέμησε αυτούς που συνεργάστηκαν με τη χούντα. Αλλά και ως βουλευτής αντέδρασε για την προαγωγή ανθρώπων, θεωρώντας πως με αυτόν τον τρόπο ανταμείβονται για την προδοσία τους.

Το μεγαλύτερο πλήγμα, όμως, το δέχτηκε το 1977, όταν αθωώθηκαν από το Εφετείο Αθηνών οι υπεύθυνοι για τα τραγικά γεγονότα της 17^{ης} Νοεμβρίου του 1973. Όντας ανώτατος δικαστής του Συμβουλίου Επικρατείας παραιτήθηκε από τη θέση του, γιατί δεν άντεχε να συμβιβαστεί με αυτή την απόφαση. Πίστευε ότι αν παρέμενε σε αυτή τη θέση, δεν θα διέφερε σε τίποτα από αυτούς που σκότωσαν τους νέους αγωνιστές εκείνη τη νύχτα.

Η παραίτησή του προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων από τον τύπο, τους δικηγορικούς συλλόγους, τις οργανώσεις της νεολαίας, τους πνευματικούς ανθρώπους, αλλά και από απλούς πολίτες. Η κίνηση αυτή μετέτρεψε τον Πλασκοβίτη σε σύμβολο ηθικής, αρετής και αξιοπρέπειας. Ο Δικαστής που στάθηκε στο εδώλιο του κατηγορουμένου, διεξάγοντας έναν ηθικό «παράνομο» αγώνα και δεν λύγισε, έχαιρε ήδη εκτιμήσεως. Η παραίτησή του τον εξομοίωσε στα μάτια του κόσμου με την έννοια της δικαιοσύνης, της οποίας την αξιοπρέπεια διέσωσε με την έντιμη στάση του. Στο πρόσωπό του ενσαρκώθηκε ο αγώνας όλων των Ελλήνων εναντίον της Χούντας.

Ο ίδιος, όμως, δεν αρκέστηκε απλώς στην παραίτησή του από το δικαστικό σώμα. Η αθώωση των υπαίτιων για τα τραγικά γεγονότα του Πολυτεχνείου τον εξόργισε τόσο πολύ που στράφηκε ανοιχτά και ευθέως εναντίον του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης, κατηγορώντας τον για πολιτικές σκοπιμότητες.

Η πλειοψηφία των αναφορών που έχουν δει το φως της δημοσιότητας για τον Πλασκοβίτη ως λογοτέχνη, αγωνιστή, δικαστικό και πολιτικό είναι θετικές. Υπήρξαν όμως και αρνητικές αναφορές προς το πρόσωπό του, τις οποίες ο ίδιος προσπάθησε να αντικρούσει. Όταν η Βεατρίκη Σπηλιάδη τον χαρακτήρισε συγγραφέα αρνητή της αντίστασης, αντέδρασε άμεσα, αλλά με ευγενικό τρόπο. Την αποκατάσταση του ονόματός του ανέλαβε το περιοδικό, στο οποίο είχε δημοσιευθεί το άρθρο της κριτικού.

Άμεση ήταν η αντίδρασή του και σε άρθρο εφημερίδας, η οποία τον χαρακτήριζε μασόνο, χωρίς όμως να δοθεί συνέχεια στο γεγονός, με δεδομένο ότι ο ίδιος κατηγορήσε

την εφημερίδα ότι το έκανε αποκλειστικά και μόνο για διαφημιστικούς λόγους, ενώ παράλληλα την απειλούσε με μηνύσεις.

Το 1985, ένα ανυπόγραφο άρθρο τον κατηγορούσε ως συνεργάτη της χούντας, μέχρι τη στιγμή της σύλληψής του. Για το συγκεκριμένο δημοσίευμα, δεν έγινε γνωστό αν υπήρξε αντίδραση κατά του περιοδικού. Για συνεργασία με τη δικτατορία τον είχε κατηγορήσει και άλλη εφημερίδα, η οποία όμως ζήτησε συγνώμη, μετά από μήνυση του Πλασκοβίτη.

Αυτές οι αρνητικές κριτικές είναι ελάχιστες μπροστά στις πολλές αναφορές που έχουν καταγραφεί και αναδεικνύουν την αγωνιστική του δράση. Εκφράζουν σαφώς μία μειοψηφία, η οποία φαίνεται ότι υποκινείται από σκοπιμότητες και εμπάθεια προς το πρόσωπό του, αφού οι κατήγοροί του είτε ζήτησαν συγνώμη είτε δημοσίευαν ανώνυμα τους ισχυρισμούς τους, φοβούμενοι πιθανές κυρώσεις.

Τη μεγαλύτερη αρνητική κριτική από τον τύπο τη δέχτηκε το 1984, όταν οι ευρωβουλευτές του κόμματος, του οποίου συμμετείχε, αρνήθηκαν να καταδικάσουν τη δολοφονία του Πολωνού κληρικού Ποπιελούτσκο. Χαρακτηριστικό σε αυτή την κριτική είναι ότι υπήρξαν αντιδράσεις και πυρά από εφημερίδες, οι οποίες ανήκαν σε εντελώς διαφορετικούς ιδεολογικούς χώρους και κατά συνέπεια, μπορεί να υποστηριχτεί ότι ίσως οφείλονται σε πολιτικές αντιδικίες.

Η στάση του σε αυτή τη περίπτωση, δημιουργεί μία σειρά ερωτηματικά. Σύμφωνα με τον τύπο, ο Πλασκοβίτης θέλησε να υποστηρίξει την επίσκεψη που είχε κάνει ο τότε πρωθυπουργός στην Πολωνία. Η πολιτική του διαδρομή όμως, καθώς και οι αγωνιστικές του περγαμηνές δύσκολα επιτρέπουν να διαφανεί, ότι πίσω από τη στάση του υποκρύπτονται πολιτικές σκοπιμότητες και κυρίως οποιαδήποτε πρόθεση από τη μεριά του, να υποστηρίξει ένα δικτατορικό καθεστώς. Οι πιθανές εξηγήσεις που προκύπτουν είναι δύο. Η μία είναι ότι παρερμηνεύθηκαν οι δηλώσεις του και η άλλη ότι υπήρχε κάποιος άλλος λόγος, ο οποίος παραμένει άγνωστος και πιθανώς να εξηγεί τη στάση του. Όλες οι ενδείξεις οδηγούν περισσότερο προς τη δεύτερη περίπτωση, χωρίς όμως αυτό να μπορεί να τεκμηριωθεί, με δεδομένο ότι, από την έρευνα του υλικού της έρευνάς μας, δεν προέκυψαν κάποια ισχυρότερα στοιχεία.

Τα βιβλία του Σπύρου Πλασκοβίτη δέχτηκαν διάφορες κριτικές, οι οποίες εστιάζονται τόσο στα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά τους όσο και στις κοινωνικές τους

προεκτάσεις. Το έργο του «Η άλλη καρδιά», το οποίο αναφέρεται στο θέμα της μεταμόσχευσης οργάνων, θεωρήθηκε ότι ανήκει σε ένα είδος που αποτελούσε καινοτομία του συγγραφέα, αφού το κάθε κεφάλαιο αναφέρεται και σε διαφορετικό πρόσωπο. Στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα, απεικονίζονται ανάγλυφα και με μεγάλη ακρίβεια οι εσωτερικές συγκρούσεις που μπορεί να προκαλέσει μία μεταμόσχευση και κυρίως οι ηθικές. Βασικά πλεονεκτήματα του έργου είναι ο καλός χειρισμός της γλώσσας, καθώς και η ικανότητα του δημιουργού να μην αναλώνεται σε περιττά στοιχεία.

Η ιατρική ήταν πλέον σε θέση να αντικαταστήσει το θάνατο με τη ζωή και το κύριο ερώτημα που προέκυπτε ήταν αν είχε το ηθικό δικαίωμα να το κάνει και με τι κόστος. Αυτό το βιβλίο αποτελεί μία από τις έντονες αποδείξεις της ικανότητας του συγγραφέα να αντλεί έμπνευση από θέματα της επικαιρότητας, τα οποία όμως προσάρμοζε στη δική του κοσμοθεωρία. Δεν ήταν όμως μόνο φιλοσοφικά τα ερωτήματα που έβαζε, αλλά και κοινωνικά. Ο δότης της καρδιάς ήταν φτωχός, ενώ ο λήπτης πλούσιος. Ο τρόπος που έγινε η λήψη του οργάνου προβληματίζει τον αναγνώστη, αν το δικαίωμα σε μία δεύτερη ευκαιρία στη ζωή είναι προνόμιο μόνο ανώτερων κοινωνικών τάξεων ή αν η ισοτιμία των ανθρώπων δεν επιτυγχάνεται ούτε στο θάνατο. Το συγκεκριμένο βιβλίο αντιμετωπίστηκε με αντιφατικές κριτικές. Τα κοινωνικά ερωτήματα που έθετε, δεν αμφισβητήθηκαν από κανέναν. Ο νέος τρόπος αφήγησης που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας, κάθε κεφάλαιο και ένας μονόλογος, ενθουσίασε κάποιους κριτικούς αλλά προβλημάτισε κάποιους άλλους, οι οποίοι δεν απέρριψαν την συγκεκριμένη τεχνική αλλά εντόπισαν κάποια λειτουργικά προβλήματα.

Το μυθιστόρημά του «Η πόλη» είναι ένα από τα έργα του που έγιναν πιο γνωστά στο ευρύ κοινό, γιατί προβλήθηκε και από την τηλεόραση. Με αφορμή τον έρωτα, που αποτελεί ένα από τα πιο αγαπημένα θέματα του συγγραφέα, ο Πλασκοβίτης προσφέρει στον αναγνώστη την ευκαιρία όχι μόνο να παρατηρήσει την κοινωνία της Κέρκυρας τη δεκαετία του '30, αλλά και να διακρίνει τις σημαντικές αλλαγές που έγιναν στη δομή της.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν σταμάτησε να γράφει ούτε στις δύσκολες εποχές της ζωής του. Συνέχισε και όταν ήταν φυλακισμένος και το έργο του «Το συρματοπλεγμα» ήταν το αποτέλεσμα της συγγραφής εκείνης της περιόδου. Τα διηγήματα του

συγκεκριμένου βιβλίου τα είχε γράψει ως πολιτικός κρατούμενος, περιγράφοντας τις τραγικές συνθήκες της ζωής μέσα στις φυλακές. Παρόλο που στο συγκεκριμένο έργο περιγράφεται μία άλλη εποχή και μία άλλη κοινωνία, άγνωστη για πολλούς σύγχρονους, οι οποίοι δε βίωσαν τη περίοδο της δικτατορίας, ο Πλασκοβίτης, επειδή αισθανόταν ότι ήταν χρέος του να αγωνιστεί για αυτούς που φυλακίστηκαν, δεν δίστασε στιγμή να γίνει ο μεσολαβητής εκείνης της ζοφερής περιόδου, με τους αναγνώστες της σύγχρονης εποχής. Εξάλλου, την αξία των έργων του την είχαν ήδη επιδοκιμάσει οι ίδιοι οι φυλακισμένοι.

Αυτό το λογοτέχνημα, αποτελεί ένα σημαντικό μάθημα σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Όλα όσα υπέφεραν οι αγωνιστές εναντίον της δικτατορίας, δεν περιγράφονται από έναν άνθρωπο που απλώς παρατηρεί την πορεία τους μέσα στις φυλακές, αλλά από κάποιον ο οποίος βρέθηκε στην ίδια θέση, γι' αυτό και οι περιγραφές του αποτελούν μία από τις πιο αξιόπιστες μαρτυρίες.

Δεν είναι τυχαίο που ο ίδιος δήλωνε αριστερός και τα τελευταία χρόνια πίστευε ότι μόνο η Αριστερά μπορούσε να αποτελέσει την πολιτική λύση. Αρχικώς φαντάζει παράδοξο η άποψη αυτή να ακούγεται από έναν άνθρωπο που πολιτεύθηκε με διαφορετικό πολιτικό χώρο. Ο Πλασκοβίτης όμως ήταν αγωνιστής, άνθρωπος των πράξεων πρώτα και μετά της ιδεολογικής θεωρίας. Μη όντας ενταγμένος στην Αριστερά, φυλακίστηκε και συμπορεύτηκε με αυτούς τους ανθρώπους μέσα στις φυλακές. Αναγνώριζε λοιπόν τους φυσικούς του «συντρόφους» στον αγώνα, μέσα από τη συμπαράστασή τους σε δύσκολες στιγμές. Σε αυτούς αλλά και στους απλούς ανθρώπους είναι αφιερωμένο αυτό το βιβλίο, το οποίο αποτελεί την αφετηρία μίας σειράς μεταγενέστερων πράξεών του, που είχαν όλες κοινό στόχο την δικαίωση αυτών των ανθρώπων για όσα υπέφεραν.

Το δραματικό στοιχείο σε αυτό το έργο επιτυγχάνεται χωρίς να το επιδιώκει. Απλά, ρεαλιστικά και χωρίς λογοτεχνικά τερτίπια και φανφάρες, λειτουργώντας σχεδόν δημοσιογραφικά, παραθέτει τις αλήθειες των πολιτικών κρατουμένων, γνωρίζοντας από την προσωπική του εμπειρία ότι αυτό είναι αρκετό για να κατανοήσει ο αναγνώστης το δράμα και τις ταλαιπωρίες αυτών των ανθρώπων, καθώς επίσης και τη βία που υπέστησαν.

Αξιοσημείωτο είναι ότι μέσα από τις σελίδες του σε καμία περίπτωση δεν προκαλείται οίκτος ή συμπάθεια. Αντίθετα, οι ήρωες και τα δεινά τους προκαλούν θαυμασμό, για το πώς κάποιοι άνθρωποι καταφέρνουν να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να μη λυγίζουν μέσα σε πραγματικά δύσκολες καταστάσεις. Φαίνεται επίσης, ότι ο συγγραφέας θέλει να μοιραστεί με το αναγνωστικό κοινό όχι μόνο τα ιδεώδη των συναγωνιστών του, αλλά και αυτά που αποκόμισε ο ίδιος, με κυρίαρχο στοιχείο την ανθρωπιά. Μέσα στις φυλακές ο μορφωμένος Πλασκοβίτης, ο οποίος κατείχε μία υψηλή δικαστική θέση, έμαθε από απλούς, αμόρφωτους ανθρώπους, ιδεολόγους και ποινικούς, την ανθρωπιά και τη συμπάθεια και αυτή του τη γνώση σπεύδει να την κοινωνήσει στους αναγνώστες του, αποδίδοντας για άλλη μία φορά τιμές σε αυτούς τους ανθρώπους.

Το έργο του «Το τρελό επεισόδιο», υπενθυμίζει για άλλη μία φορά στους κριτικούς και στο κοινό το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, το οποίο εκπέμπει ως πνευματικός άνθρωπος. Και σε αυτό το βιβλίο κάποια μειονεκτήματα που εντοπίζονται, εστιάζονται κυρίως στη λογοτεχνική γραφή. Σε όλες τις αρνητικές κριτικές που δέχτηκε ο συγγραφέας, κανένας δεν αμφισβήτησε την ορθότητα των απόψεων και των πεποιθήσεών του, αφού όλες αναφέρονταν μόνο σε λογοτεχνικά στοιχεία. Αυτό είναι κάτι απολύτως λογικό, επειδή η λογοτεχνική γραφή εκλαμβάνεται υποκειμενικά από τον κάθε άνθρωπο και απλά σε άλλους αρέσει και σε άλλους όχι. Η κοινωνική και ιδεολογική αλήθεια του Πλασκοβίτη είναι τόσο ισχυρή που δεν αφήνει περιθώρια υποκειμενικότητας και μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο ως δεδομένη και ως αληθινή.

Και σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας ακολουθεί την ίδια οδό. Περιγράφει δηλαδή την καθημερινότητα χωρίς εξάρσεις, χωρίς πάθος, χωρίς προσωπική εμπλοκή, γνωρίζοντας πως το απλό μπορεί να είναι συνάμα αληθινό αλλά και καταλυτικό. Ο Πλασκοβίτης δεν κοροϊδεύει και δε χειραγωγεί τον αναγνώστη. Δεν του προσφέρει αυτά που θέλει, όπως αυτός τα θέλει. Έχει συγκεκριμένες ιδέες, τις οποίες θα ήθελε και οι άλλοι να ασπαστούν, αλλά δεν θέλει να εκβιάσει αυτή την εξέλιξη. Αντίθετα, επιδιώκει η επιλογή του ανθρώπου να είναι προσωπική και ελεύθερη, γιατί μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να είναι συνειδητή και ουσιαστική.

Επιπλέον, δεν θεωρεί ότι ο άνθρωπος χρειάζεται μεγάλους αγώνες και συγκρούσεις για να μεγαλουργήσει. Οι μικρές μάχες της καθημερινότητας είναι γι’

αυτόν πιο σημαντικές, γιατί αυτές μπορούν να αποτελέσουν υποδομή για μία διαφορετική κοινωνία. Για να μπορέσει το ήθος να επικρατήσει, πρέπει πρώτα να γαλουχηθεί και να μεγαλώσει μέσα από την καθημερινότητα, αργά και σταδιακά, ώστε να είναι στέρεο και να μην ανατρέπεται.

Θέλει επίσης να μεταδώσει στον αναγνώστη, ότι οι άνθρωποι που μάχονται για μια καλύτερη κοινωνία δεν είναι διαφορετικοί από τον ίδιο. Οι ήρωές του είναι οι απλοί άνθρωποι της καθημερινότητας, ο άνεργος νέος, η μητέρα που μεγαλώνει το παιδί της, καθημερινοί άνθρωποι, οικείοι στον αναγνώστη, ο οποίος αποτελεί έναν από αυτούς. Αποσαφηνίζει επίσης με τον τρόπο του, ότι εχθρός σε μία λαϊκή κοινωνία δεν είναι μόνο η κυβερνητική εξουσία και τα καθεστώτα, όπως η δικτατορία αλλά και η καθημερινότητα, με τον τρόπο που αυτή επιβάλλεται και οδηγεί τους ανθρώπους στη αλλοτρίωση, όχι μόνο για την επιβίωση αλλά και για την κοινωνική αποδοχή της αστικής τάξης, η οποία κυριαρχεί στην κοινωνία.

Το «Φράγμα» είναι ένα από τα έργα του Πλασκοβίτη, το οποίο γνώρισε μεγάλη αποδοχή και βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των κριτικών της λογοτεχνίας.

Το μήνυμα του συγκεκριμένου βιβλίου είναι ορατό άμεσα και δεν αφήνει κανένα περιθώριο παρερμηνείας. Το "Φράγμα" είναι το υπέρτατο σύμβολο που έχει χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας. Η χρήση του δε γίνεται από φόβο ή γιατί θέλει να αποφύγει να κατονομάσει αυτό το οποίο καταγγέλλει. Το χρησιμοποιεί, για να υποδηλώσει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί η απειλή να παρουσιάζεται στον άνθρωπο σαν προστασία και να τον εγκλωβίζει στα δίκτυά της.

Ο ήρωας του έργου, ο Βαλέρης, θυμίζει έντονα τον ίδιο το συγγραφέα. Όπως και ο Πλασκοβίτης, έτσι και αυτός είναι ένας διανοούμενος που αναζητά την αλήθεια και έρχεται σε σύγκρουση με ποικιλώνυμα συμφέροντα, όταν αποκαλύπτει τις αδικίες και τις απειλές που αποκρύπτονται. Δεν μπορεί να ενεργήσει διαφορετικά, γιατί η συνείδησή του δεν του επιτρέπει άλλη επιλογή.

Η τιμιότητα των επιλογών του Πλασκοβίτη διαφαίνεται και στο έργο του «Το γυμνό δέντρο». Εδώ ο λογοτέχνης δε θεωρεί ότι ο αγώνας προκύπτει μέσα από την απειθαρχία, γιατί μια τέτοια οπτική θα ήταν ισοπεδωτική. Τους κανόνες, ειδικά αυτούς της λογοτεχνίας, τους σέβεται και τους τηρεί, προσαρμόζοντάς τους στο δικό του ύφος και σε αυτά που ο ίδιος θέλει να εκφράσει. Η λογοτεχνία χρησιμοποιείται από τον

Πλασκοβίτη όχι για να διατυπώσει τις δικές του απόψεις, πεπεισμένος ότι αυτές είναι οι σωστές, αλλά για να καταθέσει όσα θεωρεί ότι θα βοηθήσουν τους ανθρώπους, ατομικά και συνολικά.

Η ηρεμία ψυχής, την οποία διαθέτει ως άνθρωπος εκφράζεται και μέσα στο έργο του, παρ' ότι πολλές φορές φαντάζει παράξενη και παράδοξη. Δεν είναι «φυσιολογικό» για έναν άνθρωπο, ο οποίος μάχεται όχι μόνο ιδεολογικά αλλά και έμπρακτα, να μην τροφοδοτεί αυτόν τον αγώνα με την οργή που νιώθει μέσα του. Η οργή αυτή φαίνεται να λείπει από τον Πλασκοβίτη, ο οποίος εκφράζει ακόμα και τις προσωπικές του απόψεις σε αυστηρό τόνο, αλλά όχι με τρόπο οργισμένο και επιθετικό. Η εσωτερική αυτή ηρεμία εκφράζεται και στη λογοτεχνική του γραφή. Ήρεμα, απλά και λιτά παρουσιάζει τους ανθρώπους να φαίνονται σαν να έχουν ξεπηδήσει από έναν άλλο, φανταστικό κόσμο, και οι αρετές τους, οι οποίες πρέπει να θεωρούνται αυτονόητες, αντιμετωπίζονται ως μεγάλο επίτευγμα.

Ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα του Πλασκοβίτη είναι ο απλός τρόπος με τον οποίο παρουσιάζει τις καταστάσεις όσο δύσκολες και αν είναι αυτές. Τα πιο συγκλονιστικά πράγματα μεταφέρονται στον αναγνώστη ομαλά, με φυσιολογικό τρόπο. Ο αναγνώστης εντάσσεται στη ζοφερή πραγματικότητα όχι απότομα, αλλά ήρεμα και σταδιακά. Κανένας δεν αιφνιδιάζεται, όταν αντιλαμβάνεται ότι ο κόσμος που περιγράφει ο συγγραφέας είναι στην ουσία ο δικός του κόσμος, τον οποίο όμως ποτέ δεν τον είχε παρατηρήσει με αυτόν τον τρόπο.

Ο Βαρίκας ανέφερε ότι ο κόσμος του Πλασκοβίτη ήταν διαφορετικός από τον πραγματικό κόσμο, γιατί σε αυτόν του συγγραφέα οι άνθρωποι συντρίβονται. Κατά την άποψή μας, αυτό δεν ισχύει. Ο πραγματικός κόσμος ήταν αυτός που έδειχνε ο συγγραφέας. Η συντριβή των ανθρώπων ήταν κυρίαρχο στοιχείο της γραφής του, αλλά παρουσιάζεται με διαφορετικό τρόπο. Δεν είναι ανάγκη ο άνθρωπος να φυλακίζεται, να πεθαίνει και να εξαθλιώνεται υλικά, για να καταλάβει ότι δεν υπάρχει διέξοδος. Σε μία σύγχρονη κοινωνία εφευρίσκονται νέοι τρόποι για τη συντριβή του πολίτη, μόνο που αυτοί είναι μεταμφιεσμένοι και κατά κανόνα παραπλανούν τους λαούς.

Ο κόσμος, τον οποίο ο Πλασκοβίτης περιέγραφε, ήταν η πραγματικότητα που ανέμενε τον άνθρωπο, αν δεν αφυπνιζόταν ιδεολογικά και δεν αντιστεκόταν. Δεν ήταν μία παρατραβηγμένη μεταφορά, αλλά η πραγματικότητα, η οποία αρχικώς φαίνεται ότι

αφορά μόνο τους άλλους. Διαβάζοντας όμως το βιβλίο, αυτό γίνεται ορατό μόνο προς το τέλος του, όταν αποδεικνύεται ότι η πορεία ήταν ίδια για όλους.

Ανθρωποκεντρικό είναι και το έργο του «Η θύελλα και το φανάρι». Αυτό δεν αποτελεί κάποια εξαίρεση, αλλά τον κανόνα στα έργα του, τα οποία έχουν ως επίκεντρό τους τον άνθρωπο. Τα διηγήματά του έχουν το πλεονέκτημα να μεταφέρουν πολλαπλές διαστάσεις στον αναγνώστη. Σύντομες καθημερινές ιστορίες, με ήρωες διαφορετικούς μεταξύ τους, αλλά και παράλληλα όμοιους, αφού ζούσαν στην ίδια κοινωνία αλλά σε διαφορετικές πλευρές της.

Το έργο αυτό είναι το δεύτερο του Πλασκοβίτη και αυτό το οποίο στην ουσία τον τοποθέτησε στη σύγχρονη λογοτεχνία. Συνήθως, όταν το πρώτο βιβλίο είναι καλό, η διάρκεια του συγγραφέα κρίνεται από το δεύτερο έργο του, γιατί αυτό αποκαλύπτει αν όντως υπάρχει λογοτεχνικό ταλέντο ή αν η πρώτη επιτυχία ήταν συμπτωματική.

Το βιβλίο αυτό αποτέλεσε οίωνα για τη μεγάλη λογοτεχνική διάρκεια του Πλασκοβίτη. Απέδειξε τη λογοτεχνική αξία του συγγραφέα και κατέδειξε ότι ήταν γνώστης των ανθρώπων, σε όποια κοινωνική τάξη κι αν ανήκουν, αφού ήταν σε θέση για άλλη μία φορά να περιγράψει τη ζωή τους ρεαλιστικά και με λεπτομέρειες.

Τη σημασία αυτού του βιβλίου καταδεικνύει και το γεγονός ότι συνέχιζαν να γράφονται κριτικές γι' αυτό ακόμα και δύο δεκαετίες αργότερα. Το ίδιο γεγονός κατατάσσει το βιβλίο στα κλασικά, αφού παρόμοια λογοτεχνικά έργα μόνο σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται. Τα περισσότερα αναγνωρίζονται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά μετά συνήθως ξεχνιούνται και αντικαθιστούνται από άλλα, πιο σύγχρονα. Το ότι κάποια από αυτά παραμένουν στη μνήμη των αναγνωστών για πολλά χρόνια, οφείλεται κατά κανόνα σε προσωπικούς και συναισθηματικούς λόγους του καθενός.

Το συγκεκριμένο έργο είκοσι δύο χρόνια εξακολουθούσε να δημιουργεί στους κριτικούς της λογοτεχνίας τα ίδια συναισθήματα που προκάλεσε και κατά τη διάρκεια της έκδοσής του. Παρ' ότι οι κοινωνικές συνθήκες την εποχή που γράφτηκε το βιβλίο ήταν διαφορετικές, τα μηνύματα παρέμειναν διαχρονικά. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει περίτρανα το λογοτεχνικό ταλέντο του συγγραφέα. Παράλληλα αποδείχτηκε, ότι ο χρόνος δεν μπόρεσε να διαβρώσει ούτε τις πεποιθήσεις του ούτε τα μηνύματα του ίδιου του έργου.

Τα ίδια ισχύουν και για το βιβλίο «Οι γονατισμένοι», το οποίο ήταν μία ακόμη συλλογή διηγημάτων. Ο Πλασκοβίτης αγαπούσε ιδιαίτερα το διήγημα, ένα είδος γραφής που χρησιμοποίησε από τα πρώτα του βήματα και το οποίο δεν προτιμούσαν οι νέοι συγγραφείς. Οι καινούριοι λογοτέχνες της εποχής απέφευγαν να ενσωματώνουν στα έργα τους κοινωνικά και ιδεολογικά στοιχεία, γιατί οι συνθήκες ήταν τόσο πολύπλοκες, ώστε να δυσκολεύονται να τις εκφράσουν με περιεκτικότητα.

Αυτό όμως δεν δυσκόλεψε ουσιαστικά τον Πλασκοβίτη. Η ενασχόλησή του με το διήγημα καταδεικνύει δύο σημαντικά στοιχεία. Το λογοτεχνικό του ταλέντο εκφράζεται με τρόπο άμεσο, λιτό και περιεκτικό. Πράγμα που δεν είναι δεδομένο ούτε εύκολο για τους περισσότερους συγγραφείς. Έτσι κατάφερε, μέσω των διηγημάτων να παρουσιάσει την πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας μια γραφή μεστή και σύντομη, η οποία όμως του ήταν αρκετή για να μεταφέρει αυτά που ήθελε. Το δεύτερο στοιχείο είναι το μέτρο, το οποίο τον διέκρινε. Ο Πλασκοβίτης δεν αναφερόταν σε περιττές λεπτομέρειες και δεν ανέλυε τόσο εξονυχιστικά τις καταστάσεις, ώστε ο αναγνώστης να καταλάβει άμεσα σε τι αναφέρεται. Περιοριζόταν στο να τον τροφοδοτεί με τα απαραίτητα και τον οδηγούσε να εξάγει μόνος του τα συμπεράσματά του.

Ο τίτλος, τον οποίο συγγραφέας επέλεξε να δώσει στο έργο του, φανερώνει και την πίστη που είχε στο ανθρώπινο ήθος. Οι άνθρωποι που παρουσίαζε, ήταν όντως γονατισμένοι. Το να γονατίζει κάποιος, δεν σημαίνει ότι έχει νικηθεί. Αντίθετα, θυμίζει το κλαδί που το γονατίζει μεν ο άνεμος, αλλά αυτό καταφέρνει να επιβιώσει. Έτσι είναι και ο άνθρωπος που παρουσιάζει ο Πλασκοβίτης. Οι δυσκολίες της ζωής τον γονατίζουν -και αυτό είναι λογικό- αλλιώς θα ήταν ένας εντελώς φανταστικός ήρωας, αφού μόνο αυτοί καταφέρνουν να υπερνικούν όλα τα εμπόδια. Παρόλα αυτά δεν είναι νικημένοι και αυτό είναι και το μήνυμα το οποίο μεταφέρει ο συγγραφέας στους απανταχού γονατισμένους. Υπάρχει πάντα η ελπίδα να καταφέρουν μεγάλες νίκες, αφού η αυταπάτηση με την οποία αντιμάχονται τις αντιξοότητες της ζωής, μόνο σε νικητές ταιριάζει.

Οι γονατισμένοι του Πλασκοβίτη είναι οι νικητές της ζωής και αποτελούν πρότυπο για κάθε άνθρωπο, ο οποίος νομίζει ότι ευημερεί, αλλά στην πραγματικότητα ζει μία πλασματική ζωή. Είναι ήρωες, γιατί επέλεξαν την αλήθεια και όχι το ψέμα και το συμβιβασμό. Σε όποια πλευρά κι αν ανήκει ο αναγνώστης, δεν μπορεί αυτό το βιβλίο να

μην τον προβληματίσει. Ο γονατισμένος αναγνωρίζει τους συνοδοιπόρους του και αντιλαμβάνεται την αξία αυτής της διαδρομής.

Τα πιο σύγχρονα έργα του, από την μεταπολίτευση και έπειτα, ακολουθούν τη λογική των παλαιότερων δημιουργημάτων του. Ο κοινωνικός σχολιασμός είναι ορατός παντού, αλλά χωρίς να αποτελεί εκ του ασφαλούς κριτική. Αν δεν ήταν γνωστή η προσωπική πορεία του συγγραφέα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι τα βιβλία αυτά κάλλιστα έχουν γραφτεί από έναν επιστημονικό παρατηρητή.

Αυτό οφείλεται κυρίως στην αποστασιοποίηση του συγγραφέα. Ο Πλασκοβίτης δεν κριτικάρει και δεν περιφρονεί την ανθρώπινη αδυναμία. Την παραθέτει, γιατί είναι πραγματική και υπάρχει στην κοινωνία. Δεν ωραιοποιεί καμία κατάσταση, αλλά αντίθετα την παρουσιάζει με ακρίβεια και προσεγγίζει με κατανόηση τους ήρωές του, τους οποίους τους αποδίδει με τέτοιο τρόπο, ώστε ακόμα και όταν ηττώνται τραγικά, αυτό να γίνεται με τρόπο που δεν αφαιρεί τίποτα από την σπουδαιότητά τους.

Ο συγγραφέας έχει την ικανότητα να περιγράφει την Ελλάδα σε όλες τις ιστορικές στιγμές της. Η περιγραφή του είναι ιδανική και πρωτόγνωρη είτε την περιγράφει σε δύσκολες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, είτε περιγράφει τη σύγχρονη Ελλάδα. Μέρος της πατρίδας μας είναι και οι άνθρωποί της και ο συγγραφέας τους αντιμετωπίζει με την ανάλογη αγάπη.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης είναι μία πολύ ιδιαίτερη περίπτωση λογοτέχνη. Μέλος της αποκαλούμενης μεταπολεμικής γενιάς λογοτεχνών, χαρακτηρίστηκε κυρίως από τη συνέπεια, η οποία διέκρινε τόσο τη ζωή όσο και την τέχνη του. Ήταν ένας συγγραφέας βαθιά ανθρωπιστής. Ο άνθρωπος και η κοινωνία αποτελούσε γι' αυτόν σημείο αναφοράς και εστίασης στο έργο του, διανύοντας χρονικά και καταγράφοντας παράλληλα τις ταραγμένες και δύσκολες εποχές που έζησε η Ελλάδα μετά τον πόλεμο.

Από αυτές τις εποχές και από αυτή την πραγματικότητα προέρχονται και οι συμβολισμοί που χρησιμοποιεί, πράγματα και άνθρωποι που αποκτούν άλλη υπόσταση και γίνονται κοινωνικά και πολιτικά σύμβολα.

Μέσα από το ίδιο ιστορικό πλαίσιο πηγάζουν και οι αντιθέσεις, οι οποίες επικρατούν στο έργο του. Σε σχέση με τις ρεαλιστικές αντιθέσεις της ζωής, οι αντιθέσεις του Πλασκοβίτη αλληλοσυμπληρώνουν η μία την άλλη, δημιουργώντας ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο σύνολο.

Ο τρόπος που γράφει είναι, σε μεγάλο βαθμό, αποτέλεσμα της προσωπικότητάς του. Ο ίδιος θεωρεί ότι έχει ευθύνη προς την κοινωνία, τους νέους, το νεοέλληνα. Παράλληλα νιώθει ότι είναι υποχρέωσή του να μεταδώσει τα μηνύματα, τα οποία η κοινωνία χρειάζεται όχι προσφέροντας έτοιμες λύσεις, γιατί και αυτός δεν τις είχε, αλλά καταθέτοντας με εντιμότητα και ειλικρίνεια τους προβληματισμούς και τις αγωνίες του.

Η μελέτη αυτή μας έδωσε την ευκαιρία να έλθουμε σε επαφή με τη ζωή και το έργο μίας πραγματικά σπουδαίας προσωπικότητας.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης ήταν ένας άνθρωπος, ο οποίος δεν έγινε γνωστός στο ευρύ κοινό μόνο από το λογοτεχνικό του έργο. Ήταν γνωστός και ως πολιτικός και αγωνιστής. Το όνομά του έγινε συνώνυμο του ήθους και της αξιοπρέπειας όχι μόνο για την αντιδικτατορική του δράση, αλλά και για την στάση που τήρησε μετέπειτα.

Θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ένας «βολεμένος», αφού η αγωνιστική του αξία είχε αναγνωρισθεί και να εξαργύρωνε προς ίδιον όφελος τον αγώνα του, όπως έκαναν εξάλλου μία σειρά πολιτικών προσώπων.

Αντίθετα, επέλεξε και πάλι το δύσκολο δρόμο. Ενεπλάκη στην πολιτική σκηνή αλλά την εγκατέλειψε, όταν συνειδητοποίησε ότι και αυτή με τη σειρά της είχε αλλοτριωθεί, αποδεικνύοντας για άλλη μία φορά την εντιμότητά του.

Η ζωή του ήταν γεμάτη από αντιθέσεις, οι οποίες χαρακτηρίζουν και το έργο του. Την επιτυχία, όπως και αν αυτή εκφραζόταν, την έφτανε και την εγκατέλειπε με την ίδια ευκολία. Η καταξίωση δεν ήταν αρκετή για να τον διατηρήσει σε μία θέση, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με τη συνείδησή του είτε αυτή ήταν η θέση του ανώτατου δικαστικού, είτε η θέση του ευρωβουλευτή. Οι ανατροπές που χαρακτήρισαν τη ζωή του δεν ήταν λίγες ούτε και εύκολες. Από τη θέση του δικαστικού βρέθηκε στη φυλακή, όπου ανέπτυξε έντονη αντιστασιακή και αγωνιστική δράση, παρ' όλο που δεν ήταν κομματικά ενταγμένος στην αριστερά.

Καμία κομματική ταυτότητα δεν μπορεί να του αποδοθεί με βεβαιότητα. Ο μόνος χαρακτηρισμός που του ταιριάζει είναι ότι σε όλη τη διάρκεια της ζωής του υπήρξε αντιεξουσιαστής. Ο Πλασκοβίτης δεν υποτάχθηκε σε καμία εξουσία και ποτέ δεν περιχαράκώθηκε σε στενά κομματικά πλαίσια. Ήταν αντίθετος σε κάθε είδους δέσμευση και αντιστεκόταν με κάθε διαθέσιμο μέσο, κυρίως με τη δική του ανατρεπτική στάση.

Η προσωπική του δράση, καθώς και οι επιλογές που έκανε στη ζωή του, δεν εξηγούνται μόνο με βάση την προσωπική του ιδεολογία, αλλά σχετίζονται πλήρως και με την ευθύνη που τον διέκρινε ως λογοτέχνη. Απαιτούσε από τους πνευματικούς ανθρώπους να μην είναι παθητικοί, αλλά πρωτοπόροι στον κοινωνικό αγώνα. Σε δύσκολες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες ήρθε σε αντίθεση με αρκετούς ανθρώπους της τέχνης και των γραμμάτων, επειδή θεωρούσε ότι η παρέμβασή τους στα κρίσιμα δρώμενα ήταν ανεπαρκής. Κατά τη γνώμη του, η απάθεια ισοδυναμούσε με προδοσία. Τις απαιτήσεις που είχε από τους υπόλοιπους πνευματικούς ανθρώπους, τις είχε και από τον ίδιο του τον εαυτό και μάλιστα με μεγαλύτερη αυστηρότητα.

Σε εποχές κατά τις οποίες η Ελλάδα ταλανιζόταν από κοινωνικά ζητήματα και αντιθέσεις, θεωρούσε χρέος του να προσεγγίσει την πραγματικότητα και να ασχοληθεί με αυτήν, αλλά όχι απλώς με καταγραφική οπτική. Χρησιμοποιούσε τα κοινωνικά προβλήματα ως βάση, για να απεικονίσει τα προσωπικά προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου, όπως αυτά διαμορφώνονται από τις κοινωνικές πιέσεις και υποταγές.

Ως λογοτέχνης, στάθηκε πιστός στο χρέος του για περισσότερο από μισό αιώνα. Δεν είχε την ψευδαίσθηση ότι η Ελλάδα και οι άνθρωποί της ήταν ελεύθεροι, επειδή απλώς και μόνο ζούσαν τα περισσότερα από αυτά τα χρόνια σε καθεστώς τυπικά δημοκρατικό. Εντόπιζε και στη δημοκρατία τις αδικίες και πολεμούσε γι' αυτές και αυτό φαίνεται από την ενασχόληση που είχε με σύγχρονα θέματα, όπως η νεολαία, η φτώχεια, η θέση της γυναίκας, κ.ά.

Ο Πλασκοβίτης επεδείκνυε μεγάλο σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις κοινωνικές αξίες, σε σημείο που όταν θεωρούσε ότι κάτι τα καταπατούσε και τα αμφισβητούσε, το αντιμαχόταν ακόμα και με προσωπικό κόστος. Η πίστη του και η αγωνία του για τον άνθρωπο διαφαίνεται έντονα τόσο από τις προσωπικές του επιλογές όσο και από τη γενικότερη στάση ζωής του. Μέσα από τα λογοτεχνικά του έργα παρείχε στον αναγνώστη την ελπίδα και τη νόηση, ώστε να καλλιεργήσει το προσωπικό του ήθος.

Έδινε ο ίδιος μάχες γι' αυτούς που δεν μπορούσαν να υπερασπιστούν το δίκιο τους, ενώ ασίγαστο ήταν το πάθος του για τη δικαίωση των νεκρών του αντιδικτατορικού αγώνα. Αυτός ήταν ο λόγος που τότε δεν σιώπησε, γιατί θεώρησε πως

αυτό θα ήταν ασέβεια απέναντι σε αυτούς, οι οποίοι έχυσαν το αίμα τους για να επανέλθει στην Ελλάδα η δημοκρατία.

Υποστήριζε συχνά, ότι στη διαμόρφωση του λογοτεχνικού του έργου είχαν μεγάλη επίδραση οι μνήμες που κουβαλούσε, τόσο από γεγονότα που στιγμάτισαν την προσωπική του ζωή, όσο και από ιστορικά γεγονότα που επηρέασαν την πορεία της Ελλάδας. Κάποια από αυτά δεν τα έζησε, όπως τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, αλλά οι μνήμες του είχαν δημιουργηθεί μέσα από τις διηγήσεις του πατέρα του, ο οποίος είχε πολεμήσει στον πόλεμο αυτόν. Ο ίδιος έφερε μνήμες από τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, την Εθνική Αντίσταση, τον Εμφύλιο και τη στρατιωτική δικτατορία. Πίστευε, ότι γεγονότα όπως αυτά δεν επέδρασαν μόνο στην προσωπικότητα και το λογοτεχνικό έργο του ίδιου, αλλά ότι συντέλεσαν και στη διαμόρφωση της ταυτότητας της Ελλάδας στη σύγχρονη εποχή.

Στο έργο του συνδυάζει αρμονικά το κοινωνικό με το μεταφυσικό, την ποίηση με το λυρισμό και τον ιδεαλισμό με το ρεαλισμό. Όλα αυτά τα στοιχεία συνυπάρχουν στη ζωή και το έργο του Σπύρου Πλασκοβίτη.

Οι αντιθέσεις αυτές στην ουσία αποτελούν μία αλληλένδετη συνέχεια. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την κοινωνική κρίση και την ανθρώπινη αγωνία, ως απόρροια και ως προϊόν της κρίσης και της παρακμής των ηθικών αξιών και του ιδεαλισμού.

Ο λόγος που τον ωθεί να χρησιμοποιεί πράγματα και ανθρώπους ως σύμβολα, σχετίζεται με τα παραπάνω. Ο Πλασκοβίτης θεωρούσε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ότι είχε ευθύνη, ως συγγραφέας, να παρουσιάσει την κατάσταση που επικρατεί στο μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας. Για να καταφέρει να ανταποκριθεί σε αυτόν το στόχο, παρουσιάζει αρχικά αυτό που αργότερα θα γίνει σύμβολο, στην πραγματική του διάσταση. Σε αυτήν τη διάσταση δεν είναι ορατή ακόμα η κρυφή εξουσία του αντικειμένου, η οποία είναι και η πιο επικίνδυνη.

Βάσει, λοιπόν, της πραγματικότητας την οποία πρεσβεύει το αντικείμενο ή το πρόσωπο, ο Πλασκοβίτης θα προχωρήσει παραπέρα, με σκοπό να οδηγήσει τη σκέψη και τη ματιά του αναγνώστη από τα καθημερινά, προσωπικά προβλήματα στα συλλογικά και κοινωνικά.

Το όφελος από αυτή την τεχνική είναι διπλό. Με αυτόν τον τρόπο, ο δημιουργός είναι σε θέση όχι μόνο να παράγει τέχνη, αλλά και έργα ωφέλιμα και διδακτικά. Βασίζεται στις εμπειρίες και τα βιώματα του λαού, ο οποίος αποτελεί πρώτη ύλη για την τέχνη του.

Ο Πλασκοβίτης ήταν ένας άνθρωπος, ο οποίος έλεγε και έγραφε την αλήθεια, ενώ παράλληλα αντιλαμβάνονταν τις κοινωνικές αλλαγές που γίνονταν, χωρίς να μένει προσκολλημένος στα προσωπικά του ιδεώδη. Όπως ο ίδιος έχει παραδεχτεί, κατά καιρούς είχε κάνει και λανθασμένες εκτιμήσεις για τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις, όπως για τις περιόδους που ήταν στην φυλακή, κατά τις οποίες, όπως έλεγε αργότερα, αλλιώς τα περίμενε και αλλιώς εξελίχθηκαν τα πράγματα.

Αυτά τα χαρακτηριστικά καταδεικνύουν έναν σύγχρονο άνθρωπο με κοινωνικές αγωνίες, προβληματισμούς και μεγάλη ευθύνη, στοιχεία που φαίνονται έντονα τόσο στο έργο του όσο και στην προσωπική του διαδρομή.

Η λογοτεχνική και προσωπική πορεία του είναι αξιοσημείωτη, όποια διάστασή της και αν εξετάσει κάποιος. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι ο Πλασκοβίτης ήταν αλάθητος και ότι όλες οι επιλογές του ήταν σωστές. Είχε όμως την παρηρησία να αναγνωρίζει τα λάθη του και να τα διορθώνει. Αυτό είναι χαρακτηριστικό ενός ανθρώπου που δεν εθελουφλεί, συναισθάνεται τις συνέπειες των πράξεών του και αναγνωρίζει την ευθύνη του απέναντι στην κοινωνία. Κατά την άποψη μας, αυτό είναι που ονομάζεται «ήθος» και υπό αυτή την έννοια, όχι μόνο οι ήρωές του, αλλά και ο ίδιος αποτελούσε πρότυπο σε αυτόν τον τομέα.

Με βάση τα στοιχεία που προέκυψαν από τη μελέτη του έργου του και εμπιστευόμενοι, αρχικώς, το ένστικτό μας οδηγηθήκαμε σε ορισμένα γενικά συμπεράσματα. Η εκπόνηση αυτή της μελέτης κατέδειξε ότι αυτά ήταν αληθινά. Ακόμα και αν κάποιος δεν γνωρίζει ποιος ήταν στη πραγματικότητα ο Πλασκοβίτης, η ανάγνωση των έργων του και τα θέματα με τα οποία ασχολείται σκιαγραφούν το χαρακτήρα του. Δείχνουν έναν άνθρωπο με σεβασμό στο συνάνθρωπό του. Ο σεβασμός αυτός εκδηλώνεται κυρίως μέσα από την αλήθεια, με την οποία τον αντιμετωπίζει.

Σεβασμό, όμως, επέδειξε κυρίως στον εαυτό του, αφού δεν δέχτηκε να περιοριστεί και να ελεγχθεί από κανέναν. Σε εποχές σκληρές και μέσα σε πραγματικά δύσκολες συνθήκες ποτέ δεν σιώπησε, αλλά κατέθετε τη δική του άποψη μαζί τις

ενστάσεις του, τις διαφωνίες του και τη διαμαρτυρία του, πάντα μαχητικά αλλά με την αξιοπρέπεια και την ηρεμία που τον χαρακτήριζε. Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, διαφαίνεται η έλλειψη τέτοιων προσωπικοτήτων, τις οποίες τόσο πολύ χρειάζεται η Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Πλασκοβίτης, Σ. (1933), *Η βαλανιδιά*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 02/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1933), *Η βαλανιδιά*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 09/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1934), *Η βιολέττα*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 31/03
- Πλασκοβίτης, Σ. (1934), *Ανάσταση στο φάρο*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 21/04
- Πλασκοβίτης, Σ. (1934), *Ανάσταση στο φάρο*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 28/04
- Πλασκοβίτης, Σ. (1934), *Η θυσία*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 15/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1934), *Η θυσία*, **Η διάπλασις των Παίδων**, 22/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1935), *Το μυστικό του μπάριμπα Κορνήλιου*, **Μακεδονόπουλο**,
2^{ος}
- Πλασκοβίτης, Σ. (1935), *Στο μεγάλο πεύκο*, **Μακεδονόπουλο**, 9^{ος}
- Πλασκοβίτης, Σ. (1943), *Ερειπωμένος βωμός*, **Εδώ Αθήνα**, 15/03
- Πλασκοβίτης, Σ. (1947), *Μορφή*, **Εδώ Αθήνα**, 25/10
- Πλασκοβίτης, Σ. (1947), *Τα γάντια*, **Εδώ Αθήνα**, 29/11
- Πλασκοβίτης, Σ. (1947), *Ηλιοτρόπιο*, **Εδώ Αθήνα**, 20/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1948), *Τα σπερνά*, **Νέα Εστία**, τχ.503, 15/06
- Πλασκοβίτης, Σ. (1948), *Η μεγάλη ελληνική συμφορά. Πορεία στη νύχτα*, **Νέα Εστία**, τχ. 509, 15/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1949), *Nature morte*, **Νέα Εστία**, τχ. 518, 01/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1950), *Τα λυχνάρια της νύχτας*, **Νέα Εστία**, τχ. 541, 15/01

- Πλασκοβίτης, Σ. (1950), *Τα λυχνάρια της νύχτας*, **Νέα Εστία**, τχ. 542, 01/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1952), *Ναός Θεού*, **Νέα Εστία**, τχ. 589, 15/01
- Πλασκοβίτης, Σ. (1952), *Το αλύχτημα του σκύλου. Σελίδες της κατοχής*, **Νέα Εστία**, τχ. 610, 01/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1952), *Γλωσσικά*, **Νέα Εστία**, τχ.600, 01/07
- Πλασκοβίτης, Σ. (1952), *Γλωσσικά*, **Νέα Εστία**, τχ.606, 01/10
- Πλασκοβίτης, Σ. (1953), *Τ' αφεντικό*, **Βραδυνή**, 11/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1953), *Εξομολογητής*, **Νέα Εστία**, τχ. 673, 15/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1955), *Η κληματόβεργα*, **Νέα Εστία**, τχ. 674, 01/08
- Πλασκοβίτης, Σ. (1955), *Η κληματόβεργα*, **Νέα Εστία**, τχ. 675, 15/08
- Πλασκοβίτης, Σ. (1955), *Η κληματόβεργα*, **Νέα Εστία**, τχ. 676, 01/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1955), *Η κληματόβεργα*, **Νέα Εστία**, τχ. 677, 15/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1955), *Η κληματόβεργα*, **Νέα Εστία**, τχ. 678, 01/10
- Πλασκοβίτης, Σ. (1957), *Το πηλήκιο*, **Νέα Εστία**, τχ. 708, 01/01
- Πλασκοβίτης, Σ. (1959), *Το άλογο και το αεροπλάνο*, **Νέα Εστία**, τχ. 757, 15/01
- Πλασκοβίτης, Σ. (1959), *Το άλογο και το αεροπλάνο*, **Νέα Εστία**, τχ. 758, 01/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1960), *Τα λυχνάρια*, **Ελευθερία**, 24/07
- Πλασκοβίτης, Σ. (1960), *Το φράγμα*, **Νέα Εστία**, τχ. 799, 15/10

Πλασκοβίτης, Σ. (1961), *Ιστορία μίας παράλογης νύχτας*, **Νέα Εστία**, τχ.814, 01/06

Πλασκοβίτης, Σ. (1961), *Το «Ταξίδι στη Μέση Ανατολή και το Άγιον Όρος» του Γιώργου Θεοδοκά*, **Ευθύνη**, τχ. 7, 7^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1961), *Οι «μοντέρνοι καιροί» της μοναξιάς*, **Ευθύνη**, τχ. 11, 11^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1962), *Η τελευταία επίσκεψη*, **Νέα Εστία**, τχ. 828, 01/01

Πλασκοβίτης, Σ. (1962), *Η πεζογραφία του ήθους (Ντοστογιέφσκυ- Κάφκα- Καμύ)*, **Νέα Εστία**, τχ.832

Πλασκοβίτης, Σ. (1962), *Η δικαίωση*, **Νέα Εστία**, τχ. 838, 01/06

Πλασκοβίτης, Σ. (1963), *Ιστορία για έναν άνθρωπο και μια σκάλα*, **Νέα Εστία**, τχ. 863, 15/06

Πλασκοβίτης, Σ. (1963), *Η τελευταία επίσκεψη*, **Ταχυδρόμος της Αιγύπτου**, 08/09

Πλασκοβίτης, Σ. (1964), *Παροξυσμός*, **Εποχές**, τχ. 14

Πλασκοβίτης, Σ. (1967), *Γιώργος Θεοδοκάς- Ένας Νεοέλληνας διαφωτιστής*, **Εποχές**, τχ. 45

Πλασκοβίτης, Σ. (1969), *Τα λυχνάρια*, **Το Βήμα**, 09/11

Πλασκοβίτης, Σ. (1969), *Τα λυχνάρια*, **Το Βήμα**, 16/11

Πλασκοβίτης, Σ. (1971), *Ο «δίκαιος λόγος» στο έργο του Σεφέρη- Μία εκδοχή*, Συλλογικό *Νέα Κείμενα*. Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1973), *Πεζή μπαλάντα για ένα δραπέτη*, **Η Συνέχεια**, τχ.3, 5^{ος}

- Πλασκοβίτης, Σ. (1974), *Ένας αμέριμνος Τζο*, **Το Βήμα της Κυριακής**, 25/08
- Πλασκοβίτης, Σ. (1975), *Τα χελιδόνια της Αίγινας*, **Το Βήμα**, 23/04
- Πλασκοβίτης, Σ. (1975), *Με λευκό μητρόο*, **Τα Νέα**, 14/08/1975
- Πλασκοβίτης, Σ. (1975), *Μια λέξη γεράζει.....*, **Ταχυδρόμος**, τχ.47, 11/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Η καλή μας η δουλίτσα.....*, **Ταχυδρόμος**, τχ.1, 01/01
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Δημοτική με θάρρος.....*, **Ταχυδρόμος**, τχ.12, 18/03
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Το βιβλίο: φόβοι κι ελπίδες*, **Διαβάζω**, τχ. 1
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Κάσος 1968*, **Ταχυδρόμος**, τχ.23, 03/06
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Λογοτεχνία..... γιατί;*, **Ταχυδρόμος**, τχ.36, 02/09
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Τα πολιτικά εγκλήματα*, **Ταχυδρόμος**, τχ.42, 14/10
- Πλασκοβίτης, Σ. (1976), *Περιμένοντας τη νιότη.....*, **Ταχυδρόμος**, τχ.1180, 09/12
- Πλασκοβίτης, Σ. (1977), *Ο Έλληνας δάσκαλος*, **Ταχυδρόμος**, 03/02
- Πλασκοβίτης, Σ. (1977), *Η «πολιτική» δεν καταφέρνει πάντα να τα «βολεύει» όλα*, **Το Βήμα**, 22/05
- Πλασκοβίτης, Σ. (1977), *Ο μεταξοσκώληκας*, **Νεολαία**, 5^{ος}
- Πλασκοβίτης, Σ. (1977), *Δημοκρατίας έτον τρίτον*, **Ταχυδρόμος**, τχ.31, 04/08
- Πλασκοβίτης, Σ. (1977), *Το χρέος του σοσιαλιστή*, **Αλλαγή Τρικάλων**, 22/08
- Πλασκοβίτης, Σ. (1978), *Η άλλη επανάσταση. Ομιλία για την 25^η Μαρτίου*, **Τομές**, τχ.37, 6^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1978), *Η θύελλα και το φανάρι*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας

Πλασκοβίτης, Σ. (1979), *Το συρματοπλέγμα*, 7η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1979), *Η πόλη*, 11 έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1980), *Οι γονατισμένοι*, 4^η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1980), *Τσίρκας, ο θεμελιωτής της μεταπολεμικής πεζογραφίας*, **Ελευθεροτυπία**, 29/01

Πλασκοβίτης, Σ. (1981), *Η νεοελληνική παράδοση κι ο πεζός λόγος*, **Η Λέξη**, τχ. 3

Πλασκοβίτης, Σ. (1981), *Το πεζογραφικό μας «παρόν»*, **Νέα Πορεία**, 4^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1981), *Η νεοελληνική παράδοση κι ο πεζός λόγος*, **Η Λέξη**, τχ. 4

Πλασκοβίτης, Σ. (1982), *Εξομολόγηση ενός πεζογράφου*, **Η Λέξη**, τχ. 13

Πλασκοβίτης, Σ. (1982), *Εξομολόγηση ενός πεζογράφου*, **Η Λέξη**, τχ. 14

Πλασκοβίτης, Σ. (1982), *Με τη ζωή στο στόμα.....*, **Η Λέξη**, τχ. 20

Πλασκοβίτης, Σ. (1983), *Το γυμνό δέντρο*, 3^η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1983), *Δύο χέρια στον ήλιο*, **Το Βήμα**, 09/01

Πλασκοβίτης, Σ. (1984), *Το τρελό επεισόδιο*, 2^η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1984), *Ο φύκος*, **Η Λέξη**, τχ. 32

Πλασκοβίτης, Σ. (1985), *Ένα ανέκδοτο γράμμα του Λορέντζου Μαβίλη προς τον Κωνσταντίνο Θεοτόκη*, **Η Λέξη**, τχ. 41, 1^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1985), *Η πεζογραφία του ήθους (Ντοστογιέφσκυ- Κάφκα- Καμύ)*, **Το Δέντρο**, τχ. 15

Πλασκοβίτης, Σ. (1986), *Η πεζογραφία του ήθους» και άλλα δοκίμια*, Τόμος Α, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1986), *Μορφές της κριτικής λειτουργίας*, **Πορφύρας**, τχ.37, 10^{ος}-11^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1987), *Χρόνια μνήμης και αμνημοσύνης*, **Η Λέξη**, τχ. 63-64

Πλασκοβίτης, Σ. (1987), *Εξομολογητής*, Συλλογικό *Είκοσι λογοτέχνες. Για τα δέκα χρόνια της γιορτής βιβλίου στην Κηφισιά*, Αθήνα: Σύλλογος Εκδοτών Βιβλιοπωλών

Πλασκοβίτης, Σ. (1988), *Μία παλιά- καινούργια ιστορία*, **Η Λέξη**, τχ. 74

Πλασκοβίτης, Σ. (1989), *Η δικτατορία του 1967 σε αναμέτρηση με το πνεύμα*, **Εξόρμηση**, 21/04

Πλασκοβίτης, Σ. (1990), *Το γλωσσικό έκφραση της αποδιοργανωμένης κοινωνίας μας*, **Μεσημβρινή**, 20/02

Πλασκοβίτης, Σ. (1990), *Ένας συγγραφέας στην Αθήνα του '90*, **Η Λέξη**, τχ. 99-100

Πλασκοβίτης, Σ. (1990), *Για ν' ακούσει το όνομα της.....*, **Το Δέντρο**, τχ. 52

Πλασκοβίτης, Σ. (1990), *Η κυρία της βιτρίνας*, 6^η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1991), *Ηθελα να υψώσω μια φωνή διαμαρτυρίας*, **Βιβλίο και Media**, τχ.7, 4^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1991), *Λογοτεχνία και όραμα*, **Διαβάζω**, τχ.263, 5^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1992), *Για τον Κάλβο*, **Το Δέντρο**, τχ. 67-68

Πλασκοβίτης, Σ. (1992), *Μάριος Χάκκας. Είκοσι χρόνια από το θάνατο του*, **Διαβάζω**, τχ. 297

Πλασκοβίτης, Σ. (1992), *Το μαύρο βιβλίο του Λώρενς Ντάρρελ*, **Το Δέντρο**, τχ. 71-72

Πλασκοβίτης, Σ. (1993), *Η επιστροφή των Μάγων*, Συλλογικό 9 *Διηγήματα Πολιτικής Φαντασίας*, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1993), *Το πουκάμισο του καθηγητή*, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1994), *«Ο Λοιμός» του Αντρέα Φραγκιά. Ένα παντοτινό βιβλίο*, **Ελίτροχος**, τχ. 2

Πλασκοβίτης, Σ. (1995), *Η άλλη καρδιά*, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1996), *Το Φράγμα*, 13η έκδοση, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1996), *Μικρή ιστορία για τον μυθιστοριογράφο των «Ακυβέρνητων Πολιτειών»*, **Η Λέξη**, τχ. 136

Πλασκοβίτης, Σ. (1996), *Ο «δίκαιος λόγος» στο έργο του Σεφέρη- Μία εκδοχή*, Στο *Εισαγωγή στην ποίηση του Σεφέρη*, Επιμέλεια Δημήτρης Δασκαλόπουλος, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Πλασκοβίτης, Σ. (1996), *Οι 6 ηλικίες του άνδρα «Να έγινα παπούς...»*, **Ελευθεροτυπία**, 10/01

Πλασκοβίτης, Σ. (1996), *Ιστορία για έναν άνθρωπο και μια σκάλα*, Στο *Ετήσιο Λεύκωμα Πολιτισμού Λόγου Τέχνης*, Άγιον Όρος: Εκδόσεις Ιεράς Μονής Κουτλουμουσίου

Πλασκοβίτης, Σ. (1997), *Η ώρα του «εμείς» δεν σήμανε*, **Ελευθεροτυπία**, 24/04

Πλασκοβίτης, Σ. (1997), *Το σαλιγκάρι, το «κέλυφος», ο Λόγος.....*, **Το Δέντρο**, τχ.98, 4^{ος} -5^{ος}

Πλασκοβίτης, Σ. (1998), *Γραφές και συναντήσεις*, Αθήνα: Καστανιώτης

Πλασκοβίτης, Σ. (1999), *Το μοντέλο*, Αθήνα: Κέδρος

Πλασκοβίτης, Σ. (1999), *Θρύψαλα αστεριών*, **Ταΐμ Άουτ**, 03/01

Πλασκοβίτης, Σ. (2000), *Πριν η ζωή γίνει ιστορία*, **Πόρφυρας**, τχ. 97

Πλασκοβίτης, Σ. (2001), *Ευδαιμονία*, Πανόραμα του Ελληνικού Διηγήματος, Τόμος Όγδοος

Πλασκοβίτης, Σ. (2002), *Μία ελληνική συγγραφική ημέρα*, **Το Δέντρο**, τχ. 116

Πλασκοβίτης, Σ. (2007), *Η άλλη επανάσταση. Ομιλία για την 25^η Μαρτίου*, **Σύγχρονη Εκπαίδευση**, τχ. 151, 10/12

1977: Τα μεγάλα γεγονότα και πρόσωπα που ξεχώρισαν, **Το Βήμα**, 01/01/1978

Αγγλικοί έπαινοι για τον Πλασκοβίτη, **Θεσσαλία Βόλου**, 04/01/1976

Αγώνες μέσα από τη φυλακή για τη γλώσσα μας, **Ελευθεροτυπία**, 21/11/1975

Αγωνιστές με δηλώσεις τους τονίζουν: Δεν μπορούν ν' αποκλείσουν την αντίσταση απ' τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου, **Τα Νέα**, 17/03/1979

Αθανασιάδης, Τ. (2001), *Ελληνική λογοτεχνία. Πανόραμα του ελληνικού διηγήματος*, Τόμος 8^{ος}

Αθανασόπουλος, Β. (1996), *Σπύρος Πλασκοβίτης: «Η άλλη καρδιά»*, **Η Λέξη**, τχ.134, 7^{ος} -8^{ος}

Αθωότητα και ενοχή, Τα Νέα, 20/12/1980

Αίτημα από όλα τα κόμματα. Να γίνει η κάθαρση στην δικαιοσύνη. Επόνυμες καταγγελίες στη βουλή, Τα Νέα, 19/06/1975

Αίτησις ακυρώσεως του κ. Σπ. Πλασκοβίτη διά τον μη διορισμόν του ως δικηγόρου, Το Βήμα, 09/05/1974

Αλεξανδρόπουλος, Αν. (1979), Ποιοι Έλληνες θα πολιτευθούν για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Εμπρός, 22/6

Αλεξανδροπούλου, Σ. (1974), Το φως του λόγου στην 7ετία του σκοταδισμού, Βραδυνή, 20/08

Αλεξίου, Ν. (1977), Μια δικαστική απόφαση «εμπεριστατωμένως και ειδικών ητιολογημένη», Το Βήμα, 09/08

Αλεξίου, Λ. (1978), Δικαστές: ανεξαρτησία και περί δικαίου αίσθημα, Τα Νέα, 06/06

Αλεξίου, Ν. (1993), Νουβέλα και διηγήματα, Τα Νέα, 13/04

Αλλαγή, 24/02/1953

Ανάπλαση ενός κόσμου στα χρόνια του μεσοπολέμου, Διαβάζω, τχ. 31, 1980

Ανατομία μίας εποχής, Τα Νέα, 29/12/1979

Άνθρωποι της χούντας προάγονται στο δημόσιο. Καταγγελία του βουλευτή κ. Πλασκοβίτη, Τα Νέα, 05/04/1978

Άνισο το «Φράγμα» του Δημήτρη Μακρή, Ελευθεροτυπία, 31/08/1982

Αντύπας, Α.Θ. (1961), Σπύρου Πλασκοβίτη: «Το Φράγμα», Νέα Πορεία Θεσσαλονίκης, τχ.75, 5^{ος}

Απογευματινή, 08/03/1980

Αργυρίου, Αλ., (1979), *Η ελληνική ποίηση. Ανθολογία-Γραμματολογία: Νεωτερικοί ποιητές του Μεσοπολέμου*, Αθήνα: Σοκόλη

Αργυρίου, Αλ. (2005), *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας και η Πρόσληψη της στα Χρόνια της Επισφαλούς Δημοκρατίας (1950-1956)*, τόμος Ε', Αθήνα: Καστανιώτης

Αργυρίου, Αλ. (2005), *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας και η Πρόσληψη της στα Χρόνια της Αυτοσχέδιας Ανάπτυξης*, τόμος ΣΤ', Αθήνα: Καστανιώτης

Αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι το χρέος και όχι η επιτυχία, **Καθημερινή**, 19/02/1975

Αυτοί που «τιμωρήθηκαν» στην επταετία, **Ταχυδρόμος**, τχ.1020, 12/10/1973

B. (1986), *Ένας πεζογράφος για τη λογοτεχνία του καιρού του*, **Αυγή**, 02/11

B.K. (1998), *Γραφές και συναντήσεις*, **Ελευθεροτυπία**, 03/07

Βαθεία τομή στη δικαιοσύνη, **Αυριανή**, 09/07/1982

Βαρίκας, Β. (1953), *Ένας νέος πεζογράφος*, **Τα Νέα**, 11/02

Βαρίκας, Β. (1956), *Συγγραφείς και κείμενα*, **Το Βήμα**, 11/01

Βαρίκας, Β. (1965), *Η ωριμότητα ενός πεζογράφου*, **Το Βήμα**, 14/03

Βαρίκας, Β. (1975), *Συγγραφείς και κείμενα, Α' 1961-1965*, Αθήνα: Ερμής Ε.Π.Ε.

Beaton, R. (1996), *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*, Αθήνα: Νεφέλη

Βιδάλης, Γ. (1990), *Μέσα από τη βιτρίνα της Ελλάδας*, **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία**, 25/11

Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών (1979), *Λήμμα Πλασκοβίτης Σπύρος*, επιμέλεια Δ.Π. Κωστελένος, τόμος τρίτος, Εκδόσεις Αφοί Παγουλάτοι

Βοηθήστε το ελληνικό βιβλίο να ζήσει, **Ελευθεροτυπία**, 17/04/1977

Βραβεία: Πλασκοβίτης, Βασιλικός, Λειβαδίτης, **Τα Νέα**, 16/12/1980

Βρεττάκος, Ν. (1953), *Η κριτική του βιβλίου*, **Ελληνικά Χρονικά**, 08/02

Β.Χ. (1986), *Ένας πεζογράφος για τη λογοτεχνία του καιρού του*, **Αυγή**, 02/11

Γαλάτης, Αλ. (1965), *Η μοίρα και ο σεβασμός*, **Ελευθεροτυπία**, 2^{ος}

Γαλάτης, Κ. (1975), *Το συρματοπλέγμα*, **Καθημερινή**, 20/04

Γιάκος, Δ. (1956), *Τα νέα βιβλία*, **Νέα Εποχή Αγρινίου**, 15/04

Γιαλουράκης, Μ. (1956), *Σπ. Πλασκοβίτη: Η θύελλα και το φανάρι*, **Αίγυπτος Καΐρου**, 13/02

Γιαλουράκης, Μ. (1961), *Σπ. Πλασκοβίτη «Το Φράγμα»*, **Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας**, 05/03

Γιαλουράκης, Μ. (1965), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι*, **Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας**, 07/03

Γιάκος, Δ. (1956), *Τα νέα βιβλία*, **Νέα Εποχή Αγρινίου**, 15/04

Γιάνναρης, Γ. (2007), *Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και η τέχνη του συγγραφέα*, Αθήνα: Π. Κυριακίδη Α.Ε.

Γιάννης Σερίφης. Ένας αθώος που έμεινε 16 μήνες στις φυλακές. Ποιος θα τον αποζημιώσει; Νομικοί μιλούν για τα προβλήματα που ανέκυψαν από τη δίκη, **Τα Νέα**, 05/01/1979

- Γιατί σωπαίνουν οι διανοούμενοι*, **Ελεύθερος Τύπος**, 14/08/1983
- Γκίκα, Ελ. (1996), *Ελεύθερη «καρδιά»*, **Έθνος**, 07/01
- Γουδέλης, Τ. (1992), *Γύρω από την πεζογραφία*, **Το Δέντρο**, 1^{ος} -3^{ος}
- Γκρίτση- Μιλλιέξ, Τ. (1976), *Οι γονατισμένοι και το ραντάρ*, **Αυγή**, 08/08
- «Γραφές και συναντήσεις» του Σπύρου Πλασκοβίτη*, **Αδέσμευτος Τύπος**, 17/06/1998
- Γραφές και συναντήσεις του Σπύρου Πλασκοβίτη*, **Καθημερινή**, 04/08/1998
- Γραφές και συναντήσεις*, **Ελεύθερη Ώρα**, 06/08/1998
- Δασκαλόπουλος, Δ. (1995), *Ζητήματα καρδιάς*, **Τα Νέα**, 05/12
- Δάφνης, Κ. (1961), *Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και το «Φράγμα»*, **Κερκυραϊκά Νέα**, 26/06
- Δέκα στα δώδεκα πρώτα βιβλία είναι ελληνικά*, **Ελευθεροτυπία**, 19/11/1990
- Δεληπέτρος, Μ. (1998), *Η έμπνευση βρίσκεται ακόμα και στον τύπο ή την TV*, **Απογευματινή**, 25/06
- Δεν είμαστε μασόνοι, υποστηρίζουν οι τρεις βουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ.*, **Ακρόπολη**, 17/06/1981
- «Δεν μπορώ να μείνω δικαστής σε διάσταση με τη συνείδηση μου»*, γράφει στην επιστολή παραιτήσεως του ο κ. Σπύρος Πλασκοβίτης, **Το Βήμα**, 03/03/1977
- Δεν παρέχει εγγυήσεις για τα μεσογειακά προϊόντα η έκθεση Τορν*, τόνισε ο κ. Πλασκοβίτης στην ευρωβουλή, **Το Βήμα**, 18/02/1982

Δήμτσας, Κ. (1989), *Τυχοδιώκτες και υποπροϊόντα υπάρχουν στο ΠΑ.ΣΟ.Κ., Απογευματινή*, 01/01

Διορίσθηκαν δικηγόροι οι κ.κ. Πλασκοβίτης και Μιχαλακέας, Το Βήμα, 28/08/1974

Δόξας, Τ. (1953), *Τα νέα βιβλία: Κριτικά σημειώματα, Αυγή Πύργου*, 02/03

Δόξας, Τ. (1956), *Τα νέα βιβλία, Αυγή Πύργου*, 16/01

Δόξας, Τ. (1961), *Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, Ελληνικά Θέματα*, 7^{ος}

Δούης, Α. (1961), *«Το Φράγμα» και ο συγγραφέας του, Εφημερίς των Ειδήσεων*, 24/01

Δούης, Α. (1961), *«Το Φράγμα» και ο συγγραφέας του, Εφημερίς των Ειδήσεων*, 25/01

Δούης, Α. (1961), *«Το Φράγμα» και ο συγγραφέας του, Εφημερίς των Ειδήσεων*, 26/01

Δούης, Α. (1961), *«Το Φράγμα» και ο συγγραφέας του, Εφημερίς των Ειδήσεων*, 27/01

Δούης, Α. (1961), *«Το Φράγμα» και ο συγγραφέας του, Εφημερίς των Ειδήσεων*, 28/01

Δούης, Α. (1961), *Ο συγγραφέας κ. Σ. Πλασκοβίτης στην Κέρκυρα, Τηλέγραφος Κέρκυρας*, 21/12

Δούης, Α. (1965), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι, Ελευθερία Κέρκυρας*, 07/05

Δουκίδου, Λ. (1976), *Το Σύνταγμα στη δημοτική, Καθημερινή*, 22/02

D' Aubarede, G. (1969), *Plaskovitis (Spyros). Le barrage*, **Livres et Lictures**, Avril

Damoiseau, J. (1993), *Plaskovitis Spyros. La dame de la vitrine*, **L' Argus de la Presse**, 10os

Der erzahler de ethos Spyros Plaskovitis, **Hellenika**, τχ.Ι, 1970

Dixon, P. (1993), *Plaskovitis Spyros*, Encyclopedia of World Literature in the 20th Century, vol. 5, Continuum, New York

Είμαστε λοιπόν τόσο άχρηστοι;, **Ελευθεροτυπία**, 26/01/1991

Είναι ανοησία και πρόκληση....., **Τα Νέα**, 11/12/1979

Εισηγητική έκθεση στην πρόταση νόμου «για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα», **Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη**, 12/12/1980

Ελευθερία Λάρισας, 02/12/1990

Ένα βιβλίο- σταθμός, **Τα Νέα**, 19/01/1978

Ένας συγγραφέας περιδιαβαίνει την Αθήνα του 1990, **Καθημερινή**, 31/01/1999

Εννέα άνθρωποι της τέχνης μιλούν για τα πολιτιστικά, **Ελευθεροτυπία**, 06/04/1982

Επιστολή προς Κυπρίους, **Δοκιμές Κύπρου**, 1^{ος}/1975

Επιστολή Βάγια Τσούλα, **Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη**, 08/03/1977

Επιστολή Μαθητικής Λέσχης, **Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη**, 09/03/1977

Επιστολή του Μ. Κουμανταρέα, **Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη**,
23/02/1980

Εσπερινή Κέρκυρας, 10/05/1965

Εταιρία Κερκυραϊκών Σπουδών (2007), Σπύρος Πλασκοβίτης – Πεζή μπαλάντα για τον πεζογράφο του ήθους, Επιστημονικό Συνέδριο, Υπό την αιγίδα του Δήμου Κερκυραίων

Ετήσιο Λεύκωμα Πολιτισμού (1996), Ελλάδα και Πολιτισμός –Λόγου Τέχνη, Αγιον Όρος: Εκδόσεις Μονής Κουτλουμουσίου

Έτσι πολέμησε ο λαός τη χούντα, **Τα Νέα**, 24/01/1976

Gauguard, J. (1969), Spyros Plaskovitis, Le barrage, **Les Lettres Francaises**, 19-25/02

Gauguard, J. (1969), Le sort de Spyros Plaskovitis, **Les Lettres Francaises**, 05/03

Ζαφειρίδης, Τ. (1961), Ένας εκπαιδευτικός για ένα βραβευμένο μυθιστόρημα, Σχολείο και Ζωή, **Παιδαγωγική Επιθεώρηση**, τχ.5, 5^{ος}

Ζηνιάτης, Σ. (1988), Η ηρωίδα της «Πόλης» ξαναγυρνά, **Τα Νέα**, 17/12

Ζηνιάτης, Σ. (1990), Η κυρία της βιτρίνας, **Κερκυραϊκό Βήμα**, 14/12

Ζήρας, Αλ. (1999), Από τη παραδείσια αθωότητα στον νοσηρό ερωτισμό, **Ελευθεροτυπία**, 22/10

Ζήρας, Αλ. (2007), Λήμμα Πλασκοβίτης Σπύρος, στο Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: Πρόσωπα- Έργα- Ρεύματα-Όροι, Αθήνα: Πατάκης

Ζορμπαλάς, Δ. (1961), Ένα πεζογράφημα με έντονο το στοιχείο του συμβολισμού, **Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας**, 19/02

Ζωγράφου, Ε. (1975), Σπύρου Πλασκοβίτη, Το συρματοπλέγμα, **Ριζοσπάστης**, 23/05

Ζωγράφου, Ε. (1976), Οι γονατισμένοι και το ραντάρ, **Ριζοσπάστης**, 14/07

Ζωγράφου, Ε. (1980), Η πόλη, **Ριζοσπάστης**, 30/01

Ζωγράφου, Ε. (1980), Βιβλιοκριτική, **Ριζοσπάστης**, 30/01

Ζωγράφου, Ε. (1996), Η άλλη καρδιά, **Ριζοσπάστης**, 29/02

Gennete, G. (2007), Σχήματα ΙΙΙ. Ο λόγος της αφήγησης: Δοκίμιο μεθοδολογίας και άλλα κείμενα, Αθήνα: Πατάκη

Θρύλος, Αλ. (1956), Η ζωή στα βιβλία, **Τόλμη**, 02/06

Θύελλα στην ευρωβουλή από τη στάση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. για τη δολοφονία, **Ακρόπολη**, 31/10/84

«Η άλλη καρδιά» του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Αυγή**, 23/11/1995

Η ανθρωπότητα δεν μπορεί να κοιμάται ήσυχη, **Ελευθεροτυπία**, 29/05/1993

Η αποκατάσταση των δικαστικών, **Το Βήμα**, 06/08/1974

Η «κοινωνία των φτωχών» μια νέα απειλή για την Ελλάδα, **Απογευματινή**, 11/12

Η κυρία της βιτρίνας, **Βιβλίο και Media**, 1^{ος} /1990

Η κυρία της βιτρίνας, **Το Βήμα**, 16/09/1990

Η κυρία της βιτρίνας, **Εικόνες**, 24/10/1990

Η κυρία της βιτρίνας, **Ραδιοφωνία Πτολεμαΐδας**, 25/02/1991

«Η κυρία της βιτρίνας» του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Ελευθεροτυπία**, 13/10/1990

Η νέα διοίκηση των συγγραφέων, **Ελευθεροτυπία**, 05/04/1994

Η νεότερη πνευματική γενιά, **Βραδυνή**, 24/02/1954

Η πόλη, **Δημοκρατική Φωνή**, 2^{ος} /1980

Η πόλη και η πολιτεία του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Επίκαιρα**, 13/08/1981

Η συνδιάσκεψη ΠΑ.ΣΟ.Κ. υπόθεση όλου του λαού, **Αγωνιστής**, τχ.50,
05/07/1977

Θεοτοκάς, Γ. (1961), Το μεγάλο φράγμα με το άγνωστο ελάττωμα, **Το Βήμα**,
01/01

Θεοτοκάς, Γ. (1961), Το μεγάλο φράγμα με το άγνωστο ελάττωμα, **Εθνικό
Βήμα (National Tribune)**, 01/02

Θρύλος, Αλ. (1956), Η ζωή στα βιβλία, **Τόλμη**, 02/06

Θρύλος, Αλ. (1962), Φιλολογική πρωτοχρονιά

Jourdan, B. (1969), Plascovitis Spyros, Le barrage, **Biblioteque de Prof.
Pedagogique (G.E.E.N.)**, Juin

Ιωάννου, Γ. (1977), Τραγική πεποίθηση και πολιτικό μήνυμα, **Το Βήμα**, 03/03

Interviu cu Spyros Plaskovitis, presedintele «Centrului National al Cartii» din
Grecia, **Cronica Evista de Cultura**, 11/11/1998

Καθήκον των καθηγητών η προάσπιση των ελευθεριών. Ενδιαφέρουσα εισήγηση
του κ. Σπ. Πλασκοβίτη στο Συμβούλιο της Επικρατείας, **Το Βήμα**, 16/03/1976

Κακοφεγγίτου, Χ. (1989), Λογοτεχνία και πολιτική, ένας δύσκολος συνδυασμός σε μια τεχνοκρατική εποχή, **Ελλάδα- ΕΟΚ**, τχ.14, 1^{ος}

Καραμάνου, Α. (2005), Προς συναίνεση: Ο πολιτικός λόγος στην περίοδο προσαρμογής 1981-1989. Η περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, στην ιστοσελίδα www.karamanou.gr.

Καρανάσιος, Κ. (1990), Η ψήφος εκφράζει τους βουλευτές και όχι τα πανό, **Νίκη**, 11/03

Καραντώνης, Α. (1956), Βιβλία που αξίζουν, **Ράδιοπρόγραμμα**, 22/04

Καραντώνης, Α. (1961), Το «Φράγμα» του Πλασκοβίτη, **Ηώς**, τχ.45, 4^{ος}

Καραντώνης, Α. (1961), Το «Φράγμα» του Πλασκοβίτη, Εθνικό Πρόγραμμα, **Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών**, 06/03, ώρα 22:45

Καραντώνης, Α. (1965), Διηγηματογραφία, **Ημέρα**, 05/05

Καραντώνης, Α. (1965), Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι, **Ημέρα**, 05/05

Καραντώνης, Α. (1978), 24 Σύγχρονοι πεζογράφοι, Αθήνα: Νικόδημος

Καρρά, Γ. (1993), Τα βιβλία με σεξ πουλάνε...περισσότερο, **Τύπος της Κυριακής**, 16/05

Καρράς, Γ. (1996), Ελπίζω ότι έφυγα εγκαίρως, **Κυριακάτικος Τύπος**, 14/01

Κατακραυγή για την αναβίωση του νόμου 375/36. Ο πολιτικός κόσμος καταδικάζει τη δίωξη του ANTI, **ANTI**, τχ.80, 17/09/1977

Κατσίμης, Σ. (1977), Το δικαστικό σώμα ιδεολογικά διχασμένο, **Καθημερινή**, 27/03

Κατσίμης, Σ. (1977), Το δικαστικό σώμα ιδεολογικά διχασμένο, **Μόρφωση-Τέχνη- Ζωή**, τχ.7, 3ος -4ος

Κατσίμης, Σ. (2004), Αναζητώντας μια διέξοδο, Αθήνα: Σόκολη

Καψωμένος, Ε. (2008), Αφηγηματολογία. Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας, Αθήνα: Πατάκη

Κερκυραϊκή τοιχογραφία, **Μακεδονία**, 14/11/1990

Κερκυραϊκές κουβέντες, **Κέρκυρα**, 20/05/1961

Κλάρας, Μ. (1955), Αναμορφωτική άρνηση, **Βραδυνή**, 14/12

Κλάρας, Α. (1961), Χρονικό του λόγου, **Ελληνικά Θέματα**, 3^{ος}

Κλάρας, Μ. (1961), Προσανατολισμός, **Βραδυνή**, 16/01

Κοββατζής, Α. (1956), Κριτική του βιβλίου, **Απογευματινή**, 06/01

Κοινή απόφαση Ε.Ο.Κ. για το Παλαιστινιακό προτείνει η κυβέρνηση, **Καθημερινή**, 28/09/1982

Κοκκινάκη, Ν. (1996), Στο δρόμο του παράδοξου, **Καθημερινή**, 20/02

Κονιδάρης, Δ. (1986), Σπύρος Πλασκοβίτης: το τρελό επεισόδιο, **Πάροδος**, τχ.1, 1^{ος}

Κονιδάρης, Δ. (1990), Έρωτας και μνήμη, **Ενημέρωση**, 05/12

Κονιδάρης, Δ. (1996), Μια μεταβολή προσωπικότητας, **Ενημέρωση Κέρκυρας**, 29/02

Κοντράρου- Ρασσία, Ν. (1988), Σπύρος Πλασκοβίτης: Είμαστε χωρίς πυξίδα, **Έθνος**, 06/11

Κοντράρου- Ρασσία, Ν. (1993), Να τι θέλω να φύγει από την Αθήνα, **Ελευθεροτυπία**, 04/08

Κοντράρου –Ρασσία, Ν. (1993), Άλλα φανταζόμαστε στις φυλακές και άλλα βλέπαμε, **Ελευθεροτυπία**, 31/05

Κοντράρου- Ρασσία, Ν. (2000), «Αν ξαναζούσα θα έκανα πάλι τα ίδια», **Ελευθεροτυπία**, 09/10

Κορακιανίτου, Δ. (1974), Σπύρου Πλασκοβίτη, Το συρματοπλεγμα, **Βιβλιογραφική Επιθεώρηση**, 12^{ος}

Κοτζιά, Ε. (1991), Τα ενδιαφέροντα πεζά του 1990, **Καθημερινή**, 03/02

Κοτζιά, Ε. (1996), Ελκυστική ιστορία για μια «άλλη καρδιά», **Καθημερινή**, 16/06

Κοτζιάς, Α. (1962), Ο διηγηματογράφος Σπύρος Πλασκοβίτης, **Βραδυνή** (10/2)

Κοτζιάς, Α. (1962), Ο διηγηματογράφος Σπύρος Πλασκοβίτης, **Βραδυνή** (10/12)

Κοτζιάς, Α. (1965), Οι γονατισμένοι, **Μεσημβρινή**, 05/02

Κοτζιάς, Α. (1982), Μεταπολεμικοί πεζογράφοι. Κριτικά κείμενα, Αθήνα: Κέδρος

Κοτζιάς, Α. (1992), Μεταπολεμικοί πεζογράφοι, στο Συλλογικό (1992), Η μεταπολεμική πεζογραφία. Από τον πόλεμο του 40 ως τη δικτατορία του 67, Τόμος Στ, Αθήνα: Σόκολη

Κουνενάκη, Π. (1985), Σπύρος Πλασκοβίτης «Το τρελό επεισόδιο», **Ταχυδρόμος**, 31/01

Κουλούρης, Χ.Ν. (1953), Σπύρου Πλασκοβίτη: Το γυμνό δέντρο, νουβέλα και άλλα διηγήματα, **Η Φωνή του Μοσχάτου**, 1^{ος}

Κούρτοβικ, Δ. (1991), Έκλειψη ηλίου- αργυρή πανσέληνος, **Ελευθεροτυπία**, 20/02

Κούρτοβικ, Δ. (1995), Έλληνες μεταπολεμικοί συγγραφείς. Ένας κριτικός οδηγός, Αθήνα: Πατάκης

Κουτσοχέρας, Ι.Π. (1953), Η ζωή του βιβλίου, **Πνευματική Ζωή**, τχ.12, 1^{ος}

Κριτική βιβλίου, **ΑΝΤΙ**, 09/10/1998

Κύρκος, Λ. (2007), *Στιγμές από την προσωπική μου διαδρομή*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Κωνσταντινίδης, Α. (1961), *Το Φράγμα*, **Κυπριακά Χρονικά**, τχ.11, 9^{ος}

Κωστελένος, Δ.Π.(1961), *Τα νέα βιβλία*, **Ακρόπολη**, 24/03

Κωστελένος, Δ.Π. (1965), *Τα νέα βιβλία*, **Ακρόπολη**, 03/06

Κώττη, Α. (1990), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Ο συγγραφέας είναι ένας άγρυπνος άνθρωπος*, **Ριζοσπάστης**, 25/11

Kvale, S. (1996), *Interviews, an introduction to qualitative research interviewing*, Thousand Oaks: Sage Publications

Λεβαντάς, Χ. (1961), *Αισιόδοξα φαινόμενα στη νέα πεζογραφία μας*, **Το Αύριο**, τχ. 10, 1^{ος} -2^{ος}

Λέξεις και ζωγραφίες στα όπλα. Σπύρος Πλασκοβίτης, **Ένα**, τχ.44, 29/10/1987

Λεοντόπουλος, Φ. (1988), *Τι προτείνει η έκθεση Κοστ Φλορέ*, **24 Ώρες**, 17/05

Ληναίος, Σ. (1980), *Διαβάσαμε και ξεχωρίσαμε*, **Το Βήμα**, 21/05

Lacarriere, J. (1968), *Spyros Plaskovitis*, **Le Monde**, 23/11

LacARRIERE, J. (1969), *Le barrage*, **Les Lettres Nouvelles**, Mars/Avril

LacARRIERE, J. (1969), *Le barrage*, **Mercuriale**, Juillet, Paris

La dame de la vitrine, **L' Argus de la Presse**, 24/06/1993

La marche dans la nuit, **La Semaine Egyptienne**, Juillet 1949

Le groupe des douze, **Le Messenger d' Athenes**, 23/03/1961

Les prix litteraires, **Le messenger d' Athenes**, 13/12/1956

Μαθιόπουλος, Β.Π. (1978), *Αγωνιστές του ΕΑΜ, της ΕΚΚΑ και της ΠΕΑΝ ιστορούν το πρώτο ξεκίνημα της Αντιστάσεως*, **Το Βήμα**, 09/05/1978

Μαλάνος, Τ. (1961), *Ένα μυθιστόρημα- μήνυμα*, **Καθημερινή**, 21/06

Μαλάνος, Τ. (1961), *Ένα μυθιστόρημα- μήνυμα*, **Ταχυδρόμος Αιγύπτου**, 25/06

Μαλάνος, Τ. (1962), *Δειγματολόγιο. Κριτικά διάφορα*, Αθήνα: Γ.Φέξη

Ματζουράνης, Γ. (1985), *Κριτική*, **Αυγή**, 27/01

Ματζουράνης, Γ. (1998), *Κείμενα γνώσης και ευθύνης*, **Αυγή**, 20/09

Μαυροειδή- Λάσπα, Η. (1986), *Στην Κωνσταντινούπολη του χθες και του σήμερα*, **Η Αυγή**, 01/06

Με λόγια καρδιάς, **Έθνος**, 11/02/1995

Μέμος, Χ. (1977), *Το προοδευτικό κίνημα σε ανοδική πορεία*, **Κερκυραϊκό Βήμα**, 23/12

Μενδράκος, Τ. (1981), *«Η πόλη» και η πολιτεία του Σπύρου Πλασκοβίτη*, **Επίκαιρα**, 13-19/08

- Μενδράκος, Τ. (1991), *Το βιβλίο, Πορφύρας*, τχ.59, 11^{ος} -12^{ος} /1991
- Μενδράκος, Τ. (1993), *Χαμαιλεοντισμός και παγίδευση*, **Αυγή**, 23/05
- Μενδράκος, Τ. (1996), *Αλλαγή πλεύσης*, **Αυγή**, 18/02
- Μερακλής, Μ.Γ. (1972), *Η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία (1945-1970)*, Αθήνα:
Κωνσταντινίδη
- Μερακλής, Μ. (1992), *Λόγος και πράξη, Ριζοσπάστης*, 24/05
- Μια άλλη καρδιά σε μυθιστόρημα*, **Έθνος**, 23/11/1995
- Μιχαλόπουλος: Συγγώμη κ. Πλασκοβίτη, Ελευθεροτυπία*, 07/02/1985
- Μπενάτσης, Α. (1994), *Το σημειωτικό τετράγωνο. Σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη λογοτεχνία*, Αθήνα: Επικαιρότητα
- Μπενάτσης, Α. (1995), *Κωνσταντίνος Θεοτόκης. Πάθη- Δράση- Κώδικες*, Αθήνα:
Επικαιρότητα
- Μπενάτσης, Α. (2010), *Θεωρία λογοτεχνίας. Δομισμός και σημειωτική*, Αθήνα:
Καλέντης
- Μπράμος, Γ. (1982), *Εβδομάδα χωρίς σημαντικές ταινίες*, **Αυγή**, 23/11
- Mackridge, P. (1975), *The view from the cells. Spyros Plaskovitis: To syrmatoplegma*, **Times Literary Supplement**, 14/11
- ΝΑΙ στη λευτεριά, ΟΧΙ στις σκοτεινές δυνάμεις. Ας μη ξεχνάμε τους νεκρούς, Τα Νέα*, 05/12/1974
- Νέαι εκδόσεις, Εθνικός Κήρυξ*, 09/12/1952
- Νομικά και δημοτική, Καθημερινή*, 14/10/1976

Νοταράς, Σ. (1977), *Η παραίτηση του Σ. Επικρατείας Πλασκοβίτη και η στάση του μηχανικού Αλέξη Βαλέρη*, **Αυγή**, 24/04

Ντεγιάννης, Γ. (1991), *Συγγραφέας της «Δίκης»*, **Τα Νέα**, 13/12

Ντόκας, Ν. (1993), *Στη γλυκιά κατρακύλα*, **Ελευθεροτυπία**, 30/05

Ο άξιος πεζογράφος πρέπει να αποδίδει την εποχή του, **Ημέρα Πατρών**, 04/08/1993

Ο «δαίμων» του τυπογραφείου και οι δίκαιες διαμαρτυρίες, **Επιθεώρηση Τέχνης**, τχ. 136, 4^{ος} /1966

«Οι γονατισμένοι» του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Γυναίκα**, τχ.397, 1965

Οι «γραφές και συναντήσεις» του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Μακεδονία**, 05/06/1998

Οι «εκτός» Ακαδημίας σε..... ανάκριση, **Αυριανή**, 16/11/1980

Οι Έλληνες συγγραφείς σχολιάζουν την Ουγγρική εξέγερση, **Νέα Εστία**, τχ.710, 01/02/1957

Οι ευρωβουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. υπέρ των δολοφόνων του ιερέα. Ο κ. Πλασκοβίτης αρνήθηκε να καταδικάσει την εκτέλεση, **Απογευματινή**, 01/11/1984

Οι νικημένοι, **Τα Νέα**, 01/04/1976

Ο Πλασκοβίτης πήρε το πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος, **Καθημερινή**, 16/12/1980

Ο πνευματικός κόσμος και το χρέος του χθες και σήμερα, **Η Χριστιανική**, 07/03/1975

Ο πνευματικός κόσμος της χώρας στην περίοδο της εφτάχρονης τυραννίας, **Αυγή**, 21/04/1976

Ο πνευματικός κόσμος στο πλευρό του Σπ. Πλασκοβίτη, Αυγή, 06/03/1977

Ο κ. Πλασκοβίτης εξελέγη αντιπρόεδρος της ομάδας των σοσιαλιστών, Τα Νέα, 18/02/1982

Ο κ. Ξενάκης για τον κ. Πλασκοβίτη, Ελευθεροτυπία, 03/03/1977

Ο πολύς Πλασκοβίτης και η αντίδραση του, Ελληνικός Κόσμος, 06/01/1985

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης επέστρεψε από το Παρίσι, Ταχυδρόμος Αλεξάνδρειας, 08/11/1964

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης μας είπε, Νεολαία, τχ.1, 01/04/1977

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης προς τον υπ. Δικαιοσύνης: Δεν είναι αφελείς οι Έλληνες, κ. Στεφανάκη, Εξόρμηση, 01/04/1977

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης δηλώνει: Κατεστημένο οι δοσίλογοι, Ελευθεροτυπία, 10/06/1977

Ο Σ. Πλασκοβίτης, Τα Νέα, 13/01/1985

Ο στρατιώτης και ο δικαστής δεν υποκύπτουν, Εξόρμηση, 27/10/1977

Όψεις της αλήθειας, Τύπος της Κυριακής, 25/02/1996

Παγανός, Γ. (1983), *Η νεοελληνική πεζογραφία. Θεωρία και πράξη*, Αθήνα: Κώδικας

Παγανός, Γ.Δ. (1994), *Σπύρος Πλασκοβίτης, Το πουκάμισο του καθηγητή και άλλα διηγήματα, Γράμματα και Τέχνες*, τχ. 72

Παγανός, Γ.Δ. (1996-1997), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Η άλλη καρδιά, μυθιστόρημα... .. αντιεπιστημονικής φαντασίας, Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ.4, 11^{ος} -2^{ος}

Παπαγεωργίου, Χ. (1985), *Έκσταση τελειότητας και αναπάντεχο αφετηρίας*, **Διαβάζω**, τχ. 123, 17/07

Παπαγεωργίου, Χ. (1990), *Από το πάθος της «Πόλης» η πόλη στο στόχαστρο*, **Έθνος**, 12/12

Παπαγεωργίου, Χ. (1991), *Με αφορμή το τελευταίο βιβλίο του Σπύρου Πλασκοβίτη «Η κυρία της βιτρίνας»*, **Κερκυραϊκό Βήμα**, 30/11

Παπαγεωργίου, Γ. (1998), *Μέθοδοι στη κοινωνιολογική έρευνα*, Αθήνα: Τυπωθήτω

Παπαγεωργίου, Κ. (2002), *Η συμβολική υπόσταση των πραγμάτων. Όταν συνδυάζονται αρμονικά ο ρεαλισμός και ο λυρισμός, η υπαρξιακή ανησυχία με την άκρα πνευματικότητα*, **Ελευθεροτυπία**, 15/11

Παπαγιαννίδου, Μ. (1992), *Οι διάσημοι άγνωστοι της λογοτεχνίας μας*, **Το Βήμα της Κυριακής**, 06/09

Παπαδάκης, Β. (1977), *Ποιοι είναι οι στόχοι έξι βουλευτών επικρατείας*, **Ακρόπολις**, 26/11

Παπαδόπουλος, Λ. (1975), *Όλοι οι Έλληνες είναι ίσοι αλλά μερικοί είναι..... πιο ίσοι*, **Τα Νέα**, 27/01

Παππά, Έ. (1985), *Μέσα από «τρελά» επεισόδια*, **Γυναίκα**, 20/03

Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα (1996), *Λήμμα Πλασκοβίτης*, τόμος 49

Παραιτήθηκε χθες ο κ. Σπ. Πλασκοβίτης για την απόφαση του Πολυτεχνείου από το Συμβούλιο Επικρατείας, **Το Βήμα**, 01/03/1977

Παραλείφθηκαν τέσσερις για την προαγωγή Γ. Λαμπίρη, **Έθνος**, 28/12/1992

Παράλληλες ιστορίες μίας κυρίας και μιας πόλης, **Ένα**, τχ.24, 30/10/1990

Παράσχος, Κ. (1955), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Η θύελλα και το φανάρι*, **Εθνικός Κήρυκας**, 16/12

Πεζογράφος του ήθους και αγωνιστής, **Τα Νέα**, 09/10/2000

Περιουσιακά στοιχεία πολιτικών, **Το Βήμα**, 29/11/1979

Πέτρου, Χ. (1953), *Τα νέα βιβλία*, **Ελευθερία**, 10/11

Πέτρου, Χ. (1956), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Η θύελλα και το φανάρι*, **Ελευθερία**, 20/01

Πέτρου, Χ. (1956), *Τα νέα βιβλία*, **Ελευθερία**, 22/01

Πέτρου, Χ. (1961), *Τα νέα βιβλία*, **Ελευθερία**, 12/03

Πέτρου, Χ. (1965), *Τα νέα βιβλία*, **Ελευθερία**, 28/08

Πέτρου, Χ. (1965), *Τα νέα βιβλία*, **Ελευθερία**, 29/08

Πέτρου Χ. (1985), *Σαράντα χρόνια κριτικής ελληνικού πεζού λόγου, τόμος Β, 1950-1956*, Αθήνα: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο

Πιπλή, Φ. (1990), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Είμαι βαθύτατα φεμινιστής*, **Πάνθεον**, 30/10

Πλατανίτης, Δ. (1988), *Η αφήγηση*, **Φιλολογος**, Φθινόπωρο

Ποιος ξέρει τι πραγματικά συμβαίνει;, **Τα Νέα**, 14/08/1976

Ποιος φυλάει τουςφύλακες;, **Τα Νέα**, 06/12/1980

Πολ. Μ. (1980), *Αθωότητα και ενοχή*, **Τα Νέα**, 20/12

Πολιτισμός. Ποιο είναι το νόημα του; Σοσιαλισμός. Ποιοι είναι οι σκοποί του;, **Τα Νέα**, 06/08/1977

- Πορφύρης, Κ. (1961), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Το Φράγμα*, **Αυγή**, 06/05
- Ποσάντζη, Β. (1987), *Η πεζογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη. Μία προσέγγιση*, Παρουσία, Τόμος Ε, Ε.Δ.Π. Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
- Προβλήματα συνεργασίας αντιμετωπίζουν οι Ευρώ-βουλευτές μας*, **Ένα**, τχ.14, 30/06/1983
- Πρόσωπα. Σπύρος Πλασκοβίτης*, **Τα Νέα**, 05/04/1993
- Προσωπικές ματιές. Σπύρος Πλασκοβίτης*, **Ελευθεροτυπία**, 10/07/1998
- Πρόταση για χρηματοδότηση στο Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδος*, **Προσωπικό αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη**, 15/03/1994
- Plaskovitis Spyros. Le barrage*, **Bulletin enti que de Livre Francaise**, 5ος, 1965
- Pontani, F.M. (1969), *L' altra Grecia*, **La nuova Italia**
- Ραυτόπουλος, Δ. (1961), *Σπύρου Πλασκοβίτη: «Το Φράγμα»*, **Επιθεώρηση Τέχνης**, τχ.78, 6^{ος}
- Ραυτόπουλος, Δ. (1965), *Οι ιδέες και τα έργα*, Αθήνα: Δίφρος
- Ρεσβάνης, Κ. (1998), *Δοκίμια από καρδιάς*, **Τα Νέα**, 10/10/1998
- Ρούμπουλα, Δ. (1995), *Με λόγια καρδιάς*, **Έθνος**, 11/02
- Ρούμπουλα, Δ. (1998), *Γραφές για την Τέχνη*, **Έθνος**, 06/05
- Ρούμπουλα, Δ. (1999), *Τα θύματα της Ράνιας*, **Έθνος**, 20/11
- Ρούσσοι, Γ. (1977), *Αυτοί που σωμαίνουν*, **Τα Νέα**, 09/03/1977
- Raizis, B. (1980), *Spyros Plaskovitis. I poli*, **World Literature Today**

Raizis, B. (1988), *Spyros Plaskovitis. H pezoghrafia tou ithous ke alla dhokimia*, **World Literature Today**, Winter

Σαμαρόπουλος, Γ. (1953), *Το γυμνό δέντρο του κ. Πλασκοβίτη*, **Προοδευτικός Φιλελεύθερος**, 08/01

Σαχίνης, Α. (1961), *Νέος πεζογράφος*, **Έθνος**, 11/03

Σαχίνης, Α. (1965), *Πεζογραφία του ήθους*, **Εποχές**, τχ. 25

Σαχίνης, Α. (1965), *Συμβολική πεζογραφία*, **Έθνος**, 12/07

Σαχίνης, Α. (1965), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι*, **Εποχές**, τχ.25, 5^{ος}

Σαχίνης, Α. (1979), *Μεσοπολεμικοί και μεταπολεμικοί πεζογράφοι*, Θεσσαλονίκη: Κωνσταντινίδης

Σε δύο Κομμάτια η Εταιρία Συγγραφέων, **Ελευθεροτυπία**, 08/05/1997

Σημαίνει την ώρα του «εμείς» κι όχι του εγώ, **Έθνος**, 24/03/1982

Σιώτης, Ν. (2000), *Αταίριαστο τρίγωνο*, **Το Βήμα**, 13/02

Σκαμνάκης, Θ. (1990), *Το θέμα είναι τώρα τι λες;*, **Ταχυδρόμος**, τχ.27, 05/07

Σκηνοθέτες «κομμένων» ταινιών στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, **Μεσημβρινή**, 02/10/1982

Σουέρεφ, Κ. (1985), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Το τρελό επεισόδιο*, **Πόρφυρας**, τχ.29-30, 8^{ος}

Σοφιανός, Σ. (1981), *Ο κοινωνικός παράγοντας στην «πόλη» του Σ. Πλασκοβίτη*, **Πορφύρας**, τχ.9, 12^{ος}

Σπύρου Πλασκοβίτη: Η θύελλα και το φανάρι, **Κερκυραϊκά Νέα**, 10/01/1956

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, **21^{ος} Αιών**, 3^{ος}

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, **Σκαπάνη**, 5^{ος} /1961

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, **Προοπτική**, τχ.6, 5^{ος} /1961

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, **Ανεξάρτητος Τύπος**, 22/07/1961

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, Νέα Βιβλία, **Μηνιαίο Βιβλιογραφικό Δελτίο**,
2^{ος}/1971

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **Το Βήμα**, 24/01/1975

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **ΑΝΤΙ**, τχ.12, 08/02/1975

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **Το Βήμα**, 16/03/1975

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **Νέα Πορεία**, τχ.243-246, 5^{ος} -6^{ος} /1975

Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι, **Τα Νέα**, 01/04/1976

Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι, **Τα Νέα**, 09/04/1976

Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι και το ραντάρ, **Αυγή**, 20/05/1976

Σπύρου Πλασκοβίτη. Το Φράγμα, **Τα Νέα**, 10/02/1977

Σπύρου Πλασκοβίτη: Η πόλη, **Μακεδονία**, 23/12/1979

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **Καθημερινή**, 23/12/1979

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα, **Το Βήμα**, 04/01/1980

Σπύρου Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι, **Καθημερινή**, 20/11/1980

Σπύρου Πλασκοβίτη: Το τρελό επεισόδιο, **Το Βήμα**, 03/03/1985

Σπύρου Πλασκοβίτη: Η πεζογραφία του ήθους και άλλα δοκίμια, Το Βήμα, 09/11/1986

Σπύρου Πλασκοβίτη εγκώμιον, Πορφύρας, τχ.52, 1990

Σπύρος Πλασκοβίτης. Στόχος το «έργο, Ευκόνες, τχ. 524, 05/11/1965

Σπύρος Πλασκοβίτης. Το θέμα είναι η απελευθέρωση της Ευρώπης απ' τον Ατλαντικό προσάτη της....., Πολιτικά Θέματα, τχ.14, 4-10/10/1975

Σπύρος Πλασκοβίτης. Η ουσιαστική δημοκρατία είναι ένας συνεχής διάλογος, Το Βήμα, 18/03/1976

Σπύρος Πλασκοβίτης. Η κοινή γνώμη, Ταχυδρόμος, τχ.29, 15/07/1976

Σπύρος Πλασκοβίτης: Άνθρωπος, λογοτέχνης, αγωνιστής, Κέρκυρα, 10/11/1976

Σπύρος Πλασκοβίτης: Παιραιτούμαι! Η «Δικηφορική»: Εύγε τίμιε δικαστή!, Δικηγορική, 2^{ος} /1977

Σπύρος Πλασκοβίτης: Το Φράγμα, Το Βήμα, 04/12/1977

Σπύρος Πλασκοβίτης. Η Κέρκυρα απαγορεύεται στους Κερκυραίους, Γυναίκα, τχ. 768, 20/07/1979

Σπύρος Πλασκοβίτης: Το συρματοπλέγμα, Τα Νέα, 22/12/1979

Σπύρος Πλασκοβίτης: Η αμοιβαία δυσπιστία, Τα Νέα, 23/10/1980

Σπύρος Πλασκοβίτης: Οι γονατισμένοι, Καθημερινή, 20/11/1980

Σπύρος Πλασκοβίτης: Διασκέδαση και ευμάρεια έγιναν τα ιδανικά μας, Απογευματινή, 07/01/1981

Σπύρος Πλασκοβίτης: Μισός αιώνας συγγραφικής δουλειάς, **Ειδήσεις της Κέρκυρας**, 03/12/1981

Σπύρος Πλασκοβίτης, **Ελεύθερος Τύπος**, 16/05/1993

Σπύρος Πλασκοβίτης, **Τα Νέα**, 20/04/1994

Σπύρος Πλασκοβίτης, **Ελευθεροτυπία**, 26/05/1998

Σπύρος Πλασκοβίτης. *Το μοντέλο*, **Το Βήμα**, 03/10/1999

Σουέρεφ, Κ. (1985), *Το βιβλίο*, **Πορφύρας**, τχ.29-30

Σταματίου, Κ. (1977), *Σοσιαλισμός σημαίνει πάλι για καλύτερες συνθήκες ζωής*, **Τα Νέα**, 16/08

Σταματίου, Κ. (1985), *Μαστορικό χτίσιμο*, **Τα Νέα**, 02/02

Σταμέλος, Δ. (1976), *Σπ. Πλασκοβίτη: Οι γονατισμένοι και το ραντάρ*, **Ελευθεροτυπία**, 08/07

Σταμέλος, Δ. (1986), *Η πεζογραφία του ήθους*, **Ελευθεροτυπία**, 13/11

Σταμέλος, Δ. (1991), *Σπύρου Πλασκοβίτη, «Η κυρία της βιτρίνας», μυθιστόρημα*, **Ελευθεροτυπία**, 13/02

Σταμέλος, Δ. (1991), *Εσωτερικός ή εξωτερικός κόσμος*, **Ελευθεροτυπία**, 13/02

Στασινόπουλος, Μ. (1956), *Το χρονικό της απονομής του βραβείου των «Δώδεκα»*, **Νέα Εστία**, τχ.689, 15/03

Στεργιόπουλος, Κ. (1984), *Ένας συγγραφέας με υπόστρωμα*, **Η Λέξη**, τχ. 32

Στεργιόπουλος, Κ. (1988), *Επιδράσεις και συμπτώσεις στην πεζογραφία του Σπ. Πλασκοβίτη*, **Γράμματα και Τέχνες**, τχ. 56

Στεργιόπουλος, Κ. (1989), *Επιδράσεις και συμπτώσεις στην πεζογραφία του Σπ. Πλασκοβίτη, Σύγκριση, Δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας και Συγκριτικής Γραμματολογίας*, τχ. 1, 4^{ος}

Στεργιόπουλος, Κ. (1989), *Η πορεία του Σπύρου Πλασκοβίτη και «Το Φράγμα», Πόρφυρας*, τχ. 51

Στεργιόπουλος, Κ. (1994), *Περιδιαβάζοντας, Τόμος Γ, Από τη μεσοπολεμική στη μεταπολεμική πεζογραφία*, Αθήνα: Κέδρος

Στην αγκαλιά της ιστορίας ο τελευταίος μεγάλος ρομαντικός, Ελευθεροτυπία, 24/06/1996

Στρατάκη, Ν. (1961), *Ο κόσμος των βιβλίων, Έρευνα*, 8^{ος}

Συγκλονιστικό γράμμα, Ελεύθερη Φωνή, 02/04/1977

Συλλογικό (1975), *Προτάσεις για ένα Δημοκρατικό Σύνταγμα*, Αθήνα

Συλλογικό (1992), *Η μεταπολεμική πεζογραφία. Από τον πόλεμο του 40 ως τη δικτατορία του 67*, Τόμος Στ, Αθήνα: Σόκολη

Συλλογικό (2008), *Η δίκη της Χούντας: 25 καταθέσεις που έκαμαν του δικτάτορες, Ένθετο Νέα Σαββατοκύριακο*, 19/04

Συνέντευξη με τον Σπύρο Πλασκοβίτη, Μεσημβρινή, 21/09/1980

Συνέντευξη Σπύρου Πλασκοβίτη, Μεσημβρινή, 12/02/1990

Σφυροκόπημα για τους 1619 αγνοούμενους, Έθνος, 22/04/1982

Σώκου, Ρ. (1982), *Κυριαρχούν οι ελληνικές ταινίες, Ακρόπολις*, 23/11

Σωτηρίου, Ν. (1980), *«Η πόλη»: Σπύρου Πλασκοβίτη, Ταχυδρόμος Βόλου*, 20/06

Spiros Plaskovitis, Sie konnte sich noch nicht daran gewöhnen dab.....,
Polyptycohn, 8os, 1992

Spyros Plaskovitis (Grece): plus exceptionnel qu' ailleurs....., **Le Journal der le people**, 30/04/1984

Stavropoulou, Ef., Cappel, Al., Xagorari, M. (1994), *Spyros Plaskovitis, Die frau im Schaufenster*, **Philia**, 1os

Sturm, El. (1996), *Spyros Plaskovitis, Die dame hinter der vitrine*, **Der buchtip cradio Bremen kulturell**, 08/01

Sturm- Trygonakis, El. (1996), *Die Fame hinter der vitrine*, **Die Brucke**, 88, 3os-4os

Τα «18 κείμενα» καθρέφτης μιας ολόκληρης εποχής, **Αυγή**, 22/09/1984

Τα καλύτερα βιβλία που διάβασα το 1977, **Το Βήμα**, 18/12/1977

Τα νέα βιβλία, **Αυγή**, 05/06/1983

Ταξίδι με το ασανσέρ χωρίς πυξίδα, **Εικόνες**, 30/01/1985

Τα πρόσωπα στα γεγονότα, **Το Βήμα**, 18/02/1982

Τζονακάρης, Β. (1988), *Πιστεύω ότι ήμουν, είμαι και θα παραμείνω αριστερός!.....*, **ΓΙΑΤΙ**, 4^{ος}

Τι σημαίνει για σας βουλευτής επικρατείας;, **Τα Νέα**, 10/11/1977

Τι θα κρίνει τις αλλαγές απαντούν τα κόμματα, **Το Βήμα**, 13/11/1977

Τι πραγματικά σημαίνει «επιστροφή στις ρίζες μας», **Εξόρμηση**, 06/04/1980

Τι μένει ακόμα να γραφεί; Σπύρος Πλασκοβίτης, **Ελευθεροτυπία**, 04/12/1998

Τιμητικό αφιέρωμα στον Σπύρ. Πλασκοβίτη, Πανελλήνια Πολιτιστική Κίνηση,
Προσωπικό Αρχείο Σπύρου Πλασκοβίτη

Το αίσθημα υπαλληλικής εξάρτησης των δικαστών, **Τα Νέα**, 10/03/1993

Το Βήμα, 29/07/1989

Το βιβλίο, **Ο Ανεξάρτητος**, 13/06/1983

Το θέμα θα έλθει και στη βουλή. Παραιτήθηκε για το Πολυτεχνείο ο Σ. Επικρατείας κ. Πλασκοβίτης. Βαθειά η εντύπωση, **Τα Νέα**, 01/03/1977

Το «κατεστημένο» και τι είναι, **Ταχυδρόμος**, 24/08/1973

Τόμπρος, Ε. (1965), *Χωρίς τίτλο*, **Εσπερινή Κέρκυρας**, 10/05

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έτοιμο για όποιες ευθύνες του αναθέσει ο λαός, **Η Πρωινή Καβάλας**, 20/11/1977

Το πρόβλημα της ενότητας των Ελλήνων λογοτεχνών. Σπύρος Πλασκοβίτης: «Η εταιρία θα μπορούσε ν' αποτελέσει τον πυρήνα της ενοποίησης», **Αυγή**, 22/06/1975

Το συρματοπλέγμα, **Αυγή**, 25/12/1974

Το συρματοπλέγμα του Σπ. Πλασκοβίτη, **Το Βήμα**, 01/01/1975

«Το τρελό επεισόδιο». Διηγήματα του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Θεσσαλονίκη Θεσσαλονίκης**, 27/02/1984

«Το τρελό επεισόδιο» του Σπύρου Πλασκοβίτη, **Ένα**, 14/02/1985

Το Φράγμα του Σπ. Πλασκοβίτη, **Ελληνικά Θέματα**, 1961

Το Φράγμα, **Εφημερίδα Λευκωσίας –Κύπρου**, 19/02/1961

Το Φράγμα, **Βραδυνή**, 11/10/1973

«Το Φράγμα» του Πλασκοβίτη, **Αυγή**, 08/12/1977

«Το Φράγμα» στα σκαριά, **Το Βήμα**, 16/03/1982

Τριάντου, Ι. (1997), *Η αφηγηματική τεχνική στην πεζογραφία του Δημήτρη Χατζή*, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα

Τριάντου, Ι. (2012), *Από τη θεωρία στην ερμηνεία της λογοτεχνίας*, Αθήνα : ΙΩΝ

Τριάντου, Ι. (2012), : *Τα δάχτυλα στο φιλιατρό ...Σταθμοί στην παλιότερη πεζογραφία μας*, Αθήνα: ΙΩΝ

Τριάντου, Ι. (2013), *ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ, Μελέτες για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία του 20ου αιώνα"* [α' μέρος Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ, β' μέρος ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ), Αθήνα: ΙΩΝ

Τριβυζάς, Σ. (1980), *Σκέψεις του Σπύρου Πλασκοβίτη πάνω στη λογοτεχνία ειδικά δοσμένες για τον Πορφύρα*, **Πορφύρας**, τχ.3, 11^{ος}

Τρύφωνα, Β. (1990), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Δεν θα πάψει ποτέ να υπάρχει έμπνευση!*, **Ενημέρωση Κέρκυρας**, 19/12

Τσακνιάς, Σ. (1983), *Δακτυλικά αποτυπώματα. Κριτικά κείμενα*, Αθήνα: Καστανιώτης

Τσακνιάς, Σ. (1985), *Η κρίση του βιβλίου*, **Η Λέξη**, τχ. 44, 5^{ος}

Τσακνιάς, Σ. (1990), *Επί τα ίχνη: Κριτικά κείμενα 1985-1988*, Αθήνα: Σόκολης

Τσακνιάς, Σ. (1991), *Η κρίση του βιβλίου*, **Πορφύρας**, τχ.59, 11^{ος} -12^{ος}

Τσακνιάς, Σ. (1991), *Η κρίση του βιβλίου- πεζογραφία*, **Η Λέξη**, τχ. 105, 9^{ος} -10^{ος}

Τσακνιάς, Σ. (1999), *Σπύρος Πλασκοβίτης. Το Φράγμα*, **Βιβλιοφιλική**, τχ.8, 9^{ος}, Έκδοση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου

- Τσακνιάς, Σ. (2000), *Πρόσωπα και μάσκες*, Αθήνα: Νεφέλη
- Τσαούσης, Κ. (1980), *Η πόλη*, **Ελευθεροτυπία**, 24/01
- Τσαούσης, Κ. (1990), *Άνθρωποι του χτες και του σήμερα*, **Έθνος**, 12/12
- Τσαούσης, Κ. (1993), *Το ξεπούλημα της ηθικής*, **Έθνος**, 26/04
- Τσάτσος, Δ. (1977), *Ο δικαστής έγινε Πλασκοβίτης*, **Το Βήμα**, 04/03
- Τσατσούλης, Δ. (1995), *Η σημασία του ελάχιστου*, **ΑΝΤΙ**, τχ.572, 03/03
- Τσατσούλης, Δ. (1996), *Ζωή χάρισμα.....*, **ΑΝΤΙ**, τχ.606, 24/05
- Τσατσούλης, Δ. (2001), *Ασοφητί, Κριτικές προσεγγίσεις ελληνικής πεζογραφίας (1990-2000)*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Τσίρκας, ο θεμελιωτής της μεταπολεμικής πεζογραφίας*, **Ελευθεροτυπία**, 29/01/1980
- Τσίρος, Σ. (1975), *Η ανατομία της ομολογίας*, **Καθημερινή**, 23/03
- To phragma (La diga)*, **La Locandina Odierna**
- Υπουργείο Πολιτισμού –Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων (1997), *Φωνές της Γραφής -32 Συγγραφείς Αυτοβιογραφούνται – Αποσπάσματα από Ανέκδοτες Ηχογραφημένες Συνεντεύξεις*, επιμέλεια Μισέλ Φάις, Εκδόσεις Lyra
- Viaggio indiscreto nel private del pianeta Russia*, **Il resto del Carlino**, 31/08/1982
- Vitti, M. (1970), *Due generazioni di romanzieri Greci, 1920-1950*, Annali della facolta di magistero dell' universita di Palermo
- Vives, B. (1969), *Le barrage par Spyros Plaskovitis*, **Nouvelles Lettres**, 20/02

Vuilleumier, J. (1969), *Le barrage de Spyros Plaskovitis*, **La Tribune de Genete**, 09/04

Φαρίνου- Μαλαματάρη, Γ. (2001), *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910*, Αθήνα: Κέδρος

Φιέστα στη Ν. Σμύρνη. Πλασκοβίτης: Πίστη στις πολιτιστικές αξίες, **Ελευθεροτυπία**, 10/09/1977

Φ.Ν.Κ. (1979), *Ανατομία μίας εποχής*, **Τα Νέα**, 29/12

Φουριώτης, Α. (1960), *Η κριτική του βιβλίου*, **Απογευματινή**, 14/12

Φουριώτης, Α. (1953), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Το γυμνό δέντρο*, **Ελληνική Δημιουργία**, τχ.123, 15/03/1953

Φουριώτης, Α. (1956), *Σπ. Πλασκοβίτη: «Η θύελλα και το φανάρι»*, **Εθνικός Πυρσός**, 01/01

Φουριώτης, Α. (1960), *Η κριτική του βιβλίου*, **Απογευματινή**, 14/12

Φουριώτης, Α. (1965), *Τα νέα βιβλία*, **Απογευματινή**, 19/04

Φραγκόπουλος, Δ. (1976), *Οι γονατισμένοι και το ραντάρ*, **Νέα Δομή**, τχ.5, 01/10

Φραγκόπουλος, Δ. (1980), *Ανάπλαση ενός κόσμου στα χρόνια του μεσοπολέμου*, **Διαβάζω**, τχ.31

Φραγκόπουλος Δ. (1991), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Η κυρία της βιτρίνας*, **Νέα Εστία**, τχ.529, 15/03

Φράϊερ, Κ. (1975), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Το συρματοπλέγμα*, **Τα Νέα**, 04/09/1975

Χαρτουλάρη, Μ. (1994), *Σπύρος Πλασκοβίτης: Υπάρχουν λογοτεχνικά κυκλώματα*, **Τα Νέα**, 05/01

- Χαρτουλάρη, Μ. (1995), *Ο έρωτας, δρόμος ελευθερίας*, **Τα Νέα**, 03/11
- Χατζηβασιλείου, Β. (1980), *Σπύρος Πλασκοβίτης, Η πόλη*, **Τομές**, τχ. 61
- Χατζηβασιλείου, Β. (1991), *Η συνέπεια του επινοημένου κόσμου*, **ΑΝΤΙ**, τχ.481,
13/12
- Χατζηβασιλείου, Β. (1999), *Σκοτεινός έρωτας*, **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία**,
07/11
- Χατζηβασιλείου, Β. (1996), *Η πρόκληση της ελευθερίας*, **Ελευθεροτυπία**, 10/01
- Χατζηβασιλείου, Β. (2001), *Αφιέρωμα- Το δικαίωμα να σκεφτόμαστε την
ελευθερία μας*, **Βιβλιοθήκη**, 02/03
- Χατζίνης, Γ. (1956), *Σπύρου Πλασκοβίτη: Η θύελλα και το φανάρι*, **Νέα Εστία**,
15/01-01/02
- Χατζίνης, Γ. (1961), *Σπύρου Πλασκοβίτη: «Το Φράγμα», μυθιστόρημα*, **Νέα
Εστία**, 15/02
- Χατζίνης, Γ. (1965), *Σπύρου Πλασκοβίτη: «Οι γονατισμένοι», διηγήματα*, **Νέα
Εστία**, 01/05
- Χουζούρη, Ε. (1980), *Το 5^ο βιβλίο του Σπ. Πλασκοβίτη, «Η πόλη»*, **Ριζοσπάστης**,
12/12
- Χουρμούζιος, Α. (1953), *Οι κίνδυνοι του «ύφους»*, **Καθημερινή**, 26/02
- Χουρμούζιος, Α. (1961), *Η πεζογραφία του κ. Πλασκοβίτη*, **Καθημερινή**, 06/04
- Χουρμούζιος, Α. (1961), *Η πεζογραφία του κ. Πλασκοβίτη*, **Καθημερινή**, 13/04
- Χρήστου, Σ. (1978), *Αγάπη για τον άνθρωπο και στιγμές συγκίνησης*,
Ριζοσπάστης, 11/05

Χωρίς ποίηση, Ελευθεροτυπία, 23/11/1982

Ψυρράκης, Β. (1974), *Μία εφιαλτική πινακοθήκη του Απριλιανού φασισμού....., Απογευματινή, 31/12*

Ψυρράκης, Β. (1977), *Κατεστημένο οι δοσίλογοι της χούντας, Ελευθεροτυπία, 10/06*

Ψυρράκης, Β. (1980), *Ασυμβίβαστοι, Απογευματινή, 06/12*

Ψυρράκης, Β. (1983), *Του έρωτα και του θανάτου....., Ελεύθερος Τύπος, 28/05*

Vitti, M. (1970), *Due generazioni di romanzieri Greci, 1920-1950, Annali della facolta di magistero dell' universita di Palermo*

Vives, B. (1969), *Le barrage par Spyros Plaskovitis, Nouvelles Lettres, 20/02*

Vuilleumier, J. (1969), *Le barrage de Spyros Plaskovitis, La Tribune de Genete, 09/04*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Συνέδριο της Εταιρίας Κερκυραϊκών Σπουδών

Τα θέματα που συζητήθηκαν σε αυτό το διήμερο συνέδριο ήταν:

1. Εισαγωγικά- Η μετουσίωση του βιώματος. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης στο χώρο και τον χρόνο (Περικλής Παγκράτης)
2. Τα υπαρξιακά και θρησκευτικά στοιχεία στην πεζογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη (Κώστας Στεργιόπουλος)
3. Ο «πολιτικός» Πλασκοβίτης (Γιώργος Ρωμαίος)
4. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και η Γενιά του Τριάντα (Βασίλης Λέτσιος)
5. Σπύρος Πλασκοβίτης - Διονύσιος Ρώμας. Μία παράλληλη ανάγνωση (Νίκιας Λούντζης)
6. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης και οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Παράλληλη πορεία (Ερωτόκριτος Μωραΐτης)
7. «Το Φράγμα» Αριστείδης Καντάς
8. «Η Πόλη». Μία ακόμη προσέγγιση (Γιάννης Καβάσιλας)
9. Τα μετά την «Πόλη» (Νάσος Μαρτίνος)
10. Ο Πλασκοβίτης διηγηματογράφος. Από το «Γυμνό Δέντρο» στο «Ραντάρ» (Θεοτόκης Ζερβός)
11. Αφηγηματικές τεχνικές στον Πλασκοβίτη. «Το Τρελό Επεισόδιο» (Νίκος Κοσκινάς)
12. Προσωπική εμπειρία: το πορτρέτο και η προτομή του Σπύρου Πλασκοβίτη (Ρένα Κρουαζιέ)
13. «Το Φράγμα» στον κινηματογράφο. «Η Πόλη» στην τηλεόραση (Παναγιώτης Περιστέρης)
14. Η κριτική για τον Σπύρο Πλασκοβίτη (Δημήτρης Κονιδάρης)
15. Η απήχηση του έργου του Πλασκοβίτη στην Γαλλία (Δημήτρης Φίλιας)

16. Η πρόσληψη του έργου του Σπύρου Πλασκοβίτη στη Γερμανία (Hans- B. Schlumm)
17. Αναζητώντας αναγνώστες του έργου του Σπύρου Πλασκοβίτη στην εκπαίδευση (Κώστας Αγγελάκος)
18. Το ιδεολογικό σύμπαν του Σπύρου Πλασκοβίτη
19. Σπύρος Πλασκοβίτης και Κωνσταντίνος Θεοτόκης (Γιώργος Κεντρωτής)
20. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης δοκιμογράφος (Θεοδόσης Πυλαρινός)

Στο ίδιο συνέδριο έγινε και τελετή, κατά την οποία μία πλατεία της Κέρκυρας μετονομάστηκε σε «Πλατεία Σπύρου Πλασκοβίτη» (Εταιρία Κερκυραϊκών Σπουδών, 2007).

Παράρτημα 2: Υπογραφές Υποστήριξης

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε τις υπογραφές πολλών ανθρώπων των Γραμμάτων, της Τέχνης και του Πολιτισμού, προκειμένου να υποστηρίξουν δημόσια την παραίτηση του Σπύρου Πλασκοβίτη από τη θέση του Συμβούλου της Επικρατείας ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την αθώωση των υπευθύνων της σφαγής του Πολυτεχνείου (βλ. σελ. 195):

Αλεξίου Έλλη, Αλεξίου Νικ., Ανινου Μαρίνα, Αργυρίου Αλεξ., Αραβαντινού Μαν., Αναγνωστάκη Λούλα, Αναγνωτάκη Νόρα, Αγγέλου Γιαν., Αδάμος Τ., Βρεττάκος Νικηφ., Βακαλό Ελένη, Βαλτινός Θαν., Βουρνάς Τάσος, Βοΐσκου Ελ., Βεργιατζόγλου Μ., Γιακουπιάν, Δούκα Μ., Δούκαρης Δ., Δανδής Ν., Δετζώρτζης Νάσος, Δετζώρτζη Δ., Ζαφειροπούλου Ζ., Ελευθερίου Μάνος, Ζαμπαθά Φίδρα, Ζέη Έλκη, Ζήκου Ελ., Ζάννας Παύλος, Ζάνα Μίνα, Κανέλλης Ορέστης, Κάσδαγλη Λίνα, Κουμανταρέας Μ., Κάσδαγλης Νικ., Κάσδαγλη Ρίνα, Καλλιανέση Νανά, Κοτζιάς Αλεξ., Κωστάκου Μ., Κουλουφάκος Κωστ., Μάρω Λοίζου, Κεσανλής Νικ., Κυτόπουλος Ν., Αμπατζόγλου Π., Καταρτίδη Κ., Κατάκαλος Σακ., Κοντός Γιάννης, Κουφόπουλος Τάκης, Κάρκα Κάρμεν, Κουγιουμτζής Α., Καλιότσος Παντ., Καραγιάννη Ε., Κανέλλης Ορέστης, Κυπαρίσση Μ., Κωτούλας Κ., Λυμπεράκη Μαργ., Λέκκας Κ., Μιχαηλίδης Γιάννης, Μπαχαριάν Α., Μοσχοβάκης Α., Μωραΐτης Γ., Μάρταλης Α., Μητροπούλου Κωστ., Μητροπούλου Κάτια, Μιλλιέξ Τατ., Μαδαρός Παπαθανασίου Ας., Ξηραδάκη Κούλα, Παπαστεφάνου Εύη, Παπανδρέου Ν., Παπαπερικλής Ν., Πατρίκιος Τίτος, Παπαθανασίου Α., Παπαϊωάννου Ε., Παπαδόπουλος Θ., Πουλούρας Γ., Ρίτσος Γιάννης, Ροκόφυλος Χρίστος, Ροκοφύλου Έλσα, Ρωμανού Χρύσα, Ραφτόπουλος Μ., Ρετίνης Σ., Ροζάκης Χρίστος, Στεργιάδου Λ., Σινόπουλος Τάκης, Ροζάκη Γκλόρη, Σωτηρίου Διδώ, Σινιόσογλου Μ., Σοφοκλέους Ευαγ., Σκάρος Ζήσης, Τσίρκας Στρατής, Φράιερ Κίμων, Φαραντούρη Μαρία, Φωτιάδης Δημ., Χειμωνάς Γ., Χριστοδούλου Ι., Χατζής Δ., Χατζηδάκη Νατ., Φραγκόπουλος Μπ., Ταχτσής Κ., Τζουράκης Ανδρέας.

Παράρτημα 3: Συνεντεύξεις

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΑ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τι θα λέγατε να ξεκινήσουμε τη συζήτησή μας αναφερόμενοι στη σχέση του πατέρα σας με την οικογένειά του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ο πατέρας μου ήταν βεβαίως ένας εξαιρετικά πολυάσχολος άνθρωπος. Από μικρός τον θυμάμαι να δουλεύει παράλληλα τις υποθέσεις που χειριζότανε ως δικαστής στο Συμβούλιο Επικρατείας, με το λογοτεχνικό έργο. Τον έβλεπα σχεδόν αποκλειστικά μέσα στο Σαββατοκύριακο, γιατί μέσα στην εβδομάδα εργαζόταν μέχρι μετά τα μεσάνυχτα. Είχε τη συνήθεια να εργάζεται τα λογοτεχνικά του κείμενα από το βράδυ και μετά. Κατά τις 7-8 η ώρα το βράδυ μέχρι μετά τα μεσάνυχτα δούλευε, οπότε λογικό είναι ότι δεν τον βλέπαμε μέσα στην εβδομάδα. Αλλά θυμάμαι, οι πιο ζωντανές παιδικές μου μνήμες είναι από κάποιες εκδρομές που κάναμε σαν οικογένεια είτε Σαββατοκύριακο είτε σε διακοπές κ.λπ. Αυτά κυρίως έχω συγκρατήσει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Είχε ο πατέρας σας μνήμες από τη φυλάκιση του παππού σας, του Ηλία Πλασκοβίτη; Και με ποιον τρόπο τις μετέφερε σε εσάς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Δεν μπορώ να πω ότι θυμάμαι να έχουμε κάνει συζήτηση γι' αυτό το θέμα με τον πατέρα. Αλλά, βεβαίως εγώ πρόλαβα και τον παππού, οπότε η περίοδος που εκείνος είχε την εμπλοκή του με τα κινήματα (μιλάμε πάντα πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έτσι;) είχα ακούσει διηγήσεις, προφανώς θα τις είχε και ο πατέρας μου, όμως με τον ίδιο τον πατέρα δεν έχουμε συζητήσει αυτά τα θέματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς βιώσατε εσείς και η μητέρα σας την περίοδο, κατά την οποία ο πατέρας σας ήταν στη φυλακή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Να σας πω: ευτυχώς είχαμε πλήρη συνείδηση ότι διδόταν ένας αγώνας, μια μάχη για τη δημοκρατία και η μητέρα μου και εγώ ήμασταν περήφανοι γι' αυτό, το οποίο μας είχε συμβεί. Ήταν εξαιρετικά βέβαια θλιβερό το ότι σχεδόν όλα τα Σαββατοκύριακα της πενταετούς περίπου περιόδου που ήταν είτε σε εξορία είτε στη φυλακή, τα περνάγαμε σε επισκεπτήρια και γύρω από αυτήν την ανάγκη. Από την άλλη μεριά όμως αισθανόμασταν ότι είναι κάτι που θα τελειώσει, δηλαδή είχαμε μια αισιοδοξία όλη αυτήν την περίοδο, ότι δεν μπορεί μια ευρωπαϊκή χώρα να μείνει για πολύ σε αυτήν την κατάσταση, της δικτατορίας και της πλήρους εξαφάνισης των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βλέπαμε ότι είναι κάτι το οποίο θα παρέλθει και το μόνο το οποίο ευχόμασταν ήταν να κρατηθεί υγιής. Γιατί είχε κάποια επεισόδια με την υγεία του και αυτό ήταν το μεγαλύτερό μας άγχος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια ήταν η στάση του κοινωνικού περιγύρου απέναντί σας εκείνη την εποχή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κοιτάζετε: νομίζω ότι ήτανε η στάση της ευρείας πλειοψηφίας της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στη δικτατορία. Κάμποσοι εξαφανίστηκαν από φόβο, από ανησυχία

ΕΡΩΤΗΣΗ: Φίλοι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Γνωστοί θα έλεγα. Ίσως και φίλοι. Αποστασιοποιήθηκαν. Καταλάβαμε ότι δεν αισθάνονταν σιγουριά να συνεχίσουν μια σχέση μαζί μας. Υπήρξαν άλλοι όμως (άγνωστοι παλαιότερα) σε εμάς, οι οποίοι έσπευσαν να μας περιβάλλουν και με στοργή και με υποστήριξη ή και με τον λόγο τον υποστηρικτικό. Δηλαδή, ήταν μια κρισάρα -να το πω έτσι- αυτή η περίοδος, για ανθρώπους οι οποίοι στο παρελθόν δεν υπήρχαν και που εμφανίστηκαν και για ανθρώπους που στο παρελθόν υπήρχαν και που εξαφανίστηκαν.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιες ήταν οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, οι οποίες επικρατούσαν την εποχή που ο πατέρας σας παραιτήθηκε από το Συμβούλιο Επικρατείας; Και ποιοι οι λόγοι που τον ώθησαν σε αυτήν την απόφαση;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κοιτάζετε: οι πολιτικές συνθήκες ήταν οι συνθήκες που επικρατούσαν το 1977, μετά τη χούντα. Ο πατέρας μου είχε μια μεγάλη πικρία εκ του γεγονότος ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός συνενόχων δεν τιμωρήθηκε. Αυτή η περίφημη απόφαση «περί του στιγμιαίου», ότι δηλαδή άπαξ και έγινε η δικτατορία, οι όποιοι έκτοτε συνεργάτες δεν είναι ένοχοι εσχάτης προδοσίας, δεν τον βρήκε ποτέ σύμφωνο. Και όταν στο Συμβούλιο Επικρατείας εμφανίστηκαν να αναλαμβάνουν εκ νέου θέση πρώην συνάδελφοί του, οι οποίοι είχαν ταυτιστεί με ενέργειες της δικτατορίας, ο ίδιος αποφάσισε ότι δεν μπορεί να κάθεται δίπλα-δίπλα στην έδρα -όταν ο ίδιος είχε υποστεί αυτά τα οποία είχε υποστεί για να επιστρέψει η δημοκρατία στη χώρα- με εκείνους οι οποίοι συνεργάστηκαν ή υπηρέτησαν τους στόχους των δικτατόρων. Κι αυτό βεβαίως τον οδήγησε, χωρίς δεύτερη κουβέντα θα έλεγα, στην απόφαση της παραίτησης.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Σε ποιο βαθμό επηρεάστηκε, κατά τη γνώμη σας, η καθημερινότητα της οικογένειάς σας, εξαιτίας της ενασχόλησης του πατέρα σας με την ενεργό πολιτική;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Εγώ πια είχα φύγει ουσιαστικά –είχα ξεκινήσει τις σπουδές μου στην Αγγλία- όταν ο πατέρας μου ξεκίνησε την πρώτη του βουλευτική θητεία το 1977 και έτσι δεν έζησα την οικογένεια «από μέσα», όπως τη ζούσα μέχρι τότε. Αλλά βεβαίως, η ενεργός πολιτική –επειδή όσον αφορά το ελληνικό κοινοβούλιο, είχε εκλεγεί στο ψηφοδέλτιο επικρατείας- και συνεπώς δεν άσκησε πολιτική με την ψηφοθηρική ή την μικροπολιτική έννοια, δεν χρειάστηκε να το κάνει αυτό, δεν είχε πολιτικό γραφείο. Ήταν ο χρόνος που ξόδευε στο κοινοβούλιο, ο χρόνος που ξόδευε για να μελετήσει τα νομοσχέδια κτλ και βεβαίως συνέχισε, χωρίς καμία «έκπτωση», την ενασχόλησή του με την λογοτεχνία. Σε όλη αυτή την περίοδο, θα έλεγα ότι η καθημερινότητα δεν πρέπει να άλλαξε πολύ, με την έννοια ότι ουσιαστικά η απασχόλησή του στο Συμβούλιο Επικρατείας, η οποία προϋπήρχε, αντικαταστάθηκε με την απασχόλησή του από το κοινοβούλιο.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιες ήταν οι κοινωνικές του ευαισθησίες και πώς αυτές διαμόρφωσαν την πολιτική ταυτότητα του Σπύρου Πλασκοβίτη, κατά τη διάρκεια της πολιτικής του καριέρας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Νομίζω ότι ο πατέρας ήταν ένας άνθρωπος που θεωρούσε ότι οι ηθικές αξίες είναι αυτές που τελικά σε ανταμείβουν πάνω απ' όλα. Θεωρούσε δηλαδή, ότι πρώτα-πρώτα πρέπει να τα έχεις καλά με τη συνείδησή σου, να ξέρεις ότι κάθε φορά έχεις προσπαθήσει να κάνεις αυτό που κρίνεις ως το πιο σωστό και από εκεί και πέρα αν όλα έρθουν καλά, ήρθανε. Με αυτή τη λογική λειτουργούσε. Ήταν επίσης ένας άνθρωπος, ο οποίος θα έλεγα ότι είχε την έννοια της αριστερής άποψης, την είχε ενσωματώσει στην ουσιαστική της σημασία. Δηλαδή, τον ενδιέφεραν οι ίσες ευκαιρίες. Τον ενοχλούσε αφάνταστα να υπάρχουν δομές, οι οποίες εξασφάλιζαν σε κάποιους προνόμια και εξασφάλιζαν εκ των προτέρων σε κάποιους άλλους μια μειονεκτική θέση. Αυτό ήταν γι' αυτόν η ουσιαστική –ας το πούμε έτσι- έννοια της αριστεράς, ήθελε δηλαδή να έχουν όσο το δυνατόν περισσότερο οι άνθρωποι ίσες ευκαιρίες και να μην εξαρτώνται οι ευκαιρίες, οι οποίες τους δίδει η κοινωνία και γενικότερα η πολιτεία, από ένα πορτοφόλι ή από κάποια οικονομική συγκυρία.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Δεν ήτανε όμως ποτέ στο χώρο της αριστεράς, έτσι δεν είναι; Διαφωνούσε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Όχι. Βεβαίως διότι πρώτα-πρώτα θεωρούσε ότι γενικά η κομματική έκφραση της αριστεράς υπέφερε από πάρα πολλά στοιχεία του κομματισμού γενικώς. Δηλαδή να το πω έτσι: της ίντριγκας, της προώθησης με αδιαφανείς διαδικασίες ανθρώπων κτλ., αλλά ταυτόχρονα, τουλάχιστον για ένα μέρος της αριστεράς, δεν ήταν καθόλου πεπεισμένος και για τις δημοκρατικές τους ρίζες και καταβολές. Συνεπώς δεν θα ήθελε να ταυτιστεί με αυτό.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την οποία ο πατέρας σας μετάνιωσε για ορισμένες κύριες επιλογές του; Και αν ναι, ποιες είναι αυτές;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είναι δύσκολο να το πει κανείς. Θέλει αρκετή σκέψη αυτό. Πιστεύω ότι όταν απεδέχθη την επιστροφή στο Συμβούλιο Επικρατείας, μετά την μεταπολίτευση, περίμενε ότι αυτή η περίοδος θα οδηγούσε σε μια πραγματικά ριζική κοινωνική αλλαγή στη χώρα και η δικαιοσύνη θα είχε και αυτή το ρόλο της εκεί. Νομίζω ότι –και γι’ αυτό άλλωστε οδηγήθηκε και στην παραίτηση τρία χρόνια αργότερα- ότι αυτό τον απογοήτευσε. Και ενδεχομένως εκεί να μετάνιωσε, γι’ αυτήν την επιλογή.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Με βάση την προσωπικότητά του, θα τον χαρακτηρίζατε περισσότερο τεχνοκράτη, ιδεολόγο ή συναισθηματικό άνθρωπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Θα έλεγα ιδεολόγο, πάνω από όλα. Σίγουρα όχι τεχνοκράτη. Δεν είχε τέτοιου είδους τάσεις, παρότι ήταν –όπως λένε οι συνάδελφοί του- καλός νομικός. Δηλαδή είχε πάντα εμπεριστατωμένη άποψη στο δικαστήριο, αλλά αυτό δεν τον έκανε τεχνοκράτη. Συναισθηματικός άνθρωπος; Να σας πω: το συναίσθημα του πατέρα μου εγώ δεν το έζησα τόσο πολύ στη διαπροσωπική σχέση μαζί του, όσο μέσα από το έργο του το λογοτεχνικό.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ήταν μπαμπάς πιο πολύ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Όχι, αυτό λέω, ότι δεν τον έζησα τόσο ως έναν πολύ συναισθηματικό μπαμπά. Όχι. Ίσως και γιατί υπήρξε τόσο λίγος χρόνος που μπορούσε να διαθέσει στην οικογένεια. Αλλά το ίδιο το λογοτεχνικό του έργο, νομίζω δείχνει ότι υπήρχε πολύ βαθύ συναίσθημα μέσα του.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θεωρείτε ότι η πορεία του πατέρα σας επέδρασε στη διαμόρφωση της δικής σας προσωπικότητας; Και μέχρι ποιο σημείο αποτέλεσε πρότυπο για τη δική σας εμπλοκή με την πολιτική;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Σίγουρα επέδρασε. Σίγουρα επέδρασε. Πιστεύω ότι μου έχει δώσει πρώτα από όλα ένα ηθικό υπόβαθρο. Δηλαδή θεωρώ κι εγώ, ότι πάνω από όλα πρέπει να τα έχεις καλά με τη συνείδησή σου, πρέπει να μην υπάρχουν «σκιές» που να σε κάνουν να πιστεύεις ότι κάτι δεν έκανες σωστά και βεβαίως η εμπλοκή μου με την πολιτική, από τη δική μου πλευρά, θα έλεγα ότι είναι τεχνοκρατική. Δηλαδή, δεν προσέγγισα την πολιτική για να πάρω ψήφους και να εκλεγώ κάπου. Προσέγγισα τα θέματα δημόσιας διακυβέρνησης σε διάφορες θέσεις, τις οποίες μου εμπιστεύτηκαν κατά καιρούς, πιστεύοντας ότι υπάρχουν περιθώρια για μια πιο άρτια, μια πιο αποτελεσματική διοίκηση των δημοσίων θεμάτων στη χώρα. Αυτή ήταν η δική μου προσπάθεια και νομίζω ότι κυρίως το ηθικό υπόβαθρο είναι αυτό, το οποίο έμεινε ως επίδραση από τη σχέση με τον πατέρα μου.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του θαυμάζατε και εκτιμούσατε περισσότερο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ήτανε οπωσδήποτε κάτι το οποίο δεν μπορείς να το βρεις εύκολα. Ήταν ένας γενναίος άνθρωπος. Δηλαδή ήταν έτοιμος να θυσιάσει την ευημερία του και την ελευθερία του για να υπηρετήσει πράγματα, τα οποία πίστευε. Θυμίζω ότι κατά τη διάρκεια της κατοχής είχε συμμετάσχει, παρά τους προφανείς και αντιληπτούς - από όλους - κινδύνους, στην ΕΠΟΝ και στον αγώνα εναντίον των κατακτητών Γερμανών. Την περίοδο της δικτατορίας συμμετείχε βεβαίως στη Δημοκρατική Άμυνα, διακινδύνευσε και πήγε φυλακή. Στην περίοδο της μεταπολίτευσης, τρία χρόνια αφότου είχε επιστρέψει, δεν ανέχτηκε αυτό που σας είπα πριν, για το δικαστήριο και παραιτήθηκε, αφήνοντας στον αέρα την καριέρα του. Αυτά νομίζω είναι στοιχεία μιας γενναιότητας, η οποία γίνεται όλο και πιο σπάνια στις μέρες μας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια πιστεύετε ότι ήταν η ανώτερη αξία και ποιο το βασικό ιδεώδες που καθόρισαν την πορεία της ζωής του πατέρα σας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Νομίζω η αίσθηση της αξίας του ανθρώπου, του δικαιώματος – όπως ήδη είπα- στις ίσες ευκαιρίες. Πίστευε πάρα πολύ στη δημοκρατία, πίστευε πάρα πολύ στο δικαίωμα του λαού να αναπροσδιορίζεται και να μην υπάρχουν κάποιου

ανώτεροι «σοφοί», οι οποίοι θα του ορίσουν την πορεία του. Από εκεί και πέρα βεβαίως, όπως νομίζω φαίνεται από τα βιβλία του, πίστευε και στον έρωτα, και στην αγάπη, έτσι; Δηλαδή, αυτές ήταν οι αξίες που τον δονούσαν πάντα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιο κατά τη γνώμη σας είναι το προφίλ που τον ανέδειξε και έκανε περισσότερο γνωστό τον Πλασκοβίτη στο ευρύ κοινό; Αυτό του πολιτικού ή του λογοτέχνη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Το ευρύ-ευρύ κοινό, δεδομένου ότι δεν διαβάξει ιδιαίτερα λογοτεχνία στην Ελλάδα, πιστεύω ότι τον γνώρισε περισσότερο από τον αγώνα του κατά της δικτατορίας και στη συνέχεια από τις θέσεις, τις οποίες είχε στο ελληνικό Κοινοβούλιο και στο Ευρωκοινοβούλιο. Όμως, όσοι πράγματι ενδιαφέρονται για τη νεότερη ελληνική λογοτεχνία, νομίζω ότι δεν αγνοούσαν τον Πλασκοβίτη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Και πάμε στην τελευταία ερώτηση. Ποια είναι η πιο ζωντανή ανάμνηση που έχετε από τον πατέρα σας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αυτά που συγκρατεί η ανθρώπινη μνήμη βεβαίως είναι πράγματα που σε ταράζουν πιο πολύ. Έχω αναμνήσεις φυσικά από τη φυλακή, πίσω από τα συρματοπλέγματα του επισκεπτηρίου.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πόσο χρονών ήσαστε τότε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Τότε εγώ ήμουν από 11 μέχρι 16 χρονών.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Αρκετά μεγάλος, πάνω στην εφηβεία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ήμουν στην εφηβεία, ναι. Έχω βεβαίως αναμνήσεις από το τελευταίο διάστημα της αρρώστιας. Και πριν μπει στο νοσοκομείο και στο νοσοκομείο και εντάξει, αχνά μου έρχονται στιγμές από κάποιες φάσεις που ήμασταν μαζί στο εξωτερικό, γιατί όταν ήταν ευρωβουλευτής –όπως είπα ήμουν κι εγώ στην Αγγλία-σπούδαζα, συνεπώς είχαμε τη δυνατότητα να συναντηθούμε. Νομίζω αυτά είναι έτσι τα πιο χτυπητά μέσα στο μυαλό μου, οι πιο ζωντανές αναμνήσεις και εικόνες.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟ ΜΑΝΩΛΗ ΓΛΕΖΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πότε και κάτω από ποιες συνθήκες γνωριστήκατε με το Σπύρο Πλασκοβίτη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Με τον Πλασκοβίτη, αν θυμάμαι καλά πρωτογνωριστήκαμε το 1974, ακριβώς μετά την πτώση της χούντας. Η πρώτη μας γνωριμία ήταν σε μια συνέντευξη τύπου που δόθηκε και είχε κληθεί και εκείνος και εγώ και άλλοι να μιλήσουμε και δυστυχώς, δεν θυμάμαι το θέμα! Εκεί τον πρωτογνώρισα, εκτίμησα την πολιτική του προσφορά και συναντηθήκαμε στη συνέχεια στον αγώνα του δημοψηφίσματος για το βασιλιά (δημοκρατία δηλαδή ή βασιλεία) και τρίτο, υπήρξε ακόμη πιο πυκνή η συνεργασία μας, όταν έτυχε και οι δυο μας να ήμαστε Ευρωβουλευτές που είχαμε εκλεγεί, σε συνεργασία εγώ με το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ενώ εκείνος ανήκε οργανικά. Από αυτή την πλευρά γνωρίστηκα ακόμα καλύτερα και εκεί υπήρξαν νομίζω -αν δεν κάνω λάθος- και οι πρώτες μας διαφωνίες γύρω από το θέμα ότι -υπάρχει μια ορολογία σχετική- προσπαθώ να τη θυμηθώ. «Καλύτερα Οθωμανικό σαρίκι παρά η καθολική καλύπτρα, των Καθολικών», υπάρχει ένα ρητό γύρω από το θέμα. Ποιο ήταν το πρόβλημα της διαφωνίας μας; Εκείνος έδινε αξία στον επτανησιακό πολιτισμό, τον θεωρούσε ανώτερο από τον δικό μας, τον κυκλαδίτικο, επειδή εκεί υπήρξε υποταγή στους δυτικούς, ενώ στις Κυκλάδες υπήρξε υποταγή στους Οθωμανούς.

Διαφωνούσα πλήρως, υποστηρίζοντας ότι δεν ήτανε θέμα με ποιο πολιτισμό αργότερα ήρθε σε επαφή και ο ένας και ο άλλος, γιατί κι εμείς ένα διάστημα ήρθαμε σε επαφή με το δυτικό. Με τον Μάρκο Σανούδη κλπ. Εγώ θεωρώ ότι δεν μας επηρέασαν αυτοί οι πολιτισμοί καθόλου, απολύτως. Εάν κατά κάποιον τρόπο σε ορισμένους τομείς υπήρξε μια Α ή Β επίδραση, η άποψή μου –και του την έλεγα- ήταν εντελώς αντίθετη με τη δική του. Δηλαδή εκείνοι, οι Επτανήσιοι, επηρεάστηκαν πάρα πολύ από τη μουσική των δυτικών. Αντίθετα, δεν υπάρχει καμία επιρροή τουρκικής μουσικής σε εμάς. Δεν υπάρχει. Τώρα, αν πεις ότι οι Αμανέδες πού και πού, είναι τόσο πολύ ελάχιστο που δεν το βρίσκω σοβαρό, πάντα στον τομέα της μουσικής. Εάν πάρουμε σε όλες τις άλλες τέχνες, εμείς και αυτοί δεν έχουμε καμιά απολύτως επίδραση. Γινόταν δηλαδή αναμεταξύ μας μια σύγκρουση στα πλαίσια πολιτισμικής διάστασης απόψεων κι όχι καυγά. Δεν καυγαδίσαμε ποτέ. Πιστεύω ότι και οι Επτανήσιοι είχανε έναν πολιτισμό δικό τους, αιώνων. Τι επίδραση να είχε δηλαδή; Αυτή την ελάχιστη επίδραση π.χ. στη

μουσική δεν τη θεωρώ τόσο σημαντική. Να πω και κάτι άλλο. Και στις Κυκλάδες, η μουσική είχε μια επίδραση. Για να καταλάβετε και να μη σας φανεί παράξενο, η Πόλκα θεωρείται στην Ανάφη και χορεύεται ως δημοτική μουσική, ως δημοτικός χορός. Φαίνεται, ο δυνάστης εκεί την επέβαλε στους κατοίκους και τελικά παρέμεινε στην Ελλάδα, στην Ανάφη. Δεν τη βρίσκεις σε άλλα μέρη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια είναι η άποψή σας για τη δράση και την προσφορά του Πλασκοβίτη, κατά την περίοδο της θητείας του στην Ευρωβουλή.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Θεωρώ ότι έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στην Ευρωβουλή, παρόλο που τώρα δεν έχω τα στοιχεία μπροστά μου. Γιατί με πηγαίνετε πολλά χρόνια πίσω. Από το 1984 έχουν περάσει 28 χρόνια. Είναι πολλά, δεν είναι παίξε-γέλασε. Δηλαδή τώρα δεν μπορώ να θυμηθώ, πάντως εμείς αγωνιζόμαστε και υπήρχε μια απόλυτη σύμπνοια σε μερικά θέματα, όπως π.χ. να μπορεί να παίξει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έναν πιο σημαντικό ρόλο. Αν ξεκινήσουμε από την πρώτη μορφή, την εταιρεία Άνθρακα-Χάλυβος, η οποία εξελίχθηκε στην ΕΟΚ, για να φτάσουμε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο έπαιζε τότε πολύ συμβουλευτικό ρόλο, κι εμείς αγωνιζόμαστε να παίξει έναν πιο αποφασιστικό ρόλο. Να μην είναι δηλαδή διακοσμητικό, να μην παίξει έναν ρόλο συμβουλευτικό μονάχα. Με αυτή την έννοια, αγωνιζόμαστε να παίξει έναν αποφασιστικό ρόλο και φυσικά από τότε μέχρι τώρα ήδη σε πολλούς τομείς παίξει αποφασιστικό ρόλο, αλλά δεν έχει ακόμα κατοχυρωθεί, είναι η Κομισιόν το διευθυντήριο που αποφασίζει και όχι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Υπήρξε μια μεγάλη προσπάθεια που έκανε τότε όλη η ομάδα – γιατί εγώ συνεργαζόμουν με την ομάδα αυτή, ανήκα στην ομάδα που ανήκε κι εκείνος- ήμουν ανεξάρτητος αλλά συμμετείχα και στην ομάδα που ανήκαν τα εντελώς αριστερά κόμματα. Πήγαινα και εκεί, δεν υπήρχαν κομματικά τείχη που να μας χωρίζουνε. Θυμάμαι, ότι ο Πλασκοβίτης έπαιξε έναν ρόλο πολύ σημαντικό σε αυτήν την προσπάθεια, γιατί είχε και το μορφωτικό επίπεδο, το υπόβαθρο. Δηλαδή η πολιτική του άποψη στηριζόταν σε ένα υπόβαθρο μορφωτικό, το οποίο ήταν αρκετά γερό.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Και από τη δική μας έρευνα προκύπτει, ότι και στα θέματα της Κύπρου έθεσε πολλές φορές ζητήματα ο ίδιος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναι, έτσι νομίζω. Έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις εξελίξεις στο κυπριακό, όπως επίσης και για ζητήματα σχετικά με την ειρήνη και την προστασία του περιβάλλοντος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Με δεδομένη τη στάση του Πλασκοβίτη κατά την περίοδο της δικτατορίας, τη μετέπειτα παραίτησή του από το Δικαστικό Σώμα για λόγους υπεράσπισης των αρχών του και με βάση τις απόψεις που κατά καιρούς είχε εκφράσει για τη Δημοκρατία, τη λειτουργία της δικαιοσύνης, την ελευθερία του Τύπου, πώς θα τον χαρακτηρίζατε λαμβάνοντας υπόψη ότι ήταν ένας αστός διανοούμενος και πολιτικός;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Εκείνο που μπορώ να διαπιστώσω και που για μένα παίζει τεράστιο ρόλο, είναι ότι ποτέ δε θεώρησε τον εαυτό του επαγγελματία πολιτικό και αυτό για μένα παίζει σημαντικό ρόλο. Δηλαδή, ενώ στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε η πόλις, όπου οι πολίτες ασκούσαν πολιτική οι ίδιοι και δεν την ανέθεταν σε εξ επαγγέλματος πολιτικούς, ώστε να δημιουργηθεί αυτό το εξάμβλωμα, να υπάρχουν πολιτικοί εξ επαγγέλματος, θεωρώ ότι ο Πλασκοβίτης δεν έγινε ποτέ του εξ επαγγέλματος πολιτικός. Ίσως η διαδρομή του μέσα στις λειτουργίες της πολιτείας, το Δικαστικό Σώμα κλπ. να τον βοήθησαν να μην γίνει επαγγελματίας πολιτικός. Δηλαδή δεν ένιωθε ότι, όπως πάρα πολλοί δυστυχώς θεωρούν τον εαυτό τους κι ότι τους ανέθεσε το Άγιο Πνεύμα το ομοούσιο κλπ. να είναι επαγγελματίες πολιτικοί και ότι αυτοί αποτελούν εξαίρεση σε σχέση με όλον τον άλλο κόσμο. Δεν μου έδωσε ποτέ αυτήν την εντύπωση. Δηλαδή θεωρώ, ότι αυτό που έχει σημασία είναι πως ένιωθε όπως και πριν, όπως δηλαδή λειτουργούσε στη θητεία του στο Δικαστικό Σώμα έτσι και τώρα, συνέχιζε την πολιτική του συνεισφορά και το θεωρούσε λειτούργημα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πιστεύετε ότι ξεχώριζε δηλαδή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναι, βέβαια.

Έγινε όμως γνωστός στο ευρύ κοινό και με την ιδιότητα του λογοτέχνη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Στην εφημερίδα "Ελευθεροτυπία" τον Ιούνιο του 1977, υποστηρίζει ότι: «η τελευταία δικτατορία στην Ελλάδα βοήθησε πολλούς από εμάς να δούμε, ή τουλάχιστον να δούμε καλύτερα ό,τι δεν είχαμε αρκετά κατανοήσει νωρίτερα». Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας τα διδάγματα που θα έπρεπε να

κατανοήσει ο λαός μας από την περίοδο της μεταπολίτευσης συνολικά και κυρίως από την περίοδο που διανύουμε σήμερα, 38 χρόνια μετά την πτώση της χούντας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Έχω την εντύπωση, ότι ο Πλασκοβίτης ανήκε στην κατηγορία εκείνων των ανθρώπων που διαβάθμιζε τα θέματα. Δηλαδή: υπάρχουν θέματα που μπορούν να ενώσουν όλους τους Έλληνες. Υπάρχουν θέματα που αρχίζει ένας κοινωνικός διαχωρισμός. Το πρόβλημα του καθενός, όπου και αν ανήκει, έστω και αν θεωρεί ότι για όλα τα ζητήματα η αιτία είναι ο ταξικός διαχωρισμός της κοινωνίας, το θέμα είναι κάθε φορά τι συνεργασίες πρέπει να κάνεις για αντιμετωπίσεις τα προβλήματά σου. Η εποχή της δικτατορίας απέδειξε –από αρνητική πλευρά δηλαδή η δικτατορία, το καλό που δημιούργησε- ότι η δημοκρατία πρέπει να μας ενώνει όλους. Έστω, αυτή η μορφή της δημοκρατίας –την οποία δεν ευαγγελίζομαι- αλλά τη θεωρώ πάρα πολύ καλύτερη από το να έχεις δικτατορία. Και μπορώ να πω ότι είμαι από τους ανθρώπους που θεωρούν ότι αν μπορούμε να κάνουμε μια συνεργασία να την κάνουμε, προκειμένου να εδραιώσουμε τη δημοκρατία που –είπα πριν και επαναλαμβάνω- δεν μπορώ να την αποδεχτώ, αλλά εξετάζω ότι είναι καλύτερη από το παρελθόν. Να φέρω ένα παράδειγμα σημερινό, τώρα. Εγώ λέω, ότι σήμερα ένα είδος αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Παράλληλα, θεωρώ ότι η αντιπροσωπευτική κοινοβουλευτική δημοκρατία αυτή, μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους απέναντι σε μια είτε διαστρέβλωσή της, όπως γίνεται τώρα με την νοθευμένη εκλογή των αντιπροσώπων είτε, όπως τότε, με τη χούντα. Όμως λέω: προκειμένου να διακινδυνεύσει η δημοκρατία, υπερασπίζομαι αυτή τη δημοκρατία και ζητάω να καταργηθεί αυτό το μοντέλο και να πάμε στην άμεση δημοκρατία. Δηλαδή επισημαίνω την τεράστια διαφορά του ενός με το άλλο. Λοιπόν, ο Πλασκοβίτης είχε αυτήν την ικανότητα –αν θυμάμαι καλά- της διαβάθμισης.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Έχετε έρθει σε επαφή με το συγγραφικό του έργο; Αν ναι, ποιο από τα έργα του ξεχωρίζετε και ποια είναι γενικότερα η άποψή σας για την αξία του ως συγγραφέα;

Έχω έρθει σε επαφή με το συγγραφικό του έργο. Δε μπορώ να πω ότι αυτή τη στιγμή θυμάμαι πολλούς τίτλους δικών του βιβλίων αλλά σίγουρα, εκείνο που θυμάμαι χαρακτηριστικά και νομίζω ότι ξεχωρίζει μέσα από το σύνολο του έργου του, είναι το μυθιστόρημα, το «Φράγμα». Ήταν ένα πρωτότυπο λογοτεχνικό έργο που δείχνει και το βάθος της φαντασίας του.

Σ αυτό το βιβλίο ξεδιπλώνεται επίσης το πλούσιο συγγραφικό του ταλέντο και φαίνεται η άνεση και η ακρίβεια με την οποία χειρίζεται τη γλώσσα. Δεν είναι τυχαίο ότι το συγκεκριμένο θέμα έγινε και ταινία, κινηματογραφική.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Με πρωταγωνιστή τον Κούρκουλο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είναι εκεί που εμποδίζουν οι κάτοικοι να.....

ΕΡΩΤΗΣΗ: Να γίνει το φράγμα, ναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πιστεύετε ότι λογοτεχνικά έργα, όπως "Το Φράγμα" θα έπρεπε να έχουν μια ξεχωριστή θέση στις βιβλιοθήκες των σχολείων της χώρας μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ασφαλώς. Είναι ένα έργο με αρκετό συμβολισμό μέσα. Και βάθος. Και εύρος. Αναδεικνύει τη διάσταση της εσωτερικής διαπάλης που δημιουργείται στους ανθρώπους, όταν έρχονται αντιμέτωποι με διλήματα ηθικής φύσεως.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Σύμφωνα με δήλωσή του στην εφημερίδα "Αυγή", στις 22 Φεβρουαρίου του 1984: «Η σχέση συγγραφέα και εξουσίας δεν είναι δεδομένη». Θα θέλατε να μας το σχολιάσετε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ο συγγραφέας είναι ή τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι εντελώς ανεξάρτητος από κάθε λογής επηρεασμούς που προέρχονται από σχέσεις, δεσμεύσεις και εξαρτήσεις από τους μηχανισμούς της εξουσίας. Η ελευθερία και η ανεξαρτησία του συγγραφέα, κατά κάποιο τρόπο, διασφαλίζει και την ειλικρινή και ανόθευτη επικοινωνία του με τον αναγνώστη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τον Δεκέμβριο του 1990, δηλώνει στην εφημερίδα "Ενημέρωση" της Κέρκυρας: «Υπάρχουν και σήμερα καταστάσεις που μπορούν να δώσουν έμπνευση στους νεότερους. Υπάρχει ιδεολογικό αδιέξοδο, αλλά για τον άξιο άνθρωπο δεν θα πάνε ποτέ να υπάρχουν τα στοιχεία της έμπνευσης». Σήμερα, πού βρισκόμαστε κατά τη γνώμη σας στην παραγωγή λογοτεχνικού έργου, το οποίο να εμπνέεται και να είναι συνδεδεμένο με τις τραγικές κοινωνικές και οικονομικές καταστάσεις που βιώνουμε στην πατρίδα μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Σήμερα δεν ξέρω, είναι πολλοί οι νέοι που εκκολάπτονται στον πεζό λόγο κι ακόμα δεν έχουν φανεί τα έργα, όπως π.χ. στο παρελθόν. Δεν είναι ας πούμε σαν τη γενιά του 1930, που είχαμε μια έκρηξη τότε. Όσον αφορά τον ποιητικό

λόγο, έχουμε πολύ μεγάλη παραγωγή που στέκεται κυρίως στο τεράστιο θέμα της άρνησης αποδοχής. Λείπει η προσφορά και στέκεται μονάχα στο «δεν δέχομαι».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Στην άρνηση.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στην άρνηση. Και στον ποιητικό λόγο, παρόλο που έχουμε μια άνθιση μεγάλη, υπάρχουν πολλοί ποιητές, εδώ με κατακλύζουν, κάθε μέρα θα μου έρθει ένα και βιβλίο ποιητικό. Δεν προλαβαίνω να διαβάσω. Χρησιμοποιούν και μια γλώσσα κάπως... δεν είναι εύκολο να συγχρονιστώ μαζί της, να... δεν... με συγκινεί αλλά... και ιδίως αυτή η ποίηση που μουσικοποιείται, αυτήν ακόμη δυσκολότερα μπορώ να την κατανοήσω αλλά, επειδή ευελπιστώ ότι μπορεί να εκφράζεται και σήμερα μια συντήρηση στα εκφραστικά μέσα, μπορεί να είναι το καινούργιο που δεν μπορώ να το κατανοήσω. Μπορεί να είναι και αυτό.

Ευχαριστούμε πολύ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΣΟΦΟΥΛΗ¹

ΕΡΩΤΗΣΗ: Κ. Σοφούλη, πότε και υπό ποιες συνθήκες συναντηθήκατε και γνωριστήκατε με τον Πλασκοβίτη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είχα και αυτή την τύχη! Να υποδεχτώ, μαζί με τους άλλους συγκρατούμενους, τον Σπύρο Πλασκοβίτη στη πρώτη Ακτίνα των φυλακών της Αίγινας, όταν τον μετάφεραν τελικά εκεί μετά την δίκη του. Τον είδα να δρασκελά με αιδημοσύνη μικρού παιδιού την «κιγκλίδα», δηλαδή το κατώφλι της καγκελόπορτας που χώριζε το προαύλιό μας από τον κεντρικό υπαίθριο διάδρομο της φυλακής. Με κουστούμι σχετικά σιδερωμένο, καλοξυρισμένος και καλοχτενισμένος να κουβαλά τα λίγα υπάρχοντα του και κασονάκι ασήκωτο με βιβλία, να στέκεται αμήχανος με ένα καλοσυνάτο υπομειδιάμα μπροστά στο σμάρι ημών των «παλιών» που σπεύδαμε να τον αγκαλιάσουμε και να τον φιλήσουμε σταυρωτά για το καλωσόρισμα. Ο Σπύρος ήταν ένα μεγάλο παιδί. Ένα σοφό παιδί, είναι αλήθεια, αλλά παιδί. Θα το διαπίστωνα σχεδόν καθημερινά για τα επόμενα τρία χρόνια που ζήσαμε μαζί στην Αίγινα, και αργότερα στον Κορυδαλλό. Και αυτό μου διέγειρε συνεχώς τον δικό μου «αληταράκο» που κρυβόταν στο βάθος του σαρκίου μου και που αναζητούσε ευκαιρίες για κασκαρικές και καζούρες. Τις είχαμε τόσο ανάγκη σε εκείνες τις ανέραστες αυλές που χαρακώναμε καθημερινά με τα βήματά μας καθώς τις σπρώχναμε να ανοίξουν για να χωρέσουν τη

¹ **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ**

Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Καταδικασμένος σε πενταετή φυλάκιση για συμμετοχή στην Δημοκρατική Άμυνα έμεινε στις φυλακές για τέσσερα περίπου χρόνια.

Διετέλεσε καθηγητής Περιφερειακού Σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο του Ιλνινόϊ, επιστημονικός συνεργάτης του Ινστιτούτου Οικονομικών Προγνώσεων του Οικονομικού Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης.

Υποδιοικητής της Εθνικής Κτηματικής Τράπεζας και μετέπειτα Διοικητής της ΕΤΒΑ.

Ανέλαβε ως Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής να οργανώσει το νέο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου ως δικτυακή δομή εγκατεστημένη στο Ελληνικό Αρχιπέλαγος.

Διετέλεσε Βουλευτής του ΠΑΣΟΚ επί κυβερνήσεων Σημίτη.

ζωή που έβραζε μέσα μας. Πάνω-κάτω στην αυλή, με βήμα γοργό, πάνω κάτω στο κελί με πιο σκεπτικό διασκελισμό, μετρούσαμε μέτρα που αθροίζονταν σε χιλιόμετρα. Μας έδιναν την ψευδαίσθηση ότι περιπατούσαμε στους λόγκους και τις ράχες. Ελεύθεροι.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιο ήταν το χαρακτηριστικό της επικοινωνίας που είχατε αναπτύξει μαζί του την περίοδο της Αίγινας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στην Αίγινα, περπατούσαμε αγκαζέ κάθε πρωί μετά το πρωινό τσάι και σχολιάζαμε τις λαθραίες ειδήσεις που, άλλες είχαν έλθει ψιθυριστές από τα χθεσινά επισκεπτήρια, και άλλες από το προφορικό δελτίο που αναμετάδινε τις ειδήσεις του επιμελώς χτισμένου στον τοίχο τρανζίστορ, μόνιμα συντονισμένου στην Ντώυτσε Βέλλε. Κάναμε «εκτίμηση της κατάστασης» και ο Σπύρος αντιστεκόταν στις μακροπρόθεσμες προοπτικές που ο διάβολος με συμβούλευε να ατενίζω. Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές ήταν η δική μου άμυνα στο ζόφο της ανελευθερίας. Έπιγα σε αυτές κάθε πειρασμό σύντομης προσδοκίας και αναπαυόμουν στη γοητεία της ιστορικής προοπτικής. Δεν με ενδιέφερε το αύριο, ίσως επειδή το φοβόμουν. Ο Σπύρος είχε άλλη γνώμη. Το απασχολούσε η ηλικία και λογάριαζε κάθε μέρα τι έχανε από εκείνα που δεν θα μπορούσε να τα κάνει καθώς περνούσαν τα χρόνια. Με καβαλούσε, τότε, ο δαίμονας και έκανα ακόμη πιο μακροπρόθεσμες προοπτικές. Σαν το κακό παιδί που θέλει να παιδεύει το καθωσπρέπει συντρόφι του. Αλλά, ό Σπύρος ήταν τόσο γλυκός και απονήρευτος! Αρκούσε να μου ξεφύγει μια λέξη ομορφιάς και ξεχνούσε και τη φυλακή και τις αγωνίες των προσδοκιών του. Άρχιζε να μου μιλάει για τα όσα σχεδίαζε να γράψει ή ήδη επιχειρούσε καθισμένος στην πάνινη πλειάν πολυθρόνα του με το αυτοσχέδιο αναλόγιο που είχαμε εφεύρει για να την μετατρέπουμε σε «γραφείο».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος νομίζετε ότι ήταν ο κύριος άξονας γύρω από τον οποίο ήταν δομημένη η προσωπικότητά του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ο Σπύρος πίστευε ακράδαντα στη λογική του Καλού. Αδυνατούσε να παραδεχτεί τον ανορθολογισμό του Κακού. Γι' αυτόν, η επόμενη μέρα δεν μπορούσε παρά να είναι μια καλλίτερη μέρα. Το Κακό μπορεί να δουλεύει τη νύχτα, αλλά όταν ξημερώσει το φώς του ήλιου δείχνει μια καινούρια νίκη του Καλού. Καθώς του ανέλυα τα φανταστικά μου σενάρια για την εξέλιξη των πραγμάτων, εκείνος αμύνονταν με εκείνο το αξεπέραστο «δεν είναι δυνατόν». Ήταν κατά βάση ένας Δικαστής που δεν μπορούσε να διανοηθεί τίποτα έξω από το πλαίσιο της δικαιοδοτικής

δικονομίας. Οι πολιτικές εξελίξεις δεν μπορούσε, γιαυτόν, παρά να είναι μια περίπλοκη διαδικασία που αναπόφευκτα θα έφερνε μια δίκαιη απόφαση. Την βραδιά που έφεραν το Παναγούλη στο κελί των μελλοθανάτων και τον ξενυχτούσαμε πίσω από τα σιδερόφραχτα παράθυρα με τραγούδια του Θεοδωράκη, ο Σπύρος συνεχώς μουρμούριζε «είναι μπλόφα. Δεν είναι δυνατόν να εκτελέσουν το παιδί». Στο τέλος αποδείχθηκε σωστός. Φοβάμαι, όμως, για λάθος λόγους. Αρπαχτήκαμε ελαφρώς την άλλη μέρα, όταν του είπα την κυνική θέση μου. Απλώς δεν συνέφερε την Χούντα η εκτέλεση. Εκείνος επέμενε σε μια ηθική ερμηνεία. Δεν ήταν δυνατόν να διαπραχτεί ένα τέτοιο έγκλημα, μου έλεγε, και το πίστευε σαν κανόνα της ειμαρμένης.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια ήταν η επαφή που διατηρούσατε με τη λογοτεχνία και την ποίηση μέσα στη φυλακή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Άλλες φορές μου έκανε σεμινάριο λογοτεχνικής ιστορίας και κριτικής. Για να με σώσει, όπως μου έλεγε, από τον εαυτό μου. Θεωρούσε ότι η συνεχής απασχόλησή μου με τα οικονομικά μαθηματικά και τις στρεβλές θεωρίες της τέχνης μου, μου στερούσε τον απέραντο ορίζοντα της λογοτεχνίας και της ποίησης. Στο βάθος, βέβαια, έκανα κρα για αυτές τις ατέλειωτες συζητήσεις, αλλά πάντα ο δαίμονας με έκανε να τον πειράζω. Πετάς στα σύγνεφα, του έλεγα επιτιμητικά, έστω κι αν στο βάθος ευχόμουν να κρατήσει όσο μπορούσε περισσότερο αυτό το πέταγμα μου. Με παρέσυρε κι εμένα-τραβάτε με κι ας κλαίω- σε αυτό τον μαγικό δεύτερο ορίζοντα της ζωής που είναι η λογοτεχνική πραγματικότητα. Αρκετές φορές, όταν μου τον έπαιρναν τον Σπύρο από το μπράτσο κάποιοι άλλοι σύντροφοι, που επιδίωκαν να πάρουν σειρά στον περίπατο μαζί του, κατάφευγα θερμασμένος στην τρίτομη Ανθολογία του Αποστολίδη που, με θυσία της καθημερινής μπουκιάς της, μου είχε αγοράσει η γυναίκα μου. Διάβαζα στοίχους που ο Σπύρος μου είχε υποδείξει και απολάμβανα τα όσα ο ίδιος μου άφηνε σαν υπονοούμενα ενώ τώρα τα έβλεπα απλώς άσπρα-μαύρα στην πεζή πραγματικότητα του χαρτιού.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς είχε διαμορφωθεί η πολιτική και ιδεολογική προσέγγισή του με τους συγκρατούμενους του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είχε μια ακεραιότητα στις θέσεις και απόψεις του που μερικές φορές με άφηναν άφωνο. Δύσκολο να συμβιβαστεί με την πολυφωνία της φυλακισμένης μικροκοινωνίας μας. Από αναρχικούς και αρχειομαρξιστές μέχρι κεντρώους

βενιζελικούς, αλλά και Ιεχωβάδες αρνητές συνείδησης. Μιλούσε με όλους με ανοχή και κατανόηση, αλλά κανείς δεν τον επηρέαζε στη προδιαμορφωμένη γνώμη του για τα πράγματα. Τα κοντινά και τα μακρινά. Όταν γινόταν προσπάθεια συμβιβασμοί για να υπογράψουμε από κοινού κάποια δήλωση ή διακήρυξη που θα στέλναμε στα ΜΜΕ του εξωτερικού, ο Σπύρος καθόταν αμήχανος στη γωνιά του. Συνήθως, ήταν εκείνος που είχε διατυπώσει το προσχέδιο του κειμένου. Αλλά του ήταν αδύνατο να διαπραγματευθεί τις λέξεις και τη στίξη του με τις διάφορες πολιτικές ομάδες της Ακτίνας. Μπορούσαν να σου βγάλουν την ψυχή μερικές φορές, επιμένοντας για το ένα ή το άλλο, σάμπως να επρόκειτο για την διατύπωση της Συνθήκης των Βερσαλλιών! Κάποτε έπεφτε ο κλήρος και σε μένα να κάνω τις διαβουλεύσεις. Ο Σπύρος με παρακολουθούσε με μεγαλύτερο άγχος από ότι περνούσα εγώ. Μου ψιθύριζε «πως το αντέχεις, βρε παιδί μου»; Και κουνούσε με οίκτο το κεφάλι του.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια πρόσωπα έπαιζαν κυρίαρχο ρόλο και τον επηρέαζαν συναισθηματικά την περίοδο εκείνη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ο μεγάλος του έρωτας. Η Φούλη. Η γυναίκα που του γέμιζε τη ζωή και δεν άφηνε χώρο ούτε για καλαμπούρι σε άλλο θηλυκό όνομα. Τον πειράζαμε και εκείνος με στωικότητα σιωπούσε γιατί δεν ήθελε ούτε αστείο να ακούσει ή να πει πάνω στο θέμα αυτό. Και ο Ηλίας του, ο γιός του, που τα κατορθώματά του μάθαινε σε κάθε επισκεπτήριο και με σιγανή φωνή μας διηγιόταν, γεμάτος τρυφερότητα αλλά και θαυμασμό που τόσο μικρός έδινε οδηγίες οδήγησης στη μητέρα του καθώς τιμόνευε προς το επισκεπτήριο των φυλακών.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσής του ως πολιτικός κρατούμενος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Υπέφερε από χρόνια κολίτιδα. Ήταν το βιολογικό τίμημα της ευαισθησίας του. Αλλά και η πηγή ολόκληρων «δρώμενων» από εμάς, τα πειραχτήρια. Έπρεπε να τρέφεται με ειδικά μαγειρεμένες τροφές που η Φούλη του κουβαλούσε στοργικά σε κάθε επισκεπτήριο. Με ειδικά διαβήματά μας είχαμε καταφέρει τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό να εξασφαλίσει για τον Σπύρο ειδική άδεια να διατηρεί στο κελί του ένα μικρό ψυγείο πάγου για τα τρόφιμά του. Το ψυγείο αυτό ήταν πηγή έμπνευσης για τόσα και τόσα καλοσυνάτα πειράγματα που ο Σπύρος τα έπαιρνε συνήθως στα σοβαρά. Και έσπευδε να δίνει εναγώνιες εξηγήσεις για την αναγκαιότητα της εξαίρεσης που του

γινόταν. Κι εμείς τα πειραχτήρια εκμεταλλευόμασταν την κατάσταση για να αντλούμε την «πλάκα» που τόσο είχαμε ανάγκη για να σπάμε την απολιθωμένη ατμόσφαιρα της φυλακής. Καμία φορά μετανιώωνω, που ίσως κάποτε τραβήξαμε παρά πάνω από ότι έπρεπε το σκοινί. Κι ο Σπύρος ένιωθε τόσο άβολα γιαυτή την ειδική μεταχείριση! Η φυλακή, όμως, μοιάζει με την ανεύθυνη φανταρία. Μοιάζει και με το σκληρό οικοτροφείο, για όσους έχουν δοκιμάσει μια τέτοια εμπειρία. Ο Σπύρος, όμως, έμενε πάντα ο πρίγκιπας που ευγένειά του δεν του επέτρεπε να αποκριθεί καν στα δικά μας καμώματα. Το έφερνε πάντα βαρέως που του είχαν κάνει την εξαίρεση. Δεν δικαιολόγησε ποτέ τον εαυτό του, καθώς είχε κάθε τέτοιο δικαίωμα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πως έχει μείνει στη μνήμη σας ο άνθρωπος Πλασκοβίτης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αυτές οι μικρές ανθρώπινες στιγμές έχουν μείνει βαθειά χαραγμένες στη ψυχή μου γιατί αυτό που άφηνε πάντα ο Σπύρος στον σύντροφό του ήταν ακριβώς η ανθρωπιά και η γλύκα του φίλου που δεν έκανε ποτέ τον «δήθεν». Παρόλο που εμείς τον σεβόμασταν σαν εκλεκτό φίλο μας και φτασμένοι λογοτέχνη.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟ²

ΕΡΩΤΗΣΗ: Κύριε Στεργιόπουλε, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες γνωριστήκατε με το συγγραφέα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Με τον Πλασκοβίτη γνωριστήκαμε το Φθινόπωρο του 1950, στο τυπογραφείο του Μαυρίδη. Τότε που μόλις είχα γυρίσει από τη ζώνη των επιχειρήσεων, κατά το διάστημα του Εμφυλίου. Από τότε γίναμε στενοί φίλοι, με αποτέλεσμα να βαφτίσει και την κόρη μου.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ευχαριστώ. Ποιά θεωρείτε ότι ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά του Πλασκοβίτη ως συγγραφέα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Νομίζω ότι ο Πλασκοβίτης χρησιμοποιεί εκτεταμένα στο έργο του την τεχνική του συμβολισμού. Θεωρώ, ότι αυτό είναι και το κύριο χαρακτηριστικό

² ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ (1926)

Ο Κώστας Στεργιόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα. Λόγω των συνεχών μετακινήσεων της οικογένειάς του ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Άνδρο, τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και πραγματοποίησε διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Εργάστηκε στη Δημόσια και Ιδιωτική Εκπαίδευση, στη Σχολή Κινηματογράφου και Θεάτρου του Λ. Σταυράκου, ως Λέκτωρ στην έδρα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1966-1969, οπότε το δικτατορικό καθεστώς του Παπαδόπουλου κατάργησε το θεσμό των λεκτόρων), ως βοηθός στο Σπουδαστήριο Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1969-1972, οπότε παύτηκε από τη δικτατορία του Παπαδόπουλου) και ως καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1974-1984, οπότε αποχώρησε με εθελουσία έξοδο). Το 1986 αναγορεύτηκε ομότιμος καθηγητής στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Πρωτοεμφανίστηκε στο χώρο της νεοελληνικής λογοτεχνίας από τις στήλες της Νέας Εστίας το 1943. Στο ίδιο περιοδικό πραγματοποίησε και την έκδοση της ποιητικής συλλογής Χινοπωρινά (1949), για την οποία έγραψε κριτική ο Τέλλος Άγρας (Καλλιτεχνικά Νέα, 11/9/1943). Ακολούθησαν πολλές ποιητικές συλλογές, δυο πεζογραφήματα και πολλά δοκίμια και μελέτες για τη νεοελληνική φιλολογία. Συνεργάστηκε ως κριτικός της λογοτεχνίας με τα περιοδικά Ξεκίνημα (1946-1947) και Εποχές (1963-1967) και με την εφημερίδα Νίκη (1962-1963). Έργα του μεταφράστηκαν στα γαλλικά, αγγλικά, ιταλικά, γερμανικά, σουηδικά, πολωνικά και σε άλλες γλώσσες. Τιμήθηκε με το Β' Κρατικό Βραβείο Ποίησης (1961), το Α' Κρατικό Βραβείο Κριτικής Μελέτης - Δοκίμιου (1974), το Βραβείο Κριτικής Μελέτης της Ομάδας των 12 (1963) και το Α' Κρατικό Βραβείο Ποίησης (1993).

του. Παράλληλα μέσα από το έργο του αναδεικνύεται από τη μια μεριά το υπαρξιακό στοιχείο και από την άλλη το κοινωνικό και το πολιτικό.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θεωρείτε ότι το έργο του παρουσίασε εξέλιξη με την πάροδο του χρόνου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Βέβαια! Από τα δυο πρώτα του βιβλία με διηγήματα, «Το Φράγμα» ήταν ένα άλμα. Από το «Φράγμα» και πέρα διαφοροποιείται ως ένα βαθμό, γιατί το επόμενο μυθιστόρημά του είναι τελείως διαφορετικό, είναι πιο προσγειωμένο από «Το Φράγμα» και οι ιδέες βγαίνουν εκεί από τα πράγματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Κατά τη γνώμη σας, σε ποια λογοτεχνική γενιά θα μπορούσαμε να εντάξουμε τον Πλασκοβίτη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Μα είναι ήδη εντεταγμένος στην πρώτη μεταπολεμική γενιά.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια στοιχεία θα μπορούσαμε να του δώσουμε, ώστε να τον εντάξουμε μέσα σε αυτή τη γενιά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Έχει τα στοιχεία που έχουν και οι άλλοι συγγραφείς της ίδιας γενιάς. Θα λέγαμε, ότι εκείνο που κάνει τον Πλασκοβίτη να ξεχωρίζει είναι το προσωπικό του ύφος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιά είναι κατά τη γνώμη σας τα κύρια χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του ήθους, τα οποία διακρίνονται στο έργο του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αυτό που έχει δώσει ο ίδιος ως χαρακτηρισμό: πεζογραφία του ήθους. Και από το ήθος βγαίνει και το ύφος. Γιατί όπως είπε και ο Μπιφού: "Le style est l' homme".

ΕΡΩΤΗΣΗ: Δηλαδή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Το ύφος είναι ο άνθρωπος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιά πιστεύετε ότι είναι η συμβολή του Πλασκοβίτη στη λογοτεχνική μας παράδοση;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Θα έλεγα ότι ο Πλασκοβίτης, ενώ ξεκίνησε περισσότερο κοντά στην παράδοση, με την πάροδο του χρόνου τη συνέχισε και την ανανέωσε. Με «Το Φράγμα» έκανε το κύριο άλμα προς την ανανέωση, γιατί πέρασε σε πιο σύγχρονες ιδέες.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιά είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά, τα οποία ενδεχομένως τον διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους λογοτέχνες της γενιάς του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Νομίζω, ότι τα χαρακτηριστικά αυτά είναι αυτά τα οποία αποτελούν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάθε συγγραφέα. Το κυριότερο από αυτά είναι το ύφος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θεωρείτε ότι ο Πλασκοβίτης με το έργο του απλώς περιέγραφε την κοινωνία ή αντλούσε και βιώματα από αυτήν;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Οπωσδήποτε αντλούσε βιώματα, γιατί είναι βιωματικός συγγραφέας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιο έργο του ξεχωρίζετε και γιατί;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Το έργο του, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί κορυφαίο ανάμεσα στα άλλα δημιουργήματα του Πλασκοβίτη είναι « Το Φράγμα». Εδώ αξίζει να σας αναφέρω, ότι όταν ολοκλήρωσε το πρώτο κεφάλαιο του "Φράγματος", μου το έδωσε να το διαβάσω και να διατυπώσω τα σχόλιά μου. Αφού το διάβασα, του απάντησα: " Αυτό το μυθιστόρημα δεν πρόκειται να το τελειώσεις ποτέ".

Αλλά, εκτός από « Το Φράγμα» υπάρχει και «Η Πόλη», που είναι ένα άλλο μυθιστόρημα όπου εμφανίζεται ανανεωμένος και προσγειωμένος. Εκτός από αυτά, ξεχωρίζουν και ορισμένα άλλα διηγήματα, τα περισσότερα από τα οποία έχω συμπεριλάβει στον τόμο που εξέδωσε ο ΚΕΔΡΟΣ.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θεωρείτε ότι το λογοτεχνικό του έργο επηρεάστηκε και από τις άλλες του ιδιότητες; Από αυτές του πολιτικού και του δικαστικού;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Δεν νομίζω ότι έχει επηρεαστεί καθόλου από τη δικαστική του ιδιότητα. Από την πολιτική έχει επηρεαστεί πολύ περισσότερο αλλά μάλλον ως πολιτικός διαμορφώθηκε (γέλια) μέσα από τη λογοτεχνική του ιδιότητα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πιστεύετε ότι ο Πλασκοβίτης ήταν ανθρωπιστής; Κι αν ναι, με ποια έννοια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ανθρωπιστής ήταν με την έννοια της πίστης στη Δικαιοσύνη. Γιατί ως δικαστής εφάρμοσε τον νόμο, όπως τον πίστευε πιο δίκαια ο ίδιος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πιστεύετε ότι το λογοτεχνικό έργο του έχει έντονο πολιτικό χαρακτήρα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Όχι, είναι μοιρασμένο. Ο πολιτικός χαρακτήρας του έργου του έρχεται αργότερα, μετά « Το Φράγμα». Και μετά τη Χούντα, διότι από εκεί άντλησε βιώματα και φυσικά και οι ιδέες του διαφοροποιήθηκαν ανάλογα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιο ρόλο έπαιξε η πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της εποχής του, στη διαμόρφωση του έργου του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η περίοδος της Χούντας επηρέασε σημαντικά τη διαμόρφωση του έργου του. Ως τότε αντλούσε τη συγγραφική του δημιουργικότητα μέσα από τα παλαιά βιώματά του.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Από ποιους Έλληνες και ξένους συγγραφείς επηρεάστηκε ο Πλασκοβίτης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στα πρώτα του διηγήματα έχει μια επίδραση από τον Καρκαβίτσα, αλλά ύστερα από τα διηγήματα αυτά, είπαν ότι « Το Φράγμα» είχε σχέση με την «Πανούκλα» του Καμύ. Δεν συμβαίνει αυτό ακριβώς. Ο Πλασκοβίτης την «Πανούκλα» τη διάβασε, αφού είχε τελειώσει « Το Φράγμα».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Και του τη δώσατε εσείς, από ό,τι μου είπατε.

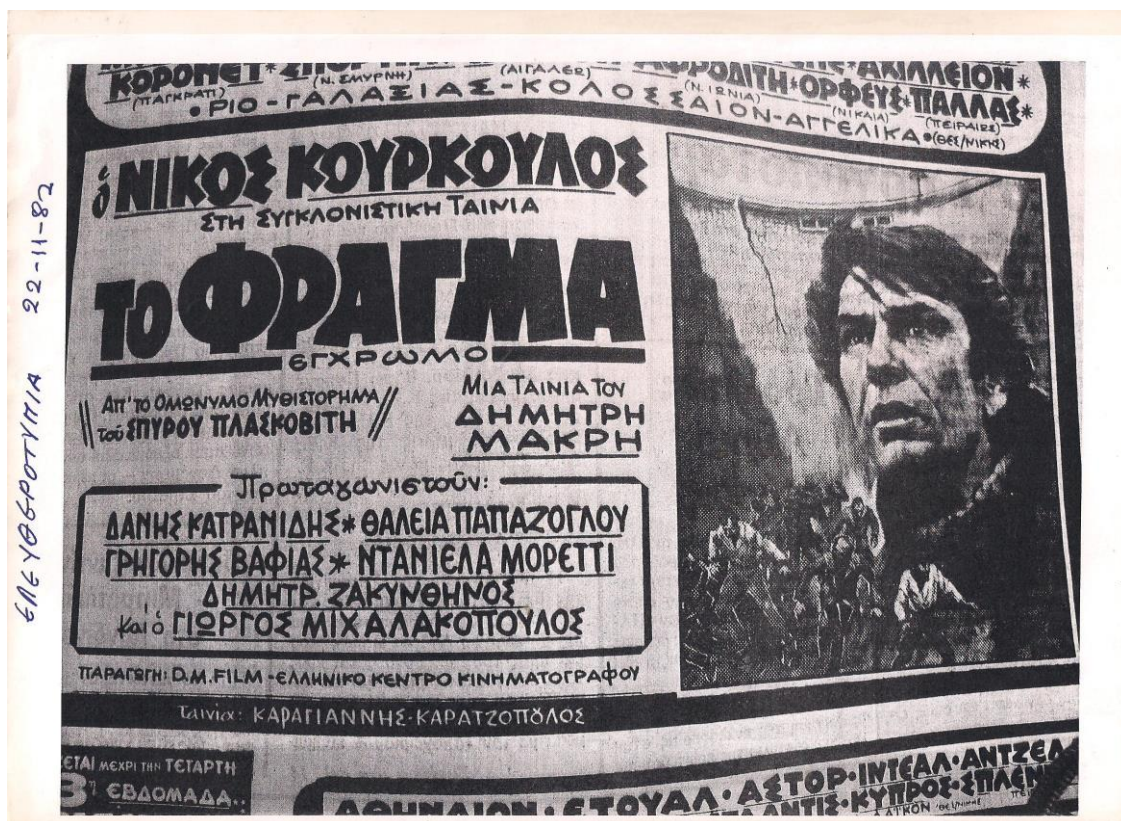
ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναι. Του τη δάνεισα εγώ την «Πανούκλα», του τη δάνεισα όταν έγραφε το τελευταίο κεφάλαιο του «Φράγματος».

ΕΡΩΤΗΣΗ: Εκτιμάτε ότι το έργο του είναι και σήμερα επίκαιρο; Και αν ναι, γιατί;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Επίκαιρο; Όχι ακριβώς επίκαιρο αλλά έχει διαχρονικά στοιχεία. Μπορεί δηλαδή να ισχύσει για κάθε εποχή, διότι διατηρεί μέσα στον πυρήνα του στοιχεία που είναι πανανθρώπινα.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

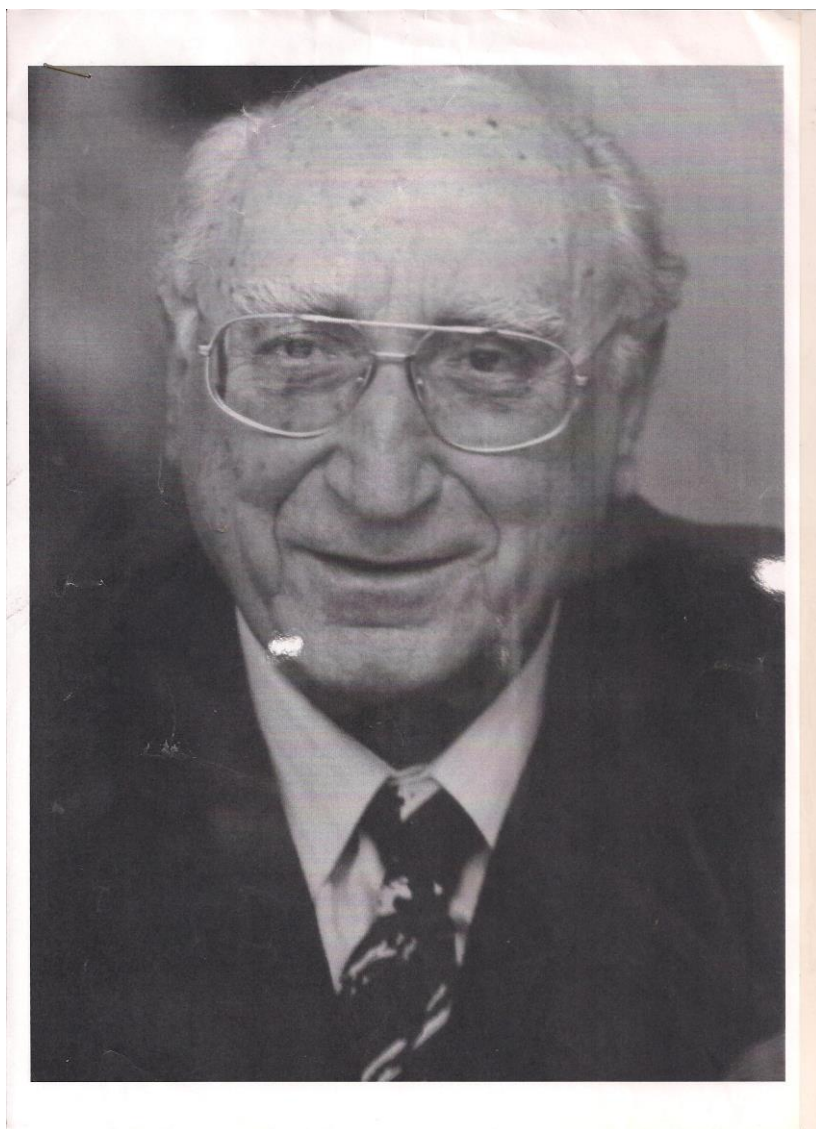
Παράρτημα 4: Φωτογραφίες

Δημοσίευση για την ταινία «Το Φράγμα»

Φωτογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη με τον Ευρωβουλευτή και πρόεδρο της επιτροπής μεταφορών του ευρωκοινοβουλίου Γ. Αναστασόπουλο και τον πρόξενο κ. Αβραμόπουλο

Φωτογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη σε μεγάλη ηλικία.

Φωτογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη με τον Ανδρέα Παπανδρέου

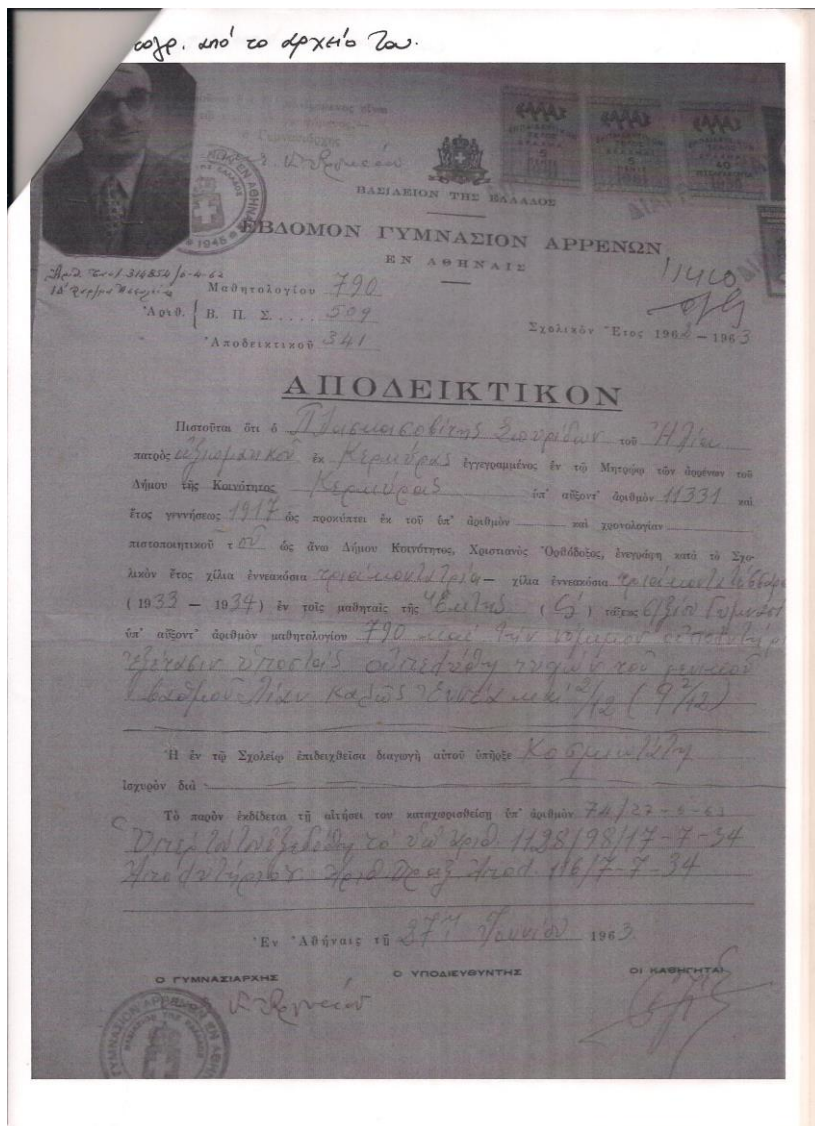
Φωτογραφία από την ταινία «Το Φράγμα»

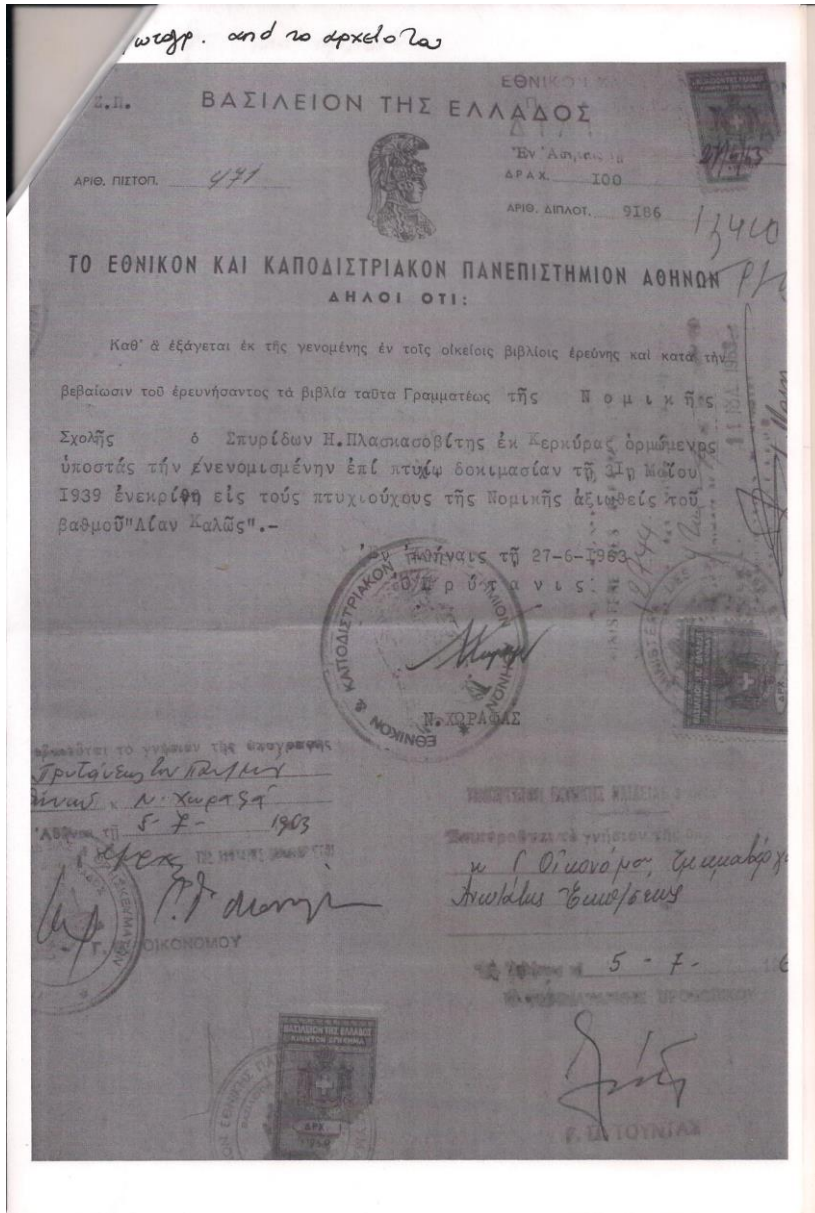
Φωτογραφία από την ταινία «Το Φράγμα»

Φωτογραφία από ομιλία του Σπύρου Πλασκοβίτη σε οργάνωση του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

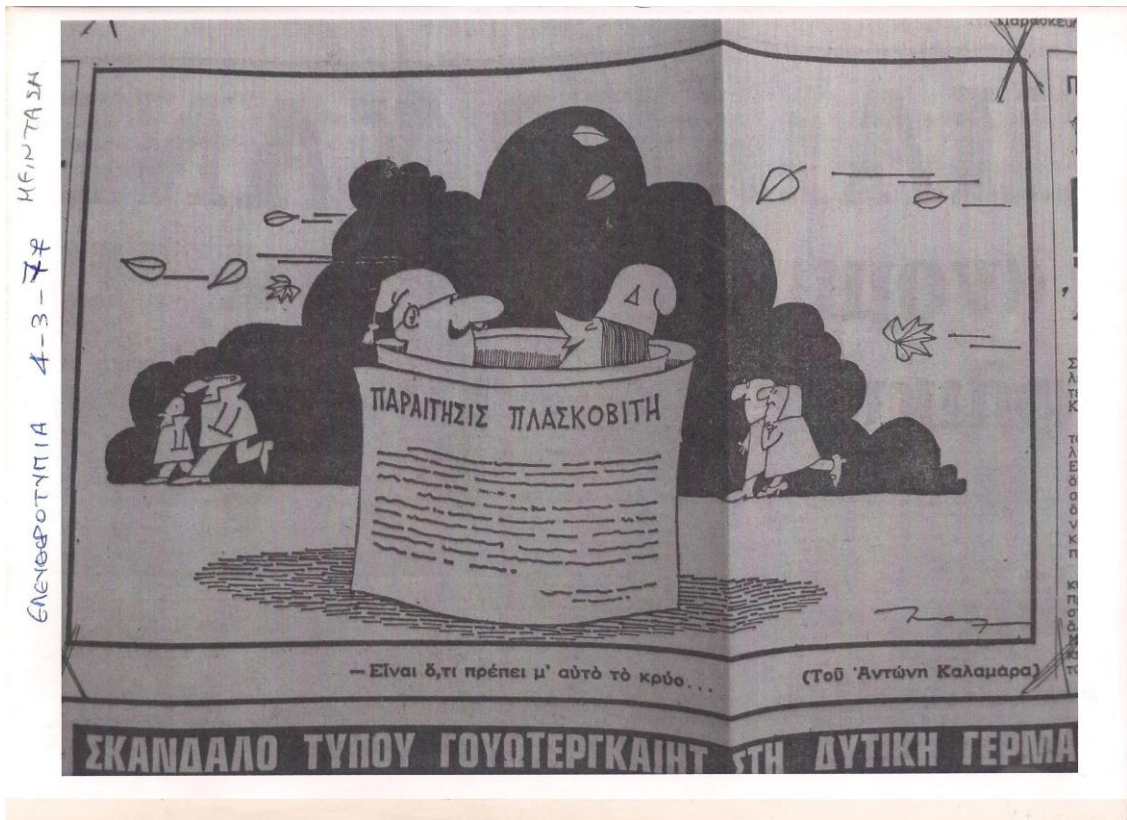
Το αποδεικτικό του Σπύρου Πλασκοβίτη από το έβδομο γυμνάσιο αρρένων

Το πτυχίο της Νομικής Σχολής του Σπύρου Πλασκοβίτη

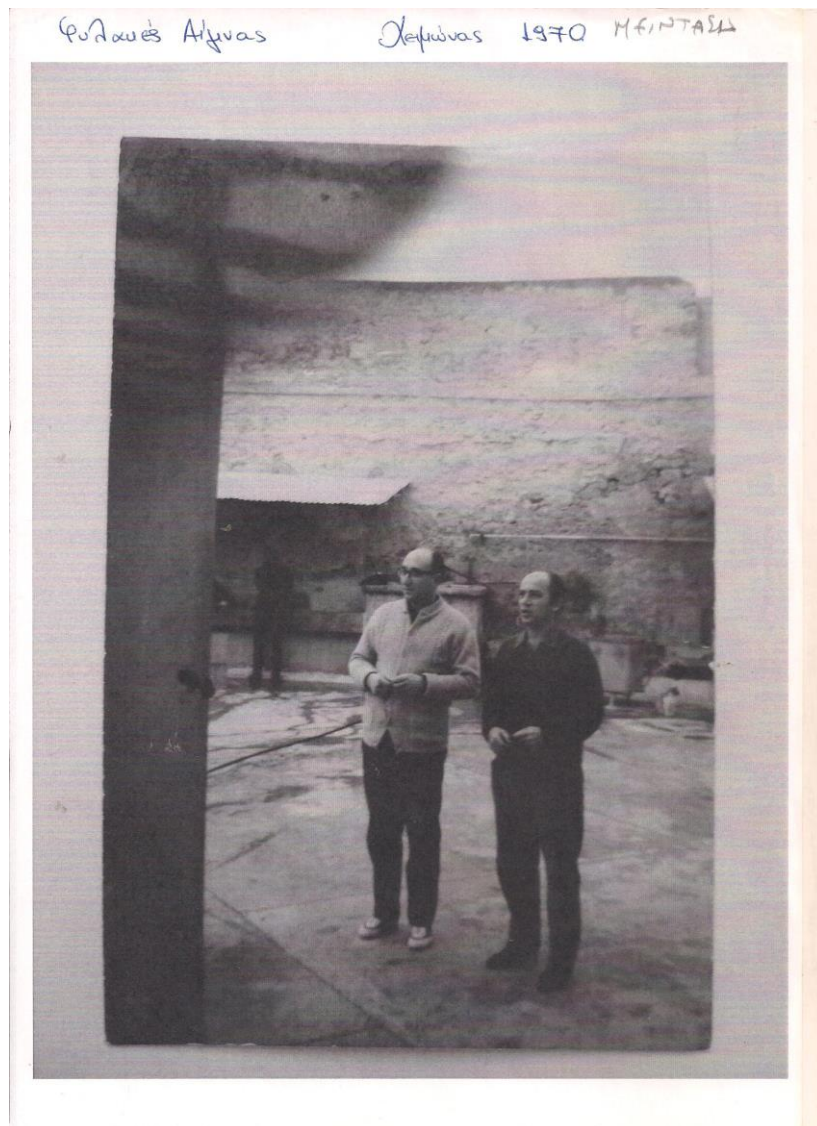
Η κάρτα ευρωβουλευτή του Σπύρου Πλασκοβίτη

*Γελοιογραφία του Αντώνη Καλαμαρά για την παραίτηση του Σπύρου Πλασκοβίτη
από το Συμβούλιο Επικρατείας*

Γελοιογραφία του Θύμη για την απουσία γνώσης για την παραίτηση του Σπύρου Πλασκοβίτη από τον Πέτρο Χάρη και τον Άγγελο Τερζάκη

Φωτογραφία του Σπύρου Πλασκοβίτη στις φυλακές της Αίγινας το 1970

ΜΕΙΝΤΑΣΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΩΝ Κ.Α.Π.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 2-7-1957

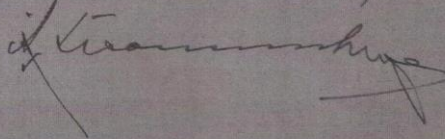
ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ 16-2-1956 ὑπ' ἀριθ. 18197/370 Ἀπόφασιν ἡμῶν,
ὡς καὶ τὸ ἀπὸ 8-12-1956 Πρακτικὸν τῆς κατόπιν ἀποφάσεως ἡμῶν ὁρι-
σθείσης Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων,

Ἀποφασίζομεν

Ἀπονέμεται τὸ Β' Βραβεῖον Διηγήματος τοῦ ἔτους 1955
εἰς τὸν Σπύρον Πλασκοβίτην
διὰ τὸ ἔργον του «*Ἡ θύελλα καὶ τὸ φανάρι*»

Ὁ Ὑπουργός

Ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν ἀπονομὴ Β βραβείου διηγήματος στὸν Σπύρο Πλασκοβίτη τὸ 1955 γιὰ ἔργο «*Ἡ θύελλα καὶ τὸ φανάρι*»

Το δελτίο ταυτότητας του δικηγορικού συλλόγου του Σπύρου Πλασκοβίτη

Φωτογραφία της γράφουσας με τον Μανώλη Γλέζο